This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.

+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.

+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.

+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at http://books.google.com/

NEDL TRANSFER
HN 65A5 N
Digitized by Google

KC 17074

ORIC BATES

EX LIBRIS

LEGE

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

C. PLINII CÆCILII
SECUNDI
EPISTOLÆ
ET
PANEGYRICUS
TRAJANO DICTUS.

Digitized by Google

Digitized by Google

C. PLINII CÆCILII
SECUNDI
EPISTOLÆ
ET
PANEGYRICUS
TRAJANO DICTUS.

NOVA EDITIO.

Recenſuit JOANNES NIC. LALLEMAND.

PARISIIS,

Ex Typographia BARBOU, viâ & contrà cancellos Mathurinensium.

M DCC LXIX.

Digitized by Google

KC 17074
~~Lp 29.129.19~~

HARVARD COLLEGE LIBRARY
FROM THE LIBRARY OF ORIC BATES
MARCH 26, 1938

39-74
33

Digitized by Google

AD LECTOREM.

Epistolæ Plinii junioris, formæ ſaltem minoris & commodæ, quæ non gravet circumferentem, dudum desiderantur apud nos. Illæ tamen ſunt ejuſmodi, quæ domi pariter & foris prodeſſe, quæ ſedentem in muſæo, peregrinantemque & ruſticantem non injucundè comitari possint. Nam elucet in iis ornata verborum ſententiarumque concinnitas, rectique & honeſti candidissimus amor, qui non modò blandè leniterque legentem afficiat, ſed & pulchræ æmulationis quibuſdam velut ſtimulis excitet. Has igitur tibi iterum tradimus, Amice Lector, elegantioribus typorum formis exaratas, & ſummâ curâ ad fidem mſſ. codicum pluribus locis emendatas. Nam in iis olim recenſendis complures quidem editos inſpexeramus; ac præſertim editionem quæ anno 1734 prodiit Amſteledami in-4°. cum Cortii animadversionibus, quibus accessit manus ultima Longolii: in Trajani autem panegyrico usi eramus editione Arntzenii, quæ anno 1738 pro-

Digitized by Google

diit Amſteledami in-4°. At in hac nova editione procuranda ſex e regia bibliotheca mſſ. codices excussimus, & veterem editionem anni 1476, cum editione recentissima Geſneri, quæ anno 1739 prodiit Lipsiæ in-8°. His copiis nos inſtruxit vir ut in litteris verſatissimus, ita de illarum progreſſu mirè ſtudioſus, cui regiæ bibliothecæ cuſtodia commiſſa & credita eſt, Capperonnerius. Quid inde promptum sit ad mundiorem cultum elegantissimi ſcriptoris, indicabunt notæ, quas ad calcem voluminis rejecimus.

Digitized by Google

DE PLINIO JUNIORE.

C. Plinius Cæcilius Secundus Comi in Gallia Tranſpadana natus eſt anno Romæ 814, Chriſti 62, Neronis 6. Patrem habuit L. Cæcilium Novocomenſem, cujus illuſtre genus fuiſſe quum alia, tum id potissimùm demonſtrat, quòd uxorem duxiſſet Pliniam. Hæc enim ſoror fuit C. Plinii Secundi Veronenſis, viri doctrinâ, opibus, & dignitate præſtantis, cujus triginta ſeptem rerum naturalium libros ſummo ſtudio & labore conſcriptos habemus. Is ſororis filium, orbum patre, & Virginio Rufo maximo & clarissimo civi, qui delatum ſibi a militibus imperium bis recuſaverat, in tutelam traditum, adoptavit. Quippe videbat eum naturâ & ingenio excellenti non ſolùm amplissimæ fortunæ ſuæ, ſed & ſtudiorum ac nominis fore dignissimum heredem. Hunc vel a pueritia promptum & alacrem ad ſtudia præclaris artibus imbui curavit, quas tantâ ingenii facilitate perdidicit, ut anno ætatis decimo quarto tragœdiam Græcam conſcripſerit. Hinc ad rhetoricam tranſgreſſus, eloquentiæ magiſtros habuit M. Fabium Quinctilianum, artis oratoriæ præſtantissimum ſcriptorem, & Nicetem Sacerdotem, ſophiſtam & oratorem egregium.

Digitized by Google

Quantâ diſcendi cupiditate flagraret, hinc facile eſt intelligere. Duodeviceſimum ætatis annum agebat, eratque Miſeni unà cum matre & avunculo, qui ſtanti ad eam oram claſſi Romanæ præerat, quum Veſuvii montis conflagratio tanta, quanta numquam antea, exorta eſt. Præceſſerat per multos dies terræ tremor formidoloſus: apparebat procul nubes inuſitatâ magnitudine & ſpecie: metus ingens periculi appropinquantis ceteros omnes perculerat. Et avunculus quidem naturæ curioſus explorator navem conſcendit, quid hoc rei eſſet viſurus e propinquo; quumque eò loci proceſſiſſet, unde flammæ flammarumque prænuntius odor ſulphuris alios in fugam vertebant, crassiore caligine ſpiritu obſtructo, repentè concidit. At Plinius Miſeni cum matre relictus, omne illud tempus ſtudiis impenderat: & quum tremore terræ ita invaleſcente, ut omnia verti crederentur, excitatus a matre, reſediſſet cum ipſa in area domûs, tum quoque librum popoſcit Titi Livii, & quaſi per otium legebat excerpebatque. Nec priùs deſiit eſſe intentus in librum, quàm tectis circumjacentibus quaſſatis, incidentium ruina loco etiam aperto, ſed anguſto, metueretur. Tum demum matris magno opere orantis, ut quoquo modo ſolus fugeret, ne ipſa annis & corpore gravis filio cauſa mortis eſſet, manum amplectitur, cum eaque gradum celerans exce-

Digitized by Google

dit oppido, & libris ac periculo tandem aufertur.

Haud multò poſt avunculi mortem cœpit in foro dicere : primam enim cauſam egit anno ætatis 19. Sed mox tribunus militum in Syria meruit, ibique ſe limandum penitus & expoliendum permiſit Euphrati & Artemidoro, ætatis illius philoſophorum nobiliſſimis, qui unà cum ceteris ſapientiæ magiſtris a Veſpaſiano Italiâ ſummoti fuerant. Inde Romam regreſſus foro ſe reddidit & urbanis occupationibus ; cauſaſque magnas & illuſtres & in ſenatu & apud centumviros egit ; quum quidem is ad eum audiendum concurſus fieret, ea dicentem admiratio ſequeretur, ut ipsi quandoque adeundi locus niſi a tribunali, niſi per ipſos judices non eſſet, nonnumquam autem judices, auctoritatis & gravitatis ſuæ velut obliti, omnes repentè conſurgerent laudarentque. Summa quippe facultas erat & copia : dicendi genus terſum & dulce ; interdum grave & erectum ; lætius fortaſſe & paulò concinnius, non tamen arcessitum & inductum, ſed quale ex beatissima ingenii ubertate profluebat.

Et hac quidem in causis agendis laude & induſtriâ ſub Domitiano, antequam ille profiteretur odium bonorum, Plinius processit. Fuit enim quæſtor imperatoris, ac deinde tribunus plebis : mox Principe annum remittente prætor : quo in magiſtratu philoſophum

Digitized by Google

Artemidorum, rurſus a Domitiano pulſum Româ, convenit in ſuburbano; eique pecuniam ad exſolvendum æs alienum, mutuatus ipſe, gratuitam dedit. Aliam quoque Domitiano cauſam offenſionis majorem attulit vox Plinii, quæ ſtatim excepta, & multo ſermone celebrata fuerat. Hic enim datus a ſenatu cum Herennio Senecione advocatus Bæticæ provinciæ contra Bebium Maſſam, inſignem eo tempore delatorem, quum Maſſa Senecionem impietatis reum poſtulaſſet, & adſtantes cohorruiſſent, *Vereor*, inquit Plinius, *ne mihi Maſſa ſilentio ſuo prævaricationem objecerit, quòd non & me reum poſtulavit.* Et Senecio quidem paulò pòſt interfectus eſt: Plinius autem poſt præturam ſubſtitit, mœſtoſque inter & paventes latuit, futurus haud dubiè reus, ſi Domitianus diutius vixiſſet. Nam in ſcrinio ejus datus a Metio Caro de ipſo libellus inventus eſt. Hinc de ſe Plinius: *Studiis*, inquit, *proceſſimus; ſtudiis periclitati ſumus, rurſuſque proceſſimus.* Et, *profuerunt nobis bonorum amicitiæ, bonorum obfuerunt, iterumque proſunt.*

Nam Domitiano ſucceſſit Nerva, qui privatus Plinii vocem liberam in Maſſæ cauſa, miſſis ad ipſum graviſſimis litteris, laudibus extulerat. Eum igitur in ſe benevolum ſenſit Plinius: Trajani verò, quem adoptatum Nerva ſucceſſorem intra breve tempus habuit, pleniſſimam erga ſe & amicos indulgentiam

ſæpius expertus eſt. Utrique, Nervæ nempe & Trajano, acceptam refert præfecturam ærarii Saturni, ad quam promotus videtur paulò ante obitum Nervæ. Nondum biennium compleverat in illo officio laboriosissimo, quum menſe Januario Trajanus conſul tertiùm Plinio conſulatum obtulit honorarium (hos conſules ſuffectos vocabant) eique menſes attribuit Septembrem & Octobrem; quo tempore, primiſque diebus conſulatûs ſui, optimo imperatori & ſuo & collegæ nomine gratias egit: quod quum in ſenatu breviter ad rationem & loci & temporis ex more feciſſet, eadem ſpatiosiùs & uberiùs volumine amplexus, per triduum amicis, qui Principis optimi laudes avidè combibebant, recitavit; deditque in publicum orationem qualem habemus. Haud ita multò pòſt curam ei Tiberis & riparum detulit Trajanus, petentique auguratum conceſſit, quod ſacerdotium priſcum & religioſum viventi nón adimebatur. Miſſus in Pontum ab eodem imperatore, provinciam Bithyniam per biennium ferè ſapientissimè proprætor rexit, & inde pleraſque libri decimi epiſtolas dedit ad Trajanum, in quibus eſt præclara illa de Chriſtianis, in qua homo gentilis plenissimum eorum integritati & innocentiæ teſtimonium reddit.

Quæ exinde privatim ad Plinium pertineant, hæc pauca ex ejus epiſtolis novimus.

Digitized by Google

Uxores habuit duas, ex neutra liberos. Priorem Vectii Proculi privignam amiſit initio principatûs Nervæ. Cum Calpurnia, Fabati & Pompeiæ Celerinæ nepte, concordiſſimè vixit. Virorum principum, quotquot eâ ætate fuerunt, amicitiâ floruit, quos inter ſatis ſit appellâſſe Corellium Rufum, Ruſticum Arulenum, & Junium Mauricum ejus fratrem; L. Helvidium, Virginium Rufum, Julium Frontinum, & Julium Servianum. Suetonium, Quinctilianum, Martialem, & quoſcumque ſtudia litterarum commendabant, ſingulari benevolentiâ complectebatur; & ſi qui adoleſcentes boni & nobiles nomen & famam petebant ex ſtudiis, ſolebat eos oſtendere foro, aſſignare famæ, & tamquam fautor & commendator producere. Cornelium verò Tacitum mutuò ſic diligebat, ut ſummâ inter ſe concordiâ, ſimplicitate, fide uterque viverent, gauderetque alter alterius ſtudia fovere.

Ex quo Romam e Bithynia reverſus eſt; videtur uſus eſſe frequenter ſeceſſu Laurentini & Tuſcorum, quas villas (& plures alias habuit) luculenter deſcripſit in epiſtolis. In eo ſeceſſu litteris dabat operam, ſemper aut legens aliquid aut ſcribens, multuſque in retractandis orationibus, quas complures, ut & varia carminum genera, ediderat. Verùm e ſcriptis tam multis nihil ſupereſt, niſi Trajani panegyricus, & epiſtolarum libri

decem : quos qui legerit, ingenium ſanè laudabit ſcriptoris, variis argumentis elegantiâ pari ſufficiens; animum verò liberum & erectum, juſti tenacem & recti, famæ cupidum & immortalitatis, & tamen honeſtatis fructum in conſcientia potiùs quàm in fama reponentem, mitem in ſuos & indulgentem, liberalem in amicos, in patriam munificentiſſimum, multò magis amabit & mirabitur. Ex Caſſiodori verbis Plinius videtur obiiſſe anno ætatis ſuæ 51, vel 52 imperii Trajani 15. Variæ circumferuntur de Plinio inſcriptiones : ſed earum pleræque videntur eſſe ævi recentioris. Hanc unam ſatis erit referre quam veterem putamus. Egii, quæ villa eſt pagi Canturienſis in agro Comenſi, reperta fuit.

C. Plinio L. F. Ouf. Cæcilio
Secundo Cos. Augur. Cur. Alv.
Tiber. et Cloac. urb. Præf. aer. Sat.
Præf. aer. mil. Q. Imp. Sevir. eq. Rom.
Trib. Leg. iii. Gall. Xviro Stl. Jud.
Fl. Divi T. Aug....... Rceliens.

Comi etiam in exteriore ſtructura templi maximi hæc de eodem Plinio inſcriptio legitur.

C. Plinio L. f. o. u. f. Cæcilio
Secundo Cos. Aug. Curat. Tiber.

Digitized by Google

INDEX

Eorum ad quos Plinius ſcripsit.

Major numerus Librum, minor Epiſtolam indicat.

A

ACILIO, III. 14.
Albino, VI. 10.
Anniano, II. 16.
Antonino, IV. 3. 18. V. 10.
Apollinari, II. 9. V. 6.
Ariſtoni, V. 3. VIII. 14.
Arriano, I. 2. II. 11. 12. IV. 8. 12. VI. 2. VIII. 21.
Atrio Clementi, I. 10.
Augurino, IX. 8.
Avito, II. 6.

B

Baſſo, IV. 23.

C

Caleſtrio Tironi, I. 12.
Calpurniæ, VI. 4. 7. VII. 5.
Calvinæ, II. 4.
Calvisio, II. 20. III. 1. 19. V. 7. VIII. 2. IX. 6.
Caninio, I. 3. II. 8. III. 7. VI. 21. VII. 18. VIII. 4. IX. 33.
Capitoni, V. 8.
Catilio, III. 12.
Catilio Severo, I. 22.
Celeri, VII. 17.
Cereali, II. 19. IV. 21.
Clementi, IV. 2.
Cottiæ, III. 10.
Coloni, IX. 9.
Corelliæ Hiſpullæ, III. 3. IV. 19. VII. 14. VIII. 11.
Corneliano, VI. 31.
Cornuto, VII. 21. 31.

E

Erucio, I. 16.

F

Fabato, IV. 1. V. 12. VI. 12. 30. VII. 11. 16. 23. 32. VIII. 10.
Falconi (Pompeio) I. 23. IV. 27. VII. 22. IX. 15.
Feroci, VII. 13.
Firmo (Romano) I. 19.
Flacco, V. 2.
Fundano (Minucio) I. 9. IV. 15. VI. 6.
Fuſco, VII. 9. IX. 36. 40.

G

Gallo, II. 17. IV. 17. VIII. 20.
Geminio, VII. 1. 24. VIII. 5. 22. IX. 11. 30.
Geniali, VIII. 13.
Genitori (Julio) III. 11. VII. 30. IX. 17.

H

Hiſpano (Bebio) I. 24. VI. 25.
Hiſpullæ. Vide Corelliæ.

Digitized by Google

I
Juniori, VIII. 15. IX. 12.
Juſto (Fabio) I. 11. VII. 2.
L
Laterano, IX. 27.
Lepido, IV. 7.
Luperco, II. 5. IX. 26.
M
Macrino, II. 7. III. 4. VII. 6. 10. VIII. 17. IX. 4.
Macro, III. 5. V. 18. VI. 24.
Mamiliano, IX. 16. 25.
Marcellino, V. 16. VIII. 23.
Maurico (Junio) I. 14. II. 18. VI. 14.
Maximo, II. 14. III. 2. 20. IV. 20. 25. V. 5. VI. 11. 34. VII. 26. VIII. 19. 24. IX. 1. 23.
Minuciano, III. 9. IV. 11. VIII. 12.
Minucio, VII. 12.
Montano, VII. 29. VIII. 6.
Muſtio, IX. 39.
N
Naſoni, IV. 6.
Nepoti, II. 3. III. 16. IV. 26. VI. 19.
O
Octavio Rufo, I. 7. II. 10.
Oppio, IX. 35.
P
Paterno, I. 21. IV. 14. VIII. 16.
Paulino, II. 2. IV. 16. V. 19. IX. 3. 37.
Pompeiæ Celerinæ, I. 4.
Pontio, V. 15. VI. 28. VII. 4.
Præſenti, VII. 3.
Priſco, II. 13. III. 21. VI. 8. VII. 8. 19.
Proculo, III. 15.
Q
Quadrato, VI. 29. IX. 13.
Quinctiliano, VI. 32.
R
Reſtituto, VI. 17.
Romano. Vide Voconio.
Rufo, IV. 22. V. 21 VII. 25.
Rufino, VIII. 18.
Rufoni, IX. 19.
Ruſtico, IX. 29.
S
Sabino, IV. 10. VI. 18. IX. 2. 18.
Sabiniano, IX. 21. 24.
Sardo, IX. 31.
Saturnino (Pompeio) I. 8. V. 9. VII. 7. 15. IX. 38.
Scauro, V. 13.
Septitio, I. 1. VII. 28. VIII. 1.
Septitio Claro, I. 15.
Serviano, III. 17. VI. 26.
Severo, III. 6. 18. IV. 28. V. 1. VI. 27. IX. 22.
Soſio Senecioni, I. 13.
Soſſio, IV. 4.
Sparſo, IV. 5. VIII. 3.
Spurinnæ, III. 10. V. 17.
Suræ (Licinio) IV. 30. VII. 27.

Digitized by Google

T

Tacito (Cornelio) I. 6. 20. IV. 13. VI. 9. 16. 20. VII. 20. 33. VIII. 7. IX. 10. 14.
Tironi, VI. 1. 22. IX. 5.
Titiano (Cornelio) I. 17. IX. 32.
Trajano imp. X. libro, qui & Trajani ad Plinium epiſtolas continet.
Tranquillo (Suetonio) I. 18. III. 8. V. 11. IX. 34.
Triario, VI. 23.

V

Valenti, IV. 24.
Valeriano, II. 15. V. 4. 14.
Venatori, IX. 20.
Vero, VI. 3.
Voconio (Romano) I. 5. II. 1. III. 13. IV. 29. VI. 15. 33. VIII. 8. IX. 7. 28.
Urſo, IV. 9. V. 20. VI. 5. 13. VIII. 9.

FINIS INDICIS.

C. PLINII

Digitized by Google

C. PLINII CÆCILII EPISTOLARUM

LIBER PRIMUS.

I. Plinius Septitio suo S.

Epiſtolas ſuas ejus hortatu collectas mittit.

FREQUENTER hortatus es ut epiſtolas, si quas paulò accuratiùs ſcripsiſſem, colligerem publicaremque. Collegi, non ſervato temporis ordine (neque enim hiſtoriam componebam) ſed ut quæque in manus venerat. Supereſt ut nec te consilii, nec me pœniteat obſequii. Ita enim fiet ut eas, quæ adhùc neglectæ jacent, requiram ; & si quas addidero, non ſupprimam. Vale.

II. Plinius Arriano suo S.

Promiſſum antea librum exhibet legendum & emendandum.

QUIA tardiorem adventum tuum proſpicio, librum quem prioribus epiſtolis promiſeram, exhibeo. Hunc rogo ex conſuetudine tua & legas & emendes ; eò magis, quòd nihil antè peræque eodem ſtilo ſcripsiſſe videor. Tentavi enim

Digitized by Google

imitari Demoſthenem ſemper tuum, Calvum nuper meum, figuris duntaxat orationis: nam vim tantorum virorum *pauci, quos æquus amavit*, aſſequi poſſunt. Nec materia ipſa huic (vereor ne improbè dicam) æmulationi repugnavit. Erat enim propè tota in contentione dicendi; quod me longæ deſidiæ indormientem excitavit, si modò is ſum ego qui excitari poſſim. Non tamen omnino Marci noſtri λημύθους fugimus, quoties paululum itinere decedere non intempeſtivis amœnitatibus admonebamur. Acres enim eſſe, non triſtes, volebamus. Nec eſt quod putes me ſub hac exceptione veniam poſtulare. Immo, quò magis intendam limam tuam, confitebor & ipſum me & contubernales ab editione non abhorrere, si modò tu fortaſſe errori noſtro album calculum adjeceris. Eſt enim planè aliquid edendum, atque utinam hoc potiſſimum, quod paratum eſt! (audis deſidiæ votum) edendum autem ex pluribus cauſis; maximè quòd libelli quos emiſimus, dicuntur in manibus eſſe, quamvis jam gratiam novitatis exſuerint; niſi tamen auribus noſtris bibliopolæ blandiuntur. Sed ſanè blandiantur, dum per hoc mendacium nobis ſtudia noſtra commendent. Vale.

III. PLINIUS CANINIO RUFO SUO S.

Occaſione amœnitatum patriæ, hortatur Caninium, ut litterarum ſtudiis & ſcriptis famæ ſuæ & æternitati ſerviat.

QUID agit Comum, tuæ meæque deliciæ? quid ſuburbanum amœniſſimum? quid illa porticus verna ſemper? quid πλατανὼν opaciſſimus? quid Euripus viridis & gemmeus? quid ſubjectus

Digitized by Google

& ſerviens laçus? quid illa mollis, & tamen ſolida geſtatio? quid balineum illud, quod plurimus ſol implet & circumit? quid triclinia illa popularia? quid illa paucorum? quid cubicula diurna nocturnaque? Possidentne te, & per vices partiuntur? an, ut ſolebas, intentione rei familiaris obeundæ, crebris excursionibus avocaris? Si te possident, felix beatuſque es: sin minùs, unus ex multis. Quin tu (tempus eſt enim) humiles & ſordidas curas aliis mandas; & ipſe te in alto iſto pinguique ſeceſſu ſtudiis adſeris? Hoc sit negotium tuum, hoc otium; hic labor, hæc quies: in his vigiliæ, in his etiam ſomnus reponatur. Effinge aliquid & excude, quod sit perpetuò tuum. Nam reliqua rerum tuarum poſt te alium atque alium dominum ſortientur: hoc numquam tuum desinet eſſe, si ſemel cœperit. Scio quem animum, quod horter ingenium: tu modò enitere ut tibi ipſe sis tanti, quanti videberis aliis, si tibi fueris. Vale.

IV. PLIN. POMPEIÆ CELERINÆ, SOCRUI S.

Laudatâ rerum copiâ in villis ſocrûs ſuæ, & ſervorum ejus diligentiâ, illam ad ſua prædia invitat.

QUANTUM copiarum in Ocriculano, in Narniensi, in Carſulano, in Perusino tuo, in Narniensi verò etiam balineum, ex epiſtolis meis (nam jam tuis opus non eſt) una illa brevis & vetus ſufficit. Non me hercule tam mea ſunt quæ mea ſunt, quàm quæ tua. Hoc tamen differunt, quòd ſollicitiùs & intentiùs tui me, quàm mei excipiunt. Idem fortaſſe eveniet etiam tibi, si quando in noſtra deverteris: quod velim facias;

Digitized by Google

primùm ut perinde noſtris rebus, ac nos tuis, perfruaris : deinde, ut mei expergiſcantur aliquando, qui me ſecurè ac propè negligenter exſpectant. Nam mitium dominorum apud ſervos ipsâ conſuetudine metus exoleſcit : novitatibus excitantur, probarique dominis per alios magis quàm per ipſos laborant. Vale.

V. PLINIUS VOCONIO ROMANO SUO S.

Mores ſubdolos M. Reguli causidici oſtendit, de quo vide 2, 20. 4, 2. & 7. 6, 2.

VIDISTINE quemquam Marco Regulo timidiorem humilioremque poſt Domitiani mortem ? ſub quo non minora flagitia commiſerat, quàm ſub Nerone, ſed tectiora. Cœpit vereri ne sibi iraſcerer ; nec fallebatur, iraſcebar. Ruſtici Aruleni periculum foverat, exſultaverat morte ; adeo ut librum recitaret publicaretque, in quo Ruſticum inſectatur, atque etiam *Stoïcorum simiam* appellat. Adjicit Vitellianâ cicatrice ſtigmoſum. Agnoſcis eloquentiam Reguli. Lacerat Herennium Senecionem tam intemperanter quidem, ut dixerit ei Metius Carus, *Quid tibi cum meis mortuis ? numquid ego aut Craſſo aut Camerino moleſtus ſum ?* quos ille ſub Nerone accuſaverat. Hæc me Regulus dolenter tuliſſe credebat, eóque etiam quum recitaret librum, non adhibuerat. Præterea reminiſcebatur quàm capitaliter ipſum me apud centumviros laceſſiſſet. Aderam Arrionillæ, Timonis uxori, rogatu Aruleni Ruſtici. Regulus contrà. Nitebamur nos in parte cauſæ ſententiâ Metii Modeſti, optimi viri : is tunc in exsilio erat, a Domitiano relegatus. Ecce tibi Regulus, *Quæro*, inquit, *Se-*

Digitized by Google

cunde, quid de Modeſto ſentias? Vides quod periculum, ſi reſpondiſſem, Bene; quod flagitium, ſi, Malè. Non poſſum dicere aliud tum mihi quàm Deos adfuiſſe. Reſpondebo, inquam, quid ſentiam, ſi de hoc centumviri judicaturi ſunt. Rurſus ille, *Quæro quid de Modeſto ſentias.* Iterum ego, Solebant teſtes in reos, non in damnatos, interrogari. Tertiò ille, *Non jam quid de Modeſto, ſed quid de pietate Modeſti ſentias, quæro.* Quæris, inquam, quid ſentiam? At ego, ne interrogare quidem fas puto, de quo pronuntiatum eſt. Conticuit: me laus & gratulatio ſecuta eſt, quòd nec famam meam aliquo reſponſo, utili fortaſſe, inhoneſto tamen, læſeram; nec me laqueis tam insidioſæ interrogationis involveram. Nunc ergo conſcientiâ exterritus apprehendit Cæcilium Celerem, mox Fabium Juſtum: rogat ut me sibi reconcilient. Nec contentus, pervenit ad Spurinnam. Huic ſuppliciter (ut eſt, quum timet, abjectissimus) Rogo, inquit, manè videas Plinium domi, ſed planè manè, neque enim diutius ferre ſollicitudinem poſſum; & quoquo modo efficias ne mihi iraſcatur. Evigilaveram. Nuntius a Spurinna: Venio ad te. Immo ego, ad te. Coimus in porticum Liviæ, quum alter ad alterum tenderemus. Exponit Reguli mandata; addit preces ſuas, ut decebat optimum virum pro diſſimillimo, parcè. Cui ego, Diſpicies ipſe quid renuntiandum Regulo putes. Te decipi a me non oportet. Exſpecto Mauricum (nondum enim ab exſilio venerat) ideo nihil alterutram in partem reſpondere tibi poſſum, facturus quidquid ille decreverit. Illum enim eſſe hujus conſilii ducem, me comitem, decet. Paucos poſt dies

ipſe me Regulus convenit in prætoris officio : illuc me perſecutus ſecretum petit. Ait timere ſe ne animo meo penitus hæreret, quod in centumvirali judicio aliquando dixiſſet, quum reſponderet mihi & Satrio Rufo, *Satrius Rufus, & cui eſt cum Cicerone æmulatio, & qui contentus non eſt eloquentiâ ſeculi noſtri.* Reſpondi, nunc me intelligere malignè dictum, quia ipſe confiteretur; ceterùm potuiſſe honorificum exiſtimari. Eſt enim, inquam, mihi cum Cicerone æmulatio, nec ſum contentus eloquentiâ ſeculi noſtri. Nam ſtultissimum credo ad imitandum non optima quæque proponere. Sed tu, qui hujus judicii meminiſti, cur illius oblitus es, in quo me interrogaſti quid de Metii Modeſti pietate ſentirem? Expalluit notabiliter, quamvis palleat ſemper: & hæsitabundus inquit, Interrogavi, non ut tibi nocerem, ſed ut Modeſto. Vide hominis crudelitatem, qui ſe non dissimulet homini exſuli nocere voluiſſe. Subjunxit egregiam cauſam. Scripsit, inquit, in epiſtola quadam, quæ apud Domitianum recitata eſt, *Regulus omnium bipedum nequissimus.* Quod quidem Modeſtus verissimè ſcripſerat. Hic ferè nobis ſermonis terminus. Neque enim volui progredi longiùs, ut mihi omnia libera ſervarem, dum Mauricus venit. Nec me præterit eſſe Regulum δυσκαθαίρετον. Eſt enim locuples, factioſus; curatur a multis, timetur a pluribus, quod plerumque fortius amore eſt. Poteſt tamen fieri ut hæc concuſſa labantur. Nam gratia malorum tam infida eſt, quàm ipsi. Verùm, ut idem ſæpiuś dicam, exſpecto Mauricum. Vir eſt gravis, prudens, multis experimentis eruditus, & qui futura possit ex præteritis providere. Mihi & ten-

Digitized by Google

tandi aliquid & quieſcendi illo auctore ratio conſtabit. Hæc tibi ſcripsi, quia æquum erat te, pro amore mutuo, non ſolùm omnia mea facta dictaque, verùm etiam consilia cognoſcere. Vale.

VI. Plin. Cornelio Tacito suo S.

Monet exemplo ſuo poſſe in silvis commodè ſtudio & venationi operam dari.

Ridebis, & licet rideas. Ego ille, quem noſti, apros tres, & quidem pulcherrimos, cepi. Ipſe, inquis? Ipſe: non tamen ut omnino ab inertia mea & quiete diſcederem. Ad retia ſedebam: erant in proximo, non venabulum aut lancea, ſed ſtilus & pugillares. Meditabar aliquid enotabamque, ut si manus vacuas, plenas tamen ceras reportarem. Non eſt quod contemnas hoc ſtudendi genus. Mirum eſt ut animus hac agitatione motuque corporis excitetur. Jam undique silvæ & ſolitudo, ipſumque illud silentium, quod venationi datur, magna cogitationis incitamenta ſunt. Proinde quum venabere, licebit auctore me, ut panarium & laguculam, sic etiam pugillares feras. Experieris non Dianam magis montibus, quàm Minervam inerrare. Vale.

VII. Plin. Octavio Rufo suo S.

Negat fieri poſſe, ut adsit Gallo contra Bæticos, quos ſemper ornarit: poſſe tamen non adeſſe Bæticis contra Gallum. Octavii carmina requirit, quâ ſolâ mercede corrumpi possit, ut vel contra Bæticos Galli cauſam agat.

Vide in quo me faſtigio collocaris, quum mihi idem poteſtatis, idemque regni dederis, quod Homerus Jovi optimo maximo,

Digitized by Google

Τῷ δ' ἕτερον μὲν ἔδωκε πατὴρ, ἕτερον δ' ἀνένευσεν.
Nam ego quoque ſimili nutu ac renutu reſpondere voto tuo poſſum. Etenim ſicut fas eſt mihi, præſertim te exigente, excuſare Bæticis contra unum hominem advocationem; ita nec fidei noſtræ, nec conſtantiæ, quam diligis, convenit adeſſe contra provinciam, quam tot officiis, tot laboribus, tot etiam periculis meis aliquando devinxerim. Tenebo ergo hoc temperamentum, ut ex duobus, quorum alterum petis, eligam id potius, in quo non ſolùm ſtudio tuo, verùm etiam judicio ſatisfaciam. Neque enim tanto opere mihi conſiderandum eſt quid vir optimus in præſentia velis, quàm quid ſemper ſis probaturus. Me circa Idus Octobres ſpero Romæ futurum, eademque hæc præſentem quoque tuâ meâque fide Gallo confirmaturum: cui tamen nunc jam licet ſpondeas de animo meo.

Ἦ, καὶ κυανέῃσιν ἐπ' ὀφρύσι νεῦσε Κρονίων.
Cur enim non uſquequaque Homericis verſibus agam tecum? quatenus tu me tuis agere non pateris: quorum tantâ cupiditate ardeo, ut videar mihi hac ſolâ mercede poſſe corrumpi, ut vel contra Bæticos adsim. Pene præterii quod minimè prætereundum fuit, accepiſſe me caryotas optimas, quæ nunc cum ficis & boletis certandum habent. Vale.

VIII. PLIN. POMPEIO SATURNINO SUO S.

Petit ut emendet, & editione dignam efficiat orationem habitam in patria, quum dedicaret bibliothecam publicam, & alimenta pueris ingenuis præberet.

PEROPPORTUNÈ mihi redditæ ſunt litteræ tuæ, quibus flagitabas ut tibi aliquid ex ſcriptis meis

Digitized by Google

mitterem, quum ego id ipſum deſtinaſſem. Addidiſti ergo calcaria ſponte currenti; pariterque & tibi veniam recuſandi laboris, & mihi exigendi verecundiam ſuſtuliſti. Nam nec me timidè uti decet eo quod oblatum eſt; nec te gravari quod depopoſciſti. Non eſt tamen quod ab homine desidioſo aliquid novi operis exſpectes. Petiturus ſum enim ut rurſus vaces ſermoni, quem apud municipes meos habui, bibliothecam dedicaturus. Memini quidem te jam quædam adnotaſſe, ſed generaliter: ideo nunc rogo ut non tantùm univerſitati ejus attendas, verùm etiam particulas quâ ſoles limâ perſequaris. Erit enim & poſt emendationem liberum nobis vel publicare vel continere. Quinimmo fortaſſe hanc ipſam cunctationem noſtram in alterutram ſententiam emendationis ratio deducet, quæ aut indignum editione, dum ſæpius retractat, inveniet; aut dignum, dum id ipſum experitur, efficiet. Quamquam hujus cunctationis meæ cauſæ non tam in ſcriptis, quàm in ipſo materiæ genere conſiſtunt. Eſt enim paulò glorioſius & elatius. Onerabit hoc modeſtiam noſtram, etiamſi ſtilus ipſe preſſus demiſſuſque fuerit, propterea quòd cogimur quum de munificentia parentum noſtrorum, tum de noſtra diſputare. Anceps hic & lubricus locus eſt, etiam quum illi neceſſitas lenocinatur. Etenim ſi alienæ quoque laudes parum æquis auribus accipi ſolent, quàm difficile eſt obtinere, ne moleſta videatur oratio de ſe aut de ſuis diſſerentis? Nam quum ipſi honeſtati, tum aliquantò magis gloriæ ejus prædicationique invidemus; atque ea demum rectè facta minùs detorquemus & carpimus, quæ in obſcuritate & ſilentio reponuntur. Qua ex cauſa ſæpe

A v

ipſe mecum, nobiſne tantùm quidquid eſt iſtud compoſuiſſe, an & aliis debeamus, ut nobis. Admonet illud quoque, quòd pleraque quæ ſunt agendæ rei neceſſaria, eadem peractâ nec utilitatem parem nec gratiam retinent. Ac, ne longiùs exempla repetamus, quid utilius fuit, quàm munificentiæ rationem etiam ſtilo proſequi? Per hoc enim aſſequebamur, primùm ut honeſtis cogitationibus immoraremur; deinde ut pulchritudinem illarum longiore tractatu pervideremus; poſtremò, ut ſubitæ largitionis comitem pœnitentiam caveremus. Naſcebatur ex his exercitatio quædam contemnendæ pecuniæ. Nam quum omnes homines ad cuſtodiam ejus natura reſtrinxerit, nos contrà multum ac diu pensitatus amor liberalitatis communibus avaritiæ vinculis eximebat; tantóque laudabilior munificentia noſtra fore videbatur, quòd ad illam non impetu quodam, ſed consilio trahebamur. Accedebat his causis, quòd non ludos aut gladiatores, ſed annuos ſumptus in alimenta ingenuorum pollicebamur. Oculorum porrò & aurium voluptates adeo non egent commendatione, ut non tam incitari debeant oratione quàm reprimi. Ut verò aliquis libenter educationis tædium laboremque ſuſcipiat, non præmiis modò, verùm etiam exquisitis adhortationibus impetrandum eſt. Nam si medici ſalubres, ſed voluptate carentes cibos, blandioribus alloquiis proſequuntur; quantò magis decuit publicè conſulentem, utilissimum munus, ſed non perinde populare, comitate orationis inducere? præſertim quum enitendum haberemus ut quod parentibus dabatur, & orbis probaretur, honoremque paucorum ceteri patienter & exſpectarent & mererentur. Sed ut

tunc communibus magis commodis, quàm privatæ jactantiæ ſtudebamus, quum intentionem effectumque muneris noſtri vellemus intelligi; ita nunc in ratione edendi veremur ne fortè non aliorum utilitatibus, ſed propriæ laudi ſerviſſe videamur. Præterea meminimus quantò majore animo honeſtatis fructus in conſcientia, quàm in fama reponatur. Sequi enim gloria, non appeti, debet: nec, si caſu aliquo non ſequatur, idcirco quod gloriam meruit, minùs pulchrum eſt. Ii verò qui benefacta ſua verbis adornant, non ideo prædicare quia fecerint, ſed ut prædicarent feciſſe creduntur. Sic, quod magnificum referente alio fuiſſet, ipſo qui geſſerat recenſente, vaneſcit. Homines enim, quum rem deſtruere non poſſunt, jactationem ejus inceſſunt. Ita si silenda feceris, factum ipſum; si laudanda, quòd non sileas ipſe, culpatur. Me verò peculiaris quædam impedit ratio: etenim hunc ipſum ſermonem non apud populum, ſed apud decuriones habui; nec in propatulo, ſed in curia. Vereor ergo ut sit ſatis congruens, quum in dicendo aſſentationem vulgi acclamationemque defugerim, nunc eadem illa editione ſectari; quumque plebem ipſam cui conſulebatur, limine curiæ parietibuſque diſcreverim, ne quam in ſpeciem ambitionis inciderem, nunc eos etiam ad quos ex munere noſtro nihil pertinet, præter exemplum, velut obviâ oſtentatione conquirere. Habes cunctationis meæ cauſas: obſequar tamen consilio tuo, cujus mihi auctoritas pro ratione ſufficit. Vale.

IX. PLIN. MINUTIO FUNDANO SUO S.

Hortatur ad ſeceſſum, actamque ruri vitam innoxiam urbanæ vitæ nugis anteponit.

MIRUM eſt quàm ſingulis diebus in urbe ratio aut conſtet, aut conſtare videatur, pluribus cunctiſque non conſtet. Nam si quem interroges, *Hodie quid egiſti?* reſpondeat: *Officio togæ virilis interfui; ſponſalia aut nuptias frequentavi; ille me ad signandum teſtamentum, ille in advocationem, ille in consilium rogavit.* Hæc quo die feceris, neceſſaria; eadem, si quotidie feciſſe te reputes, inania videntur; multò magis quum ſeceſſeris. Tunc enim ſubit recordatio, quot dies quàm frigidis rebus abſumpsi! Quod evenit mihi, poſtquam in Laurentino meo aut lego aliquid, aut ſcribo, aut etiam corpori vaco, cujus fulturis animus ſuſtinetur. Nihil audio quod audiſſe, nihil dico quod dixiſſe pœniteat. Nemo apud me quemquam siniſtris ſermonibus carpit; neminem ipſe reprehendo, nisi tamen me, quum parum commodè ſcribo: nullâ ſpe, nullo timore ſollicitor, nullis rumoribus inquietor. Mecum tantùm & cum libellis loquor. O rectam sinceramque vitam! ô dulce otium, honeſtumque, ac pene omni negotio pulchrius! ô mare, ô littus, verum ſecretumque μουσεῖον! quàm multa invenitis, quàm multa dictatis? Proinde tu quoque ſtrepitum iſtum inanemque diſcurſum, & multum ineptos labores, ut primùm fuerit occasio, relinque, teque ſtudiis vel otio trade. Satius eſt enim, ut Attilius noſter eruditissimè simul & facetissimè dixit, otioſum eſſe, quàm nihil agere. Vale.

X. PLINIUS ATRIO CLEMENTI SUO S.

Euphratem philoſophum laudat, quocum vellet, ſi per occupationes liceret, dies totos audiendo diſcendoque conſumere. Hortatur Atrium, ut illi ſe expoliendum & limandum tradat.

SI quando urbs noſtra liberalibus ſtudiis floruit, nunc maximè floret. Multa claraque exempla ſunt. Suffecerit unum, Euphrates philoſophus. Hunc ego in Syria, quum adoleſcentulus militarem, penitus & domi inſpexi, amarique ab eo laboravi, etsi non erat laborandum. Eſt enim obvius & expoſitus, plenuſque humanitate quam præcipit. Atque utinam sic ipſe, quam ſpem tunc ille de me concepit, impleverim, ut ille multum virtutibus ſuis addidit! Aut ego nunc illas magis miror, quia magis intelligo: quamquam ne nunc quidem ſatis intelligo. Ut enim de pictore, ſculptore, fictore, nisi artifex judicare, ita nisi ſapiens non poteſt perſpicere ſapientem. Quantum mihi tamen cernere datur, multa in Euphrate sic eminent & elucent, ut mediocriter quoque doctos advertant & afficiant. Diſputat ſubtiliter, graviter, ornatè: frequenter etiam Platonicam illam ſublimitatem & latitudinem effingit. Sermo eſt copioſus & varius; dulcis in primis, & qui repugnantes quoque ducat & impellat. Ad hoc, proceritas corporis, decora facies, demiſſus capillus, ingens & cana barba; quæ licèt fortuita & inania putentur, illi tamen plurimum venerationis acquirunt. Nullus horror in cultu, nulla triſtitia, multum ſeveritatis: reverearis occurſum, non reformides. Vitæ ſanctitas ſumma, comitas par. Inſectatur vitia, non homines; nec caſtigat errantes, ſed

emendat. Sequaris monentem attentus & pendens; & perſuaderi tibi, etiam quum perſuaſerit, cupias. Jam verò liberi tres, duo mares, quos diligentissimè inſtituit. Socer Pompeius Julianus, quum ceterâ vitâ, tum vel hoc uno magnus & clarus, quòd ipſe provinciæ princeps hunc inter altissimas conditiones generum, non honoribus principem, ſed ſapientiâ, elegit. Quamquam quid ego plura de viro, quo mihi frui non licet? An ut magis angar, quòd non licet? Nam diſtringor officio ut maximo, sic moleſtissimo. Sedeo pro tribunali, ſubnoto libellos, conficio tabulas: ſcribo plurimas, ſed illitteratissimas litteras. Soleo nonnumquam (nam id ipſum quando contingit!) de his occupationibus apud Euphratem queri. Ille me conſolatur: affirmat etiam eſſe hanc philoſophiæ, & quidem pulcherrimam partem, agere negotium publicum, cognoſcere, judicare, promere & exercere juſtitiam, quæque ipsi doceant, in uſu habere. Mihi tamen hoc unum non perſuadet, ſatius eſſe iſta facere, quàm cum illo dies totos audiendo diſcendoque conſumere. Quò magis te, cui vacat, hortor, quum in urbem proximè veneris (venias autem ob hoc maturiùs) illi te expoliendum limandumque permittas. Neque enim ego, ut multi, invideo aliis bono quo ipſe careo; ſed contrà ſenſum quemdam voluptatemque percipio, si ea quæ mihi denegantur, amicis video ſupereſſe. Vale.

XI. PLINIUS FABIO JUSTO S.

De infrequentia epiſtolarum expoſtulat.

OLIM mihi nullas epiſtolas mittis. Nihil eſt, inquis, quod ſcribam. At hoc ipſum ſcribe,

Digitized by Google

nihil eſſe quod ſcribas; vel ſolum illud, unde incipere priores ſolebant, *Si vales, bene eſt; ego valeo.* Hoc mihi ſufficit; eſt enim maximum. Ludere me putas? ſeriò peto. Fac ſciam quid agas: quod sine ſollicitudine ſumma neſcire non poſſum. Vale.

XII. PLIN. CALESTRIO TIRONI SUO S.

Deflet Corellium Rufum, cujus morte voluntariâ amicum, vitæque ſuæ teſtem & rectorem amiſit. Vide 4, 17. 9, 13.

JACTURAM graviſſimam feci, si jactura dicenda eſt tanti viri amiſſio. Deceſſit Corellius Rufus, & quidem ſponte; quod dolorem meum exulcerat. Eſt enim luctuoſiſſimum genus mortis, quæ non ex natura, nec fatalis videtur. Nam utcumque in illis qui morbo finiuntur, magnum ex ipſa neceſſitate ſolatium eſt; in iis verò, quos arceſſita mors aufert, hic inſanabilis dolor eſt, quòd creduntur potuiſſe diu vivere. Corellium quidem ſumma ratio, quæ ſapientibus pro neceſſitate eſt, ad hoc conſilium compulit, quamquam plurimas vivendi cauſas habentem, optimam conſcientiam, optimam famam, maximam auctoritatem; præterea filiam, uxorem, nepotem, ſorores, interque tot pignora, veros amicos. Sed tam longâ, tam iniquâ valetudine conflictabatur, ut hæc tanta pretia vivendi mortis rationibus vincerentur. Tertio & tricesimo anno, ut ipſum prædicantem audiebam, pedum dolore correptus eſt. Patrius hic illi; nam plerumque morbi quoque per ſucceſſiones quaſdam, ut alia, traduntur. Hunc abſtinentiâ, ſanctitate, quoad viridis ætas, vi-

Digitized by Google

cit & fregit : novissimè eum ſenectute ingraveſcentem, viribus animi ſuſtinebat. Quum quidem incredibiles cruciatus, & indignissima tormenta pateretur (jam enim dolor non pedibus ſolis, ut priùs, insidebat, ſed omnia membra pervagabatur) veni ad eum Domitiani temporibus, in ſuburbano jacentem. Servi e cubiculo receſſerunt. Habebat hoc moris, quoties intraſſet fidelior amicus : quin etiam uxor, quamquam omnis ſecreti capacissima, digrediebatur. Circumtulit oculos, &, *Cur*, inquit, *me putas hos tantos dolores tamdiu ſuſtinere? ut ſcilicet iſti latroni vel uno die ſupersim.* Dediſſes huic animo par corpus, feciſſet quod optabat. Affuit tamen Deus voto, cujus ille compos, ut jam ſecurus liberque moriturus, multa illa vitæ, ſed minora, retinacula abrupit. Increverat valetudo, quam temperantiâ mitigare tentavit, perſeverantem conſtantiâ fugit. Jam dies alter, tertius, quartus ; abſtinebat cibo. Misit ad me uxor ejus Hiſpulla communem amicum C. Geminium cum triſtissimo nuntio, deſtinaſſe Corellium mori ; nec aut ſuis aut filiæ precibus flecti : ſolum ſupereſſe me, a quo revocari poſſet ad vitam. Cucurri : perveneram in proximum, quum mihi ab eadem Hiſpulla Julius Atticus nuntiat, nihil jam ne me quidem impetraturum : tam obſtinatè magis ac magis induruiſſe. Dixerat ſanè medico admoventi cibum, Κέκρικα, quæ vox quantum admirationis in animo meo, tantum desiderii reliquit. Cogito quo amico, quo viro caream. Implevit quidem annum ſeptimum & ſexagesimum, quæ ætas etiam robuſtissimis ſatis longa eſt : ſcio. Evasit perpetuam valetudinem : ſcio. Decessit ſuperſtitibus ſuis, florente republicâ, quæ illi

Digitized by Google

omnibus ſuis carior erat : & hoc ſcio. Ego tamen, tamquam & juvenis & firmissimi morte doleo : doleo autem (licet me imbecillum putes) meo nomine. Amisi enim, amisi vitæ meæ testem, rectorem, magiſtrum. In ſumma dicam, quod recenti dolore contubernali meo Calvisio dixi : Vereor ne negligentiùs vivam. Proinde adhibe ſolatia mihi : non hæc, *Senex erat, Infirmus erat*, hæc enim novi ; ſed nova aliqua, ſed magna, quæ audierim numquam, legerim numquam. Nam quæ audivi, quæ legi, ſponte ſuccurrunt, ſed tanto dolore ſuperantur. Vale.

XIII. Plinius Sosio Senecioni suo S.

Proventum poëtarum ſcripta ſua recitantium laudat, ſed auditorum incuſat desidiam.

Magnum proventum poëtarum annus hic attulit. Toto menſe Aprili nullus fere dies, quo non recitaret aliquis. Juvat me quòd vigent ſtudia, proferunt ſe ingenia hominum & oſtentant : tametsi ad audiendum pigrè coïtur. Plerique in ſtationibus ſedent, tempusque audiendi fabulis conterunt, ac ſubinde sibi nuntiari jubent, an jam recitator intraverit, an dixerit præfationem, an ex magna parte evolverit librum : tum demum, ac tunc quoque lentè cunctanterque veniunt ; nec tamen permanent, ſed ante finem recedunt, alii dissimulanter & furtim, alii simpliciter & liberè. At hercule memoriâ parentum, Claudium Cæſarem ferunt, quum in palatio ſpatiaretur, audiſſetque clamorem, cauſam requiſiſſe ; quumque dictum eſſet, recitare Nonianum, ſubitum recitanti inopinatumque veniſſe. Nunc otiosissimus quiſque multò antè rogatus,

Digitized by Google

& identidem admonitus, aut non venit, aut, si venit, queritur ſe diem, quia non perdiderit, perdidiſſe. Sed tantò magis laudandi probandique ſunt, quos a ſcribendi recitandique ſtudio hæc auditorum vel desidia, vel ſuperbia non retardat. Equidem propè nemini defui. Erant ſanè plerique amici. Neque enim eſt ferè quiſquam qui ſtudia, ut non simul & nos amet. His ex causis longiùs, quàm deſtinaveram, tempus in urbe conſumpsi. Poſſum jam repetere ſeceſſum, & ſcribere aliquid quod non recitem; ne videar, quorum recitationibus affui, non auditor fuiſſe, ſed creditor. Nam ut in ceteris rebus, ita in audiendi officio perit gratia, si repoſcatur. Vale.

XIV. PLINIUS JUNIO MAURICO SUO S.

Maurico quærenti maritum fratris filiæ Minucium indicat, cujus laudes perſequitur. Vide 4, 22.

PETIS ut fratris tui filiæ proſpiciam maritum; quod meritò mihi potissimum injungis. Scis enim quantopere ſummum illum virum ſuſpexerim dilexerimque: quibus ille adoleſcentiam meam exhortationibus foverit, quibus etiam laudibus, ut laudandus viderer, effecerit. Nihil eſt quod a te mandari mihi aut majus aut gratius, nihil quod honeſtius a me ſuſcipi possit, quàm ut eligam juvenem, ex quo naſci nepotes Aruleno Ruſtico deceat. Qui quidem diu quærendus fuiſſet, nisi paratus & quasi proviſus eſſet Minucius Acilianus, qui me ut juvenis juvenem (eſt enim minor pauculis annis) familiarissimè diligit, reveretur ut ſenem. Nam ita formari a me & inſtitui cupit, ut ego a vobis

Digitized by Google

ſolebam. Patria eſt ei Brixia, ex illa noſtra Italia, quæ multum adhuc verecundiæ, frugalitatis, atque etiam ruſticitatis antiquæ retinet ac ſervat. Pater Minucius Macrinus, equeſtris ordinis princeps, quia nihil altius voluit; allectus enim a Divo Veſpaſiano inter prætorios, honeſtam quietem huic noſtræ, ambitioni dicam an dignitati, conſtantissimè prætulit. Habet aviam maternam Serranam Proculam, e municipio Patavino. Noſti loci mores. Serrana tamen Patavinis quoque ſeveritatis exemplum eſt. Contigit & avunculus ei P. Acilius, gravitate, prudentiâ, fide propè singulari. In ſumma, nihil erit in domo tota, quod non tibi tamquam in tua placeat. Aciliano verò ipsi plurimum vigoris & induſtriæ, quamquam in maxima verecundia. Quæſturam, tribunatum, præturam honeſtissimè percucurrit, ac jam pro ſe tibi necessitatem ambiendi remisit. Eſt illi facies liberalis, multo ſanguine, multo rubore ſuffuſa; eſt ingenua totius corporis pulchritudo, & quidam ſenatorius decor. Quæ ego nequaquam arbitror negligenda: debet enim hoc caſtitati puellarum quasi præmium dari. Neſcio an adjiciam, eſſe patri ejus amplas facultates. Nam quum imaginor vos, quibus quærimus generum, silendum de facultatibus puto: quum publicos mores atque etiam leges civitatis intueor, quæ vel in primis cenſus hominum ſpectandos arbitrantur, ne id quidem prætereundum videtur. Et ſanè de poſteris, & his pluribus, cogitanti, hic quoque in conditionibus deligendis ponendus eſt calculus. Tu fortaſſe me putes indulsiſſe amori meo, ſupráque iſta quàm res patitur ſuſtuliſſe: at ego fide meâ ſpondeo, futurum ut omnia longè am-

Digitized by Google

pliora, quàm a me prædicantur, invenias. Diligo quidem adoleſcentem ardentissimè, sicut meretur: ſed hoc ipſum amantis eſt, non onerare eum laudibus. Vale.

XV. PLIN. SEPTITIO CLARO SUO S.

Septitium, qui vocatus ad cœnam non venerat, in jus damni dati jocabundus vocat.

HEUS tu, promittis ad cœnam, nec venis. Dicitur jus, ad aſſem impendium reddes, nec id modicum. Paratæ erant lactucæ singulæ, cochleæ ternæ, ova bina, alica cum mulſo & nive (nam hanc quoque computabis, immo hanc in primis, quæ periit in ferculo) olivæ, betacei, cucurbitæ, bulbi, alia mille non minùs lauta. Audiſſes comœdos, vel lectorem, vel lyriſten, vel (quæ mea liberalitas) omnes. At tu apud neſcio quem oſtrea, vulvas, echinos, Gaditanas maluiſti. Dabis pœnas, non dico quas. Durè feciſti; invidiſti, neſcio an tibi, certè mihi, ſed tamen & tibi. Quantum nos lusiſſemus, risiſſemus, ſtuduiſſemus! Potes apparatiùs cœnare apud multos; nuſquam hilariùs, simpliciùs, incautiùs. In ſumma, experire: & nisi poſtea te aliis potiùs excuſaveris, mihi ſemper excuſa. Vale.

XVI. PLINIUS ERUCIO SUO S.

Scripta laudat varia Pomponii, cujus ingenio præſtanti obeſſe non debet, quòd vivit.

AMABAM Pompeium Saturninum, hunc dico noſtrum; laudabamque ejus ingenium, etiam antequam ſcirem quàm varium, quàm flexibile, quàm multiplex eſſet: nunc verò totum me te-

net, habet, poſſidet. Audivi cauſas agentem acriter & ardenter, nec minùs politè & ornatè, sive meditata, sive ſubita proferret. Adſunt aptæ crebræque ſententiæ, gravis & decora conſtructio, ſonantia verba & antiqua. Omnia hæc mirè placent, quum impetu quodam & flumine prævehuntur; placent, si retractentur. Senties quod ego, quum orationes ejus in manus ſumpſeris; quas facilè cuilibet veterum, quorum eſt æmulus, comparabis. Idem tamen in hiſtoria magis ſatisfaciet, vel brevitate, vel luce, vel ſuavitate, vel ſplendore etiam & ſublimitate narrandi. Nam in concionibus idem, qui in orationibus, eſt: preſſior tamen, & circumſcriptior, & adductior. Præterea facit verſus, quales Catullus aut Calvus. Quantum illis leporis, dulcedinis, amaritudinis, amoris! Inſerit ſanè, ſed datâ operâ, mollibus lenibuſque duriuſculos quoſdam; & hoc, quasi Catullus aut Calvus. Legit mihi nuper epiſtolas: uxoris eſſe dicebat. Plautum vel Terentium metro ſolutum legi credidi: quæ sive uxoris ſunt, ut affirmat, sive ipsius, ut negat, pari glorià dignus eſt, qui aut illa componat, aut uxorem, quam virginem accepit, tam doctam politamque reddiderit. Eſt ergo mecum per diem totum: eumdem antequam ſcribam, eumdem quum ſcripſi, eumdem etiam quum remittor, non tamquam eumdem, lego. Quod te quoque ut facias, & hortor & moneo. Neque enim debet operibus ejus obeſſe, quòd vivit. An si inter eos quos numquam vidimus, floruiſſet, non ſolùm libros ejus, verùm etiam imagines conquireremus; ejuſdem nunc honor præſentis & gratia quasi ſatietate langueſcet? At hoc pravum malignumque eſt,

Digitized by Google

non admirari hominem admiratione digniſſimum, quia videre, alloqui, audire, complecti, nec laudare tantùm, verùm etiam amare contingit. Vale.

XVII. PLINIUS CORN. TITIANO SUO S.

Capitonem laudat, qui amicum mortuum, & illuſtres antiquitatis viros honore ſtatuarum, & egregiis carminibus exornat.

EST adhuc curæ hominibus fides & officium: ſunt qui defunctorum quoque amicos agant. Titinius Capito ab imperatore noſtro impetravit ut ſibi liceret ſtatuam L. Silani in foro ponere. Pulchrum & magnâ laude dignum, amicitiâ principis in hoc uti, quantumque gratiâ valeas, aliorum honoribus experiri. Eſt omnino Capitoni in uſu claros viros colere. Mirum eſt quâ religione, quo ſtudio imagines Brutorum, Caſſiorum, Catonum domi, ubi poteſt, habeat. Idem clarissimi cujuſque vitam egregiis carminibus exornat. Scias ipſum plurimis virtutibus abundare, qui alienas sic amat. Redditus eſt L. Silano debitus honor, cujus immortalitati Capito proſpexit pariter & ſuæ. Neque enim magis decorum & insigne eſt, ſtatuam in foro populi Romani habere, quàm ponere. Vale.

XVIII. PLIN. SUETONIO TRANQUILLO SUO S.

Suetonii metum ex ſomnio levat, allato ſomnii cujuſdam eventu contrario.

SCRIBIS te perterritum ſomnio, vereri ne quid adversi in actione patiaris: rogas ut dilationem petam; & pauculos dies, certè proximum excuſem. Difficile eſt, ſed experiar:

Digitized by Google

καὶ γάρ τ' ὄναρ ἐκ Διός ἐστιν.

Refert tamen, eventura ſoleas, an contraria ſomniare. Mihi reputanti ſomnium meum, iſtud quod times tu, egregiam actionem portendere videtur. Suſceperam cauſam Julii Paſtoris, quum mihi quieſcenti viſa eſt ſocrus mea advoluta genibus, ne agerem, obſecrare. Et eram acturus adoleſcentulus adhuc; eram in quadruplici judicio; eram contra potentiſſimos civitatis, atque etiam Cæſaris amicos: quæ ſingula excutere mentem mihi poſt tam triſte ſomnium poterant. Egi tamen, λογισάμενος illud,

Εἷς οἰωνὸς ἄριστος ἀμύνασθαι περὶ πάτρης.

Nam mihi patria, & ſi quid carius patriâ, fides videbatur. Proſperè ceſſit; atque adeo illa actio mihi aures hominum, illa januam famæ patefecit. Proinde diſpice, an tu quoque ſub hoc exemplo ſomnium iſtud in bonum vertas: aut, ſi tutius putas illud cautiſſimi cujuſque præceptum, *quod dubitas ne feceris*; idipſum reſcribe. Ego aliquam ſtropham inveniam; agamque cauſam tuam, ut ipſam agere, quum tu voles, poſſis. Eſt enim ſanè alia ratio tua, alia mea fuit. Nam judicium centumvirale differri nullo modo, iſtud ægrè quidem, ſed tamen poteſt. Vale.

XIX. PLIN. ROMANO FIRMO SUO S.

Offert trecenta ſeſtertia ad explendum equeſtrem cenſum.

MUNICEPS tu meus, & condiſcipulus, & ab ineunte ætate contubernalis: pater tuus & matri & avunculo meo, mihi etiam, quantum ætatis diverſitas paſſa eſt, familiaris: magnæ &

Digitized by Google

graves cauſæ cur ſuſcipere & augere dignitatem tuam debeam. Eſſe autem tibi centum millium cenſum ſatis indicat, quòd apud nos decurio es. Igitur, ut te non decurione ſolùm, verùm etiam equite Romano perfruamur, offero tibi ad implendas equeſtres facultates trecenta millia nummûm. Te memorem hujus muneris amicitiæ noſtræ diuturnitas ſpondet. Ego ne illud quidem admoneo, quod admonere deberem, nisi ſcirem ſponte factùrum, ut dignitate a me datâ quàm modeſtissimè utare. Nam ſollicitiùs cuſtodiendus eſt honor, in quo etiam beneficium amici tuendum eſt. Vale.

XX. PLIN. COR. TACITO SUO S.

Amplum & copioſum dicendi genus in causis agendis breviori & circumſcripto præfert, & ea de re ſententiam exquirit Taciti.

FREQUENS mihi diſputatio eſt cum quodam docto homine & perito, cui nihil æquè in causis agendis, ut brevitas placet; quam ego cuſtodiendam eſſe confiteor, si cauſa permittat: alioquin prævaricatio eſt, tranſire dicenda; prævaricatio etiam, curſim & breviter attingere quæ ſint inculcanda, inſigenda, repetenda. Nam pleriſque longiore tractatu vis quædam & pondus accedit; utque corpori ferrum, ſic oratio animo non ictu magis, quàm morâ imprimitur. Hîc ille mecum auctoritatibus agit: ac mihi ex Græcis orationes Lysiæ oſtentat; ex noſtris Gracchorum Catoniſque, quorum ſanè plurimæ ſunt circumciſæ & breves. Ego Lysiæ Demoſthenem, Æſchinem, Hyperidem, multoſque præterea; Gracchis, & Catoni, Pollionem, Cæſarem,

Cæſarem, Cœlium, in primis Marcum Tullium oppono, cujus oratio optima fertur eſſe, quæ maxima. Et hercule, ut aliæ bonæ res, ita bonus liber melior eſt quiſque, quò major. Vides ut ſtatuas, ſigna, picturas, hominum denique, multorumque animalium formas, arborum etiam, si modò sint decoræ, nihil magis quàm amplitudo commendet. Idem orationibus evenit: quin etiam voluminibus ipsis auctoritatem quamdam & pulchritudinem adjicit magnitudo. Hæc ille, multaque alia, quæ a me in eamdem ſententiam ſolent dici, ut eſt in diſputando incomprehensibilis & lubricus, ita eludit, ut contendat, hos ipſos, quorum orationibus nitar, pauciora dixiſſe quàm ediderint. Ego contrà puto. Teſtes ſunt multæ multorum orationes, & Ciceronis pro Murena, pro Vareno; in quibus brevis & nuda quasi ſubſcriptio quorumdam criminum ſolis titulis indicatur. Ex his apparet, illum permulta dixiſſe; quum ederet, omisiſſe. Idem pro Cluentio ait, ſe totam cauſam veteri inſtituto ſolum peroraſſe, & pro C. Cornelio quatriduo egiſſe: ne dubitare possimus, quæ per plures dies, ut neceſſe erat, latiùs dixerit, poſtea reciſa ac repurgata, in unum librum, grandem quidem, unum tamen, coarctaſſe. At aliud eſt actio bona, aliud oratio. Scio nonnullis ita videri: ſed ego (forsitan fallor) perſuaſum habeo, poſſe fieri ut sit actio bona, quæ non sit bona oratio; non poſſe non bonam actionem eſſe, quæ sit bona oratio. Eſt enim oratio actionis exemplar, & quaſi ἀρχέτυπον. Ideo in optima quaque mille figuras extemporales invenimus; in his etiam, quas tantùm editas ſcimus, ut in Verrem, *Artificem quem? quemnam? Rectè admones: Polycletum eſſe dicebant.*

Sequitur ergo ut actio ſit abſolutissima, quæ maximè orationis ſimilitudinem expreſſerit, ſi modò juſtum & debitum tempus accipiat: quòd ſi negetur, nulla oratoris, maxima judicis culpa eſt. Adſunt huic opinioni meæ leges, quæ longissima tempora largiuntur, nec brevitatem dicentibus, ſed copiam, hoc eſt, diligentiam ſuadent; quam præſtare nisi in anguſtissimis causis non poteſt brevitas. Adjiciam quod me docuit uſus, magiſter egregius. Frequenter egi, frequenter judicavi, frequenter in conſilio fui. Aliud alios movet; ac plerumque parvæ res maximas trahunt. Varia ſunt hominum judicia, variæ voluntates: inde qui eamdem cauſam ſimul audierunt, ſæpe diverſum, interdum idem, ſed ex diversis animi motibus ſentiunt. Præterea ſuæ quiſque inventioni favet, & quasi fortissimum amplectitur, quum ab alio dictum eſt, quod ipſe prævidit. Omnibus ergo dandum eſt aliquid, quod teneant, quod agnoſcant. Dixit aliquando mihi Regulus, quum ſimul adeſſemus: *Tu omnia quæ ſunt in cauſa, putas exſequenda: ego jugulum ſtatim video; hunc premo.* Premit ſanè quod elegit, ſed in eligendo frequenter errat. Reſpondi, poſſe fieri ut genu eſſet, aut tibia, aut talus, ubi ille jugulum putaret. At ego, inquam, qui jugulum perſpicere non poſſum, omnia pertento, omnia experior, πάντα denique λίθον κινῶ. Utque in agricultura non vineas tantùm, verùm etiam arbuſta; nec arbuſta tantùm, verùm etiam campos curo & exerceo; utque in ipsis campis non far aut ſiliginem ſolam, ſed hordeum, fabam, ceteraque legumina ſero; ſic in actione plura quasi ſemina latiùs ſpargo, ut quæ provenerint colligam. Neque enim minùs

Digitized by Google

imperſpicua, incerta, fallaciaque ſunt judicum ingenia, quam tempeſtatum terrarumque. Nec me præterit, ſummum oratorem Periclem sic a comico Eupolide laudari:

> πρὸς δὲ γ' ἀυτῦ τῷ τάχει,
> Πειθώ τις ἐπεκάθητο τοῖσι χείλεσιν.
> Οὕτως ἐκήλει, καὶ μόνος τῶν ῥητόρων
> Το κέντρον ἐγκατέλιπε τοῖς ἀκροωμένοις.

Verùm huic ipsi Pericli nec illa πειθὼ, nec illud ἐκήλει brevitate, vel velocitate, vel utràque (differunt enim) sine facultate ſumma contigiſſet. Nam delectare, perſuadere, copiam dicendi ſpatiumque deſiderant: relinquere verò aculeum in audientium animis is demum poteſt, qui non pungit, ſed infigit. Adde quæ de eodem Pericle comicus alter,

> Ἤστραπτ', ἐβρόντα, ξυνεκύκα τὴν Ἑλλάδα.

Non enim amputata oratio & abſciſſa, ſed lata, & magnifica, & excelſa tonat, fulgurat, omnia denique perturbat ac miſcet. Optimus tamen modus eſt, quis negat? ſed non minùs non ſervat modum qui infra rem, quàm qui ſupra; qui adſtrictiùs, quàm qui effuſiùs dicit. Itaque audis frequenter, ut illud immodicè & redundanter, ita hoc jejunè & infirmè. Alius exceſſiſſe materiam, alius dicitur non impleſſe. Æquè uterque; ſed ille imbecillitate, hic viribus peccat. Quod certè etsi non limatioris, majoris tamen ingenii vitium eſt. Nec verò, quum hæc dico, illum Homericum ἀμετροεπῆ probo, ſed hunc,

> Καὶ τ' ἔπεα νιφάδεσσιν ἐοικότα χειμερίῃσιν.

Non quia non & ille mihi validissimè placeat,

Παῦρα μὲν, ἀλλὰ μάλα λιγέως.

Si tamen detur electio, illam orationem ſimilem nivibus hibernis, id eſt, crebram, assiduam & largam, poſtremò divinam & cœleſtem volo. At eſt gratior multis actio brevis. Eſt; ſed inertibus, quorum delicias desidiamque, quasi judicium reſpicere ridiculum eſt. Nam si hos in consilio habeas, non ſolùm ſatius eſt breviter dicere, ſed omnino non dicere. Hæc eſt adhuc ſententia mea, quam mutabo, ſi diſſenſeris tu: ſed planè cur diſſentias, explices rogo. Quamvis enim cedere auctoritati tuæ debeam, rectius tamen arbitror in tanta re, ratione quàm auctoritate ſuperari. Proinde, ſi non errare videor, id ipſum quàm voles brevi epiſtolâ, ſed tamen ſcribe; confirmabis enim judicium meum: si erraro, longissimam para. Num corrupi te, qui tibi, si mihi accederes, brevis epiſtolæ necessitatem; si diſſentires, longissimæ impoſui? Vale.

XXI. PLIN. PATERNO SUO S.

De ſervis, quos emerat ex consilio Paterni.

UT animi tui judicio, sic oculorum plurimum tribùo: non quia multum (ne tibi placeas) ſed quia tantum quantum ego, ſapis: quamquam hoc quoque multum eſt. Omissis jocis, credo decentes eſſe ſervos qui ſunt empti mihi ex consilio tuo: ſupereſt ut frugi sint; quod de venalibus meliùs auribus quàm oculis judicatur. Vale.

Digitized by Google

XXII. PLIN. CATILIO SEVERO SUO S.

Laudat Ariſtonem, cujus diuturnâ valetudine in urbe ſe detineri ſcribit.

DIU jam in urbe hæreo, & quidem attonitus. Perturbat me longa & pertinax valetudo Titi Ariſtonis, quem ſingulariter & miror & diligo. Nihil eſt enim illo gravius, ſanctius, doctius; ut mihi non unus homo, ſed litteræ ipſæ omneſque bonæ artes in uno homine ſummum periculum adire videantur. Quàm peritus ille & privati juris & publici! quantum rerum, quantum exemplorum, quantum antiquitatis tenet! Nihil eſt quod diſcere velis, quod ille docere non poſſit: mihi certè, quoties aliquid abditum quæro, ille theſaurus eſt. Jam quanta ſermonibus ejus fides! quanta auctoritas! quàm preſſa & decora cunctatio! Quid eſt quod non ſtatim ſciat? & tamen plerumque hæsitat, dubitat, diverſitate rationum, quas acri magnoque judicio ab origine cauſiſque primis repetit, diſcernit, expendit. Ad hoc, quàm parcus in victu! quàm modicus in cultu! Soleo ipſum, cubiculum ejus, ipſumque lectum, ut imaginem quamdam priſcæ frugalitatis, adſpicere. Ornat hæc magnitudo animi, quæ nihil ad oſtentationem, omnia ad conſcientiam refert; rectéque facti, non ex populi ſermone mercedem, ſed ex facto petit. In ſumma, non facilè quemquam ex iſtis, qui ſapientiæ ſtudium habitu corporis præ ſe ferunt, huic viro comparabis. Non quidem gymnaſia ſectatur aut porticus, nec diſputationibus longis aliorum otium ſuumque delectat: ſed in toga negotiiſque verſatur: multos advocatione, plures conſilio

Digitized by Google

juvat. Nemini tamen iſtorum caſtitate, pietate, juſtitiâ, fortitudine, etiam primo loco ceſſerit. Mirareris, si intereſſes, quâ patientiâ hanc ipſam valetudinem toleret, ut dolori resiſtat, ut sitim differat, ut incredibilem febrium ardorem immotus opertuſque tranſmittat. Nuper me paucoſque mecum, quos maximè diligit, advocavit; rogavitque ut medicos conſuleremus de ſumma valetudinis, ut, si eſſet inſuperabilis, ſponte exiret e vita: sin tantùm difficilis & longa, resiſteret maneretque. Dandum enim precibus uxoris, dandum filiæ lacrymis, dandum etiam nobis amicis, ne ſpes noſtras, si modò non eſſent inanes, voluntariâ morte desereret. Id ego arduum in primis & præcipuâ laude dignum puto. Nam impetu quodam & inſtinctu procurrere ad mortem, commune cum multis: deliberare verò, & cauſas ejus expendere, utque ſuaſerit ratio, vitæ mortiſque consilium ſuſcipere vel ponere, ingentis eſt animi. Et medici quidem ſecunda nobis pollicentur: ſupereſt ut promissis Deus annuat, tandemque me hac ſollicitudine exſolvat; quà liberatus, Laurentinum meum, hoc eſt, libellos & pugillares, ſtudioſumque otium repetam. Nunc enim nihil legere, nihil ſcribere aut assidenti vacat, aut anxio libet. Habes quid timeam, quid optem, quid etiam in poſterum deſtinem: tu quid egeris, quid agas, quid velis agere, invicem nobis, ſed lætioribus epiſtolis ſcribe. Erit confusioni meæ non mediocre ſolatium, si tu nihil quereris. Vale.

Digitized by Google

XXIII. PLIN. POMPEIO FALCONI SUO S.

Conſulenti an cauſas agere in tribunatu debeat, diſſuadet.

CONSULIS an exiſtimem te in tribunatu cauſas agere debere. Plurimùm refert quid eſſe tribunatum putes; inanem umbram, & sine honore nomen, an poteſtatem ſacroſanctam, & quam in ordinem cogi ut a nullo, ita ne a ſe quidem deceat. Ipſe quum tribunus eſſem, erraverim fortaſſe, qui me eſſe aliquid putavi; ſed tamquam eſſem, abſtinui causis agendis: primùm quòd deforme arbitrabar, cui aſſurgere, cui loco cedere omnes oporteret, hunc omnibus ſedentibus ſtare: & qui jubere poſſet tacere quemcumque, huic silentium clepſydrâ indici: & quem interfari nefas eſſet, hunc etiam convicia audire; & si inulta pateretur, inertem; si ulciſceretur, inſolentem videri. Erat hic quoque æſtus ante oculos, si fortè me appellaſſet vel ille cui adeſſem, vel ille quem contra, intercederem & auxilium ferrem; an quieſcerem sileremque, & quasi ejurato magiſtratu privatum ipſe me facerem. His rationibus motus, malui me tribunum omnibus exhibere, quàm paucis advocatum. Sed tu (iterum dicam) plurimùm intereſt quid eſſe tribunatum putes; quam perſonam tibi imponas, quæ ſapienti viro ita aptanda eſt, ut perferatur. Vale.

Digitized by Google

XXIV. PLINIUS HISPANO SUO S.

Suetonium in agri emptione commendat.

TRANQUILLUS, contubernalis meus, vult emere agellum, quem venditare amicus tuus dicitur. Rogo cures quanti æquum eſt emat: ita enim delectabit emiſſe. Nam mala emptio ſemper ingrata eſt, eò maximè quòd exprobrare ſtultitiam domino videtur. In hoc autem agello (ſi modò arriſerit pretium) Tranquilli mei ſtomachum multa ſollicitant, vicinitas urbis, opportunitas viæ, mediocritas villæ, modus ruris, qui avocet magis quàm diſtringat. Scholaſticis porrò dominis, ut hic eſt, ſufficit abunde tantum ſoli, ut relevare caput, reficere oculos, reptare per limitem, unam ſemitam terere, omneſque viticulas ſuas noſſe & numerare arbuſculas poſſint. Hæc tibi expoſui, quò magis ſcires quantum ille eſſet mihi, quantum ego tibi debiturus, ſi prædiolum iſtud, quod commendatur his dotibus, tam ſalubriter emerit, ut pœnitentiæ locum non relinquat. Vale.

Digitized by Google

LIBER SECUNDUS.

I. C. Plinius Romano suo S.

Virginium publico funere elatum juſtis laudibus proſequitur. Vide 6, 10, & 9, 19.

Post aliquot annos insigne, atque etiam memorabile populi Romani oculis ſpectaculum exhibuit publicum funus Virginii Rufi, maximi & clarissimi civis, & perinde felicis. Triginta annis gloriæ ſuæ ſupervixit. Legit ſcripta de ſe carmina, legit hiſtorias, & poſteritati ſuæ interfuit. Perfunctus eſt tertio conſulatu, ut ſummum faſtigium privati hominis impleret, quum principis noluiſſet. Cæſares, quibus ſuſpectus, atque etiam inviſus virtutibus fuerat, evasit: reliquit incolumem optimum atque amicissimum, tamquam ad hunc ipſum honorem publici funeris reſervatus. Annum tertium & octogesimum excessit in altissima tranquillitate, pari veneratione. Uſus eſt firmâ valetudine; nisi quòd ſolebant ei manus tremere, citra dolorem tamen: aditus tantùm mortis durior longiorque, ſed hic ipſe laudabilis. Nam quum vocem præpararet, acturus in conſulatu Principi gratias, liber, quem fortè acceperat grandiorem, & ſeni & ſtanti ipſo pondere elapſus eſt. Hunc dum conſequitur colligitque, per leve & lubricum pavimentum fallente veſtigio cecidit, coxamque fregit; quæ parum aptè collocata, reluctante ætate, malè coiit. Hujus viri exſequiæ magnum ornamentum Prin-

Digitized by Google

cipi, magnum ſeculo, magnum etiam foro & roſtris attulerunt. Laudatus eſt a conſule Cornelio Tacito: nam hic ſupremus felicitati ejus cumulus accessit, laudator eloquentissimus. Et ille quidem plenus annis abiit, plenus honoribus, illis etiam quos recuſavit. Nobis tamen quærendus ac desiderandus eſt, ut exemplar ævi prioris; mihi verò præcipuè, qui illum non ſolùm publicè, ſed etiam privatim quantum admirabar, tantum diligebam: primùm quòd utrique eadem regio, municipia finitima, agri etiam poſſeſſioneſque conjunctæ; præterea quòd ille mihi tutor relictus, affectum parentis exhibuit. Sic candidatum me ſuffragio ornavit; ſic ad omnes honores meos ex ſeceſſibus adcucurrit, quum jampridem ejuſmodi officiis renuntiaſſet; ſic illo die, quo ſacerdotes ſolent nominare quos dignisſimos ſacerdotio judicant, me ſemper nominabat. Quin etiam in hac novissima valetudine veritus ne fortè inter quinqueviros crearetur, qui minuendis publicis ſumptibus judicio ſenatûs conſtituebantur, quum illi tot amici ſenes conſulareſque ſupereſſent, me hujus ætatis, per quem excuſaretur, elegit, his quidem verbis: *Etiamsi filium haberem, tibi mandarem.* Quibus ex causis neceſſe eſt tamquam immaturam mortem ejus in ſinu tuo defleam; si tamen fas eſt aut flere, aut omnino mortem vocare, quâ tanti viri mortalitas magis finita quàm vita eſt. Vivit enim, vivetque ſemper, atque etiam latiùs in memoria hominum & ſermone verſabitur, poſtquam ab oculis recessit. Volui tibi multa alia ſcribere, ſed totus animus in hac una contemplatione defixus eſt. Virginium cogito, Virginium video, Virginium jam vanis imaginibus, recentibus

tamen, audio, alloquor, teneo: cui fortaſſe cives aliquos virtutibus pares & habemus, & habebimus, gloriâ neminem. Vale.

II. PLINIUS PAULINO SUO S.

Paulinum accuſat negligentiæ litterarum.

IRASCOR: nec liquet mihi an debeam, ſed iraſcor. Scis quàm ſit amor iniquus interdum, impotens ſæpe, *μικραίτιος* ſemper. Hæc tamen cauſa magna eſt, neſcio an juſta: ſed ego tamquam non minùs juſta quàm magna ſit, graviter iraſcor, quòd a te tamdiu litteræ nullæ. Exorare me potes uno modo, ſi nunc ſaltem plurimas & longiſſimas miſeris. Hæc mihi ſola excuſatio vera, ceteræ falſæ videbuntur. Non ſum auditurus, *Non eram Romæ*, vel, *Occupatior eram*. Illud enim nec Dii ſinant, ut infirmior. Ipſe ad villam partim ſtudiis, partim deſidiâ fruor: quorum utrumque ex ótio naſcitur. Vale.

III. PLINIUS NEPOTI SUO S.

Iſæi rhetoris in laudes excurrit, ut Nepotem, ejus audiendi causâ, Romam arceſſat.

MAGNA Iſæum fama præceſſerat; major inventus eſt. Summa eſt facultas, copia, ubertas. Dicit ſemper ex tempore, ſed tamquam diu ſcripſerit. Sermo Græcus, immo Atticus: præfationes terſæ, graciles, dulces; graves interdum & erectæ. Poſcit controverſias plures, electionem auditoribus permittit, ſæpe etiam partes. Surgit, amicitur, incipit: ſtatim omnia, ac pene pariter, ad manum. Senſus reconditi, occurſant verba: ſed qualia? quæſita & exculta: multa

lectio in ſubitis, multa ſcriptio elucet. Procœmiatur aptè, narrat apertè, pugnat acriter, colligit fortiter, ornat excelsè: poſtremò docet, delectat, afficit; quid maximè, dubites: crebra νοήματα, crebri ſyllogiſmi, circumſcripti & effecti, quod ſtilo quoque aſſequi magnum eſt. Incredibilis memoria: repetit altiùs quæ dixit ex tempore; ne verbo quidem labitur. Ad tantam ἕξιν ſtudio & exercitatione pervenit. Nam diebus & noctibus nihil aliud agit, nihil audit, nihil loquitur. Annum ſexageſimum excessit, & adhuc ſcholaſticus tantùm eſt; quo genere hominum nihil aut ſimplicius, aut ſincerius, aut melius. Nos enim qui in foro veriſque litibus terimur, multum malitiæ, quamvis nolimus, addiſcimus. Schola & auditorium, ut ficta cauſa, ita res inermis, innoxia eſt; nec minùs felix, ſenibus præſertim. Nam quid in ſenectute felicius, quàm quod dulcissimum eſt in juventa? Quare ego Iſæum non diſertissimum tantùm, verùm etiam beatissimum judico, quem tu nisi cognoſcere concupiſcis, ſaxeus, ferreuſque es. Proinde si non ob alia, noſque ipſos, at certè ut hunc audias, veni. Numquamne legiſti Gaditanum quemdam, Titi Livii nomine gloriâque commotum, ad viſendum eum ab ultimo terrarum orbe veniſſe, ſtatimque ut viderat, abiiſſe? Ἀφιλόκαλον, illitteratum, iners, ac pene etiam turpe eſt, non putare tanti cognitionem, quâ nulla eſt jucundior, nulla pulchrior, nulla denique humanior. Dices, *Habeo hîc quos legam, non minùs diſertos.* Etiam: ſed legendi ſemper occaſio eſt, audiendi non ſemper. Præterea multò magis, ut vulgò dicitur, viva vox afficit. Nam licèt acriora ſint quæ legas, altiùs tamen in animo ſedent, quæ

Digitized by Google

pronuntiatio, vultus, habitus, geſtus etiam dicentis adfigit. Niſi verò falſum putamus illud Æſchinis, qui quum legiſſet Rhodiis orationem Demoſthenis, admirantibus cunctis, adjeciſſe fertur, Τί δὲ εἰ αὐτοῦ τοῦ θηρίου ἀκηκόειτε; & erat Æſchines, si Demoſtheni credimus, λαμπροφωνότατος: fatebatur tamen longè meliùs eadem illa pronuntiaſſe ipſum qui pepererat. Quæ omnia huc tendunt, ut audias Iſæum, vel ideo tantùm ut audieris. Vale.

IV. Plinius Calvinæ suæ S.

Suadet hereditatem adeat patris, cujus æs alienum in ſe ſuſcepit.

Si pluribus pater tuus, vel unicuilibet alii quàm mihi debuiſſet, fuiſſet fortaſſe dubitandum an adires hereditatem etiam viro gravem: quum verò ego ductus affinitatis officio, dimissis omnibus qui, non dico moleſtiores, ſed diligentiores erant, creditor ſolus exſtiterim; quumque ego nubenti tibi in dotem centum millia contulerim, præter eam ſummam quam pater tuus quasi de meo dixit (erat enim ſolvenda de meo) magnum habes facilitatis meæ pignus; cujus fiduciâ debes famam defuncti pudoremque ſuſcipere: ad quod ne te verbis magis quàm rebus horter, quidquid mihi pater tuus debuit, acceptum tibi ferri jubeo. Nec eſt quòd verearis ne sit mihi oneroſa iſta donatio. Sunt quidem omnino nobis modicæ facultates, dignitas ſumptuoſa, reditus, propter conditionem agellorum, neſcio minor an incertior: ſed quod ceſſat ex reditu, frugalitate ſuppletur, ex qua velut ex fonte, libera-

Digitized by Google

litas noſtra decurrit. Quæ tamen ita temperanda eſt, ne nimiâ profuſione inareſcat: ſed temperanda in aliis, in te verò facilè ratio conſtabit, etiamsi modum exceſſerit. Vale.

V. Plinius Luperco Suo S.

Partem orationis, quâ bibliothecam in patria publicam dedicaverat, perpoliendam miſit. Vide 1, 8.

Actionem & a te frequenter efflagitatam, & a me ſæpe promiſſam exhibui tibi, nondum tamen totam; adhuc enim pars ejus perpolitur. Interim quæ abſolutiora mihi videbantur, non fuit alienum judicio tuo tradi. His tu, rogo, intentionem ſcribentis accommodes; nihil enim adhuc inter manus habui, cui majorem ſollicitudinem præſtare deberem. Nam in ceteris actionibus exiſtimationi hominum diligentia tantùm & fides noſtra, in hac etiam pietas ſubjicietur. Inde & liber crevit, dum ornare patriam & amplificare gaudemus; pariterque & defensioni ejus ſervimus & gloriæ. Tu tamen hæc ipſa, quantum ratio exegerit, reſeca. Quoties enim ad faſtidium legentium deliciaſque reſpicio, intelligo nobis commendationem ex ipſa mediocritate libri petendam. Idem tamen, qui a te hanc auſteritatem exigo, cogor id, quod diverſum eſt, poſtulare, ut in pleriſque frontem remittas. Sunt enim quædam adoleſcentium auribus danda, præſertim si materia non refragetur. Nam deſcriptiones locorum, quæ in hoc libro frequentiores erunt, non hiſtoricè tantùm, ſed propè poëticè proſequi fas eſt. Quod tamen si quis exſtiterit qui putet nos lætiùs feciſſe, quàm orationis ſeveritas exigat; hujus (ut ita dixerim)

Digitized by Google

triſtitiam reliquæ partes actionis exorare debebunt. Adnisi certè ſumus, ut quamlibet diverſa genera lectorum per plures dicendi ſpecies teneremus. Ac sicut veremur, ne quibuſdam pars aliqua ſecundùm ſuam cujuſque naturam non probetur; ita videmur poſſe confidere, ut universitatem omnibus varietas ipſa commendet. Nam & in ratione conviviorum, quamvis a pleriſque cibis singuli temperemus, totam tamen cœnam laudare omnes ſolemus; nec ea quæ ſtomachus noſter recuſat, adimunt gratiam illis quibus capitur. Atque hæc ego sic accipi volo, non tamquam aſſecutum me eſſe credam, ſed tamquam aſſequi laboraverim; fortaſſe non fruſtra, si modò tu curam tuam admoveris interim iſtis, mox his quæ ſequuntur. Dices te non poſſe ſatis diligenter id facere, nisi priùs totam actionem cognoveris. Fateor: in præſentia tamen & iſta tibi familiariora fient, & quædam ex his talia erunt, ut per partes emendari possint. Etenim ſi avulſum ſtatuæ caput aut membrum aliquod inſpiceres, non tu quidem ex illo poſſes congruentiam æqualitatemque deprehendere; poſſes tamen judicare, an id ipſum ſatis elegans eſſet. Nec alia ex cauſa principia librorum circumferuntur, quàm quia exiſtimatur pars aliqua etiam sine ceteris eſſe perfecta. Longiùs me provexit dulcedo quædam tecum loquendi: ſed jam finem faciam, ne modum, quem etiam orationi adhibendum puto, in epiſtola excedam. Vale.

Digitized by Google

VI. PLINIUS AVITO SUO S.

Sub exemplo præmonet Avitum, ut novam quorumdam luxuriæ & ſordium ſocietatem fugiat.

LONGUM eſt altiùs repetere, nec refert, quemadmodum acciderit ut homo minimè familiaris cœnarem apud quemdam, ut ſibi videbatur, lautum & diligentem; ut mihi, ſordidum ſimul & ſumptuoſum. Nam ſibi & paucis opima quædam, ceteris vilia & minuta ponebat: vinum etiam parvulis lagunculis in tria genera deſcripſerat, non ut poteſtas eligendi, ſed ne jus eſſet recuſandi: aliud ſibi & nobis, aliud minoribus amicis (nam gradatim amicos habet) aliud ſuis noſtriſque libertis. Animadvertit qui mihi proximus recumbebat, & an probarem interrogavit. Negavi. Tu ergo, inquit, quam conſuetudinem ſequeris? Eadem omnibus pono. Ad cœnam enim, non ad notam, invito; cunctiſque rebus exæquo, quos menſâ & toro æquavi. Etiamne libertos? Etiam. Convictores enim tunc, non libertos, puto. Et ille, Magno tibi conſtat. Minimè. Quî fieri poteſt? Poteſt. Quia ſcilicet liberti mei non idem quod ego bibunt, ſed idem ego quod liberti. Et hercule, si gulæ temperes, non eſt oneroſum, quo utaris ipſe, communicare cum pluribus. Illa ergo reprimenda, illa quasi in ordinem redigenda eſt, si ſumptibus parcas, quibus aliquantò rectiùs tuâ continentiâ, quàm alienâ contumeliâ conſulas. Quorſus hæc? Ne tibi optimæ indolis juveni quorumdam in menſa luxuria ſpecie frugalitatis imponat. Convenit autem amori in te meo, quoties tale aliquid inciderit, ſub exemplo præmonere quid debeas fu-

Digitized by Google

gere. Igitur memento, nihil magis eſſe vitandum quàm iſtam luxuriæ & ſordium novam ſocietatem, quæ quum sint turpissima diſcreta ac ſeparata, turpiùs junguntur. Vale.

VII. PLINIUS MACRINO SUO S.

Gaudet decretum eſſe a Senatu ſtatuæ triumphalis honorem Spurinnæ, cujus filio morte immaturâ perempto ſtatua item posita eſt ad ſolatium patris. Vide 3, 1 & 10.

HERI a Senatu Veſtricio Spurinnæ, Principe auctore, triumphalis ſtatua decreta eſt; non ita ut multis, qui numquam in acie ſteterunt, numquam caſtra viderunt, numquam denique tubarum ſonum, nisi in ſpectaculis, audierunt; verùm ut illis, qui decus iſtud ſudore & ſanguine & factis aſſequebantur. Nam Spurinna Bructerûm regem vi & armis induxit in regnum; oſtentatoque bello, ferocissimam gentem (quod eſt pulcherrimum victoriæ genus) terrore perdomuit. Et hoc quidem virtutis præmium; illud ſolatium doloris accepit, quòd filio ejus Cottio, quem amisit abſens, habitus eſt honor ſtatuæ. Rarum id in juvene: ſed pater hoc quoque merebatur, cujus gravissimo vulneri magno aliquo fomento medendum fuit. Præterea Cottius ipſe tam clarum ſpecimen indolis dederat, ut vita ejus brevis & anguſta debuerit hac veluti immortalitate proferri. Nam tanta ei ſanctitas, gravitas, auctoritas etiam, ut poſſet ſenes illos provocare virtute, quibus nunc honore adæquatus eſt. Quo quidem honore, quantum ego interpretor, non modò defuncti memoriæ, & dolori patris, verùm etiam exemplo proſpec-

Digitized by Google

tum eſt. Acuent ad bonas artes juventutem adoleſcentibus quoque (digni sint modò) tanta præmia conſtituta : acuent principes viros ad liberos ſuſcipiendos & gaudia ex ſuperſtitibus , & ex amissis tam glorioſa ſolatia. His ex causis ſtatuâ Cottii publicè lætor, nec privatim minùs. Amavi conſummatissimum juvenem tam ardenter , quàm nunc impatienter requiro. Erit ergo pergratum mihi hanc effigiem ejus ſubinde intueri, ſubinde reſpicere , ſub hac consiſtere, præter hanc commeare. Etenim si defunctorum imagines domi positæ dolorem noſtrum levant; quantò magis hæ, quibus in celeberrimo loco non modò ſpecies & vultus illorum, ſed honor etiam & gloria refertur ? Vale.

VIII. PLINIUS CANINIO SUO S.

Ad Larium lacum ruſticari exoptat.

STUDES ? an piſcaris ? an venaris ? an simul omnia ? poſſunt enim omnia simul fieri ad Larium noſtrum : nam lacus piſcem , feras silvæ quibus lacus cingitur, ſtudia altissimus iſte ſeceſſus affatim ſuggerit. Sed sive omnia simul, sive aliquid facias , non poſſum dicere, invideo : angor tamen non & mihi licere quæ sic concupiſco , ut ægri vinum , balinea , fontes. Numquamne hos arctissimos laqueos , si ſolvere negatur , abrumpam ? Numquam , puto. Nam veteribus negotiis nova accreſcunt , nec tamen priora peraguntur : tot nexibus , tot quasi catenis majus in dies occupationum agmen extenditur. Vale.

Digitized by Google

X. PLINIUS APOLLINARI SUO S.

Erucium candidatum commendat.

ANXIUM me & inquietum habet petitio Sexti Erucii mei. Afficior curâ; & quam pro me ſollicitudinem non adii, quaſi pro me altero patior: & alioquin meus pudor, mea exiſtimatio, mea dignitas in diſcrimen adducitur. Ego Sexto latum clavum a Cæſare noſtro, ego quæſturam impetravi: meo ſuffragio pervenit ad jus tribunatum petendi, quem nisi obtinet in ſenatu, vereor ne decepiſſe Cæſarem videar. Proinde admitendum eſt mihi ut talem eum judicent omnes, qualem eſſe Princeps mihi credidit. Quæ cauſa si ſtudium meum non incitaret, adjutum tamen cuperem juvenem probissimum, gravissimum, eruditissimum, omni denique laude dignissimum, & quidem cum tota domo. Nam pater ei Erucius Clarus, vir ſanctus, antiquus, diſertus, atque in agendis causis exercitatus, quas ſummâ fide, pari conſtantiâ, nec verecundiâ minore defendit. Habet avunculum C. Septitium, quo nihil verius, nihil simplicius, nihil candidius, nihil fidelius novi. Omnes me certatim, & tamen æqualiter amant: omnibus nunc ego in uno referre gratiam poſſum. Itaque prenſo amicos, ſupplico, ambio; domos ſtationeſque circumeo; quantumque vel auctoritate vel gratiâ valeam, precibus experior. Te quoque obſecro ut aliquam oneris mei partem ſuſcipere tanti putes. Reddam vicem, si repoſces: reddam & si non repoſces. Diligeris, coleris, frequentaris: oſtende modò velle te; nec deerunt qui id quod tu velis, cupiant. Vale.

Digitized by Google

X. PLINIUS OCTAVIO SUO S.

Scripta laudat Octavii, eumque ad ea edenda, aut ſaltem recitanda hortatur.

HOMINEM te patientem, vel potiùs durum ac pene crudelem, qui tam insignes libros tamdiu teneas! Quouſque & tibi & nobis invidebis, tibi maximâ laude, nobis voluptate? Sine per ora hominum ferantur, iiſdemque quibus lingua Romana ſpatiis pervagentur: magna enim longaque exſpectatio eſt, quam fruſtrari adhuc & differre non debes. Enotuerunt quidam tui verſus, & invito te clauſtra ſua refregerunt: hos nisi retrahis in corpus, quandoque, ut errones, aliquem cujus dicantur invenient. Habe ante oculos mortalitatem, a qua aſſerere te hoc uno monumento potes. Nam cetera, fragilia & caduca, non minùs quàm ipsi homines, occidunt desinuntque. Dices ut ſoles, *Amici mei viderint.* Opto equidem amicos tibi tam fideles, tam eruditos, tam laborioſos, ut tantum curæ intentioniſque ſuſcipere & possint & velint; ſed diſpice ne sit parum providum ſperare ex aliis, quod tibi ipſe non præſtes. Et de editione quidem interim, ut voles: recita ſaltem, quò magis libeat emittere; utque tandem percipias gaudium, quod ego olim pro te non temere præſumo. Imaginor enim qui concurſus, quæ admiratio te, qui clamor, quod etiam silentium maneat; quo ego, quum dico vel recito, non minùs quàm clamore delector; sit modò silentium acre, & intentum, & cupidum ulteriora audiendi. Hoc fructu tanto, tam parato, desine ſtudia tua infinitâ iſtâ cunctatione fraudare; quæ quum modum excedit,

verendum eſt ne inertiæ & deſidiæ, vel etiam timiditatis nomen accipiat. Vale.

XI. Plinius Arriano suo S.

Narrat quid actum ſit a Senatu in cauſa Marii Priſci, accuſantibus Afris, quibus ille proconſule præfuerat. Vide 3, 9.

Solet eſſe gaudio tibi, ſi quid actum eſt in ſenatu dignum ordine illo. Quamvis enim quietis amore ſeceſſeris, insidet tamen animo tuo majeſtatis publicæ cura. Accipe ergo quod per hos dies actum eſt, perſonæ claritate famoſum, ſeveritate exempli ſalubre, rei magnitudine æternum. Marius Priſcus, accuſantibus Afris, quibus proconſule præfuit, omiſſâ defensione, judices petiit. Ego & Cornelius Tacitus adeſſe provincialibus juſſi, exiſtimavimus fidei noſtræ convenire, notum ſenatui facere, excesſiſſe Priſcum immanitate & ſævitiâ crimina, quibus dari judices poſſent; quum ob innocentes condemnandos, interficiendos etiam, pecunias accepiſſet. Reſpondit Fronto Catius, deprecatuſque eſt ne quid ultra repetundarum legem quæreretur, omniaque actionis ſuæ vela vir movendarum lacrymarum peritiſſimus, quodam velut vento miſerationis implevit. Magna contentio, magni utrimque clamores: aliis cognitionem ſenatûs lege concluſam, aliis liberam ſolutamque dicentibus; quantumque admiſiſſet reus, tantum vindicandum. Noviſſimè conſul deſignatus Julius Ferox, vir rectus & ſanctus, Mario quidem judices interim cenſuit dandos; evocandos autem quibus diceretur innocentium pœnas vendidiſſe. Quæ ſententia non prævaluit modò, ſed omnino poſt tan-

Digitized by Google

tas diſſensiones fuit ſola frequens : adnotatumque experimentis, quòd favor & miſericordia acres & vehementes primos impetus habent, paulatim consilio & ratione, quasi reſtincta, considunt. Unde evenit, ut quod multi clamore permiſto tuentur, nemo tacentibus ceteris dicere velit. Pateſcit enim, quum ſepararis a turba, contemplatio rerum quæ turbâ teguntur. Venerunt qui adeſſe erant jussi, Vitellius Honoratus, & Flavius Marcianus; ex quibus Honoratus trecentis millibus exsilium equitis Romani, ſeptemque amicorum ejus ultimam pœnam; Marcianus unius equitis Romani ſeptingentis millibus plura ſupplicia arguebatur emiſſe : erat enim fuſtibus cæſus, damnatus in metallum, ſtrangulatus in carcere. Sed Honoratum cognitioni ſenatûs mors opportuna ſubtraxit : Marcianus inductus eſt abſente Priſco. Itaque Tuccius Cerealis conſularis jure ſenatorio poſtulavit, ut Priſcus certior fieret; sive quia miſerabiliorem, sive quia invidiosiorem fore arbitrabatur, si præſens fuiſſet; sive (quod maximè credo) quia æquissimum erat commune crimen ab utroque defendi, & si dilui non potuiſſet, in utroque puniri. Dilata res eſt in proximum ſenatum, cujus ipſe conſpectus auguſtissimus fuit. Princeps præsidebat (erat enim conſul) ad hoc Januarius mensis quum cetera, tum præcipuè ſenatorum frequentiâ celeberrimus : præterea cauſæ amplitudo, auctaque dilatione exſpectatio & fama, insitumque mortalibus ſtudium magna & inusitata noſcendi, omnes undique exciverat. Imaginare quæ ſollicitudo nobis, qui metus, quibus ſuper tanta re, in illo cœtu, præſente Cæſare, dicendum erat. Equidem in ſenatu non ſemel egi : quinimmo

nuſquam audiri benigniùs ſoleo : tunc me tamen, ut nova omnia novo metu permovebant. Obverſabatur pr ter illa quæ ſuprà dixi, cauſæ difficultas : ſtabat modò conſularis, modò ſeptemvir epulonum, jam neutrum. Erat ergo perquam oneroſum accuſare damnatum, quem, ut premebat atrocitas criminis, ita quasi peractæ damnationis miſeratio tuebatur. Utcumque tamen animum cogitationemque collegi : cœpi dicere non minore audientium aſſenſu, quàm ſollicitudine meà. Dixi horis pene quinque. Nam duodecim clepſydris, quas ſpatiosiſsimas acceperam, ſunt additæ quatuor : adeo illa ipſa quæ dura & adverſa dicturo videbantur, ſecunda dicenti fuerunt. Cæſar quidem mihi tantum ſtudium, tantam etiam curam (nimium eſt enim dicere ſollicitudinem) præſtitit, ut libertum meum poſt me ſtantem ſæpius admoneret, voci laterique conſulerem; quum me vehementiùs putaret intendi, quàm gracilitas mea perpeti poſſet. Reſpondit mihi pro Marciano Claudius Marcellinus. Miſſus deinde ſenatus, & revocatus in poſterum : neque enim jam inchoari poterat actio, nisi ut noctis interventu ſcinderetur. Poſtero die dixit pro Mario Salvius Liberalis, vir ſubtilis, diſpositus, acer, diſertus; in illa verò cauſa omnes artes ſuas protulit. Reſpondit Cornelius Tacitus eloquentissimè, &, quod eximium orationi ejus ineſt, σεμνῶς. Dixit pro Mario rurſus Fronto Catius insigniter; utque jam locus ille poſcebat, plus in precibus temporis quàm in defensione conſumpsit. Hujus actionem veſpera incluſit, non tamen sic ut abrumperet : itaque in tertium diem probationes exierunt. Jam hoc ipſum pulchrum & antiquum, ſenatum nocte diri-

mi, triduo vocari, triduo contineri. Cornutus Tertullus cos. deſignatus, vir egregius, & pro veritate firmiſſimus, cenſuit ſeptingenta millia quæ acceperat Marius, ærario inferenda; Mario urbe Italiâque interdicendum; Marciano hoc ampliùs, Africâ. In fine ſententiæ adjecit, quòd ego & Tacitus injunctâ advocatione diligenter & fortiter functi eſſemus, arbitrari ſenatum ita nos feciſſe, ut dignum mandatis partibus fuerit. Aſſenſerunt conſules deſignati, omnes etiam conſulares uſque ad Pompeium Collegam: ille & ſeptingenta millia, quæ acceperat Marius, ærario inferenda, & Marcianum in quinquennium relegandum, Marium repetundarum pœnæ, quam jam paſſus eſſet, cenſuit relinquendum. Erant in utraque ſententia multi, fortaſſe etiam plures in hac vel ſolutiore vel molliore: nam quidam ex illis quoque, qui Cornuto videbantur aſſenſi, hunc qui poſt ipſos cenſuerat, ſequebantur. Sed quum fieret diſcessio, qui ſellis conſulum adſtiterant, in Cornuti ſententiam ire cœperunt. Tum illi qui ſe Collegæ adnumerari patiebantur, in diverſum tranſierunt: Collega cum paucis relictus. Multum poſtea de impulſoribus ſuis, præcipuè de Regulo, queſtus eſt, qui ſe in ſententia, quam ipſe dictaverat, deſeruiſſet. Eſt alioquin Regulo tam mobile ingenium, ut plurimùm audeat, plurimùm timeat. Hic finis cognitionis ampliſſimæ: ſupereſt tamen λειτούργιον non leve, Hoſtilius Firminus, legatus Marii Priſci, qui permiſtus cauſæ, graviter vehementerque vexatus eſt. Nam & rationibus Marciani, & ſermone, quem ille habuerat in ordine Leptitanorum, operam ſuam Priſco ad turpiſſimum miniſterium commodaſſe, ſtipulatuſque de Marciano quinquaginta

ginta millia denariûm probabatur : ipſe præterea accepiſſe ſeſtertiûm decem millia, fœdissimo quidem titulo, nomine unguentarii, qui titulus a vita hominis compti ſemper & pumicati non abhorrebat. Placuit, cenſente Cornuto, referri de eo proximo ſenatu : tunc enim, caſu incertum, an conſcientiâ, abſuerat. Habes res urbanas : invicem ruſticas ſcribe : quid arbuſculæ tuæ, quid vineæ, quid ſegetes agunt, quid oves delicatissimæ ? In ſumma, nisi æquè longam epiſtolam reddes, non eſt quòd poſtea, nisi brevissimam, exſpectes. Vale.

XII. Plinius Arriano suo S.

Quis fuerit eventus cauſæ Firmini legati, de quo epiſtolâ ſuperiori.

Λειτούργιον illud, quod ſupereſſe Marii Priſci cauſæ proximè ſcripſeram, neſcio an ſatis circumciſum, tamen & abraſum eſt. Firminus inductus in ſenatum reſpondit crimini noto : ſecutæ ſunt diverſæ ſententiæ conſulum designatorum. Cornutus Tertullus cenſuit ordine movendum : Acutius Nerva, in ſortitione provinciæ rationem ejus non habendam, quæ ſententia, tamquam mitior, vicit, quum ſit alioquin durior triſtiorque. Quid enim miſerius, quàm exſectum & exemptum honoribus ſenatoriis, labore & moleſtiâ non carere ? quid gravius, quàm tantâ ignominiâ affectum, non in ſolitudine latere, ſed in hac altissima ſpecula conſpiciendum ſe monſtrandumque præbere ? Præterea quid publicè minùs aut congruens aut decorum, notatum a ſenatu, in ſenatu ſedere ? ipsiſque illis, a quibus ſit notatus, æquari ? & ſummotum a proconſulatu, quia ſe in legatione turpiter geſſerat, de

Digitized by Google

proconſulibus judicare? damnatumque ſordium, vel damnare alios vel abſolvere? Sed hoc pluribus viſum eſt: numerantur enim ſententiæ, non ponderantur; nec aliud in publico consilio poteſt fieri, in quo nihil eſt tam inæquale, quam æqualitas ipſa: nam quum sit impar prudentia, par omnium jus eſt. Implevi promiſſum, prioriſque epiſtolæ fidem exſolvi, quam ex ſpatio temporis jam recepiſſe te colligo: nam & feſtinanti & diligenti tabellario dedi, nisi quid impedimenti in via paſſus eſt. Tuæ nunc partes, ut primùm illam, deinde hanc remunereris litteris, quales iſtinc redire uberrimæ poſſunt. Vale.

XIII. PLINIUS PRISCO SUO S.

Voconium Romanum commendat, de quo lib. 10, 3.

ET tu occasiones obligandi me avidissimè ampleĉteris, & ego nemini libentiùs debeo. Duabus ergo de causis a te potissimùm petere conſtitui, quod impetratum maximè cupio. Regis exercitum amplissimum: hinc tibi beneficiorum larga materia; longum præterea tempus, quo amicos tuos exornare potuiſti. Convertere ad noſtros, nec hos multos. Malles tu quidem multos; ſed meæ verecundiæ ſufficit unus, aut alter, ac potiùs unus. Is erit Voconius Romanus. Pater ei in equeſtri gradu clarus, clarior vitricus, immo pater alius: nam huic quoque nomini pietate ſuccessit. Mater e primis citerioris Hiſpaniæ. Scis quod judicium provinciæ illius, quanta sit gravitas. Flamen proximè fuit. Hunc ego, quum simul ſtuderemus, arĉtè familiariterque dilexi: ille meus in urbe, ille in ſeceſſu contubernalis: cum hoc ſeria, cum hoc jocos miſcui. Quid enim

Digitized by Google

illo aut fidelius amico, aut ſodale jucundius? Mira in ſermone, mira etiam in ore ipſo vultuque ſuavitas. Ad hoc ingenium excelſum, ſubtile, dulce, facile, eruditum in cauſis agendis. Epiſtolas quidem ſcribit, ut muſas ipſas Latinè loqui credas. Amatur a me plurimùm, nec tamen vincitur. Equidem juvenis ſtatim juveni, quantum potui per ætatem, avidissimè contuli, & nuper ab optimo Principe trium liberorum ei jus impetravi; quod quamquam parcè & cum delectu daret, mihi tamen, tamquam eligeret, indulsit. Hæc beneficia mea tueri nullo modo meliùs quàm ut augeam, poſſum; præſertim quum ipſe illa tam gratè interpretetur, ut dum priora accipit, poſteriora mereatur. Habes qualis, quàm probatus caruſque ſit nobis. Quem rogo pro ingenio, pro fortuna tua exornes. In primis ama hominem: nam licèt tribuas ei quantum amplissimum potes, nihil tamen amplius potes amicitià tuâ, cujus eſſe eum uſque ad intimam familiaritatem capacem, quò magis ſcires, breviter tibi ſtudia, mores, omnem denique vitam ejus expressi. Extenderem preces, niſi & tu rogari diu nolles, & ego totà hoc epiſtolà feciſſem. Rogat enim & quidem efficaciſſimè, qui reddit cauſas rogandi. Vale.

XIV. Plinius Maximo suo S.

Dolet adoleſcentes temere & irreverenter cauſas agere apud centumviros.

Verum opinaris: diſtringor centumviralibus cauſis, quæ me exercent magis quàm delectant: ſunt enim pleræque parvæ & exiles. Rarò incidit vel perſonarum claritate vel negotii magnitudine

Digitized by Google

insignis. Ad hoc, perpauci cum quibus juvet dicere: ceteri, audaces, atque etiam magna ex parte adoleſcentuli obſcuri, ad declamandum huc tranſeunt, tam irreverenter & temere, ut mihi Attilius noſter expreſsè dixiſſe videatur, *ſic in foro pueros a centumviralibus causis auſpicari, ut ab Homero in ſcholis.* Nam hîc quoque, ut illic, primum cœpit eſſe quod maximum eſt. At hercule ante memoriam meam (ita majores natu ſolent dicere) ne nobilissimis quidem adoleſcentibus locus erat, nisi aliquo conſulari producente: tantâ veneratione pulcherrimum opus colebatur. Nunc, refractis pudoris & reverentiæ clauſtris, omnia patent omnibus; nec inducuntur, ſed irrumpunt. Sequuntur auditores actoribus similes, conducti & redempti mancipes: convenitur in media basilica, ubi tam palam ſportulæ quàm in triclinio dantur. Ex judicio in judicium pari mercede transitur. Inde jam non inurbanè σοφοκλεῖς vocantur: iiſdem Latinum nomen impositum eſt *laudicœni.* Et tamen creſcit in dies fœditas utrâque linguâ notata. Heri duo nomenclatores mei (habent ſanè ætatem eorum qui nuper togas ſumpſerint) ternis denariis ad laudandum trahebantur: tanti conſtat ut sis diſertissimus. Hoc pretio quamlibet numeroſa ſubſellia implentur: hoc ingens corona colligitur: hoc infiniti clamores commoventur, quum μεσόχορος dedit signum. Opus eſt enim signo apud non intelligentes, ne audientes quidem: nam plerique non audiunt, nec ulli magis laudant. Si quando transibis per basilicam, & voles ſcire quomodo quiſque dicat, nihil eſt quod tribunal adſcendas, nihil quod præbeas aurem: facilis divinatio. Scito eum pessimè dicere, qui

Digitized by Google

laudabitur maximè. Primus hunc audiendi morem induxit Largius Licinius, hactenus tamen ut auditores corrogaret. Ita certè ex Quinctiliano præceptore meo audiſſe memini. Narrabat ille, Affectabar Domitium Afrum, quum apud centumviros diceret graviter & lentè; hoc enim illi actionis genus erat: audit ex proximo immodicum inſolitumque clamorem: admiratus reticuit: ubi ſilentium factum eſt, repetit quod abruperat: iterum clamor, iterum reticuit: & poſt ſilentium, cœpit idem tertiò. Noviſſimè quis diceret quæſivit: reſponſum eſt, Licinius. Tum intermiſsâ causâ, *Centumviri*, inquit, *hoc artificium periit.* Quod alioquin perire incipiebat, quum periſſe Afro videretur; nunc verò propè funditus exſtinctum & everſum eſt. Pudet referre, quæ, quàm fractâ pronuntiatione dicantur; quibus, quàm teneris clamoribus excipiantur. Plauſus tantùm, ac potiùs ſola cymbala, & tympana illis canticis deſunt. Ululatus quidem (neque enim alio vocabulo poteſt exprimi theatris quoque indecora laudatio) largè ſuperſunt. Nos tamen adhuc & utilitas amicorum, & ratio ætatis moratur ac retinet. Veremur enim ne fortè non has indignitates reliquiſſe, ſed laborem refugiſſe videamur. Sumus tamen ſolitò rariores; quod initium eſt gradatim deſinendi. Vale.

XV. PLINIUS VALERIANO SUO S.

De agris veteribus, & novis coemptis quærit an placeant.

QUOMODO te veteres Marſi tui? quomodo emptio nova? placent agri, poſtquam tui facti ſunt? Rarum id quidem: nihil enim æquè gra-

Digitized by Google

tum eſt adeptis, quàm concupiſcentibus. Me prædia materna parum commodè tractant: delectant tamen, ut materna; & alioquin longâ patientiâ occallui. Habent hunc finem assiduæ querelæ, quòd queri pudet. Vale.

XVI. PLINIUS ANNIANO SUO S.

De codicillis Acilianis reſpondet voluntatem legantis sibi pro lege eſſe.

Tu quidem pro cetera tua diligentia admones me, codicillos Aciliani, qui me ex parte inſtituit heredem, pro non ſcriptis habendos, quia non sint confirmati teſtamento. Quod jus ne mihi quidem ignotum eſt, quum sit iis etiam notum, qui nihil aliud ſciunt: ſed ego propriam quamdam legem mihi dixi, ut defunctorum voluntates, etiamsi jure deficerentur, quasi perfectas tuerer. Conſtat autem codicillos iſtos Aciliani manu ſcriptos. Licèt ergo non sint confirmati teſtamento, a me tamen ut confirmati obſervabuntur; præſertim quum delatori locus non sit. Nam si verendum eſſet, ne quod ego dediſſem, populus eriperet, cunctatior fortaſſe & cautior eſſe deberem: quum verò liceat heredi donare quod in hereditate ſubſedit, nihil eſt quod obſtet illi meæ legi, cui publicæ leges non repugnant. Vale.

XVII. PLINIUS GALLO SUO S.

Deſcribit villam ſuam Laurentinam.

Miraris cur me Laurentinum, vel, si ita mavis, Laurens meum tanto opere delectet. Desines mirari, quum cognoveris gratiam villæ,

Digitized by Google

opportunitatem loci, littoris ſpatium. Decem & ſeptem millibus paſſuum ab urbe ſecessit; ut peractis quæ agenda fuerint, ſalvo jam & compoſito die, poſſis ibi manere. Aditur non unâ viâ: nam & Laurentina & Oſtienſis eódem ferunt, ſed Laurentina a quartodecimo lapide, Oſtienſis ab undecimo relinquenda eſt. Utrimque excipit iter aliqua ex parte arenoſum, junctis paulò graviùs & longiùs, equo breve & molle. Varia hinc atque inde facies. Nam modò occurrentibus silvis via coarctatur, modò latiſsimis pratis diffunditur & pateſcit. Multi greges ovium, multa ibi equorum boumque armenta; quæ montibus hieme depulſa, herbis & tepore verno niteſcunt. Villa uſibus capax, non ſumptuoſa tutela: cujus in prima parte atrium frugi, nec tamen ſordidum: deinde porticus in D litteræ ſimilitudinem circumactæ: quibus parvula, ſed feſtiva area includitur, egregium adverſùs tempeſtates receptaculum: nam ſpecularibus, ac multò magis imminentibus tectis muniuntur. Eſt contra medias cavædium hilare: mox triclinium ſatis pulchrum, quod in littus excurrit: ac ſi quando Africo mare impulſum eſt, fractis jam & noviſſimis fluctibus leviter alluitur. Undique valvas aut feneſtras non minores valvis habet: atque ita a lateribus & a fronte quaſi tria maria proſpectat; a tergo cavædium, porticum, aream; porticum rurſus, mox atrium, ſilvas & longinquos reſpicit montes. Hujus a læva retractius paulò cubiculum eſt amplum; deinde aliud minus, quod alterâ feneſtrâ admittit orientem, occidentem alterâ retinet. Hæc & ſubjacens mare longiùs quidem, ſed ſecuriùs intuetur. Hujus cubiculi & triclinii illius objectu

Digitized by Google

includitur angulus, qui puriſſimum ſolem continet & accendit. Hoc hibernaculum, hoc etiam gymnaſium meorum eſt. Ibi omnes ſilent venti, exceptis qui nubilum inducunt, & ſerenum antè, quàm uſum loci eripiunt. Adnectitur angulo cubiculum in apſida curvatum, quod ambitum ſolis feneſtris omnibus ſequitur. Parieti ejus in bibliothecæ ſpeciem armarium inſertum eſt, quod non legendos libros, ſed lectitandos capit. Adhæret dormitorium membrum, tranſitu interjacente, qui ſuſpenſus & tubulatus conceptum vaporem ſalubri temperamento huc illuc digerit & miniſtrat. Reliqua pars lateris hujus ſervorum libertorumque uſibus detinetur, pleriſque tam mundis, ut accipere hoſpites poſſint. Ex alio latere cubiculum eſt politiſſimum, deinde vel cubiculum grande, vel modica cœnatio, quæ plurimo ſole, plurimo mari lucet. Poſt hanc cubiculum cum procœtone, altitudine æſtivum, munimentis hibernum: eſt enim ſubductum omnibus ventis. Huic cubiculo aliud, & procœton communi pariete junguntur. Inde balinei cella frigidaria, ſpatioſa & effuſa, cujus in contrariis parietibus duo baptiſteria velut ejecta ſinuantur, abundè capacia, ſi mare in proximo cogites. Adjacet unctorio imo hypocauſtum: adjacet propnigeon balinei: mox duæ cellæ magis elegantes quàm ſumptuoſæ. Cohæret calida piſcina mirificè, ex qua natantes mare adſpiciunt. Nec procul ſphæriſterium, quod calidiſſimo ſoli, inclinato jam die, occurrit. Hinc turris erigitur, ſub qua diætæ duæ; totidem in ipſa: præterea cœnatio, quæ latiſſimum mare, longiſſimum littus, amœniſſimas villas proſpicit. Eſt & alia turris: in hac cubiculum, in quo ſol naſcitur conditurque;

Digitized by Google

lata pòſt apotheca & horreum. Sub hoc triclinium, quod turbati maris non niſi fragorem & ſonum patitur, eumque jam languidum ac deſinentem: hortum & geſtationem videt, quâ hortus includitur. Geſtatio buxo aut rore marino, ubi deficit buxus, ambitur. Nam buxus quâ parte defenditur tectis abundè viret: aperto cœlo apertoque vento, &, quamquam longinquâ aſpergine maris, inareſcit. Adjacet geſtationi interiore circuitu vinea tenera & umbroſa, nudiſque etiam pedibus mollis & cedens. Hortum morus & ficus frequens veſtit: quarum arborum illa vel maximè ferax eſt terra, malignior ceteris. Hac non deteriore, quàm maris facie, cœnatio remota a mari fruitur. Cingitur diætis duabus a tergo, quarum feneſtris ſubjacet veſtibulum villæ, & hortus alius, pinguior & ruſticus. Hinc cryptoporticus propè publici operis extenditur. Utrimque feneſtræ, a mari plures, ab horto ſingulæ, ſed alternis pauciores. Hæ, quum ſerenus dies & immotus, omnes, quum hinc vel inde ventus inquietus, quà venti quieſcunt, ſine injuria patent. Ante cryptoporticum xyſtus violis odoratus. Teporem ſolis infuſi repercuſſu cryptoporticus auget, quæ ut tenet ſolem, ſic aquilonem inhibet, ſummovetque; quantumque caloris antè, tantum retro frigoris: ſimiliter Africum ſiſtit, atque ita diverſiſſimos ventos alium alio latere frangit & finit. Hæc jucunditas ejus hieme, major æſtate. Nam ante meridiem xyſtum, poſt meridiem geſtationis hortique proximam partem umbrâ ſuâ temperat; quæ, ut dies crevit decrevitque, modò brevior, modò longior hac vel illac cadit. Ipſa verò cryptoporticus tunc maximè caret ſole, quum ardentiſſimus

Digitized by Google

culmini ejus insiſtit. Ad hoc patentibus feneſtris Favonios accipit tranſmittitque ; nec umquam aëre pigro & manente ingraveſcit. In capite xyſti deinceps cryptoporticûs horti diæta eſt, amores mei, re verà amores ; ipſe poſui. In hac heliocaminus quidem, aliâ xyſtum, aliâ mare, utrâque ſolem, cubiculum autem valvis, cryptoporticum feneſtrà proſpicit. Quà mare, contra parietem medium zotheca perquam eleganter recedit, quæ ſpecularibus & velis obductis reductiſque modò adjicitur cubiculo, modò aufertur. Lectum & duas cathedras capit : a pedibus mare, a tergo villæ, a capite silvæ : tot facies locorum totidem feneſtris & diſtinguit & miſcet. Junctum eſt cubiculum noctis & ſomni. Non illud voces ſervulorum, non maris murmur, non tempeſtatum motus, non fulgurum lumen, ac ne diem quidem ſentit, nisi feneſtris apertis. Tam alti abditique ſecreti illa ratio, quod interjacens andron parietem cubiculi hortique diſtinguit ; atque ita omnem ſonum mediâ inanitate conſumit. Applicitum eſt cubiculo hypocauſtum perexiguum, quod anguſtâ feneſtrà ſuppositum calorem, ut ratio exegit, aut effundit aut retinet. Procœton inde & cubiculum porrigitur in ſolem : quem orientem ſtatim exceptum, ultra meridiem, obliquum quidem, ſed tamen ſervat. In hanc ego diætam quum me recepi, abeſſe mihi etiam a villa mea videor, magnamque ejus voluptatem præcipuè Saturnalibus capio, quum reliqua pars tecti licentiâ dierum, feſtiſque clamoribus perſonat : nam nec ipſe meorum luſibus, nec illi ſtudiis meis obſtrepunt. Hæc utilitas, hæc amœnitas deficitur aquâ ſalienti, ſed puteos, ac potiùs fontes habet. Sunt

Digitized by Google

enim in ſummo; & omnino littoris illius mira natura: quocumque loco moveris humum, obvius & paratus humor occurrit, iſque sincerus, ac ne leviter quidem tantâ maris vicinitate ſalſus. Suggerunt affatim ligna proximæ silvæ: ceteras copias Oſtiensis colonia miniſtrat. Frugi quidem homini ſufficit etiam vicus, quem una villa diſcernit. In hoc balinea meritoria tria: magna commoditas, si fortè balineum domi vel ſubitus adventus, vel brevior mora calefacere diſſuadeat. Littus ornant varietate gratissimâ nunc continua, nunc intermiſſa tecta villarum, quæ præſtant multarum urbium faciem, sive ipſo mari, sive ipſo littore utare, quod nonnumquam longa tranquillitas mollit, ſæpius frequens & contrarius fluctus indurat. Mare non ſanè pretiosis piſcibus abundat: ſoleas tamen & ſquillas optimas ſuggerit. Villa verò noſtra etiam mediterraneas copias præſtat, lac in primis: nam illuc e paſcuis pecora conveniunt, si quando aquam umbramque ſectantur. Juſtiſne de causis eum tibi videor incolere, inhabitare, diligere ſeceſſum? quem tu nimis urbanus es, nisi concupiſcis: atque utinam concupiſcas! ut tot tantiſque dotibus villulæ noſtræ maxima commendatio ex tuo contubernio accedat. Vale.

XVIII. Plinius Maurico suo S.

Libenter in ſe recipit injunctam sibi curam eligendi præceptoris liberis Aruleni Ruſtici, de quo lib. I, 5.

Quid a te mihi jucundius potuit injungi, quàm ut præceptorem fratris tui liberis quærerem? Nam beneficio tuo in ſcholam redeo: illam dulcissimam ætatem quasi reſumo. Sedeo inter

juvenes, ut ſolebam; atque etiam experior quantum apud illos auctoritatis ex ſtudiis habeam. Nam proximè frequenti auditorio inter ſe coram multis ordinis noſtri clarè loquebantur; intravi, conticuerunt. Quod non referrem, niſi ad illorum magis laudem quàm ad meam pertineret; ac niſi ſperare te vellem poſſe fratris tui filios probè diſcere. Quod ſupereſt, quum omnes qui profitentur audiero, quid de quoque ſentiam ſcribam; efficiamque, quantum tamen epiſtolâ conſequi potero, ut ipſe omnes audiſſe videaris. Debeo enim tibi, debeo memoriæ fratris tui hanc fidem, hoc ſtudium, præſertim ſuper tanta re. Nam quid magis intereſt veſtrâ, quàm ut liberi (dicerem tui, niſi nunc illos magis amares) digni illo patre, te patruo reperiantur? Quam curam mihi, etiam ſi non mandaſſes, vindicaſſem. Nec ignoro ſuſcipiendas offenſas in eligendo præceptore: ſed oportet me non modò offenſas, verùm etiam ſimultates pro fratris tui filiis tam æquo animo ſubire, quàm parentes pro ſuis. Vale

XIX. PLINIUS CEREALI SUO S.

Dubitat an oratio ſit amicis pluribus recitanda, ſuæque dubitationis cauſas affert. Videtur hîc agi de accuſatione Marii Priſci, de qua vide ſuprà ep. 11 & 12.

HORTARIS ut orationem amicis pluribus recitem. Faciam, quia hortaris; quamvis vehementer addubitem. Neque enim me præterit actiones quæ recitantur, impetum omnem caloremque ac propè nomen ſuum perdere, ut quas ſoleant commendare ſimul & accendere judicum

Digitized by Google

conſeſſus, celebritas advocatorum, exſpectatio eventûs, fama non unius actoris, diductumque in partes audientium ſtudium; ad hoc dicentis geſtus, inceſſus, diſcurſus etiam, omnibuſque motibus animi conſentaneus vigor corporis. Unde accidit ut hi qui ſedentes agunt, quamvis illis maxima ex parte ſupersint eadem illa, quæ ſtantibus, tamen hoc, quòd ſedent, quasi debilitentur & deprimantur. Recitantium verò præcipua pronuntiationis adjumenta, oculi, manus præpediuntur: quò minùs mirum eſt si auditorum intentio langueſcit, nullis extrinſecus aut blandimentis capta aut aculeis excitata. His accedit quòd oratio de qua loquor, pugnax & contentioſa eſt. Porro ita naturâ comparatum eſt, ut ea quæ ſcripsimus cum labore, etiam cum labore audiri putemus. Et ſanè quotuſquiſque tam rectus auditor, quem non potiùs dulcia hæc & ſonantia, quàm auſtera & preſſa delectent? Eſt quidem omnino turpis iſta diſcordia; eſt tamen, quia plerumque evenit ut aliud auditores, aliud judices exigant; quum alioquin præcipuè auditor iis affici debeat, quibus idem, si foret judex, maximè permoveretur. Poteſt tamen fieri, ut quamquam in his difficultatibus, libro iſti novitas lenocinetur; novitas apud noſtros; apud Græcos enim eſt quiddam quamvis ex diverſo, non tamen omnino dissimile. Nam ut illis erat moris leges, quas ut contrarias prioribus legibus arguebant, aliarum collatione convincere, ita nobis ineſſe repetundarum legi, quod poſtularemus, quum hac ipſâ lege, tum aliis colligendum fuit; quod nequaquam blandum auribus imperitorum, tantò majorem apud doctos habere gratiam debet, quantò minorem

apud indoctos habet. Nos autem, si placuerit recitare, adhibituri ſumus eruditiſsimum quemque: ſed planè adhuc an sit recitandum, examina tecum, omneſque quos ego movi in utraque parte calculos pone; idque elige in quo vicerit ratio: a te enim ratio exigetur, nos excuſabit obſequium. Vale.

XX. Plinius Calvisio suo S.

De Regulo teſtamentorum captatore, de quo vide 1, 5. 4, 2. 7. & 6, 2.

Assem para, & accipe auream fabulam, fabulas immo; nam me priorum nova admonuit: nec refert a qua potiſsimùm incipiam. Verania Piſonis graviter jacebat: hujus dico Piſonis, quem Galba adoptavit. Ad hanc Regulus venit. Primùm impudentiam hominis, qui venerit ad ægram, cujus marito inimicissimus, ipsi invisissimus fuerat. Eſto, si venit tantùm: at ille etiam proximus toro ſedit: quo die, quâ horâ nata eſſet interrogavit. Ubi audivit, componit vultum, intendit oculos, movet labra, agitat digitos, computat, nihil, nisi ut diu miſeram exſpectatione ſuſpendat. *Habes*, inquit, *climactericum tempus; ſed evades. Quod ut tibi magis liqueat, aruſpicem conſulam, quem ſum frequenter expertus.* Nec mora: ſacrificium facit; affirmat exta cum siderum significatione congruere. Illa, ut in periculo credula, poſcit codicillos: legatum Regulo ſcribit; mox ingraveſcit; clamat moriens: *O hominem nequam, perfidum, ac plus etiam quàm perjurum! qui sibi per ſalutem filii pejeraſſet.* Facit hoc Regulus non minùs ſceleratè quàm frequenter, quòd iram

deorum, quos ipſe quotidie fallit, in caput infelicis pueri deteſtatur. Velleius Blæſus, ille locuples conſularis, novissimà valetudine conflictabatur: cupiebat mutare teſtamentum. Regulus, qui ſperaret aliquid ex novis tabulis, quia nuper captare eum cœperat, medicos hortari, rogare, quoquo modo ſpiritum homini prorogarent. Poſtquam signatum eſt teſtamentum, mutat perſonam, vertit allocutionem, iiſdemque medicis, *Quouſque miſerum cruciatis? quid invidetis bonâ morte, cui dare vitam non poteſtis?* Moritur Blæſus; &, tamquam omnia audiſſet, Regulo ne tantulum quidem. Sufficiunt duæ fabulæ. An ſcholaſticà lege tertiam poſcis? eſt unde fiat. Aurelia, ornata femina, signatura teſtamentum, ſumpſerat pulcherrimas tunicas. Regulus quum veniſſet ad signandum, *Rogo* (inquit) *has mihi leges.* Aurelia ludere hominem putabat; ille ſeriò inſtabat. Ne multa: coëgit mulierem aperire tabulas, ac sibi tunicas, quas erat induta, legare: obſervavit ſcribentem; inſpexit an ſcripsiſſet. Et Aurelia quidem vivit; ille tamen iſtud tamquam morituram coëgit: & hic hereditates, hic legata, quasi mereatur, accipit. Ἀλλὰ τί διατείνομαι in ea civitate, in qua jampridem non minora præmia, immo majora, nequitia & improbitas, quàm pudor & virtus habent? Adſpice Regulum, qui ex paupere & tenui ad tantas opes per flagitia proceſsit, ut ipſe mihi dixerit, quum conſuleret quàm citò ſeſtertium ſexcenties impleturus eſſet, inveniſſe ſeſe exta duplicia, quibus portendi, millies & ducenties habiturum. Et habebit, si modò, ut cœpit, aliena teſtamenta (quod eſt improbissimum genus falsi) ipsis, quorum ſunt illa, dictaverit. Vale.

Digitized by Google

LIBER TERTIUS.

I. C. PLINIUS CALVISIO SUO S.

Vitæ, quam vivit Spurinna, ſuavitas & conſtantia. Hæc ut aliquando ſibi contingat precatur. De Spurinna vide infrà 10. *& lib.* 2, 7.

NESCIO an ullum jucundius tempus exegerim, quàm quo nuper apud Spurinnam fui; adeo quidem, ut neminem magis in ſenectute (si modò ſeneſcere datum eſt) æmulari velim. Nihil eſt enim illo vitæ genere diſtinctius: me autem ut certus siderum curſus, ita vita hominum diſpoſita delectat, ſenum præſertim. Nam juvenes adhuc confuſa quædam & quasi turbata non indecent: ſenibus placida omnia & ordinata conveniunt, quibus induſtria ſera, turpis ambitio eſt. Hanc regulam Spurinna conſtantissimè ſervat; quin etiam parva hæc (parva, si non quotidie fiant) ordine quodam & velut orbe circumagit. Manè lectulo continetur: horâ ſecundâ calceos poſcit: ambulat millia paſſuum tria; nec minùs animum quàm corpus exercet. Si adſunt amici, honeſtissimi ſermones explicantur: si non, liber legitur; interdum etiam præſentibus amicis, si tamen illi non gravantur. Deinde considet, & liber rurſus, aut ſermo libro potior: mox vehiculum adſcendit: aſſumit uxorem singularis exempli, vel aliquem amicorum, ut me proximè. Quàm pulchrum illud, quàm dulce ſecre-

Digitized by Google

tum ! quantum ibi antiquitatis ! quæ facta, quos viros audias, quibus præceptis imbuare ! quamvis ille hoc temperamentum modeſtiæ ſuæ indixerit, ne præcipere videatur. Peractis ſeptem millibus paſſuum, iterum ambulat mille, iterum reſidet, vel ſe cubiculo ac ſtilo reddit. Scribit enim, & quidem utrâque linguâ, lyrica doctisſimè. Mira illis dulcedo, mira ſuavitas, mira hilaritas : cujus gratiam cumulat ſanctitas ſcribentis. Ubi hora balinei nuntiata eſt (eſt autem hieme nona, æſtate octava) in ſole, si caret vento, ambulat nudus. Deinde movetur pilâ vehementer & diu : nam hoc quoque exercitationis genere pugnat cum ſenectute. Lotus accubat, & pauliſper cibum differt : interim audit legentem remiſſius aliquid & dulcius. Per hoc omne tempus liberum eſt amicis vel eadem facere, vel alia, si malint. Apponitur cœna non minùs nitida quàm frugi, in argento puro & antiquo. Sunt in uſu & Corinthia, quibus delectatur, nec afficitur. Frequenter comœdis cœna diſtinguitur, ut voluptates quoque ſtudiis condiantur. Sumit aliquid de nocte, & æſtate. Nemini hoc longum eſt : tantâ comitate convivium trahitur. Inde illi poſt ſeptimum & ſeptuageſimum annum aurium oculorumque vigor integer ; inde agile & vividum corpus, ſolaque ex ſenectute prudentia. Hanc ego vitam voto & cogitatione præſumo, ingreſſurus avidissimè, ut primùm ratio ætatis receptui canere permiſerit. Interim mille laboribus conteror, quorum mihi & ſolatium & exemplum eſt idem Spurinna. Nam ille quoque, quoad honeſtum fuit, obiit officia, geſſit magiſtratus, provincias rexit, multoque labore hoc otium meruit. Igitur eumdem

mihi curſum, eumdem terminum ſtatuo; idque jam nunc apud te ſubsigno; ut si me longiùs evehi videris, in jus voces ad hanc epiſtolam meam, & quieſcere jubeas, quum inertiæ crimen effugero. Vale.

II. Plinius Maximo suo S.

Arrianum commendat.

Quod ipſe amicis tuis obtuliſſem, si mihi eadem materia ſuppeteret, id nunc jure videor a te meis petiturus. Arrianus Maturius Altinatium eſt princeps. Quum dico princeps, non de facultatibus loquor, quæ illi largè ſuperſunt, ſed de caſtitate, juſtitia, gravitate, prudentia. Hujus ego consilio in negotiis, judicio in ſtudiis utor. Nam plurimùm fide, plurimùm veritate, plurimùm intelligentià præſtat. Amat me (nihil poſſum ardentius dicere) ut tu. Caret ambitu; ideo ſe in equeſtri gradu tenuit, quum facilè poſſet adſcendere altissimum. Mihi tamen ornandus excolendusque eſt. Itaque magni æſtimo dignitati ejus aliquid adſtruere inopinantis, neſcientis, immo etiam fortaſſe nolentis: adſtruere autem quod sit ſplendidum nec moleſtum; cujus generis, quæ prima occasio tibi, conferas in eum, rogo: habebis me, habebis ipſum gratissimum debitorem. Quamvis enim iſta non appetat, tam gratè tamen excipit, quàm si concupiſcat. Vale.

Digitized by Google

III. Plin. Correlliæ Hispullæ S.

Suadet ut filium ſuum erudiendum tradat Julio Genitori, cujus vitæ ſanctitatis ſponſorem ſe profitetur.

Quum patrem tuum, graviſſimum & ſanctiſſimum virum, ſuſpexerim magis an amaverim dubitem; teque in memoriam ejus & in honorem tuum unicè diligam; cupiam neceſſe eſt, atque etiam, quantum in me fuerit, enitar, ut filius tuus avo ſimilis exsiſtat: equidem malo materno; quamquam illi paternus etiam clarus ſpectatuſque contigerit. Pater quoque & patruus illuſtri laude conſpicui. Quibus omnibus ita demum ſimilis adoleſcet, si imbutus honeſtis artibus fuerit, quas plurimùm refert a quo potiſſimùm accipiat. Adhuc illum pueritiæ ratio intra contubernium tuum tenuit; præceptores domi habuit, ubi eſt vel erroribus modica vel etiam nulla materia. Jam ſtudia ejus extra limen proferenda ſunt; jam circumſpiciendus rhetor Latinus, cujus ſcholæ ſeveritas, pudor, in primis caſtitas conſtet. Adeſt enim adoleſcenti noſtro cum ceteris naturæ fortunæque dotibus eximia corporis pulchritudo; cui in hoc lubrico ætatis non præceptor modò, ſed cuſtos etiam rectorque quærendus eſt. Videor ego demonſtrare tibi poſſe Julium Genitorem. Amatur a me: judicio tamen meo non obſtat caritas hominis, quæ ex judicio nata eſt. Vir eſt emendatus & gravis: paulò etiam horridior & durior, ut in hac licentia temporum. Quantum eloquentiâ valeat, pluribus credere potes: nam dicendi facultas aperta & expoſita ſtatim cernitur. Vita hominum altos receſſus magnaſque latebras habet; cujus pro

Digitized by Google

Genitore me ſponſorem accipe. Nihil ex hoc viro filius tuus audiet, nisi profuturum: nihil diſcet, quod neſciſſe rectiùs fuerit. Nec minùs ſæpe ab illo quàm a te meque admonebitur, quibus imaginibus oneretur, quæ nomina & quanta ſuſtineat. Proinde, faventibus diis, trade eum præceptori, a quo mores primùm, mox eloquentiam diſcat, quæ malè sine moribus diſcitur. Vale.

IV. PLINIUS MACRINO SUO S.

Quibus momentis adductus advocationem receperit pro Bæticis contra Cæcilium Claſſicum.

QUAMVIS & amici quos præſentes habebam, & ſermones hominum factum meum comprobaſſe videantur, magni tamen æſtimo ſcire quid ſentias tu. Nam cujus integrâ re consilium exquirere optaſſem, hujus etiam peractâ judicium noſſe mirè concupiſco. Quum publicum opus meâ pecuniâ inchoaturus in Tuſcos excucurriſſem, accepto, ut præfectus ærarii, commeatu, legati provinciæ Bæticæ, queſturi de proconſulatu Cæcilii Claſſici, advocatum me a ſenatu petierunt. Collegæ optimi, meique amantissimi, de communis officii necessitatibus prælocuti, excuſare me & eximere tentarunt. Factum eſt ſenatusconſultum perquam honorificum, *ut darer provincialibus patronus, si ab ipſo me impetraſſent.* Legati rurſus inducti, iterum me jam præſentem advocatum poſtulaverunt, implorantes fidem meam, quam eſſent contra Maſſam Bæbium experti, allegantes patrocinii fœdus. Secuta eſt ſenatûs clarissima aſſensio, quæ ſolet decreta

Digitized by Google

præcurrere: Tum ego: *Deſino*, inquam, *P. C. putare me juſtas excuſationis cauſas attuliſſe.* Placuit & modeſtia ſermonis & ratio. Compulit autem me ad hoc consilium non ſolùm conſenſus ſenatûs (quamquam hic maximè) verùm & alii quidam minores, ſed tamen numeri. Veniebat in mentem, priores noſtros etiam singulorum hoſpitum injurias accuſationibus voluntariis exſecutos; quò deformiùs arbitrabar publici hoſpitii jura negligere. Præterea quum recordarer quanta pro iiſdem Bæticis priore advocatione etiam pericula ſubiiſſem, conſervandum veteris officii meritum novo videbatur. Eſt enim ita comparatum, ut antiquiora beneficia ſubvertas, nisi illa poſterioribus cumules. Nam quamlibet ſæpe obligati, si quid unum neges, hoc ſolùm meminerunt quod negatum eſt. Ducebar etiam, quòd deceſſerat Claſſicus, amotumque erat, quod in ejuſmodi causis ſolet eſſe triſtissimum, periculum ſenatoris. Videbam ergo advocationi meæ non minorem gratiam, quàm si viveret ille, propoſitam, invidiam nullam. In ſumma, computabam, si munere hoc jam tertiò fungerer, faciliorem mihi excuſationem fore, si quis incidiſſet, quem non deberem accuſare. Nam quum eſt omnium officiorum finis aliquis, tum optimè libertati venia obſequio præparatur. Audiſti consilii mei motus; ſupereſt alterutra ex parte judicium tuum; in quo mihi æquè jucunda erit simplicitas diſſentientis, quàm comprobantis auctoritas. Vale.

Digitized by Google

V. Plinius Macro suo S.

De Plinii avunculi ſui libris, deque ejus vita & ſtudiorum ratione.

Pergratum eſt mihi quòd tam diligenter libros avunculi mei lectitas, ut habere omnes velis, quæraſque qui sint omnes. Fungar indicis partibus; atque etiam quo sint ordine ſcripti notum tibi faciam: eſt enim hæc quoque ſtudiosis non injucunda cognitio. De jaculatione equeſtri unus: hunc, quum præfectus alæ militaret, pari ingenio curàque compoſuit. De vita Pomponii Secundi duo, a quo singulariter amatus, hoc memoriæ amici quasi debitum munus exſolvit. Bellorum Germaniæ viginti, quibus omnia quæ cum Germanis gessimus bella collegit. Inchoavit, quum in Germania militaret, ſomnio monitus. Adſtitit enim quieſcenti Drusi Neronis effigies, qui Germaniæ latissimè victor ibi periit: commendabat memoriam ſuî, orabatque ut ſe ab injuria oblivionis aſſereret. Studiosi tres, in ſex volumina propter amplitudinem divisi; quibus oratorem ab incunabulis inſtituit & perficit. Dubii ſermonis octo ſcripsit ſub Nerone novissimis annis, quum omne ſtudiorum genus paulò liberius & erectius, periculoſum ſervitus feciſſet. A fine Aufidii Bassi triginta unus. Naturæ hiſtoriarum triginta ſeptem; opus diffuſum, eruditum, nec minùs varium quàm ipſa natura. Miraris quòd tot volumina, multaque in his tam ſcrupuloſa, homo occupatus abſolverit? Magis miraberis, si ſcieris illum aliquamdiu cauſas actitaſſe; deceſſiſſe anno ſexto & quinquagesimo; medium tempus diſtentum

Digitized by Google

impeditumque quà officiis maximis, quà amicitià principum egiſſe. Sed erat acre ingenium, incredibile ſtudium, ſumma vigilantia. Lucubrare a Vulcanalibus incipiebat, non auſpicandi causà, ſed ſtudendi, ſtatim a nocte multa: hieme verò, horà ſeptimà, vel quum tardissimè, octavà, ſæpe ſextâ. Erat ſanè ſomni paratissimi, nonnumquam etiam inter ſtudia inſtantis & deſerentis. Ante lucem ibat ad Veſpasianum imperatorem; nam ille quoque noctibus utebatur: inde ad delegatum sibi officium. Reverſus domum, quod reliquum erat temporis, ſtudiis reddebat. Poſt cibum ſæpe (quem interdiu levem & facilem, veterum more, ſumebat) æſtate, si quid otii, jacebat in ſole: liber legebatur: adnotabat excerpebatque. Nihil enim legit, quod non excerperet. Dicere etiam ſolebat: *Nullum eſſe librum tam malum, ut non aliquâ parte prodeſſet.* Poſt ſolem plerumque frigidà lavabatur, deinde guſtabat; dormiebatque minimùm. Mox, quasi alio die, ſtudebat in cœnæ tempus: ſuper hanc liber legebatur, adnotabatur, & quidem curſim. Memini quemdam ex amicis, quum lector quædam perperam pronuntiaſſet, revocaſſe & repeti coëgiſſe; huic avunculum meum dixiſſe, *Intellexeras nempe?* quum ille annuiſſet: *Cur ergo revocabas? decem ampliùs verſus hâc tuâ interpellatione perdidimus.* Tanta erat parcimonia temporis. Surgebat æſtate a cœna, luce: hieme, intra primam noctis, & tamquam aliquà lege cogente. Hæc inter medios labores urbiſque fremitum. In ſeceſſu ſolum balinei tempus ſtudiis eximebatur: quum dico balinei, de interioribus loquor. Nam dum deſtringitur tergiturque, audiebat aliquid aut dictabat. In itinere,

Digitized by Google

quaſi ſolutus ceteris curis, huic uni vacabat. Ad latus notarius cum libro & pugillaribus, cujus manus hieme manicis muniebantur, ut ne cœli quidem aſperitas ullum ſtudii tempus eriperet: qua ex cauſa Romæ quoque ſellà vehebatur. Repeto, me correptum ab eo cur ambularem; *Poteras*, inquit, *has horas non perdere*. Nam perire omne tempus arbitrabatur, quod ſtudiis non impertiretur. Hac intentione tot iſta volumina peregit, Electorumque commentarios centum ſexaginta mihi reliquit, opiſthographos quidem, & minutissimè ſcriptos, quâ ratione multiplicatur hic numerus. Referebat ipſe potuiſſe ſe, quum procuraret in Hiſpania, vendere hos commentarios Largio Licinio, quadringentis millibus nummûm; & tunc aliquantò pauciores erant. Nonne videtur tibi, recordanti quantum legerit, quantum ſcripſerit, nec in officiis ullis, nec in amicitia principum fuiſſe? rurſus, quum audis quid ſtudiis laboris impenderit, nec ſcripsiſſe ſatis nec legiſſe? Quid eſt enim quod non aut illæ occupationes impedire, aut hæc inſtantia non possit efficere? Itaque ſoleo ridere, quum me quidam ſtudioſum vocant; qui si comparer illi, ſum desidiosissimus. Ego autem tantùm, quem partim publica, partim amicorum officia diſtringunt? Quis ex iſtis, qui totâ vità litteris adsident, collatus illi, non quasi ſomno & inertiæ deditus erubeſcat? Extendi epiſtolam, quamvis hoc ſolum quod requirebas, ſcribere deſtinaſſem, quos libros reliquiſſet. Confido tamen, hæc quoque tibi non minùs grata quàm ipſos libros futura; quæ te non tantùm ad legendos eos, verùm etiam ad ſimile aliquid elaborandum, poſſunt æmulationis ſtimulis excitare. Vale.

VI.

Digitized by Google

VI. PLINIUS SEVERO SUO S.

Poſiturus Comi in templo Jovis signum æris Corinthii affabrè factum, rogat ut basim ex quo velit marmore fieri curet.

Ex hereditate, quæ mihi obvenit, emi proximè Corinthium signum, modicum quidem, ſed feſtivum & expreſſum, quantum ego ſapio, qui fortaſſe in omni re, in hac certè perquam exiguum ſapio. Hoc tamen signum ego quoque intelligo. Eſt enim nudum, nec aut vitia, si qua ſunt, celat; aut laudes parum oſtentat. Effingit ſenem ſtantem: oſſa, muſculi, nervi, venæ, rugæ etiam ut ſpirantis apparent: rari & cedentes capilli, lata frons, contracta facies, exile collum: pendent lacerti, papillæ jacent, receſſit venter. A tergo quoque eadem ætas, ut a tergo. Æs ipſum, quantum verus color indicat, vetus & antiquum. Talia denique omnia, ut poſſint artificum etiam oculos tenere, delectare imperitorum. Quod me, quamquam tirunculum, ſollicitavit ad emendum. Emi autem, non ut haberem domi (neque enim ullum adhuc Corinthium domi habeo) verùm ut in patria noſtra celebri loco ponerem, ac potissimùm in Jovis templo. Videtur enim dignum templo, dignum Deo donum. Tu ergo, ut ſoles omnia quæ a me tibi injunguntur, ſuſcipe hanc curam, & jam nunc jube basim fieri, ex quo voles marmore, quæ nomen meum honoreſque capiat, si hos quoque putabis addendos. Ego signum ipſum, ut primùm invenero aliquem qui non gravetur, mittam tibi; vel ipſe, quod mavis, adferam mecum. Deſtino enim (si tamen officii

Digitized by Google

ratio permiſerit) excurrere iſtò. Gaudes, quòd me venturum eſſe polliceor: ſed contrahes frontem, quum adjecero, ad paucos dies. Neque enim diutius abeſſe me eadem hæc, quæ nondum exire, patiuntur. Vale.

VII. PLINIUS CANINIO SUO S.

De ingenio, vita, & moribus Silii Italici, cujus obitus docet quæ sit humanæ vitæ fragilitas.

MODÒ nuntiatus eſt Silius Italicus in Neapolitano ſuo inediâ vitam finiſſe. Cauſa mortis, valetudo. Erat illi natus inſanabilis clavus, cujus tædio ad mortem irrevocabili conſtantiâ decucurrit; uſque ad ſupremum diem beatus & felix, nisi quòd minorem ex liberis duobus amisit, ſed majorem melioremque, florentem atque etiam conſularem reliquit. Læſerat famam ſuam ſub Nerone; credebatur ſponte accuſaſſe. Sed in Vitellii amicitia ſapienter ſe & comiter geſſerat: ex proconſulatu Asiæ gloriam reportaverat: maculam veteris induſtriæ laudabili otio abluerat. Fuit inter principes civitatis sine potentia, sine invidia. Salutabatur, colebatur, multumque in lectulo jacens, cubiculo ſemper non ex fortuna frequenti. Doctissimis ſermonibus dies transigebat, quum a ſcribendo vacaret. Scribebat carmina majore curâ quàm ingenio: nonnumquam judicia hominum recitationibus experiebatur. Novissimè, ita ſuadentibus annis, ab urbe ſecessit, ſeque in Campania tenuit; ac ne adventu quidem novi Principis inde commotus eſt. Magna Cæſaris laus, ſub quo hoc liberum fuit; magna illius qui hac libertate auſus eſt

Digitized by Google

uti. Erat φιλόκαλος uſque ad emacitatis reprehensionem. Plures iiſdem in locis villas poſſidebat, adamatiſque novis, priores negligebat. Multum ubique librorum, multum ſtatuarum, multum imaginum, quas non habebat modò, verùm etiam venerabatur; Virgilii ante omnes, cujus natalem religiosiùs quàm ſuum celebrabat, Neapoli maximè, ubi monumentum ejus adire, ut templum, ſolebat. In hac tranquillitate annum quintum & ſeptuagesimum excessit, delicato magis corpore quàm infirmo. Utque novissimus a Nerone factus eſt conſul, ita poſtremus ex omnibus quos Nero conſules fecerat, decessit. Illud etiam notabille; ultimus ex Neronianis conſularibus obiit, quo conſule Nero periit. Quod me recordantem, fragilitatis humanæ miſeratio ſubit. Quid enim tam circumciſum, tam breve, quàm hominis vita longissima? An non videtur tibi Nero modò fuiſſe, quum interim ex iis qui ſub illo geſſerant conſulatum, nemo jam ſupereſt? Quamquam quid hoc miror? Nuper Lucius Piſo, pater Piſonis illius qui a Valerio Feſto per ſummum facinus in Africa occiſus eſt, dicere ſolebat, *Neminem ſe videre in ſenatu, quem conſul ipſe ſententiam rogaviſſet.* Tam anguſtis terminis tantæ multitudinis vivacitas ipſa concluditur, ut mihi non veniâ ſolùm dignæ, verùm etiam laude videantur illæ regiæ lacrymæ. Nam ferunt Xerxem, quum immenſum exercitum oculis obiiſſet, illacrymaſſe, quòd tot millibus tam brevis immineret occaſus. Sed tantò magis hoc, quidquid eſt temporis futilis & caduci, ſi non datur factis (nam horum materia in aliena manu) nos certè ſtudiis proferamus; & quatenus nobis denegatur diu vi-

Digitized by Google

vere, relinquamus aliquid, quo nos vixiſſe teſtemur. Scio te ſtimulis non egere; me tamen tui caritas evocat, ut currentem quoque inſtigem, ſicut tu ſoles me. Ἀγαθὴ δ' ἔρις, quum invicem ſe mutuis exhortationibus amici ad amorem immortalitatis exacuunt. Vale.

VIII. PLINIUS TRANQUILLO SUO S.

Tribunatum Suetonio impetratum, ipſo petente, in Silvanum ſe tranſlaturum ſignificat.

FACIS pro cetera reverentia quam mihi præſtas, quòd tam ſollicitè petis, ut tribunatum quem a Neratio Marcello, clariſſimo viro, impetravi tibi, in Cæſennium Silvanum, propinquum tuum transferam. Mihi autem ſicut jucundiſſimum, ipſum te tribunum, ita non minùs gratum, alium per te videre. Neque enim eſſe congruens arbitror, quem augere honoribus cupias, huic pietatis titulis invidere, qui ſunt omnibus honoribus pulchriores. Video etiam, quum ſit egregium & mereri beneficia & dare; utramque te laudem ſimul aſſecuturum, ſi, quod ipſe meruiſti, alii tribuas. Præterea intelligo, mihi quoque gloriæ fore, ſi ex hoc tuo facto non fuerit ignotum, amicos meos non gerere tantùm tribunatus poſſe, verùm etiam dare. Quare ego verò honeſtiſſimæ voluntati tuæ pareo; neque enim adhuc nomen in numeros relatum eſt; ideoque liberum eſt nobis Silvanum in locum tuum ſubdere: cui cupio tam gratum eſſe munus tuum, quàm tibi meum eſt. Vale.

Digitized by Google

IX. PLINIUS MINUCIANO SUO S.

Quantum laboris exhauſerit in cauſa publica & multiplici provinciæ Bæticæ contra Classicum ejusque ſocios & miniſtros. Vide ſuprà 4.

POSSUM jam perſcribere tibi quantum in publica provinciæ Bæticæ cauſa laboris exhauſerim. Nam fuit multiplex, actaque ſæpius cum magna varietate. Unde varietas? unde plures actiones? Cæcilius Classicus, homo fœdus & apertè malus, proconſulatum in ea non minùs violenter quàm ſordidè geſſerat, eodem anno quo in Africa Marius Priſcus. Erat autem Priſcus ex Bætica, ex Africa Classicus. Inde dictum Bæticorum (ut plerumque dolor etiam venuſtos facit) non illepidum ferebatur: *Dedi malum, & accepi.* Sed Marium una civitas publicè, multique privati reum peregerunt; in Classicum tota provincia incubuit. Ille accuſationem vel fortuitâ vel voluntariâ morte prævertit; nam fuit mors ejus infamis, ambigua tamen. Ut enim credibile videbatur, voluiſſe exire de vita, quum defendi non poſſet; ita mirum, pudorem damnationis morte fugiſſe, quem non puduiſſet damnanda committere. Nihilominus Bætica etiam in defuncti accuſatione perſtabat. Proviſum hoc legibus, intermiſſum tamen, & poſt longam intercapedinem tunc reductum. Addiderunt Bætici, quòd simul ſocios miniſtroſque Classici detulerunt, nominatimque in eos inquiſitionem poſtulaverunt. Aderam Bæticis, mecumque Luceius Albinus, vir in dicendo copioſus, ornatus; quem ego quum olim mutuò diligerem, ex hac officii ſocietate amare ardentiùs cœpi. Habet

Digitized by Google

quidem gloria, in ſtudiis præſertim, quiddam ἀκοινώνητον: nobis tamen nullum certamen, nulla contentio; quum uterque pari jugo non pro ſe, ſed pro cauſa niteretur. Cujus & magnitudo & utilitas viſa eſt poſtulare, ne tantum oneris singulis actionibus ſubiremus. Verebamur ne nos dies, ne vox, ne latera deficerent, si tot crimina, tot reos uno velut faſce complecteremur; deinde ne judicum intentio multis nominibus multiſque causis non laſſaretur modò, verùm etiam confunderetur; mox ne gratia singulorum collata atque permiſta, pro singulis quoque vires omnium acciperet; poſtremò ne potentissimi, vilissimo quoque quasi piaculari dato, alienis pœnis elaberentur. Etenim tum maximè favor & ambitio dominatur, quum ſub aliqua ſpecie ſeveritatis deliteſcere poteſt. Erat in consilio Sertorianum illud exemplum, qui robuſtissimum & infirmissimum militem jussit caudam equi: reliqua noſti. Nam nos quoque tam numeroſum agmen reorum ita demum videbamus poſſe ſuperari, si per singulos carperetur. Placuit in primis ipſum Classicum oſtendere nocentem: hic aptissimus ad ſocios ejus & miniſtros transitus erat, quia ſocii miniſtrique probari, nisi illo nocente, non poterant. Ex quibus duos ſtatim Classico junximus, Bæbium Probum, & Fabium Hiſpanum, utrumque gratiâ, Hiſpanum etiam facundiâ validum. Et circa Classicum quidem brevis & expeditus labor. Suâ manu reliquerat ſcriptum, quid ex quaque re, quid ex quaque cauſa accepiſſet. Miſerat etiam epiſtolas Romam ad amiculam quamdam, jactantes & glorioſas, his quidem verbis; *Io, io, liber ad te venio: jam ſeſtertium quadragies redegi,*

Digitized by Google

parte venditâ Bæticorum. Circa Hiſpanum & Probum multum ſudoris. Horum antequam crimina ingrederer, neceſſarium credidi elaborare ut conſtaret, miniſterium crimen eſſe; quod nisi effeciſſem, fruſtra miniſtros probaſſem. Neque enim ita defendebantur ut negarent, ſed ut necessitati veniam precarentur: eſſe enim ſe provinciales, & ad omne proconſulum imperium metu cogi. Solet dicere Claudius Reſtitutus, qui mihi reſpondit, vir exercitatus & vigilans, & quamlibet ſubitis paratus, numquam sibi tantum caliginis, tantum perturbationis offuſum, quàm quum ea prærepta & extorta defensioni ſuæ cernéret, in quibus omnem fiduciam reponebat. Consilii noſtri exitus fuit: bona Classici, quæ habuiſſet ante provinciam, placuit ſenatui a reliquis ſeparari; illa filiæ, hæc ſpoliatis relinqui. Additum eſt ut pecuniæ, quas creditoribus ſolverat, revocarentur. Hiſpanus & Probus in quinquennium relegati: adeo grave viſum eſt, quod initio dubitabatur, an omnino crimen eſſet. Poſt paucos dies Clavium Fuſcum Classici generum, & Stilonium Priſcum, qui tribunus cohortis ſub Classico fuerat, accuſavimus diſpari eventu. Priſco in biennium Italiâ interdictum: abſolutus eſt Fuſcus. Actione tertiâ commodissimum putavimus plures congregare, ne, si longiùs eſſet extracta cognitio, ſatietate & tædio quodam juſtitia cognoſcentium ſeveritaſque languefceret: alioquin ſupererant minores rei, datâ operâ hunc in locum reſervati; exceptâ tâmen Classici uxore, quæ sicut implicita ſuſpicionibus, ita non ſatis convinci probationibus viſa eſt. Nam Classici filia, quæ & ipſa inter reos erat, ne ſuſpicionibus quidem

Digitized by Google

hærebat. Itaque quum ad nomen ejus in extrema actione veniſſem (neque enim, ut initio, sic etiam in fine verendum erat, ne per hoc totius accuſationis auctoritas minueretur) honeſtissimum credidi, non premere immerentem; idque ipſum dixi & liberè & variè. Nam modò legatos interrogabam, docuiſſentne me aliquid, quod re probari poſſe confiderent; modò conſilium a ſenatu petebam, putaretne debere me, si quam haberem in dicendo facultatem, in jugulum innocentis quasi telum aliquod intendere: poſtremò totum locum hoc fine concluſi, *Dicet aliquis, Judicas ergo? Ergo verò non judico, memini tamen me advocatum ex judicibus datum.* Hic numerosissimæ cauſæ terminus fuit, quibuſdam abſolutis, pluribus damnatis, atque etiam relegatis, aliis in tempus, aliis in perpetuum. Eodem ſenatuſconſulto induſtria, fides, conſtantia noſtra plenissimo teſtimonio comprobata eſt; dignum, ſolumque par pretium tanti laboris. Concipere animo potes quàm simus fatigati, quibus toties agendum, toties altercandum, tam multi teſtes interrogandi, ſublevandi, refutandi. Jam illa quàm ardua, quàm moleſta, tot reorum amicis ſecretò rogantibus negare, adverſantibus palam obsiſtere? Referam unum aliquod ex iis quæ dixi. Quum mihi quidam e judicibus ipsis pro reo gratiosissimo reclamarent: *Non minùs*, inquam, *hic innocens erit, si ego omnia dixero.* Conjectabis ex hoc quantas contentiones, quantas etiam offenſas ſubierimus, duntaxat ad breve tempus. Nam fides in præſentia eos quibus resiſtit offendit; deinde ab illis ipsis ſuſpicitur laudaturque. Non potui magis te in rem præſentem perducere. Dices,

Non fuit tanti : quid enim mihi cum tam longa epiſtola ? Nolito ergo identidem quærere quid Romæ geratur : & tamen memento non eſſe epiſtolam longam, quæ tot dies, tot cognitiones, tot denique reos cauſaſque complexa ſit. Quæ omnia videor mihi non minùs breviter quàm diligenter perſecutus. Temerè dixi, diligenter : ſuccurrit quod præterieram, & quidem ſerò : ſed, quamquam præpoſterè, reddetur. Facit hoc Homerus, multique illius exemplo. Eſt alioquin perdecorum ; a me tamen non ideo fiet. Ex teſtibus quidam, ſive iratus, quod evocatus eſſet invitus, ſive ſubornatus ab aliquo reorum, ut accuſationem exarmaret, Norbanum Licinianum, legatum & inquiſitorem, reum poſtulavit, tamquam in cauſa Caſtæ (uxor hæc Claſſici) prævaricaretur. Eſt lege cautum ut reus antè peragatur, tunc de prævaricatore quæratur ; videlicet, quia optimè ex accuſatione ipſa accuſatoris fides æſtimatur. Norbano tamen non ordo legis, non legati nomen, non inquiſitionis officium præſidio fuit : tantâ conflagravit invidiâ homo alioquin flagitioſus, & Domitiani temporibus uſus, ut multi ; electuſque tunc a provincia ad inquirendum, non tamquam bonus & fidelis, ſed tamquam Claſſici inimicus. Erat ab illo relegatus. Dari ſibi diem, & edi crimina poſtulabat. Neutrum impetravit ; coactus eſt ſtatim reſpondere : reſpondit : malum pravumque ingenium hominis facit ut dubitem confidenter an conſtanter, certè paratiſſimè. Objecta ſunt multa, quæ magis quàm prævaricatio nocuerunt. Quin etiam duo conſulares, Pomponius Rufus & Libo Frugi, læſerunt eum teſtimonio, tamquam apud judicem ſub Domitiano Salvii Liberalis accu-

Digitized by Google

ſatoribus adfuiſſet. Damnatus & in inſulam relegatus eſt. Itaque quum Caſtam accuſarem, nihil magis pressi, quàm quòd accuſator ejus prævaricationis crimine corruiſſet. Pressi tamen fruſtra. Accidit enim res contraria & nova, ut, accuſatore prævaricationis damnato, rea abſolveretur. Quæris quid nos, dum hæc aguntur? Indicavimus ſenatui ex Norbano didiciſſe nos publicam cauſam, rurſuſque debere ex integro diſcere, si ille prævaricator probaretur. Atque ita dum ille peragitur reus ſedimus. Poſtea Norbanus omnibus diebus cognitionis interfuit; eamdemque uſque ad extremum vel conſtantiam vel audaciam pertulit. Interrogo ipſe me, an aliquid omiſerim rurſus: & rurſus penè omisi. Summo die Salvius Liberalis reliquos legatos graviter increpuit, tamquam non omnes, quos mandaſſet provincia, reos peregiſſent; atque ut eſt vehemens & diſertus, in diſcrimen adduxit. Protexi viros optimos, eoſdemque gratissimos: mihi certè debere ſe prædicant, quòd illum turbinem evaſerint. Hic erit epiſtolæ finis, re verâ finis: litteram non addam, etiamsi adhuc aliquid prætieriiſſe me ſenſero. Vale.

X. PLIN. SPURINNÆ SUO, ET COTTIÆ S.

Librum de laudibus filii fato functi parentibus mittit legendum & emendandum. Vide 2, 7.

COMPOSUISSE me quædam de filio veſtro non dixi vobis, quum proximè apud vos fui; primùm quidem, quia non ideo ſcripſeram ut dicerem, ſed ut meo amori, meo dolori ſatisfacerem; deinde, quia te, Spurinna, quum au-

diſſes recitaſſe me, ut mihi ipſe dixiſti, quid recitaſſem simul audiſſe credebam. Præterea veritus ſum, ne vos feſtis diebus confunderem, si in memoriam gravissimi luctûs reduxiſſem. Nunc quoque pauliſper hæsitavi, id ſolum quod recitavi mitterem exigentibus vobis, an adjicerem quæ in aliud volumen cogito reſervare. Neque enim affectibus meis uno libello carissimam mihi & ſanctissimam memoriam proſequi ſatis eſt; cujus famæ latiùs conſuletur, si diſpenſata & digeſta fuerit. Verùm hæsitanti mihi, omnia quæ jam compoſui vobis exhiberem, an adhuc aliqua differrem, simplicius & amicius mihi viſum eſt omnia, præcipuè quum affirmetis intra vos futura, donec placeat emittere. Quod ſupereſt, rogo ut pari simplicitate, si qua existimabitis addenda, commutanda, omittenda, indicetis mihi. Difficile eſt hucuſque intendere animum in dolore; difficile: ſed tamen ut ſculptorem, ut pictorem, qui filii veſtri imaginem faceret, admoneretis quid exprimere, quid emendare deberet; ita me quoque formate, regite, qui non fragilem & caducam, ſed immortalem, ut vos putatis, effigiem conor efficere; quæ hôc diuturnior erit, quò verior, melior, abſolutior fuerit. Vale.

XI. PLIN. JULIO GENITORI SUO S.

Gratus animus & alia virtutes Artemidori philoſophi laudantur.

EST omnino Artemidori noſtri tam benigna natura, ut officia amicorum in majus extollat: inde etiam meum meritum, ut verâ, ita ſupra meritum prædicatione circumfert. Equidem

Digitized by Google

quum eſſent philoſophi ab urbe ſummoti, fui apud illum in ſuburbano, & quò notabilius hoc periculosiuſque eſſet, fui prætor. Pecuniam etiam, quâ tunc illi ampliore opus erat, ut æs alienum exſolveret, contractum ex pulcherrimis causis, muſſantibus magnis quibuſdam & locupletibus amicis, mutuatus ipſe, gratuitam dedi. Atque hæc feci, quum ſeptem amicis meis aut occisis aut relegatis (occisis, Senecione, Ruſtico, Helvidio; relegatis, Maurico, Gratillâ, Arriâ, Fanniâ) tot circa me jactis fulminibus quasi ambuſtus, mihi quoque impendere idem exitium certis quibuſdam notis augurarer. Non ideo tamen eximiam gloriam meruiſſe me, ut ille prædicat, credo: ſed tantùm effugiſſe flagitium. Nam & C. Muſonium, ſocerum ejus, quantum licitum eſt per ætatem, cum admiratione dilexi; & Artemidorum ipſum jam tum, quum in Syria tribunus militarem, arctâ familiaritate complexus ſum: idque primum nonnullius indolis dedi ſpecimen, quòd virum aut ſapientem, aut proximum ſimillimumque ſapienti intelligere ſum viſus. Nam ex omnibus qui nunc ſe philoſophos vocant, vix unum aut alterum invenies tantâ sinceritate, tantâ veritate. Mitto quâ patientiá corporis hiemes juxtà & æſtates ferat, ut nullis laboribus cedat, ut nihil in cibo aut potu voluptatibus tribuat, ut oculos animumque contineat. Sunt hæc magna, ſed in alio; in hoc verò minima, si ceteris virtutibus comparentur: quibus meruit ut a C. Muſonio ex omnibus omnium ordinum affectatoribus gener aſſumeretur. Quæ mihi recordanti eſt quidem jucundum quòd me quum apud alios, tum apud te tantis laudibus cumulat. Vereor

Digitized by Google

tamen ne modum excedat, quem benignitas ejus (illuc enim unde cœpi revertor) non ſolet tenere. Nam in hoc uno interdum, vir alioquin prudentissimus, honeſto quidem, ſed tamen errore verſatur, quòd pluris amicos ſuos, quàm ſunt, arbitratur. Vale.

XII. Plinius Catilio suo S.

Invitatus ad cœnam, qualem illam eſſe velit paciſcitur.

Veniam ad cœnam: ſed jam nunc paciſcor, sit expedita, sit parca: Socraticis tantùm ſermonibus abundet; in his quoque teneat modum. Erunt officia antelucana, in quæ incidere impunè ne Catoni quidem licuit; quem tamen C. Cæſar ita reprehendit ut laudet. Deſcribit enim, eos quibus obvius fuerat, quum caput ebrii retexiſſent, erubuiſſe: deinde adjicit, *Putares non ab illis Catonem, ſed illos a Catone deprehenſos.* Potuitne plus auctoritatis tribui Catoni, quàm si ebrius quoque tam venerabilis erat? Noſtræ tamen cœnæ ut apparatûs & impendii, sic temporis modus conſtet. Neque enim ii ſumus, quos vituperare ne inimici quidem possint, nisi ut simul laudent. Vale.

XIII. Plinius Romano suo S.

Panegyricum imperatori Trajano dictum emendandum mittit.

Librum quo nuper optimo Principi conſul gratias egi misi exigenti tibi, miſſurus etsi non exegiſſes. In hoc consideres velim ut pulchri-

tudinem materiæ, ita difficultatem. In ceteris enim lectorem novitas ipſa intentum habet; in hac, nota, vulgata, dicta ſunt omnia: quò fit ut quaſi otioſus ſecuruſque lector tantùm elocutioni vacet, in qua ſatisfacere difficilius eſt, quum ſola æſtimatur. Atque utinam ordo ſaltem & tranſitus & figuræ ſimul ſpectarentur! Nam invenire præclarè, enuntiare magnificè interdum etiam barbari ſolent: diſponere aptè, figurare variè, niſi eruditis, negatum eſt. Nec verò affectanda ſunt ſemper elata & excelſa. Nam ut in pictura lumen non alia res magis quàm umbra commendat, ita orationem tam ſummittere quàm attollere decet. Sed, quid ego hæc doctiſſimo viro? Quin potiùs illud, *Adnota quæ putaveris corrigenda.* Ita enim magis credam cetera tibi placere, ſi quædam diſplicuiſſe cognovero. Vale.

XIV. Plinius Acilio Suo S.

Macedonem, ſævum dominum a ſervis in balneo oppreſſum narrat.

Rem atrocem, nec tantùm epiſtolâ dignam, Largius Macedo, vir prætorius, a ſervis ſuis paſſus eſt, ſuperbus alioquin dominus & ſævus, & qui ſerviſſe patrem ſuum parum, immo nimiùm meminiſſet. Lavabatur in villa Formianâ: repentè eum ſervi circumſiſtunt: alius fauces invadit; alius os verberat: alius pectus, & ventrem, atque etiam (fœdum dictu) verenda contundit: & quum exanimem putarent, abjiciunt in fervens pavimentum, ut experirentur an viveret. Ille, ſive quia non ſentiebat, ſive quia non ſentire ſimulabat, immobilis & extentus, fidem peractæ mortis implevit. Tum demum

Digitized by Google

quasi æſtu ſolutus effertur : excipiunt ſervi fideliores : concubinæ cum ululatu & clamore concurrunt. Ita & vocibus excitatus, & recreatus loci frigore, ſublatis oculis agitatoque corpore, vivere ſe (& jam tutum erat) confitetur. Diffugiunt ſervi ; quorum magna pars comprehenſa eſt, ceteri requiruntur : ipſe paucis diebus ægre focillatus, non sine ultionis ſolatio decessit, ita vivus vindicatus, ut occisi ſolent. Vides quot periculis, quot contumeliis, quot ludibriis simus obnoxii. Nec eſt quod quiſquam possit eſſe ſecurus, quia sit remiſſus & mitis : non enim judicio domini, ſed ſcelere perimuntur. Verùm hæc hactenus. Quid præterea novi ? Quid ? Nihil : alioquin ſubjungerem ; nam & charta adhuc ſupereſt, & dies feriatus patitur plura contexi. Addam quod opportunè de eodem Macedone ſuccurrit. Quum in publico Romæ lavaretur, notabilis, atque etiam, ut exitus docuit, ominoſa res accidit. Eques Romanus a ſervo ejus, ut transitum daret, manu leviter admonitus, convertit ſe, nec ſervum, a quo erat tactus, ſed ipſum Macedonem tam graviter palmâ percussit, ut pene concideret. Ita balineum illi, quasi per gradus quoſdam, primùm contumeliæ locus, deinde exitii fuit. Vale.

XV. PLINIUS PROCULO SUO S.

Pollicetur lecturum ſe libros ejus tam diligenter quàm libenter.

PETIS ut libellos tuos in ſeceſſu legam, examinemque an editione sint digni : adhibes preces ; allegas exemplum : rogas etiam, ut aliquid ſubſecivi temporis ſtudiis meis ſubtraham, im-

pertiam tuis. Adjicis M. Tullium mirâ benignitate poëtarum ingenia foviſſe. Sed ego nec rogandus ſum, nec hortandus. Nam & poëticen ipſam religioſiſſimè veneror, & te validiſſimè diligo. Faciam ergo quod deſideras, tam diligenter quàm libenter. Videor autem jam nunc poſſe reſcribere eſſe opus pulchrum, nec ſupprimendum, quantum æſtimare licuit ex iis quæ me præſente recitaſti; ſi modò mihi non impoſuit recitatio tua: legis enim ſuaviſſimè & peritiſſimè. Confido tamen me non ſic auribus duci, ut omnes aculei judicii mei illarum delinimentis refringantur. Hebetentur fortaſſe & paululum retundantur; evelli quidem extorquerique non poſſunt. Igitur non temere jam nunc de univerſitate pronuntio: de partibus experiar legendo. Vale.

XVI. Plinius Nepoti suo S.

Facta dictaque alia majora, alia clariora eſſe, probat exemplo Arriæ mulieris.

Adnotasse videor facta dictaque virorum, feminarumque illuſtrium, alia clariora eſſe, alia majora. Confirmata eſt opinio mea heſterno Fanniæ ſermone. Neptis hæc Arriæ illius, quæ marito & ſolatium mortis & exemplum fuit. Multa referebat aviæ ſuæ non minora hòc, ſed obſcuriora; quæ tibi exiſtimo tam mirabilia legenti fore, quàm mihi audienti fuerunt. Ægrotabat Cæcinna Pætus, maritus ejus; ægrotabat & filius, uterque mortiferè, ut videbatur. Filius deceſſit eximiâ pulchritudine, pari verecundiâ, & parentibus non minùs ob alia carus, quàm quòd filius erat. Huic illa ita funus paravit, ita

Digitized by Google

duxit exſequias, ut ignoraret maritus. Quinimmo quoties cubiculum ejus intraret, vivere filium, atque etiam commodiorem eſſe ſimulabat: ac perſæpe interroganti *quid ageret puer*, reſpondebat, *Bene quievit, libenter cibum ſumpsit*. Deinde quum diu cohibitæ lacrymæ vincerent prorumperentque, egrediebatur: tunc ſe dolori dabat: ſatiata, ſiccis oculis, composito vultu redibat, tamquam orbitatem foris reliquiſſet. Præclarum quidem illud ejuſdem, ferrum ſtringere, perfodere pectus, extrahere pugiònem, porrigere marito, addere vocem immortalem ac pene divinam, *Pæte, non dolet*. Sed tamen facienti iſta dicentique gloria & æternitas ante oculos erant: quò majus eſt sine præmio æternitatis, sine præmio gloriæ abdere lacrymas, operire luctum, amiſſoque filio matrem adhuc agere. Scribonianus arma in Illyrico contra Claudium moverat: fuerat Pætus in partibus, & occiſo Scriboniano, Romam trahebatur. Erat adſcenſurus navem: Arria milites orabat ut simul imponeretur. *Nempe enim*, inquit, *daturi eſtis conſulari viro ſervulos aliquos, quorum e manu cibum capiat, a quibus veſtiatur, a quibus calcietur: omnia ſola præſtabo*. Non impetravit. Conduxit piſcatoriam naviculam, ingenſque navigium minimo ſecuta eſt. Eadem apud Claudium, uxori Scriboniani, quum illa profiteretur indicium, *Ego*, inquit, *te audiam, cujus in gremio Scribonianus occiſus eſt, & vivis?* Ex quo manifeſtum eſt ei consilium pulcherrimæ mortis non ſubitum fuiſſe. Quin etiam quum Thraſea gener ejus deprecaretur ne mori pergeret, interque alia dixiſſet, *Tu vis ergo filiam tuam, si mihi pereundum fuerit, mori mecum?* reſpondit, *Si tam diu tantâque concordiâ vixerit tecum*,

Digitized by Google

quàm ego cum Pæto, *volo.* Auxerat hoc reſponſo curam ſuorum. Attentiùs cuſtodiebatur : ſensit, &, *Nihil agitis*, inquit. *Poteſtis enim efficere ut malè moriar ; ne moriar, non poteſtis.* Dum hæc dicit, exsiluit cathedrâ, adverſoque parieti caput ingenti impetu impegit, & corruit. Focillata, *Dixeram*, inquit, *vobis*, *inventuram me quamlibet duram ad mortem viam*, *si vos facilem negaſſetis.* Videnturne hæc tibi majora illo, *Pæte*, *non dolet*, ad quod per hæc perventum eſt ? Quum interim illud quidem ingens fama, hæc nulla circumfert. Unde colligitur, quod initio dixi, alia eſſe clariora, alia majora. Vale.

XVII. PLINIUS SERVIANO SUO S.

Anxius de amico litteras poſcit.

RECTÈNE omnia, quòd jampridem epiſtolæ tuæ ceſſant ? An omnia rectè ; ſed occupatus es tu ? An tu non occupatus ; ſed occasio ſcribendi vel rara vel nulla ? Exime hunc mihi ſcrupulum, cui par eſſe non poſſum. Exime autem vel datâ operâ tabellario miſſo : ego viaticum, ego etiam præmium dabo : nuntiet mihi modò quod opto. Ipſe valeo ; si valere eſt, ſuſpenſum & anxium vivere, exſpectantem in horas, timentemque pro capite amicissimo quidquid accidere homini poteſt. Vale.

Digitized by Google

XVIII. Plinius Severo suo S.

Panegyrici uberiùs & ſpatiosiùs, quàm in ſenatu dixerat, dilatati recitationem cum voluptate exceptam denarrat.

Officium conſulatûs injunxit mihi ut reipub. nomine Principi gratias agerem; quod ego in ſenatu quum ad rationem & loci & temporis ex more feciſſem, bono civi convenientissimum credidi, eadem illa ſpatiosiùs & uberiùs volumine ampleсti: primùm ut imperatori noſtro virtutes ſuæ veris laudibus commendarentur: deinde ut futuri principes non quasi a magiſtro, ſed tamen ſub exemplo præmonerentur, quâ potissimùm viâ poſſent ad eamdem gloriam niti. Nam præcipere qualis eſſe debeat princeps pulchrum quidem, ſed oneroſum, ac propè ſuperbum eſt: laudare verò optimum principem, ac per hoc poſteris, velut e ſpecula, lumen quod ſequantur oſtendere, idem utilitatis habet, arrogantiæ nihil. Cepi autem non mediocrem voluptatem, quòd hunc librum quum amicis recitare voluiſſem, non per codicillos, non per libellos, ſed si commodum eſſet, & si valde vacaret, admoniti (numquam porro, aut valde raro, vacat Romæ, aut commodum eſt audire recitantem) fœdissimis inſuper tempeſtatibus per biduum convenerunt; quumque modeſtia mea finem recitationi facere voluiſſet, ut adjicerem tertium diem exegerunt. Mihi hunc honorem habitum putem, an ſtudiis? Studiis malo, quæ propè exſtincta refoventur. At cui materiæ hanc ſedulitatem præſtiterunt? Nempe quam in ſenatu quoque, ubi perpeti neceſſe

erat, gravari tamen vel puncto temporis ſolebamus, eamdem nunc & qui recitare & qui audire triduo velint, inveniuntur; non quia eloquentiùs quàm priùs, ſed quia liberiùs, ideoque etiam libentiùs ſcribitur. Accedet ergo hoc quoque laudibus Principis noſtri, quòd res antea tam inviſa quàm falſa, nunc ut vera, ita amabilis facta eſt. Sed ego quum ſtudium audientium, tum judicium mirè probavi. Animadverti enim ſeverissima quæque vel maximè ſatisfacere. Memini quidem, me non multis recitaſſe quod omnibus ſcripsi; nihilominus tamen, tamquam sit eadem omnium futura ſententia, hac ſeveritate aurium lætor. Ac sicut olim theatra malè musicos canere docuerunt, ita nunc in ſpem adducor poſſe fieri, ut eadem theatra bene canere musicos doceant. Omnes enim qui placendi cauſà ſcribunt, qualia placere viderint, ſcribent. Ac mihi quidem confido in hoc genere materiæ lætioris ſtili conſtare rationem, quum ea potiùs quæ pressiùs & adſtrictiùs, quàm illa quæ hilariùs & quasi exſultantiùs ſcripsi, possint videri arcessita & inducta. Non ideo tamen ſegniùs precor, ut quandoque veniat dies (utinamque jam venerit) quo auſteris illis ſeveriſque dulcia hæc blandaque vel juſtâ poſſessione decedant. Habes acta mea tridui; quibus cognitis volui tantum te voluptatis abſentem, & ſtudiorum nomine & meo capere, quantum præſens percipere potuiſſes. Vale.

Digitized by Google

XIX. Plinius Calvisio suo S.

Quærit utrum præſtet vicina agris ſuis prædia emere, an longiùs dissita.

Assumo te in consilium rei familiaris, ut ſoleo. Prædia agris meis vicina, atque etiam inſerta, venalia ſunt. In his me multa ſollicitant, aliqua nec minora deterrent. Sollicitat primùm ipſa pulchritudo jungendi; deinde, quod non minùs utile quàm voluptuosum, poſſe utraque eâdem operâ, eodem viatico inviſere, ſub eodem procuratore, ac pene iiſdem actoribus habere, unam villam colere & ornare, alteram tantùm tueri. Ineſt huic computationi ſumptus ſupellectilis, ſumptus atriensium, topiariorum, fabrorum, atque etiam venatorii inſtrumenti; quæ plurimùm refert, unum in locum conferas, an in diverſa diſpergas. Contrà, vereor ne sit incautum, rem tam magnam iiſdem tempeſtatibus, iiſdem casibus ſubdere. Tutius videtur incerta fortunæ poſſessionum varietatibus experiri. Habet etiam multum jucunditatis ſoli cœlique mutatio, ipſaque illa peregrinatio inter ſua. Jam, quod deliberationis noſtræ caput eſt, agri ſunt fertiles, pingues, aquosi: conſtant campis, vineis, silvis, quæ materiam & ex ea reditum sicut modicum, ita ſtatum præſtant. Sed hæc felicitas terræ imbecillis cultoribus fatigatur. Nam poſſeſſor prior ſæpius vendidit pignora; & dum reliqua colonorum minuit ad tempus, vires in poſterum exhausit, quarum defectione rurſus reliqua creverunt. Sunt ergo inſtruendi complures frugi mancipes. Nam nec ipſe uſquam vinctos habeo, nec ibi

Digitized by Google

ſub unius arbitrio, qui pro utilitate communi ſolus omnium curas laboreſque ſuſcepit : quidam tamen, ſalubri temperamento, ad nos quoque velut rivi ex illo benignissimo fonte decurrunt, quos & haurire ipsi, & abſentibus amicis quasi miniſtrare epiſtolis poſſumus. Vale.

XXI. PLINIUS PRISCO SUO S.

Laudat Martialem fato functum, quem ſecedentem in patriam Bilbilim viatico proſecutus fuerat.

AUDIO Valerium Martialem decessiſſe, & moleſtè fero. Erat homo ingenioſus, acutus, acer, & qui plurimùm in ſcribendo & ſalis haberet & fellis, nec candoris minùs. Proſecutus eram viatico ſecedentem. Dederam hoc amicitiæ, dederam etiam versiculis quos de me compoſuit. Fuit moris antiqui, eos qui vel singulorum laudes, vel urbium ſcripſerant, aut honoribus aut pecuniâ ornare : noſtris verò temporibus, ut alia ſpecioſa & egregia, ita hoc in primis exolevit. Nam poſtquam desiimus facere laudanda, laudari quoque ineptum putamus. Quæris qui sint versiculi, quibus gratiam retulerim? Remitterem te ad ipſum volumen, nisi quoſdam tenerem. Tu, si placuerint hi, ceteros in libro requires. Alloquitur Muſam, mandat ut domum meam in Eſquiliis quærat, adeat reverenter :

Sed ne tempore non tuo diſertam
Pulſes ebria januam, videto.
Totos dat tetricæ dies Minervæ,
Dum centum ſtudet auribus virorum
Hoc quod ſecula poſterique possint

Arpinis

Digitized by Google

Arpinis quoque comparare chartis.
Seras tutior ibis ad lucernas ;
Hæc hora eſt tua , quum furit Lyæus :
Quum regnat roſa , quum madent capilli :
Tunc me vel rigidi legant Catones.

Meritóne eum qui hæc de me ſcripsit , & tunc dimisi amicissimè , & nunc , ut amicissimum , defunctum eſſe doleo ? Dedit enim mihi quantum maximum potuit , daturus ampliùs , si potuiſſet. Tametsi quid homini poteſt dari majus , quàm gloria , & laus , & æternitas ? At non erunt æterna quæ ſcripsit. Non erunt fortaſſe : ille tamen ſcripsit tamquam eſſent futura. Vale.

LIBER QUARTUS.

I. C. PLINIUS FABATO PROSOCERO SUO S.

Adventum ſuum ſignificat, eodem itinere Tiferni templum dedicaturus.

Cupis poſt longum tempus neptem tuam meque unà videre. Gratum eſt utrique noſtrûm quod cupis; mutuò mehercule. Nam invicem nos incredibili quodam deſiderio veſtri tenemur, quod non ultrà differemus. Atque adeo jam ſarcinulas alligamus, feſtinaturi quantum itineris ratio permiſerit. Erit una, ſed brevis mora: deflectemus in Tuſcos, non ut agros remque familiarem oculis ſubjiciamus (id enim poſtponi poteſt) ſed ut fungamur neceſſario officio. Oppidum eſt prædiis noſtris vicinum, nomen Tifernum Tiberinum, quod me pene adhuc puerum patronum cooptavit tantò majore ſtudio, quantò minore judicio. Adventus meos celebrat, profectionibus angitur, honoribus gaudet. In hoc ego ut referrem gratiam (nam vinci in amore turpiſſimum eſt) templum meâ pecuniâ exſtruxi; cujus dedicationem, quum ſit paratum, differre longiùs, irreligioſum eſt. Erimus ergo ibi dedicationis die, quem epulo celebrare conſtitui. Subſiſtemus fortaſſe & ſequenti: ſed tantò magis viam ipſam corripiemus. Contingat modò te filiamque tuam fortes invenire! nam hilares certum eſt, ſi nos incolumes receperitis. Vale.

Digitized by Google

Plinius Clementi suo S.

Reg[illegible] ſimulatum dolorem de morte filii perſtringit. Vide infrà 7.

Re[illegible]lus filium amiſit ; hoc uno malo indign[illegible], quod neſcio an malum putet. Erat puer acris i[illegible]enii , ſed ambigui , qui tamen poſſet recta [illegible]ari , si patrem non referret. Hunc Regulus [illegible]ncipavit , ut heres matris exſiſteret. Man[illegible]itum (ita vulgò ex moribus hominis loque[illegible]ur) fœdâ & inſolitâ parentibus indulge[illegible]ſimulatione captabat. Incredibile eſt ; ſed Re[illegible]um cogita. Amiſſum tamen luget inſanè. H[illegible]bat puer mannulos multos & junctos & ſol[illegible] : habebat canes majores minoreſque : hab[illegible]t luſcinias , psittacos , merulas : omnes Re[illegible]ſ circa rogum trucidavit. Nec dolor erat [illegible] ſed oſtentatio doloris. Convenitur ad eum [illegible] celebritate. Cuncti deteſtantur , oderunt , [illegible] quasi probent , quasi diligant , curſant , fre[illegible]ntant ; utque breviter quod ſentio enuntiem , [illegible] Regulo demerendo , Regulum imitantur. Tenet [illegible]e trans Tiberim in hortis , in quibus latissimum ſolum porticibus immensis , ripam ſtatuis ſuis occupavit ; ut eſt in ſumma avaritia ſumptuoſus , in ſumma infamia glorioſus. Vexat ergo civitatem inſaluberrimo tempore ; & quòd vexat , ſolatium putat. Dicit ſe velle ducere uxorem : hoc quoque , sicut alia , perversè. Audies brevi nuptias lugentis , nuptias ſenis ; quorum alterum immaturum , alterum ſerum eſt. Unde hoc augurer quæris ? non quia affirmat ipſe (quo mendacius nihil eſt) ſed quia certum eſt Regulum eſſe facturum quidquid fieri non oportet. Vale.

LIBER QUARTUS.

I. C. PLINIUS FABATO PROSOCERO SUO S.

Adventum ſuum ſignificat, eodem itinere Tiferni templum dedicaturus.

CUPIS poſt longum tempus neptem tuam meque unà videre. Gratum eſt utrique noſtrûm quod cupis; mutuò mehercule. Nam invicem nos incredibili quodam deſiderio veſtri tenemur, quod non ultrà differemus. Atque adeo jam ſarcinulas alligamus, feſtinaturi quantum itineris ratio permiſerit. Erit una, ſed brevis mora: deflectemus in Tuſcos, non ut agros remque familiarem oculis ſubjiciamus (id enim poſtponi poteſt) ſed ut fungamur neceſſario officio. Oppidum eſt prædiis noſtris vicinum, nomen Tifernum Tiberinum, quod me pene adhuc puerum patronum cooptavit tantò majore ſtudio, quantò minore judicio. Adventus meos celebrat, profectionibus angitur, honoribus gaudet. In hoc ego ut referrem gratiam (nam vinci in amore turpiſſimum eſt) templum meâ pecuniâ exſtruxi; cujus dedicationem, quum ſit paratum, differre longiùs, irreligioſum eſt. Erimus ergo ibi dedicationis die, quem epulo celebrare conſtitui. Subſiſtemus fortaſſe & ſequenti: ſed tantò magis viam ipſam corripiemus. Contingat modò te filiamque tuam fortes invenire! nam hilares certum eſt, ſi nos incolumes receperitis. Vale.

Digitized by Google

II. Plinius Clementi suo S.

Reguli ſimulatum dolorem de morte filii perſtringit. Vide infrà 7.

Regulus filium amisit; hoc uno malo indignus, quod neſcio an malum putet. Erat puer acris ingenii, ſed ambigui, qui tamen poſſet recta ſectari, si patrem non referret. Hunc Regulus emancipavit, ut heres matris exsiſteret. Mancipatum (ita vulgò ex moribus hominis loquebantur) fœdâ & inſolitâ parentibus indulgentiæ simulatione captabat. Incredibile eſt; ſed Regulum cogita. Amiſſum tamen luget inſanè. Habebat puer mannulos multos & junctos & ſolutos: habebat canes majores minoreſque: habebat luſcinias, psittacos, merulas: omnes Regulus circa rogum trucidavit. Nec dolor erat ille, ſed oſtentatio doloris. Convenitur ad eum mirâ celebritate. Cuncti deteſtantur, oderunt, &, quasi probent, quasi diligant, curſant, frequentant; utque breviter quod ſentio enuntiem, in Regulo demerendo, Regulum imitantur. Tenet ſe trans Tiberim in hortis, in quibus latissimum ſolum porticibus immensis, ripam ſtatuis ſuis occupavit; ut eſt in ſumma avaritia ſumptuoſus, in ſumma infamia glorioſus. Vexat ergo civitatem inſaluberrimo tempore; & quòd vexat, ſolatium putat. Dicit ſe velle ducere uxorem: hoc quoque, sicut alia, perversè. Audies brevi nuptias lugentis, nuptias ſenis; quorum alterum immaturum, alterum ſerum eſt. Unde hoc augurer quæris? non quia affirmat ipſe (quo mendacius nihil eſt) ſed quia certum eſt Regulum eſſe facturum quidquid fieri non oportet. Vale.

Digitized by Google

III. PLINIUS ANTONINO SUO S.

Laudes Antonini ſive Adriani, ut habent regii, non tam ex honoribus, quos ampliſſimos geſſit, quàm ex ingenio & Græcis verſibus.

QUÒD ſemel atque iterum conſul fuiſti, ſimilis antiquis; quòd proconſul Aſiæ, qualis ante te, qualis poſt te vix unus aut alter (non ſinit enim me verecundia tua dicere, nemo) quòd ſanctitate, quòd auctoritate, ætate quoque princeps civitatis, eſt quidem venerabile & pulchrum: ego tamen te vel magis in remiſſionibus miror. Nam ſeveritatem iſtam pari jucunditate condire, ſummæque gravitati tantum comitatis adjungere, non minùs difficile quàm magnum eſt. Id tu quum incredibili quadam ſuavitate ſermonum, tum vel præcipuè ſtilo aſſequeris. Nam & loquenti tibi illa Homerici ſenis mella profluere, & quæ ſcribis, complere apes floribus, & innectere videntur. Ita certè ſum affectus ipſe, quum Græca epigrammata tua, quum iambos proximè legerem. Quantum ibi humanitatis, venuſtatis! quàm dulcia illa! quàm antiqua! quàm arguta! quàm recta! Callimachum me, vel Herodem, vel si quid his melius, tenere credebam; quorum tamen neuter utrumque aut abſolvit aut attigit. Hominemne Romanum tam Græcè loqui? Non, me Dius fidius, ipſas Athenas tam Atticas dixerim. Quid multa? Invideo Græcis, quòd illorum linguâ ſcribere maluiſti. Neque enim conjecturâ eget, quid ſermone patrio exprimere poſſis, quum hoc inſititio & inducto tam præclara opera perfeceris. Vale.

Digitized by Google

IV. PLINIUS SOSSIO SUO S.

Tribunatum ſemeſtrem Calviſio Nepoti petit.

CALVISIUM Nepotem validiſſimè diligo, virum induſtrium, rectum, diſertum, quod apud me vel potiſſimum eſt. Idem C. Calviſium, contubernalem meum, amicum tuum, arctâ propinquitate complectitur: eſt enim filius ſororis. Hunc rogo ſemeſtri tribunatu ſplendidiorem & ſibi & avunculo ſuo facias. Obligabis me, obligabis Calviſium noſtrum, obligabis ipſum, non minùs idoneum debitorem, quàm nos putas. Multa beneficia in multos contuliſti: auſim contendere, nullum te meliùs, æquè bene vix unum aut alterum collocaſſe. Vale.

V. PLINIUS SPARSO SUO S.

Legendam mittit orationem, cujus recitationem nuper docti homines per biduum benignè audierant.

ÆSCHINEM aiunt petentibus Rhodiis legiſſe orationem ſuam, deinde Demoſthenis, ſummis utramque clamoribus. Quod tantorum virorum contigiſſe ſcriptis non miror, quum orationem meam proximè doctiſſimi homines hoc ſtudio, hoc aſſenſu, hoc etiam labore per biduum audierint: quamvis hanc intentionem eorum nulla hinc & inde collatio, nullum quaſi certamen accenderet. Nam Rhodii quum ipſis orationum virtutibus, tum etiam comparationis aculeis excitabantur: noſtra oratio ſine æmulationis gratia probabatur. An meritò, ſcies quum legeris librum; cujus amplitudo non ſinit me longiore

Digitized by Google

epiſtolâ præloqui. Oportet enim nos in hac certè, in qua poſſumus, breves eſſe, quò ſit excuſatius, quòd librum ipſum, non tamen ultra cauſæ amplitudinem, extendimus. Vale.

VI. PLINIUS NASONI SUO S.

Villam Laurentinam propter ſtudia villis ſuis ceteris præfert.

TUSCI grandine excussi, in regione Tranſpadana ſumma abundantia, ſed par vilitas nuntiatur: ſolum mihi Laurentinum meum in reditu. Nihil quidem ibi possideo præter tectum & hortum, ſtatimque arenas: ſolum tamen mihi in reditu. Ibi enim plurimùm ſcribo: nec agrum (quem non habeo) ſed ipſum me ſtudiis excolo; ac jam poſſum tibi, ut aliis in locis horreum plenum, sic ibi ſcrinium oſtendere. Igitur tu quoque, si certa & fructuoſa prædia concupiſcis, aliquid in hoc littore para. Vale.

VII. PLINIUS LEPIDO SUO S.

Narrat inſanias Reguli in laudando & ornando filio. Vide ſuprà 2.

SÆPE tibi dico ineſſe vim Regulo. Mirum eſt quàm efficiat, in quod incubuit. Placuit ei lugere filium: luget ut nemo. Placuit ſtatuas ejus & imagines quàm plurimas facere: hoc omnibus officinis agit. Illum coloribus, illum cerâ, illum ære, illum argento, illum auro, ebore, marmore effingit. Ipſe verò & nuper, adhibito ingenti auditorio, librum de vita ejus recitavit, de vita pueri recitavit: tamen eumdem librum

Digitized by Google

in exemplaria tranſcriptum mille per totam Italiam provinciaſque dimisit. Scripsit publicè, ut a decurionibus eligeretur vocalissimus aliquis ex ipsis, qui legeret eum populo : factum eſt. Hanc ille vim (ſeu quo alio nomine vocanda eſt intentio quidquid velis obtinendi) si ad potiora vertiſſet, quantum boni efficere potuiſſet ? quamquam minor vis bonis quàm malis ineſt ; ac sicut ἀμαθία μὲν θράσος, λογισμὸς δὲ ὄκνον φέρει, ita recta ingenia debilitat verecundia, perverſa confirmat audacia. Exemplo eſt Regulus. Imbecillum latus, os confuſum, hæſitans lingua, tardissima inventio, memoria nulla ; nihil denique præter ingenium inſanum : & tamen eò impudentiâ ipſoque illo furore pervenit, ut a plurimis orator habeatur. Itaque Herennius Senecio mirificè Catonis illud de oratore in hunc e contrario vertit : *Orator eſt vir malus, dicendi imperitus.* Non mehercule Cato ipſe tam bene verum oratorem, quàm hic Regulum expressit. Habeſne quo tali epiſtolæ parem gratiam referas ? Habes, si ſcripſeris num aliquis in municipio veſtro ex ſodalibus meis, num etiam ipſe tu hunc luctuoſum Reguli librum, ut circulator, in foro legeris, ἐπάρας ſcilicet, ut ait Demoſthenes, τὴν φωνὴν, καὶ γεγηθὼς καὶ λαρυγγίζων. Eſt enim tam ineptus, ut risum magis possit exprimere, quàm gemitum. Credas non de puero ſcriptum, ſed a puero. Vale.

Digitized by Google

quiſquam. Supereſt ut ſcias quanti videantur poſſe emi; ſeſtertio tricies: non quia non aliquando quinquagies fuerint; verùm & hac penuriâ colonorum, & communi temporis iniquitate, ut reditus agrorum, sic etiam pretium retro abiit. Quæris an hoc ipſum tricies facilè colligere possimus? Sum quidem propè totus in prædiis: aliquid tamen fœnero: nec moleſtum erit mutuari. Accipiam a ſocru, cujus arcâ non ſecus ac meâ utor. Proinde hoc te non moveat, si cetera non refragantur; quæ velim quàm diligentissimè examines. Nam quum in omnibus rebus, tum in diſponendis facultatibus plurimùm tibi & uſûs & providentiæ ſupereſt. Vale.

XX. PLINIUS MAXIMO SUO S.

Legem tabellariam, ſeu modum ſuffragandi non vivâ voce, ſed per tabellas in magiſtratibus mandandis, ſenatui placuiſſe.

MEMINISTINE te ſæpe legiſſe quantas contentiones excitarit lex tabellaria, quantumque ipsi latori vel gloriæ, vel reprehensionis attulerit? At nunc in ſenatu sine ulla diſſensione hoc idem, ut optimum, placuit. Omnes comitiorum die tabellas poſtulaverunt. Exceſſeramus ſanè manifeſtis illis apertiſque ſuffragiis licentiam concionum. Non tempus loquendi, non tacendi modeſtia, non denique ſedendi dignitas cuſtodiebatur. Magni undique diſſonique clamores: procurrebant omnes cum ſuis candidatis: multa agmina in medio, multique circuli & indecora confusio: adeo deſciveramus a con-

ſuetudine parentum, apud quos omnia diſpoſita, moderata, tranquilla, majeſtatem loci pudoremque retinebant. Superſunt ſenes, ex quibus audire ſoleo hunc ordinem comitiorum. Citato nomine candidati, silentium ſummum. Dicebat ipſe pro ſe, vitam ſuam explicabat, teſtes & laudatores dabat, vel eum ſub quo militaverat, vel eum cui quæſtor fuerat, vel utrumque, si poterat. Addebat quoſdam ex ſuffragatoribus: illi graviter & paucis loquebantur. Plus hoc quàm preces proderat. Nonnumquam candidatus aut natales competitoris, aut annos, aut etiam mores arguebat. Audiebat ſenatus gravitate cenſoriâ: ita ſæpius digni quàm gratioſi prævalebant. Quæ nunc immodico favore corrupta, ad tacita ſuffragia, quasi ad remedium, decucurrerunt; quod interim planè remedium fuit: erat enim novum & ſubitum. Sed vereor ne procedente tempore ex ipſo remedio vitia naſcantur. Eſt enim periculum ne tacitis ſuffragiis impudentia irrepat. Nam quotocuique eadem honeſtatis cura ſecreto, quæ palam? Multi famam, conſcientiam pauci verentur. Sed nimis citò de futuris: interim beneficio tabellarum habebimus magiſtratus, qui maximè fieri debuerunt. Nam ut in recuperatoriis judiciis, sic nos in his comitiis, quasi repentè apprehensi, sinceri judices fuimus. Hæc tibi ſcripsi, primùm ut aliquid novi ſcriberem; deinde ut nonnumquam de republica loquerer, cujus materiæ nobis quantò rarior quàm veteribus occasio, tantò minùs omittenda eſt. Et hercule quouſque illa vulgaria? *Eho, quid agis? ecquid commodè vales?* Habeant noſtræ quoque litteræ aliquid non humile, nec ſordidum, nec privatis rebus incluſum. Sunt quidem cuncta

ſub unius arbitrio, qui pro utilitate communi ſolus omnium curas laboreſque ſuſcepit : quidam tamen, ſalubri temperamento, ad nos quoque velut rivi ex illo benignissimo fonte decurrunt, quos & haurire ipsi, & abſentibus amicis quasi miniſtrare epiſtolis poſſumus. Vale.

XXI. Plinius Prisco suo S.

Laudat Martialem fato functum, quem ſecedentem in patriam Bilbilim viatico proſecutus fuerat.

Audio Valerium Martialem deceſſiſſe, & moleſtè fero. Erat homo ingenioſus, acutus, acer, & qui plurimùm in ſcribendo & ſalis haberet & fellis, nec candoris minùs. Proſecutus eram viatico ſecedentem. Dederam hoc amicitiæ, dederam etiam verſiculis quos de me compoſuit. Fuit moris antiqui, eos qui vel ſingulorum laudes, vel urbium ſcripſerant, aut honoribus aut pecuniâ ornare : noſtris verò temporibus, ut alia ſpecioſa & egregia, ita hoc in primis exolevit. Nam poſtquam desiimus facere laudanda, laudari quoque ineptum putamus. Quæris qui sint verſiculi, quibus gratiam retulerim? Remitterem te ad ipſum volumen, nisi quoſdam tenerem. Tu, si placuerint hi, ceteros in libro requires. Alloquitur Muſam, mandat ut domum meam in Eſquiliis quærat, adeat reverenter :

Sed ne tempore non tuo diſertam
Pulſes ebria januam, videto.
Totos dat tetricæ dies Minervæ,
Dum centum ſtudet auribus virorum
Hoc quod ſecula poſterique possint

Arpinis

Arpinis quoque comparare chartis.
Seras tutior ibis ad lucernas ;
Hæc hora eſt tua , quum furit Lyæus :
Quum regnat roſa , quum madent capilli :
Tunc me vel rigidi legant Catones.

Meritóne eum qui hæc de me ſcripsit , & tunc dimisi amicissimè , & nunc , ut amicissimum , defunctum eſſe doleo ? Dedit enim mihi quantum maximum potuit , daturus ampliùs , si potuiſſet. Tametsi quid homini poteſt dari majus , quàm gloria , & laus , & æternitas ? At non erunt æterna quæ ſcripsit. Non erunt fortaſſe : ille tamen ſcripsit tamquam eſſent futura. Vale.

LIBER QUARTUS.

I. C. PLINIUS FABATO PROSOCERO SUO S.

Adventum ſuum ſignificat, eodem itinere Tiferni templum dedicaturus.

CUPIS poſt longum tempus neptem tuam meque unà videre. Gratum eſt utrique noſtrûm quod cupis; mutuò mehercule. Nam invicem nos incredibili quodam deſiderio veſtri tenemur, quod non ultrà differemus. Atque adeo jam ſarcinulas alligamus, feſtinaturi quantum itineris ratio permiſerit. Erit una, ſed brevis mora: deflectemus in Tuſcos, non ut agros remque familiarem oculis ſubjiciamus (id enim poſtponi poteſt) ſed ut fungamur neceſſario officio. Oppidum eſt prædiis noſtris vicinum, nomen Tifernum Tiberinum, quod me pene adhuc puerum patronum cooptavit tantò majore ſtudio, quantò minore judicio. Adventus meos celebrat, profectionibus angitur, honoribus gaudet. In hoc ego ut referrem gratiam (nam vinci in amore turpiſſimum eſt) templum meâ pecuniâ exſtruxi; cujus dedicationem, quum sit paratum, differre longiùs, irreligioſum eſt. Erimus ergo ibi dedicationis die, quem epulo celebrare conſtitui. Subſiſtemus fortaſſe & ſequenti: ſed tantò magis viam ipſam corripiemus. Contingat modò te filiamque tuam fortes invenire! nam hilares certum eſt, si nos incolumes receperitis. Vale.

Digitized by Google

II. PLINIUS CLEMENTI SUO S.

Reguli simulatum dolorem de morte filii perſtringit. Vide infrà 7.

REGULUS filium amisit; hoc uno malo indignus, quod neſcio an malum putet. Erat puer acris ingenii, ſed ambigui, qui tamen poſſet recta ſectari, si patrem non referret. Hunc Regulus emancipavit, ut heres matris exsiſteret. Mancipatum (ita vulgò ex moribus hominis loquebantur) fœdâ & inſolitâ parentibus indulgentiæ simulatione captabat. Incredibile eſt; ſed Regulum cogita. Amiſſum tamen luget inſanè. Habebat puer mannulos multos & junctos & ſolutos: habebat canes majores minoreſque: habebat luſcinias, psittacos, merulas: omnes Regulus circa rogum trucidavit. Nec dolor erat ille, ſed oſtentatio doloris. Convenitur ad eum mirâ celebritate. Cuncti deteſtantur, oderunt, &, quasi probent, quasi diligant, curſant, frequentant; utque breviter quod ſentio enuntiem, in Regulo demerendo, Regulum imitantur. Tenet ſe trans Tiberim in hortis, in quibus latissimum ſolum porticibus immensis, ripam ſtatuis ſuis occupavit; ut eſt in ſumma avaritia ſumptuoſus, in ſumma infamia glorioſus. Vexat ergo civitatem inſaluberrimo tempore; & quòd vexat, ſolatium putat. Dicit ſe velle ducere uxorem: hoc quoque, sicut alia, perversè. Audies brevi nuptias lugentis, nuptias ſenis; quorum alterum immaturum, alterum ſerum eſt. Unde hoc augurer quæris? non quia affirmat ipſe (quo mendacius nihil eſt) ſed quia certum eſt Regulum eſſe facturum quidquid fieri non oportet. Vale.

Digitized by Google

III. PLINIUS ANTONINO SUO S.

Laudes Antonini ſive Adriani, ut habent regii, non tam ex honoribus, quos ampliſſimos geſſit, quàm ex ingenio & Græcis verſibus.

QUÒD ſemel atque iterum conſul fuiſti, ſimilis antiquis; quòd proconſul Aſiæ, qualis ante te, qualis poſt te vix unus aut alter (non ſinit enim me verecundia tua dicere, nemo) quòd ſanctitate, quòd auctoritate, ætate quoque princeps civitatis, eſt quidem venerabile & pulchrum: ego tamen te vel magis in remiſſionibus miror. Nam ſeveritatem iſtam pari jucunditate condire, ſummæque gravitati tantum comitatis adjungere, non minùs difficile quàm magnum eſt. Id tu quum incredibili quadam ſuavitate ſermonum, tum vel præcipuè ſtilo aſſequeris. Nam & loquenti tibi illa Homerici ſenis mella profluere, & quæ ſcribis, complere apes floribus, & innectere videntur. Ita certè ſum affectus ipſe, quum Græca epigrammata tua, quum iambos proximè legerem. Quantum ibi humanitatis, venuſtatis! quàm dulcia illa! quàm antiqua! quàm arguta! quàm recta! Callimachum me, vel Herodem, vel ſi quid his melius, tenere credebam; quorum tamen neuter utrumque aut abſolvit aut attigit. Hominemne Romanum tam Græcè loqui? Non, me Dius fidius, ipſas Athenas tam Atticas dixerim. Quid multa? Invideo Græcis, quòd illorum linguâ ſcribere maluiſti. Neque enim conjecturâ eget, quid ſermone patrio exprimere poſſis, quum hoc inſititio & inducto tam præclara opera perfeceris. Vale.

Digitized by Google

IV. PLINIUS SOSSIO SUO S.

Tribunatum ſemeſtrem Calvisio Nepoti petit.

CALVISIUM Nepotem validissimè diligo, virum induſtrium, rectum, diſertum, quod apud me vel potissimum eſt. Idem C. Calvisium, contubernalem meum, amicum tuum, arctâ propinquitate complectitur: eſt enim filius ſororis. Hunc rogo ſemeſtri tribunatu ſplendidiorem & ſibi & avunculo ſuo facias. Obligabis me, obligabis Calvisium noſtrum, obligabis ipſum, non minùs idoneum debitorem, quàm nos putas. Multa beneficia in multos contuliſti: auſim contendere, nullum te meliùs, æquè bene vix unum aut alterum collocaſſe. Vale.

V. PLINIUS SPARSO SUO S.

Legendam mittit orationem, cujus recitationem nuper docti homines per biduum benignè audierant.

ÆSCHINEM aiunt petentibus Rhodiis legiſſe orationem ſuam, deinde Demoſthenis, ſummis utramque clamoribus. Quod tantorum virorum contigiſſe ſcriptis non miror, quum orationem meam proximè doctissimi homines hoc ſtudio, hoc aſſenſu, hoc etiam labore per biduum audierint: quamvis hanc intentionem eorum nulla hinc & inde collatio, nullum quasi certamen accenderet. Nam Rhodii quum ipsis orationum virtutibus, tum etiam comparationis aculeis excitabantur: noſtra oratio sine æmulationis gratia probabatur. An meritò, ſcies quum legeris librum; cujus amplitudo non sinit me longiore

Digitized by Google

epiſtolâ præloqui. Oportet enim nos in hac certè, in qua poſſumus, breves eſſe, quò ſit excuſatius, quòd librum ipſum, non tamen ultra cauſæ amplitudinem, extendimus. Vale.

VI. Plinius Nasoni suo S.

Villam Laurentinam propter ſtudia villis ſuis ceteris præfert.

Tusci grandine excussi, in regione Tranſpadana ſumma abundantia, ſed par vilitas nuntiatur: ſolum mihi Laurentinum meum in reditu. Nihil quidem ibi possideo præter tectum & hortum, ſtatimque arenas: ſolum tamen mihi in reditu. Ibi enim plurimùm ſcribo: nec agrum (quem non habeo) ſed ipſum me ſtudiis excolo; ac jam poſſum tibi, ut aliis in locis horreum plenum, sic ibi ſcrinium oſtendere. Igitur tu quoque, si certa & fructuoſa prædia concupiſcis, aliquid in hoc littore para. Vale.

VII. Plinius Lepido suo S.

Narrat inſanias Reguli in laudando & ornando filio. Vide ſuprà 2.

Sæpe tibi dico ineſſe vim Regulo. Mirum eſt quàm efficiat, in quod incubuit. Placuit ei lugere filium: luget ut nemo. Placuit ſtatuas ejus & imagines quàm plurimas facere: hoc omnibus officinis agit. Illum coloribus, illum cerâ, illum ære, illum argento, illum auro, ebore, marmore effingit. Ipſe verò & nuper, adhibito ingenti auditorio, librum de vita ejus recitavit, de vita pueri recitavit: tamen eumdem librum

Digitized by Google

in exemplaria tranſcriptum mille per totam Italiam provinciaſque dimisit. Scripsit publicè, ut a decurionibus eligeretur vocalissimus aliquis ex ipsis, qui legeret eum populo: factum eſt. Hanc ille vim (ſeu quo alio nomine vocanda eſt intentio quidquid velis obtinendi) si ad potiora vertiſſet, quantum boni efficere potuiſſet? quamquam minor vis bonis quàm malis ineſt; ac sicut ἀμαθία μὲν θράσος, λογισμὸς δὲ ὄκνον φέρει, ita recta ingenia debilitat verecundia, perverſa confirmat audacia. Exemplo eſt Regulus. Imbecillum latus, os confuſum, hæſitans lingua, tardissima inventio, memoria nulla; nihil denique præter ingenium inſanum: & tamen eò impudentiâ ipſoque illo furore pervenit, ut a plurimis orator habeatur. Itaque Herennius Senecio mirificè Catonis illud de oratore in hunc e contrario vertit: *Orator eſt vir malus, dicendi imperitus.* Non mehercule Cato ipſe tam bene verum oratorem, quàm hic Regulum expressit. Habeſne quo tali epiſtolæ parem gratiam referas? Habes, si ſcripſeris num aliquis in municipio veſtro ex ſodalibus meis, num etiam ipſe tu hunc luctuoſum Reguli librum, ut circulator, in foro legeris, ἐπάρας ſcilicet, ut ait Demoſthenes, τὴν φωνὴν, καὶ γεγηθὼς καὶ λαρυγγίζων. Eſt enim tam ineptus, ut riſum magis poſſit exprimere, quàm gemitum. Credas non de puero ſcriptum, ſed a puero. Vale.

VIII. PLINIUS ARRIANO SUO S.

Gratulationi de auguratu reſpondet.

GRATULARIS mihi quòd acceperim auguratum: jure gratularis: primùm, quòd graviſsimi Principis judicium in minoribus etiam rebus conſequi pulchrum eſt: deinde quòd ſacerdotium ipſum quum priſcum & religioſum, tum hoc quoque ſacrum planè & insigne eſt, quòd non adimitur viventi. Nam alia, quamquam dignitate propemodum paria, ut tribuuntur, sic auferuntur: in hoc fortunæ hactenus licet, ut dari possit. Mihi verò etiam illud gratulatione dignum videtur, quòd ſuccessi Julio Frontino, principi viro, qui me nominationis die per hos continuos annos inter ſacerdotes nominabat, tamquam in locum ſuum cooptaret; quod nunc eventus ita comprobavit, ut non fortuïtum videatur. Te quidem (ut ſcribis) ob hoc maximè delectat auguratus meus, quòd Marcus Tullius augur fuit. Lætaris enim quòd honoribus ejus insiſtam, quem æmulari in ſtudiis cupio. Sed utinam ut ſacerdotium idem, & conſulatum multò etiam junior quàm ille ſum confecutus; ita ſenex ſaltem ingenium ejus aliqua ex parte aſſequi possim! Sed nimirum quæ ſunt in manu hominum, ea & mihi & multis contigerunt: illud verò ut apiſci arduum, sic etiam ſperare nimium eſt, quod dari non nisi a Diis poteſt. Vale.

Digitized by Google

IX. PLINIUS URSO SUO S.

Quæ fuerit accuſatio & defensio Julii Baſsi repetundarum rei.

CAUSAM per hos dies dixit Julius Baſſus, homo laborioſus, & adverſis ſuis clarus. Accuſatus eſt ſub Veſpasiano a privatis duobus: ad ſenatum remiſſus, diu pependit; tandem abſolutus vindicatuſque eſt. Titum timuit, ut Domitiani amicus: a Domitiano relegatus eſt; revocatus a Nerva, ſortituſque Bithyniam, rediit reus. Accuſatus non minùs acriter quàm fideliter defenſus, varias ſententias habuit, plures tamen quasi mitiores. Egit contra eum Pomponius Rufus, vir paratus & vehemens. Rufo ſucceſsit Theophanes, unus ex legatis, fax accuſationis & origo. Reſpondi ego: nam mihi Baſſus injunxerat ut totius defenſionis fundamenta jacerem; dicerem de ornamentis ſuis, quæ illi & ex generis claritate, & ex periculis ipsis magna erant; dicerem de conſpiratione delatorum, quam in quæſtu habebant; dicerem cauſas, quibus factiosiſsimum quemque, ut illum ipſum Theophanem, offendiſſet. Eumdem me voluerat occurrere crimini, quo maximè premebatur; in aliis enim, quamvis auditu gravioribus, non abſolutionem modò, verùm etiam laudem merebatur. Hoc illum onerabat, quòd homo ſimplex & incautus quædam a provincialibus, ut amicus, acceperat. Nam fuerat in provincia eadem quæſtor. Hæc accuſatores furta, rapinas, ipſe munera vocabat: ſed lex munera quoque accipi vetat. Hîc ego quid agerem? Quod iter defenſionis ingrederer? Negarem? Verebar

Digitized by Google

ne planè furtum videretur, quod confiteri timerem. Præterea rem manifeſtam infitiari, augentis erat crimen, non diluentis; præſertim quum reus ipſe nihil integrum advocatis reliquiſſet: multis enim, atque etiam Principi dixerat, ſola ſe munuſcula, duntaxat natali ſuo aut Saturnalibus accepiſſe, & pleriſque miſiſſe. Veniam ergo peterem? Jugulaſſem reum, quem ita deliquiſſe concederem, ut ſervari, nisi veniâ, non poſſet. Tamquam rectè factum tuerer? Non illi profuiſſem, ſed ipſe impudens exſtitiſſem. In hac difficultate placuit medium quiddam tenere. Videor tenuiſſe. Actionem meam, ut prœlia ſolet, nox diremit. Egeram horis tribus & dimidiâ; ſupererat ſeſquihora. Nam quum lege accuſator ſex horas, novem reus accepiſſet, ita diviſerat tempus reus inter me, & eum qui dicturus pòſt erat, ut ego quinque horis, ille reliquis uteretur. Mihi ſucceſſus actionis silentium finemque ſuadebat. Temerarium eſt enim ſecundis non eſſe contentum. Ad hoc verebar ne mox corporis vires iterato labore deſererent, quem difficiliùs eſt repetere quàm jungere. Erat etiam periculum, ne reliqua actio mea & frigus ut deposita, & tædium ut reſumpta, pateretur. Ut enim faces ignem assiduâ concussione cuſtodiunt, dimiſſum ægerrimè reparant, sic & dicentis calor & audientis intentio continuatione ſervatur, intercapedine & quasi remissione languеſcit. Sed Baſſus multis precibus, pene etiam lacrymis obſecrabat, implerem meum tempus. Parui, utilitatemque ejus prætuli meæ. Bene ceſſit: inveni ita erectos animos ſenatûs, ita recentes, ut priore actione incitati magis quàm ſatiati viderentur. Succeſſit mihi Lucius Albinus

eam aptè, ut orationes noſtræ varietatem duarum, contextum unius habuiſſe credantur. Reſpondit Herennius Pollio inſtanter & graviter. Deinde Theophanes rurſus: fecit enim hoc quoque, ut cetera, impudentissimè, quòd poſt duos & conſulares, & diſertos, tempus sibi, & quidem laxius vindicavit. Dixit in noctem, atque etiam nocte, illatis lucernis. Poſtero die egerunt pro Baſſo Homulus & Fronto, mirificè: quartum diem probationes occupaverunt. Cenſuit Bæbius Macer, conſul designatus, lege repetundarum Baſſum teneri: Cæpio Hiſpo, ſalvâ dignitate, judices dandos. Uterque rectè. Quî fieri poteſt, inquis, quum tam diverſa cenſuerint? quia ſcilicet & Macro, legem intuenti, conſentaneum fuit damnare eum qui contra legem munera acceperat: & Cæpio, quum putaret licere ſenatui, sicut licet, & mitigare leges & intendere, non sine ratione veniam dedit facto, vetito quidem, non tamen inusitato. Prævaluit ſententia Cæpionis: quinimmo conſurgenti ei ad cenſendum acclamatum eſt, quod ſolet reſidentibus. Ex quo potes æſtimare quanto conſenſu sit exceptum quum diceret, quod tam favorabile fuit quum dicturus videretur. Sunt tamen ut in ſenatu, ita in civitate, in duas partes hominum judicia diviſa. Nam quibus ſententia Cæpionis placuit, ſententiam Macri ut duram rigidamque reprehendunt; quibus Macri, illam alteram diſſolutam atque etiam incongruentem vocant. Negant enim congruens eſſe retinere in ſenatu, cui judices dederis. Fuit & tertia ſententia: Valerius Paulinus aſſenſus Cæpioni hoc amplius censuit, referendum de Theophane, quum legationem renuntiaſſet. Arguebatur enim

multa in accuſatione feciſſe, quæ illâ ipsâ lege, quâ Baſſum accuſaverat, tenerentur. Sed hanc ſententiam conſules (quamquam maximæ parti ſenatûs mirè probabatur) non ſunt perſequuti. Paulinus tamen & juſtitiæ famam & conſtantiæ tulit. Miſſo ſenatu, Baſſus magnâ hominum frequentiâ, magno clamore, magno gaudio exceptus eſt. Fecerat eum favorabilem renovata diſcriminum vetus fama, notumque periculis nomen, & in procero corpore mœſta & ſqualida ſenectus. Habebis hanc interim epiſtolam ut πρόδρομον: exſpectabis orationem plenam onuſtamque; exſpectabis diu: neque enim leviter & curſim, ut de re tanta, retractanda eſt. Vale.

X. C. PLINIUS SABINO SUO S.

Dubitanti de libertate ſervi non planè ſcripta, reſpondet cuſtodiendam videri heræ defunctæ voluntatem.

SCRIBIS mihi Sabinam, quæ nos reliquit heredes, Modeſtum ſervum ſuum nuſquam liberum eſſe jussiſſe; eidem tamen ſic adſcripsiſſe legatum, *Modeſto, quem liberum eſſe jussi.* Quæris quid ſentiam? Contuli cum prudentibus. Convenit inter omnes nec libertatem deberi, quia non ſit data; nec legatum, quia ſervo ſuo dederit. Sed mihi manifeſtus error videtur; ideoque puto nobis, quaſi ſcripſerit Sabina, faciendum quod ipſa ſcripsiſſe ſe credidit. Confido acceſſurum te ſententiæ meæ, quum religiosiſſimè ſoleas cuſtodire defunctorum voluntatem, quam bonis heredibus intellexiſſe pro jure eſt. Neque enim minùs apud nos honeſtas, quàm apud alios necessitas valet. Moretur ergo in

Digitized by Google

libertate ſinentibus nobis, fruatur legato, quaſi omnia diligentiſſimè caverit. Cavit enim, quæ heredes bene elegit. Vale.

XI. Plinius Minuciano suo S.

De Liciniano, qui relegatus a Domitiano, ob confeſſionem inceſti cum Veſtali Cornelia, rhetor de oratore factus erat.

Audistine Valerium Licinianum in Siciliæ profiteri? Nondum te puto audiſſe; eſt enim recens nuntius. Prætorius hic modò inter eloquentiſſimos cauſarum actores habebatur: nunc eò decidit ut exſul de ſenatore, rhetor de oratore fieret. Itaque ipſe in præfatione dixit dolenter & graviter: *Quos tibi, fortuna, ludos facis! Facis enim ex profeſſoribus ſenatores, ex ſenatoribus profeſſores.* Cui ſententiæ tantum bilis, tantum amaritudinis ineſt, ut mihi videatur ideo profeſſus, ut hoc diceret. Idem, quum Græco pallio amictus intraſſet (carent enim togæ jure, quibus aquâ & igni interdictum eſt) poſtquam ſe compoſuit, circumſpexitque habitum ſuum, *Latinè*, inquit, *declamaturus ſum.* Dices, Triſtia & miſeranda! Dignum tamen illum, qui hæc ipſa ſtudia inceſti ſcelere maculaverit! Confeſſus eſt quidem inceſtum; ſed incertum utrum quia verum erat, an quia graviora metuebat, si negaſſet. Fremebat enim Domitianus, æſtuabatque ingenti invidiâ deſtitutus. Nam quum Corneliam Veſtalium maximam defodere vivam concupiſſet, ut qui illuſtrari ſeculum ſuum ejuſmodi exemplo arbitraretur, Pontificis maximi jure, ſeu potiùs immanitate tyranni, licentiâ domini, reliquos pontifices non in regiam, ſed in Alba-

nam villam convocavit ; nec minore ſcelere, quàm quod ulciſci videbatur, abſentem inauditamque damnavit inceſti ; quum ipſe fratris filiam inceſto non polluiſſet solùm, verùm etiam occidiſſet : nam vidua abortu periit. Missi ſtatim pontifices, qui defodiendam necandamque curarent. Illa nunc ad Veſtam, nunc ad ceteros Deos manus tendens, multa, ſed hoc frequentissimè clamitabat : *Me Cæſar inceſtam putat, quâ ſacra faciente, vicit, triumphavit.* Blandiens hæc, an irridens ; ex fiducia ſui, an ex contemptu Principis dixerit, dubium eſt. Dixit, donec ad ſupplicium, neſcio an innocens, certè tamquam innocens ducta eſt. Quin etiam, quum in illud ſubterraneum cubiculum demitteretur, hæsiſſetque deſcendenti ſtola, vertit ſe ac recollegit : quumque ei carnifex manum daret, averſata eſt, & resiluit, fœdumque contactum, quasi planè a caſto puroque corpore, novissimâ ſanctitate rejecit, omnibuſque numeris pudoris, πολλὴν πρόνοιαν εἶχεν εὐσχήμως πεσεῖν. Præterea Celer eques Romanus, cui Cornelia objiciebatur, quum in comitio virgis cæderetur, in hac voce perſtiterat : *Quid feci ? nihil feci.* Ardebat ergo Domitianus & crudelitatis & iniquitatis infamiâ. Arripit Licinianum, quòd in agris ſuis occultaſſet Corneliæ libertam. Ille ab iis quibus erat curæ, præmonetur, si comitium & virgas pati nollet, ad confessionem confugeret, quasi ad veniam : fecit. Locutus eſt pro abſente Herennius Senecio tale quiddam, quale eſt illud, Κεῖται Πάτροκλος. Ait enim, *Ex advocato nuntius factus ſum. Receſſit Licinianus.* Gratum hoc Domitiano, adeo quidem ut gaudio proderetur, diceretque : *Abſolvit nos Licinianus.* Adjecit etiam,

Digitized by Google

non eſſe verecundiæ ejus inſtandum: ipsi verò permisit, si qua poſſet, ex rebus ſuis raperet, antequam bona publicarentur; exsiliumque molle, velut præmium, dedit. Ex quo tamen poſtea clementiâ divi Nervæ tranſlatus eſt in Siciliam, ubi nunc profitetur, ſeque de fortuna præfationibus vindicat. Vides quàm obſequenter paream tibi, qui non ſolùm res urbanas, verùm etiam peregrinas tam ſedulò ſcribo, ut altiùs repetam. Et ſanè putabam te, quia tunc abfuiſti, nihil aliud de Liciniano audiſſe, quàm relegatum ob inceſtum. Summam enim rerum nuntiat fama, non ordinem. Mereor ut vicissim quid in oppido tuo, quid in finitimis agatur (ſolent enim notabilia quædam incidere) perſcribas: denique quidquid voles, dummodo non minùs longâ epiſtolâ nunties. Ego non paginas tantùm, ſed etiam verſus ſyllabaſque numerabo. Vale.

XII. Plinius Arriano suo S.

Marcellini quæſtoris factum laudat, qui ſcribæ defuncti ſalarium apud ſe ſubsidere noluit.

Amas Egnatium Marcellinum, atque etiam mihi ſæpe commendas: amabis magis, commendabiſque, si cognoveris recens ejus factum. Quum in provinciam quæſtor exiſſet, ſcribamque qui ſorte obtigerat, ante legitimum ſalarii tempus amisiſſet, quod acceperat ſcribæ daturus, intellexit & ſtatuit ſubsidere apud ſe non oportere. Itaque reverſus, Cæſarem, deinde, Cæſare auctore, ſenatum conſuluit quid fieri de ſalario vellet. Parva quæſtio, ſed tamen quæſtio. Heredes ſcribæ sibi, præfecti ærarii populo vindi-

Digitized by Google

cabant. Acta cauſa eſt : dixit heredum advocatus, deinde populi : uterque percommodè. Cæcilius Strabo ærario cenſuit inferendum : Bæbius Macer heredibus dandum. Obtinuit Strabo. Tu lauda Marcellinum, ut ego ſtatim feci. Quamvis enim abundè ſufficiat illi, quòd eſt & a Principe & a ſenatu probatus, gaudebit tamen teſtimonio tuo. Omnes enim, qui gloriâ famâque ducuntur, mirum in modum aſſensio & laus a minoribus etiam profecta delectat. Te verò Marcellinus ita reveretur, ut judicio tuo plurimùm tribuat. Accedit his, quòd si cognoverit factum ſuum iſtò uſque penetraſſe, neceſſe eſt laudis ſuæ ſpatio & curſu & peregrinatione lætetur. Etenim neſcio quo pacto vel magis homines juvat gloria lata quàm magna. Vale.

XIII. Plinius Tacito suo S.

Rogat Tacitum, ut circumſpiciat præceptores ſcholæ publicæ ex conſilio ſuo & munificentia inſtituendæ, apud Comenſes.

Salvum te in urbem veniſſe gaudeo. Veniſti autem, si quando aliàs, nunc maximè mihi desideratus. Ipſe pauculis adhuc diebus in Tuſculano commorabor, ut opuſculum quod eſt in manibus, abſolvam. Vereor enim ne, si hanc intentionem jam in finem laxavero, ægrè reſumam. Interim, ne quid feſtinationi meæ pereat, quod ſum præſens petiturus, hac quasi præcurſoriâ epiſtolâ rogo. Sed priùs accipe cauſas rogandi, deinde ipſum quod peto. Proximè quum in patria mea fui, venit ad me ſalutandum municipis mei filius prætextatus. Huic ego, *Studes?* inquam. Reſpondit, *Etiam. Ubi?*

Digitized by Google

Mediolani. Cur non hic ? Et pater ejus (erat enim unà , atque etiam ipſe adduxerat puerum) *Quia nullos hic præceptores habemus. Quare nullos ? Nam vehementer intererat veſtrâ qui patres eſtis* (& opportunè complures patres audiebant) *liberos veſtros hic potiſſimùm diſcere.* Ubi enim aut jucundiùs morarentur quàm in patria ? aut pudiciùs continerentur quàm ſub oculis parentum ? aut minore ſumptu quàm domi ? Quantulum eſt ergo collatâ pecuniâ conducere præceptores ? quodque nunc in habitationes , in viatica , in ea quæ peregrè emuntur (omnia autem peregrè emuntur) impenditis , adjicere mercedibus ? Atque adeo ego , qui nondum liberos habeo , paratus ſum pro republica noſtra , quaſi pro filia vel parente , tertiam partem ejus quod conferre vobis placebit , dare. Totum etiam pollicerer , niſi timerem ne hoc munus meum quandoque ambitu corrumperetur , ut accidere multis in locis video , in quibus præceptores publicè conducuntur. Huic vitio occurri uno remedio poteſt , ſi parentibus ſolis jus conducendi relinquatur , iiſdemque religio rectè judicandi neceſſitate collationis addatur. Nam qui fortaſſe de alieno negligentes , certè de ſuo diligentes erunt ; dabuntque operam ne a me pecuniam non niſi dignus accipiat , ſi accepturus & ab ipſis erit. Proinde conſentite , conſpirate , majoremque animum ex meo ſumite , qui cupio eſſe quàm plurimum , quod debeam conferre. Nihil honeſtius præſtare liberis veſtris , nihil gratius patriæ poteſtis. Educentur hic , qui hic naſcuntur ; ſtatimque ab infantia natale ſolum amare , frequentare conſueſcant. Atque utinam tam claros præceptores inducatis , ut finitimis oppidis ſtu-

Digitized by Google

dia hinc petantur, utque nunc liberi veſtri aliena in loca, ita mox alieni in hunc locum confluant! Hæc putavi altiùs & quasi a fonte repetenda; quò magis ſcires quàm gratum mihi foret, si ſuſceperis quod injungo. Injungo autem, & pro rei magnitudine rogo, ut ex copia ſtudioſorum, quæ ad te ex admiratione ingenii tui convenit, circumſpicias præceptores, quos ſollicitare possimus; ſub ea tamen conditione, ne cui fidem meam obſtringam. Omnia enim libera parentibus ſervo. Illi judicent, illi eligant: ego mihi curam tantùm & impendium vindico. Proinde si quis fuerit repertus qui ingenio ſuo fidat, eat illuc eâ lege, ut hinc nihil aliud certum quàm fiduciam ſuam ferat. Vale.

XIV. PLINIUS PATERNO SUO S.

Mittit hendecaſyllabos, eoſque judicio permittit Paterni. Vide 7, 4.

Tu fortaſſe orationem, ut ſoles, & flagitas & exſpectas: at ego quasi ex aliqua peregrina delicataque merce luſus meos tibi prodo. Accipies cum hac epiſtola hendecaſyllabos noſtros, quibus nos in vehiculo, in balineo, inter cœnam oblectamus otium temporis. His jocamur, ludimus, amamus, dolemus, querimur, iraſcimur: deſcribimus aliquid modò pressiùs, modò elatiùs; atque ipsâ varietate tentamus efficere, ut alia aliis, quædam fortaſſe omnibus placeant. Ex quibus tamen si nonnulla tibi petulantiora paulò videbuntur, erit eruditionis tuæ cogitare, ſummos illos & gravissimos viros, qui talia ſcripſerunt, non modò laſciviâ rerum, ſed

Digitized by Google

ne verbis quidem nudis abſtinuiſſe ; quæ nos refugimus , non quia ſeveriores (unde enim) ſed quia timidiores ſumus. Scimus alioquin hujus opuſculi illam eſſe verissimam legem quam Catullus expressit :

Nam caſtum eſſe decet pium poëtam
Ipſum , versiculos nihil neceſſe eſt ;
Qui tunc denique habent ſalem & leporem ,
Si ſunt molliculi & parum pudici.

Ego quanti faciam judicium tuum , vel ex hoc potes æſtimare, quòd malui omnia a te pensitari , quàm electa laudari. Et ſanè quæ ſunt commodissima , desinunt videri , quum paria eſſe cœperunt. Præterea ſapiens ſubtiliſque lector non debet diversis conferre diverſa , ſed singula expendere , nec deterius alio putare , quod eſt in ſuo genere perfectum. Sed quid ego plura ? Nam longiore præfatione vel excuſare vel commendare ineptias , ineptissimum eſt. Unum illud prædicendum videtur , cogitare me has nugas meas ita inſcribere , Hendecaſyllabi , qui titulus ſolâ metri lege conſtringitur. Proinde sive epigrammata , sive idyllia , sive eclogas , sive (ut multi) poëmatia , ſeu quod aliud vocare malueris , licebit voces : ego tantùm hendecaſyllabos præſto. A simplicitate tua peto , quod de libello meo dicturus es aliis , mihi dicas : neque eſt difficile quod poſtulo. Nam si hoc opuſculum noſtrum , aut potissimum eſſet , aut ſolum , fortaſſe poſſet durum videri dicere , Quære quod agas : molle & humanum eſt , Habes quod agas. Vale.

Digitized by Google

XV. PLINIUS FUNDANO SUO S.

Conſuli futuro, ut auguratur, commendat Aſinium Baſſum, petitque ut eum ſibi quæſtorem aſſumat.

Si quid omnino, hoc certè judicio facio, quòd Aſinium Rufum ſingulariter amo. Eſt homo eximius, & bonorum amantiſsimus. Cur enim non me quoque inter bonos numerem? Idem Cornelium Tacitum (ſcis quem virum) arctâ familiaritate complexus eſt. Proinde ſi utrumque noſtrûm probas, de Rufo quoque neceſſe eſt idem ſentias, quum ſit ad connectendas amicitias vel tenaciſsimum vinculum, morum ſimilitudo. Sunt ei liberi plures: nam in hoc quoque functus eſt optimi civis officio, quòd fœcunditate uxoris largè frui voluit eo ſeculo, quo pleriſque etiam ſingulos filios orbitatis præmia graves faciunt; quibus ille deſpectis, avi quoque nomen aſſumpsit. Eſt enim avus, & quidem ex Saturio Firmo, quem diliges ut ego, ſi ut ego, propiùs inſpexeris. Hæc eò pertinent ut ſcias quàm copioſam, quàm numeroſam domum uno beneficio ſis obligaturus: ad quod petendum, voto primùm, deinde bono quodam omine adducimur. Optamus enim tibi, ominamurque in proximum annum conſulatum. Ita nos virtutes tuæ, ita judicia Principis augurari volunt. Concurrit autem ut ſit eodem anno quæſtor maximus ex liberis Rufi, Aſinius Baſſus, juvenis (neſcio an dicam, quod me pater & ſentire & dicere cupit, adoleſcentis verecundia vetat) ipſo patre melior. Difficile eſt ut mihi de abſente credas, quamquam credere ſoles omnia, tantum in illo induſtriæ, probitatis, erudi-

Digitized by Google

tionis, ingenii, ſtudii, memoriæ denique eſſe, quantum expertus invenies. Vellem tam ferax ſeculum bonis artibus haberemus, ut aliquos Baſſo præferre deberes: tum ego te primus hortarer moneremque, circumferres oculos, ac diu penſitares quem potiſſimum eligeres. Nunc verò: ſed nihil volo de amico meo arrogantius dicere: hoc ſolùm dico, dignum eſſe juvenem quem more majorum in filii locum aſſumas. Debent autem ſapientes viri, ut tu, tales quaſi liberos a republica accipere, quales a natura ſolemus optare. Decorus erit tibi conſuli quæſtor patre prætorio, propinquis conſularibus; quibus, judicio ipſorum, quamquam adoleſcentulus adhuc, jam tamen invicem ornamento eſt. Proinde indulge precibus meis, obſequere conſilio; & ante omnia, si feſtinare videor, ignoſce: primùm, quòd in ea civitate, in qua omnia quaſi ab occupantibus aguntur, quæ legitimum tempus exſpectant, non matura, ſed ſera ſunt; deinde quòd rerum quas aſſequi cupias, præſumptio ipſa jucunda eſt. Revereatur jam te Baſſus ut conſulem; tu dilige eum ut quæſtorem; nos denique, utriuſque veſtrûm amantiſſimi, duplici lætitiâ perfruamur. Etenim quum ſic te, ſic Baſſum diligamus, ut & illum cujuſcumque, & tuum quemcumque quæſtorem in petendis honoribus omni ope, labore, gratiâ ſimus juvaturi, perquam jucundum nobis erit, ſi in eumdem juvenem ſtudium noſtrum, & amicitiæ meæ & conſulatûs tui ratio contulerit: ſi denique precibus meis tu potiſſimùm adjutor acceſſeris, cujus ſenatus & ſuffragio libentiſſimè indulgeat, & teſtimonio plurimùm credat. Vale.

Digitized by Google

XVI. PLINIUS PAULINO SUO S.

Hortatur ad ſtudium, quum sit adhuc litteris honor.

GAUDE meo, gaude tuo, gaude etiam publico nomine. Adhuc honor ſtudiis durat. Proximè quum dicturus apud centumviros eſſem, adeundi mihi locus, nisi a tribunali, nisi per ipſos judices non fuit: tantâ ſtipatione cetera tenebantur. Ad hoc, quidam ornatus adoleſcens ſcissis tunicis, ut in frequentia ſolet fieri, ſolâ velatus togâ perſtitit, & quidem horis ſeptem. Nam tamdiu dixi magno cum labore, ſed majore cum fructu. Studeamus ergo, nec desidiæ noſtræ prætendamus alienam. Sunt qui audiant, ſunt qui legant; nos modò dignum aliquid auribus, dignum chartis elaboremus. Vale.

XVII. PLINIUS GALLO SUO S.

Admonitus a Gallo, operam ſuam contra designatum conſulem pollicetur Corellia, propter patris ejus in ſe merita, quæ prædicat. Vide 1, 12; & 3, 3.

ET admones, & rogas ut ſuſcipiam cauſam abſentis Corelliæ contra C. Cæcilium, conſulem designatum. Quòd admones, gratias ago; quòd rogas, queror. Admoneri enim debeo, ut ſciam; rogari non debeo, ut faciam quod mihi non facere turpissimum eſt. An ego tueri Corellii filiam dubitem? Eſt quidem mihi cum iſto contra quem me advocas, non planè familiaris, ſed tamen amicitia. Accedit huc dignitas hominis, atque hic ipſe, cui deſtinatus eſt, honor; cujus nobis hòc major habenda reverentia eſt, quòd jam illo

Digitized by Google

functi ſumus. Naturale eſt enim ut ea, quæ quis adeptus eſt ipſe, quàm amplissima exiſtimari velit. Sed mihi cogitanti adfuturum me Corellii filiæ, omnia iſta frigida & inania videntur. Obverſatur oculis ille vir, quo neminem ætas noſtra graviorem, ſanctiorem, ſubtiliorem denique tulit: quem ego quum ex admiratione diligere cœpiſſem, quod evenire contrà ſolet, magis admiratus ſum, poſtquam penitus inſpexi. Inſpexi enim penitus: nihil a me ille ſecretum, non joculare, non ſerium; non triſte, non lætum. Adoleſcentulus eram, & jam mihi ab illo honor, atque etiam (audebo dicere) reverentia, ut æquali, habebatur. Ille meus in petendis honoribus ſuffragator & teſtis; ille in inchoandis deductor & comes; ille in gerendis consiliator & rector; ille denique in omnibus officiis noſtris, quamquam & imbecillus & ſenior, quasi juvenis & validus conſpiciebatur. Quantum ille famæ meæ domi, quantum in publico, quantum etiam apud Principem adſtruxit! Nam quum fortè de bonis juvenibus apud Nervam imperatorem ſermo incidiſſet, & plerique me laudibus ferrent, pauliſper ſe intra silentium tenuit, quod illi plurimum auctoritatis addebat; deinde gravitate quam noras, *Neceſſe eſt*, inquit, *parciùs laudem Secundum, quia nihil nisi ex consilio meo facit.* Quâ voce tribuit mihi, quantum petere voto immodicum erat, nihil me facere non ſapientissimè, quum omnia ex consilio ſapientissimi viri facerem. Quin etiam moriens, filiæ ſuæ (ut ipſa ſolet prædicare) *Multos quidem amicos*, inquit, *tibi in longiore vita paravi, præcipuos tamen Secundum & Cornutum.* Quod dum recordor, intelligo mihi laborandum, ne quâ parte

videar hanc de me fiduciam providentissimi viri deſtituiſſe. Quare ego verò Corelliæ adero promptissimè ; nec ſubire offenſas recuſabo: quamquam non ſolùm veniam me, verùm etiam laudem apud iſtum ipſum, a quo, ut ais, nova lis fortaſſe ut feminæ, intenditur, arbitror conſecuturum, si hæc eadem in actione, latiùs ſcilicet & uberiùs quam epiſtolarum anguſtiæ sinunt, contigerit mihi vel in excuſationem, vel etiam in commendationem meam dicere. Vale.

XVIII. PLINIUS ANTONINO SUO S.

Ejus epigrammata Græca laudat, ex quibus nonnulla Latinè æmulari tentaverit. Vide 5, 10.

QUEMADMODUM magis approbare tibi poſſum quanto opere mirer epigrammata tua Græca, quàm quòd quædam æmulari Latinè & exprimere tentavi ? In deterius quidem. Accidit hoc, primùm imbecillitate ingenii mei, deinde inopiâ, ac potiùs, ut Lucretius ait, egeſtate patrii ſermonis. Quòd si hæc, quæ ſunt Latina, & mea, habere tibi aliquid venuſtatis videbuntur, quantum putas ineſſe eis gratiæ, quæ & a te, & Græcè proferuntur ? Vale.

XIX. PLINIUS HISPULÆ SUÆ S.

Gratias agit amitæ uxoris ſuæ Calpurniæ, cujus ingenium & mores mirificè laudat.

QUUM sis pietatis exemplum, fratremque optimum, & amantissimum tuî, pari caritate dilexeris, filiamque ejus ut tuam diligas, nec tantùm amitæ ejus, verùm etiam patris amiſſi affectum

affectum repræſentes, non dubito maximo tibi gaudio fore, quum cognoveris dignam patre, dignam te, dignam avo evadere. Summum eſt acumen, ſumma frugalitas: amat me, quod caſtitatis indicium eſt. Accedit his ſtudium litterarum, quod ex mei caritate concepit. Meos libellos habet, lectitat, ediſcit etiam. Quâ illa ſollicitudine, quum videor acturus, quanto, quum egi, gaudio afficitur? Diſponit, qui nuntient ſibi, quem aſſenſum, quos clamores excitarim, quem eventum judicii tulerim. Eadem, si quando recito, in proximum, diſcreta velo, ſedet, laudeſque noſtras avidissimis auribus excipit. Verſus quidem meos cantat formatque citharâ, non artifice aliquo docente, ſed amore, qui magiſter eſt optimus. His ex causis in ſpem certissimam adducor, perpetuam nobis majoremque in dies futuram eſſe concordiam. Non enim ætatem meam, aut corpus, quæ paulatim occidunt ac ſeneſcunt, ſed gloriam diligit. Nec aliud decet tuis manibus educatam, tuis præceptis inſtitutam; quæ nihil in contubernio tuo viderit nisi ſanctum honeſtumque: quæ denique amare me ex tua prædicatione conſueverit. Nam quum matrem meam parentis loco venerarere, me quoque a pueritia ſtatim formare, laudare, talemque, qualis nunc uxori meæ videor, ominari ſolebas. Certatim ergo tibi gratias agimus; ego, quòd illam mihi, illa, quòd me sibi dederis, quasi invicem elegeris. Vale.

XX. PLINIUS MAXIMO SUO S.

Significat quid de libris Maximi generaliter judicet.

QUID ſenſerim de ſingulis libris tuis, notum tibi, ut quemque perlegeram, feci. Accipe nunc quid de universis generaliter judicem. Eſt opus pulchrum, validum, acre, ſublime, varium, elegans, purum, figuratum, ſpatioſum etiam, & cum magna tua laude diffuſum. In quo tu ingenii simul doloriſque velis latissimè vectus es, & horum utrumque invicem adjumento fuit. Nam dolori ſublimitatem & magnificentiam ingenium; ingenio vim & amaritudinem dolor addidit. Vale.

XXI. PLIN. VELIO CEREALI SUO S.

Helvidias ſorores a partu exſtinctas deflet.

TRISTEM & acerbum caſum Helvidiarum ſororum! Utraque a partu, utraque filiam enixa decessit. Afficior dolore, nec tamen ſupra modum doleo: ita mihi luctuoſum videtur, quòd puellas honeſtissimas in flore primo fœcunditas abſtulit. Angor infantium ſorte, quæ ſunt parentibus ſtatim, & dum naſcuntur, orbatæ. Angor optimorum maritorum, angor etiam meo nomine. Nam patrem illarum defunctum quoque perſeverantissimè diligo, ut actione meâ, libriſque teſtatum eſt: cui nunc unus ex tribus liberis ſupereſt, domumque pluribus adminiculis paulò antè fundatam deſolatus fulcit ac ſuſtinet. Magno tamen fomento dolor meus acquieſcet, si hunc ſaltem fortem & incolumem, paremque illi patri, illi avo fortuna ſervaverit. Cujus ego pro ſalute, pro moribus, hòc ſum magis an-

Digitized by Google

xius, quòd unicus factus eſt. Noſti in amore mollitiem animi mei, noſti metus. Quò minùs te mirari oportebit, quòd plurimùm timeam, de quo plurimùm ſpero. Vale.

XXII. Plinius Rufo suo S.

De gymnico agone apud Viennenſes conſtans & gravis Maurici ſententia.

Interfui Principis optimi cognitioni, in conſilium aſſumptus. Gymnicus agon apud Viennenſes ex cujuſdam teſtamento celebrabatur. Hunc Trebonius Rufinus, vir egregius nobiſque amicus, in duumviratu ſuo tollendum abolendumque curavit. Negabatur ex auctoritate publica feciſſe. Egit ipſe cauſam non minùs feliciter quàm diſertè. Commendabat actionem, quòd tamquam homo Romanus & bonus civis in negotio ſuo maturè & graviter loquebatur. Quum ſententiæ perrogarentur, dixit Junius Mauricus (quo viro nihil firmius, nihil verius) non eſſe reſtituendum Viennensibus agona: adjecit, *Vellem etiam Romæ tolli poſſet.* Conſtanter, inquis, & fortiter. Quidni? Sed hoc a Maurico novum non eſt. Idem apud Nervam imperatorem non minùs fortiter. Cœnabat Nerva cum paucis. Vejento proximus, atque etiam in sinu recumbebat. Dixi omnia, quum hominem nominavi. Incidit ſermo de Catullo Meſſallino, qui luminibus captus, ingenio ſævo mala cæcitatis addiderat. Non verebatur, non erubeſcebat, non miſerebatur: quò ſæpius a Domitiano, non ſecus ac tela, quæ & ipſa cæca & improvida feruntur, in optimum quemque contorquebatur. De hujus nequitia ſanguinariiſque ſententiis in commune

Digitized by Google

omnes ſuper cœnam loquebantur, quum ipſe Imperator, *Quid putamus paſſurum fuiſſe, si viveret?* Et Mauricus, *Nobiſcum cœnaret.* Longiùs abii, libens tamen. Placuit agona tolli, qui mores Viennensium infecerat, ut noſter hìc omnium. Nam Viennensium vitia intra ipſos reſidunt, noſtra latè vagantur. Utque in corporibus, sic in imperio, gravissimus eſt morbus, qui a capite diffunditur. Vale.

XXIII. PLIN. POMPONIO BASSO SUO S.

Pomponii ſapienter otio in ſenectute utentis exemplum sibi proponit.

MAGNAM cepi voluptatem, quum ex communibus amicis cognovi, te, ut ſapientiâ tuâ dignum eſt, & diſponere otium, & ferre; habitare amœnissimè, & nunc terrâ, nunc mari corpus agitare; multùm diſputare, multùm audire, multùm lectitare; quumque plurimùm ſcias, quotidie tamen aliquid addiſcere. Ita ſeneſcere oportet virum, qui magiſtratus amplissimos geſſerit, exercitus rexerit, totumque ſe reipublicæ, quamdiu decebat, obtulerit. Nam & prima vitæ tempora & media patriæ, extrema nobis impertire debemus, ut ipſæ leges monent, quæ majorem annis LX otio reddunt. Quando mihi licebit? Quando per ætatem honeſtum erit imitari iſtud pulcherrimæ quietis exemplum? Quando ſeceſſus mei non desidiæ nomen, ſed tranquillitatis accipient? Vale.

Digitized by Google

XXIV. PLINIUS VALENTI SUO S.

Vitæ & fortunæ varietates documento ſunt, nihil deſperandum, nulli rei fidendum.

PROXIMÈ quum apud centumviros in quadruplici judicio dixiſſem, ſubiit recordatio, egiſſe me juvenem æquè in quadruplici judicio. Proceſſit animus, ut ſolet, longiùs: cœpi reputare quos in hoc judicio, quos in illo ſocios laboris habuiſſem. Solus eram qui in utroque dixiſſem: tantas converſiones aut fragilitas mortalitatis, aut fortunæ mobilitas facit. Quidam ex iis qui tunc egerant, deceſſerunt; exſulant alii; huic ætas & valetudo silentium ſuasit; hic ſponte beatissimo otio fruitur; alius exercitum regit; illum civilibus officiis Principis amicitia exemit. Circa nos ipſos quàm multa mutata ſunt! Studiis processimus; ſtudiis periclitati ſumus; rurſuſque processimus. Profuerunt nobis bonorum amicitiæ, bonorum obfuerunt, iterumque proſunt. Si computes annos, exiguum tempus; si vices rerum, ævum putes. Quod poteſt eſſe documento, nihil deſperare, nulli rei fidere, quum videamus tot varietates tam volubili orbe circumagi. Mihi autem familiare eſt omnes cogitationes meas tecum communicare; iiſdemque te vel præceptis vel exemplis monere, quibus ipſe me moneo: quæ ratio hujus epiſtolæ fuit. Vale.

Digitized by Google

XXV. PLINIUS MAXIMO SUO S.

Eveniſſe quod de lege tabellaria prædixerat, 3, 20.

SCRIPSERAM tibi verendum eſſe ne ex tacitis ſuffragiis vitium aliquod exsiſteret. Factum eſt. Proximis comitiis, in quibuſdam tabellis multa jocularia, atque etiam fœda dictu; in una verò pro candidatorum nominibus, ſuffragatorum nomina inventa ſunt. Excanduit ſenatus, magnoque clamore ei qui ſcripsiſſet, iratum Principem eſt comprecatus. Ille tamen fefellit, & latuit, fortaſſe etiam inter indignantes fuit. Quid hunc putamus domi facere, qui in tanta re, tam ſerio tempore, tam ſcurriliter ludat? qui denique omnino in ſenatu dicax & urbanus & bellus eſt? Tantum licentiæ pravis ingeniis adjicit illa fiducia. *Quis enim ſciet?* Popoſcit tabellas, ſtilum accepit, demisit caput; neminem veretur, ſe contemnit. Inde iſta ludibria, ſcenâ & pulpito digna. Quò te vertas? quæ remedia conquiras? ubique vitia remediis fortiora: ἀλλὰ ταῦτα τῶν ὑπὲρ ἡμᾶς· ἄλλῳ μελήσει, cui multum quotidie vigiliarum, multum laboris adjicit hæc noſtra iners, ſed tamen effrenata petulantia. Vale.

XXVI. PLINIUS NEPOTI SUO S.

Pollicetur ſe libellos ſuos recogniturum eſſe, & his alios additurum.

PETIS ut libellos meos, quos ſtudiosissimè comparaſti, legendos recognoſcendoſque curem: faciam. Quid enim ſuſcipere libentiùs debeo, te præſertim exigente? nam quum vir gravis-

ſimus, doctiſſimus, diſertiſſimus, ſuper hæc occupatiſſimus, maximæ provinciæ præfuturus, tanti putes ſcripta noſtra circumferre tecum; quanto opere mihi providendum eſt, ne te hæc pars ſarcinarum, tamquam ſupervacua, offendat? Adnitar ergo primùm, ut comites iſtos quàm commodiſſimos habeas; deinde ut reverſus invenias quos iſtis addere velis. Neque enim mediocriter me ad nova opera tu lector hortaris. Vale.

XXVII. Plinius Falconi suo S.

Augurinum & ejus poëmata laudat.

Tertius dies eſt, quod audivi recitantem Sentium Augurinum cum ſumma mea voluptate, immo etiam admiratione: poëmatia appellat: multa tenuiter, multa ſublimiter, multa venuſtè, multa tenerè, multa dulciter, multa cum bile. Aliquot annis puto nihil generis ejuſdem abſolutius ſcriptum, niſi fortè me fallit aut amor ejus, aut quòd me ipſum laudibus vexit. Nam lemma ſibi ſumpſit, quòd ego interdum verſibus ludo. Atque adeo judicii mei te judicem faciam, ſi mihi ex hoc ipſo lemmate ſecundus verſus occurrerit; nam ceteros teneo: & jam explicui.

Canto carmina verſibus minutis,
His olim quibus & meus Catullus,
Et Calvus, vetereſque. Sed quid ad me?
Unus Plinius eſt mihi priores.
Mavult verſiculos, foro relicto,
Et quærit quod amet, putatque amari,
Ille ô Plinius, ille! quid Catones?
I nunc qui ſapias, amare noli.

Digitized by Google

Vides quàm acuta omnia, quàm apta, quàm expreſſa! Ad hunc guſtum totum librum repromitto; quem tibi, ut primùm publicaverit, exhibebo. Interim ama juvenem, & temporibus noſtris gratulare pro ingenio tali, quod ille moribus adornat. Vivit cum Spurinna, vivit cum Antonino; quorum alteri affinis, utrique contubernalis eſt. Possis ex hoc facere conjecturam, quàm sit emendatus adoleſcens, qui a gravissimis ſenibus sic amatur. Eſt enim illud verissimum:

γιγνώσκων ὅτι
Τοιοῦτός ἐστιν, οἷσπερ ἥδεται ξυνών. Vale.

XXVIII. PLINIUS SEVERO SUO S.

Cornelii Nepotis & T. Actii imagines exſcribendas pingendaſque delegat.

HERENNIUS Severus, vir doctissimus, magni æſtimat in bibliotheca ſua ponere imagines municipum tuorum, Cornelii Nepotis & Titi Actii; petitque, si ſunt iſtic, ut eſſe credibile eſt, exſcribendas pingendaſque delegem. Quam curam tibi potissimùm injungo: primùm, quia desideriis meis amicissimè obſequeris: deinde, quia tibi ſtudiorum ſumma reverentia, ſummus amor ſtudioſorum: poſtremò, quòd patriam tuam, omneſque qui nomen ejus auxerunt, ut patriam ipſam, veneraris & diligis. Peto autem ut pictorem quàm diligentissimum aſſumas. Nam quum eſt arduum similitudinem effingere ex vero, tum longè difficillima eſt imitationis imitatio. A qua rogo ut artificem, quem elegeris, ne in melius quidem sinas aberrare. Vale.

Digitized by Google

XXIX. PLINIUS ROMANO SUO S.

Monet ut ad judicandum veniat.

EIA tu, quum proximè res agentur, quoquo modo ad judicandum veni. Nihil eſt quòd in dexteram aurem fiduciâ mei dormias: non impunè ceſſatur. Ecce Licinius Nepos prætor, acer & fortis vir, mulctam dixit etiam ſenatori. Egit ille in ſenatu cauſam ſuam; egit autem sic, ut deprecaretur. Remiſſa eſt mulcta; ſed timuit, ſed rogavit, ſed opus veniâ fuit. Dices: Non omnes prætores tam ſeveri. Falleris. Nam vel inſtituere vel reducere ejuſmodi exemplum, non nisi ſeveri; inſtitutum, reductumve exercere, etiam lenissimi poſſunt. Vale.

XXX. PLINIUS SURÆ SUO S.

Fontis in agro Comenſi natura deſcribitur.

ATTULI tibi ex patria mea pro munuſculo quæſtionem, altissimâ iſtâ eruditione dignissimam. Fons oritur in monte, per ſaxa decurrit, excipitur cœnatiunculâ manu factâ: ibi paulùm retentus in Larium lacum decidit. Hujus mira natura: ter in die, ſtatis auctibus ac diminutionibus creſcit decreſcitque. Cernitur id palam, & cum ſumma voluptate deprehenditur. Juxtà recumbis & veſceris; atque etiam ex ipſo fonte (nam eſt frigidissimus) potas: interim ille certis dimensiſque momentis vel ſubtrahitur vel aſſurgit. Annulum, ſeu quid aliud, ponis in sicco: alluitur ſensim, ac novissimè operitur: detegitur rurſus, paulatimque deſeritur: si diutius obſerves, utrumque iterum ac tertiò videas. Spirituſne aliquis occultior os fontis & fauces modò

Digitized by Google

laxat, modò includit, prout illatus occurrit; aut decessit expulſus? Quod in ampullis ceteriſque generis ejuſdem videmus accidere, quibus non hians, nec ſtatim patens exitus. Nam illa quoque, quamquam prona atque vergentia, per quaſdam obluctantis animæ moras crebris quasi singultibus ſiſtunt, quod effundunt. An quæ Oceano natura, fonti quoque? quâque ille ratione aut impellitur aut reſorbetur, hac modicus hic humor vicibus alternis ſupprimitur vel erigitur? An ut flumina, quæ in mare deferuntur, adverſantibus ventis, obvioque æſtu retorquentur, ita eſt aliquid quod hujus fontis excurſum repercutiat? An latentibus venis certa menſura, quæ dum colligit quod exhauſerat, minor rivus & pigrior; quum collegit, agilior majorque profertur? An neſcio quod libramentum abditum & cæcum, quod quum exinanitum eſt, ſuſcitat & elicit fontem: quum repletur, moratur & ſtrangulat? Scrutare tu cauſas (potes enim) quæ tantum miraculum efficiunt. Mihi abundè eſt, si ſatis expressi quod efficitur. Vale.

Digitized by Google

LIBER QUINTUS.

I. C. PLINIUS SEVERO SUO S.

Heres a Gratilla inſtitutus narrat quid cum filio exheredato egerit.

LEGATUM mihi obvenit modicum, ſed ampliſſimo gratius. Cur ampliſſimo gratius? Pomponia Gratilla, exheredato filio Aſſudio Curiano, heredem reliquerat me: dederat coheredes Sertorium Severum, prætorium virum, alioſque equites Romanos ſplendidos. Curianus orabat ut ſibi donarem portionem meam, ſeque præjudicio juvarem: eamdem tacitâ conventione ſalvam mihi pollicebatur. Reſpondebam non convenire moribus meis aliud palam, aliud agere ſecretò. Præterea non eſſe ſatis honeſtum donare & locupleti & orbo: in ſumma, non profuturum ei, ſi donaſſem; profuturum, ſi cessiſſem: eſſe autem me paratum cedere, ſi iniquè exheredatum mihi liqueret. Ad hoc ille, *Rogo cognoſcas.* Cunctatus paulùm, *Faciam*, inquam: *neque enim video cur ipſe me minorem putem, quàm tibi videor. Sed jam nunc memento non defuturam mihi conſtantiam, ſi ita fides duxerit, ſecundùm matrem tuam pronuntiandi. Ut voles*, ait: *voles enim, quod æquissimum.* Adhibui in conſilium duos, quos tunc civitas noſtra ſpectatissimos habuit, Corellium & Frontinum. His circumdatus, in cubiculo meo ſedi. Dixit Curianus quæ pro ſe putabat. Reſpondi paucis ego; neque enim aderat

Digitized by Google

alius qui defunctæ pudorem tueretur; deinde ſecessi, & ex consilii ſententia: *Videtur*, inquam, *Curiane, mater tua juſtas habuiſſe cauſas iraſcendi tibi.* Poſt hoc ille cum ceteris ſubſcripsit centumvirale judicium, mecum non ſubſcripsit. Appetebat judicii dies: coheredes mei componere & transigere cupiebant, non diffidentiâ cauſæ, ſed metu temporum. Verebantur quod videbant multis accidiſſe, ne ex centumvirali judicio capitis rei exirent. Et erant quidam in illis, quibus objici & Gratillæ amicitia & Ruſtici poſſet: rogant me ut cum Curiano loquar. Convenimus in ædem Concordiæ. Ibi ego: *Si mater*, inquam, *te ex parte quarta ſcripsiſſet heredem, num queri poſſes? Quid si heredem quidem inſtituiſſet ex aſſe, ſed legatis ita exhauſiſſet, ut non ampliùs apud te quàm quarta remaneret? Igitur ſufficere tibi debet, si exheredatus a matre quartam partem ab heredibus ejus accipias, quam tamen ego augebo. Scis te non ſubſcripsiſſe mecum, & jam biennium transiſſe, omniaque me uſu cepiſſe. Sed ut te coheredes mei tractabiliorem experiantur; utque tibi nihil abſtulerit reverentia mei, offero pro mea parte tantumdem.* Tuli fructum non conſcientiæ modò, verùm etiam famæ. Ille ergo Curianus legatum mihi reliquit; & factum meum, nisi fortè blandior mihi, antiquum nobili honore signavit. Hæc tibi ſcripsi, quia de omnibus, quæ me vel delectant vel angunt, non aliter tecum quàm mecum loqui ſoleo: deinde, quòd durum exiſtimabam, te amantissimum mei fraudare voluptate quam ipſe capiebam. Neque enim ſum tam ſapiens, ut nihil meâ intersit, an iis quæ honeſtè feciſſe me credo, teſtificatio quædam, & quasi præmium accedat. Vale.

Digitized by Google

II. PLINIUS FLACCO SUO S.

De turdis ad ſe miſsis gratias agit.

ACCEPI pulcherrimos turdos, cum quibus parem calculum ponere, nec urbis copiis ex Laurentino, nec maris tam turbidis tempeſtatibus poſſum. Recipies ergo epiſtolas ſteriles, & ſimpliciter ingratas; ac ne illam quidem ſolertiam Diomedis in permutando munere imitantes. Sed, quæ facilitas tua, hòc magis dabis veniam, quòd ſe non mereri fatentur. Vale.

III. PLINIUS ARISTONI SUO S.

Aliorum exemplo ſe tuetur reprehenſum, quòd ſcribat verſus parum ſeveros, eoſque amicis ſuis recitet.

QUUM plurima officia tua mihi grata & jucunda ſunt, tum vel maximè, quòd me celandum non putaſti, fuiſſe apud te de versiculis meis multum copioſumque ſermonem; eumque diversitate judiciorum longiùs processiſſe: exſtitiſſe etiam quoſdam, qui ſcripta quidem ipſa non improbarent, me tamen amicè ſimpliciterque reprehenderent, quòd hæc ſcriberem recitaremque. Quibus ego, ut augeam meam culpam, ita reſpondeo: Facio nonnumquam versiculos ſeveros parum, facio: nam & comœdias audio, & ſpecto mimos, & lyricos lego, & ſotadicos intelligo: aliquando præterea rideo, jocor, ludo: utque omnia innoxiæ remissionis genera breviter amplectar, homo ſum. Nec verò moleſtè fero hanc eſſe de moribus meis exiſtimationem, ut, qui neſciunt talia doctiſſimos, gravissimos, ſanctiſſimos homines ſcriptitaſſe,

Digitized by Google

me ſcribere mirentur. Ab illis autem quibus notum eſt quos quantoſque auctores ſequar, facilè impetrari poſſe confido, ut errare me, ſed cum illis sinant, quorum non ſeria modò, verùm etiam luſus exprimere laudabile eſt. An ego verear (neminem viventium, ne quam in ſpeciem adulationis incidam, nominabo) ſed ego verear ne me non ſatis deceat, quod decuit M. Tullium, C. Calvum, Asinium Pollionem, M. Meſſallam, Q. Hortensium, M. Brutum, L. Sullam, Q. Catulum, Q. Scævolam, Ser. Sulpicium, Varronem, Torquatum (immo Torquatos) C. Memmium, Lentulum, Gætulicum, Annæum Senecam, & proximè Virginium Rufum; & si non ſufficiunt exempla privata, divum Julium, divum Auguſtum, divum Nervam, T. Cæſarem? Neronem enim tranſeo, quamvis ſciam non corrumpi in deterius, quæ aliquando etiam a malis, ſed honeſta manere, quæ ſæpius a bonis fiunt. Inter quos vel præcipuè numerandus eſt P. Virgilius, Cornelius Nepos, & priùs Ennius, Acciuſque. Non quidem hi ſenatores, ſed ſanctitas morum non diſtat ordinibus. Recito tamen, quod illi an fecerint neſcio. Etiam. Sed illi judicio ſuo poterant eſſe contenti; mihi modeſtior conſcientia eſt, quàm ut ſatis abſolutum putem, quod a me probetur. Itaque has recitandi cauſas ſequor: primùm quòd ipſe qui recitat, aliquantò acriùs ſcriptis ſuis, auditorum reverentià, intendit; deinde quòd de quibus dubitat, quasi ex consilii ſententia ſtatuit. Multa etiam a multis admonetur: & si non admoneatur, quid quiſque ſentiat perſpicit ex vultu, oculis, nutu, manu, murmure, silentio; quæ ſatis apertis notis judicium ab humanitate diſcer-

Digitized by Google

ſunt. Atque adeo, si cui fortè eorum qui interfuerunt, curæ fuerit eadem illa legere, intelliget me quædam aut commutaſſe, aut præteriſſe, fortaſſe etiam ex ſuo judicio, quamvis ipſe nihil dixerit mihi. Atque hæc ita diſputo, quasi populum in auditorium, non in cubiculum amicos advocarim, quos plures habere, multis glorioſum, reprehensioni nemini fuit. Vale.

IV. Plinius Valeriano suo S.

Avaritiam Nominati causidici notat. Vide infrà 14.

Res parva, ſed initium non parvæ. Solers, vir prætorius, a ſenatu petiit ut sibi inſtituere in agris ſuis nundinas permitteretur: contradixerunt Vicentinorum legati: adfuit Tuſcilius Nominatus: dilata cauſa eſt. Alio ſenatu Vicentini sine advocato intraverunt: dixerunt *ſe deceptos*; lapsine verbo, an quia ita ſentiebant? Interrogati a Nepote prætore, *quem docuiſſent*; reſponderunt, *Quem priùs*. Interrogati *an tunc gratis adfuiſſet*: reſponderunt, *Sex millibus nummûm*. An *rurſus aliquid dediſſent*; dixerunt, *Mille denarios*. Nepos poſtulavit ut Nominatus induceretur. Hactenus illo die. Sed quantum auguror, longiùs res procedet. Nam pleraque tacta, & omnino tantùm commota, latissimè ſerpunt. Erexi aures tuas. Quamdiu nunc oportet, quàm blandè roges, ut reliqua cognoſcas? si tamen non antè ob hæc ipſa veneris Romam, ſpectatorque malueris eſſe, quàm lector. Vale.

Digitized by Google

V. PLINIUS MAXIMO SUO S.

Fannii obitum luget, qui deceſsit veteri teſtamento; & pulcherrimum opus imperfectum reliquit.

NUNTIATUM mihi eſt C. Fannium deceſsiſſe, qui nuntius me gravi dolore confudit: primùm quòd amavi hominem elegantem & diſertum; deinde quòd judicio ejus uti ſolebam. Erat enim naturâ acutus, uſu exercitatus, varietate promptissimus. Angit me ſuper iſta caſus ipsius. Deceſsit veteri teſtamento: omisit quos maximè diligebat; proſecutus eſt quibus offenſior erat. Sed hoc utcumque tolerabile: gravius illud, quòd pulcherrimum opus imperfectum reliquit. Quamvis enim agendis causis diſtringeretur, ſcribebat tamen exitus occiſorum aut relegatorum a Nerone; & jam tres libros abſolverat ſubtiles & diligentes & Latinos, atque inter ſermonem hiſtoriamque medios. Ac tantò magis reliquos perficere cupiebat, quantò frequentiùs hi lectitabantur. Mihi autem videtur acerba ſemper & immatura mors eorum, qui immortale aliquid parant. Nam qui voluptatibus dediti quasi in diem vivunt, vivendi cauſas quotidie finiunt: qui verò poſteros cogitant, & memoriam ſui operibus extendunt, his nulla mors non repentina eſt, ut quæ ſemper inchoatum aliquid abrumpat. Caius quidem Fannius, quod accidit, multò antè præſensit. Viſus eſt sibi per nocturnam quietem jacere in lectulo ſuo compositus in habitu ſtudentis, habere ante ſe ſcrinium; ita ſolebat: mox imaginatus eſt veniſſe Neronem, in toro reſediſſe; prompsiſſe primum librum quem de ſceleribus ejus ediderat, eumque

ad extremum revolviſſe ; idem in ſecundo ac tertio feciſſe, tunc abiiſſe. Expavit ; & sic interpretatus eſt tamquam idem sibi futurus eſſet ſcribendi finis, qui fuiſſet illi legendi : & fuit idem. Quod me recordantem miſeratio ſubit, quantum vigiliarum, quantum laboris exhauſerit fruſtra. Occurſant animo mea mortalitas, mea ſcripta. Nec dubito te quoque eadem cogitatione terreri pro iſtis, quæ inter manus habes. Proinde, dum ſuppetit vita, enitamur ut mors quàm paucissima quæ abolere possit, inveniat. Vale.

VI. PLINIUS APOLLINARI SUO S.

Laudat ſalubritatem & amœnitatem villæ ſuæ in Tuſcis, quam deſcribit.

AMAVI curam & ſollicitudinem tuam, quòd quum audiſſes me æſtate Tuſcos meos petiturum, ne facerem ſuasiſti, dum putas inſalubres. Eſt ſanè gravis & peſtilens ora Tuſcorum, quæ per littus extenditur. Sed hi procul a mari receſſerunt : quin etiam Apennino, ſaluberrimo montium, ſubjacent. Atque adeo, ut omnem pro me metum ponas, accipe temperiem cœli, regionis situm, villæ amœnitatem : quæ & tibi auditu & mihi relatu jucunda erunt. Cœlum eſt hieme frigidum & gelidum ; myrtos, oleas, & quæ alia assiduo tepore lætantur, aſpernatur ac reſpuit : laurum tamen patitur, atque etiam nitidissimam profert ; interdum, ſed non ſæpiùs quàm ſub urbe noſtra, necat. Æſtatis mira clementia. Semper aër ſpiritu aliquo movetur : frequentiùs tamen auras quàm ventos habet. Hinc ſenes multi : videas avos, proavoſque jam ju-

Digitized by Google

venum ; audias fabulas veteres, ſermoneſque majorum; quumque veneris illò, putes alio te ſeculo natum. Regionis forma pulcherrima. Imaginare amphitheatrum aliquod immenſum, & quale ſola rerum natura possit effingere. Lata & diffuſa planities montibus cingitur; montes ſummâ ſui parte procera nemora & antiqua habent. Frequens ibi & varia venatio. Inde cæduæ silvæ cum ipſo monte deſcendunt : has inter pingues terrenique colles (neque enim facilè uſquam ſaxum, etiam si quæratur, occurrit) planissimis campis fertilitate non cedunt; opimamque meſſem feriùs tantùm, ſed non minùs percoquunt. Sub his per latus omne vineæ porriguntur, unamque faciem longè latéque contexunt; quarum a fine imoque quasi margine arbuſta naſcuntur; prata inde, campique : campi, quos non nisi ingentes boves & fortissima aratra perfringunt. Tantis glebis tenacissimum ſolum, quum primùm proſecatur, aſſurgit, ut nono demum ſulco perdometur. Prata florida & gemmea trifolium, aliaſque herbas, teneras ſemper & molles, & quasi novas, alunt. Cuncta enim perennibus rivis nutriuntur. Sed ubi aquæ plurimùm, palus nulla; quia devexa terra quidquid liquoris accepit, nec abſorbuit, effundit in Tiberim. Medios ille agros ſecat, navium patiens, omneſque fruges devehit in urbem, hieme duntaxat & vere; æſtate ſummittitur, immensique fluminis nomen arenti alveo deſerit, autumno reſumit. Magnam capies voluptatem, si hunc regionis ſitum ex monte proſpexeris. Neque enim terras tibi, ſed formam aliquam, ad eximiam pulchritudinem pictam, videberis cernere : eâ varietate, eâ deſcriptione, quocum-

Digitized by Google

que inciderint, oculi reficientur. Villa in colle imo ſita proſpicit quasi ex ſummo: ita leniter & ſensim, clivo fallente, conſurgit, ut quum adſcendere te non putes, ſentias adſcendiſſe. A tergo Apenninum, ſed longiùs habet. Accipit ab hoc auras quamlibet ſereno & placido die, non tamen acres & immodicas, ſed ſpatio ipſo laſſas & infractas. Magnâ ſui parte meridiem ſpectat, æſtivumque ſolem ab hora ſexta, hibernum aliquantò maturiùs, quasi invitat in porticum latam, & prominulàm. Multa in hac membra; atrium etiam ex more veterum. Ante porticum xyſtus conciſus in plurimas ſpecies, diſtinctuſque buxo; demiſſus inde pronuſque pulvinus, cui beſtiarum effigies invicem adverſas buxus inſcripsit. Acanthus in plano mollis, &, pene dixerim, liquidus. Ambit hunc ambulatio pressis variéque tonsis viridibus incluſa: ab his geſtatio in modum circi, quæ buxum multiformem, humileſque & retentas manu arbuſculas circumit. Omnia maceriâ muniuntur: hanc gradata buxus operit & ſubtrahit. Pratum inde non minùs naturâ, quàm ſuperiora illa arte, viſendum: campi deinde porrò, multaque alia prata & arbuſta. A capite porticûs triclinium excurrit; valvis xyſtum desinentem, & protinus pratum, multumque ruris videt feneſtris; hac latus xyſti, & quod prosilit villæ, hac adjacentis hypodromi nemus comaſque proſpectat. Contra mediam ferè porticum diæta paulùm recedit; cingit areolam, quæ quatuor platanis inumbratur. Inter has marmoreo labro aqua exundat, circumjectaſque platanos, & ſubjecta platanis leni adſpergine fovet. Eſt in hac diæta dormitorium cubiculum, quod diem, clamorem, ſonum exclu-

dit; junctaque & quotidiana amicorum cœnatio, quæ areolam illam, porticum aliam, eademque omnia, quæ porticus, adſpicit. Eſt & aliud cubiculum a proxima platano, viride & umbroſum, marmore excultum podio tenus: nec cedit gratiæ marmoris, ramos, insidenteſque ramis aves imitata pictura, cui ſubeſt fonticulus. In hoc fonte crater, circà siphunculi plures miſcent jucundissimum murmur. In cornu porticûs amplissimum cubiculum a triclinio occurrit; aliis feneſtris xyſtum, aliis deſpicit pratum, ſed antè piſcinam, quæ feneſtris ſervit ac ſubjacet, ſtrepitu viſuque jucunda. Nam ex edito desiliens aqua, ſuſcepta marmore, albeſcit. Idem cubiculum hieme tepidissimum, quia plurimo ſole perfunditur. Cohæret hypocauſton, &, si dies nubilus, immiſſo vapore ſolis vicem ſupplet. Inde apodyterium balinei laxum & hilare excipit cella frigidaria, in qua baptiſterium amplum atque opacum. Si natare latiùs aut tepidiùs velis, in area piſcina eſt, in proximo puteus, ex quo possis rurſus adſtringi, si pœniteat teporis. Frigidariæ cellæ connectitur media, cui ſol benignissimè præſtò eſt: caldariæ magis; prominet enim. In hac tres deſcensiones: duæ in ſole, tertia a ſole longiùs, a luce non longiùs. Apodyterio ſuperpositum eſt ſphæriſterium, quod plura genera exercitationis, pluresque circulos capit. Nec procul a balineo ſcalæ, quæ in cryptoporticum ferunt, priùs ad diætas tres: harum alia areolæ illi, in qua platani quatuor, alia prato, alia vineis imminet diverſis, diverſaſque cœli partes, ut proſpectus, habet. In ſumma cryptoporticu cubiculum, ex ipſa cryptoporticu excidum, quod hypodromum,

Digitized by Google

vineas, montes intuetur. Jungitur cubiculum obvium ſoli, maximè hiberno. Hinc oritur diæta, quæ villæ hypodromum adnectit. Hæc facies, hic viſus a fronte. A latere æſtiva cryptoporticus in edito poſita; quæ non adſpicere vineas, ſed tangere videtur. In media triclinium ſaluberrimum afflatum ex Apennini vallibus recipit: pòſt latiſſimis feneſtris vineas, valvis æquè vineas, ſed per cryptoporticum quasi admittit. A latere triclinii, quod feneſtris caret, ſcalæ, convivio utilia, ſecretiore ambitu ſuggerunt. In fine cubiculum, cui non minùs jucundum proſpectum cryptoporticus ipſa quàm vineæ præbent. Subeſt cryptoporticus, ſubterraneæ similis; æſtate incluſo frigore riget, contentaque aëre ſuo nec desiderat auras nec admittit. Poſt utramque cryptoporticum, unde triclinium desinit, incipit porticus, ante medium diem hiberna, inclinato die æſtiva. Hac adeuntur diætæ duæ, quarum in altera cubicula quatuor, altera tria, ut circuit ſol, aut ſole utuntur, aut umbrâ. Hanc diſpositionem amœnitatemque tectorum longè latéque præcedit hypodromus: medius pateſcit, ſtatimque intrantium oculis totus offertur. Platanis circumitur; illæ hederâ veſtiuntur, utque ſummæ ſuis, ita imæ alienis frondibus virent. Hedera truncum & ramos pererrat, vicinaſque platanos transitu ſuo copulat; has buxus interjacet. Exteriores buxos circumvenit laurus, umbræque platanorum ſuam confert. Rectus hìc hypodromi limes in extrema parte hemicyclo frangitur, mutatque faciem: cupreſſis ambitur & tegitur, denſiore umbrâ opacior nigriorque; interioribus circulis (ſunt enim plures) puriſſimum diem

Digitized by Google

recipit. Inde etiam roſas effert, umbrarumque frigus non ingrato ſole diſtinguit. Finito vario illo multiplicique curvamine, recto limiti redditur, nec huic uni. Nam viæ plures intercedentibus buxis dividuntur. Alibi pratulum, alibi ipſa buxus intervenit in formas mille deſcripta, litteris interdum, quæ modò nomen domini dicunt, modò artificis: alternis metulæ ſurgunt, alternis inſerta ſunt poma: & in opere urbaniſſimo ſubita velut illati ruris imitatio. Medium ſpatium brevioribus utrimque platanis adornatur. Poſt has acanthus hinc inde lubricus & flexuoſus, deinde plures figuræ, pluraque nomina. In capite ſtibadium candido marmore, vite protegitur. Vitem quatuor columellæ Caryſtiæ ſubeunt. E ſtibadio aqua, velut expreſſa cubantium pondere, ſiphunculis effluit; cavato lapide ſuſcipitur, gracili marmore continetur, atque ita occultè temperatur, ut impleat, nec redundet. Guſtatorium, graviorque cœnatio, margini imponitur; levior navicularum & avium figuris innatans circumit. Contrà fons egerit aquam & recipit: nam expulſa in altum in ſe cadit, junctiſque hiatibus & abſorbetur & tollitur. E regione ſtibadii adverſum cubiculum tantum ſtibadio reddit ornatûs, quantum accipit ab illo. Marmore ſplendet, valvis in viridia prominet, & exit: alia viridia ſuperioribus inferioribuſque feneſtris ſuſpicit deſpicitque. Mox zothecula refugit quasi in cubiculum idem atque aliud. Lectus hîc, & undique feneſtræ, & tamen lumen obſcurum, umbrâ premente. Nam lætiſſima vitis per omne tectum in culmen nititur & adſcendit. Non ſecus ibi, quàm in nemore, jaceas: imbrem tantùm, tamquam in nemore, non ſentias. Hîc quoque

ſons naſcitur, ſimulque ſubducitur. Sunt locis pluribus diſpoſita ſedilia e marmore, quæ ambulatione feſſos, ut cubiculum ipſum, juvant. Fonticuli ſedilibus adjacent; per totum hypodromum inductis fiſtulis ſtrepunt rivi, &, quà manus duxit, ſequuntur. His nunc illa viridia, nunc hæc: interdum ſimul omnia lavantur. Vitaſſem jamdudum, ne viderer argutior, niſi propoſuiſſem omnes angulos tecum epiſtolà circumire. Neque enim verebar, ne laborioſum eſſet legenti tibi, quod viſenti non fuiſſet; præſertim quum interquieſcere, ſi liberet, depoſitâque epiſtolâ, quaſi reſidere ſæpius poſſes. Præterea indulsi amori meo. Amo enim, quæ maxima ex parte ipſe inchoavi, aut inchoata percolui. In ſumma (cur enim non aperiam tibi vel judicium meum vel errorem?) primum ego officium ſcriptoris exiſtimo, ut titulum ſuum legat, atque identidem interroget ſe quid cœperit ſcribere; ſciatque, ſi materiæ immoratur, non eſſe longum; longiſſimum, ſi aliquid arceſſit atque attrahit. Vides quot verſibus Homerus, quot Virgilius arma, hic Æneæ, Achillis ille, deſcribat: brevis tamen uterque eſt, quia facit quod inſtituit. Vides ut Aratus minutiſſima etiam ſidera conſectetur & colligat, modum tamen ſervat. Non enim excurſus hic ejus, ſed opus ipſum eſt. Similiter nos, ut parva magnis, quum totam villam oculis tuis ſubjicere conamur, ſi nihil inductum, & quaſi devium loquimur, non epiſtola quæ deſcribit, ſed villa quæ deſcribitur magna eſt. Verùm illuc, unde cœpi; ne ſecundùm legem meam jure reprehendar, ſi longior fuero in hoc, in quod exceſſi. Habes cauſas cur ego Tuſcos meos Tuſculanis, Tibur-

Digitized by Google

tinis, Præneſtiniſque meis præponam. Nam ſuper illa quæ retuli, altius ibi otium & pinguius, eóque ſecurius: nulla necessitas togæ, nemo arceſſitor ex proximo. Placida omnia & quieſcentia; quod ipſum ſalubritati regionis, ut purius cœlum, ut aër liquidior, accedit. Ibi animo, ibi corpore maximè valeo. Nam ſtudiis animum, venatu corpus exerceo. Mei quoque nuſquam ſalubriùs degunt: uſque adhuc certè neminem ex iis quos eduxeram mecum (venia ſit dicto) ibi amiſi. Dii modò in poſterum hoc mihi gaudium, hanc gloriam loco ſervent. Vale.

VII. PLINIUS CALVISIO SUO S.

Hereditatis partem, jure deſtitutam, patriæ ſuæ ratam & firmam eſſe vult.

NEC heredem inſtitui, nec præcipere poſſe Rempublicam conſtat: Saturninus autem, qui nos reliquit heredes, quadrantem Reipublicæ noſtræ, deinde pro quadrante præceptionem quadringentorum millium dedit. Hoc, ſi jus adſpicias, irritum; ſi defuncti voluntatem, ratum & firmum eſt. Mihi autem defuncti voluntas (vereor quam in partem juriſconſulti quod ſum dicturus accipiant) antiquior jure eſt; utique in eo quod ad communem patriam voluit pervenire. An cui de meo ſeſtertium undecies contuli, huic quadringentorum millium paulò ampliùs tertiam partem ex adventitio denegem? Scio te quoque a judicio meo non abhorrere, quum eamdem Rempublicam ut civis optimus diligas. Velim ergo, quum proximè decuriones contrahentur, quid ſit juris indices; parcè tamen & modeſtè: deinde ſubjungas nos quadringenta millia offerre,

sicut

Digitized by Google

ſicut præcepit Saturninus. Illius hoc munus, illius liberalitas; noſtrum tantùm obſequium vocetur. Hæc ego ſcribere publicè ſuperſedi; primùm quòd memineram pro necessitudine amicitiæ noſtræ, pro facultate prudentiæ tuæ, & debere te & poſſe perinde meis ac tuis partibus fungi: deinde quia verebar ne modum, quem tibi in ſermone cuſtodire facile eſt, tenuiſſe in epiſtola non viderer. Nam ſermonem vultus, geſtus, vox ipſa moderatur; epiſtola, omnibus commendationibus deſtituta, malignitati interpretantium exponitur. Vale.

VIII. Plinius Capitoni suo S.

A ſcribenda hiſtoria non alienus, cunctationis ſuæ cauſas affert, & quid ſit diſcriminis orationem inter & hiſtoriam explicat.

Suades ut hiſtoriam ſcribam, & ſuades non ſolus: multi hoc me ſæpe monuerunt, & ego volo; non quia commodè facturum eſſe confidam (id enim temere credas, nisi expertus) ſed quia mihi pulchrum in primis videtur, non pati occidere, quibus æternitas debeatur, aliorumque famam cum ſua extendere. Me autem nihil æquè ac diuturnitatis amor & cupido ſollicitat, rei homine digniſſimæ, præſertim qui nullius ſibi conſcius culpæ, poſteritatis memoriam non reformidet. Itaque diebus ac noctibus cogito, *ſi quà me quoque poſſim Tollere humo* (id enim voto meo ſufficit) illud ſupra votum, *victorque virûm volitarè per ora. Quamquam ô!* Sed hoc ſatis eſt, quod propè ſola hiſtoria polliceri videtur. Orationi enim & carmini parva gratia, niſi eloquentia eſt ſumma: hiſtoria quoquo modo

Digitized by Google

ſcripta delectat. Sunt enim homines naturâ curioſi, & quamlibet nudâ rerum cognitione capiuntur, ut qui ſermunculis etiam fabelliſque ducantur. Me verò ad hoc ſtudium impellit domeſticum quoque exemplum. Avunculus meus, idemque per adoptionem pater, hiſtorias, & quidem religioſiſſimè ſcripsit. Invenio autem apud ſapientes honeſtiſſimum eſſe majorum veſtigia ſequi, si modò recto itinere præceſſerint. Cur ergo cunctor? Egi magnas & graves cauſas. Has (etiamsi mihi tenuis ex eis ſpes) deſtino retractare, ne tantus ille labor meus, nisi hoc, quod reliquum eſt, ſtudii addidero, mecum pariter intercidat. Nam si rationem poſteritatis habeas, quidquid non eſt peractum; pro non inchoato eſt. Dices, Potes simul & reſcribere actiones, & componere hiſtoriam. Utinam! ſed utrumque tam magnum eſt, ut abundè sit alterum efficere. Undevicesimo ætatis anno dicere in foro cœpi, & nunc demum quid præſtare debeat orator, adhuc tamen per caliginem video. Quid si huic oneri novum acceſſerit? Habent quidem oratio & hiſtoria multa communia, ſed plura diverſa in his ipsis, quæ communia videntur. Narrat ſanè illa; narrat hæc, ſed aliter. Huic pleraque humilia & ſordida, & ex medio petita; illi omnia recondita, ſplendida, excelſa conveniunt. Hanc ſæpius oſſa, muſculi, nervi; illam tori quidam & quasi jubæ decent. Hæc vel maximè vi, amaritudine, inſtantiâ; illa tractu & ſuavitate, atque etiam dulcedine, placet. Poſtremò alia verba, alius ſonus, alia conſtructio. Nam plurimùm refert, ut Thucydides ait, κτῆμα sit, an ἀγώνισμα, quorum alterum oratio, alterum hiſtoria eſt. His ex cauſis non

adducor ut duo dissimilia, & hoc ipſo diverſa quòd maxima, confundam miſceamque, ne tantâ quasi colluvione turbatus, ibi faciam quod hîc debeo. Ideoque interim veniam (ut ne a meis verbis diſcedam) advocandi peto. Tu tamen jam nunc cogita quæ potissimùm tempora aggrediamur. Vetera & ſcripta aliis? parata inquisitio, ſed oneroſa collatio. Intacta & nova? graves offenſæ, levis gratia. Nam præter id quòd in tantis vitiis hominum plura culpanda ſunt quàm laudanda; tum si laudaveris, parcus; si culpaveris, nimius fuiſſe dicaris; quamvis illud plenissimè, hoc reſtrictissimè feceris. Sed hæc me non retardant; eſt enim mihi pro fide ſatis animi. Illud peto: præſtruas ad quod hortaris, eligaſque materiam; ne mihi jam ſcribere parato, alia rurſus cunctationis & moræ juſta ratio naſcatur. Vale.

IX. PLINIUS SATURNINO SUO S.

Moleſtè fert Valentem ægrotare, moleſtiùs Avitum deceſſiſſe.

VARIÈ me affecerunt litteræ tuæ: nam partim læta, partim triſtia continebant. Læta, quòd te in urbe teneri nuntiabant. Nollem, inquis; ſed ego volo: præterea, quòd recitaturum ſtatim ut veniſſem pollicebantur. Ago gratias quòd exſpector. Triſte illud, quòd Julius Valens graviter jacet; quamquam ne hoc quidem triſte, si illius utilitatibus æſtimetur, cujus intereſt quàm maturissimè inexplicabili morbo liberari. Illud planè non triſte ſolùm, verùm etiam luctuoſum, quòd Julius Avitus deceſsit, dum ex quæſtura redit, deceſsit in navi, procul a fratre aman-

Digitized by Google

tiſſimo, procul a matre, a ſororibus. Nihil iſta ad mortuum pertinent; ſed pertinuerunt quum moreretur; pertinent ad hos qui ſuperſunt. Jam quòd in flore primo tantæ indolis juvenis exſtinctus eſt, ſumma conſecuturus, si virtutes ejus maturuiſſent! Quo ille ſtudiorum amore flagrabat! quantum legit! quantum etiam ſcripsit! quæ nunc omnia cum ipſo sine fructu poſteritatis aruerunt. Sed quid ego indulgeo dolori? cui si frenos remittas, nulla materia non maxima eſt. Finem epiſtolæ faciam, ut facere poſſim etiam lacrymis, quas epiſtola expressit. Vale.

X. PLINIUS ANTONINO SUO S.

Verſus Antonini laudat, ut sibi inimitabiles.

Vide 4, 18.

QUUM verſus tuos æmulor, tum maximè quàm sint boni experior. Ut enim pictores pulchram abſolutamque faciem raró, nisi in pejus, effingunt; ita ego ab hoc archetypo labor & decido. Quò magis hortor, ut quàm plurima proferas, quæ imitari omnes concupiſcant, nemo, aut paucissimi possint. Vale.

XI. PLINIUS TRANQUILLO SUO S.

Hortatur ut tandem edat ſcripta ſua, ne limâ jam non ſplendeſcant, ſed deterantur.

LIBERA tandem hendecaſyllaborum meorum fidem, qui ſcripta tua communibus amicis ſpoponderunt. Appellantur quotidie & flagitantur; ac jam periculum eſt, ne cogantur ad exhibendum formulam accipere. Sum & ipſe in edendo hæsitator; tu tamen meam quoque cunctationem

Digitized by Google

tarditatemque viciſti. Proinde aut rumpe jam moras, aut cave ne eoſdem illos libellos, quos tibi hendecaſyllabi noſtri blanditiis elicere non poſſunt, convicio ſcazontes extorqueant. Perfectum opus abſolutumque eſt, nec jam ſplendeſcit limâ, ſed atteritur. Patere me videre titulum tuum; patere audire deſcribi, legi, vænire volumina Tranquilli mei. Æquum eſt nos in amore tam mutuo eamdem percipere ex te voluptatem, quâ tu perfrueris ex nobis. Vale.

XII. PLIN. FABATO PROSOCERO SUO S.

Proſoceri munificentiam in communem patriam laudat.

RECEPI litteras tuas, ex quibus cognovi ſpeciosissimam te porticum ſub tuo filiique tui nomine dedicaſſe; ſequenti die in portarum ornatum pecuniam promisiſſe, ut initium novæ liberalitatis eſſet conſummatio prioris. Gaudeo primùm tuâ gloriâ, cujus ad me pars aliqua pro necessitudine noſtra redundat; deinde quòd memoriam ſoceri mei pulcherrimis operibus video proferri; poſtremò quòd patria noſtra floreſcit, quam mihi a quocumque excoli jucundum, a te verò lætissimum eſt. Quod ſupereſt, Deos precor ut animum iſtum tibi, animo iſti tempus quàm longissimum tribuant. Nam liquet mihi futurum ut peracto, quod proximè promisiſti, inchoes aliud. Neſcit enim ſemel incitata liberalitas ſtare, cujus pulchritudinem uſus ipſe commendat. Vale.

Digitized by Google

XIII. PLINIUS SCAURO SUO S.

Mittit orationem paucis amicis recitatam, de qua judicium exquirit Scauri.

RECITATURUS oratiunculam, quam publicare cogito, advocavi aliquos, ut revererer; paucos, ut verum audirem. Nam mihi duplex ratio recitandi: una, ut ſollicitudine intendar; altera, ut admonear, si quid fortè me, ut meum, fallit. Tuli quod petebam: inveni qui mihi copiam consilii ſui facerent. Ipſe præterea quædam emendanda annotavi. Emendavi librum quem misi tibi. Materiam ex titulo cognoſces; cetera liber explicabit: quem jam nunc oportet ita conſueſcere, ut sine præfatione intelligatur. Tu velim quid de univerſo, quid de partibus ſentias, ſcribas mihi. Ero enim vel cautior in continendo, vel conſtantior in edendo, si huc vel illuc auctoritas tua acceſſerit. Vale.

XIV. PLINIUS VALERIANO SUO S.

Narrat quem exitum habuerit cauſa Nominati, de quo ſuprà 4.

ET tu rogas, & ego promisi, si rogaſſes, ſcripturum me tibi, quem habuiſſet eventum poſtulatio Nepotis circa Tuſcilium Nominatum. Inductus eſt Nominatus; egit ipſe pro ſe, nullo accuſante. Nam legati Vicentinorum non modò non preſſerunt eum, verùm etiam ſublevaverunt. Summa defensionis, *non fidem sibi in advocatione, ſed conſtantiam defuiſſe; deſcendiſſe ut acturum, atque etiam in curia viſum; deinde ſermonibus amicorum deterritum receſſiſſe; monitum enim ne de-*

ſiderio ſenatoris, non jam quasi de nundinis, ſed quasi de gratia, fama, dignitate certantis, tam pertinaciter, præſertim in ſenatu, repugnaret: alioquin majorem invidiam, quàm proximè, paſſurum. Erat ſanè priùs, a paucis tamen, acclamatum exeunti. Subjunxit preces multumque lacrymarum: quin etiam totâ actione homo in dicendo exercitatus operam dedit, ut deprecari magis (id enim & favorabilius & tutius) quàm defendi videretur. Abſolutus eſt ſententiâ designati conſulis Afranii Dextri, cujus hæc ſumma: *Meliùs quidem Nominatum fuiſſe facturum, si cauſam Vicentinorum eodem animo quo ſuſceperat pertuliſſet: quia tamen in hoc genus culpæ non fraude incidiſſet, nihilque dignum animadversione admisiſſe convinceretur, liberandum, ita ut Vicentinis, quod acceperat, redderet.* Aſſenſerunt omnes, præter Flavium Aprum. Is interdicendum ei advocationibus in quinquennium cenſuit; & quamvis neminem auctoritate traxiſſet, conſtanter in ſententia mansit: quin etiam Dextrum, qui primus diverſum cenſuerat, prolatâ lege de ſenatu habendo, jurare coëgit e Republica eſſe, quod cenſuiſſet. Cui quamquam legitimæ poſtulationi, a quibuſdam reclamatum eſt. Exprobrare enim cenſenti ambitionem videbatur. Sed priuſquam ſententiæ dicerentur, Nigrinus Tribunus plebis recitavit libellum diſertum & gravem, quo queſtus eſt vænire advocationes, vænire etiam prævaricationes: in lites coiri; & gloriæ loco poni ex ſpoliis civium magnos & ſtatos reditus. Recitavit capita legum, admonuit ſenatuſconſulti: in fine dixit petendum ab optimo Principe, ut quia leges, quia ſenatuſconſulta contemnerentur, ipſe tantis vitiis mederetur. Pauci dies, & liber Principis ſeverus, &

Digitized by Google

tamen moderatus. Leges ipſum; eſt in publicis actis. Quàm me juvat quòd in causis agendis non modò pactione, dono, munere, verùm etiam xeniis ſemper abſtinui! Oportet quidem quæ ſunt inhoneſta, non quasi illicita, ſed quasi pudenda, vitare: jucundum tamen, si prohiberi publicè videas, quod numquam tibi ipſe permiſeris. Erit fortaſſe, immo non dubiè, hujus propositi mei & minor laus, & obſcurior fama, quum omnes ex necessitate facient, quod ego ſponte faciebam. Interim fruor voluptate, quum alii divinum me, alii meis rapinis, meæ avaritiæ occurſum per ludum ac jocum dictitant. Vale.

XV. Plinius Pontio suo S.

Gaudet datam eſſe curationem ſuæ similem Cornuto, cujus virtutes prædicat.

Secesseram in municipium, quum mihi nuntiatum eſt, Cornutum Tertullum accepiſſe Æmiliæ viæ curam. Exprimere non poſſum, quanto sim gaudio affectus & ipsius & meo nomine. Ipsius, quòd sit licèt, sicut eſt, ab omni ambitione longè remotus, debet tamen ei jucundus eſſe honor ultro datus; meo, quòd aliquantò magis me delectat mandatum mihi officium, poſtquam par Cornuto datum video. Neque enim augeri dignitate, quàm æquari bonis gratius. Cornuto autem quid melius? quid ſanctius? quid in omni genere laudis ad exemplar antiquitatis expressius? Quod mihi cognitum eſt non famâ, quâ alioquin optimâ & meritissimâ fruitur, ſed longis magniſque experimentis. Unà diligimus, unà dileximus omnes ferè, quos ætas noſtra in

Digitized by Google

utroque ſexu æmulandos tulit : quæ ſocietas amicitiarum arctiſſimâ nos familiaritate conjunxit. Acceſſit vinculum neceſſitudinis publicæ. Idem enim mihi, ut ſcis, collega, quaſi voto petitus, in præfectura ærarii fuit : fuit & in conſulatu. Tum ego qui vir, & quantus eſſet, altiſſimè inſpexi, quum ſequerer ut magiſtrum, ut parentem revererer : quod non tam ætatis maturitate quàm vitæ merebatur. His ex cauſis ut illi, ſic mihi gratulor ; nec privatim magis quàm publicè, quòd tandem homines non ad pericula, ut priùs, verùm ad honores virtute perveniunt. In infinitum epiſtolam extendam, ſi gaudio meo indulgeam. Prævertor ad ea quæ me agentem hic nuntius deprehendit. Eram cum proſocero meo, eram cum amita uxoris, eram cum amicis diu deſideratis : cirumibam agellos ; audiebam multum ruſticarum querelarum : rationes legebam invitus & curſim (aliis enim chartis, aliis ſum litteris initiatus) cœperam etiam itineri me præparare. Nam includor anguſtiis commeatûs, eoque ipſo, quòd delegatum Cornuto audio officium, mei admoneor. Cupio te quoque ſub idem tempus Campania tua remittat, ne quis, quum in urbem rediero, contubernio noſtro dies pereat. Vale.

XVI. Plinius Marcellino suo S.

Puellæ feſtiviſſimæ obitus, & luctus Fundani patris.

Tristissimus hæc tibi ſcribo, Fundani noſtri filiâ minore defunctâ ; quâ puellâ nihil umquam feſtivius, amabilius, nec modò longiore vitâ, ſed propè immortalitate, dignius vidi. Nondum annos quatuordecim impleverat,

& jam illi anilis prudentia, matronalis gravitas erat; & tamen ſuavitas puellaris cum virginali verecundia. Ut illa patris cervicibus inhærebat! ut nos amicos paternos & amanter & modeſtè complectebatur! ut nutrices & pædagogos, ut præceptores, pro ſuo quemque officio, diligebat! Quàm ſtudiosè, quàm intelligenter lectitabat! Ut parcè cuſtoditéque ludebat! Quâ illa temperantiâ, quâ patientiâ, quâ etiam conſtantiâ novissimam valetudinem tulit! Medicis obſequebatur: ſororem, patrem adhortabatur, ipſamque ſe deſtitutam corporis viribus, vigore animi ſuſtinebat. Duravit hic illi uſque ad extremum, nec aut ſpatio valetudinis, aut metu mortis infractus eſt; quò plures gravioreſque nobis cauſas relinqueret & desiderii & doloris. O triſte planè acerbumque funus! ô morte ipsâ mortis tempus indignius! Jam deſtinata erat egregio juveni, jam electus nuptiarum dies, jam nos vocati. Quod gaudium quo mœrore mutatum eſt! Non poſſum exprimere verbis quantum animo vulnus acceperim, quum audivi Fundanum ipſum (ut multa luctuoſa dolor invenit) præcipientem, quod in veſtes, margarita, gemmas fuerat erogaturus, hoc in thus & unguenta & odores impenderetur. Eſt quidem ille eruditus & ſapiens, ut qui ſe ab ineunte ætate altioribus ſtudiis artibuſque dediderit: ſed nunc omnia quæ audiit, ſæpeque dixit, aſpernatur; expulsiſque virtutibus aliis, pietatis eſt totus. Ignoſces, laudabis etiam, si cogitaveris quid amiſerit. Amisit enim filiam, quæ non minùs mores ejus, quàm os vultumque referebat, totumque patrem mirâ similitudine exſcripſerat. Proinde si quas ad eum de dolore tam

Digitized by Google

juſto litteras mittes, memento adhibere ſolatium, non quaſi caſtigatorium & nimis forte, ſed molle & humanum. Quod ut faciliùs admittat, multum faciet medii temporis ſpatium. Ut enim crudum adhuc vulnus medentium manus reformidat, deinde patitur, atque ultro requirit: sic recens animi dolor conſolationes rejicit ac refugit; mox desiderat, & clementer admotis acquieſcit. Vale.

XVII. PLINIUS SPURINNÆ SUO S.

Nobilis adoleſcentis poëmata ſua recitantis laus, fratriſque illius pietas.

SCIO quanto opere bonis artibus faveas, quantum gaudium capias, si nobiles juvenes dignum aliquid majoribus ſuis faciant: quò feſtinantiùs nuntio tibi fuiſſe me hodie in auditorio Calpurnii Piſonis. Recitabat ἐρωτοπαίγνιον, eruditam ſanè luculentamque materiam. Scripta elegis erat fluentibus, & teneris, & enodibus, ſublimibus etiam, ut popoſcit locus. Aptè enim & variè nunc attollebatur, nunc residebat: excelſa depressis, exilia plenis, ſeveris jucunda mutabat; omnia ingenio pari. Commendabat hæc voce ſuavissimâ, vocem verecundiâ: multum ſanguinis, multum ſollicitudinis in ore, magna ornamenta recitantis. Etenim neſcio quo pacto magis in ſtudiis homines timor quàm fiducia decet. Ne plura (quamquam libet plura, quò ſunt pulchriora de juvene, rariora de nobili) recitatione finitâ, multum ac diu exoſculatus adoleſcentem, qui eſt acerrimus ſtimulus monendi, laudibus incitavi, *pergeret quà cœpiſſet, lumenque quod sibi majores ſui prætuliſſent, poſteris*

ipſe præferret. Gratulatus ſum optimæ matri; gratulatus & fratri, qui ex auditorio illo non minorem pietatis gloriam, quàm ille alter eloquentiæ tulit: tam notabiliter pro fratre recitante primùm metus ejus, mox gaudium eminuit. Dii faciant ut talia tibi ſæpius nuntiem: faveo enim ſeculo, ne ſit ſterile & effœtum; miréque cupio ne nobiles noſtri nihil in domibus ſuis pulchrum, nisi imagines habeant: quæ nunc mihi hos adoleſcentes tacitè laudare, adhortari, &, quod amborum gloriæ ſatis magnum eſt, agnoſcere videntur. Vale.

XVIII. PLINIUS MACRO SUO S.

Gratulatur ei ſeceſſûs amœnitatem.

BENE eſt mihi, quia tibi bene eſt. Habes uxorem tecum, habes filium. Frueris mari, fontibus, viridibus, agro, villà amœnissimâ. Neque enim dubito eſſe amœnissimam, in qua ſe compoſuerat homo, felicior antè, quàm feliciſſimus fieret. Ego in Tuſcis & venor & ſtudeo; quæ interdum alternis, interdum simul facio: nec tamen adhuc poſſum pronuntiare utrum sit difficilius capere aliquid, an ſcribere. Vale.

XIX. PLINIUS PAULINO SUO S.

Rogat ut villam ſuam Forojulienſem commodet ægrotanti liberto.

VIDEO quàm molliter tuos habeas: quò simpliciùs tibi confitebor quâ indulgentiâ meos tractem. Eſt mihi ſemper in animo & Homericum illud, πατὴρ δ' ὡς ἤπιος ἦεν, & hoc noſtrùm, *paterfamilias.* Quòd si eſſem naturâ aſpe-

Digitized by Google

rior & durior, frangeret me tamen infirmitas liberti mei Zosimi, cui tantò major humanitas exhibenda eſt, quantò nunc illâ magis eget. Homo probus, officioſus, litteratus: & ars quidem ejus, & quasi inſcriptio, comœdus, in qua plurimùm facit. Nam pronuntiat acriter, ſapienter, aptè, decenter etiam; utitur & citharâ peritè, ultrà quàm comœdo neceſſe eſt. Idem tam commodè orationes & hiſtorias & carmina legit, ut hoc ſolum didiciſſe videatur. Hæc tibi ſedulò expoſui, quò magis ſcires, quàm multa unus mihi & quàm jucunda miniſteria præſtaret. Accedit longa jam caritas hominis, quam ipſa pericula auxerunt. Eſt enim ita naturâ comparatum, ut nihil æquè amorem incitet & accendat, quàm carendi metus, quem ego pro hoc non ſemel patior. Nam ante aliquot annos, dum intentè inſtanterque pronuntiat, ſanguinem rejecit, atque ob hoc in Ægyptum miſſus a me, pòſt longam peregrinationem confirmatus rediit nuper: deinde dum per continuos dies nimis imperat voci, veteris infirmitatis tussiculâ admonitus, rurſus ſanguinem reddidit. Qua ex cauſa deſtinavi eum mittere in prædia tua, quæ Forojulii possides. Audivi enim te ſæpe referentem, eſſe ibi & aërem ſalubrem, & lac ejuſmodi curationibus accommodatissimum. Rogo ergo ſcribas tuis, ut illi villa, ut domus pateat; offerant etiam ſumptibus ejus, si quid opus erit; erit autem opus modico. Eſt enim tam parcus & continens, ut non ſolùm delicias, verùm etiam necessitates valetudinis frugalitate reſtringat. Ego proficiſcenti tantum viatici dabo, quantum ſufficiat eunti in tua. Vale.

Digitized by Google

XX. PLINIUS URSO SUO S.

Varenum a Bithynis ex proconſulatu accuſatum defendit. Vide 4, 9. Adde 6, 13. & 7, 6.

ITERUM Bithyni (breve tempus a Julio Baſſo) & Rufum Varenum proconſule detulerunt: Varenum quem nuper adverſus Baſſum advocatum & poſtularant & acceperant. Inducti in ſenatum, inquisitionem poſtulaverunt: tum Varenus petiit, ut sibi quoque defensionis causâ evocare teſtes liceret: recuſantibus Bithynis, cognitio ſuſcepta eſt. Egi pro Vareno, non sine eventu: nam bene an malè, liber indicabit. In actionibus enim utramque in partem fortuna dominatur: multum commendationis & detrahit & affert memoria, vox, geſtus, tempus ipſum; poſtremò vel amor vel odium rei. Liber offensis, liber gratiâ, liber & ſecundis casibus, & adversis caret. Reſpondit mihi Fonteius Magnus, unus ex Bithynis, plurimis verbis, paucissimis rebus. Eſt pleriſque Græcorum, ut illi, pro copia volubilitas: tam longas tamque frigidas periodos uno ſpiritu, quasi torrente, contorquent. Itaque Julius Candidus non invenuſtè ſolet dicere, *Aliud eſſe eloquentiam, aliud loquentiam.* Nam eloquentia vix uni aut alteri, immo, si M. Antonio credimus, nemini; hæc verò, quàm Candidus loquentiam appellat, multis atque etiam impudentissimo cuique maximè contingit. Poſtero die dixit pro Vareno Homulus calidè, acriter, cultè; contrà Nigrinus preſſè, graviter, ornatè. Cenſuit Acilius Rufus conſul designatus, inquisitionem Bithynis dandam: poſtulationem Vareni silentio præteriit. Hæc

Digitized by Google

forma negandi fuit. Cornelius Priſcus conſularis, & accuſatoribus quæ petebant, & reo tribuit, vicitque numero. Impetravimus rem nec lege comprehenſam, nec ſatis usitatam, juſtam tamen. Quare juſtam, non ſum epiſtolâ exſecuturus, ut desideres actionem. Nam si verum eſt Homericum illud,

Τὴν γὰρ ἀοιδὴν μᾶλλον ἐπικλείουσ' ἄνθρωποι,
Ἥπερ ἀκουόντεσσι νεωτάτη ἀμφιπέληται,

providendum eſt mihi ne gratiam novitatis & florem, quæ oratiunculam illam vel maximè commendat, epiſtolæ loquacitate præcerpam. Vale.

XXI. PLINIUS RUFO SUO S.

De edicto prætoris varii hominum rumores.

DESCENDERAM in Basilicam Juliam, auditurus quibus proximâ comperendinatione reſpondere debebam. Sedebant judices, decemviri venerant, obverſabantur advocati; ſilentium longum, tandem a prætore nuntius. Dimittuntur centumviri: eximitur dies, me gaudente, qui numquam ita paratus ſum, ut non morâ læter. Cauſa dilationis, Nepos prætor, qui legibus quærit. Propoſuerat breve edictum; admonebat accuſatores, admonebat reos, exſecuturum ſe quæ ſenatuſconſulto continerentur. Suberat edicto ſenatuſconſultum, hoc *omnes, qui quid negotii haberent, jurare priùs, quàm agerent, jubebantur, nihil ſe ob advocationem cuiquam dediſſe, promisiſſe, caviſſe.* His enim verbis, ac mille præterea, & vænire advocationes & emi vetabantur. Peractis tamen negotiis, permittebatur pecuniam dun-

Digitized by Google

taxat decem millium dare. Hoc facto Nepotis commotus prætor, qui centumviralibus præsidebat, deliberaturus an ſequeretur exemplum, inopinatum nobis otium dedit. Interim totâ civitate Nepotis edictum carpitur, laudatur. Multi, *Invenimus qui curva corrigeret. Quid? ante hunc prætores non fuerunt? Quis autem hic eſt, qui emendet publicos mores?* Alii contrà, *Rectissimè fecit initurus magiſtratum: jura recognovit: ſenatuſconſulta legit: reprimit fœdissimas pactiones: rem pulcherrimam turpissimè vænire non patitur.* Tales ubique ſermones; qui tamen alterutram in partem ex eventu prævalebunt. Eſt omnino iniquum, ſed uſu receptum, quòd honeſta consilia vel turpia, prout malè aut proſperè cedunt, ita vel probantur vel reprehenduntur. Inde plerumque eadem facta, modò diligentiæ, modò vanitatis, modò libertatis, modò furoris nomen accipiunt. Vale.

Digitized by Google

LIBER SEXTUS.

I. C. PLINIUS TIRONI SUO S.

Hortatur ut in urbem redeat.

QUAMDIU ego trans Padum, tu in Piceno; minùs te requirebam. Poſtquam ego in urbe, tu adhuc in Piceno, multò magis: ſeu quòd ipſa loca, in quibus eſſe unà ſolemus, acriùs me tui commonent; ſeu quòd deſiderium abſentium nihil perinde ac vicinitas acuit; quóque propiùs acceſſeris ad ſpem fruendi, hòc impatientiùs careas. Quidquid in cauſa, eripe me huic tormento: veni, aut ego illuc unde inconſultè properavi revertar, vel ob hoc ſolum ut experiar an mihi, quum ſine me Romæ cœperis eſſe, ſimiles his epiſtolas mittas. Vale.

II. PLINIUS ARRIANO SUO S.

Laudato Reguli in cauſis agendis more, queritur periiſſe ſtudia, dum omnia ſtrictim aguntur in judiciis. De Regulo vide 1, 5. & 2, 20. *Adde* 4, 2. & 7.

SOLEO nonnumquam in judiciis quærere M. Regulum; nolo enim dicere, deſiderare. Cur ergo quæro? Habebat ſtudiis honorem, timebat, pallebat, ſcribebat: quamvis non poſſet dediſcere illud ipſum, quòd oculum modò dextrum modò ſiniſtrum circumlinebat, dextrum, ſi a petitore, alterum, ſi a poſſeſſore eſſet acturus; quòd candidum ſplenium in hoc aut in illud ſupercilium

Digitized by Google

transferebat ; quòd ſemper aruſpices conſulebat de actionis eventu, anili ſuperſtitione : ſed tamen & a magno ſtudiorum honore veniebat. Jam illa perquam jucunda unà dicentibus, quòd libera tempora petebat, quòd auditures corrogabat. Quid enim jucundius, quàm ſub alterius invidia, quamdiu velis, & in alieno auditorio quasi deprehenſum commodè dicere? Sed utcumque ſe habent iſta, bene fecit Regulus, quòd eſt mortuus, meliùs, si antè. Nunc enim ſanè poterat sine malo publico vivere ſub eo Principe, ſub quo nocere non poterat. Ideo fas eſt nonnumquam eum quærere. Nam poſtquam obiit ille, increbuit passim & invaluit conſuetudo, binas vel singulas clepſydras, interdum etiam dimidias, & dandi & petendi. Nam & qui dicunt, egiſſe malunt quàm agere ; & qui audiunt, finire quàm judicare : tanta negligentia, tanta desidia, tanta denique irreverentia ſtudiorum periculorumque eſt. An nos ſapientiores majoribus noſtris? nos legibus ipsis juſtiores, quæ tot horas, tot dies, tot comperendinationes largiuntur? Hebetes illi & ſupra modum tardi? Nos apertiùs dicimus, celeriùs intelligimus, religiosiùs judicamus, quia paucioribus clepſydris præcipitamus cauſas, quàm diebus explicari ſolebant? O Regule, qui ambitione ab omnibus obtinebas, quod fidei paucissimi præſtant! Equidem quoties judico, quod ſæpius facio quàm dico, quantum quis plurimùm poſtulat aquæ do. Etenim temerarium exiſtimo divinare quàm ſpatioſa sit cauſa inaudita, tempuſque negotio finire, cujus modum ignores : præſertim quum primam religioni ſuæ judex patientiam debeat, quæ pars magna juſtitiæ eſt. At quædam ſuper-

Digitized by Google

vacua dicuntur : etiam ; ſed ſatius eſt & hæc dici, quàm non dici neceſſaria. Præterea an sint ſupervacua, nisi quum audieris, ſcire non possis. Sed de his meliùs coràm, ut de pluribus vitiis civitatis. Nam tu quoque amore communium ſoles emendari cupere, quæ jam corrigere difficile eſt. Nunc reſpiciamus domos noſtras. Ecquid omnia in tua rectè ? in mea novi nihil. Mihi autem & gratiora ſunt bona, quòd perſeverant; & leviora incommoda, quòd aſſuevi. Vale.

III. PLINIUS VERO SUO S.

Agellum nutrici dono datum excoli diligenter cupit.

GRATIAS ago quòd agellum, quem nutrici meæ donaveram, colendum ſuſcepiſti. Erat, quum donarem, centum millium nummûm : poſtea, decreſcente reditu, etiam pretium minuit, quod nunc te curante reparabit. Tu modò memineris commendari tibi a me non arbores & terram (quamquam hæc quoque) ſed munuſculum meum; quod eſſe quàm fructuosissimum non illius magis intereſt, quæ accepit, quàm meà, qui dedi. Vale.

IV. PLINIUS CALPURNIÆ SUÆ S.

Sollicitus de valetudine uxoris, frequentes ab ea litteras poſcit.

NUMQUAM ſum magis de occupationibus meis queſtus, quæ me non ſunt paſſæ aut proficiſcentem te valetudinis causâ in Campaniam proſequi, aut profectam e veſtigio ſubſequi. Nunc enim præcipuè simul eſſe cupiebam, ut

oculis meis crederem, quid viribus, quid corpuſculo acquireres; ecquid denique ſeceſſûs voluptates regioniſque abundantiam inoffenſa tranſmitteres. Equidem etiam fortem te non sine cura desiderarem. Eſt enim ſuſpenſum & anxium de eo, quem ardentissimè diligas, interdum nihil ſcire. Nunc verò me quum abſentiæ, tum infirmitatis tuæ ratio incertà & variâ ſollicitudine exterret. Vereor omnia, imaginor omnia; quæque natura metuentium eſt, ea maximè mihi, quæ maximè abominor, fingo. Quò impensiùs rogo, ut timori meo quotidie singulis, vel etiam binis epiſtolis conſulas. Ero enim ſecurior, dum legam; ſtatimque timebo, quum legero. Vale.

V. PLINIUS URSO SUO S.

Moleſtè fert duos ſenatores invicem altercantes in curia circa ſenatuſconſultum, de quo 5, 20. ne contumeliis quidem abſtinuiſſe.

SCRIPSERAM tenuiſſe Varenum ut sibi evocare teſtes liceret: quod pluribus æquum, quibuſdam iniquum, & quidem pertinaciter, viſum; maximè Licinio Nepoti, qui ſequenti ſenatu, quum de rebus aliis referretur, de proximo ſenatuſconſulto diſſeruit, finitamque cauſam retractavit. Addidit etiam petendum a conſulibus, ut ferrent, ſub exemplo legis ambitûs, de lege repetundarum, an placeret in futurum ad eam legem adjici, ut, sicut accuſatoribus inquirendi, teſtibuſque denuntiandi poteſtas ex ea lege eſſet, ita reis quoque fieret. Fuerunt quibus hæc ejus oratio, ut ſera & intempeſtiva & præpoſtera, diſpliceret; quæ omiſſo contradicendi tempore

caſtigaret peractum, cui potuiſſet occurrere. Juventius quidem Celſus prætor, tamquam emendatorem ſenatûs, & multis & vehementer increpuit. Reſpondit Nepos, rurſuſque Celſus: neuter contumeliis temperavit. Nolo referre quæ dici ab ipsis moleſtè tuli: quò magis quoſdam e numero noſtro improbavi, qui modò ad Celſum, modò ad Nepotem, prout hic vel ille diceret, cupiditate audiendi cursitabant; & nunc quasi ſtimularent & accenderent, nunc quasi reconciliarent componerentque, frequentiùs singulis, ambobus interdum propitium Cæſarem, ut in ludicro aliquo, precabantur. Mihi quidem illud etiam peracerbum fuit, quòd ſunt alter alteri quid pararent indicati. Nam & Celſus Nepoti ex libello reſpondit, & Celſo Nepos ex pugillaribus. Tanta loquacitas amicorum, ut homines jurgaturi id ipſum invicem ſcirent, tamquam conveniſſent. Vale.

VI. Plinius Fundano suo S.

Rogat maturè veniat in urbem, ſuoque ſuffragio juvet honores petiturum Julium Naſonem, cujus laudes perſequitur.

Si quando, nunc præcipuè cuperem eſſe te Romæ, & sis rogo. Opus eſt mihi voti, laboris, ſollicitudinis ſocio. Petit honores Julius Naſo: petit cum multis, cum bonis; quos ut glorioſum, sic eſt difficile ſuperare. Pendeo ergo, & exerceor, afficior metu, & me conſularem eſſe non ſentio. Nam rurſus mihi videor omnium quæ decucurri candidatus. Meretur hanc curam longâ mei caritate. Eſt mihi cum illo non ſanè paterna amicitia; neque enim eſſe

Digitized by Google

Οὔτις ἐμεῦ ζῶντος, καὶ ἐπὶ χθονὶ δερκομένοιο,
Σοὶ κοίλης παρὰ νηυσὶ βαρείας χεῖρας ἐποίσει.

Quorſus hæc? Ut ſcias non poſſe Attilium, me incolumi, injuriam accipere. Iterum dices, Quorſus hæc? Debuit ei pecuniam Valerius Varus: hujus eſt heres Maximus noſter, quem & ipſe amo; ſed conjunctius tu. Rogo ergo, exigo etiam pro jure amicitiæ, cures ut Attilio meo ſalva ſit non ſors modò, verùm etiam uſura plurium annorum. Homo eſt alieni abſtinentiſſimus, ſui diligens: nullis quæſtibus ſuſtinetur, nullus illi niſi ex frugalitate reditus. Nam ſtudia, quibus plurimùm præſtat, ad voluptatem tantùm & gloriam exercet. Gravis eſt ei vel minima jactura, quia reparare, quod amiſeris, gravius eſt. Exime hunc illi, exime hunc mihi ſcrupulum: ſine me ſuavitate ejus, ſine leporibus perfrui. Neque enim poſſum triſtem videre, cujus hilaritas me triſtem eſſe non patitur. In ſumma, noſti facetias hominis, quas velim attendas, ne in bilem & amaritudinem vertat injuria. Quam vim habeat offenſus, crede ei quam in amore habet. Non feret magnum & liberum ingenium cum contumelia damnum. Verùm ut ferat ille, ego meum damnum, meam contumeliam vindicabo: ſed non tamquam pro mea, hoc eſt, graviùs iraſcar. Quamquam quid denuntiationibus & quaſi minis ago? Quin potiùs ut cœperam rogo, oro des operam, ne ille ſe, quod validiſſimè vereor, a me, ego me neglectum a te putem. Dabis autem, ſi hoc perinde curæ eſt tibi, quàm illud mihi. Vale.

IX.

IX. PLINIUS TACITO SUO S.

Reſpondet commendanti Naſonem.

COMMENDAS mihi Julium Naſonem candidatum. Naſonem mihi? quid ſi me ipſum? Fero tamen & ignoſco. Eumdem enim commendaſſem tibi, ſi, te Romæ morante, ipſe abſuiſſem. Habet hoc ſollicitudo, quòd omnia neceſſaria putat. Tu tamen cenſeo alios roges; ego precum tuarum miniſter, adjutor, particeps ero. Vale.

X. PLINIUS ALBINO SUO S.

Dolet monumentum Virginii Rufi, poſt annum decimum ab obitu, adhuc imperfectum eſſe. De Virginio vide 2, 1; *&* 9, 19.

QUUM veniſſem in ſocrûs meæ villam Alsienſem, quæ aliquando Rufi Virginii fuit, ipſe mihi locus optimi illius & maximi viri deſiderium non ſine dolore renovavit. Hunc enim incolere ſeceſſum, atque etiam ſenectutis ſuæ nidulum vocare conſueverat. Quocumque me contuliſſem, illum animus, illum oculi requirebant. Libuit etiam monumentum ejus videre, & vidiſſe pœnituit. Eſt enim adhuc imperfectum: nec difficultas operis in cauſa, modici, ac potiùs exigui; ſed inertia ejus, cui cura mandata eſt. Subit indignatio cum miſeratione, poſt decimum mortis annum reliquias, neglectumque cinerem ſine titulo, ſine nomine jacere, cujus memoria orbem terrarum gloriâ pervagetur. At ille mandaverat caveratque, ut divinum illud & immortale factum verſibus inſcriberetur,

Digitized by Google

Hîc situs eſt Rufus, pulſo qui Vindice quondam,
Imperium aſſeruit non ſibi, ſed patriæ.

Tam rara in amicitiis fides, tam parata oblivio mortuorum, ut ipsi nobis debeamus etiam conditoria exſtruere, omniaque heredum officia præſumere. Nam cui non eſt verendum, quod videmus accidiſſe Virginio? cujus injuriam ut indigniorem, sic etiam notiorem ipsius claritas facit. Vale.

XI. PLINIUS MAXIMO SUO S.

Gaudet duos adoleſcentes, ſe præſente, cauſas egiſſe præclarè apud præfectum urbis.

O DIEM lætum! Adhibitus in consilium a præfecto urbis, audivi ex diverſo agentes ſummæ ſpei, ſummæ indolis juvenes duos, Fuſcum Salinatorem & Ummidium Quadratum, egregium par, nec modò temporibus noſtris, ſed litteris ipsis ornamento futurum. Mira utriuſque probitas, conſtantiâ ſalvâ, decorus habitus, os Latinum, vox virilis, tenax memoria, magnum ingenium, judicium æquale: quæ singula mihi voluptati fuerunt; atque inter hæc illud, quòd & ipsi me ut rectorem, ut magiſtrum intuebantur, & iis qui audiebant, me æmulari, meis inſtare veſtigiis videbantur. O diem (repetam enim) lætum, notandumque mihi candidissimo calculo! Quid enim aut publicè lætius, quàm clarissimos juvenes nomen & famam ex ſtudiis petere, aut mihi optatius, quàm me ad recta tendentibus quasi exemplar eſſe propositum? Quod gaudium ut perpetuò capiam deos oro: ab iiſdem, teſte te, peto, ut omnes qui me

Digitized by Google

imitari tanti putabunt, meliores eſſe quàm me velint. Vale.

XII. PLINIUS FABATO PROSOCERO SUO S.

Curæ ſibi fore Vectium, quem commendat; nec injucundam eſſe ſibi priorem epiſtolam, quâ ſe immerentem liberè caſtigat.

TU verò non debes ſuſpensâ manu commendare mihi, quos tuendos putas. Nam & te decet multis prodeſſe, & me ſuſcipere quidquid ad curam tuam pertinet. Itaque Vectio Priſco quantum plurimùm potuero præſtabo, præſertim in arena mea, hoc eſt, apud centumviros. Epiſtolarum, quas mihi, ut ais, aperto pectore ſcripsiſti, obliviſci me jubes; at ego nullarum libentiùs memini. Ex illis enim vel præcipuè ſentio quanto opere me diligas, quum ſic exegeris mecum, ut ſolebas cum tuo filio. Nec dissimulo hòc mihi jucundiores eas fuiſſe, quòd habebam bonam cauſam, quum ſummo ſtudio curaſſem, quod tu curari volebas. Proinde etiam atque etiam rogo, ut mihi ſemper eadem ſimplicitate, quoties ceſſare videbor, videbor dico, numquam enim ceſſabo, convicium facias, quod & ego intelligam a ſummo amore proficiſci, & tu non meruiſſe me gaudeas. Vale.

XIII. PLINIUS URSO SUO S.

Iterum Varenus ab inimicis oppugnatur apud principem & ſenatum. Vide ſuprà 5. Adde 5, 20; & 7, 6.

UMQUAMNE vidiſti quemquam tam laborioſum & exercitum, quàm Varenum meum? cui

Digitized by Google

Equidem beatos puto, quibus Deorum munere datum eſt aut facere ſcribenda, aut ſcribere legenda; beatissimos verò quibus utrumque. Horum in numero avunculus meus & ſuis libris & tuis erit. Quò libentiùs ſuſcipio, depoſco etiam quod injungis. Erat Miſeni, claſſemque imperio præſens regebat. Nonum Kalend. Septembres, horâ ferè ſeptimâ, mater indicat ei, apparere nubem inusitatâ & magnitudine & ſpecie. Uſus ille ſole, mox frigidâ, guſtaverat jacens, ſtudebatque: poſcit ſoleas, adſcendit locum, ex quo maximè miraculum illud conſpici poterat. Nubes (incertum procul intuentibus ex quo monte, Veſuvium fuiſſe poſtea cognitum eſt) oriebatur, cujus similitudinem & formam non alia magis arbor quàm pinus expreſſerit. Nam longissimo velut trunco elata in altum, quibuſdam ramis diffundebatur; credo, quia recenti ſpiritu evecta, deinde ſeneſcente eo deſtituta, aut etiam pondere ſuo victa, in latitudinem vaneſcebat; candida interdum, interdum ſordida & maculoſa, prout terram cineremve ſuſtulerat. Magnum propiúſque noſcendum, ut eruditissimo viro, viſum. Jubet Liburnicam aptari: mihi, si venire unà vellem, facit copiam. Reſpondi ſtudere me malle; & fortè ipſe quod ſcriberem dederat. Egrediebatur domo, accipit codicillos. Retinæ Claſſiarii imminenti periculo exterriti (nam villa ea ſubjacebat, nec ulla nisi navibus fuga) ut ſe tanto diſcrimini eriperet orabant. Vertit ille consilium, & quod ſtudioſo animo inchoaverat, obit maximo. Deducit quadriremes, adſcendit ipſe non Retinæ modò, ſed multis (erat enim frequens amœnitas oræ) laturus auxilium. Properat illuc unde alii fugiunt;

Digitized by Google

rectumque curſum, recta gubernacula in periculum tenet, adeo ſolutus metu, ut omnes illius mali motus, omnes figuras, ut deprehenderat oculis, dictaret enotaretque. Jam navibus cinis incidebat, quò propiùs accederent, calidior & denſior; jam pumices etiam, nigrique & ambuſti & fracti igne lapides; jam vadum ſubitum, ruinâque montis littora obſtantia. Cunctatus paulùm an retro flecteret, mox gubernatori ut ita faceret monenti, *Fortes*, inquit, *fortuna juvat: Pomponianum pete.* Stabiis erat, diremptus sinu medio. Nam ſenſim circumactis curvatiſque littoribus mare infunditur. Ibi, quamquam nondum periculo appropinquante, conſpicuo tamen, &, quum creſceret, proximo, ſarcinas contulerat in naves, certus fugæ, si contrarius ventus reſediſſet, quo tunc avunculus meus ſecundissimo invectus, complectitur trepidantem, conſolatur, hortatur; utque timorem ejus ſuâ ſecuritate leniret, deferri ſe in balineum jubet, lotus accubat, cœnat, atque hilaris, aut, quod æquè magnum, similis hilari. Interim e Veſuvio monte pluribus locis latissimæ flammæ, altaque incendia relucebant, quorum fulgor & claritas tenebris noctis excitabatur. Ille agreſtium trepidatione ignes relictos, deſertaſque villas per ſolitudinem ardere, in remedium formidinis, dictitabat: tum ſe quieti dedit, & quievit veriſsimo quidem ſomno. Nam meatus animæ, qui illi propter amplitudinem corporis gravior & ſonantior erat, ab iis qui limini obverſabantur, audiebatur. Sed area, ex qua diæta adibatur, ita jam cinere, mixtiſque pumicibus oppleta ſurrexerat, ut, si longior in cubiculo mora, exitus negaretur. Excitatus procedit, ſeque Pomponia-

no, ceteriſque qui pervigilarant, reddit. In commune conſultant, intra tecta ſubsiſtant, an in aperto vagentur. Nam crebris vaſtiſque tremoribus tecta nutabant, & quasi emota ſedibus ſuis, nunc huc, nunc illuc abire aut referri videbantur. Sub dio rurſus, quamquam levium exeſorumque pumicum caſus metuebatur, quod tamen periculorum collatio elegit; & apud illum quidem ratio rationem, apud alios timorem timor vicit. Cervicalia capitibus imposita linteis conſtringunt. Id munimentum adverſus incidentia fuit. Jam dies alibi, illic nox omnibus noctibus nigrior denſiorque, quam tamen faces multæ variaque lumina ſolabantur. Placuit egredi in littus, & e proximo adſpicere ecquid jam mare admitteret, quod adhuc vaſtum & adverſum permanebat. Ibi ſuper abjectum linteum recubans, ſemel atque iterum frigidam popoſcit, hausitque: deinde flammæ, flammarumque prænuntius odor ſulfuris, alios in fugam vertunt, excitant illum. Innitens ſervulis duobus aſſurrexit, & ſtatim concidit, ut ego conjecto, crassiore caligine ſpiritu obſtructo, clauſoque ſtomacho, qui illi naturâ invalidus, anguſtus, & frequenter interæſtuans erat. Ubi dies redditus (is ab eo, quem novissimè viderat, tertius) corpus inventum integrum, illæſum, opertumque, ut fuerat indutus: habitus corporis quieſcenti quàm defuncto similior. Interim Miſeni ego & mater. Sed nihil ad hiſtoriam, nec tu aliud quàm de exitu ejus ſcire voluiſti. Finem ergo faciam: unum adjiciam, omnia me, quibus interfueram, quæque ſtatim, quum maximè vera memorantur, audiveram, verè perſecutum: tu potissima excerpes. Aliud eſt enim epiſto-

Digitized by Google

lam, aliud hiſtoriam; aliud amico, aliud omnibus ſcribere. Vale.

XVII. PLINIUS RESTITUTO SUO S.

Indignatur in quoſdam, qui amicum, opus abſolutiſſimum recitantem, ſurdis mutiſque ſimiles audierant.

INDIGNATIUNCULAM, quam in cujuſdam amici auditorio cepi, non poſſum mihi temperare, quominus apud te, quia non contingit coràm, per epiſtolam effundam. Recitabatur liber abſolutiſſimus: hunc duo aut tres, ut ſibi & paucis videntur, diſerti, ſurdis mutiſque ſimiles audiebant. Non labra diduxerunt, non moverunt manum, non denique aſſurrexerunt ſaltem laſſitudine ſedendi. Quæ tanta gravitas? quæ tanta ſapientia? quæ immo pigritia, arrogantia, ſiniſteritas, ac potiùs amentia, in hoc totum diem impendere, ut offendas, ut inimicum relinquas, ad quem tamquam amiciſſimum veneris? Diſertior ipſe es? tantò magis ne invideris; nam qui invidet, minor eſt. Denique ſive plus, ſive minùs, ſive idem præſtas, lauda vel inferiorem, vel ſuperiorem, vel parem. Superiorem, quia niſi laudandus ille eſt, non potes ipſe laudari; inferiorem aut parem, quia pertinet ad tuam gloriam quàm maximum videri, quem præcedis vel exæquas. Equidem omnes, qui aliquid in ſtudiis faciunt, venerari etiam mirarique ſoleo. Eſt enim res difficilis, ardua, faſtidioſa, & quæ eos, a quibus contemnitur, invicem contemnat. Niſi fortè aliud judicas tu; quamquam quis uno te reverentior hujus operis, quis benignior æſtimator? Quâ ratione ductus, tibi potiſſimùm indignationem meam prodidi, quem habere ſocium maximè poteram. Vale.

H v

XVIII. PLINIUS SABINO SUO S.

Promittit Firmanorum ſe cauſam acturum.

ROGAS ut agam Firmanorum publicam cauſam; quod ego, quamquam plurimis occupationibus diſtentus, adnitar. Cupio enim & ornatiſsimam coloniam advocationis officio, & te gratiſsimo tibi munere obſtringere. Nam quum familiaritatem noſtram, ut ſoles prædicare, ad præsidium ornamentumque tibi ſumpſeris, nihil eſt quod negare debeam, præſertim pro patria petenti. Quid enim precibus aut honeſtius piis, aut efficacius amantis? Proinde Firmanis tuis, ac jam potiùs noſtris, obliga fidem meam; quos labore & ſtudio meo dignos quum ſplendor ipſorum, tum hoc maximè pollicetur, quòd credibile eſt optimos eſſe, inter quos tu talis exſtiteris. Vale.

XIX. PLINIUS NEPOTI SUO S.

Nuntiat legem a principe latam, quâ pretium agris Italicis accreſcit, decreſcit provincialibus.

SCIS tu accessisse pretium agris, præcipuè ſuburbanis? Cauſa ſubitæ caritatis, res multis agitata ſermonibus, proximis comitiis honeſtissimas voces ſenatûs expressit, *Candidati ne conviventur, ne mittant munera, ne pecunias deponant.* Ex quibus duo priora tam apertè quàm immodicè fiebant; hoc tertium, quamquam occultaretur, pro comperto habebatur. Homulus deinde noſter vigilanter uſus hoc conſenſu ſenatûs, ſententiæ loco poſtulavit, ut conſules desiderium univerſorum notum Principi facerent, peterentque sicut aliis vitiis, huic quoque providentiâ ſuâ

occurreret. Occurrit. Nam ſumptus candidatorum, fœdos illos & infames, ambitûs lege reſtrinxit; eoſdem patrimonii tertiam partem conferre jussit in ea, quæ ſolo continerentur, deforme arbitratus, ut erat, honorem petituros, urbem Italiamque non pro patria, ſed pro hoſpitio aut ſtabulo, quasi peregrinantes, habere. Concurſant ergo candidati certatim: quidquid venale audiunt, emptitant; quóque sint plura venalia, efficiunt. Proinde, si pœnitet te Italicorum prædiorum, hoc vendendi tempus, tam hercule quàm in provinciis comparandi, dum iidem candidati illic vendunt, ut hîc emant. Vale.

XX. PLINIUS CORNELIO TACITO SUO S.

Narrat quæ ex Veſuvii montis incendio, Miſeni cum matre relictus, pertulerit. Vide ſuprà 16.

AIS te adductum litteris, quas exigenti tibi de morte avunculi mei ſcripsi, cupere cognoſcere, quos ego Miſeni relictus (id enim ingreſſus abruperam) non ſolùm metus, verùm etiam caſus pertulerim. *Quamquam animus meminiſſe horret... Incipiam.* Profecto avunculo, ipſe reliquum tempus ſtudiis (ideo enim remanſeram) impendi: mox balineum, cœna, ſomnus inquietus & brevis. Præceſſerat per multos dies tremor terræ minùs formidoloſus, quia Campaniæ ſolitus: illâ verò nocte ita invaluit, ut non moveri omnia, ſed verti crederentur. Irrumpit cubiculum meum mater: ſurgebam invicem, si quieſceret, excitaturus. Reſidimus in area domùs, quæ mare a tectis modico ſpatio dividebat. Dubito conſtantiam vocare an imprudentiam debeam: age-

Digitized by Google

bam enim duodevicesimum annum. Poſco librum Titi Livii, & quasi per otium lego, atque etiam, ut cœperam, excerpo. Ecce amicus avunculi, qui nuper ad eum ex Hiſpania venerat, ut me & matrem ſedentes, me verò etiam legentem videt, illius patientiam, ſecuritatem meam corripit: nihilò ſegniùs ego intentus in librum. Jam hora diei prima, & adhuc dubius & quasi languidus dies; jam quaſſatis circumjacentibus tectis, quamquam in aperto loco, anguſto tamen, magnus & certus ruinæ metus. Tum demum excedere oppido viſum. Sequitur vulgus attonitum, quodque in pavore simile prudentiæ, alienum consilium ſuo præfert, ingentique agmine abeuntes premit & impellit. Egressi tecta consiſtimus: multa ibi miranda, multas formidines patimur. Nam vehicula quæ produci juſſeramus, quamquam in planissimo campo, in contrarias partes agebantur, ac ne lapidibus quidem fulta, in eodem veſtigio quieſcebant. Præterea mare in ſe reſorberi, & tremore terræ quasi repelli videbamus. Certè proceſſerat littus, multaque animalia maris siccis arenis detinebat. Ab altero latere nubes atra & horrenda, ignei ſpiritûs tortis vibratiſque diſcursibus rupta, in longas flammarum figuras dehiſcebat: fulgoribus illæ & similes & majores erant. Tum verò ille idem ex Hiſpania amicus acriùs & inſtantiùs, *Si frater*, inquit, *tuus, tuus avunculus, vivit, vult eſſe vos ſalvos: si periit, ſuperſtites voluit: proinde quid ceſſatis evadere?* Reſpondimus, *Non commiſſuros nos, ut de ſalute illius incerti, noſtræ conſuleremus.* Non moratus ultrà proripit ſe, effuſoque curſu periculo aufertur: nec multò pòſt, illa nubes deſcendere in terras, operire

maria. Cinxerat Capreas & abſconderat: Miſeni quod procurrit, abſtulerat. Tum mater orare, hortari, jubere, quoquo modo fugerem; poſſe enim juvenem: *ſe & annis & corpore gravem bene morituram, si mihi cauſa mortis non fuiſſet.* Ego contra, *ſalvum me, nisi unà, non futurum*: dein manum ejus amplexus, addere gradum cogo: paret ægre, incuſatque ſe quòd me moretur. Jam cinis, adhuc tamen rarus: reſpicio: denſa caligo tergis imminebat, quæ nos, torrentis modo infuſa terræ, ſequebatur. *Deflectamus*, inquam, *dum videmus, ne in via ſtrati, comitantium turbâ in tenebris obteramur.* Vix consideramus, & nox non quasi illunis aut nubila, ſed qualis in locis clausis lumine exſtincto: audires ululatus feminarum, infantium quiritatus, clamores virorum: alii parentes, alii liberos, alii conjuges vocibus requirebant, vocibus noſcitabant: hi ſuum caſum, illi ſuorum miſerabantur: erant qui metu mortis mortem precarentur. Multi ad deos manus tollere, plures nuſquam jam deos ullos, æternamque illam & novissimam noctem mundo interpretabantur. Nec defuerunt qui fictis mentitiſque terroribus vera pericula augerent. Aderant qui Miſeni illud ruiſſe, illud ardere, falsò, ſed credentibus nuntiabant. Paulùm reluxit, quod non dies nobis, ſed adventantis ignis indicium videbatur: & ignis quidem longiùs ſubſtitit; tenebræ rurſus, cinis rurſus multus & gravis: hunc identidem aſſurgentes excutiebamus; operti alioquin, atque etiam oblisi pondere eſſemus. Poſſem gloriari non gemitum mihi, non vocem parum fortem in tantis periculis excidiſſe, nisi me cum omnibus, omnia mecum perire, miſero, magno tamen mortalitatis ſolatio

crediidiſſem. Tandem illa caligo tenuata quaſi in fumum nebulamve decessit : mox dies verus; ſol etiam effulsit, luridus tamen, qualis eſſe quum deficit ſolet. Occurſabant trepidantibus adhuc oculis mutata omnia, altoque cinere tamquam nive obducta. Regressi Miſenum, curatis utcumque corporibus, ſuſpenſam dubiamque noctem ſpe ac metu exegimus : metus prævalebat. Nam & tremor terræ perſeverabat, & plerique lymphati terrificis vaticinationibus & ſua & aliena mala ludificabantur. Nobis tamen ne tunc quidem, quamquam & expertis periculum, & exſpectantibus, abeundi consilium, donec de avunculo nuntius. Hæc nequaquam hiſtoriâ digna non ſcripturus leges; & tibi ſcilicet qui requisiſti imputabis, si digna ne epiſtolâ quidem videbuntur. Vale.

XXI. PLINIUS CANINIO SUO S.

Laudat mores & ſcripta Virginii Romani.

SUM ex iis qui mirer antiquos; non tamen, ut quidam, temporum noſtrorum ingenia deſpicio. Neque enim quasi laſſa & effœta natura, ut nihil jam laudabile pariat. Atque adeo nuper audii Virginium Romanum paucis legentem comœdiam, ad exemplar veteris comœdiæ ſcriptam tam bene, ut eſſe quandoque possit exemplar. Neſcio an noris hominem, quamquam noſſe debes. Eſt enim probitate morum, ingenii elegantiâ, operum varietate monſtrabilis. Scripsit mimiambos tenuiter, argutè, venuſtè, atque in hoc genere eloquentissimè. Nullum eſt enim genus, quod abſolutum, non possit eloquentissimum dici. Scripsit comœdias, Menandrum,

Digitized by Google

aliosque ætatis ejuſdem æmulatus. Licet has inter Plautinas Terentianaſque numeres. Nunc primùm ſe in vetere comœdia, ſed non tamquam inciperet, oſtendit. Non illi vis, non granditas, non ſubtilitas, non amaritudo, non dulcedo, non lepos defuit. Ornavit virtutes, inſectatus eſt vitia: fictis nominibus decenter, veris uſus eſt aptè. Circa me tantùm benignitate nimiâ modum excessit, nisi quòd tamen poëtis mentiri licet. In ſumma, extorquebo ei librum, legendumque, immo ediſcendum mittam tibi. Neque enim dubito futurum ut non deponas, si ſemel ſumpſeris. Vale.

XXII. Plinius Tironi suo S.

Judicium Cæſaris Bruttianum inter & Atticinum hujus accuſatorem.

Magna res acta eſt omnium, qui ſunt provinciis præfuturi, magna omnium qui ſe simpliciter credunt amicis. Luſtricus Bruttianus quum Montanum Atticinum comitem ſuum in multis flagitiis deprehendiſſet, Cæſari ſcripsit. Atticinus flagitiis addidit, ut quem deceperat, accuſaret. Recepta cognitio eſt: fui in consilio; egit uterque pro ſe, egit autem carptim, & κατὰ κεφάλαια, quo genere veritas ſtatim oſtenditur. Protulit Bruttianus teſtamentum ſuum, quod Atticini manu ſcriptum eſſe dicebat. Hoc enim & arcana familiaritas, & querendi de eo quem sic amaſſet necessitas indicabatur. Enumeravit crimina fœda manifeſtaque. Ille quum diluere non poſſet, ita recessit, ut dum defenditur turpis; dum accuſat ſceleratus probaretur. Corrupto enim ſcribæ ſervo, interceperat commen-

tarios, interciderat que, ac per ſummum nefas utebatur adverſus amicum crimine ſuo. Fecit pulcherrimè Cæſar. Non enim de Bruttiano, ſed ſtatim de Atticino perrogavit. Damnatus & in inſulam relegatus: Bruttiano juſtissimum integritatis teſtimonium redditum, quem quidem etiam conſtantiæ gloria ſecuta eſt. Nam defenſus expeditissimè, accuſavit vehementer; nec minùs acer, quàm bonus & sincerus apparuit. Quod tibi ſcripsi, ut te ſortitum provinciam præmonerem, plurimùm tibi credas, nec cuiquam ſatis fidas; deinde ſcias, si quis fortè te, quod abominor, fallat, paratam ultionem, quà tamen ne sit opus, etiam atque etiam attende. Neque enim tam jucundum eſt vindicari, quàm decipi miſerum. Vale.

XXIII. PLINIUS TRIARIO SUO S.

Cauſam recepturum ſe pollicetur eâ lege, ut eam ſecum agat Cremutius juvenis, quem laudat.

IMPENSÈ petis, ut agam cauſam pertinentem ad curam tuam, pulchram alioquin & famoſam: faciam, ſed non gratis. Quî fieri poteſt, inquis, ut non gratis tu? Poteſt. Exigam enim mercedem honeſtiorem gratuito patrocinio. Peto, atque etiam paciſcor, ut simul agat Cremutius Ruſo. Solitum hoc mihi, & jam in pluribus claris adoleſcentibus factitatum. Nam mirè concupiſco, bonos juvenes oſtendere foro, assignare famæ. Quod si cui, præſtare Ruſoni meo debeo, vel propter natales ipsius, vel propter eximiam mei caritatem; quem magni æſtimo in iiſdem judiciis, ex iiſdem etiam partibus conſpici, audiri. Obliga me, obliga antequam dicat; nam

Digitized by Google

quum dixerit, gratias ages. Spondeo ſollicitudini tuæ, ſpei meæ, magnitudini cauſæ ſuffecturum. Eſt indolis optimæ, brevi producturus alios, si interim provectus fuerit a nobis. Neque enim cuiquam tam clarum ſtatim ingenium, ut possit emergere, nisi illi materia, occasio, fautor etiam commendatorque contingat. Vale.

XXIV. PLINIUS MACRO SUO S.

Uxor marito ſe mortis ducem præbet, & exemplum.

QUAM multum intereſt; quid a quo fiat! Eadem enim facta claritate vel obſcuritate facientium aut tolluntur altissimè, aut humillimè deprimuntur. Navigabam per Larium noſtrum, quum ſenior amicus oſtendit mihi villam, atque etiam cubiculum, quod in lacum prominet. *Ex hoc*, inquit, *aliquando municeps noſtra cum marito ſe præcipitavit.* Cauſam requisivi. Maritus ex diutino morbo circa velanda corporis, ulceribus putreſcebat: uxor ut inſpiceret exegit; neque enim quemquam fideliùs indicaturum, poſſetne ſanari. Vidit, deſperavit: hortata eſt ut moreretur, comeſque ipſa mortis, dux immo, & exemplum, & necessitas fuit. Nam ſe cum marito ligavit, abjecitque in lacum. Quod factum ne mihi quidem, qui municeps, nisi proximè auditum eſt; non quia minus illo clarissimo Arriæ facto, ſed quia minor ipſa. Vale.

Digitized by Google

XXV. PLINIUS HISPANO SUO S.

Quæſiturum ſe promittit de ſorte Robuſti, qui peregrè profectus nuſquam comparebat; qui caſus idem evenit olim Priſco.

SCRIBIS Robuſtum, ſplendidum equitem Romanum, cum Attilio Scauro, amico meo, Ocriculum uſque commune iter peregiſſe, deinde nuſquam comparuiſſe: petis ut Scaurus veniat, noſque, si poteſt, in aliqua inquisitionis veſtigia inducat. Veniet; vereor ne fruſtra: ſuſpicor enim tale neſcio quid Robuſto accidiſſe, quale aliquando Metilio Criſpo municipi meo. Huic ego ordines impetraveram, atque etiam proficiſcenti quadraginta millia nummûm ad inſtruendum ſe ornandumque donaveram; nec poſtea aut epiſtolas ejus, aut aliquem de exitu nuntium accepi. Interceptuſne sit a ſuis, an cum ſuis, dubium: certè non ipſe, non quiſquam ex ſervis ejus apparuit. Utinam ne in Robuſto idem experiamur! Tamen arceſſamus Scaurum. Demus hoc tuis, demus optimi adoleſcentis honeſtiſſimis precibus, qui pietate mirâ, mirâ etiam ſagacitate, patrem quærit. Dii faveant, ut sic inveniat ipſum, quemadmodum jam cum quo fuiſſet invenit! Vale.

XXVI. PLINIUS SERVIANO SUO S.

Gratulatur illi generum.

GAUDEO & gratulor, quòd Fuſco Salinatori filiam tuam deſtinaſti. Domus patricia, pater honeſtiſſimus, mater pari laude: ipſe eſt ſtudioſus, litteratus, etiam diſertus; puer sim-

Digitized by Google

plicitate, comitate juvenis, ſenex gravitate: neque amore decipior. Amo quidem effusè (ita officiis, ita reverentiâ meruit) judico tamen, & quidem tantò acriùs, quantò magis amo: tibique, ut qui exploraverim, ſpondeo habiturum te generum, quo melior fingi ne voto quidem potuit. Supereſt ut avum te quàm maturissimè similium ſui faciat. Quàm felix tempus illud, quo mihi liberos illius, nepotes tuos, ut meos vel liberos vel nepotes, ex veſtro sinu ſumere, & quasi pari jure tenere continget! Vale.

XXVII. Plinius Severo suo S.

Roganti designato conſuli quid deceat in laudem Principis decernere, reſpondet ſe conſulem nihil decreviſſe.

Rogas ut cogitem quid designatus conſul in honorem Principis cenſeas. Facilis inventio, non facilis electio: eſt enim ex virtutibus ejus larga materia. Scribam tamen, vel, quod malo, coràm indicabo, si priùs hæsitationem meam oſtendero. Dubito num idem tibi ſuadere, quod mihi, debeam. Designatus ego conſul, omni hac, etsi non adulatione, ſpecie tamen adulationis, abſtinui: non tamquam liber & conſtans, ſed tamquam intelligens Principis noſtri; cujus videbam hanc eſſe præcipuam laudem, si nihil quasi ex necessitate decernerem. Recordabar etiam plurimos honores pessimo cuique delatos; a quibus hic Optimus ſeparari non alio magis poterat, quàm diversitate cenſendi; quod ipſum dissimulatione & silentio non præterii, ne fortè non judicium illud meum, ſed oblivio

videretur. Hoc tunc ego : ſed non omnibus eadem placent, ne conveniunt quidem. Præterea faciendi aliquid vel non faciendi vera ratio quum hominum ipſorum, tum rerum etiam ac temporum conditione mutatur. Nam recentia opera maximi Principis præbent facultatem nova, magna, vera cenſendi : quibus ex causis (ut ſuprà ſcripsi) dubito, an idem nunc tibi, quod tunc mihi, ſuadeam. Illud non dubito, debuiſſe me in parte consilii tui ponere, quid ipſe feciſſem. Vale.

XXVIII. PLINIUS PONTIO SUO S.

De missis ad ſe copiis tam urbanis, quàm ruſticis gratias agit.

SCIO quæ tibi cauſa fuerit impedimento, quominus præcurrere adventum meum in Campaniam poſſes : ſed quamquam abſens, totus huc migraſti ; tantum mihi copiarum quà urbanarum quà ruſticarum nomine tuo oblatum eſt, quas omnes improbè quidem, accepi tamen. Nam me tui ut ita facerem rogabant ; & verebar ne & mihi & illis iraſcereris, si non feciſſem. In poſterum, nisi adhibueris modum, ego adhibebo. Et jam tuis denuntiavi, si rurſus tam multa attuliſſent, omnia relaturos. Dices, *oportere me tuis rebus ut meis uti :* etiam ; ſed perinde illis ac meis parco. Vale.

Digitized by Google

XXIX. Plinius Quadrato suo S.

Quadratum monet quum Thraſeæ dicto, tum ſuo etiam exemplo, quæ, & quâ ratione cauſæ sint ſuſcipiendæ.

Avidius Quietus, qui me unicè dilexit, &, quo non minùs gaudeo, probavit, ut multa alia Thraſeæ (fuit enim familiaris) ita hoc ſæpe referebat, præcipere ſolitum ſuſcipiendas eſſe cauſas aut amicorum, aut deſtitutas, aut ad exemplum pertinentes. Cur amicorum? non eget interpretatione. Cur deſtitutas? quòd in illis maximè & conſtantia agentis & humanitas cerneretur. Cur pertinentes ad exemplum? quia plurimùm referret bonum an malum induceretur. Ad hæc ego genera cauſarum, ambitioſè fortaſſe, addam tamen claras & illuſtres. Æquum enim eſt agere nonnumquam gloriæ & famæ, id eſt, ſuam cauſam. Hos terminos, quia me conſuluiſti, dignitati ac verecundiæ tuæ ſtatuo. Nec me præterit uſum eſſe & haberi optimum dicendi magiſtrum. Video etiam multos parvo ingenio, litteris nullis, ut bene agerent; agendo conſecutos. Sed & illud, quod vel Pollionis, vel tamquam Pollionis accepi, veriſſimum experior: *Commodè agendo factum eſt, ut ſæpe agerem: ſæpe agendo, ut minùs commode.* Quia ſcilicet aſſiduitate nimiâ facilitas magis quàm facultas, nec fiducia, ſed temeritas paratur. Nec verò Iſocrati quominus haberetur ſummus orator offecit, quòd infirmitate vocis, mollitie frontis, ne in publico diceret impediebatur. Proinde multùm lege, ſcribe, meditare, ut poſſis quum voles dicere: dices quum velle debebis. Hoc ferè temperamentum ipſe ſervavi. Nonnumquam neceſſitati,

Digitized by Google

quæ pars rationis eſt, parui. Egi enim quaſdam a ſenatu juſſus, quo tamen in numero fuerunt ex illa Thraſeæ diviſione, hoc eſt, ad exemplum pertinentes. Adfui Bæticis contra Bæbium Maſſam. Quæsitum eſt an danda eſſet inquisitio: data eſt. Adfui rurſus iiſdem querentibus de Cæcilio Claſſico. Quæsitum eſt an provinciales, ut ſocios miniſtroſque proconſulis, plecti oporteret: pœnas luerunt. Accuſavi Marium Priſcum qui, lege repetundarum damnatus, utebatur clementiâ legis, cujus ſeveritatem immanitate criminum exceſſerat: relegatus eſt. Tuitus ſum Julium Baſſum, ut incuſtoditum nimis & incautum, ita minimè malum: judicibus acceptis, in ſenatu remansit. Dixi proximè pro Vareno, poſtulante ut ſibi invicem evocare teſtes liceret: impetratum eſt. In poſterum opto ut ea potissimùm jubeat, quæ me deceat vel ſponte feciſſe. Vale.

XXX. PLINIUS FABATO SUO S.

De natali die proſoceri, & de adminiſtro villæ Camillianæ præficiendo.

DEBEMUS mehercule natales tuos perinde ac noſtros celebrare, quum lætitia noſtrorum ex tuis pendeat, cujus diligentiâ & curâ hìc hilares, iſtic ſecuri ſumus. Villa Camilliana, quam in Campania possides, eſt quidem vetuſtate vexata; tamen quæ ſunt pretiosiora, aut integra manent, aut levissimè læſa ſunt. Attendimus ergo ut quàm ſaluberrimè reficiantur. Ego videor habere multos amicos, ſed hujus generis, cujus & tu quæris, & res exigit, propè neminem. Sunt enim omnes togati & urbani: ruſti-

corum autem prædiorum adminiſtratio poſcit durum aliquem & agreſtem, cui nec labor ille gravis, nec cura ſordida, nec triſtis ſolitudo videatur. Tu de Rufo honeſtissimè cogitas: fuit enim filio tuo familiaris. Quid tamen nobis ibi præſtare possit ignoro: velle plurimùm ſcio. Vale.

XXXI. Plin. Corneliano suo S.

Quàm honeſti, quàm ſeveri dies, quàm jucundæ remissiones fuerint in consilio Principis apud Centumcellas, qui locus deſcribitur.

Evocatus in consilium a Cæſare noſtro ad Centumcellas (hoc loco nomen) longè maximam cepi voluptatem. Quid enim jucundius, quàm Principis juſtitiam, gravitatem, comitatem in ſeceſſu quoque, ubi maximè recluduntur, inſpicere? Fuerunt variæ cognitiones, & quæ virtutes judicis per plures ſpecies experirentur. Dixit cauſam Claudius Ariſton, princeps Epheſiorum, homo munificus, & innoxiè popularis: inde invidia, & ab dissimillimis delator immiſſus: itaque abſolutus vindicatuſque eſt. Sequenti die audita eſt Galitta, adulterii rea. Nupta hæc tribuno militum honores petituro, & ſuam & mariti dignitatem centurionis amore maculaverat: maritus legato conſulari, ille Cæſari ſcripſerat. Cæſar, excussis probationibus, centurionem exauctoravit, atque etiam relegavit. Supererat crimini, quod nisi duorum eſſe non poterat, reliqua pars ultionis; ſed maritum, non sine aliqua reprehensione patientiæ, amor uxoris retardabat: quam quidem, etiam poſt delatum adulterium, domi habuerat, quasi contentus

Digitized by Google

æmulum removiſſe. Admonitus ut perageret accuſationem, peregit invitus; ſed illam damnari, etiam invito accuſatore, neceſſe erat: damnata, & Juliæ legis pœnis relicta eſt. Cæſar & nomen centurionis, & commemorationem diſciplinæ militaris ſententiæ adjecit, ne omnes ejuſmodi cauſas revocare ad ſe videretur. Tertio die inducta cognitio eſt, multis ſermonibus & vario rumore jactatis Julii Tironis codicillis, quos ex parte veros eſſe conſtabat, ex parte falſi dicebantur. Subſtituebantur crimini Sempronius Senecio eques Romanus, & Eurythmus Cæſaris libertus & procurator. Heredes, quum Cæſar eſſet in Dacia, communiter epiſtolâ ſcriptâ petierant ut ſuſciperet cognitionem: ſuſceperat. Reverſus diem dederat: &, quum ex heredibus quidam, quaſi reverentiâ Eurythmi, omitterent accuſationem, pulcherrimè dixerat, *Nec ille Polycletus eſt, nec ego Nero.* Indulſerat tamen petentibus dilationem, cujus tempore exacto, conſederat auditurus. A parte heredum intraverunt duo: omnino poſtularunt ut omnes heredes agere cogerentur, quum detuliſſent omnes, aut ſibi quoque desiſtere permitteretur. Locutus eſt Cæſar ſummâ gravitate, ſummâ moderatione; quumque advocatus Senecionis & Eurythmi dixiſſet ſuſpicionibus relinqui reos, niſi audirentur: *Non curo*, inquit, *an iſti ſuſpicionibus relinquantur: ego relinquor.* Dein, converſus ad nos, *Ἐπίστασθε quid facere debeamus: iſti enim queri volunt quòd ſibi licuerit non accuſare*: tum ex conſilii ſententia juſſit denuntiari heredibus omnibus ut agerent, aut ſinguli approbarent cauſas non agendi, alioquin ſe vel de calumnia pronuntiaturum. Vides quàm honeſti, quàm ſeveri dies,

quos

Digitized by Google

quos jucundiſſimæ remiſſiones ſequebantur. Adhibebamur quotidie cœnæ; erat modica, ſi Principem cogitares: interdum ἀκροάματα audiebamus; interdum jucundiſſimis ſermonibus nox ducebatur. Summo die abeuntibus nobis (tam diligens in Cæſare humanitas) xenia ſunt miſſa. Sed mihi, ut gravitas cognitionum, conſilii honor, ſuavitas ſimplicitaſque convictûs, ita locus ipſe perjucundus fuit. Villa pulcherrima cingitur viridiſſimis agris: imminet littori, cujus in ſinu fit quum maximè portus. Hujus ſiniſtrum brachium firmiſſimo opere munitum eſt; dextrum elaboratur. In ore portûs inſula aſſurgit, quæ illatum vento mare objacens frangat, tutumque ab utroque latere decurſum navibus præſtet. Aſſurgit autem arte viſenda. Ingentia ſaxa latiſſima navis provehit: contrà, hæc alia ſuper alia dejecta ipſo pondere manent, ac ſenſim, quodam velut aggere conſtruuntur. Eminet jam & apparet ſaxeum dorſum; impactoſque fluctus in immenſum elidit & tollit. Vaſtus illic fragor, canumque circà mare. Saxis deinde pilæ adjiciuntur; quæ procedenti tempore enatam inſulam imitentur. Habebit hic portus & jam habet nomen auctoris, eritque vel maximè ſalutaris. Nam per longiſſimum ſpatium littus importuoſum hoc receptaculo utetur. Vale.

XXXII. Plinius Quinctiliano suo S.

Quinctiliani filiæ nubenti in augmentum dotis offert quinquaginta millia nummûm.

Quamvis & ipſe ſis continentiſſimus, & filiam tuam ita inſtitueris, ut decebat filiam tuam,

Tutilii neptem; quum tamen ſit nuptura honeſtiſſimo viro Nonio Celeri, cui ratio civilium officiorum neceſſitatem quamdam nitoris imponit; debet ſecundùm conditiones mariti veſte, comitatu (quibus non quidem augetur dignitas, ornatur tamen) inſtrui. Te porro animo beatiſſimum, modicum facultatibus ſcio: itaque partem oneris tui mihi vindico, &, tamquam parens alter puellæ noſtræ, confero quinquaginta millia nummûm; plus collaturus, niſi a verecundia tua ſolà mediocritate munuſculi impetrari poſſe confiderem, ne recuſares. Vale.

XXXIII. PLINIUS ROMANO SUO S.

Mittit orationem ſuam pro Accia Variola, dignitate perſonæ, & judicii magnitudine inſignem. Vide 1, 2.

TOLLITE *cuncta*, inquit, *cœptoſque auferte labores.* Seu ſcribis aliquid, ſeu legis, tolli, auferri jube; & accipe orationem meam, ut illa arma, divinam. Num ſuperbiùs potui? revera, ut inter meas, pulchram. Nam mihi ſatis eſt certare mecum. Eſt hæc pro Accia Variola & dignitate perſonæ, & exempli raritate, & judicii magnitudine inſignis. Nam femina ſplendidè nata, nupta prætorio viro, exheredata ab octogenario patre, intra undecim dies, quàm illi novercam, amore captus, induxerat, quadruplici judicio bona paterna repetebat. Sedebant judices centum & octoginta; tot enim quatuor conſiliis colliguntur: ingens utrimque advocatio, & numeroſa ſubſellia: præterea denſa circumſtantium corona latiſſimum judicium multiplici circulo ambibat. Ad hoc, ſtipatum tribunal,

Digitized by Google

atque etiam ex ſuperiore basilicæ parte, quà feminæ, quà viri, & audiendi, quod erat difficile, &, quod facile, viſendi ſtudio imminebant. Magna exſpectatio patrum, magna filiarum, magna etiam novercarum. Secutus eſt varius eventus. Nam duobus consiliis vicimus, totidem victi ſumus. Notabilis prorſus res & mira : eadem in cauſa, iiſdem judicibus, iiſdem advocatis, eodem tempore tanta diversitas accidit caſu, quod non caſus videtur. Victa eſt noverca, ipſa heres ex parte ſexta. Victus Suberinus, qui exheredatus a patre, singulari impudentiâ alieni patris bona vindicabat, non auſus ſui petere. Hæc tibi expoſui, primùm ut ex epiſtola ſcires, quæ ex oratione non poteras : deinde (nam detegam artes) ut orationem libentiùs legeres, si non legere tibi, ſed intereſſe judicio videreris ; quam, sit licet magna, non deſpero gratiam brevissimæ impetraturam. Nam & copiâ rerum, & argutâ divisione, & narratiunculis pluribus, & eloquendi varietate renovatur. Sunt multa (non auderem nisi tibi dicere) elata, multa pugnantia, multa ſubtilia. Intervenit enim acribus illis & erectis frequens necessitas computandi, ac pene calculos tabulamque poſcendi, ut repentè in privati judicii formam centumvirale vertatur. Dedimus vela indignationi, dedimus iræ, dedimus dolori ; & in amplissima cauſa, quasi magno mari, pluribus ventis ſumus vecti. In ſumma, ſolent quidam ex contubernalibus noſtris exiſtimare hanc orationem (iterum dicam) præcipuam, ut inter meas, ὡς ὑπὲρ Κτησιφῶντος eſſe. An verè, tu facillimè judicabis, quia tam memoriter tenes omnes, ut conferre cum hac, dum hanc ſolam legis, poſſis. Vale.

Digitized by Google

XXXIV. PLINIUS MAXIMO SUO S.

Probat munus gladiatorium in funere uxoris datum Veronensibus.

RECTÈ feciſti, quòd gladiatorium munus Veronensibus noſtris promiſiſti, a quibus olim amaris, ſuſpiceris, ornaris. Inde etiam uxorem carissimam tibi & probatissimam habuiſti; cujus memoriæ aut opus aliquod, aut ſpectaculum, atque hoc potissimum, quod maximè funeri, debebatur. Præterea, tanto conſenſu rogabaris, ut negare non conſtans, ſed durum videretur. Illud quoque egregiè, quòd tam facilis, tam liberalis in edendo fuiſti. Nam per hæc etiam magnus animus oſtenditur. Vellem Africanæ, quas coëmeras plurimas, ad præfinitum diem occurriſſent: ſed licet ceſſaverint illæ, tempeſtate detentæ, tu tamen meruiſti, ut acceptum tibi fieret, quod quominus exhiberes, non per te ſtetit. Vale.

Digitized by Google

LIBER SEPTIMUS.

I. C. Plinius Geminio suo S.

Ægrotantem monet exemplo ſuo patienter morbo reſiſtendum eſſe, & obtemperandum medicis.

Terret me hæc tua tam pertinax valetudo, & quamquam te temperantissimum noverim, vereor tamen ne quid illi etiam in mores tuos liceat. Proinde moneo, patienter resiſtas. Hoc laudabile, hoc ſalutare: admittit humana natura, quod ſuadeo: ipſe certè sic agere ſanus cum meis ſoleo. Spero quidem, si fortè in adverſam valetudinem incidero, nihil me desideraturum vel pudore vel pœnitentiâ dignum: si tamen ſuperaverit morbus, denuntio ne quid mihi detis, nisi permittentibus medicis; ſciatiſque, si dederitis, ita vindicaturum, ut ſolent alii, quæ negantur. Quin etiam quum peruſtus ardentissimâ febre, tandem remiſſus unctuſque acciperem a medico potionem, porrexi manum, utque tangeret dixi, admotumque jam labris poculum reddidi. Poſtea quum vicesimo valetudinis die balineo præpararer, muſſanteſque medicos repentè vidiſſem, cauſam requisivi. Reſponderunt poſſe me tutò lavari, non tamen omnino sine aliqua ſuſpicione. Quid, inquam, neceſſe eſt? Atque ita ſpe balinei, cui jam videbar inferri, placidè leniterque dimissâ, ad abſtinentiam rurſus, non ſecus ac modò ad balineum, animum vultumque compoſui. Quæ tibi ſcripsi, primùm ut te

Digitized by Google

non sine exemplo monerem; deinde ut in poſterum ipſe ad eamdem temperantiam adſtringerer, quum me hac epiſtolâ quasi pignore obligaviſſem. Vale.

II. PLINIUS JUSTO SUO S.

Promittit miſſurum ſe aliquid ex nugis ſuis, quum æſtas inquieta & exercita tranſmiſſa fuerit.

QUEMADMODUM congruit, ut simul & affirmes te assiduis occupationibus impediri, & ſcripta noſtra desideres, quæ vix ab otiosis impetrare aliquid perituri temporis poſſunt? Patiar ergo æſtatem inquietam vobis exercitamque tranſcurrere; & hieme demum, quum credibile erit noctibus ſaltem vacare te poſſe, quæram quid potissimum ex nugis meis tibi exhibeam. Interim abunde eſt, si epiſtolæ non ſunt moleſtæ. Sunt autem, & ideo breviores erunt. Vale.

III. PLINIUS PRÆSENTI SUO S.

A longo & quieto ſeceſſu ad urbis officia & moleſtias revocat.

TANTANE perſeverantiâ tu modò in Lucania, modò in Campania? Ipſe enim, inquis, Lucanus, uxor Campana. Juſta cauſa longioris abſentiæ, non perpetuæ tamen. Quin ergo aliquando in urbem redis? ubi dignitas, honor, amicitiæ tam ſuperiores quàm minores. Quouſque regnabis? quouſque vigilabis quum voles? dormies quamdiu voles? quouſque calcei nuſquam? toga feriata? liber totus dies? Tempus eſt te reviſere moleſtias noſtras, vel ob hoc ſolum, ne voluptates iſtæ ſatietate langueſcant.

Saluta pauliſper, quò ſit tibi jucundius ſalutari: terere in hac turba, ut te ſolitudo delectet. Sed quid imprudens, quem evocare conor, retardo? Fortaſſe enim his ipsis admoneris, ut te magis ac magis otio involvas; quod ego non abrumpi, ſed intermitti volo. Ut enim si cœnam tibi facerem, dulcibus cibis acres acutoſque miſcerem, ut obtuſus illis & oblitus ſtomachus his excitaretur, ita nunc hortor, ut jucundissimum genus vitæ nonnullis interdum quasi acoribus condias. Vale.

IV. PLINIUS PONTIO SUO S.

Numquam ſe a poëtice alienum fuiſſe oſtendit ex versibus varii generis, quos diversis temporibus ſcripsit.

AIS legiſſe te hendecaſyllabos meos: requiris etiam quemadmodum cœperim ſcribere, homo, ut tibi videor, ſeverus, ut ipſe fateor, non ineptus. Numquam a poëtice (altiùs enim repetam) alienus fui: quin etiam quatuordecim natus annos Græcam tragœdiam ſcripsi. Qualem? inquis. Neſcio: tragœdia vocabatur. Mox quum e militia rediens, in Icaria inſula ventis detinerer, Latinos elegos in illud ipſum mare ipſamque inſulam feci. Expertus ſum me aliquando & heroo; hendecaſyllabis nunc primùm, quorum hic natalis, hæc cauſa eſt. Legebantur in Laurentino mihi libri Asinii Galli de comparatione patris & Ciceronis: incidit epigramma Ciceronis in Tironem ſuum: dein quum meridie (erat enim æſtas) dormiturus me recepiſſem, nec obreperet ſomnus, cœpi reputare maximos oratores hoc ſtudii genus, & in oblectationibus

habuiſſe, & in laude poſuiſſe. Intendi animum; contraque opinionem meam, poſt longam deſuetudinem, perquam exiguo temporis momento, id ipſum quod me ad ſcribendum ſollicitaverat, his versibus exaravi:

Quum libros Galli legerem, quibus ille parenti
Auſus de Cicerone daret palmamque decuſque,
Laſcivum inveni luſum Ciceronis, & illo
Spectandum ingenio, quo ſeria condidit, & quo
Humanis ſalibus, multo varioque lepore
Magnorum oſtendit mentes gaudere virorum.
Nam queritur quòd fraude malâ fruſtratus amantem
Paucula cœnato sibi debita ſavia Tiro
Tempore nocturno ſubtraxérit. His ego lectis,
Cur poſt hæc, inquam, noſtros celamus amores?
Nullumque in medium timidi damus? atque fatemur
Tironiſque dolos, Tironis noſſe fugaces
Blanditias, & furta novas addentia flammas?

Tranſii ad elegos; hos quoque non minùs celeriter explicui: addidi alios facilitate corruptus: deinde in urbem reverſus, ſodalibus legi. Probaverunt. Deinde plura metra, si quid otii, maximè in itinere, tentavi. Poſtremò placuit exemplo multorum unum ſeparatim hendecaſyllaborum volumen abſolvere, nec pœnitet. Legitur, deſcribitur, cantatur etiam; & a Græcis quoque, quos Latinè hujus libelli amor docuit, nunc citharâ, nunc lyrâ perſonatur. Sed quid ego tam glorioſè? quamquam poëtis furere conceſſum eſt; & tamen non de meo, ſed de aliorum judicio loquor, qui sive judicant, sive errant, me delectant. Unum precor, ut poſteri quoque aut errent ſimiliter, aut judicent. Vale.

Digitized by Google

V. PLINIUS CALPURNIÆ SUÆ S.

Magno ſe uxoris deſiderio teneri ſignificat.

INCREDIBILE eſt quanto deſiderio tui tenear. In cauſa amor primùm; deinde, quod non conſuevimus abeſſe. Inde eſt quòd magnam partem noctium in imagine tua vigil exigo: inde quòd interdiu, quibus horis te viſere ſolebam, ad diætam tuam ipſi me, ut veriſſimè dicitur, pedes ducunt; quòd denique æger & mœſtus, ac ſimilis excluſo, a vacuo limine recedo. Unum tempus his tormentis caret, quo in foro & amicorum litibus conteror. Æſtima tu quæ vita mea ſit, cui requies in labore, in miſeria curiſque ſolatium. Vale.

VI. PLINIUS MACRINO SUO S.

Scribit ſe in cauſa Vareni, de qua jam ſæpius, tenuiſſe ſilentium, docetque exemplis non minùs aliquando oratorium eſſe tacere, quàm dicere. Vide 5, 20. *Adde* 6, 13.

RARA & notabilis res Vareno contigit, ſit licèt adhuc dubia. Bithyni accuſationem ejus, ut temere inchoatam, omiſiſſe narrantur; narrantur dico? adeſt provinciæ legatus: attulit decretum concilii ad Cæſarem, attulit ad multos principes viros, attulit etiam ad nos, Vareni advocatos. Perſtat tamen idem ille Magnus: quin etiam Nigrinum, optimum virum, pertinaciſſimè exercet. Per hunc a conſulibus poſtulabat, ut Varenus exhibere rationes cogeretur. Aſſiſtebam Vareno jam tantùm ut amicus, & tacere decreveram. Nihil enim tam contrarium, quàm ſi advocatus a ſenatu datus defenderem ut reum,

Digitized by Google

cui opus eſſet ne reus videretur. Quum tamen, finitâ poſtulatione Nigrini, conſules ad me oculos retuliſſent: *Scietis*, inquam, *conſtare nobis silentii noſtri rationem, quum veros legatos provinciæ audieritis.* Contrà Nigrinus: *Ad quem missi ſunt?* Ego: *Ad me quoque habeo decretum provinciæ.* Rurſus ille: *Poteſt tibi liquere.* Ad hoc ego: *Si tibi ex diverſo liquet, poteſt & mihi, quod eſt melius, liquere.* Tum legatus Polyænus cauſas abolitæ accuſationis expoſuit, poſtulavitque ne cognitioni Cæſaris præjudicium fieret. Reſpondit Magnus; iterumque Polyænus: ipſe raró & breviter interlocutus, multum me intra silentium tenui. Accepi enim, non minùs interdum oratorium eſſe tacere, quàm dicere: atque adeo repeto, quibuſdam me capitis reis vel magis silentio, quàm oratione accuratissimâ profuiſſe. Mater amiſſo filio (quid enim prohibet, quamquam alia ratio ſcribendæ epiſtolæ fuerit, de ſtudiis diſputare?) libertos ejus, eoſdemque coheredes ſuos, falsi, & veneficii reos detulerat ad Principem, judicemque impetraverat Julium Servianum. Defenderam reos ingenti quidem cœtu. Erat enim cauſa notissima, præterea utrimque ingenia clarissima. Finem cognitioni quæſtio impoſuit, quæ ſecundùm reos dedit. Poſtea mater adiit Principem: affirmavit ſe novas probationes inveniſſe. Præceptum eſt Suburano, ut vacaret finitam cauſam retractanti, si quid novi afferret. Aderat matri Julius Africanus, nepos Julii oratoris (quo audito, Passienus Criſpus dixit, *Bene, mehercule, bene: ſed quò tam bene?*) Hujus nepos, juvenis ingenioſus, ſed parum callidus, quum multa dixiſſet, assignatumque tempus impleſſet, *Rogo*, inquit,

Digitized by Google

Suburane, permittas mihi unum verbum adjicere. Tum ego, quum omnes me, ut diu reſponſurum, intuerentur, *Reſpondiſſem*, inquam, *ſi unum illud verbum Africanus adjeciſſet, in quo non dubito omnia nova fuiſſe.* Non facilè me repeto tantum conſecutum aſſenſum agendo, quantum tunc non agendo. Similiter nunc & probatum & exceptum eſt, quod pro Vareno hactenus non tacui. Conſules, ut Polyænus poſtulabat, omnia integra Principi ſervaverunt; cujus cognitionem ſuſpenſus exſpecto. Nam dies ille nobis pro Vareno aut ſecuritatem & otium dabit, aut intermiſſum laborem renovatâ ſollicitudine injunget. Vale.

VII. PLINIUS SATURNINO SUO S.

Probat vehementer Priſci conjunctionem cum Saturnino, quem negotiis diſtineri moleſtè fert.

ET proximè Priſco noſtro, & rurſus, quia ita jussiſti, gratias egi, libentissimè quidem. Eſt enim mihi perjucundum, quòd viri optimi mihique amicissimi adeo cohæsiſtis, ut invicem vos obligari putetis. Nam ille quoque præcipuam ſe voluptatem ex amicitia tua capere profitetur, certatque tecum honeſtissimo certamine mutuæ caritatis, quam ipſum tempus augebit. Te negotiis diſtineri ob hoc moleſtè fero, quòd deſervire ſtudiis non potes: ſi tamen alteram litem per judicem, alteram, ut ais, ipſe finieris, incipies primùm iſtic otio frui, deinde ſatiatus ad nos reverti. Vale.

Digitized by Google

VIII. PLINIUS PRISCO SUO S.

Idem quod ſuperiori epiſtolâ ſignificat, & Priſcum hortatur ad conſtantiam.

EXPRIMERE non poſſum, quàm jucundum ſit mihi, quòd Saturninus noſter ſummas tibi apud me gratias aliis ſuper alias epiſtolis agit. Perge ut cœpiſti, virumque optimum quàm familiarissimè dilige, magnam voluptatem ex amicitia ejus percepturus, nec ad breve tempus. Nam quum omnibus virtutibus abundat, tum hac præcipuè, quòd habet maximam in amore conſtantiam. Vale.

IX. PLINIUS CORNELIO FUSCO SUO S.

Rationem exercendi ſtili præſcribit.

QUÆRIS quemadmodum in ſeceſſu, quo jamdiu frueris, putem te ſtudere oportere. Utile in primis, & multi præcipiunt, vel ex Græco in Latinum, vel ex Latino vertere in Græcum: quo genere exercitationis proprietas ſplendorque verborum, copia figurarum, vis explicandi, præterea imitatione optimorum similia inveniendi facultas paratur: simul quæ legentem fefelliſſent, transferentem fugere non poſſunt: intelligentia ex hoc & judicium acquiritur. Nihil obfuerit, quæ legeris hactenus, ut rem argumentumque teneas, quasi æmulum ſcribere, lectiſque conferre, ac ſedulò pensitare, quid tu, quid ille commodius. Magna gratulatio, si nonnulla tu; magnus pudor, si cuncta ille meliùs. Licebit interdum & notissima eligere, & certare cum electis. Audax hæc, non tamen improba, quia ſecreta, contentio: quamquam

Digitized by Google

multos videmus ejuſmodi certamina ſibi cum multa laude ſumpsiſſe, quoſque ſubſequi ſatis habebant, dum non deſperant, anteceſsiſſe. Poteris & quæ dixeris, poſt oblivionem retractare, multa retinere, plura transire; alia interſcribere, alia reſcribere. Laborioſum iſtud & tædio plenum, ſed difficultate ipsâ fructuoſum, recaleſcere ex integro, & reſumere impetum fractum, omiſſumque; poſtremò nova velut membra peracto corpori intexere, nec tamen priora turbare. Scio nunc tibi eſſe præcipuum ſtudium orandi; ſed non ideo ſemper pugnacem hunc & quasi bellatorium ſtilum ſuaſerim. Ut enim terræ variis mutatiſque ſeminibus, ita ingenia noſtra nunc hac, nunc illâ meditatione recoluntur. Volo interdum aliquem ex hiſtoria locum apprehendas: volo epiſtolam diligentiùs ſcribas. Nam ſæpe in orationes quoque non hiſtorica modò, ſed propè poëtica deſcriptionum neceſsitas incidit; & preſſus ſermo puruſque ex epiſtolis petitur. Fas eſt & carmine remitti, non dico continuo & longo (id enim perfici nisi in otio non poteſt) ſed hoc arguto & brevi, quod aptè quantaſlibet occupationes curaſque diſtinguit. Luſus vocantur; ſed hi luſus non minorem interdum gloriam, quàm ſeria conſequuntur: atque adeo (cur enim te ad verſus non versibus adhorter?

Ut laus eſt ceræ, mollis cedenſque ſequatur
Si doctos digitos, juſſaque fiat opus;
Et nunc informet Martem, caſtamve Minervam,
Nunc Venerem effingat, nunc Veneris puerum;
Utque ſacri fontes non ſola incendia ſiſtunt,
Sæpe etiam flores vernaque prata juvant:

Sic hominum ingenium flecti ducique per artes
Non rigidas doctâ mobilitate decet.

Itaque ſummi oratores, ſummi etiam viri sic ſe aut exercebant aut delectabant, immo delectabant exercebantque. Nam mirum eſt ut his opuſculis animus intendatur remittaturque. Recipiunt enim amores, odia, iras, miſericordiam, urbanitatem, omnia denique, quæ in vita, atque etiam in foro cauſiſque verſantur. Ineſt his quoque eadem quæ aliis carminibus utilitas, quòd metri necessitate devincti, ſolutâ oratione lætamur, & quod facilius eſſe comparatio oſtendit, libentiùs ſcribimus. Habes plura etiam fortaſſe, quàm requirebas; unum tamen omisi. Non enim dixi quæ legenda arbitrarer; quamquam dixi, quum dicerem, quæ ſcribenda. Tu memineris ſui cujuſque generis auctores diligenter eligere. Aiunt enim, *multum legendum eſſe, non multa.* Qui sint hi, adeo notum promptumque eſt, ut demonſtratione non egeat; & alioquin tam immodicè epiſtolâ me extendi, ut dum tibi, quemadmodum ſtudere debeas, ſuadeo, ſtudendi tempus abſtulerim. Quin ergo pugillares reſumis, & aliquid ex his, vel iſtud ipſum, quod cœperas, ſcribis. Vale.

X. Plinius Macrino suo S.

Qui tandem eventus fuerit actionis Bithynorum contra Varenum. Vide ſuprà 6.

Quia ipſe, quum prima cognovi, jungere extrema quasi avulſa cupio; te quoque exiſtimo velle de Vareno & Bithynis reliqua cognoſcere. Acta cauſa hinc a Polyæno, inde a Magno.

Finitis actionibus Cæſar, *Neutra*, inquit, *pars de mora queretur. Erit mihi curæ explorare provinciæ voluntatem.* Multum interim Varenus tulit. Etenim quàm dubium eſt an meritò accuſetur, qui an omnino accuſetur, incertum eſt? Supereſt, ne rurſus provinciæ, quod damnaſſe dicitur, placeat, agatque pœnitentiam pœnitentiæ ſuæ. Vale.

XI. Plinius Fabato Prosocero suo S.

Factum liberti ſui in gratiam Corelliæ ratum ſe habere ait, cauſaſque addit ſuæ in illam liberalitatis.

Miraris quòd Hermes libertus meus hereditarios agros, quos ego juſſeram proſcribi, non exſpectatâ auctione, pro meo quincunce ex ſeptingentis millibus Corelliæ addixerit. Adjicis poſſe eos nongentis millibus vænire, ac tantò magis quæris, an quod gessit ratum ſervem. Ego verò ſervo: quibus ex causis accipe: cupio enim & tibi probatum, & coheredibus meis excuſatum eſſe, quòd me ab illis, majore officio jubente, ſecerno. Corelliam cum ſumma reverentia diligo; primùm ut ſororem Corellii Rufi, cujus mihi memoria ſacroſancta eſt; deinde ut matri meæ familiarissimam. Sunt mihi & cum marito ejus Minucio Juſto, optimo viro, vetera jura: fuerunt & cum filio maxima; adeo quidem, ut prætore me, ludis meis præſederit. Hæc, quum proximè iſtic fui, indicavit mihi cupere ſe aliquid circa Larium noſtrum possidere: ego illi ex prædiis meis quod vellet, & quanti vellet, obtuli, exceptis paternis materniſque; his enim cedere ne Corelliæ quidem poſſum. Igitur quum obveniſſet mihi hereditas,

Digitized by Google

in qua prædia iſta, ſcripsi ei vænalia futura. Has epiſtolas Hermes tulit, exigentique ut ſtatim portionem meam ſibi addiceret, paruit. Vides quàm ratum habere debeam, quod libertus meus meis moribus geſsit. Supereſt ut coheredes æquo animo ferant ſeparatim me vendidiſſe, quod mihi licuit omnino vendere. Nec verò coguntur imitari meum exemplum. Non enim illis eadem cum Corellia jura ſunt. Poſſunt ergo intueri utilitatem ſuam, pro qua mihi fuit amicitia. Vale.

XII. PLINIUS MINUCIO SUO S.

Libellum a ſe formatum mittit, nec jocis abſtinet.

LIBELLUM formatum a me, ſicut exegeras, quo amicus tuus, immo noſter (quid enim non commune nobis?) ſi res poſceret, uteretur, misi tibi ideo tardiùs, ne tempus emendandi eum, id eſt, diſperdendi haberes. Habebis tamen, an emendandi neſcio, utique diſperdendi (ὑμεῖς γὰρ κακόζηλοι) ſi optima quæque detraxeris. Quod ſi feceris, boni conſulam. Poſtea enim illis ex àliqua occaſione ut meis utar, & beneficio faſtidii tui ipſe laudabor, ut in eo quod annotatum invenies, & ſuprà ſcripto aliter explicitum. Nam quum ſuſpicarer futurum, ut tibi tumidius videretur, quod eſt ſonantius & elatius, non alienum exiſtimavi, ne te torqueres, addere ſtatim preſſius quiddam & exilius, vel potiùs humilius & pejus, veſtro tamen judicio rectius. Cur enim non uſquequaque tenuitatem veſtram inſequar & exagitem? Hæc, ut inter iſtas occupationes aliquid aliquando rideres: illud ſeriò. Vide ut mihi viaticum reddas

Digitized by Google

quod impendi, datâ operâ curſore dimiſſo. Næ tu, quum hoc legeris, non partes libelli, ſed totum libellum improbabis, negabiſque ullius pretii eſſe, cujus pretium repoſceris. Vale.

XIII. Plinius Feroci suo S.

Elegantem Ferocis epiſtolam laudat.

Eadem epiſtola & ſtudere te, & non ſtudere ſignificat. Ænigmata loquor. Ita planè, donec diſtinctiùs quod ſentio enuntiem. Negat enim te ſtudere; ſed eſt tam polita, quæ, nisi a ſtudente, non poteſt ſcribi: aut es tu ſuper omnes beatus, si talia per desidiam & otium perficis. Vale.

XIV. Plinius Corelliæ suæ S.

Liberti ſui factum, de quo ſuprà II, *ratum eſſe vult.*

Tu quidem honeſtissimè, quòd tam impensè & rogas & exigis, ut accipi jubeam a te pretium agrorum non ex ſeptingentis millibus, quanti illos a liberto meo, ſed ex nongentis, quanti a publicanis partem vicesimam emiſti. Invicem ego & rogo & exigo, ut non ſolùm quid te, verùm etiam quid me deceat, adſpicias; patiariſque me in hoc uno tibi eodem animo repugnare, quo in omnibus obſequi ſoleo. Vale.

Digitized by Google

XV. PLINIUS SATURNINO SUO S.

Rem publicam & amicorum curare honeſtum eſt.

REQUIRIS quid agam? Quo noſti, diſtringor officio, amicis deſervio, ſtudeo interdum, quod non interdum, ſed ſolum, ſemperque facere, non audeo dicere rectius, certè beatius erat. Te alia omnia, quàm quæ velis, agere, moleſtè ferrem, nisi ea, quæ agis, eſſent honeſtissima. Nam & reipublicæ ſuæ negotia curare, & diſceptare inter amicos, laude dignissimum eſt. Priſci noſtri contubernium jucundum tibi futurum ſciebam. Noveram simplicitatem ejus, noveram comitatem: eumdem eſſe, quod minùs noram, gratissimum experior, quum tam jucundè officiorum noſtrorum meminiſſe eum ſcribas. Vale.

XVI. PLINIUS FABATO PROSOCERO SUO S.

Tironem confidit libenter ex itinere deverſurum ad Fabatum, ut vindictâ liberet eos, quos Fabatus inter amicos manumisit.

CALESTRIUM Tironem familiarissimè diligo, & privatis mihi & publicis necessitudinibus implicitum. Simul militavimus, simul quæſtores Cæſaris fuimus. Ille me in tribunatu liberorum jure præcessit; ego illum in prætura ſum conſecutus, quum mihi Cæſar annum remisiſſet. Ego in villas ejus ſæpe ſecessi; ille in domo mea ſæpe convaluit. Hic nunc pro conſule provinciam Bæticam per Ticinum eſt petiturus. Spero, immo confido, facilè me impetraturum, ut ex itinere deflectat ad te, si voles vindictâ liberare, quos

proximè inter amicos manumisiſti. Nihil eſt quod verearis, ne sit hoc illi moleſtum, cui orbem terrarum circumire non erit longum meâ causâ. Proinde nimiam iſtam verecundiam pone, teque quid velis conſule. Illi tam jucundum eſt quod ego, quàm mihi quod tu jubes. Vale.

XVII. PLINIUS CELERI SUO S.

Orationes, & hiſtorias, & carmina recitare perinde utile eſt.

SUA cuique ratio recitandi; mihi, quod ſæpe jam dixi, ut si quid me fugit, ut certè fugit, admonear. Quò magis miror quod ſcribis, fuiſſe quoſdam qui reprehenderent quòd orationes omnino recitarem; nisi verò has ſolas non putant emendandas. A quibus libenter requisierim cur concedant (si concedant tamen) hiſtoriam debere recitari, quæ non oſtentationi, ſed fidei veritatique componitur; cur tragœdiam, quæ non auditorium, ſed ſcenam & actores; cur lyrica, quæ non lectorem, ſed chorum & lyram poſcunt. At horum recitatio uſu jam recepta eſt: num ergo culpandus eſt ille qui cœpit? quamquam orationes quoque & noſtri quidam, & Græci lectitaverunt. Supervacuum tamen eſt recitare quæ dixeris: etiam, si eadem omnia, si iiſdem omnibus, si ſtatim recites: si verò multa inſeras, multa commutes; si quoſdam novos, quoſdam eoſdem, ſed poſt tempus, aſſumas; cur minùs probabilis sit cauſa recitandi quæ dixeris, quàm edendi? Sed difficile eſt ut oratio, dum recitatur, ſatisfaciat. Jam hoc ad laborem recitantis pertinet, non ad rationem non recitandi. Nec verò ego dum recito, laudari, ſed

Digitized by Google

dum legor, cupio. Itaque nullùm emendandi genus omitto: ac primùm quæ ſcripsi mecum ipſe pertracto; deinde duobus aut tribus lego, mox aliis trado adnotanda, notaſque eorum, si dubito, cum uno rurſus aut altero pensito; novissimè pluribus recito, ac, si quid mihi credis, tunc acerrimè emendo. Nam tantò diligentiùs, quantò ſollicitiùs, intendo. Optimè autem reverentia, pudor, metus judicant. Idque adeo sic habe. Nonne, si locuturus es cum aliquo, quamlibet docto, uno tamen, minùs commoveris, quàm si cum multis vel indoctis? Nonne, quum ſurgis ad agendum, tunc maximè tibi ipſe diffidis? tunc commutata, non dico plurima, ſed omnia cupis? utique, si latior ſcena, & corona diffusior. Nam illos quoque ſordidos pullatoſque reveremur. Nonne, si prima quæque improbari putas, debilitaris & concidis? Opinor, quia in numero ipſo eſt quoddam magnum collatumque consilium; quibuſque singulis judicii parum, omnibus plurimùm. Itaque Pomponius Secundus, hic ſcriptor tragœdiarum, si quid fortè familiarior amicus tollendum, ipſe retinendum arbitraretur, dicere ſolebat: *Ad populum provoco;* atque ita ex populi vel silentio vel aſſenſu aut ſuam aut amici ſententiam ſequebatur: tantum ille populo dabat. Rectè an ſecus, nihil ad me. Ego enim non populum advocare, ſed certos electoſque ſoleo, quos intuear, quibus credam, quos denique & tamquam singulos obſervem, & tamquam non singulos timeam. Nam quod M. Cicero de ſtilo, ego de metu ſentio. Timor eſt emendator aſperrimus. Hoc ipſum, quòd nos recitaturos cogitamus, emendat: quòd auditorium ingredimur, emendat: quòd palle-

mus, horreſcimus, circumſpicimus, emendat. Proinde non pœnitet me conſuetudinis meæ, quam utiliſſimam experior; adeoque non deterreor ſermunculis iſtorum, ut ultro te rogem monſtres aliquid, quod his addam. Nihil enim curæ meæ ſatis eſt. Cogito quàm ſit magnum dare aliquid in manus hominum; nec perſuadere mihi poſſum, non & cum multis & ſæpe tractandum, quod placere & ſemper & omnibus cupias. Vale.

XVIII. PLINIUS CANINIO SUO S.

Ut ſalva ſit pecunia, quam Comenſibus dabat in epulum, ſuadet eamdem inire rationem, quam ipſe ſecutus eſt.

DELIBERAS mecum quemadmodum pecunia, quam municipibus noſtris in epulum obtuliſti, poſt te quoque ſalva ſit. Honeſta conſultatio, non expedita ſententia. Numeres reip. ſummam? verendum eſt ne dilabatur. Des agros? ut publici, negligentur. Equidem nihil commodius invenio, quàm quod ipſe feci. Nam pro quingentis millibus nummûm, quæ in alimenta ingenuorum ingenuarumque promiſeram, agrum ex meis longè pluris actori publico mancipavi; eumdem vectigali impoſito recepi, tricena millia annua daturus. Per hoc enim & reipublicæ ſors in tuto, nec reditus incertus, & ager ipſe propter id, quod vectigal largè ſupercurrit, ſemper dominum, a quo exerceatur, inveniet. Nec ignoro, me plus aliquantò, quàm donaſſe videor, erogaviſſe, quum pulcherrimi agri pretium neceſſitas vectigalis infregerit. Sed oportet privatis utilitatibus publicas, mortalibus æternas ante-

Digitized by Google

ferre ; multóque diligentiùs muneri ſuo conſulere , quam facultatibus. Vale.

XIX. PLINIUS PRISCO SUO S.

Angit Plinium valetudo Fanniæ, quam meritis laudibus effert.

ANGIT me Fanniæ valetudo. Contraxit hanc dum assidet Juniæ Virgini, ſponte primùm (eſt enim affinis) deinde etiam ex auctoritate pontificum. Nam Virgines, quum vi morbi atrio Veſtæ coguntur excedere , matronarum curæ cuſtodiæque mandantur. Quo munere Fannia dum ſedulò fungitur, hoc diſcrimine implicita eſt. Insident febres, tussis increſcit, ſumma macies, ſumma defectio ; animus tantùm & ſpiritus viget , Helvidio marito , Thraſeà patre dignissimus ; reliqua labuntur , meque mon metu tantùm, verùm etiam dolore conficiunt. Doleo enim maximam feminam eripi oculis civitatis, neſcio an aliquid simile viſuris. Quæ caſtitas illius ! quæ ſanctitas ! quanta gravitas ! quanta conſtantia ! Bis maritum ſecuta in exsilium eſt, tertiò ipſa propter maritum relegata. Nam quum Senecio reus eſſet, quòd de vita Helvidii libros compoſuiſſet ; rogatumque ſe a Fannia in defensione dixiſſet, quærente minaciter Metio Caro *an rogaſſet ?* reſpondit, Rogavi : *an commentarios ſcripturo dediſſet ?* Dedi : *an ſciente matre ?* Neſciente. Poſtremò nullam vocem cedentem periculo emisit. Quin etiam illos ipſos libros , quamquam ex necessitate & metu temporum abolitos ſenatuſconſulto , publicatis bonis , ſervavit , habuit , tulitque in exsilium exsilii cauſam. Eadem quàm jucunda, quàm comis, quàm

Digitized by Google

denique (quod paucis datum eſt) non minùs amabilis quàm veneranda ! Erit ſanè , quam poſtea uxoribus oſtentare possimus ; erit , a qua viri quoque fortitudinis exempla ſumamus , quam ſic cernentes audienteſque miramur , ut illas , quæ leguntur. Ac mihi domus ipſa nutare , convulſaque ſedibus ſuis ruitura ſuprà videtur , licèt adhuc poſteros habeat. Quantis enim virtutibus , quantiſque factis aſſequentur , ut hæc non novissima occiderit ? Me quidem illud etiam affligit & torquet , quòd matrem ejus , illam (nihil poſſum illuſtrius dicere) tantæ feminæ matrem , rurſus videor amittere , quam hæc ut reddit ac refert nobis , ſic auferet ſecum , meque & novo pariter & reſciſſo vulnere afficiet. Utramque colui , utramque dilexi : utram magis , neſcio ; nec diſcerni volebant. Habuerunt officia mea in ſecundis ; habuerunt in adverſis. Ego ſolatium relegatarum , ego ultor reverſarum. Non feci tamen paria , atque eò magis hanc cupio ſervari , ut mihi ſolvendi tempora ſuperſint. In his eram curis quum ſcriberem ad te ; quas ſi deus aliquis in gaudium verterit , de metu non querar. Vale.

XX. Plinius Tacito suo S.

Librum Taciti notatum a ſe remittit , paremque vicem in ſuo libro exſpectans , hâc mutuâ ſtudiorum ſocietate delectatur. Vide 9 , 23.

Librum tuum legi , & , quàm diligentissimè potui , adnotavi quæ commutanda , quæ eximenda arbitrarer. Nam & ego verum dicere aſſuevi , & tu libenter audire. Neque enim ulli patientiùs reprehenduntur , quàm qui maximè laudari me-

Digitized by Google

rentur. Nunc a te librum meum cum adnotationibus tuis exſpecto. O jucundas, ô pulchras vices! Quàm me delectat, quòd, si qua poſteris cura noſtri, uſquequaque narrabitur quâ concordiâ, ſimplicitate, fide vixerimus! Erit rarum & insigne, duos homines ætate, dignitate propemodum æquales, nonnullius in litteris nominis (cogor enim de te quoque parciùs dicere, quia de me simul dico) alterum alterius ſtudia foviſſe. Equidem adoleſcentulus, quum jam tu famâ gloriâque floreres, te ſequi, tibi *longo, ſed proximus, intervallo* & eſſe & haberi concupiſcebam. Et erant multa clarissima ingenia; ſed tu mihi (ita similitudo naturæ ferebat) maximè imitabilis, maximè imitandus videbaris. Quò magis gaudeo quòd, si quis de ſtudiis ſermo, unà nominamur; quòd de te loquentibus ſtatim occurro. Nec deſunt qui utrique noſtrûm præferantur. Sed nihil intereſt meâ quo loco jungimur: nam mihi primus, qui a te proximus. Quin etiam in teſtamentis debes adnotaſſe: nisi quis fortè alterutri noſtrûm amicissimus, eadem legata, & quidem pariter, accipimus. Quæ omnia huc ſpectant, ut invicem ardentiùs diligamus, quum tot vinculis nos ſtudia, mores, fama, ſuprema denique hominum judicia conſtringant. Vale.

XXI. Plinius Cornuto suo S.

Ait ſe oculorum infirmitati conſulere, deque gallina ad ſe miſſa gratias agit.

Pareo, collega carissime, & infirmitati oculorum, ut jubes, conſulo. Nam & huc tecto vehiculo undique incluſus, quasi in cubiculo, perveni,

Digitized by Google

perveni, & hîc non ſtilo modò, verùm etiam lectionibus difficulter, ſed abſtineo, ſoliſque auribus ſtudeo. Cubicula obductis velis opaca, nec tamen obſcura, facio. Cryptoporticus quoque, adopertis inferioribus feneſtris, tantum umbræ quantum luminis habet. Sic paulatim lucem ferre condiſco. Balineum aſſumo, quia prodeſt: vinum, quia non nocet; parciſſimè tamen. Ita aſſuevi, & nunc cuſtos adeſt. Gallinam, ut a te miſſam, libenter accepi; quam ſatis acribus oculis, quamquam adhuc lippus, pinguiſſimam vidi. Vale.

XXII. Plinius Falconi suo S.

Ejus, cui petierat tribunatum, nomen indicat, eumque laudibus tollit.

Minus miraberis me tam inſtanter petiſſe, ut in amicum meum conferres tribunatum, quum ſcieris quis ille, qualiſque. Poſſum autem jam tibi & nomen indicare, & deſcribere ipſum, poſtquam polliceris. Eſt Cornelius Minucianus, ornamentum regionis meæ, ſeu dignitate, ſeu moribus. Natus ſplendidè, abundat facultatibus; amat ſtudia, ut ſolent pauperes. Idem rectiſſimus judex, fortiſſimus advocatus, fideliſſimus amicus. Accepiſſe te beneficium credes, quum propiùs inſpexeris hominem, omnibus honoribus, omnibus titulis (nihil volo elatius de modeſtiſſimo viro dicere) parem. Vale.

Digitized by Google

XXIII. PLIN. FABATO PROSOCERO SUO S.

Rogat ut domi proconſulem Tironem exſpectet, nec ei contra rationem ætatis obviam procedat. Vide ſuprà 16.

GAUDEO quidem eſſe te tam fortem, ut Mediolani occurrere Tironi poſſis: ſed, ut perſeveres eſſe tam fortis, rogo, ne tibi contra rationem ætatis tantum laboris injungas. Quinimmo denuntio ut illum & domi, & intra domum, atque etiam intra cubiculi limen exſpectes. Etenim quum a me ut frater diligatur, non debet ab eo, quem ego parentis loco obſervo, exigere officium, quod parenti ſuo remiſiſſet. Vale.

XXIV. PLINIUS GEMINIO SUO S.

Ummidiæ mortem nuntiat, heredemque ex beſſe nepotem eſſe, cujus mores & ingenium laudat.

UMMIDIA Quadratilla paulò minùs octogeſimo ætatis anno deceſſit, uſque ad noviſſimam valetudinem viridis, atque etiam ultra matronalem modum compacto corpore & robuſto. Deceſſit honeſtiſſimo teſtamento. Reliquit heredes, ex beſſe nepotem, ex tertia parte neptem. Neptem parum novi: nepotem familiariſſimè diligo, adoleſcentem ſingularem, nec iis tantùm, quos ſanguine attingit, inter propinquos amandum. Ac primùm conſpicuus formâ omnes ſermones malignorum & puer & juvenis evaſit: intra quartum & viceſimum annum maritus, &, ſi deus annuiſſet, pater. Vixit in contubernio aviæ delicatæ ſeveriſſimè, & tamen obſequentiſſimè. Habebat illa pantomimos, fovebatque

effusiùs, quàm principi feminæ convenit. Hos Quadratus non in theatro, non domi ſpectabat; nec illa exigebat. Audivi ipſam, quum mihi commendaret nepotis ſui ſtudia, ſolere ſe, ut feminam, in illo otio ſexûs, laxare animum luſu calculorum, ſolere ſpectare pantomimos ſuos; ſed quum factura eſſet alterutrum, ſemper ſe nepoti ſuo præcepiſſe abiret, ſtuderetque: quod mihi non amore ejus magis facere, quàm reverentiâ videbatur. Miraberis, & ego miratus ſum. Proximis ſacerdotalibus ludis, productis in commissione pantomimis, quum ſimul theatro ego & Quadratus egrederemur, ait mihi: *Scis me hodie primùm vidiſſe ſaltantem aviæ meæ libertum?* Hoc nepos. At, hercule, alienissimi homines in honorem Quadratillæ (pudet me dixiſſe honorem) per adulationis officium, in theatrum curſitabant, exſultabant, plaudebant, mirabantur; ac deinde ſingulos geſtus dominæ cum canticis reddebant; qui nunc exiguissima legata, theatralis operæ corollarium, accipient ab herede qui non ſpectabat. Hæc, quia ſoles, si quid incidit novi, non invitus audire; deinde quia jucundum eſt mihi, quod ceperim gaudium ſcribendo retractare. Gaudeo enim pietate defunctæ, honore optimi juvenis: lætor etiam quòd domus aliquando C. Caſsii, hujus, qui Caſsianæ ſcholæ princeps & parens fuit, ſerviet domino non minori. Implebit enim illam Quadratus meus, & decebit; rurſuſque ei priſtinam dignitatem, celebritatem, gloriamque reddet, quum tantus orator inde procedet, quantus juris ille conſultus. Vale.

Digitized by Google

XXV. PLINIUS RUFO SUO S.

Terentii Junioris in villa latentis ingenium, artes, doctrina laudantur.

O QUANTUM eruditorum aut modeſtia ipſorum, aut quies operit ac ſubtrahit famæ! At nos eos tantùm dicturi aliquid aut lecturi timemus, qui ſtudia ſua proferunt; quum illi qui tacent, hoc amplius præſtent, quòd maximum opus ſilentio reverentur. Expertus ſcribo quod ſcribo. Terentius Junior, equeſtribus militiis, atque etiam procuratione Narbonenſis provinciæ integerrimè functus, recepit ſe in agros ſuos, paratiſque honoribus tranquillissimum otium prætulit. Hunc ego invitatus hoſpitio, ut bonum patrem familiæ, ut diligentem agricolam intuebar, de his locuturus, in quibus illum verſari putabam; & cœperam, quum ille me doctiſſimo ſermone revocavit ad ſtudia. Quàm terſa omnia! quàm Latina! quàm Græca! Nam tantum utrâque linguâ valet, ut eâ magis videatur excellere, quâ quum maximè loquitur. Quantum ille legit! quantum tenet! Athenis vivere hominem, non in villa putes. Quid multa? Auxit ſollicitudinem meam, effecitque ut illis, quos doctiſſimos novi, non minùs hos ſeductos & quaſi ruſticos verear. Idem ſuadeo tibi. Sunt enim ut in caſtris, ſic etiam in litteris noſtris plures cultu pagano, quos cinctos & armatos, & quidem ardentiſſimo ingenio, diligenter ſcrutatus invenies. Vale.

Digitized by Google

XXVI. PLINIUS MAXIMO SUO S.

Optimos eſſe nos, dum infirmi ſumus.

NUPER me cujuſdam amici languor admonuit optimos eſſe nos, dum infirmi ſumus. Quem enim infirmum aut avaritia aut libido ſollicitat? Non amoribus ſervit, non appetit honores, opes negligit, & quantulumcumque, ut relicturus, ſatis habet: tunc deos, tunc hominem eſſe ſe meminit: invidet nemini, neminem miratur, neminem deſpicit; ac ne ſermonibus quidem malignis aut attendit, aut alitur: balinea imaginatur & fontes. Hæc ſumma curarum, ſumma votorum; mollemque in poſterum & pinguem, si contingat evadere, hoc eſt, innoxiam beatamque deſtinat vitam. Poſſum ergo, quod plurimis verbis, plurimis etiam voluminibus philoſophi docere conantur, ipſe breviter tibi mihique præcipere, ut tales eſſe ſani perſeveremus, quales nos futuros profitemur infirmi. Vale.

XXVII. PLINIUS SURÆ SUO S.

Utrum phantaſmata sint ità quærit, ut allatis exemplis affirmare videatur.

ET mihi diſcendi, & tibi docendi facultatem otium præbet. Igitur perquam velim ſcire, eſſe phantaſmata, & habere propriam figuram, numenque aliquod putes, an inania & vana ex metu noſtro imaginem accipere. Ego ut eſſe credam in primis eo ducor, quod audio accidiſſe Curtio Rufo. Tenuis adhuc & obſcurus obtinenti Africam comes hæſerat: inclinato die ſpatiabatur in porticu: offertur ei mulieris figura,

Digitized by Google

humanâ grandior pulchriorque : perterrito Africam ſe, futurorum prænuntiam dixit : iturum enim Romam, honoreſque geſturum, atque etiam cum ſummo imperio in eamdem provinciam reverſurum, ibique moriturum. Facta ſunt omnia. Præterea accedenti Carthaginem, egredientique navem, eadem figura in littore occurriſſe narratur. Ipſe certè implicitus morbo, futura præteritis, adverſa ſecundis auguratus, ſpem ſalutis, nullo ſuorum deſperante, projecit. Jam illud nonne & magis terribile, & non minùs mirum eſt, quod exponam ut accepi? Erat Athenis ſpatioſa & capax domus, ſed infamis & peſtilens. Per ſilentium noctis ſonus ferri, &, si attenderes acriùs, ſtrepitus vinculorum longiùs primò, deinde e proximo reddebatur : mox apparebat idolon, ſenex macie & ſqualore confectus, promiſsâ barbâ, horrenti capillo, cruribus compedes, manibus catenas gerebat, quatiebatque. Inde inhabitantibus triſtes diræque noctes per metum vigilabantur : vigiliam morbus, &, creſcente formidine, mors ſequebatur. Nam interdiu quoque, quamquam abſceſſerat imago, memoria imaginis oculis inerrabat ; longiorque causis timoris timor erat. Deſerta inde & damnata ſolitudine domus, totaque illi monſtro relicta : proſcribebatur tamen, ſeu quis emere, ſeu quis conducere ignarus tanti mali vellet. Venit Athenas philoſophus Athenodorus, legit titulum, auditoque pretio, quia ſuſpecta vilitas, percunctatus, omnia docetur, ac nihilominus, immo tantò magis conducit. Ubi cœpit adveſperaſcere, jubet ſterni ſibi in primâ domûs parte, poſcit pugillares, ſtilum, lumen : ſuos omnes in interiora dimittit ; ipſe

Digitized by Google

ad ſcribendum animum, oculos, manum intendit, ne vacua mens audita ſimulacra, & inanes ſibi metus fingeret. Initio, quale ubique, ſilentium noctis; deinde concuti ferrum, vincula moveri: ille non tollere oculos, non remittere ſtilum, ſed obfirmare animum, auribuſque prætendere: tum crebreſcere fragor, adventare, & jam ut in limine, jam ut intra limen audiri: reſpicit, videt, agnoſcitque narratam ſibi effigiem. Stabat innuebatque digito, ſimilis vocanti: hic contrà, ut paululum exſpectaret, manu ſignificat, rurſuſque ceris & ſtilo incumbit: illa ſcribentis capiti catenis inſonabat: reſpicit rurſus idem, quod priùs, innuentem; nec moratus tollit lumen, & ſequitur. Ibat illa lento gradu, quaſi gravis vinculis: poſtquam deflexit in aream domûs, repentè dilapſa deſerit comitem; deſertus herbas & folia concerpta ſignum loco ponit. Poſtero die adit magiſtratus, monet ut illum locum effodi jubeant. Inveniuntur oſſa inſerta catenis & implicita, quæ corpus ævo terràque putrefactum nuda & exeſa reliquerat vinculis: collecta publicè ſepeliuntur: domus poſtea rite conditis manibus caruit. Et hæc quidem affirmantibus credo: illud affirmare aliis poſſum. Eſt libertus mihi non illitteratus. Cum hoc minor frater eodem lecto quieſcebat. Is viſus eſt ſibi cernere quemdam in toro reſidentem, admoventemque capiti ſuo cultros, atque etiam ex ipſo vertice amputantem capillos. Ubi illuxit, ipſe circa verticem tonſus, capilli jacentes reperiuntur. Exiguum temporis medium, & rurſus ſimile aliud priori fidem fecit. Puer in pædagogio miſtus pluribus dormiebat: venerunt per feneſtras (ita narrat) in tunicis albis duo,

Digitized by Google

cubantemque detonderunt; & quà venerant, receſſerunt. Hunc quoque tonſum, ſparſoſque circà capillos dies oſtendit. Nihil notabile ſecutum, nisi fortè, quòd non fui reus, futurus, si Domitianus, ſub quo hæc acciderunt, diutius vixiſſet. Nam in ſcrinio ejus datus a Caro de me libellus inventus eſt: ex quo conjectari poteſt, quia reis moris eſt ſubmittere capillum, reciſos meorum capillos depulsi, quod imminebat, periculi signum fuiſſe. Proinde rogo, eruditionem tuam intendas. Digna res eſt, quam diu multumque consideres: ne ego quidem indignus, cui copiam ſcientiæ tuæ facias. Licet etiam utramque in partem, ut ſoles, diſputes: ex altera tamen fortiùs, ne me ſuſpenſum incertumque dimittas, quum mihi conſulendi cauſa fuerit, ut dubitare desinerem. Vale.

XXVIII. PLINIUS SEPTITIO SUO S.

Culpari ſe haud meritò, quasi amicos ſuos nimiùm laudet.

AIS quoſdam apud te reprehendiſſe, tamquam amicos meos ex omni occasione ultra modum laudem. Agnoſco crimen, amplector etiam. Quid enim honeſtius culpâ benignitatis? Qui ſunt tamen iſti, qui amicos meos meliùs me norint? Sed, ut norint, quid invident mihi felicissimo errore? Ut enim non sint tales, quales a me prædicantur, ego tamen beatus, quòd mihi videntur. Igitur ad alios hanc siniſtram diligentiam conferant; nec ſunt parum multi, qui carpere amicos ſuos judicium vocant: mihi numquam perſuadebunt, ut meos amari a me nimiùm putem. Vale.

Digitized by Google

XXIX. PLINIUS MONTANO SUO S.

Pallantis liberti monumentum ridet cum indignatione.
Vide 8, 6.

RIDEBIS, deinde indignaberis, deinde ridebis, ſi legeris, quod niſi legeris, non potes credere. Eſt viâ Tiburtinâ intra primum lapidem (proximè adnotavi) monumentum Pallantis ita inſcriptum: *Huic ſenatus, ob fidem pietatemque erga patronos, ornamenta prætoria decrevit, & ſeſtertium centies quinquagies; cujus honore contentus fuit.* Equidem numquam ſum miratus quæ ſæpius a fortuna, quàm a judicio proficiſcerentur: maximè tamen hic me titulus admonuit, quàm eſſent mimica & inepta, quæ interdum in hoc cœnum, in has ſordes abjicerentur: quæ denique ille furcifer & recipere auſus eſt, & recuſare, atque etiam, ut moderationis exemplum, poſteris prodere. Sed quid indignor? Ridere ſatius, ne ſe magnum aliquid adeptos putent, qui huc felicitate perveniunt, ut rideantur. Vale.

XXX. PLINIUS GENITORI SUO S.

Dolet impedita eſſe morte diſcipuli ſtudia Genitoris; ſua verò in ſeceſſu non eſſe tranquilliora ſignificat.

TORQUEOR quòd diſcipulum, ut ſcribis, optimæ ſpei amiſiſti, cujus & valetudine & morte impedita ſtudia tua quidni ſciam, quum ſis omnium officiorum obſervantiſſimus, quumque omnes, quos probas, effuſiſſimè diligas? Me huc quoque urbana negotia perſequuntur. Non deſunt enim qui me judicem aut arbitrum faciant. Accedunt querelæ ruſticorum, qui auribus

Digitized by Google

meis poſt longum tempus ſuo jure abutuntur. Inſtat & necessitas agrorum locandorum perquam moleſta : adeo rarum eſt invenire idoneos conductores. Quibus ex causis precariò ſtudeo : ſtudeo tamen. Nam & ſcribo aliquid & lego : ſed quum lego, ex comparatione ſentio quàm malè ſcribam ; licèt tu mihi bonum animum facias, qui libellos meos de ultione Helvidii, orationi Demoſthenis κατὰ Μειδίου confers : quam ſanè, quum componerem illos, habui in manibus, non ut æmularer (improbum enim ac pene furioſum) ſed tamen imitarer & ſequerer, quantum aut diverſitas ingeniorum, maximi & minimi, aut cauſæ dissimilitudo pateretur. Vale.

XXXI. Plinius Cornuto suo S.

Claudium Pollionem commendat.

Claudius Pollio amari a te cupit ; dignus hoc ipſo quòd cupit, deinde quòd ipſe te diligit (neque enim ferè quiſquam exigit iſtud, nisi qui facit) vir alioquin rectus, integer, quietus, ac pene ultra modum (si quis tamen ultra modum) verecundus. Hunc, quum simul militaremus, non ſolùm ut commilito inſpexi. Præerat alæ milliariæ. Ego juſſus a legato conſulari rationes alarum & cohortium excutere, ut magnam quorumdam fœdamque avaritiam, & negligentiam parem, ita hujus ſummam integritatem, ſollicitam diligentiam inveni. Poſtea promotus ad amplissimas procurationes, nullâ occasione corruptus ab insito abſtinentiæ amore deflexit ; numquam ſecundis rebus intumuit, numquam officiorum varietate continuam laudem humanitatis infregit : eademque firmitate

Digitized by Google

animi laboribus ſuffecit, quà nunc otium patitur. Quod quidem pauliſper cum magna ſua laude intermisit & poſuit, a Corellio noſtro ex liberalitate imperatoris Nervæ emendis dividendiſque agris adjutor aſſumptus. Etenim quâ gloriâ dignum eſt, ſummo viro in tanta eligendi facultate præcipuè placuiſſe? Idem quàm reverenter, quàm fideliter amicos colat, multorum ſupremis judiciis, in his Muſonii Bassi, gravissimi civis, credere potes, cujus memoriam tam gratâ prædicatione prorogat & extendit, ut librum de vita ejus (nam ſtudia quoque, sicut alias artes bonas, veneratur) ediderit. Pulchrum iſtud, & raritate ipsâ probandum, quum plerique hactenus defunctorum meminerint, ut querantur. Hunc hominem, appetentissimum tui (mihi crede) complectere, apprehende, immo & invita, ac sic ama tamquam gratiam referas. Neque enim obligandus, ſed remunerandus eſt in amoris officio, qui prior cœpit. Vale.

XXXII. Plin. Fabato Prosocero suo S.

Tironem ad Fabatum devertiſſe, plurimoſque, manumiſſos antè, vindictâ liberatos unicè lætatur. Vide ſuprà 16.

Delector jucundum tibi fuiſſe Tironis mei adventum. Quòd verò ſcribis, oblatâ occasione proconſulis, plurimos manumiſſos, unicè lætor. Cupio enim patriam noſtram omnibus quidem rebus augeri, maximè tamen civium numero. Id enim oppidis firmissimum ornamentum. Illud etiam me, non ut ambitioſum, ſed tamen juvat, quod adjicis, te meque & gratiarum actione & laude celebratos. Eſt enim, ut Xenophon ait,

ἥδιστον ἄκουσμα ἔπαινος, utique si te mereri putes. Vale.

XXXIII. PLINIUS TACITO SUO S.

Cupit in Taciti hiſtoriis id inſeri, quod fecit dixitque contra Bæbium Maſſam.

AUGUROR (nec me fallit augurium) hiſtorias tuas immortales futuras; quò magis illis (ingenuè fatebor) inſeri cupio. Nam si eſſe nobis curæ ſolet, ut facies noſtra ab optimo quoque artifice exprimatur, nonne debemus optare, ut operibus noſtris similis tui ſcriptor prædicatorque contingat? Demonſtro ergo, quamquam diligentiam tuam fugere non possit, quum sit in publicis actis; demonſtro tamen, quò magis credas jucundum mihi futurum, si factum meum, cujus gratia periculo crevit, tuo ingenio, tuo teſtimonio ornaveris. Dederat me ſenatus cum Herennio Senecione advocatum provinciæ Bæticæ contra Bæbium Maſſam; damnatoque Maſsâ cenſuerat, ut bona ejus publicè cuſtodirentur. Senecio, quum exploraſſet conſules poſtulationibus vacaturos, convenit me: &, *Quâ concordiâ*, inquit, *injunctam nobis accuſationem exſecuti ſumus, hac adeamus conſules, petamuſque ne bona dissipari sinant, quorum eſſe in cuſtodia debent.* Reſpondi: *Quum simus advocati a ſenatu dati, diſpice num peractas putes partes noſtras, ſenatûs cognitione finitâ.* Et ille; *Tu quem voles tibi terminum ſtatues, cui nulla cum provincia necessitudo, nisi ex beneficio tuo, & hoc recenti: ipſe & natus ibi, & quæſtor in ea fui.* Tum ego, *Si fixum tibi iſtud ac deliberatum, ſequar te, ut si qua ex hoc invidia, non tua tantùm sit.* Venimus ad coſſ. dicit Sene-

Digitized by Google

cio quæ res ferebat: aliqua ſubjungo. Vixdum conticueramus, & Maſſa queſtus Senecionem non advocati fidem, ſed inimici amaritudinem impleſſe, impietatis reum poſtulat. Horror omnium: ego autem, *Vereor*, inquam, *clariſſimi conſules, ne mihi Maſſa ſilentio ſuo prævaricationem objecerit, quòd non & me reum poſtulavit.* Quæ vox & ſtatim excepta, & poſtea multo ſermone celebrata eſt. Divus quidem Nerva (nam privatus quoque attendebat his, quæ rectè in publico fierent) missis ad me graviſſimis litteris, non mihi ſolùm, verùm etiam ſeculo eſt gratulatus, cui exemplum (sic enim ſcripsit) ſimile antiquis contigiſſet. Hæc, utcumque ſe habent, notiora, clariora, majora tu facies: quamquam non exigo ut excedas actæ rei modum. Nam nec hiſtoria debet egredi veritatem, & honeſtè factis veritas ſufficit. Vale.

Digitized by Google

LIBER OCTAVUS.

I. C. PLINIUS SEPTITIO SUO S.

Dolet lectorem ſuum ex itineris æſtu in morbum incidiſſe.

ITER commodè explicui, excepto quòd quidam ex meis adverſam valetudinem ferventiſſimis æſtibus contraxerunt. Encolpius quidem lector, ille ſeria noſtra, ille deliciæ, exaſperatis faucibus pulvere, ſanguinem rejecit. Quàm triſte hoc ipſi, quàm acerbum mihi, ſi is, cui omnis ex ſtudiis gratia, inhabilis ſtudiis fuerit! Quis deinde libellos meos ſic leget? ſic amabit? quem aures meæ ſic ſequentur? Sed dii lætiora promittunt. Stetit ſanguis, reſedit dolor. Præterea continens ipſe, nos ſolliciti, medici diligentes. Ad hoc ſalubritas cœli, ſeceſſus, quies, tantum ſalutis, quantum otii pollicentur. Vale.

II. PLINIUS CALVISIO SUO S.

Novitas & forma remiſſionis factæ vindemiarum emptoribus, quos ſpes fefellerat.

ALII in prædia ſua proficiſcuntur, ut locupletiores revertantur; ego, ut pauperior. Vendideram vindemias certatim negotiatoribus ementibus. Invitabat pretium, & quod tunc, & quod fore videbatur. Spes fefellit. Erat expeditum, omnibus remittere æqualiter, ſed non ſatis

Digitized by Google

æquum. Mihi autem egregium in primis videtur, ut foris, ita domi, ut in magnis, ita in parvis, ut in alienis, ita in ſuis, agitare juſtitiam. Nam si paria peccata, pares etiam laudes. Itaque omnibus quidem, ne quis *mihi non donatus* abiret, partem octavam pretii, quo quis emérat, conceſſi: deinde his, qui amplissimas ſummas emptionibus occupaverant, ſeparatim conſului: nam & me magis juverant, & majus ipsi fecerant damnum. Igitur his, qui pluris quàm decem millibus emerant, ad illam communem, & quasi publicam octavam, addidi decimam ejus ſummæ, quâ decem millia exceſſerant. Vereor ne parum expreſſerim; apertiùs calculos oſtendam. Si qui fortè quindecim millibus emerant, hi & quindecim millium octavam, & quinque millium decimam tulerunt. Præterea, quum reputarem quoſdam ex debito aliquantum, quoſdam aliquid, quoſdam nihil repoſuiſſe; nequaquam verum arbitrabar, quos non æquaſſet fides ſolutionis, hos benignitate remiſsionis æquare. Rurſus ergo iis qui ſolverant, ejus quod ſolverant, decimam remisi. Per hoc enim aptissimè & in præteritum singulis, pro cujuſque merito, gratia referri, & in futurum omnes quum ad emendum, tum etiam ad ſolvendum, allici videbantur. Magno mihi ſeu ratio hæc, ſeu facilitas ſtetit: ſed fuit tanti. Nam regione totâ & novitas remissionis & forma laudatur. Ex ipsis etiam quos non unâ (ut dicitur) perticâ, ſed diſtinctè gradatimque tractavi, quantò quis melior & probior, tantò mihi obligatior abiit, expertus non eſſe apud me,

Ἐν δὲ ἰῇ τιμῇ ἠ μὲν κακὸς, ἠδὲ καὶ ἐσθλός.

III. Plinius Sparso suo S.

Gaudet placuiſſe librum, quem miſerat, & de oratione, quam miſſurus eſt, idem auguratur.

Librum quem noviſſimè tibi miſi, ex omnibus meis vel maximè placere ſignificas. Eſt eadem opinio cujuſdam eruditiſſimi. Quò magis adducor ut neutrum falli putem; quia non eſt credibile utrumque falli, & quia tam blandior mihi. Volo enim proxima quæque abſolutiſſima videri; & ideo jam nunc contra iſtum librum faveo orationi, quam nuper in publicum dedi; communicaturus tecum, ut primùm diligentem tabellarium invenero. Erexi exſpectationem tuam, quam vereor ne deſtituat oratio in manus ſumpta. Interim tamen, tamquam placituram (& fortaſſe placebit) exſpecta. Vale.

IV. Plinius Caninio suo S.

Scripturo verſibus Græcis bellum Dacicum, confectum a Trajano, ſtimulos addit ex dignitate materiæ; & prima quæque etiam inchoata mitti ad ſe poſtulat.

Optimè facis quòd bellum Dacicum ſcribere paras. Nam quæ tam recens, tam copioſa, tam lata, quæ denique tam poëtica, & (quamquam in veriſſimis rebus) tam fabuloſa materia? Dices immiſſa terris nova flumina, novos pontes fluminibus injectos, inſeſſa caſtris montium abrupta, pulſum regiâ, pulſum etiam vitâ regem nihil deſperantem. Super hæc, actos bis triumphos, quorum alter ex invicta gente primus, alter noviſſimus fuit. Una, ſed maxima difficultas, quòd hæc

Digitized by Google

æquare dicendo, arduum, immenſum etiam tuo ingenio, quamquam altiſſimè aſſurgat, & ampliſſimis operibus increſcat. Nonnullus & in illo labor, ut barbara & fera nomina, in primis regis ipſius, Græcis verſibus non reſultent. Sed nihil eſt quod non arte curâque, ſi non poteſt vinci, mitigetur. Præterea, ſi datur Homero & mollia vocabula & Græca ad lenitatem verſûs contrahere, extendere, inflectere; cur tibi ſimilis audentia, præſertim non delicata, ſed neceſſaria, negetur? Proinde jure vatum, invocatis diis, & inter deos ipſo, cujus res, opera, conſilia dicturus es, immitte rudentes, pande vela, ac, ſi quando aliàs, toto ingenio vehere. Cur enim non ego quoque poëticè cum poëta? Illud jam nunc paciſcor; prima quæque ut abſolveris, mittito, immo etiam antequam abſolvas, ſic ut erunt recentia, & rudia, & adhuc ſimilia naſcentibus. Reſpondebis non poſſe perinde carptim, ut contexta, perinde inchoata placere, ut effecta. Scio. Itaque & a me æſtimabuntur ut cœpta; ſpectabuntur ut membra; extremamque limam tuam opperientur in ſcrinio noſtro. Patere hoc me ſuper cetera habere amoris tui pignus, ut ea quoque norim, quæ noſſe neminem velles. In ſumma, potero fortaſſe ſcripta tua magis probare, laudare, quantò illa tardiùs cautiúſque; ſed ipſum te magis amabo, magiſque laudabo, quantò celeriùs & incautiùs miſeris, Vale.

Digitized by Google

V. Plinius Geminio suo S.

Macrini grave vulnus ex obitu uxoris lectiſsimæ.

Grave vulnus Macrinus noſter accepit. Amisit uxorem singularis exempli, etiamsi olim fuiſſet. Vixit cum hac triginta novem annis sine jurgio, sine offenſa. Quam illa reverentiam marito ſuo præſtitit, quum ipſa ſummam mereretur! Quot quantaſque virtutes ex diversis ætatibus ſumptas collegit & miſcuit! Habet quidem Macrinus grande ſolatium, quòd tantum bonum tamdiu tenuit; ſed hòc magis exacerbatur, quòd amisit. Nam fruendis voluptatibus creſcit carendi dolor. Ero ergo ſuſpenſus pro homine amicissimo, dum admittere avocamenta, & cicatricem pati possit; quam nihil æquè ac necessitas ipſa, & dies longa, & ſatietas doloris inducit. Vale.

VI. Plinius Montano suo S.

Indignabundus perſtringit ſenatuſconſultum de præmiis & honoribus Pallanti liberto decretis. Vide 7, 29.

Cognovisse jam ex epiſtola mea debes adnotaſſe me nuper monumentum Pallantis ſub hac inſcriptione: *Huic ſenatus ob fidem pietatemque erga patronos, ornamenta prætoria decrevit, & ſeſtertium centies quinquagies; cujus honore contentus fuit.* Poſtea mihi viſum eſt pretium operæ ipſum ſenatuſconſultum quærere. Inveni tam copioſum & effuſum, ut ille ſuperbissimus titulus, modicus atque etiam demiſſus videretur. Conferant ſe, non dico illi veteres Africani, Achaïci, Numantini, ſed hi proximi, Marii,

Digitized by Google

Sullæ, Pompeii (nolo progredi longiùs) infrà Pallantis laudes jacebunt. Urbanos, qui illa cenſuerunt, putem, an miſeros? Dicerem urbanos, si ſenatum deceret urbanitas. Miſeros ergo? ſed nemo tam miſer eſt, ut illa cogatur. Ambitio ergo, & procedendi libido? ſed quis adeo demens, ut per ſuum, per publicum dedecus procedere vellet in ea civitate, in qua hic eſſet uſus florentissimæ dignitatis, ut primus in ſenatu laudare Pallantem poſſet? Mitto quòd Pallanti ſervo *prætoria ornamenta offeruntur:* quippe offeruntur a ſervis: mitto quòd cenſent, *Non exhortandum modò, verùm etiam compellendum ad uſum aureorum annulorum.* Erat enim contra majeſtatem ſenatûs, si ferreis prætorius uteretur. Levia hæc & tranſeunda; illa memoranda, quòd *Nomine Pallantis ſenatus* (nec expiata poſtea curia eſt) *Pallantis nomine ſenatus gratias agit Cæſari, quòd & ipſe cum ſummo honore mentionem ejus proſecutus eſſet, & ſenatui facultatem feciſſet teſtandi erga eum benevolentiam ſuam.* Quid enim ſenatui pulchrius, quàm ut erga Pallantem ſatis gratus videretur? Additur, *Ut Pallas, cui ſe omnes pro virili parte obligatos fatentur, singularis fidei, singularis induſtriæ fructum meritissimò ferat.* Prolatos imperii fines, redditos exercitus reipublicæ credas. Adſtruitur his, *Quum ſenatui populoque Romano liberalitatis gratior repræſentari nulla materia poſſit, quàm si abſtinentissimi fidelissimique cuſtodis principalium opum facultates adjuvare contigiſſet.* Hoc tunc votum ſenatûs, hoc præcipuum gaudium populi, hæc liberalitatis materia gratissima; si Pallantis facultates adjuvare publicarum opum egeſtione contingeret. Jam quæ ſequuntur, *Voluiſſe quidem ſenatum cenſere, dandum ex*

Digitized by Google

ærario ſeſtertium centies quinquagies; & quantò ab ejuſmodi cupiditatibus remotior ejus animus eſſet, tantò impensiùs petere a publico parente, ut eum compelleret ad cedendum ſenatui. Id verò deerat, ut cum Pallante auctoritate publicâ ageretur; Pallas rogaretur ut ſenatui cederet; ut illi ſuperbissimæ abſtinentiæ Cæſar ipſe advocatus eſſet, ne ſeſtertium centies quinquagies ſperneret. Sprevit, quod ſolum potuit, tantis opibus publicè oblatis, arrogantius facere, quàm si accepiſſet. Senatus tamen id quoque, similis querenti, laudibus tulit, his quidem verbis: *Sed quum Princeps optimus, parenſque publicus, rogatus a Pallante, eam partem ſententiæ, quæ pertinebat ad dandum ei ex ærario centies quinquagies ſeſtertium, remitti voluiſſet; teſtari ſenatum & ſe libenter ac meritò hanc ſummam inter reliquos honores, ob fidem diligentiamque, Pallanti decernere cœpiſſe: voluntati tamen Principis ſui, cui in nulla re fas putaret repugnare, in hac quoque re obſequi.* Imaginare Pallantem velut intercedentem ſenatuſconſulto, moderantemque honores ſuos, & ſeſtertium centies quinquagies, ut nimiùm, recuſantem, quum prætoria ornamenta, tamquam minùs, recepiſſet. Imaginare Cæſarem, liberti precibus, vel potiùs imperio, coram ſenatu obtemperantem. Imperat enim libertus patrono, quem in ſenatu rogat. Imaginare ſenatum, uſquequaque teſtantem, meritò libenterque ſe hanc ſummam inter reliquos honores Pallanti cœpiſſe decernere; & perſeveraturum fuiſſe ſe, nisi obſequeretur Principis voluntati, cui non eſſet fas in ulla re repugnare. Ita, ne ſeſtertium centies quinquagies Pallas ex ærario ferret, verecundiâ ipsius, obſequio ſenatûs opus fuit,

Digitized by Google

in hoc præcipuè non obſecuturi, ſi in ulla re putaſſet fas eſſe non obſequi. Finem exiſtimas? Manedum, & majora accipe. *Utique, quum ſit utile, Principis benignitatem promptissimam ad laudem præmiaque merentium illuſtrari ubique, & maximè his locis, quibus incitari ad imitationem præpoſiti rerum ejus curæ poſſent, & Pallantis ſpectatissima fides, atque innocentia exemplo provocare ſtudium tam honeſtæ æmulationis possit, ea quæ quarto Kalendas Februarias, quæ proximæ fuiſſent, in amplissimo ordine optimus Princeps recitaſſet, ſenatûſque conſulta de iis rebus facta in æs inciderentur, idque æs figeretur ad ſtatuam loricatam divi Julii.* Parum viſum, tantorum dedecorum eſſe curiam teſtem: delectus eſt celeberrimus locus, in quo legenda præſentibus, legenda futuris proderentur. Placuit ære signari omnes honores faſtidiosissimi mancipii, quoſque repudiaſſet, quoſque, quantum ad decernentes pertinet, gesſiſſet. Inciſa & inſculpta ſunt publicis æterniſque monumentis prætoria ornamenta Pallantis, ſic quasi fœdera antiqua, ſic quasi ſacræ leges. Tanta Principis, tanta ſenatûs, tanta Pallantis ipsius... quid dicam neſcio, ut vellent in oculis omnium figi Pallas inſolentiam ſuam, patientiam Cæſar, humilitatem ſenatus. Nec puduit rationem turpitudini obtendere; egregiam quidem pulchramque rationem, ut exemplo Pallantis præmiorum ad ſtudium æmulationis ceteri provocarentur. Ea honorum vilitas erat, illorum etiam, quos Pallas non ſe dignabatur. Inveniebantur tamen honeſto loco nati, qui peterent cuperentque, quod dari liberto, promitti ſervis videbant. Quàm juvat quòd in tempora illa non incidi, quorum sic me, tamquam illis

vixerim, pudet! Non dubito ſimiliter affici te. Scio quàm ſit tibi vivus & ingenuus animus: ideo facilius eſt, ut me quamquam indignatione quibuſdam in locis fortaſſe ultra epiſtolæ modum extulerim, parum doluiſſe, quàm nimis credas. Vale.

VII. PLINIUS TACITO SUO S.

In librum ad ſe miſſum a Tacito eo ſe jure uſurum dicit, quod ipſe dederit. Vide 7, 20.

NEQUE ut magiſtro magiſter, neque ut diſcipulo diſcipulus (ſic enim ſcribis) ſed ut diſcipulo magiſter (nam tu magiſter, ego contrà; atque ideo tu in ſcholam revocas, ego adhuc Saturnalia extendo) librum miſiſti. Num potui longiùs hyperbaton facere, atque hoc ipſo probare eum eſſe me, qui non modò magiſter tuus, ſed ne diſcipulus quidem debeam dici? Sumam tamen perſonam magiſtri; exeramque in librum tuum jus, quod dediſti; eò liberiùs, quòd nihil ex meis interim miſſurus ſum tibi, in quo te ulciſcaris. Vale.

VIII. PLINIUS ROMANO SUO S.

Clitumni fontis deſcriptio.

VIDISTINE aliquando Clitumnum fontem? Si nondum (& puto nondum: alioquin narraſſes mihi) vide; quem ego (pœnitet tarditatis) proximè vidi. Modicus collis aſſurgit, antiquâ cupreſſu nemoroſus & opacus. Hunc ſubter fons exit, & exprimitur pluribus venis, ſed imparibus; eluctatuſque quem facit gurgitem, lato gremio pateſcit purus & vitreus, ut numerare

Digitized by Google

jactas ſtipes & relucentes calculos possis. Inde non loci devexitate, ſed ipsâ ſui copiâ & quasi pondere impellitur. Fons adhuc, & jam amplissimum flumen, atque etiam navium patiens; quas obvias quoque, & contrario niſu in diverſa tendentes, tranſmittit & perfert; adeo validus ut illâ, quà properat ipſe, quamquam per ſolum planum, remis non adjuvetur, idem ægerrimè remis contiſque ſuperetur adverſus. Jucundum utrumque per jocum ludumque fluitantibus, ut flexerint curſum, laborem otio, otium labore variare. Ripæ fraxino multâ, multâ populo veſtiuntur, quas perſpicuus amnis, velut merſas, viridi imagine adnumerat. Rigor aquæ certaverit nivibus; nec color cedit. Adjacet templum priſcum & religioſum. Stat Clitumnus ipſe amictus ornatuſque prætextâ. Præſens numen, atque etiam fatidicum, indicant ſortes. Sparſa ſunt circà ſacella complura, totidemque dii: ſua cuique veneratio, ſuum nomen, quibuſdam verò etiam fontes. Nam præter illum quasi parentem ceterorum, ſunt minores capite diſcreti; ſed flumini miſcentur, quod ponte tranſmittitur. Is terminus ſacri profanique. In ſuperiore parte navigare tantùm, infrà etiam natare conceſſum. Balineum Hiſpellates, quibus illum locum divus Auguſtus dono dedit, publicè præbent, præbent & hoſpitium. Nec deſunt villæ, quæ ſecutæ fluminis amœnitatem, margini insiſtunt. In ſumma, nihil erit ex quo non capias voluptatem. Nam ſtudebis quoque, & leges multa multorum omnibus columnis, omnibus parietibus inſcripta, quibus fons ille deuſque celebratur. Plura laudabis, nonnulla ridebis; quamquam tu verò, quæ tua humanitas, nulla ridebis. Vale.

Digitized by Google

IX. PLINIUS URSO SUO S.

Studia amicorum negotiis poſtponenda.

OLIM non librum in manus, non ſtilum ſumpsi. Olim neſcio quid ſit otium, quid quies, quid denique illud iners quidem, jucundum tamen, nihil agere, nihil eſſe : adeo multa me negotia amicorum nec ſecedere nec ſtudere patiuntur. Nulla enim ſtudia tanti, ut amicitiæ officium deſeratur, quod religiosiſſimè cuſtodiendum ſtudia ipſa præcipiunt. Vale.

X. PLINIUS FABATO PROSOCERO SUO S.

Nuntiat uxorem abortum feciſſe, additâ ſpe fœcunditatis feliciùs explorandæ.

QUÒ magis cupis ex nobis pronepotes videre, hòc triſtior audies, neptem tuam abortum feciſſe, dum ſe prægnantem eſſe puellariter neſcit; ac per hoc quædam cuſtodienda prægnantibus omittit, facit omittenda. Quem errorem magnis detrimentis expiavit, in ſummum periculum adducta. Igitur, ut neceſſe eſt graviter accipias ſenectutem tuam quasi paratis poſteris deſtitutam; ſic debes agere diis gratias, quòd ita tibi in præſentia pronepotes negaverunt, ut ſervarent neptem, illos reddituri; quorum nobis ſpem certiorem hæc ipſa, quamquam parum proſperè explorata, fœcunditas facit. Iiſdem nunc ego te, quibus ipſum me, hortor, moneo, confirmo. Neque enim ardentiùs tu pronepotes, quàm ego liberos cupio : quibus videor a meo tuoque latere pronum ad honores iter, & audita latiùs nomina, & non ſubitas imagines relicturus. Naſ-

cantur

Digitized by Google

cantur modò, & hunc noſtrum dolorem gaudio mutent. Vale.

XI. Plinius Hispullæ suæ S.

Eadem nuntiat amitæ uxoris.

Quum affectum tuum erga fratris filiam cogito, etiam maternâ indulgentiâ molliorem, intelligo priùs tibi, quod eſt poſterius, nuntiandum, ut præſumpta lætitia ſollicitudini locum non relinquat: quamquam vereor, ne poſt gratulationem quoque in metum redeas, atque ita gaudeas periculo liberatam, ut ſimul quòd periclitata ſit perhorreſcas. Jam hilaris, jam ſibi, jam mihi reddita, incipit refici, tranſmiſſumque diſcrimen convaleſcendo metiri. Fuit alioquin in ſummo diſcrimine (impunè dixiſſe liceat) fuit nullâ ſuâ culpâ, ætatis aliquâ. Inde abortus, & ignorati uteri triſte experimentum. Proinde, etſi non contigit tibi deſiderium fratris amiſſi aut nepote ejus, aut nepte ſolari, memento tamen dilatum magis iſtud, quàm negatum, quum ſalva ſit ex qua ſperari poteſt. Simul excuſa patri tuo caſum, cui paratior apud feminas venia eſt. Vale.

XII. Plinius Minuciano suo S.

Auditurus Titinium ſcripta ſua recitantem, ejus laudes prædicat.

Hunc ſolum diem excuſo. Recitaturus eſt Titinius Capito, quem ego audire neſcio magis debeam, an cupiam. Vir eſt optimus, & inter præcipua ſeculi ornamenta numerandus: colit ſtudia, ſtudioſos amat, fovet, provehit; mul-

torumque, qui aliqua componunt, portus, ſinus, præmium, omnium exemplum; ipſarum denique litterarum jam ſeneſcentium reductor ac reformator. Domum ſuam recitantibus præbet; auditoria non apud ſe tantùm benignitate mirâ frequentat: mihi certè, si modò in urbe eſt, defuit numquam. Porrò tantò turpius gratiam non referre, quantò honeſtior cauſa referendæ. An si litibus tererer, obſtrictum eſſe me crederem obeunti vadimonia mea? nunc quia mihi omne negotium, omnis in ſtudiis cura, minùs obligor tantâ ſedulitate celebranti, in quo obligari ego, ne dicam ſolo, certè maximè poſſum? Quòd si illi nullam vicem, nulla quasi mutua officia deberem, ſollicitarer tamen vel ingenio hominis pulcherrimo & maximo, & in ſumma ſeveritate dulcissimo, vel honeſtate materiæ. Scribit exitus illuſtrium virorum, in his quorumdam mihi carissimorum. Videor ergo fungi pio munere, quorumque exſequias celebrare non licuit, horum quasi funebribus laudationibus, ſeris quidem, ſed tantò magis veris, intereſſe. Vale.

XIII. PLINIUS GENIALI SUO S.

Gratulatur quòd doctissimo patre magiſtro ſtudiorum utatur.

PROBO quòd libellos meos cum patre legiſti. Pertinet ad profectum tuum, a diſertissimo viro diſcere quid laudandum, quid reprehendendum; simul ita inſtitui, ut verum dicere aſſueſcas. Vides quem ſequi, cujus debeas implere veſtigia. O te beatum! cui contigit unum, atque idem optimum & conjunctissimum exemplar; qui

Digitized by Google

denique eum potiſſimum imitandum habes, cui natura eſſe te ſimillimum voluit. Vale.

XIV. PLINIUS ARISTONI SUO S.

Senatoriam quæſtionem explicandam proponit.

QUUM sis peritiſſimus & privati juris & publici, cujus pars ſenatorium eſt, cupio ex te potiſſimùm audire, erraverim in ſenatu proximè, necne; non ut in præteritum (ſerum enim) verùm ut in futurum, si quid simile inciderit, erudiar. Dices, *Cur quæris quod noſſe debeas?* Priorum temporum ſervitus, ut aliarum optimarum artium, sic etiam juris ſenatorii oblivionem quamdam & ignorantiam induxit. Quotus enim quiſque tam patiens, ut velit diſcere quod in uſu non sit habiturus? Adde quòd difficile eſt tenere quæ acceperis, nisi exerceas. Itaque reducta libertas rudes nos & imperitos deprehendit; cujus dulcedine accensi cogimur quædam facere antè, quàm noſſe. Erat autem antiquitus inſtitutum, ut a majoribus natu, non auribus modò, verùm etiam oculis diſceremus quæ facienda, mox ipsi, ac per vices quaſdam tradenda minoribus haberemus. Indè adoleſcentuli ſtatim caſtrensibus ſtipendiis imbuebantur, ut imperare parendo, duces agere dum ſequuntur, aſſueſcerent: inde honores petituri aſſiſtebant curiæ foribus, & consilii publici ſpectatores antè, quàm conſortes erant. Suus cuique parens pro magiſtro, aut cui parens non erat, maximus quiſque & vetuſtissimus pro parente. Quæ poteſtas referentibus, quod cenſentibus jus, quæ vis magiſtratibus, quæ ceteris libertas; ubi cedendum, ubi resiſtendum; quod si-

Digitized by Google

lendi tempus, quis dicendi modus, quæ diſtinctio pugnantium ſententiarum, quæ exſecutio prioribus aliquid addentium, omnem denique ſenatorium morem, quod fidelissimum præcipiendi genus, exemplis docebantur. At nos juvenes fuimus quidem in caſtris; ſed quum ſuſpecta virtus, inertia in pretio; quum ducibus auctoritas nulla, nulla militibus verecundia; nuſquam imperium, nuſquam obſequium; omnia ſoluta, turbata, atque etiam in contrarium verſa, poſtremò obliviſcenda magis quàm tenenda. Iidem proſpeximus curiam, ſed curiam trepidam & elinguem; quum dicere quod velles, periculoſum, quod nolles, miſerum eſſet. Quid tunc diſci potuit; quid didiciſſe juvit, quum ſenatus aut ad otium ſummum, aut ad ſummum nefas vocaretur? & modò ludibrio, modò dolori retentus, numquam ſeria, triſtia ſæpe cenſeret? Eadem mala jam ſenatores, jam participes malorum, multos per annos vidimus, tulimuſque; quibus ingenia noſtra in poſterum quoque hebetata, fracta, contuſa ſunt. Breve tempus (nam tantò brevius omne, quantò felicius tempus) quo libet ſcire quid ſimus, libet exercere quod ſumus. Quò juſtiùs peto primùm ut errori (si quis eſt error) tribuas veniam; deinde medearis ſcientiâ tuâ, cui ſemper fuit cura, sic jura publica ut privata, sic antiqua ut recentia, sic rara ut assidua tractare. Atque ego arbitror illis etiam, quibus plurimarum rerum agitatio frequens nihil eſſe ignotum patiebatur, genus quæſtionis, quod affero ad te, aut non ſatis tritum, aut etiam inexpertum fuiſſe. Hòc & ego excuſatior, si fortè ſum lapſus, & tu dignior laude, si potes id quoque docere, quod in obſcuro eſt

an didiceris. Referebatur de libertis Afranii Dextri conſulis, incertum ſuâ an ſuorum manu, ſcelere an obſequio, perempti. Hos alius (Quis? Ego; ſed nihil refert) poſt quæſtionem ſupplicio liberandos, alius in inſulam relegandos, alius morte puniendos arbitrabatur. Quarum ſententiarum tanta diverſitas erat, ut non poſſent eſſe niſi ſingulæ. Quid enim commune habet occidere & relegare? Non hercule magis quàm relegare & abſolvere; quamquam propior aliquantò eſt ſententiæ relegantis, quæ abſolvit, quàm quæ occidit. Utraque enim ex illis vitam relinquit, hæc adimit: quum interim & qui morte puniebant, & qui relegabant, unà ſedebant, & temporariâ ſimulatione concordiæ diſcordiam differebant. Ego poſtulabam, ut tribus ſententiis conſtaret ſuus numerus, nec ſe brevibus induciis duæ jungerent. Exigebam ergo, ut, qui capitali ſupplicio afficiendos putabant, diſcederent a relegante, nec interim contra abſolventes mox diſſenſuri congregarentur, quia parvulum referret, an idem diſpliceret, quibus non idem placuiſſet. Illud etiam mihi permirum videbatur, eum quidem, qui libertos relegandos, ſervos ſupplicio afficiendos cenſuiſſet, coactum eſſe dividere ſententiam; hunc autem, qui libertos morte mulctaret, cum relegante numerari. Nam ſi oportuiſſet dividi ſententiam unius, quia res duas comprehendebat, non reperiebam, quemadmodum poſſet jungi ſententia duorum tam diverſa cenſentium. Atque adeo permitte mihi ſic apud te, tamquam ibi, ſic peractâ re, tamquam adhuc integrâ, rationem judicii mei reddere; quæque tunc carptim, multis obſtrepentibus, dixi, nunc per otium jungere. Fingamus tres omnino judi-

Digitized by Google

ces in hanc cauſam datos eſſe: horum uni placuiſſe perire libertos, alteri relegari, tertio abſolvi: utrumne ſententiæ duæ, collatis viribus, noviſſimam periment, an ſeparatim unaquæque tantumdem, quantum altera valebit? nec magis poterit cum ſecunda prima connecti, quàm ſecunda cum tertia? Igitur in ſenatu quoque numerari tamquam contrariæ debent, quæ tamquam diverſæ dicuntur. Quòd ſi unus atque idem & perdendos cenſeret & relegandos, num ex ſententia unius & perire poſſent & relegari? num denique omnino una ſententia putaretur, quæ tam diverſa conjungeret? Quemadmodum igitur, quum alter puniendos, alter cenſeat relegandos, videri poteſt una ſententia, quæ dicitur a duobus, quæ non videretur una, si ab uno diceretur? Quid? lex non apertè docet dirimi debere ſententias occidentis & relegantis, quum ita diſceſſionem fieri jubet: *Qui hæc ſentitis, in hanc partem: qui alia omnia, in illam partem ite quâ ſentitis?* Examina ſingula verba & expende, *Qui hæc cenſetis*, hoc eſt, qui relegandos putatis: *in hanc partem*, id eſt, in eam, in qua ſedet qui cenſuit relegandos. Ex quo manifeſtum eſt, non poſſe in eadem parte remanere eos, qui interficiendos arbitrantur. *Qui alia omnia;* animadvertis, ut non contenta lex dicere *alia*, addiderit, *omnia*. Num ergo dubium eſt alia omnia ſentire eos qui occidunt, quàm qui relegant? *in illam partem ite quâ ſentitis.* Nonne videtur ipſa lex eos qui diſſentiunt, in contrariam partem vocare, cogere, impellere? Non conſul etiam, ubi quiſque remanere, quò tranſgredi debeat, non tantùm ſolennibus verbis, ſed manu geſtuque demonſtrat? At enim futurum eſt, ut si

dividantur ſententiæ interficientis & relegantis, prævaleat illa quæ abſolvit. Quid iſtud ad cenſentes? quos certè non decet omnibus artibus, omni ratione pugnare, ne fiat quod eſt mitius: oportet tamen eos qui puniunt, & qui relegant, abſolventibus primùm, mox inter ſe comparari. Scilicet ut in ſpectaculis quibuſdam ſors aliquem ſeponit ac ſervat, qui cum victore contendat; ſic in ſenatu ſunt aliqua prima, ſunt ſecunda certamina; & ex duabus ſententiis, eam quæ ſuperior exierit, tertia exſpectat. Quid quòd primâ ſententiâ comprobatâ ceteræ perimuntur? Quâ ergo ratione poteſt eſſe non unus atque idem locus ſententiarum, quarum nullus eſt poſtea? Planiùs repetam. Niſi, dicente ſententiam eo qui relegat, illi qui puniunt capite, initiò ſtatim in alia diſcedant, fruſtra poſtea diſſentient ab eo, cui paulò antè conſenſerint. Sed quid ego ſimilis docenti, quum diſcere velim, an ſententias dividi, an iri in ſingulas oportuerit? Obtinui quidem quod poſtulabam: nihilominus tamen quæro, an poſtulare debuerim. Quemadmodum obtinui? Qui ultimum ſupplicium ſumendum eſſe cenſebat, neſcio an jure, certè æquitate poſtulationis meæ victus, omiſſâ ſententiâ ſuâ, accessit releganti; veritus ſcilicet ne, ſi dividerentur ſententiæ (quod alioquin fore videbatur) ea quæ abſolvendos eſſe cenſebat, numero prævaleret: etenim longè plures in hac una, quàm in duabus ſingulis erant. Tum illi quoque qui auctoritate ejus trahebantur, tranſeunte illo deſtituti, reliquerunt ſententiam ab ipſo auctore deſertam, ſecutique ſunt quaſi transfugam, quem ducem ſequebantur. Sic ex tribus ſententiis duæ factæ; tenuitque ex dua-

L iv

Digitized by Google

bus altera, tertiâ expulsâ, quæ quum ambas ſuperare non poſſet, elegit ab utra vinceretur. Vale.

XV. PLINIUS JUNIORI SUO S.

Otioſo, propter vindemiarum gracilitatem, libros ſuos legendos mittit.

ONERAVI te tot pariter miſsis voluminibus: ſed oneravi, primùm quia exegeras; deinde quia ſcripſeras tam graciles iſtic vindemias eſſe, ut planè ſcirem tibi vacaturum (quòd vulgò dicitur) librum legere. Eadem ex meis agellis nuntiantur. Igitur mihi quoque licebit ſcribere quæ legas, sit modò unde chartæ emi possint: quæ si ſcabræ bibulæve sint, aut non ſcribendum, aut neceſſariò quidquid ſcripſerimus boni malive, delebimus. Vale.

XVI. PLINIUS PATERNO SUO S.

De infirmitatibus ſervorum, & nonnullorum obitu dolorem ſignificat.

CONFECERUNT me infirmitates meorum, mortes etiam, & quidem juvenum. Solatia duo nequaquam paria tanto dolori, ſolatia tamen: unum, facilitas manumittendi (videor enim non omnino immaturos perdidiſſe, quos jam liberos perdidi) alterum, quòd permitto ſervis quoque quasi teſtamenta facere, eaque ut legitima cuſtodio. Mandant rogantque quod viſum: pareo, ut juſſus. Dividunt, donant, relinquunt, duntaxat intra domum. Nam ſervis reſpublica quædam & quasi civitas domus eſt. Sed quamquam his ſolatiis acquieſcam, debilitor & frangor eâdem illâ humanitate, quæ me ut hoc ipſum

permitterem induxit. Non ideo tamen velim durior fieri: nec ignoro alios hujuſmodi caſus nihil ampliùs vocare, quàm damnum; eóque ſibi magnos homines & ſapientes videri. Qui an magni ſapienteſque ſint neſcio: homines non ſunt. Hominis eſt enim affici dolore, ſentire; reſiſtere tamen, & ſolatia admittere, non, ſolatiis non egere. Verùm de his plura fortaſſe, quàm debui, ſed pauciora, quàm volui. Eſt enim quædam etiam dolendi voluptas; præſertim si in amici ſinu defleas, apud quem lacrymis tuis vel laus ſit parata, vel venia. Vale.

XVII. Plinius Macrino suo S.

Narrat exundaſſe Tiberim & Anienem.

Num iſtic quoque immite & turbidum cœlum? Hic aſſiduæ tempeſtates, & crebra diluvia. Tiberis alveum excessit, & demissioribus ripis altè ſuperfunditur. Quamquam foſſâ, quam providentissimus imperator fecit, exhauſtus, premit valles, innatat campis; quáque planum ſolum, pro ſolo cernitur. Inde quæ ſolet flumina accipere, & permixta devehere, velut obvius ſiſtere cogit; atque ita alienis aquis operit agros, quos ipſe non tangit. Anio delicatissimus amnium, ideoque adjacentibus villis velut invitatus retentuſque, magna ex parte nemora quibus inumbratur fregit & rapuit; ſubruit montes, & decidentium mole pluribus locis clauſus, dum amiſſum iter quærit, impulit tecta, ac ſe ſuper ruinas ejecit atque extulit. Viderunt, quos excelsioribus terris illa tempeſtas deprehendit, alibi divitum apparatus, & gravem ſupellectilem; alibi inſtrumenta ruris: ibi boves, aratra, rectores;

Digitized by Google

hîc ſoluta & libera armenta; atque inter hæc arborum truncos, aut villarum trabes, variè latéque fluitantia. Ac ne illa quidem loca malo vacaverunt, ad quæ non adſcendit amnis. Nam pro amne imber aſſiduus, & dejecti nubibus turbines; proruta opera, quibus pretioſa rura cinguntur; quaſſata atque etiam decuſſa monumenta. Multi ejuſmodi casibus debilitati, obruti, obtriti; & aucta luctibus damna. Ne quid simile iſtic, pro menſura periculi, vereor; teque rogo, si nihil tale, quàm maturissimè ſollicitudini meæ conſulas: ſed & si tale, id quoque nunties. Nam parvulum differt patiaris adverſa, an exſpectes, nisi quòd tamen eſt dolendi modus, non eſt timendi. Doleas enim quantum ſcias accidiſſe; timeas quantum possit accidere. Vale.

XVIII. PLINIUS RUFINO SUO S.

De Domitii teſtamento, quod pietas, fides, pudor ſcripsit.

FALSUM eſt nimirum, quod creditur vulgò, teſtamenta hominum ſpeculum eſſe morum; quum Domitius Tullus longè melior apparuerit morte, quàm vitâ. Nam quum ſe captandum præbuiſſet, reliquit filiam heredem, quæ illi cum fratre communis, quia genitam fratre adoptaverat. Proſecutus eſt nepotes plurimis jucundissimiſque legatis; proſecutus etiam pronepotem. In ſumma, omnia pietate plenissima; ac tantò magis, quoniam inexſpectata ſunt. Ergo varii totâ civitate ſermones: alii fictum, ingratum, immemorem loquuntur; ſeque ipſos, dum inſectantur illum, turpissimis confessionibus produnt, ut qui de patre, avo, proavo, quasi de orbo, querantur: alii contrà hoc ipſum lau-

Digitized by Google

dibus ferunt, quòd ſit fruſtratus improbas ſpes hominum, quos sic decipere, pro moribus temporum, prudentia eſt. Addunt etiam, non fuiſſe ei liberum alio teſtamento mori; neque enim reliquiſſe opes filiæ, ſed reddidiſſe, quibus auctus per filiam fuerat. Nam Curtilius Mancia, peroſus generum ſuum Domitium Lucanum (frater is Tulli) ſub ea conditione filiam ejus, neptem ſuam, effecerat heredem, si eſſet manu patris emiſſa. Emiſerat pater; adoptaverat patruus: atque ita circumſcripto teſtamento, conſors frater, in patris poteſtatem emancipatam filiam adoptionis fraude revocaverat, & quidem cum opibus amplissimis. Fuit alioquin fratribus illis quasi fato datum, ut divites fierent, invitissimis a quibus facti ſunt. Quin etiam Domitius Afer, qui illos in nomen aſſumpsit, reliquit teſtamentum ante octo & decem annos nuncupatum, adeoque poſtea improbatum sibi, ut patris eorum bona proſcribenda curaverit. Mira illius aſperitas, mira felicitas horum: illius aſperitas, qui numero civium exſcidit, quem ſocium etiam in liberis habuit; felicitas horum, quibus ſucceſsit in locum patris, qui patrem abſtulerat. Sed hæc quoque hereditas Afri, ut reliqua cum fratre quæsita, tranſmittenda erat filiæ fratris, a quo Tullus ex aſſe heres inſtitutus, prælatuſque filiæ fuerat, ut conciliaretur. Quò laudabilius teſtamentum eſt, quod pietas, fides, pudor ſcripsit: in quo denique omnibus affinitatibus, pro cujuſque officio, gratia relata eſt. Relata & uxori: accepit amœnissimas villas, accepit magnam pecuniam uxor optima & patientissima; ac tantò melius de viro merita, quantò magis eſt reprehenſa quòd nupsit. Nam mulier natalibus clara,

Digitized by Google

moribus proba, ætate declivis, diu vidua, mater olim, parum decorè ſecuta matrimonium videbatur divitis ſenis, ita perditi morbo, ut eſſe tædio poſſet uxori, quam juvenis ſanuſque duxiſſet. Quippe omnibus membris extortus & fractus tantas opes ſolis oculis obibat; ac ne in lectulo quidem, nisi ab aliis, movebatur. Quin etiam (fœdum miſerandumque dictu) dentes lavandos fricandoſque præbebat. Auditum frequenter ex illo, quum quereretur de contumeliis debilitatis ſuæ, digitos ſe ſervorum ſuorum quotidie lingere. Vivebat tamen, & vivere volebat, ſuſtentante maximè uxore; quæ culpam inchoati matrimonii in gloriam perſeverantiâ verterat. Habes omnes fabulas urbis: nam ſunt omnes fabulæ Tullus. Exſpectatur auctio. Fuit enim tam copioſus, ut amplissimos hortos eodem quo emerat die inſtruxerit plurimis & antiquissimis ſtatuis: tantum illi pulcherrimorum operum in horreis, quæ negligebantur. Invicem tu, si quid iſtic epiſtolâ dignum, ne gravare. Nam quum aures hominum novitate lætantur, tum ad rationem vitæ exemplis erudimur. Vale.

XIX. PLINIUS MAXIMO SUO S.

Dolore & luctu turbatus, ſolatium quærit in litteris, & librum mittit emendandum.

ET gaudium mihi & ſolatium in litteris; nihilque tam lætum, quod his lætius, nihil tam triſte, quod non per has sit minùs triſte. Itaque & infirmitate uxoris, & meorum periculo, quorumdam verò etiam morte turbatus, ad unicum doloris levamentum, ſtudia confugi;

quæ præſtant ut adverſa magis intelligam, ſed patientiùs feram. Eſt autem mihi moris, quod ſum daturus in manus hominum, antè amicorum judicio examinare, in primis tuo. Proinde si quando, nunc intende libro quem cum hac epiſtola accipies; quia vereor ne ipſe, ut triſtis, parum intenderim. Imperare enim dolori ut ſcriberem, potui, ut vacuo animo lætoque, non potui. Porrò ut ex ſtudiis gaudium, sic ſtudia hilaritate proveniunt. Vale.

XX. PLINIUS GALLO SUO S.

Miranda lacûs Vadimonis ſpecies deſcribitur.

AD quæ noſcenda iter ingredi, tranſmittere mare ſolemus, ea ſub oculis posita negligimus: ſeu quia ita naturâ comparatum, ut proximorum incuriosi, longinqua ſectemur; ſeu quòd omnium rerum cupido langueſcit, quum facilis occasio eſt; ſeu quòd differimus, tamquam ſæpe viſuri, quod datur videre, quoties velis cernere. Quacumque de cauſa, permulta in urbe noſtra, juxtaque urbem, non oculis modò, ſed ne auribus quidem novimus, quæ si tuliſſet Achaïa, Ægyptus, Asia, aliave quælibet miraculorum ferax commendatrixque terra, audita, perlecta, luſtrata haberemus. Ipſe certè nuper, quod nec audieram antè, nec videram, audivi pariter & vidi. Exegerat proſocer meus, ut Amerina prædia ſua inſpicerem. Hæc perambulanti mihi oſtenditur ſubjacens lacus, nomine Vadimonis; simul quædam incredibilia narrantur. Perveni ad ipſum. Lacus eſt in similitudinem jacentis rotæ circumſcriptus, & undique æqualis; nullus sinus, obliquitas nulla; omnia

Digitized by Google

dimenſa, paria, & quasi artificis manu cavata & exciſa. Color cœruleo albidior, viridior, & preſſior; ſulphuris odor, ſaporque medicatus; vis quâ fracta ſolidantur: ſpatium modicum, quod tamen ſentiat ventos, & fluctibus intumeſcat. Nulla in hoc navis (ſacer enim) ſed innatant inſulæ herbidæ, omnes arundine & junco tectæ, quæque alia fœcundior palus, ipſaque illa extremitas lacûs effert. Sua cuique figura, ut modus: cunctis margo deraſus, quia frequenter vel littori vel ſibi illiſæ terunt terunturque. Par omnibus altitudo, par levitas; quippe in ſpeciem carinæ humili radice deſcendunt. Hæc ab omni latere perſpicitur, eademque ſuſpenſa pariter & merſa. Interdum junctæ copulatæque & continenti ſimiles eunt; interdum diſcordantibus ventis digeruntur; nonnumquam deſtitutæ tranquillitate ſingulæ fluitant. Sæpe minores majoribus, velut cymbulæ onerariis, adhæreſcunt; ſæpe inter ſe majores minoreſque quasi curſum certamenque deſumunt: rurſus omnes in eumdem locum appulſæ, quà ſteterunt, promovent terram, & modò hàc, modò illac, lacum reddunt auferuntque; ac tum demum, quum medium tenuere, non contrahunt. Conſtat pecora herbas ſecuta ſic in inſulas illas, ut in extremam ripam, procedere ſolere, nec priùs intelligere mobile ſolum, quàm littore abrepta, quasi illata & impoſita, circumfuſum undique lacum paveant; mox quò tulerit ventus egreſſa, non magis ſe deſcendiſſe ſentire, quàm ſenſerint adſcendiſſe. Idem lacus in flumen egeritur, quod ubi ſe pauliſper oculis dedit, ſpecu mergitur, altèque conditum meat: ac ſi quid antè, quàm ſubduceretur, accepit, ſervat & profert. Hæc

Digitized by Google

tibi ſcripſi, quia nec minùs ignota quàm mihi, nec minùs grata credebam. Nam te quoque, ut me, nihil æquè ac naturæ opera delectant. Vale.

XXI. PLINIUS ARRIANO SUO S.

Narrat recitatum a ſe librum opuſculis varium & metris: amat enim ſeveritatem comitatemque miſcere.

UT in vita, ſic in ſtudiis pulcherrimum & humaniſſimum exiſtimo, ſeveritatem comitatemque miſcere, ne illa in triſtitiam, hæc in petulantiam excedat. Quâ ratione ductus, graviora opera luſibus jociſque diſtinguo. Ad hos proferendos & tempus & locum opportuniſſimum elegi, utque jam nunc aſſueſcerent & ab otioſis, & in triclinio audiri, Julio menſe, quo maximè lites interquieſcunt, poſitis ante lectos cathedris, amicos collocavi. Fortè accidit ut eo die manè in advocationem ſubitam rogarer; quod mihi cauſam præloquendi dedit. Sum enim deprecatus, ne quis ut irreverentem operis argueret, quòd recitaturus, quamquam & amicis & paucis, idem iterum amicis, foro & negotiis non abſtinuiſſem. Addidi hunc ordinem me & in ſcribendo ſequi, ut neceſſitates voluptatibus, ſeria jucundis anteferrem; ac primùm amicis, tum mihi ſcriberem. Liber fuit & opuſculis varius & metris. Ita ſolemus, qui ingenio parum fidimus, ſatietatis periculum fugere. Recitavi biduo: hoc aſſenſus audientium exegit; & tamen, ut alii tranſeunt quædam, imputantque quòd tranſeant, ſic ego nihil prætereo, atque etiam non præterire me dico. Lego enim om-

Digitized by Google

nia, ut omnia emendem, quod contingere non poteſt electa recitantibus. At illud modeſtius, & fortaſſe reverentius; ſed hoc ſimplicius & amantius. Amat enim, qui ſe ſic amari putat, ut tædium non pertimeſcat. Alioquin quid præſtant ſodales, si conveniunt voluptatis ſuæ causâ? Delicatus ac ſimilis ignoto eſt, qui amici librum bonum mavult audire, quàm facere. Non dubito cupere te, pro cetera mei caritate, quàm maturiſſimè legere hunc adhuc muſteum librum. Leges, ſed retractatum, quæ cauſa recitandi fuit; & tamen nonnulla jam ex eo noſti. Hæc vel emendata poſtea, vel (quod interdum longiore morâ ſolet) deteriora facta, quasi nova rurſus, & reſcripta cognoſces. Nam pleriſque mutatis, ea quoque mutata videntur quæ manent. Vale.

XXII. PLINIUS GEMINIO SUO S.

De quibuſdam, qui libidinum ſervi, aliorum vitiis iraſcuntur.

NOSTINE hos, qui omnium libidinum ſervi, sic aliorum vitiis iraſcuntur, quasi invideant; & graviſſimè puniunt, quos maximè imitantur? quum eos etiam, qui non indigent clementiâ ullius, nihil magis quàm lenitas deceat. Atque ego optimum & emendatiſſimum exiſtimo, qui ceteris ita ignoſcit, tamquam ipſe quotidie peccet; ita peccatis abſtinet, tamquam nemini ignoſcat. Proinde hoc domi, hoc foris, hoc in omni vitæ genere teneamus, ut nobis implacabiles simus; exorabiles iſtis etiam, qui dare veniam niſi ſibi neſciunt; mandemuſque memoriæ, quod vir mitiſſimus, & ob hoc quoque maximus, Thraſea crebrò dicere ſolebat: *Qui vitia odit, homi-*

Digitized by Google

nus odit. Quæris fortaſſe, quo commotus hæc ſcribam? Nuper quidam... Sed meliùs coràm, quamquam ne tunc quidem. Vereor enim, ne id, quod improbo eos ſectari, carpere, ferè huic, quod quum maximè præcipimus, repugnet. Quiſquis ille, qualiſcumque, sileatur; quem insignire, exempli nonnihil, non insignire, humanitatis plurimùm refert. Vale.

XXIII. Plin. Marcellino suo S.

Dolorem significat, quem cepit ex morte Junii Aviti, cujus mores & ingenium laudat.

Omnia mihi ſtudia, omnes curas, omnia avocamenta exemit, excussit, eripuit dolor, quem ex morte Junii Aviti gravissimum cepi. Latum clavum in domo mea induerat; ſuffragio meo adjutus in petendis honoribus fuerat; ad hoc, ita me diligebat, ita verebatur, ut me formatore morum, me quasi magiſtro uteretur. Rarum hoc in adoleſcentibus noſtris. Nam quotuſquiſque vel ætati alterius, vel auctoritati, ut minor, cedit? Statim ſapiunt, ſtatim ſciunt omnia: neminem verentur, imitantur neminem, atque ipsi sibi exempla ſunt. Sed non Avitus; cujus hæc præcipua prudentia, quòd alios prudentiores arbitrabatur; hæc præcipua eruditio, quòd diſcere volebat. Semper ille aut de ſtudiis aliquid, aut de officiis vitæ conſulebat: ſemper ita recedebat, ut melior factus; & erat factus vel eò quòd audierat, vel quòd omnino quæsierat. Quod ille obſequium Serviano exactissimo viro præſtitit! quem legatum tribunus ita & intellexit, & cepit, ut ex Germania in Pannoniam tranſeuntem non ut commilito, ſed ut

Digitized by Google

comes affectatorque ſequeretur. Quâ induſtriâ, quâ modeſtiâ quæſtor conſulibus ſuis (& plures habuit) non minùs jucundus & gratus, quàm utilis fuit! Quo diſcurſu, quâ vigilantiâ hanc ipſam ædilitatem, cui præreptus eſt, petiit! Quod vel maximè dolorem meum exulcerat. Obverſantur cassi oculis labores, & infructuoſæ preces, & honor quem meruit tantùm. Redit animo ille latus clavus, in penatibus meis ſumptus; redeunt illa prima, illa poſtrema ſuffragia mea, illi ſermones, illæ conſultationes. Afficior adoleſcentiâ ipsius, afficior necessitudinum caſu. Erat illi grandis natu parens; erat uxor, quam ante annum virginem acceperat; erat filia, quam paulò antè ſuſtulerat. Tot ſpes, tot gaudia dies unus in adverſa convertit. Modò designatus ædilis, recens maritus, recens pater, intactum honorem, orbam matrem, viduam uxorem, filiam pupillam, ignaramque patris reliquit. Accedit lacrymis meis, quòd abſens, & impendentis mali neſcius, pariter ægrum, pariter decessiſſe cognovi, ne gravissimo dolori timore conſueſcerem. In tantis tormentis eram, quum ſcriberem hæc, ſcriberem ſola. Neque enim nunc aliud aut cogitare aut loqui poſſum. Vale.

XXIV. PLINIUS MAXIMO SUO S.

Quâ humanitate tractandæ sint Græciæ civitates, quibus ordinandis præfectus eſt.

AMOR in te meus cogit, non ut præcipiam (neque enim præceptore eges) admoneam tamen, ut quæ ſcis, teneas & obſerves, aut neſcire meliùs. Cogita te miſſum in provinciam Achaïam, illam veram & meram Græciam, in qua primùm

humanitas, litteræ, etiam fruges inventæ eſſe creduntur; miſſum ad ordinandum ſtatum liberarum civitatum, id eſt, ad homines maximè homines, ad liberos maximè liberos, qui jus a natura datum virtute, meritis, amicitiâ, fœdere denique, & religione tenuerunt. Reverere conditores deos, & nomina deorum. Reverere gloriam veterem, & hanc ipſam ſenectutem, quæ in homine venerabilis, in urbibus ſacra. Sit apud te honor antiquitati, ſit ingentibus factis, ſit fabulis quoque. Nihil ex cujuſquam dignitate, nihil ex libertate, nihil ex jactatione decerpſeris. Habe ante oculos hanc eſſe terram, quæ nobis miſerit jura, quæ leges non victis, ſed petentibus dederit; Athenas eſſe quas adeas, Lacedæmonem eſſe quam regas: quibus reliquam umbram, & residuum libertatis nomen eripere, durum, ferum, barbarumque eſt. Vides a medicis, quamquam in adverſa valetudine nihil ſervi ac liberi differant, molliùs tamen liberos clementiúſque tractari. Recordare quid quæque civitas fuerit; non ut deſpicias, quòd eſſe desierit. Absit ſuperbia, aſperitas; nec timueris contemptum. An contemnitur, qui imperium, qui faſces habet, nisi humilis, & ſordidus, & qui ſe primus ipſe contemnit? Malè vim ſuam poteſtas aliorum contumeliis experitur; malè terrore veneratio acquiritur; longéque valentior amor ad obtinendum quod velis, quàm timor. Nam timor abit si recedas, manet amor; ac sic, ut ille in odium, hic in reverentiam vertitur. Te verò etiam atque etiam (repetam enim) meminiſſe oportet officii tui titulum, ac tibi ipſum interpretari, quale quantumque sit ordinare ſtatum liberarum civitatum. Nam quid ordi-

Digitized by Google

natione civilius? quid libertate pretioſius? Porro quàm turpe, ſi ordinatio everſione, libertas ſervitute mutetur? Accedit quòd tibi certamen eſt tecum: onerat te quæſturæ tuæ fama, quam ex Bithynia optimam revexiſti: onerat teſtimonium Principis: onerat tribunatus, prætura, atque hæc ipſa legatio, quaſi præmium data. Quò magis nitendum eſt, ne in longinqua provincia, quàm ſuburbana, ne inter ſervientes, quàm liberos, ne ſorte, quàm judicio miſſus, ne rudis & incognitus, quàm exploratus probatuſque, humanior, melior, peritior fuiſſe videaris: quum ſit alioquin, ut ſæpe audiſti, ſæpe legiſti, multò deformius amittere, quàm non aſſequi laudem. Hæc velim credas, quod initiò dixi, ſcripsiſſe me admonentem, non præcipientem; quamquam præcipientem quoque. Quippe non vereor, in amore ne modum exceſſerim. Neque enim periculum eſt, ne ſit nimium, quod eſſe maximum debet. Vale.

Digitized by Google

LIBER NONUS.

I. C. Plinius Maximo suo S.

Hortatur ut libros, quos in Plantam vivum compoſuit, feſtinet edere, ne poſt mortem ejus inchoaſſe videatur.

Sæpe te monui ut libros, quos vel pro te, vel in Plantam, immo & pro te & in illum (ita enim materia cogebat) compoſuiſti, quàm maturissimè emitteres: quod nunc præcipuè, morte ejus auditâ, & hortor, & moneo. Quamvis enim legeris multis, legendoſque dederis, nolo tamen quemquam opinari, defuncto demum inchoatos, quos incolumi eo peregiſti. Salva sit tibi conſtantiæ fama. Erit autem, si notum æquis iniquiſque fuerit, non poſt inimici mortem ſcribendi tibi natam eſſe fiduciam; ſed jam paratam editionem morte præventam. Simul vitabis illud,

Οὐχ ἐστὶν φθιμένοισιν.

Nam quod de vivente ſcriptum, de vivente recitatum eſt, in defunctum quoque, tamquam viventem adhuc, editur, si editur ſtatim. Igitur si quid aliud in manibus, interim differ: hoc perfice, quod nobis, qui legimus olim, abſolutum videtur: ſed jam videatur & tibi, cujus cunctationem nec res ipſa desiderat, & temporis ratio præcidit. Vale.

Digitized by Google

II. PLINIUS SABINO SUO S.

Excuſat ſe crebras & longiores epiſtolas flagitanti.

FACIS jucundè, quòd non ſolùm plurimas epiſtolas meas, verùm etiam longissimas flagitas; in quibus parcior fui, partim quia tuas occupationes verebar, partim quia ipſe multum diſtringebar pleſumque frigidis negotiis, quæ simul & avocant animum & comminuunt. Præterea nec materia plura ſcribendi dabatur: neque enim eadem noſtra conditio, quæ M. Tullii, ad cujus exemplum nos vocas. Illi enim & copiosissimum ingenium, & ingenio quà varietas rerum, quà magnitudo largissimè ſuppetebat. Nos quàm anguſtis terminis claudamur, etiam tacente me, perſpicis: nisi fortè volumus ſcholaſticas tibi, atque (ut ita dicam) umbraticas litteras mittere. Sed nihil minùs aptum arbitramur, quum arma veſtra, quum caſtra, quum denique cornua, tubas, ſudorem, pulverem, ſoles cogitamus. Habes, ut puto, juſtam excuſationem; quam tamen dubito, an tibi probari velim. Eſt enim ſummi amoris, negare veniam brevibus epiſtolis amicorum, quamvis ſcias illis conſtare rationem. Vale.

III. PLINIUS PAULINO SUO S.

Beatum eſſe, qui bonæ manſuræque famæ præſumptione fruitur.

ALIUS alium, ego beatissimum exiſtimo, qui bonæ manſuræque famæ præſumptione perfruitur, certuſque poſteritatis cum futura gloria vivit. Ac mihi, nisi præmium æternitatis ante

oculos, pingue illud altumque otium placeat. Etenim omnes homines arbitror oportere aut immortalitatem ſuam, aut mortalitatem cogitare; & illos quidem contendere, eniti, hos quieſcere, remitti; nec brevem vitam caducis laboribus fatigare: ut video multos, miſerâ simul & ingratâ imagine induſtriæ, ad vilitatem ſui pervenire. Hæc ego tecum, quæ quotidie mecum, ut desinam mecum, si diſſenties tu; quamquam non diſſenties, ut qui ſemper clarum aliquid & immortale mediteris. Vale.

IV. PLINIUS MACRINO SUO S.

Orationem, quam mittit, in univerſitate longam eſſe, brevem in partibus.

VERERER ne immodicam orationem putares, quam cum hac epiſtola accipies, nisi eſſet generis ejus, ut ſæpe incipere, ſæpe desinere videatur. Nam singulis criminibus singulæ velut cauſæ continentur. Poteris ergo, undecumque incœperis, ubicumque desieris, quæ deinceps ſequentur, & quasi incipientia legere, & quasi cohærentia; meque in universitate longissimum, brevissimum in partibus judicare. Vale.

V. PLINIUS TIRONI SUO S.

Hujus æquitate erga provinciales lætatur.

EGREGIÈ facis (inquiro enim) & perſevera, quòd juſtitiam tuam provincialibus multâ humanitate commendas; cujus præcipua pars eſt, honeſtissimum quemque complecti, atque ita a minoribus amari, ut simul a principibus diligare. Plerique autem, dum verentur, ne gratiæ poten-

Digitized by Google

tium nimiùm impertire videantur, siniſteritatis atque etiam malignitatis famam conſequuntur. A quo vitio tu longè recessiſti, ſcio: ſed temperare mihi non poſſum, quominus laudem ſimilis monenti, quòd eum modum tenes, ut diſcrimina ordinum dignitatumque cuſtodias: quæ ſi confuſa, turbata, permixta ſunt, nihil eſt ipſâ æqualitate inæqualius. Vale.

VI. PLINIUS CALVISIO SUO S.

Ludis Circensibus præfert ſtudia litterarum.

OMNE hoc tempus inter pugillares ac libellos jucundissimà quiete tranſmisi. *Quemadmodum*, inquis, *in urbe potuiſti?* Circenſes erant; quo genere ſpectaculi ne levissimè quidem teneor. Nihil novum, nihil varium, nihil quod non ſemel ſpectaſſe ſufficiat. Quò magis miror, tot millia virorum tam pueriliter identidem cupere currentes equos, insiſtentes curribus homines videre. Si tamen aut velocitate equorum, aut hominum arte traherentur, eſſet ratio nonnulla. Nunc favent panno, pannum amant: & si in ipſo curſu, medioque certamine, hic color illuc, ille huc transferatur, ſtudium favorque transibit, & repentè agitatores illos, equos illos, quos procul noſcitant, quorum clamitant nomina, relinquent. Tanta gratia, tanta auctoritas in una vilissima tunica; mitto apud vulgus, quod vilius tunicâ, ſed apud quoſdam graves homines; quos ego quum recordor in re inani, frigida, assidua, tam inſatiabiliter desidere, capio aliquam voluptatem, quòd hac voluptate non capior. Ac per hos dies libentissimè otium meum in litteris colloco, quos alii otiosissimis occupationibus perdunt. Vale.

VII.

Digitized by Google

VII. Plinius Romano suo S.

Ædificare ſe dicit in ſuis ad Larium lacum villis, quas deſcribit.

Ædificare te ſcribis. Bene eſt : inveni patrocinium. Ædifico enim jam ratione, quia tecum. Nam hoc quoque non dissimile, quòd ad mare tu, ego ad Larium lacum. Hujus in littore plures villæ meæ ; ſed duæ, ut maximè delectant, ita exercent. Altera impoſita ſaxis, more Bajano, lacum proſpicit ; altera, æquè more Bajano, lacum tangit. Itaque illam tragœdiam, hanc appellare comœdiam ſoleo : illam quòd quasi cothurnis, hanc quòd quasi ſocculis ſuſtinetur. Sua utrique amœnitas, & utraque possidenti ipsâ diverſitate jucundior. Hæc lacu propiùs, illa latiùs utitur : hæc unum sinum molli curvamine amplectitur, illa editissimo dorſo duos dirimit : illic recta geſtatio longo limite ſuper littus extenditur, hìc ſpatiosissimo xyſto leviter inflectitur : illa fluctus non ſentit, hæc frangit : ex illa possis deſpicere piſcantes, ex hac ipſe piſcari, hamumque de cubiculo, ac pene etiam de lectulo, ut e navicula, jacere. Hæ mihi cauſæ utrique, quæ deſunt, adſtruendi, ob ea quæ ſuperſunt. Sed quid ego rationem tibi, apud quem pro ratione erit, idem facere? Vale.

Digitized by Google

VIII. PLINIUS AUGURINO SUO S.

Hujus ſcripta laudat.

Si laudatus a te laudare te cœpero, vereor ne non tam proferre judicium meum, quàm referre gratiam videar. Sed licet videar, omnia ſcripta tua pulcherrima exiſtimo, maximè tamen illa quæ de nobis. Accidit hoc una eademque de cauſa. Nam & tu, quæ de amicis, optimè ſcribis; & ego quæ de me, ut optima, lego. Vale.

IX. PLINIUS COLONI SUO S.

Laudat conſtantiam Colonis in deflenda morte Quinctiani.

Unicè probo quòd Pompeii Quinctiani morte tam dolenter afficeris, ut amissi caritatem desiderio extendas; non ut plerique, qui tantùm viventes amant, ſeu potiùs amare ſe simulant, ac ne simulant quidem, nisi quos florentes vident: nam miſerorum, non ſecus ac defunctorum, obliviſcuntur. Sed tibi perennis fides, tantaque in amore conſtantia, ut finiri nisi tuâ morte non possit. Et hercule is fuit Quinctianus, quem diligi deceat exemplo ipsius. Felices amabat, miſeros tuebatur, desiderabat amiſſos. Jam illa, quanta probitas in ore! quanta in ſermone cunctatio! quàm pari librâ gravitas comitaſque! quod ſtudium litterarum! quod judicium! quâ pietate cum dissimillimo patre vivebat! quàm non obſtabat illi quominus vir optimus videretur, quòd erat optimus filius! Sed quid dolorem tuum exulcero? quamquam sic amaſti juvenem, ut hoc potiùs, quàm de illo

Digitized by Google

ſileri velis; a me præſertim, cujus prædicatione putas vitam ejus ornari, memoriam prorogari, ipſamque illam, quâ eſt raptus, ætatem poſſe reſtitui. Vale.

X. Plinius Tacito suo S.

Studiis operam dare ſe faciliùs & libentiùs, quàm venationi. Vide I, 6.

Cupio præceptis tuis parere; ſed aprorum tanta penuria eſt, ut Minervæ & Dianæ, quas ais pariter colendas, convenire non possit. Itaque Minervæ tantùm ſerviendum eſt, delicatè tamen, ut in ſeceſſu, & æſtate. In via planè nonnulla leviora, ſtatimque delenda, eâ garrulitate, quâ ſermones in vehiculo ſeruntur, extendi. His quædam addidi in villa, quum aliud non liberet. Itaque poëmata quieſcunt, quæ tu inter nemora & lucos commodissimè perfici putas. Oratiunculam unam, alteram retractavi; quamquam id genus operis inamabile, inamœnum, magiſque laboribus ruris, quàm voluptatibus simile. Vale.

XI. Plinius Geminio suo S.

Scripta ſua trans Alpes legi lætatur.

Epistolam tuam jucundissimam recepi, eò maximè quòd aliquid ad te ſcribi volebas, quod libris inſeri poſſet. Obveniet materia, vel hæc ipſa quam monſtras, vel potior alia. Sunt enim in hac offendicula nonnulla: circumfer oculos, & occurrent. Bibliopolas Lugduni eſſe non putabam; ac tantò libentiùs ex litteris tuis cognovi venditari libellos meos, quibus peregrè manere

Digitized by Google

gratiam, quam in urbe collegerint, delector. Incipio enim ſatis abſolutum exiſtimare, de quo tantâ diversitate regionum diſcreta hominum judicia conſentiunt. Vale.

XII. PLINIUS JUNIORI SUO S.

Non eſſe a parentibus tractandos acerbè & duriter liberos.

CASTIGABAT quidam filium ſuum, quòd paulò ſumptuosiùs equos & canes emeret. Huic ego, juvene digreſſo, Heus tu, numquamne feciſti, quod a patre corripi poſſet? feciſti, dico? Non interdum facis, quod filius tuus, si repentè pater ille, tu filius, pari gravitate reprehendat? non omnes homines aliquo errore ducuntur? non hic in illo sibi, in hoc alius indulget? Hæc tibi, admonitus immodicæ ſeveritatis exemplo, pro amore mutuo ſcripsi, ne quando tu quoque filium tuum acerbiùs duriúſque tractares. Cogita & illum puerum eſſe, & te fuiſſe; atque ita hoc, quod es pater, utere, ut memineris & hominem eſſe te, & hominis patrem. Vale.

XIII. PLINIUS QUADRATO SUO S.

Exponit ea, quæ profeſſus ultionem Helvidii, egerit pertuleritque. Vide 7, 19.

QUANTÒ ſtudiosiùs intentiúſque legiſti libros, quos de Helvidii ultione compoſui, tantò impensiùs poſtulas, ut perſcribam tibi quæque extra libros, quæque circa libros, totum denique ordinem rei, cui per ætatem non interfuiſti. Occiſo Domitiano, ſtatui mecum ac deliberavi eſſe

Digitized by Google

magnam pulchramque materiam inſectandi nocentes, miſeros vindicandi, ſe proferendi. Porrò inter multa ſcelera multorum, nullum atrocius videbatur, quàm quòd in ſenatu ſenator ſenatori, prætorius conſulari, reo judex manus intuliſſet. Fuerat alioquin mihi cum Helvidio amicitia, quanta potuerat eſſe cum eo, qui metu temporum nomen ingens, pareſque virtutes ſeceſſu tegebat. Fuerat cum Arria & Fannia, quarum altera Helvidii noverca, altera mater novercæ. Sed non ita me jura privata, ut publicum fas, & indignitas facti, & exempli ratio incitabat. Ac primis quidem diebus redditæ libertatis pro ſe quiſque inimicos ſuos, duntaxat minores, incondito turbidoque clamore poſtulaverant ſimul & oppreſſerant. Ego & modeſtius & conſtantius arbitratus immanissimum reum non communi temporum invidiâ, ſed proprio crimine urgere; quum jam ſatis primus ille impetus deferbuiſſet, & languidior in dies ira ad juſtitiam rediſſet, quamquam tum maximè triſtis, amiſsâ nuper uxore, mitto ad Anteiam (nupta hæc Helvidio fuerat) rogo ut veniat, quia me recens adhuc luctus limine contineret. Ut venit: *Deſtinatum eſt*, inquam, *mihi, maritum tuum non inultum pati: nuntia Arriæ & Fanniæ* (ab exsilio redierant) *conſule te, conſule illas, an velitis adſcribi facto, in quo ego comite non egeo: ſed non ita gloriæ meæ faverim, ut vobis ſocietate ejus invideam.* Perfert Anteia mandata: nec illæ morantur. Opportunè ſenatus intra diem tertium. Omnia ego ſemper ad Corellium retuli, quem prudentissimum ætatis noſtræ ſapientiſſimumque cognovi: in hoc tamen contentus conſilio meo fui, veritus ne vetaret (erat

Digitized by Google

enim cunctantior cautiorque) ſed non ſuſtinui inducere in animum, quominus illi eodem die facturum me indicarem, quod an facerem non deliberabam; expertus uſu, de eo, quod deſtinaveris, non eſſe conſulendos, quibus conſultis obſequi debeas. Venio in ſenatum; jus dicendi peto; dico paulipſer maximo aſſenſu. Ubi cœpi crimen attingere, reum deſtinare, adhuc tamen ſine nomine, undique mihi reclamari. Alius: *Sciamus quis ſit, de quo extra ordinem referas*: alius: *Quis eſt ante relationem reus?* alius: *Salvi ſimus qui ſuperſumus.* Audio imperturbatus, interritus: tantum ſuſceptæ rei honeſtas valet, tantumque ad fiduciam vel metum differt, nolint homines quod facias, an non probent. Longum eſt omnia, quæ tunc hinc inde jactata ſunt, recenſere. Noviſſimè conſul: *Secunde, ſententiæ loco dices, ſi quid volueris. Permiſeris*, inquam, *quod uſque adhuc omnibus permiſiſti.* Reſido. Aguntur alia interim. Me quidam ex conſularibus amicis ſecreto, curatoque ſermone, quaſi nimis fortiter incautéque progreſſum, corripit, revocat, monet ut ſiſtam: adjicit etiam notabilem me futuris Principibus. *Eſto*, inquam, *dum malis.* Vix ille diſceſſerat, rurſus alter: *quid audes? quò ruis? quibus te periculis objicis? Quid præſentibus confidis, incertus futurorum? Laceſſis hominem jam præfectum ærarii, & brevi conſulem, præterea quâ gratiâ, quibus amicitiis fultum?* Nominat quemdam, qui tunc ad orientem ampliſſimum exercitum, non ſine magnis dubiiſque rumoribus, obtinebat. Ad hæc ego: *Omnia præcepi, atque animo mecum antè peregi: nec recuſo, ſi ita caſus attulerit, luere pœnas ob honeſtiſſimum factum, dum flagitioſiſſimum ulciſcor.* Jam cenſendi tempus.

Dicit Domitius Apollinaris, conſul designatus; dicit Fabricius Vejento, Fabius Poſthumius, Vectius Proculus, collega Publicii Certi, de quo agebatur, uxoris autem meæ, quam amiſeram, vitricus: poſt hos Ammius Flaccus. Omnes Certum nondum a me nominatum, ut nominatum defendunt; crimenque quasi in medio relictum defensione ſuſcipiunt. Quæ præterea dixerint, non eſt neceſſe narrare; in libris habes. Sum enim cuncta ipſorum verbis perſecutus. Dicunt contrà Avidius Quietus, Cornutus Tertullus. Quietus: *Iniquiſſimum eſſe querelas dolentium excludi; ideoque Arriæ & Fanniæ jus querendi non auferendum: nec intereſſe cujus ordinis quis sit, ſed quam cauſam habeat.* Cornutus: *Datum ſe a conſulibus tutorem Helvidii filiæ, petentibus matre ejus & vitrico: nunc quoque non ſuſtinere deſerere officii ſui partes; in quo tamen & ſuo dolori modum imponere, & optimarum ſeminarum perferre modeſtiſſimum affectum: quas contentas eſſe admonere ſenatum Publicii Certi cruentæ adulationis; & petere, si pœna flagitii manifeſtiſſimi remittatur, nota certè quasi cenſoria inuratur.* Tum Satrius Rufus medio ambiguoque ſermone: *Puto*, inquit, *injuriam factam Publicio Certo, si non abſolvitur: nominatus eſt ab amicis Arriæ & Fanniæ; nominatus ab amicis ſuis. Nec debemus ſolliciti eſſe. Iidem enim nos, qui bene ſentimus de homine, judicaturi ſumus: si innocens eſt, sicuti & ſpero & malo, donec aliquid probetur, credo, poteritis abſolvere.* Hæc illi, quo quiſque ordine citabantur. Venitur ad me; conſurgo; utor initio, quod in libro eſt; reſpondeo singulis. Mirum quâ intentione, quibus clamoribus omnia exceperint, qui modò reclamabant: tanta conversio vel negotii dignitatem,

vel proventum orationis, vel actoris conſtantiam ſubſecuta eſt. Finio. Incipit reſpondere Vejento: nemo patitur; obturbatur, obſtrepitur; adeo quidem ut diceret: *Rogo, P. C. ne me cogatis implorare auxilium tribunorum.* Et ſtatim Murena tribunus: *Permitto tibi, vir clariſsime Vejento, dicere.* Tunc quoque reclamatur. Inter moras conſul, citatis nominibus, & peractâ diſceſſione, mittit ſenatum; ac pene adhuc ſtantem tentantemque dicere Vejentonem relinquit. Multum ille de hac (ita vocabat) contumelia, queſtus eſt Homerico verſu,

Ὦ γέρον, ἦ μάλα δή σε νέοι τείρουσι μαχηταί.

Non ferè quiſquam in ſenatu fuit, qui non me complecteretur, exoſcularetur, certatimque laude cumularet, quòd intermiſſum jamdiu morem in publicum conſulendi, ſuſceptis propriis ſimultatibus, reduxiſſem; quòd denique ſenatum invidiâ liberaſſem, quâ flagrabat apud ordines alios, quòd ſeverus in ceteros, ſenatoribus ſolis, diſſimulatione quasi mutuâ, parceret. Hæc acta ſunt abſente Certo. Abſuit enim, ſeu tale aliquid ſuſpicatus, sive, ut excuſabatur, infirmus. Et relationem quidem de eo Cæſar ad ſenatum non remisit: obtinui tamen quod intenderam. Nam collega Certi conſulatum, ſucceſſorem Certus accepit; planéque factum eſt quod dixeram in fine: *Reddat præmium ſub optimo Principe, quod a peſſimo accepit.* Poſtea actionem meam, utcumque potui, recollegi: addidi multa. Accidit fortuitum, ſed non tamquam fortuitum, quòd, editis libris, Certus intra paucissimos dies implicitus morbo deceſſit. Audivi referentes hanc imaginem menti ejus, hanc oculis

oberraſſe, tamquam videret me ſibi cum ferro imminere. Verane hæc, affirmare non auſim: intereſt tamen exempli, ut vera videantur. Habes epiſtolam, ſi modum epiſtolæ cogites, libris quos legiſti non minorem. Sed imputabis tibi, qui contentus libris non fuiſti, Vale.

XIV. PLINIUS TACITO SUO S.

Hortatur, ut, ſtudio & labore in ſcribendo, nominis immortalitati ſerviat.

NEC ipſe tibi plaudis, & ego nihil magis ex fide, quàm de te ſcribo. Poſteris an aliqua cura noſtri, neſcio: nos certè meremur ut ſit aliqua, non dico ingenio (id enim ſuperbum) ſed ſtudio, & labore, & reverentiâ poſterorum. Pergamus modò itinere inſtituto, quod ut paucos in lucem famamque provexit, ita multos e tenebris & ſilentio protulit. Vale.

XV. PLINIUS FALCONI SUO S.

Queritur non poſſe, ne in villa quidem, omnia ad arbitrium ſuum facere.

REFUGERAM in Tuſcos, ut omnia ad arbitrium meum facerem: at hoc ne in Tuſcis quidem: tam multis undique ruſticorum libellis, & tam querulis inquietor; quos aliquantò magis invitus quàm meos lego: nam & meos invitus. Retracto enim actiunculas quaſdam, quod poſt intercapedinem temporis & frigidum & acerbum eſt. Rationes, quaſi abſente me, negliguntur. Interdum tamen equum conſcendo, & patremfamiliæ hactenus ago, quòd aliquam partem prædiorum, ſed pro geſtatione, percurro. Tu

Digitized by Google

conſuetudinem ſerva, nobiſque sic ruſticis urbana acta perſcribe. Vale.

XVI. PLINIUS MAMILIANO SUO S.

Non libet venari, propter vindemiarum gracilitatem. Igitur pro mulſo novos ſe versiculos miſſurum ait.

SUMMAM te voluptatem percepiſſe ex iſto copiosissimo genere venandi non miror, quum hiſtoricorum more ſcribas numerum iniri non potuiſſe. Nobis venari nec vacat, nec libet: non vacat, quia vindemiæ in manibus; non libet, quia exiguæ. Devehemus tamen pro novo muſto novos versiculos, tibique jucundissimè exigenti, ut primùm videbuntur deferviſſe, mittemus. Vale.

XVII. PLINIUS GENITORI SUO S.

Ferendos aliorum mores, ut illi noſtros invicem ferant.

RECEPI tuas litteras, quibus quereris tædio tibi fuiſſe quamvis lautissimam cœnam, quia ſcurræ, cinædi, moriones mensis inerrabant. Vis tu remittere aliquid ex rugis? Equidem nihil tale habeo, habentes tamen fero. Cur ergo non habeo? quia nequaquam me ut inexſpectatum feſtivumve delectat, si quid molle a cinædo, petulans a ſcurra, ſtultum a morione profertur. Non rationem, ſed ſtomachum tibi narro. Atque adeo quàm multos putas eſſe, quos æquè ea, quibus ego & tu capimur & ducimur, partim ut inepta, partim ut moleſtissima offendant? Quàm multi, quum lector aut lyriſtes aut comœdus inductus eſt, calceos poſcunt, aut non mi-

Digitized by Google

nore cum tædio recubant, quàm tu iſta (sic enim appellas) prodigia perpeſſus es? Demus igitur alienis oblectationibus veniam, ut noſtris impetremus. Vale.

XVIII. PLINIUS SABINO SUO S.

Miſſurum ſe promittit libellos ſuos.

QUA intentione, quo ſtudio, quâ denique memoriâ legeris libellos meos, epiſtola tua oſtendit. Ipſe igitur exhibes negotium tibi, qui elicis & invitas, ut quamplurima communicare tecum velim. Faciam, per partes tamen, & quasi digeſta, ne iſtam ipſam memoriam, cui gratias ago, assiduitate & copiâ turbem, oneratamque, & quasi oppreſſam cogam pluribus singula, poſterioribus priora dimittere. Vale.

XIX. PLINIUS RUFONI SUO S.

Quid de Virginio & Frontino ſentiat, aperit.
Vide 2, 1; & 6, 10.

SIGNIFICAS legiſſe te in quadam epiſtola mea, jussiſſe Virginium Rufum inſcribi ſepulcro ſuo:

Hîc situs eſt Rufus, pulſo qui Vindice quondam
Imperium aſſeruit non sibi, ſed patriæ.

Reprehendis quòd juſſerit: addis etiam meliùs rectiúſque Frontinum, quòd vetuerit omnino monumentum sibi fieri; meque ad extremum quid de utroque ſentiam conſulis. Utrumque dilexi; miratus ſum magis, quem tu reprehendis, atque ita miratus, ut non putarem ſatis umquam laudari poſſe, cujus nunc mihi ſubeunda defensio

M vj

Digitized by Google

eſt. Omnes ego, qui magnum aliquod memorandumque fecerunt, non modò veniâ, verùm etiam laude dignissimos judico, si immortalitatem, quam meruere, ſectantur, victurique nominis famam ſupremis etiam titulis prorogare nituntur. Nec facilè quemquam nisi Virginium invenio, cujus tanta in prædicando verecundia, quanta gloria ex facto. Ipſe ſum teſtis, familiariter ab eo dilectus probatuſque, ſemel omnino, me audiente, provectum, ut de rebus ſuis hoc unum referret, ita ſecum aliquando Cluvium locutum: *Scis, Virgini, quæ hiſtoriæ fides debeatur: proinde si quid in hiſtoriis meis legis aliter ac velis, rogo ignoſcas.* Ad hoc ille: *Tune, Cluvi, ignoras, ideo me feciſſe quod feci, ut eſſet liberum vobis ſcribere, quæ libuiſſet?* Agedum, hunc ipſum Frontinum in hoc ipſo, in quo tibi parcior videtur & preſſior, comparemus. Vetuit exſtrui monumentum: ſed quibus verbis? *Impenſa monumenti ſupervacua eſt: memoria noſtri durabit, si vitâ meruimus.* An reſtrictiùs arbitraris per orbem terrarum legendum dare, duraturam memoriam ſuam, quàm uno in loco duobus versiculis signare quod feceris? Quamquam non habeo propoſitum illum reprehendendi, ſed hunc tuendi; cujus quæ poteſt apud te juſtior eſſe defensio, quàm ex collatione ejus quem prætuliſti? Meo quidem judicio neuter culpandus, quorum uterque ad gloriam pari cupiditate, diverſo itinere contendit; alter, dum expetit debitos titulos; alter dum mavult videri contempsiſſe. Vale.

Digitized by Google

XX. PLINIUS VENATORI SUO S.

Huic placuiſſe libros ſuos gaudet, & graciles eſſe vindemias nuntiat.

TUA verò epiſtola tantò mihi jucundior fuit, quantò longior erat, præſertim quum de libellis meis tota loqueretur; quos tibi voluptati eſſe non miror, quum omnia noſtra perinde ac nos ames. Ipſe quum maximè vindemias, graciles quidem, uberiores tamen quam exſpectaveram, colligo, ſi colligere eſt, nonnumquam decerpere uvam, torculum inviſere, guſtare de lacu muſtum, obrepere urbanis, qui nunc ruſticis præſunt, meque notariis & lectoribus reliquerunt. Vale.

XXI. PLINIUS SABINIANO SUO S.

Libertum in gratiam patroni reſtituere tentat.
Vide infrà 24.

LIBERTUS tuus, cui ſuccenſere te dixeras, venit ad me, advolutuſque pedibus meis, tamquam tuis, hæsit. Flevit multum, multumque rogavit, multum etiam tacuit: in ſumma, fecit mihi fidem pœnitentiæ. Verè credo emendatum, quia deliquiſſe ſe ſentit. Iraſceris, ſcio; & iraſceris meritò, id quoque ſcio: ſed tunc quoque præcipua manſuetudinis laus, quum iræ cauſæ juſtissimæ ſunt. Amaſti hominem, &, ſpero, amabis: interim ſufficit, ut exorari te ſinas. Licebit rurſus iraſci, si meruerit; quod exoratus excuſatiùs facies. Remitte aliquid adoleſcentiæ ipsius, remitte lacrymis, remitte indulgentiæ tuæ: ne torſeris illum, ne torſeris etiam te. Torqueris enim, quum tam lenis iraſceris.

Digitized by Google

Vereor ne videar non rogare, ſed cogere, ſi precibus ejus meas junxero. Jungam tamen tantò pleniùs & effusiùs, quantò ipſum acriùs ſeveriúſque corripui, deſtrictè minatus numquam me poſtea rogaturum. Hoc illi, quem terreri oportebat; tibi non idem. Nam fortaſſe iterum rogabo, impetrabo iterum: sit modò tale, ut rogare me, ut præſtare te deceat. Vale.

XXII. PLINIUS SEVERO SUO S.

Passieni ægritudine dolet, ejuſque genus, mores, & ingenium laudat. *Vide* 6, 15.

MAGNA me ſollicitudine affecit Passieni Pauli valetudo, & quidem plurimis juſtissimiſque de causis. Vir eſt optimus, honeſtissimus, noſtri amantissimus: præterea in litteris veteres æmulatur, exprimit, reddit; Propertium in primis, a quo genus ducit, vera ſoboles, eoque simillima illi, in quo ille præcipuus. Si elegos ejus in manus ſumpſeris, leges opus terſum molle, jucundum, & planè in Propertii domo ſcriptum. Nuper ad lyrica deflexit, in quibus ita Horatium, ut in illis illum alterum, effingi putes; si quid in ſtudiis cognatio valet, & hujus propinquus. Magna varietas, magna mobilitas. Amat ut qui verissimè, dolet ut qui impatientissimè, laudat ut qui benignissimè, ludit ut qui facetissimè: omnia denique, tamquam singula, abſolvit. Pro hoc ego amico, pro hoc ego ingenio, non minùs æger animo, quàm corpore ille, tandem illum, tandem me recepi. Gratulare mihi; gratulare etiam litteris ipsis, quæ ex periculo ejus tantum diſcrimen adierunt, quantum ex ſalute gloriæ conſequentur. Vale.

Digitized by Google

XXIII. PLINIUS MAXIMO SUO S.

Doctorum nomine ſe & Tacitum in primis intelligi lætatur. Vide 7, 20.

FREQUENTER agenti mihi evenit, ut centumviri, quum diu ſe intra judicum auctoritatem gravitatemque tenuiſſent, omnes repentè quasi victi coactique conſurgerent laudarentque. Frequenter e ſenatu famam, qualem maximè optaveram, retuli: numquam tamen majorem cepi voluptatem, quàm nuper ex ſermone Cornelii Taciti. Narrabat ſediſſe ſe cum quodam Circenſibus proximis: hunc poſt varios eruditoſque ſermones requisiſſe, *Italicus es, an provincialis?* ſe reſpondiſſe, *Noſti me, & quidem ex ſtudiis.* Ad hoc illum: *Tacitus es, an Plinius?* Exprimere non poſſum, quàm sit jucundum mihi, quòd nomina noſtra, quasi litterarum propria, non hominum, litteris redduntur; quòd uterque noſtrûm his etiam ex ſtudiis notus, quibus aliter ignotus eſt. Accidit aliud ante pauculos dies simile. Recumbebat mecum vir egregius Fabius Rufinus, ſuper eum municeps ipsius, qui illo die primùm venerat in urbem: cui Rufinus, demonſtrans me, *Vides hunc?* Multa deinde de ſtudiis noſtris. Et ille, *Plinius eſt*, inquit. Verum fatebor, capio magnum laboris mei fructum. An si Demoſthenes jure lætatus eſt, quòd illum anus Attica ita noſcitavit, Οὖτός ἐστι Δημοσθένης! ego celebritate nominis mei gaudere non debeo? Ego verò & gaudeo, & gaudere me dico. Neque enim vereor, ne jactantior videar, quum de me aliorum judicium, non meum profero; præſertim apud te, qui nec ullius invides laudibus, & faves noſtris. Vale.

Digitized by Google

XXIV. PLINIUS SABINIANO SUO S.

Gratias agit, quòd precibus ejus exoratus, liberto veniam dederit. Vide ſuprà 21.

BENE feciſti, quòd libertum aliquando tibi carum, reducentibus epiſtolis meis, in domum, in animum recepiſti. Juvabit hoc te: me certè juvat; primùm quòd te tam tractabilem video, ut in ira regi possis; deinde quòd tantum mihi tribuis, ut vel auctoritati meæ pareas, vel precibus indulgeas. Igitur & laudo & gratias ago. Simul in poſterum moneo, ut te erroribus tuorum, etsi non fuerit qui deprecetur, placabilem præſtes. Vale.

XXV. PLINIUS MAMILIANO SUO S.

Huic in caſtra miſſurum ſe luſus ſuos & carmina pollicetur.

QUERERIS de turba caſtrensium negotiorum, & tamquam ſummo otio perfruare, luſus & ineptias noſtras legis, amas, flagitas; meque ad similia condenda non mediocriter incitas. Incipio enim ex hoc genere ſtudiorum non ſolùm oblectationem, verùm etiam gloriam petere, poſt judicium tuum viri gravissimi, eruditissimi, ac ſuper iſta verissimi. Nunc me rerum actus modicè, ſed tamen diſtringit: quo finito aliquid earumdem camœnarum in iſtum benignissimum sinum mittam. Tu paſſerculis & columbulis noſtris inter aquilas veſtras dabis pennas, si tamen & sibi & tibi placebunt; si tantùm sibi, continendos caveâ nidove curabis. Vale.

Digitized by Google

XXVI. PLINIUS LUPERCO SUO S.

Veterum exemplo probat, oratorem interdum ſublimia & audentia non dedecere.

DIXI de quodam oratore ſeculi noſtri, recto quidem & ſano, ſed parum grandi & ornato, ut opinor, aptè: *Nihil peccat, niſi quòd nihil peccat.* Debet enim orator erigi, attolli, interdum etiam effervefcere, efferri, ac ſæpe accedere ad præceps. Nam plerumque altis & excelsis adjacent abrupta: tutius per plana, ſed humilius & depressius iter: frequentior currentibus quàm reptantibus lapſus; ſed his non labentibus nulla, illis nonnulla laus, etiamsi labantur. Nam ut quaſdam artes, ita eloquentiam nihil magis, quàm ancipitia commendant. Vides, qui per funem in ſumma nituntur, quantos ſoleant excitare clamores, quum jam jamque caſuri videntur. Sunt enim maximè mirabilia, quæ maximè inſperata, maximè periculoſa, utque Græci magis exprimunt, παράβολα. Ideoque nequaquam par gubernatoris eſt virtus, quum placido, & quum turbato mari vehitur; tunc admirante nullo illaudatus, inglorius ſubit portum: at quum ſtridunt funes, curvatur arbor, gubernacula gemunt; tunc ille clarus & diis maris proximus. Hæc, quia viſus es mihi in ſcriptis meis adnotaſſe quædam ut tumida, quæ ego ſublimia; ut improba, quæ ego audentia; ut nimia, quæ ego plena arbitrabar. Plurimùm autem refert, reprehendenda adnotes, an insignia. Omnes enim advertit, quod eminet & exſtat; ſed acri intentione dijudicandum eſt, immodicum ſit an grande, altum an enorme. Atque

Digitized by Google

ut Homerum potiſſimum attingam, quem tandem alterutram in partem poteſt fugere,

> βράχε δ' εὐρεῖα χθὼν,
>
> Ἀμφὶ δ' ἐσάλπιγξεν μέγας οὐρανός.

&, Ἤερι δ' ἔγχος ἐκέκλιτο.

& totum illud,

> Ὡς δ' ὅτε χείμαῤῥοι ποταμοὶ κατ' ὄρεσφι ῥέοντες
>
> Ἐς μισγάγκειαν συμβάλλετον ὄβριμον ὕδωρ·

Sed opus eſt examine & librâ, incredibilia ſint hæc & immania, an magnifica & cœleſtia. Nec nunc ego me his ſimilia aut dixiſſe aut poſſe dicere puto. Non ita inſanio: ſed hoc intelligi volo, laxandos eſſe eloquentiæ frenos, nec anguſtissimo gyro ingeniorum impetus refringendos. At enim alia conditio oratorum, alia poëtarum. Quaſi verò M. Tullius minùs audeat. Quamquam hunc omitto; neque enim ambigi puto. Sed Demoſthenes ipſe, ille norma oratoris & regula, num ſe cohibet & comprimit, quum dicit illa notiſſima? Ἄνθρωποι μιαροὶ, καὶ κόλακες, καὶ ἀλάστορες. Et rurſus: οὐ γὰρ λίθοις ἐτείχισα τὴν πόλιν, οὐδὲ πλίνθοις ἐγώ. Et ſtatim: ταῦτα προὐβαλόμην ἐγὼ πρὸ τῆς Ἀττικῆς, ὅσον ἦν ἀνθρωπίνῳ λογισμῷ δυνατόν. Et alibi: ἐγὼ δὲ οἶμαι μὲν, ὦ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, νὴ τοὺς θεοὺς, ἐκεῖνον μεθύειν τῷ μεγέθει τῶν πεπραγμένων. Jam quid audentius illo pulcherrimo ac longiſſimo exceſſu? νόσημα γάρ. Quid hæc? breviora ſuperioribus, ſed audaciâ paria. Τότε ἐγὼ μὲν τῷ Πύθωνι θρασυνομένῳ, καὶ πολλῷ ῥέοντι καθ' ὑμῶν. Ex eadem nota: Ὅταν δὲ ἐκ πλεονεξίας καὶ πονηρίας τὶς, ὥσπερ οὗτος, ἰσχύσῃ, ἡ πρώτη πρόφασις, καὶ μικρὸν πταῖσμα ἅπαντα ἀνεχαίτισε

καὶ διέλυσε. Simile his: Ἀπεσχοινισμένος ἅπασι τοῖς ἐν τῇ πόλει δικαίοις γνώσεσι τριῶν δικαστηρίων. Et ibidem: σὺ τὸν εἰς ταῦτα ἔλεον προύδωκας, Ἀριστογεῖτον, μᾶλλον δὲ ἀνήρηκας ὅλως· μὴ δὴ πρὸς οὓς αὐτὸς ἐχώσας λιμένας, καὶ προσβολῶν ἐνέπλησας, πρὸς τούτους ὁρμίζου. Et dixerat: Δέδοικα μὴ δοξητέ τισι τὸν ἀεὶ βουλόμενον εἶναι πονηρὸν τῶν ἐν τῇ πόλει παιδοτριβεῖν· ἀσθενὴς μὲν γὰρ ἐστι πᾶς ὁ πονηρὸς καθ' ἑαυτόν. Et deinceps: Τούτῳ δ' οὐδένα ὁρῶ τῶν τόπων τούτων βάσιμον ὄντα, ἀλλὰ πάντα ἀπόκρημνα, φάραγγας, βάραθρα. Nec ſatis: οὐδὲ γὰρ τοὺς προγόνους ὑπολαμβάνω τὰ δικαστήρια ταῦτα οἰκοδομῆσαι, ἵνα τοὺς τοιούτους ἐν αὐτοῖς μοσχεύητε, ἀλλὰ τοὐναντίον, ἵν' ἀνείργητε, καὶ κολάζητε, καὶ μηδεὶς ζηλοῖ, μηδ' ἐπιθυμείη κακίας. Adhuc: Εἰ δὲ κάπηλός ἐστι πονηρίας, καὶ παλιγκάπηλος, καὶ μεταβολεύς. Et mille talia, ut prætercam quæ ab Æſchine θαύματα, non ῥήματα, vocantur. In contrarium incidi. Dices hunc quoque ab iſto culpari. Sed vide quantò major ſit, qui reprehenditur, ipſo reprehendente; & major ob hæc quoque. In aliis enim vis, in his granditas ejus elucet. Num autem Æſchines ipſe iis, quæ in Demoſthene carpebat, abſtinuit? χρὴ γὰρ, ὦ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, τὸ αὐτὸ φθέγγεσθαι τὸν ῥήτορα, καὶ τὸν νόμον· ὅταν δ' ἑτέραν μὲν φωνὴν ἀφιῇ ὁ νόμος, ἑτέραν δὲ ὁ ῥήτωρ, τῷ τοῦ νόμου δικαίῳ χρὴ διδόναι τὴν ψῆφον, οὐ τῇ τοῦ λέγοντος ἀναισχυντίᾳ. Alio loco: ἔπειτα ἀναφαίνεται περὶ πάντων ἐν τῷ ψηφίσματι πρὸς τῷ κλέμματι γράψας, τὰ πέντε τάλαντα τοὺς πρέσβεις ἀξιῶν τοὺς Ὠρείτας μὴ ἡμῖν ἀλλὰ Καλλίᾳ διδόναι. ὅτι

δὲ ἀληθῆ λέγω, ἀφελὼν τὸν κομπὸν, καὶ τὰς τριήρεις, καὶ τὴν ἀλαζονείαν, ἐκ τοῦ ψηφίσματος ἀνάγνωθι. Iterum alio : *καὶ μὴ ἐᾶτε αὐτὸν εἰς τοὺς τοῦ παρανόμου λόγους περιΐστασθαι.* Quod adeo probavit, ut repetat, *ἀλλὰ ἐγκαθήμενοι καὶ ἐνεδρεύοντες ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ εἰσελαύνετε αὐτὸν εἰς τοὺς τοῦ παρανόμου λόγους, καὶ τὰς ἐκτροπὰς αὐτοῦ τῶν λόγων ἐπιτηρεῖτε.* An illa cuſtoditiùs preſſiúſque ? *σὺ δὲ ἑλκοποιεῖς, καὶ μᾶλλον σοι μέλει τῶν αὐθημέρων λόγων, ἢ τῆς σωτηρίας τῆς πόλεως.* Altiùs illa : *οὐκ ἀποπέμψετε τὸν ἄνθρωπον ὡς κοινὴν τῶν Ελλήνων συμφορὰν ; ἢ συλλαβόντες ὡς ληστὴν τῶν πραγμάτων διὰ τῆς πολιτείας πλέοντα τιμωρήσετε* ; & alia. Exſpecto ut quædam ex hac epiſtola, ut illud, *gubernacula gemunt*, &, *diis maris proximus*, iiſdem notis, quibus ea de quibus ſcribo, confodias. Intelligo enim me, dum veniam prioribus peto, in illa ipſa quæ adnotaveras incidiſſe. Sed confodias licet, dummodo jam nunc deſtines diem, quo & de illis, & de his coràm exigere poſſimus. Aut enim tu me timidum, aut ego te temerarium faciam. Vale.

XXVII. PLINIUS PATERNO SUO S.

Hiſtoriæ laus.

QUANTA poteſtas, quanta dignitas, quanta majeſtas, quantum denique numen ſit hiſtoriæ, quum frequenter aliàs, tum proximè ſensi. Recitaverat quidam veriſſimum librum, partemque ejus in alium diem reſervaverat. Ecce amici cujuſdam orantes obſecranteſque, ne reliqua recitaret : tantus audiendi quæ fecerint pudor,

Digitized by Google

quibus nullus faciendi, quæ audire erubeſcunt. Et ille quidem præſtitit quod rogabatur: ſinebat fides. Liber tamen, ut factum ipſum, manet manebitque, legeturque ſemper tantò magis, quia non ſtatim. Incitantur enim homines ad cognoſcenda quæ differuntur. Vale.

XXVIII. Plinius Romano suo S.

Tribus epiſtolis reſpondet: quartam ſe negat accepiſſe.

Post longum tempus epiſtolas tuas, ſed tres pariter recepi, omnes elegantissimas, amantissimas, & quales a te venire, præſertim desideratas, oportebat: quarum unâ injungis mihi jucundissimum miniſterium, ut ad Plotinam, ſanctissimam feminam, litteræ tuæ perferantur: perferentur. Eâdem commendas Popilium Artemisium: ſtatim præſtiti quod petebat. Indicas etiam modicas te vindemias collegiſſe. Communis hæc mihi tecum, quamquam in diversissima parte terrarum, querela eſt. Alterâ epiſtolâ nuntias multa te nunc dictare, nunc ſcribere, quibus nos tibi repræſentes. Gratias ago: agerem magis, si me illa ipſa, quæ ſcribis aut dictas, legere voluiſſes. Et erat æquum ut te mea, ita me tua ſcripta cognoſcere, etiamsi ad alium, quàm ad me, pertinerent. Polliceris in fine, quum certius de vitæ noſtræ ordinatione aliquid audieris, futurum te fugitivum rei familiaris, ſtatimque ad nos evolaturum, qui jam tibi compedes nectimus, quas perfringere nullo modo poſſis. Tertia epiſtola continebat, eſſe tibi redditam orationem pro Clario, eamque viſam uberiorem, quàm dicente me, audiente

te, fuerit. Eſt uberior, multa enim poſtea inſerui. Adjicis, alias te litteras curiosiùs ſcriptas miſiſſe: an acceperim quæris. Non accepi & accipere geſtio. Proinde primâ quâque occaſione mitte, appoſitis quidem uſuris, quas ego (num parciùs poſſum?) centesimas computabo. Vale.

XXIX. PLINIUS RUSTICO SUO S.

Experiri ſe vires ſuas ait, & ingenium, variis ſcribendi generibus.

UT ſatius, unum aliquid insigniter, quàm facere plurima mediocriter; ita plurima mediocriter, si non poſſis unum aliquid insigniter. Quod intuens ego, variis me ſtudiorum generibus, nulli ſatis confiſus, experior. Proinde quum hoc vel illud leges, ita singulis veniam, ut non singulis, dabis. An ceteris artibus excuſatio in numero, litteris durior lex, in quibus difficilior effectus eſt? Quid autem ego de venia quasi ingratus? Nam si eà facilitate hæc proxima acceperis, quà priora, laus potiùs ſperanda, quam venia obſecranda eſt. Mihi tamen venia ſufficit. Vale.

XXX. PLINIUS GEMINIO SUO S.

Docet quæ sit vera liberalitas.

LAUDAS mihi, & frequenter præſens, & nunc per epiſtolas, Nonium tuùm, quòd sit liberalis in quoſdam: & ipſe laudo, si tamen non in hos ſolos. Volo enim eum, qui sit verè liberalis, tribuere patriæ, propinquis, affinibus, amicis, ſed amicis dico pauperibus; non ut

Digitized by Google

iſti, qui iis potiſſimùm donant, qui donare maximè poſſunt. Hos ego viſcatis hamatiſque muneribus non ſua promere puto, ſed aliena corripere. Sunt ingenio ſimili, qui quod huic donant, auferunt illi, famamque liberalitatis avaritià petunt. Primum eſt autem, ſuo eſſe contentum; deinde quos præcipuè ſcias indigere, ſuſtentantem foventemque, orbe quodam ſocietatis ambire. Quæ cuncta si facit iſte, uſquequaque laudandus eſt: si unum aliquod, minùs quidem, laudandus tamen: tam rara etiam imperfectæ liberalitatis exempla. Ea invasit homines habendi cupido, ut possideri magis, quam possidere videantur. Vale.

XXXI. PLINIUS SARDO SUO S.

Laudes laudibus rependit, & gratias agit.

POSTQUAM a te receſſi, non minùs tecum, quàm quum apud te, fui. Legi enim librum tuum, identidem repetens ea maximè (non enim mentiar) quæ de me ſcripsiſti; in quibus quidem percopioſus fuiſti. Quàm multa, quam varia, quam non eadem de eodem, nec tamen diverſa, dixiſti! Laudem pariter & gratias agam? Neutrum ſatis poſſum, &, si poſſem, timerem ne arrogans eſſet, ob ea laudare, ob quæ gratias agerem. Unum illud addam, omnia mihi tantò laudabiliora viſa, quantò jucundiora; tantò jucundiora, quantò laudabiliora erant. Vale.

Digitized by Google

XXXII. Plinius Titiano suo S.

Vitam ait agere ſe jucundiſsimam & otioſiſsimam.

Quid agis? quid actururus es? Ipſe vitam jucundiſſimam, id eſt, otioſiſſimam vivo: quò fit ut ſcribere longiores epiſtolas nolim, velim legere; illud, tamquam delicatus, hoc, tamquam otioſus. Nihil eſt enim aut pigrius delicatis, aut curioſius otioſis. Vale.

XXXIII. Plinius Caninio suo S.

Miranda & quidem ſtupenda narrat de delphino Hipponenſi.

Incidi in materiam veram, ſed ſimillimam fictæ, dignamque iſto lætiſſimo, altiſſimo, planéqne poëtico ingenio. Incidi autem, dum ſuper cœnam varia miracula hinc inde referuntur. Magna auctoris fides (tametſi quid poëtæ cum fide?) is tamen auctor, cui bene vel hiſtoriam ſcripturus crediſſes. Eſt in Africa Hipponenſis colonia, mari proxima: adjacet navigabile ſtagnum; ex hoc, in modum fluminis, æſtuarium emergit, quod vice alternâ, prout æſtus aut repreſſit, aut impulit, nunc infertur mari, nunc redditur ſtagno. Omnis hîc ætas piſcandi, navigandi, atque etiam natandi ſtudio tenetur; maximè pueri, quos otium luduſque ſollicitat. His gloria & virtus altiſſimè provehi: victor ille qui longiſſimè, ut littus, ita ſimul nantes reliquit. Hoc certamine puer quidam audentior ceteris in ulteriora tendebat: delphinus occurrit, & nunc præcedere puerum, nunc ſequi, nunc circumire, poſtremò ſubire, deponere,

ponere, iterum ſubire, trepidantemque perferre primùm in altum: mox flectit ad littus, redditque terræ & æqualibus. Serpit per coloniam fama: concurrere omnes, ipſum puerum tamquam miraculum adſpicere, interrogare, audire, narrare. Poſtero die obsident littus, proſpectant mare, & si quid mari simile. Natant pueri: inter hos ille, ſed cautiùs. Delphinus rurſus ad tempus, rurſus ad puerum venit. Fugit ille cum ceteris. Delphinus, quasi invitet & revocet, exsilit, mergitur, varioſque orbes implicitat expeditque. Hoc altero die, hoc tertio, hoc pluribus, donec homines innutritos mari ſubiret timendi pudor: accedunt, & alludunt, & appellant: tangunt etiam, pertrectantque præbentem. Creſcit audacia experimento. Maximè puer, qui primus expertus eſt, adnatat natanti, insilit tergo; fertur referturque; agnoſci ſe, amari putat, amat ipſe: neuter timet, neuter timetur: hujus fiducia, manſuetudo illius augetur. Nec non alii pueri dextrà lævâque simul eunt hortantes monenteſque. Ibat unà (id quoque mirum) delphinus alius, tantùm ſpectator & comes. Nihil enim simile aut faciebat, aut patiebatur: ſed alterum illum ducebat, reducebat, ut puerum ceteri pueri. Incredibile (tam verum tamen quàm priora) delphinum geſtatorem colluſoremque puerorum in terram quoque extrahi ſolitum, areniſque siccatum, ubi incaluiſſet, in mare revolvi. Conſtat Octavium Avitum, legatum proconſulis, in littus educto religione pravâ ſuperfudiſſe unguentum; cujus illum novitatem odoremque in altum refugiſſe, nec nisi poſt multos dies viſum languidum & mœſtum; mox redditis

Digitized by Google

viribus, priorem laſciviam & ſolita miniſteria repetiſſe. Confluebant ad ſpectaculum omnes magiſtratus, quorum adventu & morâ modica reſpublica novis ſumptibus atterebatur. Poſtremò locus ipſe quietem ſuam ſecretumque perdebat. Placuit occultè interfici, ad quod coïbatur. Hæc tu quâ miſeratione, quâ copià deflebis, ornabis, attolles? Quamquam non eſt opus affingas aliquid, aut adſtruas: ſufficit, ne ea, quæ ſunt vera, minuantur. Vale.

XXXIV. PLINIUS TRANQUILLO SUO S.

Quærit an verſus ſuos non ipſe, ſed libertus legere debeat.

EXPLICA æſtum meum. Audio me malè legere duntaxat verſus: orationes enim commodiùs, ſed tantò minùs verſus. Cogito ergo recitaturus familiaribus amicis, experiri libertum meum. Hoc quoque familiare, quod elegi non bene, ſed meliùs lecturum; si tamen non fuerit perturbatus. Eſt enim tam novus lector, quàm ego poëta. Ipſe neſcio quid illo legente interim faciam; ſedeam defixus, & mutus, & similis otioſo, an ut quidam, quæ pronuntiabit, murmure, oculis, manu proſequar. Sed puto me non minùs malè ſaltare quàm legere. Iterum dicam, explica æſtum meum, veréque reſcribe, num sit melius peſſimè legere, quàm iſta vel non facere, vel facere. Vale.

Digitized by Google

XXXV. PLINIUS OPPIO SUO S.

Librum ad ſe miſſum pollicetur ſe lecturum, quum vacaverit.

LIBRUM quem miſiſti recepi, & gratias ago : ſum tamen hoc tempore occupatiſſimus. Ideo nondum eum legi, quum alioquin validiſſimè cupiam : ſed eam reverentiam quum litteris ipſis, tum ſcriptis tuis debeo, ut ſumere illa, niſi vacuo animo, irreligioſum putem. Diligentiam tuam in retractandis operibus valde probo. Eſt tamen aliquis modus, primùm quòd nimia cura deterit magis quàm emendat; deinde quòd nos a recentioribus revocat, ſimulque nec abſolvit priora, & inchoare poſteriora non patitur. Vale.

XXXVI. PLINIUS FUSCO SUO S.

Exponit quæ ſit ratio ſtudiorum ſuorum in villa.

QUÆRIS quemadmodum in Tuſcis diem æſtate diſponam. Evigilo quum libuit, plerumque circa horam primam, ſæpe antè, tardiùs rarò. Clauſæ feneſtræ manent : mirè enim ſilentio & tenebris animus alitur. Ab iis quæ avocant abductus, & liber, & mihi relictus, non oculos animo, ſed animum oculis ſequor, qui eadem quæ mens vident, quoties non vident alia. Cogito ſi quid in manibus, cogito ad verbum ſcribenti emendantique ſimilis, nunc pauciora, nunc plura, ut vel difficilè, vel facilè componi tenerive potuerunt. Notarium voco, &, die admiſſo, quæ formaveram, dicto : abit, rurſuſque revocatur, rurſuſque remittitur. Ubi

Digitized by Google

hora quarta vel quinta (neque enim certum dimenſumque tempus) ut dies ſuasit, in xyſtum me, vel cryptoporticum confero; reliqua meditor & dicto; vehiculum adſcendo. Ibi quoque idem, quod ambulans aut jacens. Durat intentio, mutatione ipsâ refecta : paulùm redormio, dein ambulo, mox orationem Græcam Latinamve clarè & intentè, non tam vocis causâ quàm ſtomachi, lego : pariter tamen & illa firmatur. Iterum ambulo, ungor, exerceor, lavor. Cœnanti mihi, si cum uxore vel paucis, liber legitur : poſt cœnam, comœdus aut lyriſtes : mox cum meis ambulo, quorum in numero ſunt eruditi. Ita variis ſermonibus veſpera extenditur, &, quamquam longissimus dies citò conditur. Nonnumquam ex hoc ordine aliqua mutantur. Nam si diu jacui, vel ambulavi, poſt ſomnum demum lectionemque, non vehiculo, ſed, quod brevius, quia velocius, equo geſtor. Interveniunt amici ex proximis oppidis, partemque diei ad ſe trahunt, interdumque laſſato mihi opportunâ interpellatione ſubveniunt. Venor aliquando, ſed non sine pugillaribus, ut quamvis nihil ceperim, nonnihil referam. Datur & colonis, ut videtur ipsis, non ſatis temporis, quorum mihi agreſtes querelæ litteras noſtras & iſthæc urbana opera commendant. Vale.

Digitized by Google

XXXVII. Plinius Paulino suo S.

Excuſat ſe, quòd non poſſit Kalendis Januariis adeſſe Paulino conſulatum inituro.

Nec tuæ naturæ eſt, tranſlatitia hæc & quasi publica officia a familiaribus amicis contra ipſorum commodum exigere; & ego te conſtantiùs amo, quàm ut verear, ne aliter ac velim accipias, nisi te Kalendis ſtatim conſulem videro: præſertim quum me necessitas locandorum prædiorum plures annos ordinatura detineat; in qua mihi nova consilia ſumenda ſunt. Nam priore luſtro, quamquam poſt magnas remissiones, reliqua creverunt: inde plerîſque nulla jam cura minuendi æris alieni, quod deſperant poſſe perſolvi: rapiunt etiam, conſumuntque quod natum eſt, ut qui jam putent ſe non sibi parcere. Occurrendum ergo augeſcentibus vitiis, & medendum eſt. Medendi una ratio, si non nummo, ſed partibus locem, ac deinde ex meis aliquos operis exactores, cuſtodes fructibus ponam. Eſt alioquin nullum juſtius genus reditûs, quàm quod terra, cœlum, annus refert: at hoc magnam fidem, acres oculos, numeroſas manus poſcit. Experiendum tamen, & quasi in veteri morbo, quælibet mutationis auxilia tentanda ſunt. Vides quàm non delicata me cauſa obire primum conſulatùs tui diem non sinat; quem tamen hic quoque, ut præſens, votis, gaudio, gratulatione celebrabo. Vale.

Digitized by Google

XXXVIII. PLINIUS SATURNINO SUO S.

Ruſi librum laudat.

Ego verò Rufum noſtrum laudo : non quia tu, ut ita facerem, petiſti, ſed quia ille eſt dignissimus. Legi enim librum omnibus numeris abſolutum, cui multum apud me gratiæ amor ipsius adjecit. Judicavi tamen : neque enim ſoli judicant, qui malignè legunt. Vale.

XXXIX. PLINIUS MUSTIO SUO S.

Ædem Cereris refecturus, marmora & signum sibi emi rogat.

Aruspicum monitu reficienda eſt mihi ædes Cereris in prædiis in melius, in majus. Vetus ſanè & anguſta, quum sit alioquin ſtato die frequentissima. Nam Idibus Septembribus magnus e regione tota coït populus ; multæ res aguntur, multa vota ſuſcipiuntur, multa redduntur : ſed nullum in proximo ſuffugium aut imbris aut ſolis. Videor ergo munificè simul religioſéque facturus, si ædem quàm pulcherrimam exſtruxero, addidero porticus ædi ; illam ad uſum deæ, has ad hominum. Velim ergo emas quatuor marmoreas columnas, cujus tibi videbitur generis ; emas marmora, quibus ſolum, quibus parietes excolantur. Erit etiam vel faciendum vel emendum ipsius deæ signum ; quia antiquum illud e ligno quibuſdam ſuî partibus vetuſtate truncatum eſt. Quantum ad porticus, nihil interim occurrit, quod videatur iſtinc eſſe repetendum ; nisi tamen ut formam ſecundùm rationem loci ſcribas : neque enim poſſunt circumdari templo ; nam ſolum templi

Digitized by Google

hinc flumine & abruptiſſimis ripis , hinc viâ cingitur. Eſt ultra viam latiſſimum pratum , in quo ſatis aptè contra templum ipſum porticus explicabuntur ; niſi quid tu melius inveneris , qui ſoles locorum difficultates arte ſuperare. Vale.

XL. Plinius Fusco suo S.

Vitæ ſuæ ſtudiorumque rationem æſtivam delineavit ſuprà 36. *Hîc etiam rogatus exponit hibernam.*

Scribis pergratas tibi fuiſſe litteras meas, quibus cognoviſti quemadmodum in Tuſcis otium æſtatis exigerem : requiris quid ex hoc in Laurentino hieme permutem. Nihil, niſi quòd meridianus ſomnus eximitur, multumque de nocte vel ante vel poſt diem ſumitur : & ſi agendi neceſſitas inſtat, quæ frequens hieme, non jam comœdo vel lyriſtæ poſt cœnam locus ; ſed illa quæ dictavi, identidem retractantur, ac ſimul memoriæ frequenti emendatione proficitur. Habes æſtate, hieme conſuetudinem ; addas huc licet ver & autumnum, quæ inter hiemem æſtatemque media , ut nihil de die perdunt, ita de nocte parvulum acquirunt. Vale.

Digitized by Google

LIBER DECIMUS.

In quo Epiſtolæ Plinii ad Trajanum Imperatorem, & Trajani ad Plinium.

I. C. PLINIUS TRAJANO IMPER. S.

Gratulatoria ob imperium.

TUA quidem pietas, Imperator ſanctissime, optaverat, ut quàm tardissimè ſuccederes patri: ſed dii immortales feſtinaverunt virtutes tuas ad gubernacula reipublicæ, quam ſuſceperas, admovere. Precor ergo ut tibi, & per te generi humano, proſpera omnia, id eſt, digna ſeculo tuo contingant. Fortem te & hilarem, Imperator optime, & privatim & publicè opto.

II. PLINIUS TRAJANO IMPER. S.

De jure trium liberorum ſibi conceſſo gratias agit.

EXPRIMERE, Domine, verbis non poſſum, quantum mihi gaudium attuleris, quòd me dignum putaſti jure trium liberorum. Quamvis enim Julii Serviani optimi viri, tuique amantissimi, precibus indulſeris; tamen etiam ex reſcripto intelligo, libentiùs hoc ei te præſtitiſſe, quia pro me rogabat. Videor ergo ſummam voti mei conſecutus, quum inter initia felicissimi principatûs tui probaveris, me ad peculiarem indulgentiam tuam pertinere; eóque magis liberos concupiſco, quos habere etiam

Digitized by Google

illo triſtissimo ſeculo volui, sicut potes duobus matrimoniis meis credere. Sed dii meliùs, qui omnia integra bonitati tuæ reſervarunt. Malui hoc potiùs tempore me patrem fieri, quo futurus eſſem & ſecurus & felix.

III. PLINIUS TRAJANO IMPER. S.

Petit latum clavum amico.

INDULGENTIA tua, Imperator optime, quam plenissimam experior, hortatur me, ut audeam tibi etiam pro amicis obligari; inter quos sibi vel præcipuum locum vindicat Voconius Romanus, ab ineunte ætate condiſcipulus & contubernalis meus. Quibus ex causis & a divo patre tuo petieram, ut illum in amplissimum ordinem promoveret: ſed hoc votum meum bonitati tuæ reſervatum eſt, quia mater Romani liberalitatem ſeſtertii quaterdecies, quod conferre ſe filio codicillis ad patrem tuum ſcriptis profeſſa fuerat, nondum ſatis legitimè peregerat; quod poſtea fecit admonita a nobis. Nam & fundos emancipavit, & cetera, quæ in emancipatione implenda ſolent exigi, conſummavit. Quum sit ergo finitum, quod ſpes noſtras morabatur, non sine magna fiducia ſubsigno apud te fidem pro moribus Romani mei, quos & liberalia ſtudia exornant, & eximia pietas, quæ hanc ipſam matris liberalitatem, & ſtatim patris hereditatem, & adoptionem a vitrico meruit. Auget hæc & natalium & paternarum facultatum ſplendor; quibus singulis multum commendationis acceſſurum etiam ex meis precibus, indulgentiæ tuæ credo. Rogo ergo, Domine, ut me exoptatissimæ mihi gratulationis

Digitized by Google

compotem facias ; & honeſtis (ut ſpero) affectibus meis præſtes, ut non in me tantùm, verùm & in amico gloriari judiciis tuis possim. Vale.

IV. PLINIUS TRAJANO IMPER. S.

Civitatem Rom. iatraliptæ ſuo petit.

PROXIMO anno, Domine, graviſſimâ valetudine uſque ad periculum vitæ vexatus, iatralipten aſſumpsi ; cujus ſollicitudini & ſtudio, tuæ tantùm indulgentiæ beneficio, referre gratiam parem poſſum. Quare rogo, des ei civitatem Romanam. Eſt enim peregrinæ conditionis, manumiſſus a peregrina. Vocatur ipſe Harpocras : patronam habuit Thermuthin Theonis, quæ jampridem defuncta eſt. Item rogo des jus Quiritium libertis Antoniæ Maximillæ, ornatissimæ feminæ, Heliæ & Antoniæ Harmeridi : quod a te, petente patronâ, peto. Vale.

V. PLINIUS TRAJANO IMPER. S.

Gratias agit.

EXPRIMERE, Domine, verbis non poſſum, quanto me gaudio affecerint epiſtolæ tuæ, ex quibus cognovi te Harpocrati iatraliptæ meo etiam Alexandrinam civitatem tribuiſſe, quamvis, ſecundùm inſtitutionem Principum, non temere eam dare propoſuiſſes. Eſſe autem Harpocran νομȣ̃ Μεμφιτικȣ̃ indico tibi. Rogo ergo, indulgentissime Imperator, ut mihi ad Pompeium Plantam, præfectum Ægypti, amicum tuum, sicut promisiſti, epiſtolam mittas. Obviam iturus, quò maturiùs, Domine, exoptatiſſimi adventûs tui gaudio frui possim, rogo

Digitized by Google

permittas mihi quàm longissimè occurrere tibi. Vale.

VI. PLINIUS TRAJANO IMPER. S.

Medici ſui propinquis civitatem petit.

PROXIMA infirmitas mea, Domine, obligavit me Poſthumio Marino medico; cui parem gratiam referre beneficio tuo poſſum, si precibus meis, ex conſuetudine bonitatis tuæ, indulſeris. Rogo ergo ut propinquis ejus des civitatem, Chryſippo Mithridatis, uxorique Chryſippi Stratonicæ Epigoni, item liberis ejuſdem Chryſippi Epigono & Mithridati, ita ut sint in patris poteſtate, utque iis in libertos ſervetur jus patronorum. Item rogo indulgeas jus Quiritium L. Satrio Abaſcantio, & P. Cæsio Phoſphoro, & Pancharìæ Soteridi: quod a te, volentibus patronis, peto. Vale.

VII. PLINIUS TRAJANO IMPER. S.

Petit præturam Accio Suræ.

SCIO, Domine, memoriæ tuæ, quæ eſt benefaciendi tenaciſsima, preces noſtras inhærere: quia tamen in hoc quoque ſæpe indulsiſti, admoneo simul & impensè rogo, ut Accium Suram præturà exornare digneris, quum locus vacet: ad quam ſpem alioquin quietiſsimum hortatur & natalium ſplendor, & ſumma integritas in paupertate, & ante omnia felicitas temporum, quæ bonam conſcientiam civium tuorum ad uſum indulgentiæ tuæ provocat & attollit.

Digitized by Google

VIII. PLINIUS TRAJANO IMPER. S.

Sacerdotium ſibi petit.

QUUM ſciam, Domine, ad teſtimonium laudemque morum meorum pertinere, tam boni Principis judicio exornari, rogo dignitati, ad quam me provexit indulgentia tua, vel auguratum, vel ſeptemviratum, quia vacant, adjicere digneris, ut jure ſacerdotii precari deos pro te publicè poſſim, quos nunc precor pietate privata.

IX. PLINIUS TRAJANO IMPER. S.

Gratulatur ob victoriam.

VICTORIÆ tuæ, optime Imperator, maximæ, pulcherrimæ, antiquiſſimæ, & tuo nomine & reipublicæ gratulor, deoſque immortales precor, ut omnes cogitationes tuas tam lætus ſequatur eventus, ut virtutibus tantis gloria imperii & novetur & augeatur.

X. PLINIUS TRAJANO IMPER. S.

De adventu Servilii.

SERVILIUS Pudens legatus, Domine, VIII Kalendas Decembres Nicomediam venit; meque longæ exſpectationis ſollicitudine liberavit.

XI. PLINIUS TRAJANO IMPER. S.

Pro Roſiano Gemino.

ROSIANUM Geminum, Domine, arctiſſimo vinculo mecum tua in me beneficia junxerunt. Habui enim illum quæſtorem in conſulatu, mei

ſummè obſervantiſſimum expertus. Tantam mihi poſt conſulatum reverentiam præſtat, ut publicæ neceſſitudinis pignora privatis cumulet officiis. Rogo ergo, ut ipſe apud te, pro dignitate ejus, precibus meis faveas, cui &, ſi quid mihi credis, indulgentiam tuam dabis. Dabit ipſe operam, ut in his quæ ei mandaveris, majora mereatur. Parciorem me in laudando facit, quòd ſpero tibi & integritatem ejus, & probitatem, & induſtriam, non ſolùm ex ejus honoribus, quos in urbe ſub oculis tuis geſſit, verùm etiam ex commilitio, eſſe notiſſimam. Illud unum, quod propter caritatem ejus nondum mihi videor ſatis plenè feciſſe, etiam atque etiam facio; teque, Domine, rogo, gaudere me exornatà quæſtoris mei dignitate, id eſt, per illum meâ, quàm maturiſſimè velis.

XII. PLINIUS TRAJANO IMPER. S.

Agit gratias.

DIFFICILE eſt, Domine, exprimere verbis, quantam perceperim lætitiam, quòd & mihi & ſocrui meæ præſtitiſti, ut ad finem conſulatûs Cœlium Clementem in hanc provinciam transferres. Ex illo enim menſuram beneficii tui penitus intelligo, quum tam plenam indulgentiam cum tota domo mea experiar: cui referre gratiam parem ne audeo quidem, quamvis maximè debeam. Itaque ad vota confugio, deoſque precor ut iis, quæ in me aſſiduè confers, non indignus exiſtimer.

Digitized by Google

XIII. PLINIUS TRAJANO IMPER. S.

De tabellario regis Sauromatæ.

SCRIPSIT mihi, Domine, Lycormas libertus tuus, ut, si qua legatio a Boſphoro veniſſet Urbem petitura, uſque in adventum ſuum retineretur. Et legatio quidem duntaxat in eam civitatem, in qua ipſe ſum, nulla adhuc venit; ſed venit tabellarius Sauromata, quem ego, uſus opportunitate, quam mihi caſus obtulerat, cum tabellario, qui Lycormam ex itinere præcessit, mittendum putavi, ut possis ex Lycormæ & ex regis epiſtolis pariter cognoſcere, quæ fortaſſe pariter ſcire debes.

XIV. PLINIUS TRAJANO IMPER. S.

Diploma dedit tabellario.

REX Sauromates ſcripsit mihi, eſſe quædam, quæ deberes quàm maturissimè ſcire: qua ex cauſa feſtinationem tabellarii, quem ad te cum epiſtolis misit, diplomate adjuvi.

XV. PLINIUS TRAJANO IMPER. S.

De legato regis.

LEGATO Sauromatæ regis, quum ſuâ ſponte Niceæ, ubi me invenerat, biduo ſubſtitiſſet, longiorem moram faciendam, Domine, non putavi: primùm quòd incertum adhuc erat quando libertus tuus Lycormas venturus eſſet; deinde quòd ipſe proficiſcebar in diverſam provinciæ partem, ita officii necessitate exigente. Hæc in notitiam tuam perferenda exiſtimavi, quia proximè ſcripſeram, petiiſſe Lycormam,

Digitized by Google

ut legationem, si qua veniſſet a Boſphoro, uſque in adventum ſuum retinerem. Quod diutius faciendi nulla mihi probabilis ratio occurrit; præſertim quum epiſtolæ Lycormæ, quas detinere, ut antè prædixi, nolui, aliquot diebus hunc legatum anteceſſuræ viderentur.

XVI. Plinius Trajano Imper. S.

De Callidromo fugitivo.

Apuleius, Domine, miles, qui eſt in ſtatione Nicomedensi, ſcripsit mihi quemdam nomine Callidromum, quum detineretur a Maximo & Dionysio piſtoribus, quibus operas ſuas locaverat, confugiſſe ad tuam ſtatuam, perductumque ad magiſtratus indicaſſe, ſerviſſe aliquando Laberio Maximo, captumque a Suſago in Mœsia, & a Decibalo muneri miſſum Pacoro, Parthiæ regi, pluribuſque annis in miniſterio ejus fuiſſe, deinde fugiſſe, atque ita in Nicomediam perveniſſe. Quem ego perductum ad me, quum eadem narraſſet, mittendum ad te putavi: quod paulò tardiùs feci, dum requiro gemmam, quam sibi, habentem imaginem Pacori, & quibus insignibus ornatus fuiſſet, ſubtractam indicabat. Volui enim hanc quoque, si inveniri potuiſſet, simul mittere, sicut glebulam misi, quam ſe ex Parthico metallo attuliſſe dicebat. Signata eſt annulo meo, cujus eſt apoſphragiſma, quadriga.

Digitized by Google

XVII. PLINIUS TRAJANO IMPER. S.

Maximum teſtimonio proſequitur.

MAXIMUM, libertum & procuratorem tuum, Domine, per omne tempus quo fuimus unà, probum, & induſtrium, & diligentem, ac ſicut rei tuæ amantiſſimum, ita diſciplinæ tenaciſſimum expertus, libenter apud te teſtimonio proſequor eâ fide, quam tibi debeo.

XVIII. PLINIUS TRAJANO IMPER. S.

Laudat Gabium Baſſum.

GABIUM Baſſum, Domine, præfectum oræ Ponticæ, integrum, probum, induſtrium, atque inter iſta reverentiſſimum mei expertus, voto pariter & ſuffragio proſequor, eà fide, quam tibi debeo, quem abundè conſpexi inſtructum commilitio tuo; cujus diſciplinæ debet, quòd indulgentià tuà dignus eſt. Apud me & milites, & pagani, a quibus juſtitia ejus & humanitas penitus inſpecta eſt, certatim ei quà privatim, qua publicè, teſtimonium pertribuerunt. Quod in notitiam tuam perfero eà fide, quam tibi debeo.

XIX. PLINIUS TRAJANO IMPER. S.

Nymphidium Lupum probat.

NYMPHIDIUM Lupum, Domine, primipilarem, commilitonem habui, quum ipſe tribunus eſſem, ille præfectus; inde familiariter diligere cœpi. Crevit poſtea caritas ipsâ mutuæ vetuſtate amicitiæ. Itaque & quieti ejus injeci manum, & exegi ut me in Bithynia conſilio inſtrueret. Quod ille amiciſſimè, & otii & ſenec-

tutis ratione poſtpoſitâ, & jam fecit, & facturus eſt. Quibus ex causis necessitudines ejus inter meas numero, filium in primis, Nymphidium Lupum, juvenem probum, induſtrium, & egregio patre dignissimum, ſuffecturum indulgentiæ tuæ; sicut primis ejus experimentis cognoſcere potes, quum præfectus cohortis pleniſſimum teſtimonium meruerit Julii Ferocis & Fuſci Salinatoris, clarissimorum virorum. Meum gaudium, Domine, mea gratulatio filii honore continetur.

XX. Plinius Trajano Imper. S.

De recepta accuſatione Marii Priſci.

Ut primùm me, Domine, indulgentia veſtra promovit ad præfecturam ærarii Saturni, omnibus advocationibus, quibus alioquin numquam eram promiſcuè functus, renuntiavi, ut toto animo, delegato mihi officio vacarem. Qua ex cauſa quum patronum me provinciales optaſſent contra Marium Priſcum, & petii veniam hujus muneris & impetravi. Sed quum poſtea conſul designatus cenſuiſſet agendum nobiſcum, quorum erat excuſatio recepta, ut eſſemus in ſenatûs poteſtate, pateremurque nomina noſtra in urnam conjici, convenientissimum eſſe tranquillitati ſeculi tui putavi, præſertim tam moderatæ voluntati amplissimi ordinis non repugnare. Cui obſequio meo opto ut exiſtimes conſtare rationem, quum omnia facta dictaque mea probare ſanctissimis moribus tuis cupiam.

Digitized by Google

XXI. Trajanus Plinio S.

Et civis & ſenatoris boni partibus functus es, obſequium ampliſſimi ordinis, quod juſtiſſimè exigebat, præſtando. Quas partes impleturum te ſecundùm ſuſceptam fidem confido.

XXII. Plinius Trajano Imper. S.

Agit gratias. De hac & ſequent. ep. Vide ſuprà 4. & 5.

Ago gratias, Domine, quòd & jus Quiritium libertis neceſſariæ mihi feminæ, & civitatem Romanam Harpocrati iatraliptæ meo sine mora indulsiſti. Sed quum annos ejus & cenſum, sicut præceperas, ederem, admonitus ſum a peritioribus debuiſſe me antè ei Alexandrinam civitatem impetrare, deinde Romanam, quoniam eſſet Ægyptius. Ego autem, quia inter Ægyptios, ceteroſque peregrinos, nihil intereſſe credebam, contentus fueram hoc ſolum ſcribere tibi, eum ſcilicet a peregrina manumiſſum, patronamque ejus jampridem decessiſſe. De qua ignorantia mea non queror, per quam ſtetit ut tibi pro eodem homine ſæpius obligarer. Rogo itaque, ut beneficio tuo legitimè frui possim, tribuas ei & Alexandrinam civitatem, & Romanam. Annos ejus & cenſum (ne quid rurſus indulgentiam tuam moraretur) libertis tuis, quibus juſſeras, misi.

XXIII. Trajanus Plinio S.

Civitatem Alexandrinam, ſecundùm inſtitutionem Principum, non temere dare propoſui: ſed quum Harpocrati, iatraliptæ tuo, jam civitatem Ro-

Digitized by Google

manam impetraveris, huic quoque petitioni tuæ negare non ſuſtineo. Tu ex qua nomo ſit, notum mihi facere debebis, ut epiſtolam tibi ad Pompeium Plantam, præfectum Ægypti, amicum meum, mittam.

XXIV. Plinius Trajano Imper. S.

Commeatum triginta dierum petit.

Quum divus pater tuus, Domine, & oratione pulcherrimâ & honeſtissimo exemplo omnes cives ad munificentiam eſſet cohortatus, petii ab eo, ut ſtatuas Principum, quas in longinquis agris per plures ſuccessiones traditas mihi, quales acceperam cuſtodiebam, permitteret in municipium transferre, adjectâ ſuâ ſtatuâ. Quodque ille mihi cum plenissimo teſtimonio indulſerat, ego ſtatim decurionibus ſcripſeram, ut adsignarent ſolum, in quo templum pecuniâ meâ exſtruerem: illi in honorem operis ipsius electionem loci mihi obtulerant. Sed primùm meâ, deinde patris tui valetudine, poſtea curis delegati a vobis officii retentus, nunc videor commodissimè poſſe in rem præſentem excurrere. Nam & menſtruum meum Kalendis Septembris finitur, & ſequens mensis complures dies feriatos habet. Rogo ergo ante omnia permittas mihi opus, quod inchoaturus ſum, exornare & tuâ ſtatuâ; deinde ut hoc facere quàm maturissimè possim, indulgeas commeatum. Non eſt autem simplicitatis meæ dissimulare apud bonitatem tuam, obiter te plurimùm collaturum utilitatibus rei familiaris meæ. Agrorum enim, quos in eadem regione possideo, locatio quum alioquin quadringenta excedat, adeo non poteſt differri, ut proximam putationem

Digitized by Google

novus colonus facere debeat. Præterea continuæ ſterilitates cogunt me de remiſſionibus cogitare; quarum rationem, niſi præſens, inire non poſſum. Debebo ergo, Domine, indulgentiæ tuæ, & pietatis meæ celeritatem, & ſtatûs ordinationem, ſi mihi ob utraque hæc dederis commeatum triginta dierum. Neque enim anguſtius tempus præfinire poſſum, quum & municipium & agri, de quibus loquor, ſint ultra centeſimum & quinquageſimum lapidem.

XXV. TRAJANUS PLINIO S.

ET privatas multas & omnes publicas cauſas petendi commeatûs reddidiſti: mihi autem vel ſola voluntas tua ſuffeciſſet. Neque enim dubito te, ut primùm potueris, ad tam diſtrictum officium reverſurum. Statuam poni mihi a te eo, quo deſideras loco, quamquam ejuſmodi honorum parciſſimus, tamen patior, ne impediſſe curſum erga me pietatis tuæ videar.

XXVI. PLINIUS TRAJANO IMPER. S.

De itinere ſuo in Bithyniam.

QUIA confido, Domine, ad curam tuam pertinere, nuntio tibi me Epheſum cum omnibus meis ὑπὲρ Μαλέαν navigaſſe; quamvis contrariis ventis retentus. Nunc deſtino partim orariis navibus, partim vehiculis provinciam petere. Nam ſicut itineri graves æſtus, ita continuæ navigationi Eteſiæ reluctantur.

Digitized by Google

XXVII. Trajanus Plinio S.

Recte renuntiaſti, mi Secunde cariſsime. Pertinet enim ad animum meum quali itinere in provinciam pervenias. Prudenter autem conſtituis interim navibus, interim vehiculis uti, prout loca ſuaſerint.

XXVIII. Plinius Trajano Imper. S.

In Bithyniam ſe veniſſe ſcribit.

Sicut ſaluberrimam navigationem, Domine, uſque Epheſum expertus; ita inde, poſtquam vehiculis iter facere cœpi, gravissimis æſtıbus, atque etiam febriculis vexatus Pergami ſubſtiti. Rurſus, quum transiſſem in orarias naviculas, contrariis ventis retentus, aliquantò tardiùs quàm ſperaveram, id eſt, xv Kalend. Octobres, Bithyniam intravi. Non poſſum tamen de mora queri, quum mihi contigerit, quod erat auſpicatissimum, natalem tuum in provincia celebrare. Nunc reipub. Pruſensium impendia, reditus, debitores excutio: quod ex ipſo tractatu magis ac magis neceſſarium intelligo. Multæ enim pecuniæ variis ex causis a privatis detinentur: præterea quædam minimè legitimis ſumptibus erogantur. Hæc tibi, Domine, in ipſo ingreſſu meo ſcripsi. Quintodecimo Kalend. Octob. Domine, provinciam intravi, quam in eo obſequio, in ea erga te fide, quam de genere humano mereris, inveni. Diſpice, Domine, an neceſſarium putes, mittere huc menſorem. Videntur enim non mediocres pecuniæ poſſe revocari a curatoribus operum, si menſuræ fideliter aguntur. Ita certè proſpicio ex ratione Pruſensium, quam quum maximè tracto.

Digitized by Google

XXIX. TRAJANUS PLINIO S.

CUPEREM ſine querela corpuſculi tui, & tuorum, pervenire in Bithyniam potuiſſes, ac ſimile tibi iter ab Epheſo ei navigationi fuiſſet, quam expertus uſque illò eras. Quo autem die perveniſſes in Bithyniam cognovi, Secunde cariſſime, litteris tuis. Provinciales (credo) proſpectum ſibi a me intelligent. Nam & tu dabis operam ut manifeſtum ſit illis, electum te eſſe, qui ad eoſdem mei loco mittereris. Rationes autem in primis tibi rerumpublicarum excutiendæ ſunt: nam & eſſe eas vexatas ſatis conſtat. Menſores vix etiam iis operibus quæ aut Romæ, aut in proximo fiunt, ſufficienter habeo: ſed in omni provincia inveniuntur quibus credi poſſit, & ideo non deerunt tibi, modò velis diligenter excutere.

XXX. PLINIUS TRAJANO IMPER. S.

De cuſtodiis.

ROGO, Domine, conſilio me regas hæſitantem, utrum per publicos civitatum ſervos, quod uſque adhuc factum, an per milites adſervare cuſtodias debeam. Vereor enim, ne & per ſervos publicos parum fideliter cuſtodiantur, & non exiguum militum numerum hæc cura diſtringat. Interim publicis ſervis paucos milites addidi. Video tamen periculum eſſe, ne idipſum utriſque negligentiæ cauſa ſit; dum communem culpam hi in illos, illi in hos regerere poſſe confidunt.

Digitized by Google

XXXI. TRAJANUS PLINIO S.

NIHIL opus eſt, mi Secunde cariſſime, ad continendas cuſtodias plures commilitones converti. Perſeveremus in ea conſuetudine, quæ iſti provinciæ eſt, ut per publicos ſervos cuſtodiantur. Etenim ut fideliter hoc faciant, in tua ſeveritate ac diligentia poſitum eſt. In primis enim, ſicut ſcribis, verendum eſt ne, ſi permiſceantur ſervis publicis milites, mutuâ inter ſe fiduciâ negligentiores ſint: ſed & illud hæreat nobis, quàm pauciſſimos milites a ſignis avocandos eſſe.

XXXII. PLINIUS TRAJANO IMPER. S.

De militibus Baſſo aſſignandis.

GABIUS Baſſus, præfectus oræ Ponticæ, & reverentiſſimè & officioſiſſimè, Domine, venit ad me, & compluribus diebus fuit mecum. Quantum perſpicere potui, vir egregius, & indulgentiâ tuâ dignus: cui ego notum feci, præcepiſſe te, ut ex cohortibus, quibus me præeſſe voluiſti, contentus eſſet beneficiariis decem, equitibus duobus, centurione uno. Reſpondit non ſufficere ſibi hunc numerum, idque ſe ſcripturum tibi. Hoc in cauſa fuit, quominus ſtatim revocandos putarem, quos habet ſupra numerum.

XXXIII. TRAJANUS PLINIO S.

ET mihi ſcripſit Gabius Baſſus non ſufficere ſibi eum militum numerum, qui ut daretur illi, mandatis meis complexus ſum. Quot, quæris, ſcripſiſſe me? Ut notum haberes, his litteris ſubjici juſſi. Multum intereſt, res poſcat, an homines imperare latiùs velint. Nobis autem utilitas demum ſpectanda eſt; &

Digitized by Google

quantum fieri poteſt, curandum, ne milites a ſignis absint.

XXXIV. Plinius Trajano Imper. S.

De Balineo Pruſenſium.

Prusenses, Domine, balineum habent & ſordidum & vetus. Id itaque indulgentiâ tuâ reſtituere desiderant: ego tamen æſtimans novum fieri debere, videris mihi desiderio eorum indulgere poſſe. Erit enim pecunia ex qua fiat, primùm ea, quam revocare a privatis & exigere jam cœpi; deinde quam ipsi erogare in oleum ſoliti, parati ſunt in opus balinei conferre. Quod alioquin & dignitas civitatis, & ſeculi tui nitor poſtulat.

XXXV. Trajanus Plinio S.

Si inſtructio novi balinei oneratura vires Pruſenſium non eſt, poſſumus desiderio eorum indulgere; modò ne quid ideo aut intribuant, aut minus illis in poſterum fiat ad neceſſarias erogationes.

XXXVI. Plinius Trajano Imper. S.

De militibus Maximo aſſignandis.

Maximus, libertus & procurator tuus, Domine, præter decem beneficiarios, quos assignari a me Gemellino, optimo viro, jussiſti, sibi quoque confirmat neceſſarios eſſe milites. Ex his interim, sicut inveneram, in miniſterio ejus relinquendos exiſtimavi; præſertim quum ad frumentum comparandum iret in Paphlagoniam. Quin etiam tutelæ causâ, quia desiderabat, addidi duos equites. In futurum quid ſervari velis, rogo reſcribas.

XXXVII.

XXXVII. Trajanus Plinio S.

Nunc quidem proficiſcentem ad comparationem frumentorum Maximum libertum meum rectè militibus inſtruxiſti : fungebatur enim & ipſe extraordinario munere. Quum ad priſtinum actum reverſus fuerit, ſufficient illi duo a te dati milites, & totidem a Virdio Gemellino, procuratore meo, quem adjuvat.

XXXVIII. Plinius Trajano Imper. S.

De ſervis inter tirones repertis.

Sempronius Cœlianus, egregius juvenis, repertos inter tirones duos ſervos miſit ad me; quorum ego ſupplicium diſtuli, ut te, conditorem diſciplinæ militaris firmatoremque, conſulerem de modo pœnæ. Ipſe enim dubito ob hæc maximè, quòd, ut jam dixerant ſacramento militari, nondum diſtributi in numeros erant. Quid ergo debeam ſequi, rogo, Domine, ſcribas, præſertim quum pertineat ad exemplum.

XXXIX. Trajanus Plinio S.

Secundum mandata mea fecit Sempronius Cœlianus, mittendo ad te eos de quibus cognoſci oportebat, an capitale ſupplicium meruiſſe videantur. Refert autem voluntarii ſe obtulerint, an lecti ſint, vel etiam vicarii dati. Lecti ſi ſunt, inquiſitor peccavit: ſi vicarii dati, penes eos culpa eſt, qui dederunt: ſi ipſi, quum haberent conditionis ſuæ conſcientiam, venerunt, animadvertendum in illos erit. Neque enim multum intereſt, quòd nondum per numeros diſtributi ſunt. Ille enim dies, quo primùm probati ſunt, veritatem ab his originis ſuæ exigit.

Digitized by Google

XL. PLINIUS TRAJANO IMPER. S.

De iis qui damnati, ſervorum publicorum officio fungebantur.

SALVA magnitudine tuà, Domine, deſcendas oportet ad meas curas, quum jus mihi dederis referendi ad te de quibus dubito. In pleriſque civitatibus, maximè Nicomediæ & Niceæ, quidam vel in opus damnati, vel in ludum, ſimiliaque his genera pœnarum, publicorum ſervorum officio miniſterioque funguntur, atque etiam, ut publici ſervi, annua accipiunt. Quod ego quum audiſſem, diu multumque hæſitavi quid facere deberem. Nam & reddere pœnæ poſt longum tempus pleroſque jam ſenes, &, quantum affirmatur, frugaliter modeſtéque viventes, nimis ſeverum arbitrabar; & in publicis officiis retinere damnatos, non ſatis honeſtum putabam: eoſdem rurſus a republica paſci otioſos, inutile; non paſci, etiam periculoſum exiſtimabam. Neceſſariò ergo rem totam, dum te conſulerem, in ſuſpenſo reliqui. Quæres fortaſſe quemadmodum evenerit, ut pœnis, in quas dati erant, exſolverentur: & ego quæſivi, ſed nihil comperi, quod affirmare tibi poſſum. Ut decreta, quibus damnati erant, proferebantur; ita nulla monumenta, quibus liberati probarentur. Erant tamen qui dicerent, deprecantes juſſu proconſulum legatorumve dimiſſos. Addebat fidem, quòd credibile erat, neminem hoc auſum sine auctore.

Digitized by Google

XLI. TRAJANUS PLINIO S.

MEMINERIS idcirco te in iſtam provinciam miſſum, quoniam multa in ea emendanda apparuerint. Erit autem vel hoc maximè corrigendum, quòd qui damnati ad pœnam erant, non modò eâ sine auctore, ut ſcribis, liberati ſunt; ſed etiam in conditionem proborum miniſtrorum retrahuntur. Qui igitur intra hos proximos decem annos damnati, nec ullo idoneo auctore liberati ſunt, hos oportebit pœnæ ſuæ reddi: si qui vetuſtiores invenientur, & ſenes, ante annos decem damnati, diſtribuamus illos in ea miniſteria, quæ non longè a pœna sint. Solent enim ejuſmodi ad balineum, ad purgationes cloacarum, item munitiones viarum, & vicorum dari.

XLII. PLINIUS TRAJANO IMPER. S.

De collegio Fabrorum Nicomediæ inſtituendo.

QUUM diverſam partem provinciæ circumirem, Nicomediæ vaſtissimum incendium multas privatorum domos, & duo publica opera, quamquam viâ interjacente, Geruſian & Iſſon, abſumpsit. Eſt autem latiùs ſparſum, primùm violentiâ venti, deinde inertiâ hominum; quòd ſatis conſtat otioſos & immobiles tanti mali ſpectatores perſtitiſſe: & alioquin nullus uſquam in publico sipo, nulla hama, nullum denique inſtrumentum ad incendia compeſcenda. Et hæc quidem, ut jam præcepi, parabantur. Tu, Domine, diſpice, an inſtituendum putes collegium fabrorum, duntaxat hominum centum quinquaginta. Ego attendam ne quis, nisi faber, recipiatur, neve jure conceſſo in aliud utatur. Nec erit difficile cuſtodire tam paucos.

Digitized by Google

XLIII. TRAJANUS PLINIO S.

TIBI quidem ſecundùm exempla complurium, in mentem venit, poſſe collegium fabrorum apud Nicomedenſes conſtitui: ſed meminerimus provinciam iſtam, & præcipuè eas civitates, ejuſmodi factionibus eſſe vexatas. Quodcumque nomen ex quacumque cauſa dederimus iis, qui in idem contracti fuerint, hetæriæ, quamvis breves, fient. Satius itaque eſt comparari, ea quæ ad coercendos ignes auxilio eſſe possint, admonerique dominos prædiorum, ut & ipſi inhibeant, ac, ſi res popoſcerit, adcurſu populi ad hoc uti.

XLIV. PLINIUS TRAJANO IMPER. S.

Votorum nuncupatio.

SOLENNIA vota pro incolumitate tua, quâ publica ſalus continetur, & ſuſcipimus, Domine, pariter & ſolvimus, precati deos ut velint ea ſemper ſolvi, ſemperque ſignari.

XLV. TRAJANUS PLINIO S.

ET ſolviſſe vos cum provincialibus diis immortalibus vota pro mea ſalute & incolumitate, & nuncupaſſe, libenter, mi Secunde cariſſime, cognovi ex litteris tuis.

XLVI. PLINIUS TRAJANO IMPER. S.

De aquæductu Nicomedenſium.

IN aquæductum, Domine, Nicomedenſes impenderunt ſeſtertium tricies trecenta viginti novem millia, qui imperfectus adhuc relictus,

atque etiam deſtructus eſt: rurſus in alium ductum erogata ſunt ducenta millia. Hoc quoque relicto, novo impendio eſt opus, ut aquam habeant, qui tantam pecuniam malè perdiderunt. Ipſe perveni ad fontem puriſſimum, ex quo videtur aqua debere perduci, ſicut initiò tentatum erat, arcuato opere, ne tantùm ad plana civitatis & humilia perveniat. Manent adhuc pauciſſimi arcus: poſſunt & erigi quidam lapide quadrato, qui ex ſuperiore opere detractus eſt: aliqua pars, ut mihi videtur, teſtaceo opere agenda erit: id enim & facilius & vilius. Et in primis neceſſarium eſt mitti a te vel aquilegem vel architectum, ne rurſus eveniat quod accidit. Ego illud unum affirmo, & utilitatem operis & pulchritudinem ſeculo tuo eſſe digniſſimam.

XLVII. Trajanus Plinio S.

Curandum eſt, ut aqua in Nicomedenſem civitatem perducatur. Verè credo te eâ, quâ debebis diligentiâ, hoc opus aggreſſurum. Sed me dius fidius ad eamdem diligentiam tuam pertinet inquirere, quorum vitio ad hoc tempus tantam pecuniam Nicomedenſes perdiderint, ne, quum inter ſe gratificantur, & inchoaverint aquæductus, & reliquerint. Quid itaque compereris, perfer in notitiam meam.

XLVIII. Plinius Trajano Imper. S.

De theatro Nicenſium.

Theatrum, Domine, Niceæ maximâ jam parte conſtructum, imperfectum tamen, ſeſtertium, ut audio (neque enim ratio plus excuſſa

Digitized by Google

eſt) amplius centies hauſit: vereor ne fruſtra. Ingentibus enim rimis deſcendit & hiat, ſive in cauſa ſolum humidum & molle, ſive lapis ipſe gracilis & putris: dignum eſt certè deliberatione, ſitne faciendum, an ſit relinquendum, an etiam deſtruendum. Nam fulturæ ac ſubſtructiones, quibus ſubinde ſuſcipitur, non tam firmæ mihi, quàm ſumptuoſæ videntur. Huic theatro ex privatorum pollicitationibus multa debentur, ut baſilicæ circà, ut porticus ſupra caveam: quæ nunc omnia differuntur, ceſſante eo, quod antè peragendum eſt. Iidem Nicenſes gymnaſium, incendio amiſſum, ante adventum meum, reſtituere cœperunt longè numeroſius laxiuſque, quàm fuerat, & jam aliquantum erogaverunt; periculum eſt ne parum utiliter. Incompoſitum enim & ſparſum eſt. Præterea architectus, ſanè æmulus ejus a quo opus inchoatum eſt, affirmat parietes (quamquam viginti & duos pedes latos) impoſita onera ſuſtinere non poſſe, quia ſine cæmento medio farti, nec teſtaceo opere præcincti. Claudiopolitani quoque in depreſſo loco, imminente etiam monte, ingens balineum defodiunt magis, quàm ædificant, & quidem ex ea pecunia quam bulentæ additi beneficio tuo, aut jam obtulerunt ob introitum, aut nobis exigentibus conferent. Ergo quum timeam ne illic publica pecunia, hîc, quod eſt omni pecuniâ pretioſius, munus tuum malè collocetur, cogor petere a te, non ſolùm ob theatrum, verùm etiam ob hæc balinea, mittas architectum, diſpecturum utrum ſit utilius poſt ſumptum qui factus eſt, quoquo modo conſummare opera, ut inchoata ſunt; an quæ videntur emendanda, corrigere; quæ transferenda, transferre;

Digitized by Google

ne, dum ſervare volumus quod impenſum eſt, malè impendamus quod addendum eſt.

XLIX. TRAJANUS PLINIO S.

QUID oporteat fieri circa theatrum quod inchoatum apud Nicenſes eſt, in re præſenti optimè deliberabis & conſtitues : mihi ſufficiet indicari cui ſententiæ acceſſeris. Tunc autem a privatis exigi opera tibi curæ sit, quum theatrum, propter quod illa promiſſa ſunt, factum erit. Gymnasiis indulgent Græculi : ideo forsitan Nicenſes majore animo conſtructionem ejus aggressi ſunt : ſed oportet illos eo contentos eſſe, quod possit illis ſufficere. Quid Claudiopolitanis circa balineum, quod parum, ut ſcribis, idoneo loco inchoaverunt, ſuadendum sit, tu conſtitues. Architecti tibi deeſſe non poſſunt. Nulla provincia eſt, quæ non peritos & ingenioſos homines habeat : modò ne exiſtimes brevius eſſe ab urbe mitti, quum ex Græcia etiam ad nos venire ſoliti ſunt.

L. PLINIUS TRAJANO IMPER. S.

De lacu Nicomedensium.

INTUENTI mihi & fortunæ tuæ & animi magnitudinem, convenientissimum videtur demonſtrare opera non minùs æternitate tuâ, quàm gloriâ digna, quantumque pulchritudinis, tantum utilitatis habitura. Eſt in Nicomedensium finibus amplissimus lacus : per hunc marmota, fructus, ligna, materiæ, & ſumptu modico & labore uſque ad viam navibus, inde magno labore, majore impendio, vehiculis ad mare devehuntur. Hoc opus multas manus poſcit : at

Digitized by Google

hæ porrò non deſunt. Nam & in agris magna copia eſt hominum, & maxima in civitate; certaque ſpes omnes libentissimè aggreſſuros opus omnibus fructuoſum. Supereſt ut tu libratorem vel architectum, si tibi videbitur, mittas, qui diligenter exploret, sitne lacus altior mari, quem artifices regionis hujus quadraginta cubitis altiorem eſſe contendunt. Ego per eadem loca invenio foſſam a rege percuſſam: ſed incertum, utrùm ad colligendum humorem circumjacentium agrorum, an ad committendum flumini lacum; eſt enim imperfecta. Hoc quoque dubium, intercepto rege mortalitate, an deſperato operis effectu. Sed hoc ipſo (feres enim me ambitioſum) pro tua gloria incitor & accendor, ut cupiam peragi a te, quæ tantùm cœperant reges.

LI. TRAJANUS PLINIO S.

POTEST nos ſollicitare lacus iſte, ut committere illum mari velimus: ſed planè explorandum eſt diligenter, ne, si immiſſus in mare fuerit, totus effluat; certè, quantum aquarum, & unde accipiat. Poteris a Calpurnio Macro petere libratorem: & ego hinc aliquem tibi peritum ejuſmodi operum mittam.

LII. PLINIUS TRAJANO IMPER. S.

De Byzantiorum impendiis.

REQUIRENTI mihi Byzantiorum reipublicæ impendia, quæ maxima fecit, indicatum eſt, Domine, legatum ad te ſalutandum annis omnibus cum pſephiſmate mitti, eique dari nummorum duodena millia. Memor ergo propositi

tui, legatum quidem retinendum, pſephiſma autem mittendum putavi, ut ſimul & ſumptus levaretur, & impleretur publicum officium. Eidem civitati imputata ſunt terna millia, quæ viatici nomine annua dabantur legato eunti ad eum, qui Mœsiæ præeſt, publicè ſalutandum. Hæc ego in poſterum circumcidenda exiſtimavi. Te, Domine, rogo ut, quid ſentias reſcribendo, aut consilium meum confirmare, aut errorem emendare digneris.

LIII. Trajanus Plinio S.

Optimè feciſti, Secunde carissime, duodena iſta Byzantiis, quæ ad ſalutandum me in legatum impendebantur, remittendo. Fungetur his partibus, etsi ſolum eorum pſephiſma per te miſſum fuerit. Ignoſcet illis & Mœsiæ præſes, si minùs illum ſumptuosè coluerint.

LIV. Plinius Trajano Imper. S.

De diplomatibus.

Diplomata, Domine, quorum dies præterita, an omninò obſervari, & quamdiu velis, rogo ſcribas, meque hæsitatione liberes. Vereor enim, ne in alterutram partem ignorantiâ lapſus, aut illicita confirmem, aut neceſſaria impediam.

LV. Trajanus Plinio S.

Diplomata, quorum præteritus eſt dies, in uſu eſſe non debent: ideo inter prima injungo mihi, ut per omnes provincias antè mittam nova diplomata, quàm desiderari possint.

Digitized by Google

LVI. Plinius Trajano Imper. S.

De privilegio Apameorum.

Quum vellem Apameæ, Domine, cognoſcere publicos debitores, & reditum & impendia, reſponſum eſt mihi, cupere quidem univerſos, ut a me rationes coloniæ legerentur; nunquam tamen eſſe lectas ab ullo proconſulum: habuiſſe privilegium & vetuſtiſſimum morem, arbitrio ſuo rempublicam adminiſtrare. Exegi ut quæ dicebant, quæque recitabant, libello complecterentur, quem tibi, qualem acceperam, miſi; quamvis intelligerem, pleraque ex illo ad id, de quo quæritur, non pertinere. Te rogo, ut mihi præcipere digneris, quid me putes obſervare debere. Vereor enim, ne aut exceſſiſſe, aut non impleſſe officii mei partes videar.

LVII. Trajanus Plinio S.

Libellus Apameorum, quem epiſtolæ tuæ junxeras, remiſit mihi neceſſitatem perpendendi qualia eſſent, propter quæ videri volunt eos, qui pro conſulibus hanc provinciam obtinuerunt, abſtinuiſſe inſpectione rationum ſuarum, quum ipſum te, ut eas inſpiceres, non recuſaverint. Remuneranda eſt igitur probitas eorum, ut jam nunc ſciant hoc, quod inſpecturus es, ex mea voluntate, ſalvis quæ habent privilegiis, eſſe facturum.

Digitized by Google

LVIII. PLINIUS TRAJANO IMPER. S.

De religioſo templo transferendo.

ANTE adventum meum, Domine, Nicomedenſes priori foro novum adjicere cœperunt, cujus in angulo eſt ædes vetuſtissima Matris Magnæ, aut reficienda, aut transferenda; ob hoc præcipuè, quòd eſt multò depressior opere eo, quod quum maximè ſurgit. Ego quum quærerem num eſſet aliqua lex dicta templo, cognovi alium hîc, alium apud nos eſſe morem dedicationis. Diſpice ergo, Domine, an putes ædem, cui nulla lex dicta eſt, ſalvâ religione poſſe transferri: alioquin commodissimum eſt, si religio non impedit.

LIX. TRAJANUS PLINIO S.

POTES, mi Secunde carissime, sine ſollicitudine religionis, si loci positio videtur hoc desiderare, ædem Matris Deûm transferre in eam, quæ eſt accommodatior: nec te moveat, quòd lex dedicationis nulla reperitur, quum ſolum peregrinæ civitatis capax non sit dedicationis, quæ fit noſtro jure.

LX. PLINIUS TRAJANO IMPER. S.

Ob diem imperii.

DIEM, Domine, quo ſervaſti imperium, dum ſuſcipis, quantâ mereris lætitiâ celebravimus, precati deos, ut te generi humano, cujus tutela & ſecuritas ſaluti tuæ innifa eſt, incolumem florentemque præſtarent. Præivimus & commilitonibus jusjurandum more ſolenni præſtantibus, & provincialibus, qui eadem certarunt pietate, jurantibus.

Digitized by Google

LXI. TRAJANUS PLINIO S.

QUANTA religione ac lætitiâ commilitones cum provincialibus, te præeunte, diem imperii mei celebraverint, libenter, mi Secunde cariſſime, cognovi ex litteris tuis.

LXII. PLINIUS TRAJANO IMPER. S.

De pecunia fœnebri.

PECUNIÆ publicæ, Domine, providentiâ tuâ & miniſterio noſtro & jam exactæ ſunt, & exiguntur, quæ vereor ne otioſæ jaceant. Nam & prædiorum comparandorum aut nulla, aut rariſsima occasio eſt; nec inveniuntur qui velint debere, reipublicæ præſertim, duodenis aſſibus, quanti a privatis mutuantur. Diſpice ergo, Domine, numquid minuendam uſuram, ac per hoc idoneos debitores invitandos, putes; &, si ne sic quidem reperiuntur, diſtribuendum inter decuriones pecuniam, ita ut rectè reipublicæ caveant: quod, quamquam invitis & recuſantibus, minùs acerbum erit, leviore uſurâ conſtitutâ.

LXIII. TRAJANUS PLINIO S.

ET ipſe non aliud remedium diſpicio, mi Secunde cariſſime, quàm ut quantitas uſurarum minuatur, quò faciliùs pecuniæ publicæ collocentur. Modum ejus ex copia eorum qui mutuabuntur, tu conſtitues. Invitos ad accipiendum compellere, quod fortaſſis ipſis otioſum futurum sit, non eſt ex juſtitia noſtrorum temporum.

Digitized by Google

LXIV. PLINIUS TRAJANO IMPER. S.

De reſtitutione exſulis.

SUMMAS, Domine, gratias ago, qui inter maximas occupationes, iis, de quibus te conſului, me quoque regere dignatus es; quod nunc quoque facias rogo. Adiit enim me quidam, indicavitque, adverſarios ſuos a Servilio Calvo, clarissimo viro, in triennium relegatos, in provincia morari: illi contrà, ab eodem ſe reſtitutos affirmaverunt, edictumque recitaverunt: quâ causâ neceſſarium credidi, rem integram ad te referre. Nam ſicut mandatis tuis cautum eſt, ne reſtituam ab alio, aut a me relegatos; ita de iis, quos alius relegaverit & reſtituerit, nihil comprehenſum eſt. Ideo tu, Domine, conſulendus fuiſti, quid obſervare me velles, tam hercule de his, quàm de illis qui in perpetuum relegati nec reſtituti, in provincia deprehenduntur. Nam hæc quoque ſpecies incidit in cognitionem meam. Eſt enim adductus ad me in perpetuum relegatus a Julio Baſſo proconſule. Ego, quia ſciebam acta Bassi reſciſſa, datumque a ſenatu jus omnibus, de quibus ille aliquid conſtituiſſet, ex integro agendi duntaxat per biennium, interrogavi hunc quem relegaverat, an adiiſſet, docuiſſetque proconſulem: negavit. Per quod effectum eſt ut te conſulerem, reddendum eum pœnæ ſuæ, an gravius aliquid, & quid potissimum conſtituendum putares & in hunc, & in eos, si qui fortè in simili conditione invenirentur. Decretum Calvi & edictum, item decretum Bassi his litteris ſubjeci.

Digitized by Google

LXV. TRAJANUS PLINIO S.

QUID in perſonam eorum ſtatuendum ſit, qui a Publio Servilio Calvo proconſule in triennium relegati, & mox ejuſdem edicto reſtituti, in provincia remanſerunt, proximè tibi reſcribam, quum cauſas hujus facti a Calvo requisiero. Qui a Julio Baſſo in perpetuum relegatus eſt, quum per biennium agendi facultatem habuerit, si exiſtimabat ſe injuriâ relegatum, neque id fecerit, atque in provincia morari perſeveraverit, vinctus mitti ad præfectos prætorii mei debet. Neque enim ſufficit, eum pœnæ ſuæ reſtitui, quam contumaciâ eluſit.

LXVI. PLINIUS TRAJANO IMPER. S.

De Archippo philoſopho.

QUUM citarem judices, Domine, conventum inchoaturus, Flavius Archippus vacationem petere cœpit, ut philoſophus. Fuerunt qui dicerent, non liberandum eum judicandi necessitate, ſed omnino tollendum de judicum numero, reddendumque pœnæ, quam fractis vinculis evaſiſſet. Recitata eſt ſententia Velii Pauli proconſulis, quâ probabatur Archippus crimine falsi damnatus in metallum: ille nihil proferebat, quo reſtitutum ſe doceret. Allegabat tamen pro reſtitutione & libellum a ſe Domitiano datum, & epiſtolas ejus ad honorem ſuum pertinentes, & decretum Pruſensium. Addebat his & tuas litteras ſcriptas ſibi: addebat & patris tui edictum, & epiſtolam, quibus confirmaſſet beneficia a Domitiano data. Itaque quamvis eidem talia crimina applicarentur, nihil decernendum putavi, donec conſulerem de eo, quod mihi

conſtitutione tuâ dignum videbatur. Ea quæ ſunt utrimque recitata, his litteris ſubjeci.

EP. DOMITIANI AD TERENTIUM MAXIMUM.

FLAVIUS Archippus philoſophus impetravit a me, ut agrum ei DC. circa Pruſiadem, patriam ſuam, emi juberem, cujus reditu ſuos alere poſſet. Quod ei præſtari volo: ſummam expenſam liberalitati meæ feres.

EJUSDEM AD L. APPIUM MAXIMUM.

ARCHIPPUM philoſophum, bonum virum, & profeſſione ſuâ etiam majoribus reſpondentem, commendatum habeas velim, mi Maxime, & plenam ei humanitatem tuam præſtes in iis, quæ verecundè a te deſideraverit.

EDICTUM DIVI NERVÆ.

QUÆDAM sine dubio, Quirites, ipſa felicitas temporum edicit, nec ſpectandus eſt in iis bonus Princeps, quibus illum intelligi ſatis eſt, quum hoc sibi quiſque civium meorum ſpondere possit, me ſecuritatem omnium quieti meæ prætuliſſe, ut & libenter nova beneficia conferrem, & ante me conceſſa ſervarem. Ne tamen aliquam gaudiis publicis afferat hæsitationem vel eorum qui impetraverunt, diffidentia, vel ejus memoria, qui præſtitit; neceſſarium pariter credidi ac lætum, obviam dubitantibus indulgentiam meam mittere. Nolo exiſtimet quiſquam, quæ alio Principe vel privatim vel publicè conſecutus, ideo ſaltem a me reſcindi, ut potiùs mihi debeat, si illa rata & certa. Nec gratulatio ullius inſtauratis eget precibus; & qui non habent, me, quem fortuna

Digitized by Google

imperii vultu meliore reſpexit, novis beneficiis vacare patiantur; & ea demum ſciant roganda eſſe, quæ non habent.

EPISTOLA EJUSDEM AD TULLIUM JUSTUM.

QUUM rerum omnium ordinatio, quæ prioribus temporibus inchoatæ, conſummatæ ſunt, obſervanda ſit, tum epiſtolis etiam Domitiani ſtandum eſt.

LXVII. PLINIUS TRAJANO IMPER. S.

De eodem Archippo.

FLAVIUS Archippus per ſalutem tuam æternitatemque petiit a me, ut libellum, quem mihi dedit, mitterem tibi. Quod ego sic roganti præſtandum putavi, ita tamen ut, miſſurum me, notum accuſatrici ejus facerem, a qua & ipſa acceptum libellum his epiſtolis junxi, quò faciliùs, velut auditâ utrâque parte, diſpiceres quid ſtatuendum putares.

LXVIII. TRAJANUS PLINIO.

POTUIT quidem ignoraſſe Domitianus in quo ſtatu eſſet Archippus, quum tam multa ad honorem ejus pertinentia ſcriberet: ſed meæ naturæ accommodatius eſt credere, etiam ſtatui ejus ſubventum interventu Principis: præſertim quum etiam ſtatuarum ei honor toties decretus ſit ab iis, qui ignorabant quid de illo Paulus proconſul pronuntiaſſet. Quæ tamen, mi Secunde cariſſime, non eò pertinent, ut, si quid illi novi criminis objicitur, minùs de eo audiendum putes. Libellos Furiæ Primæ accuſatricis, item ipsius Archippi, quos alteri epiſtolæ tuæ junxeras, legi.

Digitized by Google

LXIX. PLINIUS TRAJANO IMPER. S.

De lacu Nicomedenſium. Vide ſuprà 50. *&* 51.

Tu quidem, Domine, providentissimè vereris, ne commiſſus flumini, atque ita mari, lacus effluat: ſed ego in re præſenti inveniſſe videor, quemadmodum huic periculo occurrerem. Poteſt enim lacus foſsâ uſque ad flumen adduci, nec tamen in flumen emitti, ſed relicto quasi margine contineri pariter & dirimi: sic conſequemur ut nec vicino videatur flumini miſtus, & sit perinde, ac si miſceatur. Erit enim facile per illam brevissimam terram, quæ interjacebit, advecta foſsâ onera tranſponere in flumen. Quod ita fiet, si necessitas coget, &, ſpero, non coget. Eſt enim & lacus ipſe ſatis altus, & nunc in contrariam partem flumen emittit; quod intercluſum inde, & quò volumus averſum, sine ullo detrimento lacûs, tantum aquæ, quantum nunc portat, effundet. Præterea per id ſpatium, per quod foſſa facienda eſt, incidunt rivi, qui si diligenter colligantur, augebunt illud quod lacus dederit. Enimvero si placeat foſſam longiùs ducere, & arctiùs preſſam mari æquare, nec in flumen, ſed in ipſum mare emittere, repercuſſus maris ſervabit & reprimet quidquid e lacu veniet. Quorum si nihil nobis loci natura præſtaret, expeditum tamen erat, cataractis aquæ curſum temperare. Verùm & hæc & alia multò ſagaciùs conquiret explorabitque librator, quem planè, Domine, debes mittere, ut polliceris. Eſt enim res digna & magnitudine tuâ & curâ. Ego interim Calpurnio Macro, clarissimo viro, auctore te, ſcripsi, ut libratorem quàm maximè idoneum mitteret.

Digitized by Google

LXX. TRAJANUS PLINIO S.

MANIFESTUM eſt, mi Secunde cariſsime, nec prudentiam nec diligentiam tibi defuiſſe circa iſtum lacum, quum tam multa proviſa habeas, per quæ nec periclitetur exhauriri, & magis in uſus nobis futurus ſit. Elige igitur id, quod præcipuè res ipſa ſuaſerit. Calpurnium Macrum credo facturum, ut te libratore inſtruat: neque enim provinciæ iſtæ his artificibus carent.

LXXI. PLINIUS TRAJANO IMPER. S.

De aſſertione ingenuorum, qui pro ſervis educati ſunt.

MAGNA, Domine, & ad totam provinciam pertinens quæſtio eſt de conditione & alimentis eorum, quos vocant θρεπτούς. In qua ego, auditis conſtitutionibus Principum, quia nihil inveniebam aut proprium, aut univerſale, quod ad Bithynos ferretur, conſulendum te exiſtimavi, quid obſervari velles. Neque enim putavi poſſe me in eo, quod auctoritatem tuam poſceret, exemplis eſſe contentum. Recitabatur autem apud me edictum, quod dicebatur divi Auguſti, ad Anniam pertinens: recitatæ & epiſtolæ divi Veſpasiani ad Lacedæmonios, & divi Titi ad eoſdem, dein ad Achæos; & Domitiani ad Avidium Nigrinum & Armenium Brocchum proconſules, item ad Lacedæmonios: quæ ideo tibi non miſi, quia & parum emendata, & quædam non certæ fidei videbantur, & quia vera & emendata in ſcriniis tuis eſſe credebam.

Digitized by Google

LXXII. TRAJANUS PLINIO S.

QUÆSTIO iſta, quæ pertinet ad eos qui liberi nati, expoſiti, deinde ſublati a quibuſdam, & in ſervitute educati ſunt, ſæpe tractata eſt: nec quidquam invenitur in commentariis eorum Principum, qui ante me fuerunt, quod ad omnes provincias ſit conſtitutum. Epiſtolæ ſanè ſunt Domitiani ad Avidium Nigrinum & Armenium Brocchum, quæ fortaſſe debeant obſervari: ſed inter eas provincias, de quibus reſcripſit, non eſt Bithynia: & ideo nec aſſertionem denegandam iis, qui ex ejuſmodi cauſa in libertatem vindicabuntur, puto; neque ipſam libertatem redimendam pretio alimentorum.

LXXIII. PLINIUS TRAJANO IMPER. S.

De reliquiis ſepultorum transferendis.

PETENTIBUS quibuſdam, ut ſibi reliquias ſuorum, aut propter injuriam vetuſtatis, aut propter fluminis incurſum, aliaque his similia quæcumque, ſecundùm exemplum proconſulum, transferre permitterem; quia ſciebam in urbe noſtra ex ejuſmodi cauſis collegium pontificum adiri ſolere, te, Domine, maximum pontificem, conſulendum putavi quid obſervare me velis.

LXXIV. TRAJANUS PLINIO S.

DURUM eſt injungere necessitatem provincialibus pontificum adeundorum, si reliquias ſuorum propter aliquas juſtas cauſas transferre ex loco in alium locum velint. Sequenda ergo potiùs tibi exempla ſunt eorum, qui iſti provinciæ præfuerunt, & ex cauſa cuique ita aut permittendum, aut negandum.

Digitized by Google

LXXV. PLINIUS TRAJANO IMPER. S.

De loco Balinei Pruſenſibus concedendo.

QUÆRENTI mihi, Domine, Pruſæ ubi poſſet balineum, quod indulsiſti, fieri, placuit locus in quo fuit aliquando domus (ut audio) pulchra, nunc deformis ruinis. Per hoc enim conſequemur, ut fœdissima facies civitatis ornetur, atque etiam ut ipſa civitas amplietur, nec ulla ædificia tollantur; ſed quæ ſunt vetuſtate ſublapſa, reparentur in melius. Eſt autem hujus domûs conditio talis. Legaverat eam Claudius Polyænus Claudio Cæſari, jussitque in periſtylio templum ei fieri, reliqua ex domo locari, ex quo reditum aliquamdiu civitas percepit: deinde paulatim partim ſpoliata, partim neglecta, cum periſtylio domus tota collapſa eſt; ac jam pene nihil ex ea, nisi ſolum ſupereſt: quod tu, Domine, ſive donaveris civitati, ſive vænire juſſeris, propter opportunitatem loci, pro ſummo munere accipiet. Ego, ſi permiſeris, cogito in area vacua balineum collocare; eum autem locum, in quo ædificia fuerunt, exhedrâ & porticibus amplecti, atque tibi conſecrare, cujus beneficio elegans opus, dignumque nomine tuo fiet. Exemplar teſtamenti, quamquam mendoſum, misi tibi; ex quo cognoſces, multa Polyænum in ejuſdem domûs ornatum reliquiſſe, quæ, ut domus ipſa, perierunt: a me tamen, in quantum potuerit, requirentur.

Digitized by Google

LXXVI. TRAJANUS PLINIO S.

Possumus apud Pruſenſes areâ iſtâ cum domu collapsâ, quam vacare ſcribis, ad exſtructionem balinei uti. Illud tamen parum expressiſti, an ædes in periſtylio Claudio facta eſſet. Nam si facta ædes eſſet, licèt collapſa sit, religio ejus occupavit ſolum.

LXXVII. PLINIUS TRAJANO IMPER. S.

De Aſſertione ingenuorum.

POSTULANTIBUS quibuſdam, ut de agnoſcendis liberis, reſtituendiſque natalibus, & ſecundùm epiſtolam Domitiani ſcriptam Minucio Rufo, & ſecundùm exempla proconſulum, ipſe cognoſcerem; reſpexi ad ſenatuſconſultum pertinens ad eadem genera cauſarum, quod de his tantùm provinciis loquitur, quibus proconſules præſunt: ideoque rem integram diſtuli, dum tu, Domine, præceperis quid obſervare me velis.

LXXVIII. TRAJANUS PLINIO S.

Si mihi ſenatuſconſultum miſeris, quod hæsitationem tibi fecit, æſtimabo an debeas cognoſcere de agnoſcendis liberis, & natalibus ſuis reſtituendis.

LXXIX. PLINIUS TRAJANO IMPER. S.

De teſtamento Largi.

JULIUS, Domine, Largus ex Ponto, nondum mihi viſus, ac ne auditus quidem, ſed judicio tuo credens, diſpenſationem quamdam mihi erga te pietatis ſuæ miniſteriumque mandàvit. Ro-

Digitized by Google

gavit enim teſtamento, ut hereditatem ſuam adirem, cerneremque; ac deinde, præceptis quinquaginta millibus nummûm, reliquum omne Heracleotarum & Theanorum civitatibus redderem; ita ut eſſet arbitrii mei, utrùm opera facienda, quæ honori tuo conſecrarentur, putarem, an inſtituendos quinquennales agonas, qui Trajani appellentur. Quod in notitiam tuam perferendum exiſtimavi, ob hoc maximè, ut diſpiceres quid eligere debeam.

LXXX. Trajanus Plinio S.

Julius Largus fidem tuam, quasi te bene noſſet, elegit. Quid ergo potiſſimum ad perpetuitatem memoriæ ejus faciat, ſecundùm cujuſque loci conditionem, ipſe diſpice, & quod optimum exiſtimaveris, id ſequere.

LXXXI. Plinius Trajano Imper. S.

De Centurione Juliopolim mittendo.

Providentiſſimè, Domine, feciſti, quòd præcepiſti Calpurnio Macro, clariſſimo viro, ut legionarium centurionem Byzantium mitteret. Diſpice an etiam Juliopolitanis ſimili ratione conſulendum putes; quorum civitas, quum ſit perexigua, onera maxima ſuſtinet, tantóque graviores injurias, quantò eſt infirmior, patitur. Quidquid autem Juliopolitanis præſtiteris, id etiam toti provinciæ proderit. Sunt enim in capite Bithyniæ, plurimiſque per eam commeantibus tranſitum præbent.

Digitized by Google

LXXXII. TRAJANUS PLINIO S.

EA conditio eſt civitatis Byzantiorum, confluente undique in eam commeantium turbâ, ut, ſecundùm conſuetudinem præcedentium temporum, honoribus ejus præsidio centurionis legionarii conſulendum habuerimus. Juliopolitanis ſuccurrendum eodem modo putaverimus; onerabimus nos exemplo: plures enim tantò magis eadem requirent, quantò infirmiores erunt. Tibi eam fiduciam diligentiæ habeo, ut credam te omni ratione id acturum, ne sint obnoxii injuriis. Si qui autem ſe contra diſciplinam meam geſſerint, ſtatim coërceantur; aut, si plus admiſerint, quàm ut in re præſenti ſatis puniantur, si milites erunt, legatis eorum quæ deprehenderis notum facies; aut, si in urbem verſus venturi erunt, mihi ſcribes.

LXXXIII. PLINIUS TRAJANO IMPER. S.

De magiſtratibus provincialium.

CAUTUM eſt, Domine, Pompeiâ lege, quæ Bithynis data eſt, ne quis capiat magiſtratum, neve sit in ſenatu minor annorum triginta. Eadem lege comprehenſum eſt, ut qui ceperint magiſtratum, sint in ſenatu. Secutum eſt dein edictum divi Auguſti, quo permisit minores magiſtratus ab annis duobus & viginti capere. Quæritur ergo an, qui minor triginta annorum gessit magiſtratus, possit a cenſoribus in ſenatum legi, & si poteſt, an ii quoque, qui non geſſerint, possint per eamdem interpretationem ab ea ætate ſenatores legi, a qua illis magiſtratum gerere permiſſum eſt; quod alioquin factitatum & adhuc eſſe neceſſarium dicitur, quia sit aliquantò meliùs honeſtorum hominum libe-

Digitized by Google

ros, quàm e plebe in curiam admitti. Ego a deſtinatis cenſoribus quid ſentirem interrogatus, eos quidem, qui minores triginta annis gessiſſent magiſtratum, putabam poſſe in ſenatum & ſecundùm edictum Auguſti, & ſecundùm legem Pompeiam legi; quoniam Auguſtus gerere magiſtratus minoribus annis triginta permisiſſet, lex ſenatorem eſſe voluiſſet, qui gessiſſet magiſtratum. De his autem qui non gessiſſent, quamvis eſſent ætatis ejuſdem, cujus illi quibus gerere permiſſum eſt, hæsitabam. Per quod effectum eſt ut te, Domine, conſulerem quid obſervari velles. Capita legis, tùm edictum Auguſti litteris ſubjeci.

LXXXIV. TRAJANUS PLINIO S.

INTERPRETATIONI tuæ, mi Secunde cariſſime, idem exiſtimo hactenus edicto divi Auguſti novatam eſſe legem Pompeiam, ut magiſtratum quidem capere poſſent ii, qui non minores duorum & viginti annorum eſſent; & quia cepiſſent, in ſenatum cujuſque civitatis pervenirent. Ceterum non capto magiſtratu, eos qui minores triginta annorum ſint, quia magiſtratum capere possint, in curiam etiam loci cujuſque non exiſtimo legi poſſe.

LXXXV. PLINIUS TRAJANO IMPER. S.

De Dione qui reliquias ſuorum religioſo loco poſuiſſet.

QUUM Pruſæ ad Olympum, Domine, publicis negotiis intra hoſpitium, eodem die exiturus, vacarem, Aſclepiades magiſtratus indicavit appellatum me a Claudio Eumolpo, quum Cocceianus Dion in bule aſſignare civitati opus, cujus

cujus curam egerat, vellet. Tum Eumolpus aſſiſtens Flavio Archippo dixit exigendam eſſe a Dione rationem operis, antequam reipub. traderetur, quod aliter feciſſet ac debuiſſet. Adjecit etiam eſſe in eodem opere poſitam tuam ſtatuam, & corpora ſepultorum, uxoris Dionis, & filii; poſtulavitque ut cognoſcerem pro tribunali. Quod quum ego me protinus facturum, dilaturumque profectionem dixiſſem; ut longiorem diem ad inſtruendam cauſam darem, atque in aliam civitatem cognoſcerem, petiit. Ego me auditurum Niceæ reſpondi: ubi quum ſediſſem cogniturus, idem Eumolpus, tamquam adhuc parum inſtructus, dilationem petere cœpit: contra Dion, ut audiretur exigere. Dicta ſunt utrimque multa, etiam de cauſa. Ego quum dandam dilationem, & conſulendum exiſtimarem in re ad exemplum pertinente, dixi utrique parti, ut poſtulationum ſuarum libellos darent. Volebam enim te ipſorum potiſſimùm verbis ea quæ erant propoſita cognoſcere. Et Dion quidem ſe daturum dixit: & Eumolpus reſpondit complexurum ſe libello, quæ reipublicæ peteret. Ceterùm, quod ad ſepultos pertinet, non accuſatorem ſe, ſed advocatum Flavii Archippi, cujus mandata pertuliſſet. Archippus, cui Eumolpus, ſicut Pruſæ, aſſiſtebat, dixit ſe libellum daturum. Ita nec Eumolpus, nec Archippus, quàm plurimis diebus exſpectati, adhuc mihi libellos dederunt: Dion dedit, quem huic epiſtolæ junxi. Ipſe in re præſenti fui, & vidi tuam quoque ſtatuam in bibliotheca poſitam: id autem, in quo dicuntur ſepulti filius & uxor Dionis, in area collocatum, quæ porticibus includitur. Te, Domine, rogo ut me in hoc præ-

Digitized by Google

cipuè genere cognitionis regere digneris, quum alioquin magna ſit exſpectatio, ut neceſſe ſit in ea re, quæ & in confeſſum venit, & exemplis defenditur.

LXXXVI. Trajanus Plinio S.

Potuisti non hærere, mi Secunde cariſſime, circa id, de quo me conſulendum exiſtimâſti, quum propoſitum meum optimè noſſes, non ex metu nec terrore hominum, aut criminibus majeſtatis, reverentiam nomini meo acquiri. Omiſsâ ergo eâ quæſtione, quam non admitterem, etiamsi exemplis adjuvaretur, ratio totius operis effecti ſub cura tua Cocceiano Dioni excutiatur, quum & utilitas civitatis exigat, nec aut recuſet Dion, aut debeat recuſare.

LXXXVII. Plinius Trajano Imper. S.

De Nicensibus.

Rogatus, Domine, a Nicensibus publicè per ea quæ mihi & ſunt & debent eſſe ſanctiſſima, id eſt, per æternitatem tuam ſalutemque, ut preces ſuas ad te perferrem, fas non putavi negare; acceptumque ab his libellum huic epiſtolæ junxi.

LXXXVIII. Trajanus Plinio S.

Nicensibus, qui inteſtatorum civium ſuorum conceſſam vindicationem bonorum a divo Auguſto affirmant, debebis vacare, contractis omnibus perſonis ad idem negotium pertinentibus, adhibitis Virdio Gemellino, & Epimacho liberto meo, procuratoribus, ut, æſtimatis etiam iis, quæ contrà dicuntur, quod optimum credideritis ſtatuatis.

Digitized by Google

LXXXIX. PLINIUS TRAJANO IMPER. S.

Ob diem natalem.

OPTO, Domine, & hunc natalem, & plurimos alios quàm feliciſſimos agas; æternâque laude florentem virtutis tuæ gloriam, incolumis & fortis, aliis ſuper alia operibus augeas.

XC. TRAJANUS PLINIO S.

AGNOSCO vota tua, mi Secunde cariſſime, quibus precaris, ut plurimos & feliciſſimos natales, florente ſtatu reipubl. noſtræ, agam.

XCI. PLINIUS TRAJANO IMPER. S.

De aqua Sinopenſium perducenda.

SINOPENSES, Domine, aquâ deficiuntur; quæ videtur & bona & copioſa ab ſextodecimo milliario poſſe perduci. Eſt tamen ſtatim ab capite paulò ampliùs mille passibus locus ſuſpectus & mollis, quem ego interim explorari modico impendio jussi, an recipere & ſuſtinere opus poſſit. Pecunia curantibus nobis contracta non deerit, si tu, Domine, hoc genus operis & ſalubritati & amœnitati valde sitientis coloniæ indulſeris.

XCII. TRAJANUS PLINIO S.

UT cœpiſti, Secunde cariſſime, explora diligenter, an locus ille, quem ſuſpectum habes, ſuſtinere opus aquæductûs poſſit. Neque enim dubitandum puto, quin aqua perducenda ſit in coloniam Sinopenſem, si modò & viribus ſuis ipſa id aſſequi poteſt,

Digitized by Google

quum plurimum ea res & ſalubritati & voluptati ejus collatura ſit.

XCIII. PLINIUS TRAJANO IMPER. S.

De petitione Amiſenorum.

AMISENORUM civitas & libera & fœderata beneficio indulgentiæ tuæ legibus ſuis utitur: in hac datum mihi publicè libellum ad Eranos pertinentem his litteris ſubjeci, ut tu, Domine, diſpiceres quid, & quatenus aut permittendum aut prohibendum putares.

XCIV. TRAJANUS PLINIO S.

AMISENOS, quorum libellum epiſtolæ tuæ ſubjunxeras, ſi legibus iſtòrum, quibus de officio fœderis utuntur, conceſſum eſt Eranos habere, poſſumus quominus habeant non impedire, eò faciliùs, ſi tali collatione, non ad turbas & illicitos cœtus, ſed ad ſuſtinendam tenuiorum inopiam utuntur. In ceteris civitatibus, quæ noſtro jure obſtrictæ ſunt, res hujuſmodi prohibenda eſt.

XCV. PLINIUS TRAJANO IMPER. S.

Jus trium liberorum Suetonio petit.

SUETONIUM Tranquillum, probiſſimum, honeſtiſſimum, eruditiſſimum virum, & mores ejus ſecutus & ſtudia, jampridem, Domine, in contubernium aſſumpsi; tantóque magis diligere cœpi, quantò hunc propiùs inſpexi. Huic jus trium liberorum neceſſarium faciunt duæ cauſæ. Nam & judicia amicorum promeretur, & parum felix matrimonium expertus eſt;

Digitized by Google

impetrandumque a bonitate tua per nos habet, quod illi fortunæ malignitas denegavit. Scio, Domine, quantum beneficium petam. Sed peto a te, cujus in omnibus desideriis meis pleniſſimam indulgentiam experior. Potes autem colligere, quanto opere cupiam, quod non rogarem abſens, si mediocriter cuperem.

XCVI. Trajanus Plinio S.

Quam parcè hæc beneficia tribuam, utique, mi Secunde cariſſime, hæret tibi, quum etiam in ſenatu affirmare ſoleam, non exceſſiſſe me numerum, quem apud ampliſſimum ordinem ſuffecturum mihi profeſſus ſum: tuo tamen deſiderio ſubſcripsi, & dediſſe me jus trium liberorum Suetonio Tranquillo, eâ conditione quâ aſſuevi, referri in commentarios meos juſſi.

XCVII. Plinius Trajano Imper. S.

De Chriſtianis.

Solenne eſt mihi, Domine, omnia, de quibus dubito, ad te referre. Quis enim poteſt meliùs vel cunctationem meam regere, vel ignorantiam inſtruere? Cognitionibus de Chriſtianis interſui numquam: ideo neſcio quid & quatenus aut puniri ſoleat, aut quæri. Nec mediocriter hæsitavi, sitne aliquod diſcrimen ætatum, an quamlibet teneri nihil a robuſtioribus differant: deturne pœnitentiæ venia, an ei qui omnino Chriſtianus fuit, desiiſſe non proſit: nomen ipſum, etiamsi flagitiis careat, an flagitia cohærentia nomini puniantur. Interim in iis, qui ad me tamquàm Chriſtiani deferebantur,

Digitized by Google

hunc ſum ſecutus modum. Interrogavi ipſos, an eſſent Chriſtiani: confitentes iterum ac tertiò interrogavi, ſupplicium minatus: perſeverantes duci jussi. Neque enim dubitabam, qualecumque eſſet quod faterentur, pertinaciam certè, & inflexibilem obſtinationem debere puniri. Fuerunt alii ſimilis amentiæ, quos, quia cives Romani erant, adnotavi in urbem remittendos. Mox ipſo tractatu, ut fieri ſolet, diffundente ſe crimine, plures ſpecies inciderunt. Propoſitus eſt libellus ſine auctore, multorum nomina continens, qui negant ſe eſſe Chriſtianos, aut fuiſſe. Quum, præeunte me, deos appellarent, & imagini tuæ, quam propter hoc juſſeram cum ſimulacris numinum afferri, thure ac vino ſupplicarent, præterea maledicerent Chriſto (quorum nihil cogi poſſe dicuntur, qui ſunt re verà Chriſtiani) dimittendos eſſe putavi. Alii ab indice nominati, eſſe ſe Chriſtianos dixerunt, & mox negaverunt: fuiſſe quidem, ſed desiiſſe, quidam ante triennium, quidam ante plures annos, non nemo etiam ante viginti quoque. Omnes & imaginem tuam, deorumque ſimulacra venerati ſunt; ii & Chriſto maledixerunt. Affirmabant autem, hanc fuiſſe ſummam vel culpæ ſuæ, vel erroris, quòd eſſent ſoliti ſtato die ante lucem convenire; carmenque Chriſto, quasi deo, dicere ſecum invicem; ſeque ſacramento non in ſcelus aliquod obſtringere, ſed ne furta, ne latrocinia, ne adulteria committerent, ne fidem fallerent, ne depoſitum appellati abnegarent; quibus peractis morem ſibi diſcedendi fuiſſe, rurſuſque coëundi ad capiendum cibum, promiſcuum tamen, & innoxium: quod ipſum facere desiiſſe poſt edictum meum,

quo ſecundùm mandata tua hetærias eſſe vetueram. Quò magis neceſſarium credidi, ex duabus ancillis, quæ miniſtræ dicebantur, quid eſſet veri & per tormenta quærere. Sed nihil aliud inveni, quàm ſuperſtitionem pravam, immodicam. Ideo dilatâ cognitione, ad conſulendum te decurri. Viſa eſt enim mihi res digna conſultatione, maximè propter periclitantium numerum. Multi enim omnis ætatis, omnis ordinis, utriuſque ſexûs, & jam vocantur in periculum, & vocabuntur. Neque enim civitates tantùm, ſed vicos etiam atque agros ſuperſtitionis iſtius contagio pervagata eſt; quæ videtur ſiſti & corrigi poſſe. Certè ſatis conſtat prope jam deſolata templa cœpiſſe celebrari, & ſacra ſolennia diu intermiſſa repeti; paſſimque vænire victimas, quarum adhuc rarissimus emptor inveniebatur. Ex quo facile eſt opinari, quæ turba hominum emendari possit, si fiat pœnitentiæ locus.

XCVIII. TRAJANUS PLINIO S.

ACTUM quem debuiſti, mi Secunde, in excutiendis causis eorum, qui Chriſtiani ad te delati fuerant, ſecutus es. Neque enim in univerſum aliquid, quod quasi certam formam habeat, conſtitui poteſt. Conquirendi non ſunt: si deferantur & arguantur, puniendi ſunt; ita tamen, ut qui negaverit ſe Chriſtianum eſſe, idque re ipsâ manifeſtum fecerit, id eſt, ſupplicando diis noſtris, quamvis ſuſpectus in præteritum fuerit, veniam ex pœnitentia impetret. Sine auctore verò propositi libelli, nullo crimine locum habere debent. Nam & pessimi exempli, nec noſtri ſeculi eſt.

P iv

Digitized by Google

XCIX. PLINIUS TRAJANO IMPER. S.

De platea Amaſtrianorum.

AMASTRIANORUM civitas, Domine, & elegans & ornata, habet inter præcipua opera pulcherrimam, eamdemque longissimam plateam; cujus a latere per ſpatium omne porrigitur nomine quidem flumen, re verò cloaca fœdissima; quæ sicut turpis & immundissima adſpectu, ita peſtilens eſt odore teterrimo. Quibus ex causis, non minùs ſalubritatis quàm decoris intereſt, eam contegi; quod fiet, si permiſeris; curantibus nobis, ne desit quoque pecunia operi tam magno quàm neceſſario.

C. TRAJANUS PLINIO S.

RATIONIS eſt, mi Secunde carissime, contegi aquam iſtam, quæ per civitatem Amaſtrianorum fluit, si intecta ſalubritati obeſt. Pecunia ne huic operi desit, curaturum te ſecundùm diligentiam tuam certum habeo.

CI. PLINIUS TRAJANO IMPER. S.

Suſcepta vota pro Trajano exſoluta.

VOTA, Domine, priorum annorum nuncupata alacres lætique perſolvimus; novaque rurſus, curante commilitonum & provincialium pietate, ſuſcepimus; precati deos, ut te remque publicam florentem & incolumem eâ benignitate ſervarent, quam ſuper magnas plurimaſque virtutes præcipuâ ſanctitate conſequi deorum honore meruiſti.

Digitized by Google

CII. Trajanus Plinio S.

Solvisse vota diis immortalibus, te praeunte, pro mea incolumitate commilitones cum provincialibus lætissimo conſenſu, & in futurum nuncupaſſe, libenter, mi Secunde cariſſime, cognovi litteris tuis.

CIII. Plinius Trajano Imper. S.

Ob diem imperii.

Diem, in quem tutela generis humani feliciſſimâ ſucceſſione tranſlata eſt, debitâ religione celebravimus, commendantes diis, imperii tui auctoribus, & vota publica & gaudia.

CIV. Trajanus Plinio S.

Diem imperii mei debitâ lætitiâ & religione commilitonibus & provincialibus, præeunte te, celebratum, libenter, mi Secunde cariſſime, cognovi litteris tuis.

CV. Plinius Trajano Imper. S.

Jus Quiritium Latinis ſuis petit.

Valerius, Domine, Paulinus, excepto uno, jus Latinorum ſuorum mihi reliquit: ex quibus rogo tribus interim jus Quiritium des. Vereor enim, ne sit immodicum, pro omnibus pariter invocare indulgentiam tuam; quâ debeo tantò modeſtiùs uti, quantò pleniorem experior. Sunt autem pro quibus peto, C. Valerius Æſtiæus, C. Valerius Dionyſius, C. Valerius Aper.

Digitized by Google

CVI. TRAJANUS PLINIO S.

Quum honeſtiſſimè iis, qui apud fidem tuam a Valerio Paulino depoſiti ſunt, conſultum velis, mature per me. Iis interim, quibus nunc petiſti, dediſſe me jus Quiritium referri in commentarios meos juſſi, idem facturus in ceteris pro quibus petieris.

CVII. PLINIUS TRAJANO IMPER. S.

Civitatem Romanam petit centurionis filiæ.

Rogatus, Domine, a P. Accio Aquila, centurione cohortis ſextæ equeſtris, ut mitterem tibi libellum, per quem indulgentiam pro ſtatu filiæ ſuæ implorat, durum putavi negare, quum ſcirem quantam ſoleres militum precibus patientiam humanitatemque præſtare.

CVIII. TRAJANUS PLINIO S.

Libellum P. Accii Aquilæ, centurionis cohortis ſextæ equeſtris, quem mihi miſiſti, legi: cujus precibus motus dedi filiæ ejus civitatem Romanam. Libellum reſcripti, quem illi redderes, miſi tibi.

CIX. PLINIUS TRAJANO IMPER. S.

De exactione pecuniarum.

Quid habere juris velis & Bithynas & Ponticas civitates in exigendis pecuniis, quæ illis vel ex locationibus, vel ex venditionibus aliiſve cauſis debeantur, rogo, Domine, reſcribas. Ego inveni, a pleriſque proconſulibus conceſſam eis protopraxian, eamque pro lege valuiſſe. Exiſtimo tamen tuâ providentiâ conſtituendum

Digitized by Google

aliquid & ſanciendum, per quod utilitatibus earum in perpetuum conſulatur. Nam quæ ſunt ab aliis inſtituta, ſint licèt ſapienter indulta, brevia tamen & infirma ſunt, niſi illis tua contingit auctoritas.

CX. Trajanus Plinio S.

Quo jure uti debeant Bithyniæ vel Ponticæ civitates in iis pecuniis, quæ ex quaque cauſa reipublicæ debebuntur, ex lege cujuſque animadvertendum eſt. Nam ſive habent privilegium, quo ceteris creditoribus anteponantur, cuſtodiendum eſt: ſive non habent, in injuriam privatorum id dari a me non oportebit.

CXI. Plinius Trajano Imper. S.

De Julio Piſone.

Ecdicus, Domine, Amiſenorum civitatis petebat apud me a Julio Piſone denariorum circiter quadraginta millia, donata ei publicè ante viginti annos, & bule & eccleſiâ conſentiente; utebaturque mandatis tuis, quibus ejuſmodi donationes vetantur. Piſo contrà plurima ſe in rempublicam contuliſſe, ac propè totas facultates erogaſſe dicebat. Addebat etiam temporis ſpatium, poſtulabatque ne id, quod pro multis & olim accepiſſet, cum everſione reliquæ dignitatis reddere cogeretur. Quibus ex cauſis integram cognitionem differendam exiſtimavi, ut te, Domine, conſulerem, quid ſequendum putares.

Digitized by Google

CXII. TRAJANUS PLINIO S.

Sicut largitiones ex publico fieri mandata prohibent, ita, ne multorum ſecuritas ſubruatur, factas ante aliquantum temporis retractari atque in irritum vindicari non oportet. Quidquid ergo ex hac cauſa actum ante viginti annos erit, omittamus. Non minùs enim hominibus cujuſque loci, quàm pecuniæ publicæ conſultum volo.

CXIII. PLINIUS TRAJANO IMPER. S.

De adjectione Buleutarum.

Lex Pompeia, Domine, quâ Bithyni & Pontici utuntur, eos, qui in bulen a cenſoribus leguntur, dare pecuniam non jubet: ſed ii, quos indulgentia tua quibuſdam civitatibus ſuper legitimum numerum adjicere permiſit, & ſingula millia denariorum, & bina intulerunt. Anicius deinde Maximus proconſul eos etiam qui a cenſoribus legerentur, duntaxat in pauciſſimis civitatibus, aliud aliis juſſit inferre. Supereſt ergo ut ipſe diſpicias, an in omnibus civitatibus certum aliquid omnes, qui deinde buleutæ leguntur, debeant pro introitu dare. Nam quod in perpetuum manſurum eſt, a te conſtitui decet, cujus factis dictiſque debetur æternitas.

CXIV. TRAJANUS PLINIO S.

Honorarium decurionatûs omnes, qui in quaque civitate Bithyniæ decuriones fiunt, inferre debeant necne, in univerſum a me non poteſt ſtatui. Id ergo quod ſemper tutiſſimum eſt, ſequendum cujuſque civitatis legem puto, ſcilicet adverſùs eos, qui

Digitized by Google

inviti ſiunt decuriones; id exiſtimo acturos, ut erogatio ceteris præferatur.

CXV. PLINIUS TRAJANO IMPER. S.

De adjectione civium.

LEGE, Domine, Pompeiâ, permiſſum Bithynicis civitatibus, adſcribere ſibi quos vellent cives, dum civitatis non ſint alienæ, ſed ſuarum quiſque civitatium, quæ ſunt in Bithynia. Eadem lege ſancitur, quibus de causis ſenatu a cenſoribus ejiciantur; inter quas nihil de cive alieno cavetur. Inde me quidam ex cenſoribus conſulendum putaverunt, an ejicere deberent eum, qui eſſet alterius civitatis. Ego, quia lex ſicut adſcribi civem alienum vetabat, ita ejici e ſenatu ob hanc cauſam non jubebat: præterea quia ab aliquibus affirmabatur mihi, in omni civitate plurimos eſſe buleutas ex aliis civitatibus, futurumque ut multi homines, multæque civitates concuterentur eâ parte legis, quæ jampridem conſenſu quodam exoleviſſet, neceſſarium exiſtimavi conſulere te, quid ſervandum putares. Capita legis his litteris ſubjeci.

CXVI. TRAJANUS PLINIO S.

MERITÒ hæsiſti, Secunde cariſsime, quid a te reſponderi oporteret cenſoribus conſulentibus, an legerent in ſenatum aliarum civitatium, ejuſdem tamen provinciæ, cives. Nam & legis auctoritas, & longa conſuetudo uſurpata contra legem, in diverſum movere te potuit. Mihi hoc temperamentum ejus placuit, ut ex præterito nihil novaremus, ſed manerent, quamvis contra legem adſciti, quarumcumque civitatium cives; in futurum autem lex Pompeia

Digitized by Google

obſervaretur; cujus vim si retro quoque velimus cuſtodire, multa neceſſe eſt perturbari.

CXVII. PLINIUS TRAJANO IMPER. S.

De divisione ſportularum.

QUI virilem togam ſumunt, vel nuptias faciunt, vel ineunt magiſtratum, vel opus publicum dedicant, ſolent totam bulen, atque etiam e plebe non exiguum numerum vocare, binoſque denarios, vel singulos dare; quod an celebrandum, & quatenus putes, rogo ſcribas. Ipſe enim sicut arbitror, præſertim ex ſolennibus causis, concedendum ipsis invitationes; ita vereor, ne ii, qui mille homines, interdum etiam plures vocant, modum excedere, & in ſpeciem diamœries incidere videantur.

CXVIII. TRAJANUS PLINIO S.

MERITÒ vereris, ne in ſpeciem diamœries incidat invitatio, quæ & in numero modum excedit, & quasi per corpora, non viritim singulos ex notitia, ad ſolennes ſportulas contrahit. Sed ego ideo prudentiam tuam elegi, ut formandis iſtius provinciæ moribus ipſe moderareris, & ea conſtituas, quæ ad perpetuam ejus provinciæ quietem eſſent profutura.

CXIX. PLINIUS TRAJANO IMPER. S.

De Iſelaſticis.

ATHLETÆ, Dominè, ea quæ pro Iſelaſticis certaminibus conſtituiſti, deberi ſibi putant ſtatim ex eo die quo ſunt coronati. Nihil enim referre, quando sint patriam invecti, ſed quan-

Digitized by Google

do certamine vicerint, ex quo invehi poſſint. Ego contra ſcribo Iſelaſticorum nomine. Itaque eorum vehementer addubitem, an ſit potius id tempus, quo εἰσήλασαν, intuendum. Iidem obſonia petunt pro eo agone, qui a te Iſelaſticus factus eſt, quamvis vicerint, antequam fieret. Aiunt enim congruens eſſe, ſicut non datur ſibi pro his certaminibus quæ eſſe Iſelaſtica, poſtquam vicerunt, desierunt; ita pro iis dari, quæ eſſe cœperunt. Hîc quoque non mediocriter hæreo, ne cujuſquam retro habeatur ratio; dandumque quod tunc, quum vincerent, non debebatur. Rogo ergo, ut dubitationem meam regere, id eſt, beneficia tua interpretari ipſe digneris.

CXX. TRAJANUS PLINIO S.

ISELASTICUM tunc primùm mihi videtur incipere deberi, quum quis in civitatem ſuam ipſe εἰσελάσειν. Obſonia eorum certaminum quæ Iſelaſtica eſſe placuit mihi, si antè Iſelaſtica non fuerunt, retro non debentur. Nec proficere pro desiderio athletarum poteſt, tam eorum quæ poſtea Iſelaſtica lege conſtitui, quàm quæ, quum vincerent, eſſe desierunt. Mutatâ enim conditione certaminum, nihilominus, quæ antè perceperant, non revocantur.

CXXI. PLINIUS TRAJANO IMPER. S.

De diplomate uxori conceſſo.

USQUE in hoc tempus, Domine, neque cuiquam diplomata commodavi, neque in rem ullam, nisi tuam, misi: quam perpetuam ſervationem meam quædam necessitas rupit. Uxori

Digitized by Google

enim meæ, auditâ morte avi, volenti ad amitam ſuam excurrere, uſum eorum negare durum putavi, quum talis officii gratia in celeritate consiſteret; ſciremque te rationem itineris probaturum, cujus cauſa erat pietas. Hæc ſcripsi, quia mihi parum gratus tibi fore videbar, si dissimulaſſem inter alia beneficia hoc unum me debere indulgentiæ tuæ, quod fiduciâ ejus, quasi conſulto te, non dubitavi facere, quem si conſuluiſſem, ſerò feciſſem.

CXXII. TRAJANUS PLINIO S.

Meritò habuiſti, Secunde carissime, fiduciam animi mei. Nec dubitandum fuiſſet, si exſpectaſſes donec me conſuleres, an iter uxoris tuæ diplomatibus, quæ officio tuo dedi, adjuvandum eſſet, uſum eorum intentioni non profuiſſe, quum apud amitam ſuam uxor tua deberet etiam celeritate gratiam adventûs ſui augere.

PANEGYRICUS
IMP. TRAJANO DICTUS
A Plinio consule.

Vide libro tertio 3. Epp. 13 & 18.

Bene ac ſapienter, Patres conſcripti, majores inſtituerunt, ut rerum agendarum, ita dicendi initium a precationibus capere; quòd nihil rite, nihilque providenter homines sine deorum immortalium ope, consilio, honore, auſpicarentur. Qui mos cui potiùs quàm conſuli? aut quando magis uſurpandus colenduſque eſt, quàm quum imperio ſenatûs, auctoritate reipublicæ, ad agendas optimo Principi gratias excitamur? Quod enim præſtabilius eſt, aut pulchrius munus deorum, quàm caſtus & ſanctus, & diis ſimillimus Princeps? Ac si adhuc dubium fuiſſet, fortè caſuque rectores terris, an aliquo numine darentur, Principem tamen noſtrum liqueret divinitus conſtitutum. Non enim occultâ poteſtate fatorum, ſed ab Jove ipſo coràm ac palam repertus, electus eſt: quippe inter aras & altaria, eódemque loci, quem deus ille tam manifeſtus ac præſens, quàm cœlum

Digitized by Google

ac ſidera inſedit. Quò magis aptum piumque eſt, te, Jupiter optime maxime, antea conditorem, nunc conſervatorem imperii noſtri, precari, ut mihi digna conſule, digna ſenatu, digna Principe contingat oratio; utque omnibus quæ dicentur a me, libertas, fides, veritas cônſtet; tantumque a ſpecie adulationis abſit gratiarum actio mea, quantum abeſt a necessitate.

II. Equidem non conſuli modò, ſed omnibus civibus enitendum reor, ne quid de Principe noſtro ita dicant, ut idem illud de alio dici potuiſſe videatur. Quare abeant ac recedant voces illæ, quas metus exprimebat: nihil quale antè dicamus; nihil enim quale antè patimur: nec eadem de Principe palàm quæ priùs prædicemus; neque enim eadem ſecretò loquimur quæ priùs. Diſcernatur orationibus noſtris diverſitas temporum, & ex ipſo genere gratiarum agendarum intelligatur, cui, quando ſint actæ. Nuſquam ut deo, nuſquam ut numini blandiamur: non enim de tyranno, ſed de cive; non de domino, ſed de parente loquimur. Unum ille ſe ex nobis, & hôc magis excellit atque eminet, quôd unum ex nobis putat; nec minùs hominem ſe, quàm hominibus præeſſe meminit. Intelligamus ergò bona noſtra, dignoſque nos illius uſu probemus; atque identidem cogitemus, quàm ſit indignum, ſi majus Principibus præſtemus obſequium qui ſervitute civium, quàm qui libertate lætantur. Et populus quidem Romanus dilectum Principum ſervat; quantoque paulò antè concentu formoſum alium, hunc fortiſſimum perſonat; quibuſque aliquando clamoribus geſtum alterius & vocem, hujus pietatem, abſtinentiam, manſuetudinem laudat. Quid? nos ipſi,

divinitatem Principis noſtri, an humanitatem, temperantiam, facilitatem, ut amor & gaudium tulit, celebrare universi ſolemus? Jam quid tam civile, tam ſenatorium, quàm illud additum a nobis *Optimi* cognomen? quod peculiare hujus & proprium arrogantia priorum Principum fecit. Enimvero quàm commune, quàm ex æquo, quòd *felices nos*, *felicem illum* prædicamus; alternìſque votis, *hæc faciat, hæc audiat*, quaſi non dicturi, niſi fecerit, comprecamur? Ad quas ille voces lacrymis etiam ac multo pudore ſuffunditur. Agnoſcit enim, ſentitque ſibi, non Principi dici.

III. Igitur quod temperamentum omnes in illo ſubito pietatis calore ſervavimus, hoc ſinguli quoque meditatique teneamus; ſciamuſque nullum eſſe neque ſincerius neque acceptius genus gratiarum, quàm quòd illas acclamationes æmulemur, quæ fingendi non habent tempus. Quantum ad me pertinet, laborabo ut orationem meam ad modeſtiam Principis moderationemque ſubmittam; nec minùs conſiderabo quid aures ejus pati poſſint, quàm quid virtutibus debeatur. Magna & inuſitata Principis gloria, cui gratias acturus non tam vereor, ne me in laudibus ſuis parcum, quàm ne nimium putet. Hæc me cura, hæc difficultas ſola circumſtat. Nam merenti gratias agere facile eſt, Patres conſcripti: non enim periculum eſt, ne, quum loquar de humanitate, exprobrari ſibi ſuperbiam credat; quum de frugalitate, luxuriam; quum de clementia, crudelitatem; quum de liberalitate, avaritiam; quum de benignitate, livorem; quum de continentia, libidinem; quum de labore, inertiam; quum de fortitu-

dine, timorem. Ac ne illud quidem vereor, ne gratus ingratuſve videar, prout ſatis aut parum dixero. Animadverto enim etiam deos ipſos non tam accuratis adorantium precibus, quàm innocentiâ & ſanctitate lætari; gratioremque exiſtimari, qui delubris eorum puram caſtamque mentem, quàm qui meditatum carmen intulerit.

IV. Sed parendum eſt ſenatuſconſulto, quòd ex utilitate publica placuit, ut conſulis voce, ſub titulo gratiarum agendarum, boni Principes quæ facerent recognoſcerent; mali quæ facere deberent. Id nunc eò magis ſolenne ac neceſſarium eſt, quòd parens noſter privatas gratiarum actiones cohibet & comprimit; interceſſurus etiam publicis, si permitteret sibi vetare, quod ſenatus juberet. Utrumque, Cæſar Auguſte, moderatè, & quòd alibi tibi gratias agi non sinis, & quòd hîc sinis. Non enim a te ipsi tibi honor iſte, ſed agentibus habetur. Cedis affectibus noſtris, nec nobis munera tua prædicare, ſed audire tibi neceſſe eſt. Sæpe ego mecum, Patres conſcripti, tacitus agitavi, qualem quantumque eſſe oporteret, cujus ditione nutuque maria, terræ, pax, bella regerentur; quum interea fingenti formantique mihi Principem, quem æquata diis immortalibus poteſtas deceret, numquam voto ſaltem concipere ſuccurrit similem huic, quem videmus. Enituit aliquis in bello, ſed obſolevit in pace: alium toga, ſed non & arma honeſtarunt: reverentiam ille terrore, alius amorem humilitate captavit: ille quæsitam domi gloriam in publico, hic in publico partam domi perdidit: poſtremò adhuc nemo exſtitit, cujus virtutes nullo vitiorum confinio læderentur. At Principi noſtro quanta

concordia, quantuſque concentus omnium laudum, omniſque gloriæ contigit! ut nihil ſeveritati ejus hilaritate, nihil gravitati ſimplicitate, nihil majeſtati humanitate detrahitur! Jam firmitas, jam proceritas corporis, jam honor capitis, & dignitas oris, ad hoc ætatis indeflexa maturitas, nec sine quodam munere deûm feſtinatis ſenectutis insignibus ad augendam majeſtatem ornata cæſaries, nonne longè latéque Principem oſtentant?

V. Talem eſſe oportuit, quem non bella civilia, nec armis oppreſſa reſpublica, ſed pax & adoptio, & tandem exorata terris numina dediſſent. An fas erat nihil differre inter imperatorem quem homines, & quem dii feciſſent? quorum quidem in te, Cæſar Auguſte, judicium & favor tunc ſtatim, quum ad exercitum proficiſcereris, & quidem inusitato indicio enotuit. Nam ceteros Principes aut largus cruor hoſtiarum, aut ſiniſter volatus avium conſulentibus nuntiavit: tibi adſcendenti de more Capitolium, quamquam non id agentium, civium clamor, ut jam Principi, occurrit. Si quidem omnis turba quæ limen inſederat, ad ingreſſum tuum foribus reclusis, illa quidem ut tunc arbitrabatur, deum, ceterùm, ut docuit eventus, te conſalutavit imperatorem; nec aliter a cunctis omen acceptum eſt. Nam ipſe intelligere nolebas: recuſabas enim imperare, recuſabas; quod bene erat imperaturi. Igitur cogendus fuiſti. Cogi porro non poteras, nisi periculo patriæ & nutatione reipublicæ. Obſtinatum enim tibi non ſuſcipere imperium, nisi ſervandum fuiſſet. Quare ego illum ipſum furorem motumque caſtrenſem reor exſtitiſſe, quia magnâ vi

magnoque terrore modeſtia tua vincenda erat. Ac ſicut maris cœlique temperiem turbines tempeſtateſque commendant, ita ad augendam pacis tuæ gratiam, illum tumultum præceſſiſſe crediderim. Habet has vices conditio mortalium, ut adverſa ex ſecundis, ex adverſis ſecunda noſcantur. Occultat utrorumque ſemina deus, & plerumque bonorum malorumque cauſæ ſub diverſa ſpecie latent.

VI. Magnum quidem illud ſeculo dedecus, magnum reipublicæ vulnus impreſſum eſt. Imperator, & parens generis humani obſeſſus, captus, incluſus: ablata mitiſſimo ſeni ſervandorum hominum poteſtas; ereptumque Principi illud in principatu beatiſſimum, quòd nihil cogitur. Si tamen hæc ſola erat ratio, quæ te publicæ ſalutis gubernaculis admoveret, prope eſt ut exclamem, tanti fuiſſe. Corrupta eſt diſciplina caſtrorum, ut tu corrector emendatorque contingeres: inductum peſſimum exemplum, ut optimum opponeretur.: poſtremò coactus Princeps, quos nolebat, occidere, ut daret Principem qui cogi non poſſet. Olim tu quidem adoptari merebare; ſed neſciſſemus quantum tibi deberet imperium, ſi antè adoptatus eſſes. Exſpectatum eſt tempus, in quo liqueret, non tam accepiſſe te beneficium, quàm dediſſe. Confugit in ſinum tuum concuſſa reſpublica; ruenſque imperium ſuper imperatorem, imperatoris tibi voce delatum eſt. Imploratus adoptione, & accitus es, ut olim duces magni a peregrinis externiſque bellis ad opem patriæ ferendam revocari ſolebant. Ita filius ac parens uno eodemque momento rem maximam invicem præſtitiſtis: ille tibi imperium dedit, tu illi

reddidiſti. Solus ergo ad hoc ævi pro munere tanto paria accipiendo feciſti, immo ultra dantem obligaſti: communicato enim imperio ſollicitior tu, ille ſecurior factus eſt.

VII. O novum atque inauditum ad principatum iter! non te propria cupiditas, proprius metus, ſed aliena utilitas, alienus timor Principem fecit. Videaris licèt, quod eſt amplissimum conſecutus inter homines, felicius tamen erat illud, quod reliquiſti: ſub bono Principe privatus eſſe desiiſti. Aſſumptus es in laborum curarumque conſortium, nec te læta & proſpera ſtationis illius, ſed aſpera & dura ad capeſſendam eam compulerunt: ſuſcepiſti imperium, poſtquam alium ſuſcepti pœnitebat. Nulla adoptati cum eo qui adoptabat cognatio, nulla neceſsitudo, nisi quòd uterque optimus erat, dignuſque alter eligi, alter eligere. Itaque adoptatus es, non ut priùs alius atque alius, in uxoris gratiam: adſcivit enim te filium non vitricus, ſed Princeps; eodemque animo divus Nerva pater tuus factus eſt, quo erat omnium. Nec decet aliter filium aſſumi, si aſſumatur a Principe. An ſenatum populumque Romanum, exercitus, provincias, ſocios transmiſſurus uni, ſucceſſorem e sinu uxoris accipias? ſummæque poteſtatis heredem tantùm intra domum tuam quæras? non per totam civitatem circumferas oculos; & hunc tibi proximum, hunc conjunctissimum exiſtimes, quem optimum, quem diis simillimum inveneris? Imperaturus omnibus, eligi debet ex omnibus. Non enim ſervulis tuis dominum, ut possis eſſe contentus quasi neceſſario herede, ſed Principem civibus daturus imperator. Superbum iſtud & regium, nisi adoptes

eum quem conſtet imperaturum fuiſſe, etiamsi non adoptaſſes. Fecit hoc Nerva, nihil arbitratus intereſſe, genueris an elegeris, si perinde sine judicio adoptentur liberi ac naſcuntur: nisi tamen quòd æquiore animo ferunt homines, quem Princeps parum feliciter genuit, quam quem malè elegit.

VIII. Sedulò ergo vitavit hunc caſum, nec judicium hominum, ſed deorum etiam in conſilium aſſumpsit. Itaque non tua in cubiculo, ſed in templo, nec ante genialem torum, ſed ante pulvinar Jovis optimi maximi adoptio perácta eſt; quâ tandem non ſervitus noſtra, ſed libertas & ſalus & ſecuritas fundabatur. Sibi enim vindicaverunt dii gloriam illam: horum opus, horum illud imperium: Nerva tantùm miniſter fuit: utique qui adoptaret tam paruit, quàm tu qui adoptabaris. Allata erat ex Pannonia laurea, id agentibus diis, ut invicti imperatoris exortum victoriæ insigne decoraret: hanc imperator Nerva in gremio Jovis collocarat, quum repentè ſolitò major & auguſtior, advocatà hominum concione deorumque, te filium sibi, hoc eſt, unicum auxilium fessis rebus, aſſumpsit. Inde quasi deposito imperio, quà ſecuritate, quà gloriâ lætus (nam quantulum refert deponas an partiaris imperium, nisi quòd difficilius hoc eſt?) non ſecus ac præſenti tibi innixus, tuis humeris ſe patriamque ſuſtentans, tuà juventâ, tuo robore invaluit: ſtatim conſedit omnis tumultus. Non adoptionis opus iſtud fuit, ſed adoptati: atque adeo temerè fecerat Nerva, si adoptaſſet alium. Oblitine ſumus, ut nuper poſt adoptionem non desierit ſeditio, ſed cœperit? Irritamentum iſtud irarum, & fax

Digitized by Google

fax tumultûs fuiſſet, nisi incidiſſet in te. An dubium eſt, ut dare poſſet imperium imperatôr, qui reverentiam amiſerat, auctoritate ejus effectum eſſe, cui dabatur? Simul filius, simul Cæſar, mox imperator, & conſors tribunitiæ poteſtatis, & omnia pariter & ſtatim factus es, quæ proximè parens verus tantùm in alterum filium contulit.

IX. Magnum hoc tuæ moderationis indicium; quòd non ſolùm ſucceſſor imperii, ſed particeps etiam ſociuſque placuiſti. Nam ſucceſſor, etiamsi nolis, habendus eſt; non eſt habendus ſocius, nisi velis. Credentne poſteri, patricio, & conſulari, & triumphali patre genitum, quum fortissimum, amantissimum ſuî exercitum regeret, imperatorem non ab exercitu factum? eidem, quum Germaniæ præsideret, Germanici nomen hinc miſſum? nihil ipſum, ut imperator fieret, agitaſſe, nihil feciſſe, nisi quòd meruit & paruit? Paruiſti enim, Cæſar, & ad principatum obſequio perveniſti; nihilque magis a te ſubjecti animo factum eſt, quàm quòd imperare cœpiſti. Jam Cæſar, jam imperator, jam Germanicus, abſens & ignarus, & poſt tanta nomina, quantum ad te pertinet, privatus. Magnum videretur, si dicerem, Neſciſti te imperatorem futurum: eras imperator, & eſſe te neſciebas. Ut verò ad te fortunæ tuæ nuntius venit, malebas quidem hoc eſſe quod fueras, ſed non erat liberum. An non obſequereris Principi civis, legatus imperatori, filius patri? Ubi deinde diſciplina? ubi mos a majoribus traditus, quodcumque imperator munus injungeret, æquo animo paratoque ſubeundi? Quid enim si provincias ex provinciis, ex bellis bella mandaret?

Digitized by Google

Eodem illum uti jure poſſe putes, quum ad imperium revocet, quo ſit uſus quum ad exercitum miſerit; nihilque intereſſe, ire legatum, an redire Principem jubeat, nisi quòd major ſit obſequii gloria in eo, quod quis minùs velit.

X. Augebat auctoritatem jubentis, in ſummum diſcrimen auctoritas ejus adducta; utque magis parendum imperanti putares efficiebatur eò, quòd ab aliis minùs parebatur. Ad hoc audiebas ſenatûs populique conſenſum. Non unius Nervæ judicium illud, illa electio fuit: nam qui ubique ſunt homines, hoc idem votis expetebant: ille tantùm jure Principis occupavit, primuſque fecit, quod omnes facturi erant. Nec hercule tanto opere cunctis factum placeret, nisi placuiſſet antequam fieret. At quo, dii boni, temperamento poteſtatem tuam fortunamque moderatus es? Imperator tu titulis, & imaginibus, & signis, ceterùm modeſtiâ, labore, vigilantiâ, dux, & legatus, & miles; quum jam tua vexilla, tuas aquilas magno gradu anteires; neque aliud tibi ex illa adoptione, quàm filii pietatem, filii obſequium aſſereres; longamque huic nomini ætatem, longam gloriam precarere; te providentia deorum primum in locum provexerat; tu adhuc in ſecundo resiſtere, atque etiam ſeneſcere optabas: privatus tibi videbaris, quamdiu imperator & alius eſſet. Audita ſunt vota tua, ſed in quantum optimo illi & ſanctissimo ſeni utile fuit, quem dii cœlo vindicaverunt, ne quid poſt illud divinum & immortale factum, mortale faceret. Deberi quippe maximo operi hanc venerationem, ut noviſſimum eſſet, auctoremque ejus ſtatim conſecrandum, ut quandoque inter poſteros quære-

Digitized by Google

retur, an illud jam deus feciſſet. Ita ille nullo magis nomine publicus parens, quàm quia tuus, ingens gloriâ, ingenſque famâ, quum abundè expertus eſſet, quàm bene humeris tuis ſederet imperium, tibi terras, te terris reliquit; eo ipſo carus omnibus ac desiderandus, quòd proſpexerat ne desideraretur.

XI. Quem tu lacrymis primùm, ita ut filium decuit, mox templis honeſtaſti; non imitatus illos qui hoc idem, ſed aliâ mente fecerunt. Dicavit cœlo Tiberius Auguſtum, ſed ut majeſtatis crimen induceret: Claudium Nero, ſed ut irrideret: Veſpasianum Titus, Domitianus Titum: ſed ille, ut dei filius, hic, ut frater videretur. Tu sideribus patrem intuliſti, non ad metum civium, non in contumeliam numinum, non in honorem tuum, ſed quia deum credis. Minus eſt hoc, quum fit ab iis, qui & ſeſe deos putant. Sed licèt illum aris, pulvinaribus, flamine colas, non alio magis tamen deum & facis & probas, quàm quòd ipſe talis es. In Principe enim, qui electo ſucceſſore fato concessit, una eademque certissima divinitatis fides eſt, bonus ſucceſſor. Num ergo tibi ex immortalitate patris aliquid arrogantiæ accessit? Num hos proximos divinitate parentum desides ac ſuperbos, potiùs quàm illos veteres & antiquos æmularis, qui hoc ipſum imperium pepererе? quod modò hoſtes invaſerant contempſerantque: cujus pulsi fugatique, non aliud majus habebatur indicium, quàm quòd triumpharetur. Ergo ſuſtulerant animos, & jugum excuſſerant; nec jam nobiſcum de ſua libertate, ſed de noſtra ſervitute certabant; ac ne inducias quidem nisi æquis conditionibus inibant; legeſque ut acciperent, dabant.

Digitized by Google

XII. At nunc rediit omnibus terror & metus; & votum imperata faciendi. Vident enim Romanum ducem, unum ex illis veteribus & priſcis, quibus imperatorium nomen addebant conteцti cædibus campi, & infeцta viцtoriis maria. Accipimus obsides ergo, non emimus; nec ingentibus damnis immensiſque muneribus paciſcimur, ut vicerimus. Rogant, ſupplicant; largimur, negamus: utrumque ex imperii majeſtate. Agunt gratias qui impetraverunt; non audent queri quibus negatum eſt. An audeant, qui ſciant te adſediſſe ferocissimis populis eo ipſo tempore, quod amicissimum illis, difficillimum nobis; quum Danubius ripas gelu jungit, duratuſque glacie ingentia tergo bella tranſportat; quum feræ gentes non telis magis, quàm ſuo cœlo, ſuo sidere armantur? Sed ubi in proximo tu, non ſecus ac si mutatæ temporum vices eſſent, illi quidem latibulis ſuis clausi tenebantur; noſtra agmina percurſare ripas, & alienâ occasione, si permitteres, uti, ultroque hiemem ſuam barbaris inferre gaudebant.

XIII. Hæc tibi apud hoſtes veneratio. Quid apud milites? quam admirationem, quemadmodum comparaſti? quum tecum inediam, tecum ferrent sitim: quum in illa meditatione campeſtri militaribus turmis imperatorium pulverem ſudoremque miſceres, nihil a ceteris, nisi robore ac præſtantiâ differens: quum libero Marte nunc cominus tela vibrares, nunc vibrata ſuſciperes, alacer virtute militum, & lætus, quoties aut cassidi tuæ aut clypeo gravior ictus incideret (laudabas quippe ferientes, hortabariſque ut auderent; & audebant jam)

quum ſpectator moderatorque ineuntium certamina virorum, arma componeres, tela tentares; ac si quod durius accipienti videretur, ipſe vibrares. Quid quum ſolatium feſsis, ægris opem ferres? Non tibi moris tua inire tentoria, nisi commilitonum antè luſtraſſes; nec requiem corpori, nisi poſt omnes, dare. Hac mihi admiratione dignus imperator non videretur, si inter Fabricios & Scipiones & Camillos talis eſſet. Tunc enim illum imitationis ardor, ſemperque melior aliquis accenderet. Poſtquam verò ſtudium armorum a manibus ad oculos, ad voluptatem a labore tranſlatum eſt; poſtquam exercitationibus noſtris non veteranorum aliquis, cui decus, corona muralis aut civica, ſed Græculus magiſter adsiſtit, quàm magnum eſt unum ex omnibus patrio more, patriâ virtute lætari; & sine æmulo, ac sine exemplo ſecum certare, ſecum contendere; ac sicut imperat ſolus, ſolum ita eſſe qui debeat imperare?

XIV. Non incunabula hæc tibi, Cæſar, & rudimenta, quum puer admodum Parthicâ lauro gloriam patris augeres, nomenque Germanici jam tum mercrere? quum ferociam ſuperbiamque Parthorum ex proximo auditus magno terrore cohiberes, Rhenumque & Euphratem admirationis tuæ ſocietate conjungeres? quum orbem terrarum non pedibus magis quàm laudibus peragrares, apud eos ſemper major & clarior quibus poſtea contigiſſes? Et necdum imperator, necdum dei filius eras. *Hiſpaniam* Germaniamque quum plurimæ gentes, ac prope infinita vaſtitas interjacentis ſoli, tum Pyrenæus, Alpes, immenſique alii montes, nisi his compa-

Digitized by Google

rarentur, muniunt dirimuntque. Per hoc omne ſpatium quum legiones duceres, ſeu potiùs (tanta velocitas erat) raperes, non vehiculum umquam, non equum reſpexiſti. Levis hic, non ſubſidium itineris, ſed decus, & cum ceteris ſubſequebatur, ut cujus nullus tibi uſus, nisi quum die ſtativorum proximum campum alacritate, diſcurſu, pulvere attolleres. Initium laboris mirer, an finem? multum eſt quòd perſeveraſti, plus tamen quòd non timuiſti ne perſeverare non poſſes. Nec dubito quin ille, qui te inter illa Germaniæ bella ab Hiſpania uſque, ut validissimum præsidium exciverat iners ipſe, alieniſque virtutibus tunc quoque invidus imperator, quum ope earum indigeret, tantam admirationem tui, non sine quodam timore conceperit, quantam ille genitus Jove poſt ſævos labores, duraque imperia regi ſuo indomitus ſemper indefeſſuſque referebat: quum aliis ſuper alias expeditionibus munere alio dignus invenireris.

XV. Tribûnus verò disjunctissimas terras teneris adhuc annis viri firmitate luſtraſti; jam tunc præmonente fortunâ, ut diu penituſque perdiſceres, quæ mox præcipere deberes. Neque enim proſpexiſſe caſtra, brevemque militiam quasi transiſſe contentus, ita egiſti tribunum, ut eſſe ſtatim dux poſſes, nihilque diſcendum haberes tempore docendi. Cognoviſti per ſtipendia decem mores gentium, regionum ſitus, opportunitates locorum; & diverſam aquarum cœlique temperiem, ut patrios fontes, patriumque ſidus ferre conſueſti. Quoties equos, quoties emerita arma mutâſti? Veniet ergo tempus, quo poſteri viſere, viſendumque tra-

dere minoribus ſuis geſtient, quis ſudores tuos hauſerit campus, quæ refectiones tuas arbores, quæ ſomnum ſaxa prætexerint, quod denique tectum magnus hoſpes impleveris; ut tunc ipsi tibi ingentium ducum ſacra veſtigia iiſdem in locis monſtrabantur. Verùm hæc olim; in præſentia quidem quiſquis paulò vetuſtior miles, hic te commilitone cenſetur. Quotus enim quiſque, cujus tu non antè commilito quàm imperator? Inde eſt quòd propè omnes nomine appellas, quòd ſingulorum fortia facta commemoras: nec habent adnumeranda tibi pro republica vulnera, quibus ſtatim laudator & teſtis contigiſti.

XVI. Sed tantò magis prædicanda eſt moderatio tua, quod innutritus bellicis laudibus, pacem amas: nec quia vel pater tibi triumphalis, vel adoptionis tuæ die dicata Capitolino Jovi laurus, idcirco ex occasione omni quæris triumphos. Non times bella, nec provocas. Magnum eſt, imperator Auguſte, magnum eſt ſtare in Danubii ripa, si tranſeas, certum triumphi, nec decertare cupere cum recuſantibus; quorum alterum fortitudine, alterum moderatione efficitur. Nam ut ipſe nolis pugnare, moderatio: fortitudo tua præſtat, ut neque hoſtes tui velint. Accipiet ergo aliquando Capitolium non mimicos currus, nec falſæ simulacra victoriæ; ſed imperatorem veram ac ſolidam gloriam reportantem, pacem, tranquillitatem, & tam confeſſa hoſtium obſequia, ut vincendus nemo fuerit. Pulchrius hoc omnibus triumphis: neque enim umquam nisi ex contemptu imperii noſtri factum eſt ut vinceremus. Quòd si quis barbarus rex eò inſolentiæ furoriſque proceſſerit, ut

Digitized by Google

iram tuam indignationemque mereatur, næ ille, ſive interfuſo mari, ſeu fluminibus immenſis, ſeu præcipiti monte defenditur, omnia hæc tam prona tamque cedentia virtutibus tuis ſentiet, ut ſubſediſſe montes, flumina exaruiſſe, interceptum mare, illataſque sibi non eſſe claſſes noſtras, ſed terras ipſas arbitretur.

XVII. Videor jam cernere non ſpoliis provinciarum, & extorto ſociis auro, ſed hoſtilibus armis, captorumque regum catenis triumphum gravem. Videor ingentia ducum nomina, nec indecora nominibus corpora noſcitare. Videor intueri immanibus ausis barbarorum onuſta fercula, & ſua quemque facta vinctis manibus ſequentem; mox ipſum te ſublimem inſtantemque curru domitarum gentium tergo, ante currum autem clypeos, quos ipſe perfoderis. Nec tibi opima defuerint, si quis regum venire in manus audeat; nec modò telorum tuorum, ſed etiam oculorum minarumque conjectum, toto campo totoque exercitu oppoſito, perhorreſcat. Meruiſti proximâ moderatione, ut, quandocumque te vel inferre vel propulſare bellum coëgerit imperii dignitas, non ideo viciſſe videaris ut triumphares, ſed triumphare quia viceris.

XVIII. Aliud ex alio mihi occurrit. Quàm ſpecioſum eſt, quod diſciplinam caſtrorum lapſam exſtinctamque refoviſti, depulſo prioris ſeculi malo, inertiâ, & contumaciâ, & dedignatione parendi! Tutum eſt reverentiam, tutum caritatem mereri; nec ducum quiſquam, aut non amari a militibus, aut amari timet: & inde offenſæ gratiæque pariter ſecuri inſtant operibus, adſunt exercitationibus, arma, mœnia,

Digitized by Google

viros aptant. Quippe non is Princeps, qui ſibi imminere, ſibi intendi putet quod in hoſtes paretur; quæ perſuasio fuit illorum, qui hoſtilia quum facerent, timebant. Iidem ergo torpere militaria ſtudia, nec animos modò, ſed & corpora ipſa langueſcere, gladios etiam incuriâ hebetari retundique gaudebant. Duces porro noſtri non tam regum exterorum, quàm ſuorum Principum insidias, nec tam hoſtium, quàm commilitonum manus ferrumque metuebant.

XIX. Eſt hæc natura sideribus, ut parva & exilia validiorum exortus obſcuret: similiter imperatoris adventu legatorum dignitas inumbratur. Tu tamen major omnibus quidem eras, ſed sine ullius deminutione major: eamdem auctoritatem præſente te quiſque, quam abſente, retinebat. Quin etiam pleriſque ex eo reverentia acceſſerat, quòd tu quoque illos reverebare. Itaque perinde ſummis atque infimis carus, sic imperatorem commilitonemque miſcueras, ut ſtudium omnium laboremque & tamquam exactor intenderes, & tamquam particeps ſociuſque relevares. Felices illos, quorum fides & induſtria non per internuntios & interpretes, ſed ab ipſo te, nec auribus tuis, ſed oculis, probabantur! Conſecuti ſunt, ut abſens quoque de abſentibus nemini magis, quàm tibi crederes.

XX. Jam te civium desideria revocabant, amoremque caſtrorum ſuperabat caritas patriæ. Iter inde placidum, ac modeſtum, ut planè à pace redeuntis. Nec verò ego in laudibus tuis ponam, quòd adventum tuum non pater quiſquam, non maritus expavit. Affectata aliis caſtitas, tibi ingenita & innata, interque ea

quæ imputare non poſſis. Nullus in exigendis vehiculis tumultus, nullum circa hoſpitia faſtidium: annona, quæ ceteris. Ad hoc, comitatus accinctus & parens: diceres magnum aliquem ducem, ac te potiſſimùm ad exercitus ire: adeo nihil, aut certè parum intererat inter imperatorem factum, & futurum. Quàm diſſimilis nuper alterius Principis tranſitus, ſi tamen tranſitus ille, non populatio fuit, quum abactus hoſpitum exerceret, omniaque dextrâ lævâque peruſta & attrita, ut ſi vis aliqua vel ipſi illi barbari, quos fugiebat, inciderent. Perſuadendum provinciis erat, illud iter Domitiani fuiſſe, non Principis. Itaque non tam pro tua gloria, quàm pro utilitate communi, edicto ſubjeciſti, quid in utrumque veſtrum eſſet impenſum. Aſſueſcat imperator cum imperio calculum ponere: ſic exeat, ſic redeat, tamquam rationem redditurus: edicat quid abſumpſerit; ita fiet ut non abſumat, quod pudeat edicere. Præterea futuri Principes (velint, nolint) ſciant, *Tanti tuum conſtat*: propoſitiſque duobus exemplis meminerint, perinde conjecturam de moribus ſuis homines eſſe facturos, prout hoc vel illud elegerint.

XXI. Nonne his tot tantiſque meritis novos aliquos honores, novos titulos merebare? At tu etiam patris patriæ recuſabas. Quàm longa nobis cum modeſtia tua pugna? quàm tardè vicimus? Nomen illud, quod alii primo ſtatim principatûs die, ut imperatoris & Cæſaris, receperunt, tu uſque eò diſtuliſti, donec tu quoque, beneficiorum tuorum parciſſimus æſtimator, jam te mereri fatereris? Itaque ſoli omnium contigit tibi, ut pater patriæ eſſes antè

quàm fieres. Eras enim in animis, in judiciis noſtris: nec publicæ pietatis intererat quid vocarere, nisi quòd ingrata sibi videbatur, si te imperatorem potiùs vocaret & Cæſarem, quum patrem experiretur. Quod quidem nomen quâ benignitate, quâ indulgentiâ exerces! ut cum civibus tuis, quasi cum liberis parens, vivis! ut reverſus imperator, qui privatus exieras, agnoſcis, agnoſceris! eoſdem nos, eumdem te putas: par omnibus, & hòc tantùm ceteris major, quò melior.

XXII. Ac primùm, qui dies ille, quo exſpectatus desideratuſque urbem tuam ingreſſus es! Jam hoc ipſum quòd ingreſſus es, quàm mirum lætumque! Nam priores invehi & importari ſolebant, non dico quadrijugo curru, & albentibus equis, ſed humeris hominum, quod arrogantius erat. Tu ſolâ corporis proceritate elatior aliis & excelsior, non de patientia noſtra quemdam triumphum, ſed de ſuperbia Principum egiſti. Ergo non ætas quemquam, non valetudo, non ſexus retardavit, quominus oculos inſolito ſpectaculo impleret. Te parvuli noſcere, oſtentare juvenes, mirari ſenes, ægri quoque neglecto medentium imperio ad conſpectum tui, quasi ad ſalutem ſanitatemque, prorepere. Inde alii ſe ſatis vixiſſe te viſo, te recepto; alii nunc magis eſſe vivendum prædicabant. Feminas etiam tunc fœcunditatis ſuæ maxima voluptas ſubiit, quum cernerent cui Principi cives, cui imperatori milites peperiſſent. Videres referta tecta ac laborantia, ac ne eum quidem vacantem locum, qui non nisi ſuſpenſum & inſtabile veſtigium caperet; opletas undique vias, anguſtumque tramitem re-

Q vj

Digitized by Google

lictum tibi; alacrem hinc atque inde populum; ubique par gaudium paremque clamorem. Tam æqualis ab omnibus ex adventu tuo lætitia percepta eſt, quàm omnibus veniſti: quæ tamen ipſa cum ingreſſu tuo crevit, ac propè in ſingulos gradus adaucta eſt.

XXIII. Gratum erat cunctis, quòd ſenatum oſculo exciperes, ut dimiſſus oſculo fueras: gratum, quòd equeſtris ordinis decora honore nominum ſine monitore ſignares: gratum, quòd tantùm non ultro clientibus ſalutatis quaſdam familiaritatis notas adderes: gratius tamen, quòd ſenſim & placidè, & quantum reſpectantium turba pateretur, incederes; quòd occurſantium populus te quoque, te immo maximè adſtaret; quòd primo ſtatim die latus tuum crederes omnibus. Neque enim ſtipatus ſatellitum manu, ſed circumfuſus undique nunc ſenatûs, nunc equeſtris ordinis flore, prout alterutrum frequentiæ genus invaluiſſet, ſilentes quietoſque lictores tuos ſubſequebare. Nam milites nihil a plebe habitu, tranquillitate, modeſtiâ differebant. Ubi verò cœpiſti Capitolium adſcendere, quàm læta omnibus adoptionis tuæ recordatio! quam peculiare gaudium eorum, qui te primi eodem loco ſalutaverant imperatorem! Quin etiam deum ipſum tuum præcipuam voluptatem operis ſui percepiſſe crediderim. Ut quidem iiſdem veſtigiis inſtitiſti, quibus parens tuus ingens illud deorum prolaturus arcanum, quæ circumſtantium gaudia! quàm recens clamor! quàm ſimilis illi dies, qui hunc genuit diem! ut plena altaribus, anguſta victimis cuncta! ut in unius ſalutem collata omnium vota! quum ſibi ſe ac liberis ſuis intelligerent pre-

cari, quæ pro te precarentur. Inde tu in palatium quidem, ſed eo vultu, ſed eâ moderatione, ut si privatam domum peteres; ceteri ad penates ſuos, quiſque iteraturus gaudii fidem, ubi nulla necessitas gaudendi eſt.

XXIV. Oneraſſet alium ejuſmodi introitus; tu quotidie admirabilior & melior; talis denique, quales alii Principes futuros ſe tantùm pollicentur. Solum ergo te commendat augetque temporis ſpatium: junxiſti enim ac miſcuiſti res diversissimas, ſecuritatem olim imperantis, & incipientis pudorem. Non tu civium amplexus ad pedes tuos deprimis, nec oſculum manu reddis. Manet imperatori quæ prior oris humanitas, dexteræ verecundia. Incedebas pedibus, incedis: lætabaris labore, lætaris: eademque omnia illa circa te, nihil in ipſo te fortuna mutavit. Liberum eſt, ingrediente per publicum Principe, ſubſiſtere, occurrere, comitari, prætérire: ambulas inter nos, non quasi contingas; & copiam tui, non ut imputes, facis. Hæret lateri tuo quiſquis accessit; finemque ſermoni ſuus cuique pudor, non tua ſuperbia facit. Regimur quidem a te, & ſubjecti tibi, ſed quemadmodum legibus, ſumus. Nam & illæ cupiditates noſtras libidineſque moderantur, nobiſcum tamen & inter nos verſantur. Emines, excellis, ut honor, ut poteſtas, quæ ſuper homines quidem, hominum ſunt tamen. Ante te Principes, faſtidio noſtri, & quodam æqualitatis metu, uſum pedum amiſerant. Illos ergo humeri cerviceſque ſervorum ſuper ora noſtra; te fama, te gloria, te civium pietas, te libertas ſuper ipſos Principes vehunt; te ad sidera tollit humus iſta communis, & confuſa Principis veſtigia.

XXV. Nec vereor, P. C. ne longior videar, quum ſit maximè optandum, ut ea, pro quibus aguntur Principi gratiæ, multa ſint: quæ quidem reverentius fuerit integra illibataque cogitationibus veſtris reſervari, quàm carptim breviterque perſtringi; quia ferè ſequitur, ut illa quidem de quibus taceas, tanta quanta ſunt eſſe videantur. Nisi verò leviter attingi placet locupletatas tribus, datumque congiarium populo, & datum totum, quum donativi partem milites accepiſſent. An mediocris animi eſt, his potiùs repræſentare, quibus magis negari poteſt? quamquam in hac quoque diversitate æqualitatis ratio ſervata eſt. Æquati ſunt enim populo milites, eò quòd partem, ſed priores; populus militibus, quòd poſterior, ſed totum ſtatim accepit. Enimvero quâ benignitate diviſum eſt; quantæque curæ tibi fuit, ne quis expers liberalitatis tuæ fieret! Datum eſt his, qui poſt edictum tuum in locum eraſorum ſubditi fuerant; æquatique ſunt ceteris illi etiam, quibus non erat promiſſum. Negotiis aliquis, valetudine alius, hic mari, ille fluminibus diſtinebatur: exſpectatus eſt; proviſumque ne quis æger, ne quis occupatus, ne quis denique longè fuiſſet: veniret quiſque quum vellet; veniret quiſque quum poſſet. Magnificum, Cæſar, & tuum, disjunctiſsimas terras munificentiæ ingenio velut admovere, immenſaque ſpatia liberalitate contrahere: intercedere casibus, occurſare fortunæ, atque omni ope adniti, ne quis e plebe Romana, dante congiarium te, hominem magis ſentiret ſe fuiſſe, quàm civem.

XXVI. Adventante congiarii die, obſervare

Principis egreſſum in publicum, insidere vias examina infantium, futuruſque populus ſolebat. Labor parentibus erat oſtentare parvulos; impoſitoſque cervicibus adulantia verba blandaſque voces edocere. Reddebant illi quæ monebantur; ac plerique irritis precibus ſurdas Principis aures adſtrepebant; ignarique quid rogaſſent, quid non impetraſſent, donec planè ſcirent, differebantur. Tu ne rogari quidem ſuſtinuiſti; & quamquam lætissimum oculis tuis eſſet, conſpectu Romanæ ſobolis impleri, omnes tamen antequam te viderent adirentve, recipi, incidi jussiſti, ut jam inde ab infantia parentem publicum munere educationis experirentur: creſcerent de tuo qui creſcerent tibi; alimentiſque tuis ad ſtipendia tua pervenirent; tantumque omnes uni tibi, quantum parentibus ſuis quiſque deberet. Rectè, Cæſar, quòd ſpem Romani nominis ſumptibus tuis ſuſcipis. Nullum eſt enim magno Principe, immortalitatemque merituro impendii genus dignius, quàm quod erogatur in poſteros. Locupletes ad tollendos liberos ingentia præmia, & pares pœnæ cohortantur: pauperibus educandi una ratio eſt bonus Princeps. Hic fiduciâ ſui procreatos nisi largâ manu fovet, auget, amplectitur, occaſum imperii, occaſum reipub. accelerat; fruſtraque proceres plebe neglectâ, ut defectum corpore caput, nutaturumque inſtabili pondere tuetur. Facile eſt conjectare, quod perceperis gaudium, quum te parentum, liberorum, ſenum, infantium, puerorum clamor exciperet. Hæc prima parvulorum civium vox aures tuas imbuit, quibus tu daturus alimenta hoc maximum præſtitiſti, ne rogarent. Super omnia eſt

tamen, quòd talis es, ut ſub te liberos tollere libeat, expediat.

XXVII. Nemo jam parens filio, nisi fragilitatis humanæ vices horret; nec inter inſanabiles morbos Principis ira numeratur. Magnum quidem eſt educandi incitamentum, tollere liberos in ſpem alimentorum, in ſpem congiariorum; majus tamen in ſpem libertatis, in ſpem ſecuritatis. Atque adeo nihil largiatur Princeps, dum nihil auferat; non alat, dum non occidat; nec deerunt qui filios concupiſcant. Contrà largiatur & auferat, alat & occidat, næ ille jam brevi tempore effecerit, ut omnes non poſterorum modò, ſed ſuî parentumque pœniteat. Quocirca nihil magis in tua tota liberalitate laudaverim, quam quòd congiarium das de tuo, alimenta de tuo: neque a te liberi civium, ut ferarum catuli, ſanguine & cædibus nutriuntur: quodque gratissimum eſt accipientibus, ſciunt dari sibi, quod nemini eſt ereptum, locupletatiſque tam multis, pauperiorem eſſe factum Principem tantùm: quamquam nec hunc quidem: nam cujus eſt quidquid eſt omnium, tantum ipſe quantum omnes habet.

XXVIII. Aliò me vocat numeroſa gloria tua: aliò autem? quasi verò jam ſatis veneratus miratuſque sim, quòd tantam pecuniam profudiſti, non ut flagitii tibi conſcius ab inſectatione ejus averteres famam; nec ut triſtes hominum mœſtoſque ſermones lætiore materiâ detineres. Nullam congiario culpam, nullam alimentis crudelitatem redemiſti: nec tibi benefaciendi fuit cauſa, ut quæ malè feceras, impunè feciſſes: amor impendio iſto, non venia quæ-

ſita eſt; populuſque Romanus obligatus a tribunali tuo, non exoratus receſſit. Obtuliſti enim congiarium gaudentibus gaudens, ſecuruſque ſecuris; quodque antea Principes ad odium ſuî leniendum tumentibus plebis animis objectabant, id tu tam innocens populo dediſti quàm populus accepit. Paulò minùs, P. C. quinque millia ingenuorum fuerunt, quæ liberalitas Principis noſtri conquiſivit, invenit, adſcivit. Hi ſubſidium bellorum, ornamentum pacis, publicis ſumptibus aluntur, patriamque non ut patriam tantùm, verùm ut altricem amare condiſcunt. Ex his caſtra, ex his tribus replebuntur; ex his quandoque naſcentur, quibus alimentis opus non ſit. Dent tibi, Cæſar, ætatem dii quam mereris, ſerventque animum quem dederunt: & quantò majorem infantium turbam iterum atque iterum videbis incidi! Augetur enim quotidie & creſcit, non quia cariores parentibus liberi, ſed quia Principi cives. Dabis congiaria ſi voles; præſtabis alimenta ſi voles; illi tamen propter te naſcuntur.

XXIX. Inſtar ego perpetui congiarii reor affluentiam annonæ. Hujus aliquando cura Pompeio non minùs addidit gloriæ, quàm pulſus ambitus campo, exactus hoſtis mari, oriens triumphis occidenſque luſtratus. Nec verò ille civiliùs quàm parens noſter, auctoritate, conſilio, fide recluſit vias, portus patefecit, itinera terris, littoribus mare, littora mari reddidit, diverſaſque gentes ita commercio miſcuit, ut quod genitum eſſet uſquam, id apud omnes natum eſſe videretur. Nonne cernere datur, ut ſine ullius injuria omnis uſibus noſtris annus exuberet? Quippe non, ut ex hoſtico

raptæ, perituræque in horreis meſſes, nequidquam quiritantibus ſociis auferuntur. Devehunt ipsi quod terra genuit, quod sidus aluit, quod annus tulit: nec novis indictionibus pressi ad vetera tributa deficiunt. Emit fiſcus quidquid videtur emere; inde copiæ, inde annona, de qua inter licentem vendentemque conveniat: inde hîc ſatietas, nec fames uſquam.

XXX. Ægyptus alendis augendiſque ſeminibus ita gloriata eſt, ut nihil imbribus cœloque deberet: siquidem proprio ſemper amne perfuſa, nec alio genere aquarum ſolita pingueſcere, quàm quas ipſe devexerat, tantis ſegetibus induebatur, ut cum feracissimis terris, quasi numquam ceſſura, certaret. Hæc inopinâ siccitate uſque ad injuriam ſterilitatis exaruit, quia piger Nilus cunctanter alveo ſeſe ac languidè extulerat, ingentibus quidem tunc quoque ille fluminibus, fluminibus tamen conferendus. Hinc pars magna terrarum mergi repararique amne conſueta alto pulvere incanduit. Fruſtra tunc Ægyptus nubila optavit, çœlumque reſpexit, quum ipſe fœcunditatis parens contractior & exilior iiſdem ubertatem ejus anni anguſtiis, quibus abundantiam ſuam, cohibuiſſet. Neque enim ſolùm vagus ille, quum expanditur, amnis intra uſurpata ſemper collium ſubſtiterat atque hæſerat, ſed ſupino etiam ac clementi ſolo, non placido ſe mollique lapſu refugum abſtulerat; & necdum ſatis humentes terras addiderat arentibus. Igitur inundatione, id eſt, ubertate regio fraudata, sic opem Cæſaris invocavit, ut ſolet amnem ſuum: nec longius illi adverſorum fuit ſpatium, quàm dum nuntiat. Tam velox, Cæſar, potentia tua eſt,

tamque in omnia pariter intenta bonitas & accincta, ut triſtius aliquid ſeculo tuo passis ad remedium ſalutemque ſufficiat, ut ſcias.

XXXI. Omnibus equidem gentibus fertiles annos grataſque terras precor; crediderim tamen per hunc Ægypti ſtatum tuas fortunam vires experiri, tuamque vigilantiam ſpectare voluiſſe. Nam quum omnia ubique ſecunda merearis, nonne manifeſtum eſt, si quid adverſi cadat, tuis laudibus, tuiſque virtutibus materiem campumque præſterni, quum ſecunda felices, adverſa magnos probent? Percrebuerat antiquitus, urbem noſtram nisi opibus Ægypti ali ſuſtentarique non poſſe: ſuperbiebat ventoſa & inſolens natio, quòd victorem quidem populum paſceret tamen, quódque in ſuo flumine, in ſuis navibus vel abundantia noſtra vel fames eſſet. Refudimus Nilo ſuas copias: recepit frumenta quæ miſerat, deportataſque meſſes revexit. Diſcat igitur Ægyptus, credatque experimento, non alimenta ſe nobis, ſed tributa præſtare: ſciat ſe non eſſe populo Romano neceſſariam, & tamen ſerviat. Poſt hæc, si volet Nilus, amet alveum ſuum, & fluminis modum ſervet: nihil hoc ad Urbem, ac ne ad Ægyptum quidem, nisi ut inde navigia inania & vacua, & similia redeuntibus, hinc plena & onuſta & qualia ſolent venire, mittantur; converſoque munere maris, hinc potiùs venti ferentes & brevis curſus optentur. Mirum, Cæſar, videretur, si desidem Ægyptum, ceſſantemque Nilum non ſensiſſet urbis annona; quæ tuis opibus, tuâ curâ uſque illuc redundavit, ut simul probaretur, & nos Ægypto poſſe, & nobis Ægyptum carere non poſſe. Actum erat

de fœcundissima gente, si libera fuiſſet: pudebat ſterilitatis inſolitæ, nec minùs erubeſcebat fame quâ torquebatur, quum pariter a te necessitatibus ejus pudorique ſubventum eſt. Stupebant agricolæ plena horrea quæ non ipsi refersiſſent, quibuſque de campis illa ſubvecta messis, quave in Ægypti parte alius annus. Ita beneficio tuo nec benigna tellus, & obſequens Nilus Ægypto quidem ſæpe, ſed gloriæ noſtræ numquam largior fluxit.

XXXII. Quàm nunc juvat provincias omnes in fidem noſtram ditionemque veniſſe, poſtquam contigit Princeps, qui terrarum fœcunditatem nunc huc nunc illuc, ut tempus & necessitas poſceret, transferret referretque! qui diremptam mari gentem, ut partem aliquam populi plebiſque Romanæ, aleret ac tueretur! Et cœlo quidem numquam benignitas tanta, ut omnes simul terras uberet foveatque: hic omnibus pariter, si non ſterilitatem, at mala ſterilitatis exturbat: hic si non fœcunditatem, at bona fœcunditatis importat: hic alternis commeatibus orientem occidentemque connectit; ut quæ ubique feruntur, quæque expetuntur, omnes gentes invicem capiant, & diſcant quantò libertate diſcordi ſervientibus sit utilius, unum eſſe cui ſerviant. Quippe diſcretis quidem bonis omnium, ſua cujuſque ad singulos mala; ſociatis autem atque permixtis, singulorum mala ad neminem, ad omnes omnium bona pertinent. Sed sive terris divinitas quædam, sive aliquis amnibus genius; & ſolum illud & flumen ipſum precor, ut hac Principis benignitate contentum, molli gremio ſemina recondat, multiplicata reſtituat. Non quidem repoſcimus fœ-

Digitized by Google

nus : putet tamen eſſe ſolvendum ; fallacemque unius anni fidem omnibus annis, omnibuſque poſtea ſeculis tantò magis, quia non exigimus, excuſet.

XXXIII. Satisfactum quà civium, quà ſociorum utilitatibus. Viſum eſt ſpectaculum inde non enerve, nec fluxum, nec quod animos virorum molliret & frangeret, ſed quod ad pulchra vulnera contemptumque mortis accenderet; quum in ſervorum etiam noxiorumque corporibus amor laudis & cupido victoriæ cerneretur. Quam deinde in edendo liberalitatem, quam juſtitiam exhibuit, omni affectione aut intactus, aut major ! Impetratum eſt, quod poſtulabatur : oblatum, quod non poſtulabatur. Inſtitit ultro, & ut concupiſceremus admonuit : ac sic quoque plura inopinata, plura ſubita. Jam quàm libera ſpectantium ſtudia, quàm ſecurus favor ! Nemini impietas, ut ſolebat, objecta, quòd odiſſet gladiatorem : nemo e ſpectatore ſpectaculum factus, miſeras voluptates unco & ignibus expiavit. Demens ille, verique honoris ignarus, qui crimina majeſtatis in arena colligebat, ac ſe deſpici & contemni, nisi etiam gladiatores ejus veneraremur, sibi malè dici in illis, ſuam divinitatem, ſuum numen violari interpretabatur; quum ſe idem quod deos, idem gladiatores quod ſe putabat.

XXXIV. At tu, Cæſar, quàm pulchrum ſpectaculum pro illo nobis exſecrabili reddidiſti ! Vidimus delatorum agmen inductum, quasi graſſatorum, quasi latronum. Non ſolitudinem illi, non iter, ſed templum, ſed forum inſederant. Nulla jam teſtamenta ſecura, nullus ſtatus certus : non orbitas, non liberi proderant. Auxerat

Digitized by Google

hoc malum Principum avaritia. Advertiſti oculos, atque ut antè caſtris, ita poſtea pacem foro reddidiſti: exſcidiſti inteſtinum malum; & providâ ſeveritate caviſti ne fundata legibus civitas, everſa legibus videretur. Licèt ergo quum fortuna tum liberalitas tua viſenda nobis præbuerit, ut præbuit, nunc ingentia robora virorum, & pares animos, nunc immanitatem ferarum, nunc manſuetudinem incognitam, nunc ſecretas illas & arcanas, ac ſub te primùm communes opes; nihil tamen gratius, nihil ſeculo dignius, quàm quòd contigit deſuper intueri delatorum ſupina ora, retortaſque cervices. Agnoſcebamus & fruebamur, quum velut piaculares publicæ ſollicitudinis victimæ ſupra ſanguinem noxiorum ad lenta ſupplicia graviorefque pœnas ducerentur. Congeſti ſunt in navigia raptim conquisita, ac tempeſtatibus dediti: abirent, fugerent vaſtatas delationibus terras; ac si quem fluctus ac procellæ ſcopulis reſervaſſent, hic nuda ſaxa & inhoſpitale littus incoleret: ageret duram & anxiam vitam; relictâque poſt tergum totius generis humani ſecuritate mœreret.

XXXV. Memoranda facies, delatorum claſſis permiſſa omnibus ventis, coactaque vela tempeſtatibus pandere, iratoſque fluctus ſequi, quoſcumque in ſcopulos detuliſſent. Juvabat proſpectare ſtatim a portu ſparſa navigia, & apud illum, ipſum mare agere Principi gratias, qui, clementiâ ſuâ ſalvâ, ultionem hominum terrarumque diis maris commendaſſet. Quantum diverſitas temporum poſſet, tum maximè cognitum eſt, quum iiſdem, quibus antea cautibus innocentiſſimus quiſque, tunc nocen-

Digitized by Google

tiſſimus affigeretur; quumque inſulas omnes, quas modò ſenatorum, jam delatorum turba compleret; quos quidem non in præſens tantùm, ſed in æternum repressiſti, mille pœnarum indagine incluſos. Ereptum alienas pecunias eunt? perdant quas habent. Expellere penatibus geſtiunt? ſuis exturbentur: neque, ut antea, exſanguem illam & ferream frontem nequidquam convulnerandam præbeant punctis, & notas ſuas rideant; ſed ſpectent paria præmio damna, nec majores ſpes quàm metus habeant, timeantque quantum timebantur. Ingenti quidem animo Titus ſecuritati noſtræ ultionique proſpexerat, ideoque numinibus æquatus eſt: ſed quantò tu quandoque dignior cœlo, qui tot res illis adjeciſti, propter quas illum deum fecimus? Id hòc magis arduum fuit, quòd imperator Nerva, te filio, te ſucceſſore dignissimus, perquam magna quædam edicto Titi adſtruxerat, nihilque reliquiſſe, nisi tibi, videbatur, qui tam multa excogitaſti, ut si ante te nihil eſſet inventum. Quæ singula quantum tibi gratiæ diſpenſata adjeciſſent! At tu simul omnia profudiſti, ut ſol, ut dies non parte aliquâ, ſed ſtatim totus, nec uni aut alteri, ſed omnibus in commune profertur.

XXXVI. Quàm juvat cernere ærarium silens & quietum, & quale ante delatores erat! Nunc templum illud, nunc verè deus, non ſpoliarium civium, cruentarumque prædarum ſævum receptaculum, ac toto in orbe terrarum adhuc locus unus, in quo, optimo Principe, boni malis impares eſſent. Manet tamen honor legum, nihilque ex publica utilitate convulſum, nec poena cuiquam remiſſa, ſed addita eſt ultio,

ſolumque mutatum quòd jam non delatores, ſed leges timentur. At fortaſſe non eadem ſeveritate fiſcum, quà ærarium, cohibes: immo tantò majore, quantò plus tibi licere de tuo, quàm de publico credis. Dicitur actori atque etiam procuratori tuo: In jus veni; ſequere ad tribunal. Nam tribunal quoque excogitatum principatui eſt par ceteris, nisi illud litigatoris amplitudine metiaris. Sors & urna fiſco judicem assignat: licet rejicere, licet exclamare: Hunc nolo, timidus eſt, & bona ſeculi parum intelligit. Illum volo, quia Cæſarem fortiter amat. Eodem foro utuntur principatus & libertas. Quæ præcipua tua gloria eſt, ſæpius vincitur fiſcus; cujus mala cauſa numquam eſt, nisi ſub bono Principe. Ingens hoc meritum; majus illud, quòd eos procuratores habes, ut plerumque cives tui non alios judices malint. Liberum eſt autem diſceptanti dicere: Nolo eum eligere. Neque enim ullam necessitatem muneribus tuis addis, ut qui ſcias hanc eſſe beneficiorum principalium ſummam, si illis & non uti licet.

XXXVII. Onera imperii pleraque vectigalia inſtitui, ut pro utilitate communi, ita ſingulorum injuriis coëgerunt. His vicesima reperta eſt, tributum tolerabile & facile heredibus duntaxat extraneis, domeſticis grave. Itaque illis irrogatum eſt, his remiſſum; videlicet quòd manifeſtum erat quanto cum dolore laturi, ſeu potiùs non laturi homines eſſent, deſtringi aliquid & abradi bonis, quæ ſanguine, gentilitate, ſacrorum denique ſocietate meruiſſent, quæque numquam ut aliena & ſperanda, ſed ut ſua ſemperque poſſeſſa, ac deinceps proximo cuique tranſmittenda

tranſmittenda cepiſſent. Hæc manſuetudo legis veteribus civibus ſervabatur. Novi ſeu per Latium in civitatem, ſeu beneficio Principis veniſſent, nisi simul cognationis jura impetraſſent, alienissimi habebantur, quibus conjunctiſſimi fuerant. Ita maximum beneficium vertebatur in gravissimam injuriam, civitaſque Romana inſtar erat odii, & diſcordiæ, & orbitatis, quum carissima pignora ſalvâ ipſorum pietate diſtraheret. Inveniebantur tamen quibus tantus amor nominis noſtri ineſſet, ut Romanam civitatem non vicesimæ modò, verùm etiam affinitatum damno bene compenſari putarent: ſed his maximè debebat gratuita contingere, a quibus tam magno æſtimabatur. Igitur pater tuus ſanxit, ut quod ex matris ad liberos, ex liberorum bonis perveniſſet ad matrem, etiamsi cognationum jura non recepiſſent, quum civitatem adipiſcerentur, ejus vicesimam ne darent. Eamdem immunitatem in paternis bonis filio tribuit, si modò reductus eſſet in patris poteſtatem; ratus improbè & inſolenter, ac penè impiè his nominibus inſeri publicanum; nec sine piaculo quodam ſanctissimas necessitudines, velut intercedente vicesimâ, ſcindi: nullum eſſe tanti vectigal, quod liberos ac parentes faceret extraneos.

XXXVIII. Hactenus ille: parciùs fortaſſe quàm decuit optimum Principem, ſed non parciùs quàm optimum patrem, qui optimum adoptaturus, hoc quoque parentis indulgentissimi fecit, quòd delibaſſe quædam ſeu potiùs demonſtraſſe contentus, largam ac propè intactam benefaciendi materiam filio reſervavit. Statim ergo muneri ejus liberalitas tua adſtruxit,

Digitized by Google

ut quemadmodum in patris filius, ſic in hereditate filii pater eſſet immunis, nec eodem momento, quo pater eſſe deſiiſſet, hoc quoque amitteret quod fuiſſet. Egregiè, Cæſar, quòd lacrymas parentum vectigales eſſe non pateris. Bona filii pater sine deminutione poſſideat, nec ſocium hereditatis accipiat, qui non habet luctûs: nemo recentem & attonitam orbitatem ad computationem vocet, cogatque patrem quid reliquerit filius ſcire. Augeo P. C. Principis munus, quum oſtendo liberalitati ejus ineſſe rationem. Ambitio enim, & jactantia, & effuſio, & quidvis potiùs quàm liberalitas exiſtimanda eſt, cui ratio non conſtat. Dignum ergo, imperator, manſuetudine tuâ, minuere orbitatis injurias, nec pati quemquam filio amiſſo inſuper affici alio dolore. Sic quoque abundè miſera res eſt, pater filio ſolus heres: quid si coheredem non a filio accipiat? Adde quòd quum divus Nerva ſanxiſſet, ut in paternis bonis liberi neceſſitate viceſimæ ſolverentur, congruens erat eamdem immunitatem parentes in liberorum bonis obtinere. Cur enim poſteris amplior honor quàm majoribus haberetur? curve non retro quoque recurreret æquitas eadem? Tu quidem, Cæſar, illam exceptionem removiſti, si modò filius in poteſtate patris fuiſſet, intuitus opinor vim legemque naturæ, quæ ſemper in ditione parentum eſſe liberos, juſſit, nec uti inter pecudes, ſic inter homines poteſtatem & imperium valentioribus dedit.

XXXIX. Nec verò contentus primum cognationis gradum abſtuliſſe viceſimæ, ſecundum quoque exemit, cavitque ut in ſororis bonis

Digitized by Google

frater, & contrà, in fratris ſoror, utque avus, avia in neptis nepotiſque, & invicem illi ſervarentur immunes. His quoque, quibus per Latium civitas Romana patuiſſet, idem indulsit; omnibuſque inter ſe cognationum jura commisit simul & pariter, & more naturæ, quæ priores Principes a singulis rogari geſtiebant, non tam præſtandi animo, quàm negandi. Ex quo intelligi poteſt quantæ benignitatis, quanti ſpiritùs fuerit, ſparſas, atque, ut ita dicam, laceras gentilitates colligere atque connectere, & quasi renaſci jubere: deferre quod negabatur, àtque id præſtare cunctis, quod ſæpe singuli non impetraſſent: poſtremò ipſum sibi eripere tot beneficiorum occasiones, tam numeroſam obligandi imputandique materiam. Indignum credo ei viſum, ab homine peti quod dii dediſſent. Soror eſtis & frater, avus & nepotes: quid eſt ergò cur rogetis ut sitis? Vobis eſtis. Quid? pro cetera ſua moderatione non minùs invidioſum putat dare hereditatem, quàm auferre. Læti ergo adite honores, capessite civitatem: neminem hoc necessitudinis abruptum velut truncum amputatumque deſtituet: iiſdem omnes, quibus antè pignoribus, ſed honeſtiores perfruentur.

XL. Ac ne remotus quidem, jamque deficientis affinitatis gradus, a qualibet quantitate vicesimam inferre, ut priùs, cogetur: ſtatuit enim communis omnium parens ſummam, quæ publicanum pati possit. Carebit onere vicesimæ parva & exilis hereditas; & si ita gratus heres volet, tota ſepulcro, tota funeri ſervetur: nemo obſervator, nemo caſtigator adsiſtet. Cujuſcumque modica pecunia ex hereditate alicui

Digitized by Google

obvenerit, ſecurus habeat quietuſque poſſideat. Ea lex vicesimæ dicta eſt, ut ad periculum ejus perveniri, nisi opibus, non poſſit. Converſa eſt iniquitas in gratulationem, injuria in votum: optat heres ut vicesimam debeat. Additum eſt ut, qui ejuſmodi ex cauſis in diem edicti vicesimam deberent, nondum tamen intuliſſent, non inferrent. At in præteritum ſubvenire ne dii quidem poſſunt: tu tamen ſubveniſti, caviſtique ut desineret quiſque debere, quod non eſſet poſtea debiturus, id eſt, effeciſti ne malos Principes habuiſſemus: quo ingenio, si natura pateretur, quàm libenter tot ſpoliatis, tot trucidatis ſanguinem & bona refudiſſes! Vetuiſti exigi, quod deberi non tuo ſeculo cœperat. Alius ut contumacibus iraſceretur, tarditatemque ſolvendi dupli vel etiam quadrupli irrogatione mulctaret: tu nihil referre iniquitatis exiſtimas, exigas quod deberi non oportuerit, an conſtituas ut debeatur.

XLI. Feres, Cæſar, curam & ſollicitudinem conſularem. Nam mihi cogitanti eumdem te collationes remisiſſe, donativum reddidiſſe, congiarium obtuliſſe, delatores abegiſſe, vectigalia temperaſſe; interrogandus videris, ſatiſne computaveris imperii reditus; an tantas vires habeat frugalitas Principis, ut tot impendiis, tot erogationibus ſola ſufficiat. Nam quid eſt cauſæ cur aliis quidem, quum omnia raperent, & rapta retinerent, ut si nihil rapuiſſent, nihil retinuiſſent, defuerint omnia; tibi, quum tam multa largiaris, nec auferas quidquam, omnia ſuperſint? Nunquam Principibus defuerunt, qui fronte gravi & triſti ſupercilio utilitatibus fiſci contumaciter adeſſent, & erant Principes ipsi

ſuâ ſponte avidi & rapaces, & qui magiſtris non egerent; plura tamen ſemper a nobis contra nos didicerunt: ſed ad tuas aures quum ceteris omnibus, tum vel maximè avaris adulationibus obſtructus eſt aditus. Silent ergo & quieſcunt, & poſtquam non eſt cui ſuadeatur, qui ſuadeant non ſunt. Quò evenit ut tibi quum plurimum pro tuis, plus tamen pro noſtris moribus debeamus.

XLII. Locupletabant & fiſcum & ærarium non tam Voconiæ & Juliæ leges, quàm majeſtatis ſingulare & unicum crimen eorum qui crimine vacarent. Hujus tu metum penitus ſuſtuliſti, contentus magnitudine, quâ nulli magis caruerunt, quàm qui ſibi majeſtatem vindicabant. Reddita eſt amicis fides, liberis pietas, obſequium ſervis: verentur, & parent, & dominos habent. Non enim jam ſervi noſtri Principis amici, ſed nos ſumus; nec Pater patriæ alienis ſe mancipiis cariorem quàm civibus ſuis credit. Omnes accuſatore domeſtico liberaſti, unoque ſalutis publicæ signo, illud, ut ſic dixerim, ſervile bellum ſuſtuliſti; in quo non minùs ſervis, quàm dominis præſtitiſti: nos enim ſecuros, illos bonos feciſti. Non vis interea laudari, nec fortaſſe laudanda ſint; grata ſunt tamen recordantibus Principem illum, in capita dominorum ſervos ſubornantem, monſtrantemque crimina, quæ tamquam delata puniret: magnum & inevitabile, ac toties cuique experiendum malum, quoties quiſque ſimiles Principi ſervos haberet.

XLIII. In eodem genere ponendum eſt, quòd teſtamenta noſtra ſecura ſunt; nec unus omnium, nunc quia ſcriptus, nunc quia non ſcri-

ptus, heres es. Non tu falsis, non tu iniquis tabulis advocaris. Nullius ad te iracundia, nullius impietas, nullius furor confugit; nec quia offendit alius nuncuparis, ſed quia ipſe meruiſti. Scriberis ab amicis, ab ignotis præteriris; nihilque inter privatum & Principem intereſt, nisi quòd nunc a pluribus amaris; nam & plures amas. Tene, Cæſar, hunc curſum, & probabitur experimento, sitne feracius & uberius, non ad laudem modò, ſed ad pecuniam Principi, si herede illo mori homines velint, quàm si cogantur. Donavit pater tuus multa, & ipſe donaſti: ceſſerit parum gratus; manent tamen ii, qui bonis ejus fruantur, nihilque ex illis ad te nisi gloria redit: nam liberalitatem jucundiorem debitor gratus, clariorem ingratus facit. Sed quis ante te laudem iſtam pecuniæ prætulit? quotuſquiſque Principum ne id quidem in patrimoniis noſtris ſuum duxit, quod eſſet de ſuo? Nonne ut regum, ita Cæſarum munera illitos cibis hamos, opertos prædâ laqueos æmulabantur, quum privatis facultatibus velut hauſta & implicata, retro ſecum quidquid attigerant referrent?

XLIV. Quàm utile eſt ad uſum ſecundorum per adverſa veniſſe? Vixiſti nobiſcum, periclitatus es, timuiſti, quæ tunc erat innocentium vita: ſcis & expertus es quanto opere deteſtentur malos Principes etiam qui malos faciunt. Meminiſti quæ optare nobiſcum, quæ sis queri ſolitus. Nam privato judicio Principem geris, meliorem immo te præſtas, quàm tibi alium precabare. Itaque sic imbuti ſumus, ut quibus erat ſumma votorum, melior peſſimo Princeps, jam non poſſimus nisi optimum ferre. Nemo

Digitized by Google

eſt ergo tam tui, tam ignarus ſui, ut locum ipſum poſt te concupiſcat. Facilius eſt ut eſſe aliquis ſucceſſor tuus possit, quàm ut velit. Quis enim curæ tuæ molem ſponte ſubeat? quis comparari tibi non reformidet? Expertus & ipſe es, quàm sit oneroſum ſuccedere bono Principi, & afferebas excuſationem adoptati. An prona parvaque ſunt ad æmulandum, quòd nemo incolumitatem turpitudine rependit? Salva eſt omnibus vita, & dignitas vitæ; nec jam consideratus ac ſapiens, qui ætatem in tenebris agit. Eadem quippe ſub Principe virtutibus præmia, quæ in libertate; nec benefactis tantùm ex conſcientia merces. Amas conſtantiam civium, rectoſque ac vividos animos non, ut alii, contundis ac deprimis, ſed foves & attollis. Prodeſt bonos eſſe, quum sit ſatis abundeque, si non nocet: his honores, his ſacerdotia, his provincias offers: hi amicitiâ tuâ, hi judicio florent: acuuntur iſto integritatis & induſtriæ pretio similes, dissimiles alliciuntur. Nam præmia bonorum malorumque bonos ac malos faciunt. Pauci adeo ingenio valent, ut non turpe honeſtumque, prout bene aut ſecus cessit, expetant fugiantve: ceteri, ubi laboris inertiæ, vigilantiæ ſomno, frugalitatis luxuriæ merces datur, eadem iſta, quibus alios artibus aſſecutos vident, conſectantur; qualeſque ſunt illi, tales eſſe & videri volunt, & dum volunt, fiunt.

XLV. Et priores quidem Principes, excepto patre tuo, præterea uno aut altero, & nimis dixi, vitiis potiùs civium, quàm virtutibus lætabantur: primùm quòd in alio ſua quemque natura delectat; deinde quòd patientiores ſervitutis arbitrabantur, quos non deceret eſſe nisi

Digitized by Google

ſervos. Horum in ſinum omnia congerebant; bonos autem otio aut ſitu abſtruſos, & quaſi ſepultos, non niſi delationibus & periculis in lucem ac diem proferebant. Tu amicos ex optimis legis, & hercule æquum eſt eſſe eos cariſſimos bono Principi, qui inviſi malo fuerint. Scis ut ſunt diverſa naturà dominatio & principatus, ita non aliis eſſe Principem gratiorem, quàm qui maximè dominum graventur. Hos ergo provehis, & oſtentas quaſi ſpecimen & exemplar, quæ tibi ſecta vitæ, quod hominum genus placeat: & ideo non cenſuram adhuc, non præfecturam morum recepiſti, quia tibi beneficiis potiùs, quàm remediis ingenia noſtra experiri placet. Et alioquin neſcio an plus moribus conferat Princeps, qui bonos eſſe patitur, quàm qui cogit. Flexibiles quamcumque in partem ducimur a Principe, atque, ut ita dicam, ſequaces ſumus. Huic enim cari, huic probati eſſe cupimus; quod fruſtra ſperaverint diſſimiles; eóque obſequii continuatione pervenimus, ut propè omnes homines unius moribus vivamus. Porrò non tam ſiniſtre conſtitutum eſt, ut qui malum Principem poſſumus, bonum non poſſimus imitari. Perge modò, Cæſar, & vim effectumque cenſuræ tuum propoſitum, tui actus obtinebunt. Nam vita Principis cenſura eſt, eaque perpetua: ad hanc dirigimur, ad hanc convertimur; nec tam imperio nobis opus eſt, quàm exemplo. Quippe infidelis recti magiſter eſt metus. Meliùs homines exemplis docentur, quæ in primis hoc in ſe boni habent, quòd approbant, quæ præcipiunt, fieri poſſe.

XLVI. Et quis terror valuiſſet efficere, quod

reverentia tui effecit? Obtinuit aliquis, ut ſpectaculum pantomimorum populus Romanus tolli pateretur; ſed non obtinuit ut vellet. Rogatus es tu, quod cogebat alius, cœpitque eſſe beneficium, quod necessitas fuerat. Neque enim a te minore concentu, ut tolleres pantomimos, quàm a patre tuo ut reſtitueret exactum eſt. Utrumque rectè: nam & reſtitui oportebat, quos ſuſtulerat malus Princeps, & tolli reſtitutos. In his enim quæ a malis bene fiunt, hic tenendus eſt modus, ut appareat auctorem diſplicuiſſe, non factum. Idem ergo populus ille aliquando ſcenici imperatoris ſpectator & applauſor, nunc in pantomimis quoque averſatur & damnat effeminatas artes, & indecora ſeculo ſtudia. Ex quo manifeſtum eſt Principum diſciplinam capere etiam vulgus; quum rem, si ab uno fiat, ſeveriſſimam, fecerint omnes. Macte hac gravitatis gloriâ, Cæſar, quâ conſecutus es, ut, quod antea vis & imperium, nunc mores vocarentur. Caſtigaverunt vitia ſua ipsi, qui caſtigari merebantur; iidemque emendatores, qui emendandi fuerunt. Itaque nemo de ſeveritate tua queritur, & liberum eſt queri. Sed quum ita comparatum sit, ut de nullo minùs Principe querantur homines, quàm de quo maximè licet; tum tuo ſeculo nihil eſt, quo non omne hominum genus lætetur & gaudeat. Boni provehuntur; mali, qui eſt tranquilliſſimus ſtatus civitatis, nec timent nec timentur. Mederis erroribus, ſed implorantibus; omnibuſque, quos bonos facis, hanc adſtruis laudem, ne coëgiſſe videaris.

XLVII. Quid vitam? quid mores juventutis, quàm principaliter formas! quem honorem di-

Digitized by Google

cendi magiſtris, quam dignationem ſapientiæ doctoribus habes! ut ſub te ſpiritum & ſanguinem & patriam receperunt ſtudia, quæ priorum temporum immanitas exsiliis puniebat; quum sibi vitiorum omnium conſcius Princeps, inimicas vitiis artes non odio magis quàm reverentiâ relegaret! At tu eaſdem artes in complexu, oculis, auribus habes. Præſtas enim quæcumque præcipiunt; tantumque eas diligis, quantum ab illis probaris. An quiſquam ſtudia humanitatis profeſſus non quum omnia tua, tum vel in primis laudibus ferat admiſſionum tuarum facilitatem? Magno quidem animo parens tuus, hanc ante vos Principes arcem, publicarum ædium nomine inſcripſerat: fruſtra tamen, nisi adoptaſſet, qui habitare ut in publicis poſſet. Quàm bene cum titulo iſto moribus tuis convenit! quamquam omnia sic facis, tamquam non alius inſcripſerit. Quod enim forum, quæ templa tam reſerata? non Capitolium, ipſaque illa adoptionis tuæ ſedes magis publica, magis omnium. Nullæ obices, nulli contumeliarum gradus; ſuperatiſque jam mille liminibus, ultrà ſemper aliqua dura & obſtantia. Magna ante te, magna poſt te, juxta te tamen maxima quies: tantum ubique silentium, tam altus pudor, ut ad parvos penates, & larem anguſtum, ex domo Principis modeſtiæ & tranquillitatis exempla referantur.

XLVIII. Ipſe autem ut excipis omnes! ut exſpectas! ut magnam partem dierum inter tot imperii curas quasi per otium tranſigis! Itaque non ut aliàs attoniti, nec ut periculum capitis adituri tarditate, ſed ſecuri & hilares, quum commodum eſt, convenimus; & admittente

Principe interdum eſt aliquid, quod nos domi quaſi magis neceſſarium teneat: excuſati ſemper tibi, nec umquam magis excuſandi ſumus. Scis enim sibi quemque præſtare quòd te videat, quòd te frequentet, ac tantò liberaliùs ac diutius voluptatis hujus copiam præbes. Nec ſalutationes tuas fuga & vaſtitas ſequitur: remoramur, resiſtimus, ut in communi domo, quam nuper illa immanissima bellua plurimo terrore munierat, quum velut quodam ſpecu incluſa, nunc propinquorum ſanguinem lamberet, nunc ſe ad clarissimorum civium ſtrages cædeſque proferret. Obverſabantur foribus horror & minæ, & par metus admissis & exclusis. Ad hoc ipſe occurſu quoque viſuque terribilis: ſuperbia in fronte, ira in oculis, femineus pallor in corpore, in ore impudentia multo rubore ſuffuſa. Non adire quiſquam, non alloqui audebat, tenebras ſemper ſecretumque captantem; nec umquam ex ſolitudine ſua prodeuntem, nisi ut ſolitudinem faceret.

XLIX. Ille tamen, quibus sibi parietibus & muris ſalutem ſuam tueri videbatur, dolum ſecum, & insidias, & ultorem ſcelerum deum inclusit. Dimovit perfregitque cuſtodias pœna; anguſtoſque per aditus & obſtructos, non ſecus ac per apertas fores & invitantia limina irrupit: longéque tunc illi divinitas ſua, longè arcana illa cubilia ſævique ſeceſſus, in quos timore & ſuperbiâ & odio hominum agebatur. Quantò nunc tutior, quantò ſecurior eadem domus, poſtquam non crudelitatis, ſed amoris excubiis, non ſolitudine & clauſtris, ſed civium celebritate defenditur? Ecquid ergo? diſcimus experimento fidelissimam eſſe cuſtodiam

Principis ipsius innocentiam. Hæc arx inacceſſa, hoc inexpugnabile munimentum, munimento non egere. Fruſtra ſe terrore ſuccinxerit, qui ſeptus caritate non fuerit: armis enim arma irritantur. Num autem ferias tantùm partes dierum in oculis noſtris cœtuque conſumis? non remiſſionibus tuis eadem frequentia, eademque illa ſocialitas intereſt? non tibi ſemper in medio cibus, ſemperque menſa communis? non ex convictu noſtro mutua voluptas? non provocas reddiſque ſermones? non ipſum tempus epularum tuarum quum frugalitas contrahat, extendit humanitas? Non enim ante medium diem diſtentus ſolitariâ cœnâ, ſpectator adnotatorque convivis tuis immines; nec jejunis & inanibus plenus ipſe & ructans non tam apponis quàm objicis cibos, quos dedigneris attingere; ægréque perpeſſus ſuperbam illam convictûs ſimulationem, rurſus te ad clandeſtinam ganeam occultumque luxum refers. Ergo non aurum, nec argentum, nec exquiſita ingenia cœnarum, ſed ſuavitatem tuam jucunditatemque miramur, quibus nulla ſatietas adeſt, quando ſincera omnia, & vera, & ornata gravitate. Neque enim aut peregrinæ ſuperſtitionis myſteria, aut obſcœna petulantia menſis Principis oberrat; ſed benigna invitatio, & liberales joci, & ſtudiorum honor. Inde tibi parcus & brevis ſomnus, nullumque amore noſtri anguſtius tempus, quàm quod ſine nobis agis.

L. Sed quum rebus tuis ut participes perfruamur, quæ habemus ipſi quàm propria, quàm noſtra ſunt! Non enim exturbatis prioribus dominis, omne ſtagnum, omnem lacum, omnem etiam ſaltum immenſâ poſſeſſione cir-

Digitized by Google

cumvenis; nec unius oculis flumina, fontes, maria deſerviunt. Eſt quod Cæſar non ſuum videat; tandemque imperium Principis quàm patrimonium majus eſt. Multa enim ex patrimonio refert in imperium, quæ priores Principes occupabant, non ut ipſi fruerentur, ſed ne quis alius. Ergo in veſtigia ſedeſque nobilium immigrant pares domini; nec jam clariſſimorum virorum receptacula habitatore ſervo teruntur, aut fœdâ vaſtitate procumbunt. Datur intueri pulcherrimas ædes deterſo ſitu auctas ac vigentes. Magnum hoc tuum non erga homines modò, ſed erga tecta ipſa meritum, ſiſtere ruinas, ſolitudinem pellere, ingentia opera eodem, quo exſtructa ſunt animo, ab interitu vindicare. Muta quidem illa & animâ carentia: ſentire tamen & lætari videntur, quòd niteant, quòd frequententur, quòd aliquando cœperint eſſe domini non ſervientis. Circumfertur ſub nomine Cæſaris tabula ingens rerum venalium, quò ſit deteſtanda avaritia illius, qui tam multa concupiſcebat, quum haberet ſupervacua tam multa. Tum exitialis erat apud Principem huic laxior domus, illi amœnior villa. Nunc Princeps in hæc eadem dominos quærit, ipſe inducit: ipſos illos magni aliquando imperatoris hortos, illud numquam niſi Cæſaris ſuburbanum, licemur, emimus, implemus. Tanta benignitas Principis, tanta ſecuritas temporum eſt, ut ille nos principalibus rebus exiſtimet dignos; nos non timeamus, quòd digni eſſe videmur. Nec verò emendi tantùm civibus tuis copiam præbes; ſed amœniſſima quæque largiris & donas: iſta, inquam, donas, in quæ electus, in quæ adoptatus es:

tranſfers quod judicio accepiſti; ac nihil magis tuum credis, quàm quod per amicos habes.

LI. Idem tam parcus es in ædificando, quàm diligens in tuendo. Itaque non, ut antè, immanium tranſvectione ſaxorum urbis tecta quatiuntur. Stant ſecuræ domus, nec jam templa nutantia. Satis eſt tibi, nimiumque, quum ſucceſſeris frugaliſſimo Principi: magnum rejicere aliquid & amputare ex his quæ Princeps tamquam neceſſaria reliquit. Præterea pater tuus uſibus ſuis detrahebat, quæ fortuna imperii dederat: tu tuis, quæ pater. At quàm magnificus in publicum es! Hinc porticus, inde delubra occultà celeritate properantur, ut non conſummata, ſed tantùm commutata videantur. Hinc immenſum latus Circi templorum pulchritudinem provocat: digna populo victore gentium ſedes, nec minùs ipſa viſenda, quàm quæ ex illa ſpectabuntur: viſenda autem quum ceterà ſpecie, tum quòd æquatus plebis ac Principis locus: si quidem per omne ſpatium una facies, omnia continua & paria, nec magis proprius ſpectandi Cæſaris ſuggeſtus, quàm propria quæ ſpectet. Licebit ergo te civibus tuis invicem contueri: dabitur non cubiculum Principis, ſed ipſum Principem cernere in publico, in populo ſedentem; populo, cui locorum quinque millia adjeciſti. Auxeras enim numerum ejus congiarii facilitate, majoremque in poſterum ſuſcipi liberalitatis tuæ fide juſſeras.

LII. Horum unum si præſtitiſſet alius, illi jamdudum radiatum caput, & media inter deos ſedes auro ſtaret aut ebore, auguſtioribuſque aris & grandioribus victimis invocaretur. Tu delubra non nisi adoraturus intras; tibi maxi-

mus honor excubare pro templis, poſtibuſque prætexi. Sic fit, ut dii ſummum inter homines faſtigium ſervent, quum deorum ipſe non sis adeptus. Itaque tuam ſtatuam in veſtibulo Jovis optimi maximi unam alteramve, & hanc æream, cernimus: at paulò antè aditus omnes, omnes gradus, totaque area hinc auro, hinc argento relucebat, ſeu potiùs polluebatur, quum inceſti Principis ſtatuis permixta deorum simulacra ſorderent. Ergo iſtæ quidem æreæ & paucæ manent, manebuntque quamdiu templum ipſum: illæ autem aureæ & innumerabiles ſtrage & ruinâ publico gaudio litaverunt. Juvabat illidere ſolo ſuperbissimos vultus, inſtare ferro, ſævire ſecuribus, ut si singulos ictus ſanguis dolorque ſequeretur. Nemo tam temperans gaudii feræque lætitiæ, quin inſtar ultionis videretur cernere laceros artus, truncata membra; poſtremò truces horrendaſque imagines objectas excoctaſque flammis; ut ex illo terrore & minis in uſum hominum ac voluptates ignibus mutarentur. Simili reverentiâ, Cæſar, non apud genium tuum bonitati tuæ gratias agi, ſed apud numen Jovis optimi maximi pateris: illi debere nos quidquid tibi debeamus, illius quod benefacias muneris eſſe qui te dedit. Antè quidem ingentes hoſtiarum greges per Capitolinum iter, magnâ ſuî parte velut intercepti, devertere viâ cogebantur, quum ſævissimi domini atrocissima effigies tanto victimarum cruore coleretur, quantum ipſe humani ſanguinis profundebat.

LIII. Omnia, Patres conſcripti, quæ de aliis Principibus a me aut dicuntur aut dicta ſunt, eò pertinent ut oſtendam, quàm longâ conſue-

Digitized by Google

tudine corruptos depravatoſque mores principatûs Parens noſter reformet & corrigat: alioquin nihil non parum gratè sine comparatione laudatur. Præterea hoc primum erga optimum imperatorem piorum civium officium eſt, inſequi dissimiles. Neque enim ſatis amarint bonos Principes, qui malos ſatis non oderint. Adjice, quòd imperatoris noſtri non aliud amplius, ac diffusius meritum eſt, quàm quòd inſectari malos Principes tutum eſt. An excidit dolori noſtro modò vindicatus Nero? permitteret, credo, famam vitamque ejus carpi, qui mortem ulciſcebatur; nec ut in ſe dicta interpretaretur, quæ de simillimo dicerentur. Quare ego, Cæſar, muneribus tuis omnibus comparo, multis antepono, quòd licet nobis & in præteritum de malis imperatoribus quotidie vindicari, & futuros ſub exemplo præmonere, nullum locum, nullum eſſe tempus, quo funeſtorum Principum manes a poſterorum exſecrationibus conquieſcant. Quò conſtantiùs, Patres conſcripti, & dolores noſtros & gaudia proferamus: lætemur his quibus fruimur; ingemiſcamus illis quæ patiebamur. Simul utrumque faciendum eſt ſub bono Principe. Hoc ſecreta noſtra, hoc ſermones, hoc ipſæ gratiarum actiones agant, memineríntque sic maximè laudari incolumem imperatorem, si priores ſecus meriti reprehendantur. Nam quum de malo Principe poſteri tacent, manifeſtum eſt eadem facere præſentem.

LIV. Ecquis jam locus miſeræ adulationis manebat ignarus, quum laudes imperatorum ludis etiam & commissionibus celebrarentur, ſaltarenturque; atque in omne ludibrium effe-

Digitized by Google

minatis vocibus, modis, geſtibus frangerentur? Sed illud indignum, quòd eodem tempore in ſenatu & in ſcena, ab hiſtrione & a conſule laudabantur. Tu procul a tui cultu ludicras artes removiſti. Seria ergo te carmina, honorque æternus annalium, non hæc brevis & pudenda prædicatio colit: quin etiam tantò majore conſenſu in venerationem tui theatra ipſa conſurgent, quantò magis de te ſcenæ silebunt. Sed quid ego iſtud admiror, quum eos quoque honores, qui tibi a nobis offeruntur, aut delibare parcissimè, aut omnino ſoleas recuſare? Nihil antè tam vulgare, tam parvum in ſenatu agebatur, ut non laudibus Principum immorarentur, quibuſcumque cenſendi necessitas accidiſſet. De ampliando numero gladiatorum, aut de inſtituendo collegio fabrorum conſulebamur, & quasi prolatis imperii finibus; nunc ingentes arcus, exceſſuroſque templorum faſtigium titulos, nunc menſes etiam, nec hos singulos, nomini Cæſarum dicabamus. Patiebantur illi, &, quasi meruiſſent, lætabantur. At nunc quis noſtrûm, tamquam oblitus ejus de quo refertur, cenſendi officium Principis honore conſumit? Tuæ moderationis hæc laus, conſtantia noſtra; & tibi obſequimur, quòd in curiam, non ad certamen adulationum, ſed ad uſum munuſque juſtitiæ convenimus; hanc simplicitati tuæ veritatique gratiam relaturi, ut te quæ vis, velle, quæ non vis, nolle credamus. Incipimus inde, desinimus ibi, a quo incipi, in quo desini ſub alio Principe non poſſet. Nam pleroſque ex decretis honoribus & alii non receperunt: nemo antè tantus fuit, ut crederetur noluiſſe decerni. Quod ego titulis omnibus ſpeciosius reor,

quando non trabibus aut ſaxis nomen tuum, ſed monumentis æternæ laudis inciditur.

LV. Ibit in ſecula fuiſſe Principem, cui florenti & incolumi numquam nisi modici honores, ſæpius nulli decernerentur. Et ſanè si velimus cum priorum temporum necessitate certare, vincemur. Ingeniosior eſt enim ad excogitandum simulatio veritate, ſervitus libertate, metus amore. Simul quum jampridem novitas omnis adulatione conſumpta sit, non alius erga te novus honor ſupereſt, quàm si aliquando de te tacere audeamus. Age, si quando pietas noſtra silentium rupit, & verecundiam tuam vicit, quæ qualiaque aut decernimus nos, aut tu non recuſas? ut appareat non ſuperbiâ & faſtidio te amplissimos honores repudiare, qui minores non dedigneris. Pulchrius hoc, Cæſar, quàm si recuſares omnes: nam recuſare omnes, ambitionis; moderationis eſt, eligere parcissimos. Quo temperamento & nobis & ærario conſulis; nobis quidem, quòd omni liberas ſuſpicione; ærario autem, quòd ſumptibus ejus adhibes modum, ut qui exhauſtum non sis innocentium bonis repleturus. Stant igitur effigies tuæ, quales olim ob egregia in rempublicam merita privatis dicabantur. Viſuntur eadem e materia Cæſaris ſtatuæ, quâ Brutorum, quâ Camillorum: nec diſcrepat cauſa. Illi enim reges hoſtemque victorem mœnibus depulerunt; hic regnum ipſum, quæque alia captivitas gignit, arcet ac ſubmovet, ſedemque obtinet Principis, ne sit domino locus. Ac mihi intuenti ſapientiam tuam, minùs mirum videtur, quòd mortales iſtos caducoſque titulos aut depreceris, aut temperes. Scis enim ubi

vera Principis, ubi ſempiterna ſit gloria; ubi ſint honores in quos nihil flammis, nihil ſenectuti, nihil ſucceſſoribus liceat. Arcus enim & ſtatuas, aras etiam templaque demolitur & obſcurat oblivio, negligit carpitque poſteritas: contrà contemptor ambitionis, & infinitæ poteſtatis domitor ac frenator animus, ipsâ vetuſtate floreſcit; nec ab ullis magis laudatur, quàm quibus minimè neceſſe eſt. Præterea ut quiſque factus eſt Princeps, extemplo fama ejus, incertum bona an mala, ceterùm æterna eſt. Non ergo perpetua Principi fama, quæ invitum manet, ſed bona concupiſcenda eſt. Ea porro non imaginibus & ſtatuis, ſed virtute ac meritis prorogatur. Quin etiam leviora hæc, formam Principis figuramque, non aurum meliùs vel argentum, quàm favor hominum exprimat teneatque: quod quidem prolixè tibi cumulatéque contingit, cujus lætissima facies, & amabilis vultus, in omnium civium ore, oculis, animo ſedet.

LVI. Adnotaſſe vos credo, P. C. jamdudum me non eligere quæ referam. Propoſitum eſt enim mihi Principem laudare, non Principis facta. Nam laudabilia multa etiam mali faciunt; ipſe laudari, nisi optimus, non poteſt. Quare non alia major, Imperator Auguſte, gloria tua, quàm quòd agentibus tibi gratias nihil velandum eſt, nihil omittendum eſt. Quid eſt enim in principatu tuo, quod cujuſquam prædicatio vel transilire vel prætervehi debeat? quod momentum, quod immo temporis punctum aut beneficio ſterile, aut vacuum laude? Non omnia ejuſmodi, ut is optimè te laudaſſe videatur, qui narraverit fidelissimè? Quò fit

Digitized by Google

ut propè in immenſum diffundatur oratio mea;
& necdum de biennio loquor. Quàm multa dixi de moderatione & quantò plura adhuc reſtant! ut illud quòd ſecundum conſulatum recepiſti, quia Princeps & pater deferebat. At poſtquam ad te imperii ſummam, & quum omnium rerum, tum etiam tui poteſtatem dii transtulerunt, tertium conſulatum recuſaſti, quum agere tam bonum conſulem poſſes. Magnum eſt differre honorem; gloriam majus. Geſtum conſulatum mirer, an non receptum? Geſtus non in hoc urbis otio & intimo sinu pacis, ſed juxta barbaras gentes; ut illi ſolebant quibus erat moris paludamento mutare prætextam, ignotaſque terras victoriâ ſequi. Pulchrum imperio, glorioſum tibi, quum te ſocii atque amici ſua in patria, ſuis in ſedibus adierunt. Decora facies conſulis, multa poſt ſecula tribunal viridi ceſpite exſtructum, nec faſcium tantùm, ſed pilorum ſignorumque honore circumdatum. Augebant majeſtatem præsidentis diversi poſtulantium habitus, ac diſſonæ voces, raraque sine interprete oratio. Magnificum eſt civibus jura; quid hoſtibus reddere? ſpecioſum certam fori pacem; quid immanes campos ſellâ curuli, victoriſque veſtigio premere? imminere minacibus ripis tutum quietumque; quid ſpernere barbaros fremitus, hoſtilemque terrorem non armorum magis, quàm togarum oſtentatione compeſcere? Itaque non te apud imagines, ſed ipſum præſentem audientemque conſalutabant imperatorem, nomenque, quod alii domitis hoſtibus, tu contemptis merebare.

LVII. Hæc laus acti conſulatûs; illa dilati, quòd adhuc initio principatûs, ut jam exſatia-

tus honoribus & expletus, conſulatum recuſaſti, quem novi imperatores deſtinatum aliis in ſe transferebant. Fuit etiam qui in principatûs ſui fine conſulatum, quem dederat ipſe, magna ex parte jam geſtum extorqueret & raperet. Hoc ergo honore, quem & incipientes Principes & desinentes adeo concupiſcunt ut auferant, tu otioſo ac vacante privatis ceſſiſti. Invidioſuſne erat tibi tertius conſulatus, aut Principi primus? Nam ſecundum imperator quidem, ſub imperatore tamen iniſti; nihilque imputari in eo vel honori poteſt vel exemplo, nisi obſequium. Ita verò, quæ civitas quinquies, atque etiam ſexies conſules vidit, non illos qui exſpirante jam libertate per vim ac tumultum creabantur, ſed quibus ſepoſitis & abſentibus in rura ſua conſulatus ferebantur; in hac civitate tertium conſulatum Princeps generis humani ut prægravem recuſaſti? Tantóne Papyriis etiam & Quintiis moderatior Auguſtus, & Cæſar, & pater patriæ? At illos reſp. ciebat: quid? te non eadem reſpublica? non ſenatus? non conſulatus ipſe, qui sibi tuis humeris attolli & augeſcere videtur?

LVIII. Non te ad exemplar ejus voco, qui continuis conſulatibus fecerat longum quemdam & sine diſcrimine annum: his te confero, quos certum eſt, quoties conſules fuerunt, non sibi præſtitiſſe. Erat in ſenatu ter conſul, quum tu tertium conſulatum recuſabas. Oneroſum neſcio quid verecundiæ tuæ conſenſus noſter indixerat, ut Princeps toties conſul eſſes, quoties ſenator tuus. Nimiâ modeſtiâ iſtud etiam privatus recuſaſſes. An conſularis viri triumphaliſque filius quum tertiò conſul creatur,

Digitized by Google

adſcendit? non debitum hoc illi? non vel ſola generis claritate promeritum? Contigit ergo privatis aperire annum, faſtoſque reſerare; & hoc quoque redditæ libertatis indicium fuit, quòd conſul alius quàm Cæſar eſſet. Sic exactis regibus cœpit liber annus: sic olim ſervitus pulſa, privata faſtis nomina induxit. Miſeros ambitionis, qui ita conſules ſemper, ut ſemper Principes erant! Quamquam non ambitio magis, quàm livor & malignitas videri poteſt, omnes annos possidere, ſummumque illud purpuræ decus non nisi præcerptum præfloratumque tranſmittere. Tuam verò magnanimitatem, an modeſtiam, an benignitatem priùs mirer? Magnanimitas fuit expetito ſemper honore abſtinere; modeſtia cedere; benignitas per alios frui.

LIX. Sed jam tempus eſt te ipsi conſulatui præſtare, ut majorem eum ſuſcipiendo gerendoque facias. Nam ſæpius recuſare; ambiguam ac potiùs illam interpretationem habet, tamquam minorem putes. Tu quidem ut maximum recuſaſti: ſed hoc perſuadere nemini poteris, nisi aliquando & non recuſaveris. Quum arcus, quum tropæa, quum ſtatuas deprecaris, tribuenda eſt verecundiæ tuæ venia: illa enim ſanè tibi dicantur. Nunc verò poſtulamus ut futuros Principes doceas inertiæ renuntiare, pauliſper delicias differre, pauliſper & ſaltem ad brevissimum tempus, ex illo felicitatis ſomno velut excitari; induere prætextam, quam quum dare poſſent, occuparint; adſcendere curulem quam detineant; eſſe denique quod concupierunt; nec ideo tantùm velle conſules fieri, ut fuerint. Geſſiſti alterum conſulatum,

Digitized by Google

ſcio : illum exercitibus, illum provinciis, illum etiam exteris gentibus poteris imputare ; non potes nobis. Audivimus quidem te omne munus conſulis obiiſſe, ſed audivimus. Diceris juſtissimus, humanissimus, patientissimus fuiſſe, ſed diceris : æquum eſt aliquando nos judicio noſtro, noſtris oculis, non famæ ſemper & rumoribus credere. Quouſque abſentes de abſente gaudebimus ? Liceat experiri an aliquid ſuperbiæ tibi ille ipſe ſecundus conſulatus attulerit. Multum in commutandis moribus hominum medius annus valet, in Principum plus. Didicimus quidem, cui virtus aliqua contingat, omnes ineſſe : cupimus tamen experiri an nunc quoque una eademque res sit, bonus conſul & bonus Princeps. Nam præter id quod eſt arduum, duas, eaſque simul capere poteſtates ſummas, tum ineſt utrique nonnulla diversitas, quum Principem quàm simillimum eſſe privato, conſulem quàm dissimillimum deceat.

LX. Atque ego video proximo anno conſulatûs recuſandi hanc præcipuam fuiſſe rationem, quòd eum abſens gerere non poteras : ſed jam urbi votiſque publicis redditus, quid eſt in quo magis sis approbaturus, quæ quantaque fuerint quæ desiderabamus ? Parum eſt ut in curiam venias, nisi & convoces ; ut intersis ſenatui, nisi & præsideas ; ut cenſentes audias, nisi & perroges. Vis illud auguſtissimum conſulum aliquando tribunal majeſtati ſuæ reddere ? adſcende. Vis conſtare reverentiam magiſtratibus, legibus auctoritatem, modeſtiam poſtulantibus ? adi. Quod enim intereſſet reip. si privatus eſſes, conſulem te haberet tantùm, an & ſenatorem ; hoc nunc ſcito intereſſe, Principem te habeat

tantùm, an & conſulem. His tot tantiſque rationibus, quamquam multùm reluctata verecundia Principis noſtri tandem tamen cessit. At quemadmodum cessit? Non ſe ut privatis, ſed ut privatos pares sibi faceret. Recepit enim tertium conſulatum, ut daret. Noverat moderationem hominum, noverat pudorem, qui non ſuſtinerent tertiò conſules eſſe, nisi cum ter conſule. Bellorum iſtud ſociis olim, periculorum conſortibus, parcè tamen tribuebatur, quod tu singularibus viris, ac de te quidem bene ac fortiter, ſed in toga meritis præſtitiſti. Utriuſque curâ, utriuſque vigilantiâ obſtrictus es, Cæſar. Sed in Principe rarum ac prope inſolitum eſt, ut ſe putet obligatum, aut si putet, amet. Debes ergo, Cæſar, & ſolvis. Sed quum ter conſules facis, non tibi magnus Princeps, ſed non ingratus amicus videris. Quin etiam perquam modica quædam civium merita fortunæ tuæ viribus in majus extollis. Efficis enim ut tantum tibi quiſque præſtitiſſe videatur, quantum a te recipit. Quid iſti benignitati precer? nisi ut ſemper obliges, obligeris; incertumque facias, utrum magis expediat civibus tuis debere tibi, an præſtitiſſe.

LXI. Equidem illum antiquum ſenatum contueri videbar, quum ter conſule assidente, tertiò conſulem designatum rogari ſententiam cernerem. Quanti tunc illi, quantuſque tu? Accidit quidem ut corpora quamlibet ardua & excelſa procerioribus admota decreſcant; item ut altiſsimæ civium dignitates collatione faſtigii tui quasi deprimantur; quantóque propiùs ad magnitudinem tuam adſcenderint, tantum etiam a ſua deſcendiſſe videantur. Illos tamen tu, quamquam

quam non potuiſti tibi æquare quum velles, adeo in edito collocaſti, ut tantum ſuper ceteros, quantum infra te cernerentur. Si unius tertium conſulatum eumdem in annum, in quem tuum, contuliſſes, ingentis animi ſpecimen haberetur. Ut enim felicitatis eſt, quantum velis poſſe, ſic magnitudinis, velle quantum possis. Laudandus quidem & ille, qui tertium conſulatum meruit; ſed magis ſub quo meruit: magnus memorandusque qui tantum præmium cepit, ſed major qui capienti dedit. Quid, quòd duos pariter tertio conſulatu, duos collegas tui ſanctitate decoraſti? ut ſit nemini dubium, hanc tibi præcipuam cauſam fuiſſe extendendi conſulatûs tui, ut duorum conſulatus amplecteretur, collegamque te non uni daret. Uterque nuper conſulatum alterum geſſerat a patre tuo, id eſt, quantò minùs quàm a te datum: utriuſque adhuc oculis paulò antè dimissi faſces oberrabant: utriuſque ſolennis ille lictorum & prænuntius clamor auribus inſederat; quum rurſus curulis, rurſuſque purpura: ut olim quum hoſtis in proximo, & in ſummum diſcrimen adducta reſpub. expertum honoribus virum poſceret, non conſulatus hominibus iiſdem, ſed iidem homines conſulatibus reddebantur. Tanta tibi benefaciendi vis, ut indulgentiam tuam necessitas æmuletur. Modò prætextas exſuerant, reſumant: modò lictores abire juſſerant, revocent: modò gratulantes amici receſſerant, revertantur. Hominiſne iſtud ingenium eſt, hominis poteſtas, renovare gaudia, redintegrare lætitiam, nullamque requiem gratulationibus dare; neque alia repetendis conſulatibus intervalla permittere, nisi dum finiuntur? Facias iſta ſemper, nec umquam in hoc opere aut ani-

mus tuus aut fortuna laſſetur : des quàm plurimis tertios conſulatus, & quum plurimis tertios conſulatus dederis, ſemper tamen plures, quibus debeas, ſupersint.

LXII. Omnium quidem beneficiorum, quæ merentibus tribuuntur, non ad ipſos gaudium majus, quàm ad similes redundat : præcipuè tamen ex horum conſulatu non ad partem aliquam ſenatûs, ſed ad totum ſenatum tanta lætitia pervenit, ut eumdem honorem omnes sibi & dediſſe & accepiſſe videantur. Nempe enim hi ſunt quos ſenatus, quum publicis ſumptibus minuendis optimum quemque præficeret, elegit, & quidem primos. Hoc eſt igitur, hoc eſt quod penitus illos ànimo Cæſaris insinuavit. An parum ſæpe experti ſumus hanc eſſe rerum conditionem, ut ſenatûs favor apud Principem aut prosit aut noceat ? Nonne paulò antè nihil magis exitiale erat, quàm illa Principis cogitatio ? Hunc ſenatus probat, hic ſenatui carus eſt. Oderat quos nos amaremus ; ſed & nos, quos ille. Nunc inter Principem ſenatumque dignissimi cujuſque caritate certatur : demonſtramus invicem, credimus invicem; quodque maximum amoris mutui signum eſt, eoſdem amamus. Proinde, P. C. favete apertè, diligite conſtanter. Non jam dissimulandus eſt amor, ne noceat ; non premendum odium, ne prosit. Eadem Cæſar, quæ ſenatus, probat improbatque : vos ille præſentes, vos etiam abſentes in consilio habet. Tertiò conſules fecit, quos vos elegeratis, & fecit hoc ordine quo electi a vobis erant. Magnus uterque honor veſter, sive eoſdem maximè diligit, quos ſcit vobis eſſe carissimos ; sive illis neminem præfert, quamvis aliquem magis amet. Proposita ſunt ſenioribus præ-

Digitized by Google

mia, juvenibus exempla : adeant, frequentent ſecuras tandem ac patentes domos. Quiſquis probatos ſenatui viros ſuſpicit, hic maximè Principem promeretur. Sibi enim accreſcere putat, quod cuique adſtruatur ; nullamque in eo gloriam ponit, quòd sit omnibus major, nisi maximi fuerint, quibus major eſt. Perſta, Cæſar, in iſta ratione propositi, taleſque nos crede, qualis fama cujuſque eſt : huic aures, huic oculos intende. Ne reſpexeris clandeſtinas exiſtimationes, nulliſque magis quàm audientibus insidiantes ſuſurros. Meliùs omnibus quàm singulis creditur : singuli enim decipere & decipi poſſunt ; nemo omnes, neminem omnes fefellerunt.

LXIII. Revertor jam ad conſulatum tuum ; etsi ſunt quædam ad conſulatum quidem pertinentia, ante conſulatum tamen, in primis quòd comitiis tuis interfuiſti, candidatus non conſulatûs tantùm, ſed immortalitatis & gloriæ, & exempli quod ſequerentur boni Principes, mali mirarentur. Vidit te populus Romanus in illa vetere poteſtatis ſuæ ſede : perpeſſus es longum illud carmen comitiorum, nec jam irridendam moram ; conſulque sic factus es, ut unus ex nobis, quos facis conſules. Quotuſquiſque Principum antecedentium honorem iſtum aut conſulatui habuit, aut populo ? Non alii marcidi ſomno, heſternâque cœnâ redundantes, comitiorum ſuorum nuntios opperiebantur ? Alii ſanè pervigiles & inſomnes, ſed intra cubilia ſua illis ipsis conſulibus, a quibus conſules renuntiabantur, exsilia & cædem machinabantur. O prava & inſcia veræ majeſtatis ambitio, concupiſcere honorem quem dedigneris ; dedignari quem concupieris ! quumque ex proximis hortis campum & comitia pro-

Digitized by Google

ſpectes, sic ab illis abeſſe, tamquam Danubio Rhenoque dirimare! Averſeris tu honori tuo ſperata ſuffragia, renuntiarique te conſulem jussiſſe contentus, liberæ civitati ne simulationem quidem ſerves? Abſtineas denique comitiis abſtruſus atque abditus, quasi illic tibi non conſulatus detur, ſed abrogetur imperium? Hæc perſuasio ſuperbissimis dominis erat, ut sibi viderentur Principes eſſe desinere, si quid facerent tamquam ſenatores. Plerique tamen non tam ſuperbiâ quàm metu quodam ſubmovebantur. An ſtuprorum sibi, inceſtarumque noctium conſcii auſpicia polluere, ſacratumque campum nefario auderent contaminare veſtigio? Non adeo deos hominesque contempſerant, ut in illa ſpeciosissima ſede hominum deorumque conjectos in ſe oculos ferre ac perpeti poſſent. Tibi contrà & moderatio tua ſuasit & ſanctitas, ut te & religioni deorum & judiciis hominum exhiberes. Alii conſulatum antè quàm acciperent, tu & dum accipis meruiſti.

LXIV. Peracta erant ſolennia comitiorum, si Principem cogitares; jamque ſe omnis turba commoverat, quum tu, mirantibus cunctis, accedis ad conſulis ſellam: adigendum te præbes in verba Principibus ignota, nisi quum jurare cogerent alios. Vides quàm neceſſarium fuerit conſulatum non recuſare? Non putaſſemus iſtud facturum te fuiſſe, si recuſaſſes. Stupeo, P. C. necdum ſatis aut oculis meis aut auribus credo; atque identidem me an audierim, an viderim, interrogo. Imperator ergo, & Cæſar, & Auguſtus, Pontifex maximus, ſtetit ante gremium conſulis; ſeditque conſul, Principe ante ſe ſtante; & ſedit inturbatus, interritus, & tamquam

Digitized by Google

ita fieri ſoleret. Quin etiam ſedens ſtanti præivit jusjurandum ; & ille juravit, expreſſit, explanavitque verba, quibus caput ſuum, domum ſuam, ſi ſciens fefelliſſet, deorum iræ conſecraret. Ingens, Cæſar, & par gloria tua, ſive fecerint iſtud poſtea Principes, ſive non fecerint. Ullane ſatis prædicatio digna eſt, idem tertiò conſulem feciſſe quod primò ? idem Principem quod privatum ? idem imperatorem quod ſub imperatore ? Neſcio jam, neſcio pulchriuſne ſit iſtud, quod præeunte nullo, an hoc, quod alio præeunte juraſti.

LXV. In roſtris quoque ſimili religione ipſe te legibus ſubjeciſti ; legibus, Cæſar, quas nemo Principi ſcripsit. Sed tu nihil amplius vis tibi licere, quàm nobis : ſic fit ut nos tibi plus velimus. Quod ego nunc primùm audio, nunc primùm diſco, non eſt Princeps ſuper leges, ſed leges ſuper Principem ; idemque Cæſari conſuli, quod ceteris, non licet. Jurat in legem attendentibus diis (nam cui magis quàm Cæſari attendant ?) jurat obſervantibus his, quibus idem jurandum eſt, non ignarus alioquin nemini religiosiùs quod juraverit cuſtodiendum, quàm cujus maximè intereſt non pejerare. Itaque & abiturus conſulatu juraſti te nihil contra leges feciſſe. Magnum hoc erat quum promitteres ; majus, poſtquam præſtitiſti. Jam toties procedere in roſtra, inadſcenſumque illum ſuperbiæ Principum locum terere, hìc ſuſcipere, hìc ponere magiſtratus, quàm dignum te, quámque diverſum conſuetudine illorum, qui pauculis diebus geſtum conſulatum, immo non geſtum, abjiciebant per edictum ! Hoc iis pro concione, pro roſtris, pro jurejurando ; ſcilicet ut primis extrema con-

gruerent, utque hoc ſolo intelligerentur ipſi conſules fuiſſe, quòd alii non fuiſſent.

LXVI. Non tranſilivi, P. C. Principis noſtri conſulatum, ſed eumdem in locum contuli quidquid de jurejurando dicendum erat. Neque enim, ut in ſterili jejunaque materia, eamdem ſpeciem laudis diducere ac ſpargere, atque identidem tractare debemus. Illuxerat primus conſulatûs tui dies, quo tu curiam ingreſſus, nunc ſingulos, nunc univerſos adhortatus es reſumere libertatem, capeſſere quaſi communis imperii curas, invigilare publicis utilitatibus, & inſurgere. Omnes ante te eadem iſta dixerunt, nemini tamen ante te creditum eſt. Erant ſub oculis naufragia multorum, quos inſidioſâ tranquillitate provectos improviſus turbo perculerat. Quod enim tam infidum mare, quàm blanditiæ Principum illorum, quibus tanta levitas, tanta fraus, ut facilius eſſet iratos quàm propitios habere? Te verò ſecuri & alacres quò vocas ſequimur. Jubes eſſe liberos? erimus. Jubes quæ ſentimus promere in medium? proferemus. Neque enim adhuc ignaviâ quâdam & inſito torpore ceſſavimus. Terror, & metus, & miſera illa ex periculis facta prudentia monebat; ut a repub. (erat autem omnino nulla reſpublica) oculos, aures, animos averteremus. At nunc tuâ dexterâ tuiſque promiſſis freti & innixi, obſepta diutinâ ſervitute ora reſeramus, frenatamque tot malis linguam reſolvimus. Vis enim tales eſſe nos, quales jubes; nihilque exhortationibus tuis fucatum, nihil ſubdolum denique, quod credentem fallere paret, non ſine periculo fallentis. Neque enim umquam deceptus eſt Princeps, niſi qui priùs ipſe decepit.

Digitized by Google

LXVII. Equidem hunc parentis publici ſenſum quum ex oratione ejus, tum pronuntiatione ipsâ perſpexiſſe videor. Quæ enim illa gravitas ſententiarum! quàm inaffectata veritas verborum! quæ aſſeveratio in voce! quæ affirmatio in vultu! quanta in oculis, habitu, geſtu, toto denique corpore fides! Tenebit ergo ſemper quod ſuaſerit, ſcietque nos, quoties libertatem quam dedit experiemur, sibi parere. Nec verendum eſt, ne incautos putet, si fidelitate temporum conſtanter utamur, quos meminit ſub malo Principe aliter vixiſſe. Nuncupare vota & pro æternitate imperii, & pro ſalute Principum, immo pro ſalute Principum, ac propter illos pro æternitate imperii ſolebamus. Hæc pro imperio noſtro in quæ sint verba ſuſcepta operæ pretium eſt adnotare: *Si bene rempub. & ex utilitate omnium rexeris.* Digna vota quæ ſemper ſuſcipiantur, ſemperque ſolvantur. Egit cum diis, ipſo te auctore, Cæſar, reſpub. ut te ſoſpitem incolumemque præſtarent, si tu ceteros præſtitiſſes; si contrà, illi quoque a cuſtodia tui capitis oculos dimoverent; teque relinquerent votis quæ non palam ſuſciperentur. Alii ſe ſuperſtites reipubl. optabant faciebantque: tibi ſalus tua inviſa eſt, si non sit cum reipub. ſalute conjuncta. Nihil pro te pateris optari, nisi expediat optantibus, omnibuſque annis in consilium de te deos mittis, exigiſque, ut ſententiam ſuam mutent, si talis eſſe desieris, qualis electus es. Sed tu ingenti conſcientiâ, Cæſar, paciſceris cum diis, ut te, si mereberis, ſervent, quum ſcias, an merearis, neminem magis quàm deos ſcire. Nonne vobis, P. C. hæc diebus ac noctibus agitare ſecum videtur? Ego quidem in me, si omnium utilitas ita poſceret, etiam præfecti ma-

Digitized by Google

num armavi : ſed ne deorum quidem aut iram aut negligentiam deprecor : quæſo immo & obteſtor, ut ne umquam pro me vota reſpubl. invita ſuſcipiat ; aut si ſuſceperit invita, ne debeat.

LXVIII. Capis ergo, Cæſar, ſalutis tuæ gloriosissimum fructum ex conſenſu deorum. Nam quum excipias, ut ita demum te dii ſervent, *ſi bene rempub. & ex utilitate omnium rexeris*, certus es te bene rempub. gerere, quum ſervent. Itaque ſecurus tibi & lætus dies exit, qui Principes alios curâ & metu diſtinebat, quum ſuſpensi & attoniti, parumque confisi patientiâ noſtrâ, hinc atque inde publicæ ſervitutis nuntios exſpectarent ; ac si fortè aliquos flumina, nives, venti præpediſſent, ſtatim hoc illud eſſe credebant, quod merebantur : nec erat diſcrimen ullum pavoris, propterea quòd quum a malo Principe tamquam ſucceſſor timeatur quiſquis eſt dignior, quum sit nemo non dignior, omnes timentur. Tuam ſecuritatem non mora nuntiorum, non litterarum tarditas differt : ſcis tibi ubique jurari, quum ipſe juraveris omnibus. Nemo hoc non sibi præſtat. Amamus quidem te in quantum mereris : iſtud tamen non tui facimus amore, ſed noſtri ; nec umquam illuceſcat dies, quo pro te nuncupet vota non utilitas noſtra, ſed fides, Cæſar. Turpis tutela Principis, cui poteſt imputari. Queri libet quòd in ſecreta noſtra non inquirant Principes, nisi quos odimus. Nam si eadem cura bonis, quæ malis eſſet, quàm ubique admirationem tui, quod gaudium exſultationemque deprehenderes ! quos omnium cum conjugibus ac liberis, quos etiam cum domeſticis aris fociſque ſermones ! Scires mollisſimis iſtis auribus parci. Et alioquin quum sint odium amorque contraria, hoc perquam simile

habent, quòd ibi intemperantiùs amamus bonos Principes, ubi liberiùs malos odimus.

LXIX. Cepiſti tamen & affectûs noſtri & judicii experimentum, quantum maximum præſens capere potuiſti, illo die, quo ſollicitudini pudorique candidatorum ita conſuluiſti, ne ullius gaudium alterius triſtitia turbaret. Alii cum lætitia, alii cum ſpe receſſerunt: multis gratulandum, nemo conſolandus fuit. Nec ideo ſegniùs juvenes noſtros exhortatus es, ſenatum circumirent, ſenatui ſupplicarent, atque ita a Principe ſperarent honores, si a ſenatu petiſſent. Quo quidem in loco, si quibus opus exemplo, adjeciſti ut te imitarentur. Arduum, Cæſar, exemplum, & quod imitari non magis quiſque candidatorum quàm Principum possit. Quis enim vel uno die reverentior ſenatûs candidatus, quàm tu quum omni vitâ, tum illo ipſo tempore, quo judicas de candidatis? An aliud a te quàm ſenatûs reverentia obtinuit, ut juvenibus clarissimæ gentis debitum generi honorem, ſed antequam deberetur, offerres? Tandem ergo nobilitas non obſcuratur, ſed illuſtratur a Principe: tandem illos ingentium virorum nepotes, illos poſteros libertatis, nec terret Cæſar, nec pavet: quinimmo feſtinatis honoribus amplificat atque auget, & majoribus ſuis reddit. Si quid uſquam ſtirpis antiquæ, si quid residuæ claritatis, hoc amplexatur & refovet, & in uſum reipub. promit. Sunt in honore hominum, & in honore famæ magna nomina ex tenebris oblivionis, indulgentiâ Cæſaris, cujus hæc intentio eſt, ut nobiles & conſervet & efficiat.

LXX. Præfuerat provinciæ quæſtor unus ex candidatis, in quem ea civitas amplissima redi-

tus egregiâ conſtitutione fundaverat. Hoc ſenatui allegandum putaſti. Cur enim te Principe, qui generis tui claritatem virtute ſuperaſti, deterior eſſet conditio eorum, qui poſteros habere nobiles mererentur, quàm eorum, qui parentes habuiſſent? O te dignum, qui de magiſtratibus noſtris ſemper hæc nunties, nec pœnis malorum, ſed bonorum præmiis bonos facias! Accenſa eſt juventus, erexitque animos ad æmulandum, quod laudari videbat; nec fuit quiſquam quem non hæc cogitatio ſubiret, quum ſciret, quidquid a quoque in provinciis bene fieret, omnia te ſcire. Utile eſt, Cæſar, & ſalutare præſidibus provinciarum, hanc habere fiduciam, paratum eſſe ſanctitati, & induſtriæ ſuæ maximum præmium, indicium Principis, ſuffragium Principis. Adhuc autem quamlibet sincera rectaque ingenia, etsi non detorquebat, hebetabat tamen miſera, ſed vera reputatio: Vides enim, si quid bene fecero, ſciet Cæſar? aut si ſcierit, teſtimonium reddet? Ita eadem illa ſeu negligentia ſeu malignitas Principum, quum malè conſultis impunitatem, rectè factis nullum præmium polliceretur, nec illos a crimine, & hos deterrebat a laude. At nunc, si bene aliquis provinciam rexerit, huic quæsita virtute dignitas offertur. Patet enim omnibus honoris & gloriæ campus: ex hoc quiſque quod cupit petat, & aſſecutus sibi debeat. Provinciis quoque in poſterum & injuriarum metum & accuſandi neceſſitatem remiſiſti. Nam si profuerint, quibus gratias egerint, de nullo queri cogentur. Et alioquin nihil magis prodeſſe candidato ad ſequentes honores, quàm peractos. Optimè magiſtratus magiſtratu, honore honor petitur. Volo ego, qui provin-

ciam rexerit, non tantùm codicillos amicorum, nec urbanâ conjuratione eblanditas preces, ſed decreta coloniarum, decreta civitatum alleget; ut ſuffragiis conſularium virorum urbes, populi, gentes inſerantur. Efficaciſſimum pro candidato genus eſt rogandi, gratias agere.

LXXI. Jam quo aſſenſu ſenatûs, quo gaudio exceptum eſt! quum candidatis, ut quemque nominaveras, oſculo occurreres, devexus quidem in planum, & quaſi unus ex gratulantibus. Te mirer magis, an improbem illos qui effecerunt, ut iſtud magnum videretur, quum velut affixi curulibus ſuis manum tantùm, & hanc cunctanter & pigre, & imputantibus ſimiles promerent? Contigit ergo oculis noſtris inſolita antè facies, Princeps & candidatus, æqui tum & ſimul ſtantes; intueri parem accipientibus honorem qui dabat. Quod factum tuum a cuncto ſenatu quàm verâ acclamatione celebratum eſt! *Tantò major! tantò auguſtior!* Nam cui nihil ad augendum faſtigium ſupereſt, hic uno modo creſcere poteſt, si ſe ipſe ſubmittat, ſecurus magnitudinis ſuæ. Neque enim ab ullo periculo fortuna Principum longiùs abeſt, quàm humilitatis. Mihi quidem non tam humanitas tua, quàm intentio ejus admirabilis videbatur. Quippe quum orationi oculos, vocem, manum commodares, ut si alii eadem iſta mandaſſes, omnes comitatis numeros obibas. Atque etiam quum ſuffragatorum nomina honore quo ſolent exciperentur, tu quoque inter excipientes eras, & ex ore Principis ille ſenatorius aſſenſus audiebatur; quodque apud Principem perhibere teſtimonium merentibus gaudebamus, perhibebatur a Principe. Faciebas ergo, quum diceres, optimos;

Digitized by Google

nec ipſorum modò vita a te, ſed judicium ſenatûs comprobabatur, ornarique ſe, non illos magis quos laudabas, lætabatur.

LXXII. Nam quod precatus es, ut illa ipſa ordinatio comitiorum *bene ac feliciter eveniret nobis, reipublicæ, tibi*, nonne tale eſt, ut nos hunc ordinem votorum convertere debeamus? deos denique obſecrare, ut omnia quæ facis, quæque facies, proſperè cedant tibi, reipub. nobis? vel, si breviùs sit optandum, ut uni tibi, in quo & reſpub. & nos ſumus? Fuit tempus, ac nimiùm diu fuit, quo alia adverſa, alia ſecunda Principi & nobis: nunc communia tibi nobiſcum tam læta quàm triſtia; nec magis sine te nos eſſe felices, quàm tu sine nobis potes. An si poſſes, in fine votorum adjeciſſes, *ut ita precibus tuis dii annuerent, ſi judicium noſtrum mereri perſeveraſſes?* Adeo nihil tibi amore civium antiquius, ut antè a nobis, deinde a diis, atque ita ab illis amari velis, si a nobis ameris. Et ſanè priorum Principum exitus docuit, ne a diis quidem amari, nisi quos homines ament. Arduum erat has precationes tuas laudibus adæquare: adæquavimus tamen. Qui amoris ardor, qui ſtimuli, quæ faces illas nobis acclamationes ſubjecerunt? Non noſtri, Cæſar, ingenii, ſed tuæ virtutis tuorumque meritorum voces fuerunt, quas nulla umquam adulatio invenit, nullus cujuſquam terror expreſsit. Quem sic timuimus, ut hæc fingeremus? quem sic amavimus, ut hæc fateremur? Noſti neceſsitatem ſervitutis. Ecquando simile aliquid audiſti? Ecquando dixiſti? Multa quidem excogitat metus, ſed quæ appareant quæsita ab invitis: aliud ſollicitudinis, aliud ſecuritatis ingenium eſt: alia

triſtium inventio, alia gaudentium. Neutrum ſimulationes expreſſerint. Habent ſua verba miſeri, ſua verba felices; utque jam maximè eadem ab utriſque dicantur, aliter dicuntur.

LXXIII. Teſtis ipſe es quæ in omnium ore lætitia: non amictus cuiquam, non habitus quem modò extulerat: inde reſultantia vocibus tecta, nihilque tantis clamoribus ſatis clauſum. Quis tunc non e veſtigio ſuo exsiluit? quis exsiluiſſe ſe ſensit? Multa fecimus ſponte, plura inſtinctu quodam & imperio. Nam gaudio quoque cogendi vis ineſt. Num ergo modum ei tua ſaltem modeſtia impoſuit? Non quantò magis a te reprimebatur, exarsimus? non contumacià, Cæſar: ſed ut in tua poteſtate eſt an gaudeamus, ita in quantum nec in noſtra. Comprobaſti & ipſe acclamationum noſtrarum fidem lacrymarum tuarum veritate. Vidimus humeſcentes oculos tuos, demiſſumque gaudio vultum, tantumque ſanguinis in ore, quantum in animo pudoris. Atque hòc magis incensi ſumus, ut precaremur, ne quando tibi non eadem cauſa lacrymarum; utque numquam frontem tuam abſtergeres. Hoc ipſum has ſedes nos quasi reſponſuras interrogemus, viderintne umquam Principis lacrymas: at ſenatûs ſæpe viderunt. Oneraſti futuros Principes; ſed & poſteros noſtros. Nam & hi a Principibus ſuis exigent ut eadem audire mereantur; & illi quòd non audiant, indignabuntur.

LXXIV. Nihil magis poſſum propriè dicere, quàm quod dictum eſt a cuncto ſenatu: *O te felicem!* Quod quum diceremus, non opes tuas, ſed animum mirabamur. Eſt enim demum vera felicitas, felicitate dignum videri. Sed quum multa illo die dicta ſunt ſapienter & graviter,

Digitized by Google

tum vel in primis hoc : *Crede nobis, crede tibi.* Magnâ hoc fiduciâ noſtri, majore tamen tui diximus. Alius enim fortaſſe alium, ipſum ſe nemo deceperit; introſpiciat modò vitam, ſeque quid mereatur interroget. Proinde dabat vocibus noſtris fidem apud optimum Principem, quod apud malos detrahebat. Quamvis enim faceremus quæ amantes ſolent, illi tamen non amari ſe credebant ſibi. Super hæc precati ſumus : *ut ſic te amarent dii, quemadmodum tu nos.* Quis hoc aut de ſe, aut Principi diceret mediocriter amanti ? Pro nobis ipsis quidem hæc fuit ſumma votorum, *ut nos ſic amarent dii, quomodo tu.* Eſtne verum quod inter iſta clamavimus : *O nos felices !* Quid enim felicius nobis, quibus non jam illud optandum eſt, ut nos diligat Princeps, ſed dii quemadmodum Princeps ? Civitas religionibus dedita, ſemperque deorum indulgentiam promerita, nihil felicitatis ſibi putat adſtrui poſſe, niſi ut dii Cæſarem imitentur.

LXXV. Sed quid ſingula conſector & colligo, quaſi verò aut oratione complecti, aut memoriâ conſequi possim, quæ vos, P. C. ne qua interciperet oblivio, & in publica acta mittenda, & incidenda in ære cenſuiſtis ? Antè orationes Principum tantùm ejuſmodi genere monumentorum mandari æternitati ſolebant : acclamationes quidem noſtræ parietibus curiæ claudebantur. Erant enim, quibus nec ſenatus gloriari, nec Principes poſſent. Has verò & in vulgus exire, & poſteris prodi, quum ex utilitate, tum ex dignitate publica fuit; primùm ut orbis terrarum pietatis noſtræ adhiberetur teſtis & conſcius ; deinde ut manifeſtum eſſet audere nos de bonis maliſque Principibus nòn tantùm poſt ipſos judicare ;

Digitized by Google

poſtremò ut experimento cognoſceretur, & antè nos gratos, ſed miſeros fuiſſe, quibus eſſe nos gratos probare antea non licuit. At quâ contentione, quo niſu, quibus clamoribus expoſtulatum eſt, ne affectus noſtros, ne tua merita ſupprimeres, denique ut in poſterum exemplo provideres! Diſcant & Principes acclamationes veras falſaſque diſcernere, habeantque muneris tui, quòd jam decipi non poterunt. Non inſtruendum illis iter ad bonam famam, ſed non deſerendum: non ſubmovenda adulatio, ſed non reducenda eſt. Certum eſt & quæ facere, & quæ debeant audire, si faciant. Quid nunc ego ſuper ea, quæ ſum cum toto ſenatu precatus, pro ſenatu precer? nisi ut hæreat animo tuo gaudium, quod tunc oculis protuliſti: ames illum diem, & tamen vincas: nova merearis, nova audias. Eadem enim dici nisi ob eadem facta non poſſunt.

LXXVI. Jam quàm antiquum, quàm conſulare, quòd triduum totum ſenatus ſub exemplo tui ſedit, quum interea nihil præter conſulem ageres! Interrogavit quiſque quod placuit: diſſentire, diſcedere, & copiam judicii ſui reipub. facere tutum fuit. Conſulti omnes, atque etiam dinumerati ſumus, vicitque ſententia non prima, ſed melior. At quis antea loqui, quis hiſcere audebat, præter miſeros illos, qui primi interrogabantur? ceteri quidem defixi & attoniti ipſam illam mutam ac ſedentariam aſſentiendi neceſſitatem quo cum dolore animi, quo cum totius corporis horrore perpetiebantur! Unus ſoluſque cenſebat quod ſequerentur omnes, & omnes improbarent, in primis ipſe qui cenſuerat: adeo nulla magis omnibus diſplicent quàm quæ sic fiunt, tamquam omnibus placeant. For-

Digitized by Google

taſſe imperator in ſenatu ad reverentiam ejus componebatur; ceterum egreſſus ſtatim ſe recipiebat in Principem, omniaque conſularia officia abigere, negligere, contemnere ſolebat. Ille verò ita conſul, ut si tantùm conſul foret, nihil infra ſe putabat, nisi quod infra conſulem eſſet. Ac primùm ita domo progrediebatur, ut illum nullus apparatus arrogantiæ principalis, nullus præcurſorum tumultus detineret. Una erat in limine mora, conſultare aves, revererique numinum monitus. Nemo proturbabatur; nemo ſubmovebatur. Tanta viatoribus quies, tantus pudor faſcibus, ut plerumque aliena turba ſubſiſtere & conſulem & Principem cogeret. Ipsius quidem officium tam modicum, tam temperatum, ut antiquus aliquis magnuſque conſul ſub bono Principe incedere videretur.

LXXVII. Iter illi ſæpius in forum, frequenter tamen & in campum. Nam comitia conſulum obibat ipſe; & tantum ex renuntiatione eorum voluptatis, quantum priùs ex deſtinatione capiebat. Stabant candidati ante curulem Principis, ut ipſe ante conſulis ſteterat, adigebanturque in verba, in quæ paulò antè ipſe juraverat Princeps, qui tantum putat eſſe in jurejurando, ut id & ab aliis exigat. Reliqua pars diei tribunali dabatur. Ibi verò quanta religio æquitatis, quanta legum reverentia! Adibat aliquis ut Principem; reſpondebat ſe conſulem eſſe. Nullius ab eo magiſtratûs jus, nullius auctoritas imminuta eſt, aucta etiam: siquidem pleraque ad prætores remittebat; atque ita ut collegas vocaret, non quia populare gratumque audientibus, ſed quia ita ſentiebat. Tantum dignationis in ipſo honore ponebat, ut non amplius eſſe cenſeret,

quòd aliquis collega appellaretur a Principe, quàm quòd prætor eſſet. Ad hoc tam aſſiduus in tribunali, ut labore refici ac reparari videretur. Quis noſtrûm idem curæ, idem ſudoris inſumit? quis adeo expetitis honoribus aut deſervit, aut ſufficit? Et ſanè æquum eſt, tantum ceteris præſtare conſulibus ipſum, qui conſules facit: quippe etiam fortunæ videbatur indignum, ſi poſſet honores dare, qui gerere non poſſet. Facturus conſules doceat, accepturiſque amplissimum honorem perſuadeat, ſcire ſe quid sit quod daturus sit: sic fit ut illi quoque ſciant quid acceperint.

LXXVIII. Quò juſtiùs ſenatus, ut ſuſciperes quartum conſulatum & rogavit & jussit. Imperii hoc verbum, non adulationis eſſe, obſequio tuo crede, quod non alia in re magis aut ſenatus exigere a te, aut tu præſtare ſenatui debes. Ut enim ceterorum hominum, ita Principum, illorum etiam, qui dii ſibi videntur, ævum omne & breve & fragile eſt. Itaque optimum quemque niti & contendere decet, ut poſt ſe quoque reipublicæ prosit, moderationis ſcilicet juſtitiæque monumentis, quæ prima ſtatuere conſul poteſt. Hæc nempe intentio tua, ut libertatem revoces ac reducas. Quem ergo honorem magis amare, quod nomen uſurpare ſæpius debes, quàm quod primum invenit recuperata libertas? Non eſt minùs civile, & Principem eſſe pariter & conſulem, quàm tantùm conſulem. Habe etiam rationem verecundiæ collegarum tuorum; collegarum inquam: ita enim & ipſe loqueris, & nos loqui vis. Oneroſa erit modeſtiæ illorum tertii conſulatûs ſui recordatio, donec te quartùm conſulem videant. Neque enim poteſt non

nimium eſſe privatis, quod Principi ſatis eſt. Annuas, Cæſar, optantibus, quibuſque apud deos adeſſe conſueſti, quorum potes ipſe, votorum compotes facias.

LXXIX. Fortaſſe ſufficiat tibi tertius conſulatus: ſed nobis tantò minùs ſufficit. Ille nos inſtituit & induxit, ut te iterum iterumque conſulem habere cupiamus. Remissiùs iſtud contenderemus, si adhuc non ſciremus, qualis eſſes futurus. Tolerabilius fuit, experimentum tui nobis, quàm uſum negari. Dabiturne rurſus videre conſulem illum? audiet, reddet quas proximè voces; præſtabitque gaudium, quantum ipſe percipiet? præsidebit lætitiæ publicæ auctor ejus & cauſa? tentabitque affectus noſtros, ut ſolet, cohibere, nec poterit? Pietati ſenatûs cum modeſtia Principis felix ſpecioſumque certamen, ſeu fuerit victa, ſeu vicerit! Equidem incognitam quamdam proximâque majorem præſumo lætitiam. Quis enim eſt tam imbecilli ingenio, qui non tantò meliorem conſulem ſperet, quantò ſæpius fuerit? Alius labores, si non continuò ſe desidiæ ac voluptati dediſſet, otio tamen & quiete recreaſſet: hic conſularibus curis exſolutus, principales reſumpsit, tam diligens temperamenti, ut nec conſulis officium Princeps, nec Principis conſul appeteret. Videmus ut provinciarum desideriis, ut singularum etiam civitatum precibus occurrat. Nulla in audiendo difficultas, nulla in reſpondendo mora. Adeunt ſtatim, dimittuntur ſtatim; tandemque Principis fores excluſa legationum turba non obsidet.

LXXX. Quid? in omnibus cognitionibus quàm mitis ſeveritas, quàm non diſſoluta clementia!

Digitized by Google

Non locupletando fiſco ſedes, nec aliud tibi ſententiæ tuæ pretium, quàm bene judicaſſe. Stant ante te litigatores, non de fortunis ſuis, ſed de tua exiſtimatione ſolliciti; nec tam verentur quid de cauſa ſua, quàm quid de moribus ſentias. O verè Principis, atque etiam conſulis, reconciliare æmulas civitates; tumenteſque populos non imperio magis, quàm ratione compeſcere! intercedere iniquitatibus magiſtratuum; infectumque reddere quidquid fieri non oportuerit! poſtremò velocissimi sideris more omnia inviſere, omnia audire, & undecumque invocatum ſtatim velut numen adeſſe & assiſtere! Talia eſſe crediderim quæ ipſe mundi parens temperat nutu, si quando oculos demisit in terras, & facta mortalium inter divina opera numerare dignatus eſt: quâ nunc parte liber ſolutuſque, cœlo tantùm vacat, poſtquam te dedit, qui erga omne hominum genus vice ſuâ fungereris. Fungeris enim, ſufficiſque mandanti, quum tibi dies omnis ſumma cum utilitate noſtra, ſumma cum tua laude condatur.

LXXXI. Quòd si quando cum influentibus negotiis paria feciſti, inſtar refectionis exiſtimas mutationem laboris. Quæ enim remissio tibi, nisi luſtrare ſaltus, excutere cubilibus feras, ſuperare immenſa montium juga, & horrentibus ſcopulis gradum inferre, nullius manu, nullius veſtigio adjutum; atque inter hæc piâ mente adire lucos, & occurſare numinibus? Olim hæc experientia juventutis, hæc voluptas erat: his artibus futuri duces imbuebantur, certare cum fugacibus feris curſu, cum audacibus robore, cum callidis aſtu: nec mediocre pacis decus habebatur ſubmota campis irruptio ferarum, & obsi-

Digitized by Google

dione quadam liberatus agreſtium labor. Uſurpabant gloriam iſtam illi quoque Principes qui obire non poterant ; uſurpabant autem ita, ut domitas fractaſque clathris feras, ac deinde in ipſorum quidem ludibrium emiſſas mentitâ ſagacitate colligerent. Huic par capiendi quærendique ſudor, ſummuſque & idem gratissimus labor, invenire. Enimvero si quando placuit idem corporis robur in maria proferre, non ille fluitantia vela aut oculis ſequitur aut manibus ; ſed nunc gubernaculis assidet ; nunc cum valentissimo quoque ſodalium certat frangere fluctus, domitare ventos reluctantes, remiſque transferre obſtantia freta.

LXXXII. Quantum dissimilis illi, qui non Albani lacûs otium, Bajanique torporem & silentium ferre, non pulſum ſaltem fragoremque remorum perpeti poterat, quin ad singulos ictus turpi formidine horreſceret ! Itaque procul ab omni ſono, inconcuſſus ipſe & immotus, religato revinctoque navigio, non ſecus ac piaculum aliquod trahebatur. Fœda facies, quum populi Romani imperator alienum curſum, alienumque rectorem velut captâ nave ſequeretur. Nec deformitate iſtâ ſaltem flumina carebant atque amnes. Danubius ac Rhenus tantum illud noſtri dedecoris vehere gaudebant, non minore cum pudore imperii, quòd hæc Romanæ aquilæ, Romana signa, Romana denique ripa, quàm quòd hoſtium proſpectaret ; hoſtium, quibus moris eſt eadem illa nunc rigentia gelu flumina, aut campis ſuperfuſa, nunc liquida ac deferentia luſtrare navigiis, nandoque ſuperare. Nec verò laudaverim per ſe magnopere duritiam corporis ac lacertorum : ſed si his validior toto cor-

pore animus imperitet, quem non fortunæ indulgentiæ molliant, non copiæ principales ad ſegnitiem luxumque detorqueant; tunc ego, ſeu montibus ſeu mari exerceatur, & lætum opere corpus, & creſcentia laboribus membra mirabor. Video enim jam inde antiquitus maritos dearum, ac deorum liberos, nec dignitate nuptiarum magis, quàm his artibus inclaruiſſe. Simul cogito, quum sint iſta ludus & avocamentum hujus, quæ quantæque sint illæ feriæ & intentæ, & a quibus ſe in tale otium recipit, voluptates. Sunt enim voluptates, quibus optimè de cujuſque gravitate, ſanctitate, temperantia creditur. Nam quis adeo diſſolutus, cujus non occupationibus aliqua ſpecies ſeveritatis insideat? Otio prodimur. An non plerique Principes hoc idem tempus in aleam, ſtupra, luxum conferebant? quum feriarum laxamenta curarum vitiorum contentione ſupplerent.

LXXXIII. Habet hoc primum magna fortuna, quòd nihil tectum, nihil occultum eſſe patitur; Principum verò non modò domos, ſed cubicula ipſa intimoſque receſſus recludit, omniaque arcana noſcenda famæ proponit atque explicat. Sed tibi, Cæſar, nihil accommodatius fuerit ad gloriam, quàm penitus inſpici. Sunt quidem præclara quæ in publicum profers, ſed non minora ea quæ limine tenes. Eſt magnificum, quòd te ab omni contagione vitiorum reprimis ac revocas, ſed magnificentius, quòd tuos. Quantò enim magis arduum eſt alios præſtare quàm ſe, tantò laudabilius, quòd, quum ipſe sis optimus, omnes circa te similes tui effeciſti. Multis illuſtribus dedecori fuit aut inconſultiùs uxor aſſumpta, aut retenta patientiùs. Ita foris claros domeſtica

Digitized by Google

deſtruebat infamia ; & ne maximi cives haberentur hoc efficiebat, quòd mariti minores erant. Tibi uxor in decus & gloriam cedit. Quid enim illâ ſanctius ? quid antiquius ? Nonne, si pontifici maximo deligenda sit conjux, aut hanc aut similem (ubi eſt autem similis ?) elegerit ? Quàm illa nihil sibi ex fortuna tua, nisi gaudium vindicat ! quàm conſtanter non potentiam tuam, ſed ipſum te reveretur ! Idem eſtis invicem quod fuiſtis : probatis ex æquo, nihilque vobis felicitas addidit, nisi quòd ſcire cœpiſtis, quàm bene uterque veſtrûm felicitatem ferat. Eadem quàm modica cultu ! quàm parca comitatu ! quàm civilis inceſſu ! Mariti hoc opus, qui ita imbuit, ita inſtituit. Nam uxori ſufficit obſequii gloria. An quum videat quàm te nullus terror, nulla comitetur ambitio, non & ipſa cum silentio incedat ? ingredientemque pedibus maritum, in quantum patitur ſexus, imitetur ? Decuerit hoc illam, etiamsi diverſa tu facias. Sub hac verò modeſtia viri, quantam debet verecundiam uxor marito, femina sibi !

LXXXIV. Soror autem tua, ut ſe ſororem eſſe meminit ! ut in illa tua simplicitas, tua veritas, tuus candor agnoſcitur ! ut si quis eam uxori tuæ conferat, dubitare cogatur, utrum sit efficacius ad rectè vivendum, bene inſtitui, aut feliciter naſci. Nihil eſt tam pronum ad simultates quàm æmulatio, in feminis præſertim : ea porrò maximè naſcitur ex conjunctione, alitur æqualitate, exardeſcit invidiâ, cujus finis eſt odium. Quò quidem admirabilius exiſtimandum eſt, quòd mulieribus duabus in una domo, parique fortunâ, nullum certamen, nulla contentio eſt. Suſpiciunt invicem, invicem cedunt ; quum-

que te utraque effusissimè diligat, nihil ſuâ putant intereſſe, utram tu magis ames. Idem utrique propositum, idem tenor vitæ, nihilque ex quo ſentias duas eſſe. Te enim imitari, te ſubſequi ſtudent. Ideo utraque mores eoſdem, quia utraque tuos, habet. Inde moderatio, inde etiam perpetua ſecuritas. Neque enim umquam periclitabuntur eſſe privatæ, quæ non desierunt. Obtulerat illis ſenatus cognomen Auguſtarum, quod certatim deprecatæ ſunt, quamdiu appellationem Patris patriæ tu recuſaſſes; ſeu quòd plus eſſe in eo judicabant, si uxor & ſoror tua, quàm si Auguſtæ dicerentur. Sed quæcumque illis ratio tantam modeſtiam ſuasit, hòc magis dignæ ſunt, quæ in animis noſtris & sint & habeantur Auguſtæ, quia non vocantur. Quid enim laudabilius feminis, quàm si verum honorem non in ſplendore titulorum, ſed in judiciis hominum reponant? magniſque nominibus pares ſe faciant, & dum recuſant?

LXXXV. Jam etiam & in privatorum animis exoleverat priſcum mortalium bonum amicitia, cujus in locum migraverant aſſentationes, blanditiæ, & pejor odio amoris simulatio. Etenim in Principum domo nomen tantùm amicitiæ, inane ſcilicet irriſumque, remanebat. Nam quî poterat eſſe inter eos amicitia, quorum sibi alii domini, alii ſervi videbantur? Tu hanc pulſam & errantem reduxiſti. Habes amicos, quia amicus ipſe es. Neque enim, ut alia ſubjectis, ita amor imperatur; neque eſt ullus affectus tam erectus, & liber, & dominationis impatiens, nec qui magis vices exigat. Poteſt fortaſſe Princeps iniquè, poteſt tamen odio eſſe nonnullis, etiamsi ipſe non oderit: amari, nisi ipſe amet, non

poteſt. Diligis ergo quum diligaris, & in eo quod utrimque honeſtissimum eſt, tota gloria tua eſt, qui ſuperior factus deſcendis in omnia familiaritatis officia, & in amicum ex imperatore ſubmitteris: immo tunc maximè imperator, quum amicum ex imperatore agis. Etenim quum plurimis amicitiis fortuna Principum indigeat, præcipuum eſt Principis opus, amicos parare. Placeat tibi ſemper hæc ſecta, & quum alias virtutes tuas, tum hanc conſtantissimè teneas, nec umquam perſuadeatur, humile eſſe Principi, nisi odiſſe. Jucundissimum eſt in rebus humanis amari, ſed non minùs amare: quorum utroque ita frueris, ut quum ipſe ardentissimè diligas, adhuc tamen ardentiùs diligaris; primùm quia facilius eſt unum amare quàm multos; deinde quia tibi amicos tuos obligandi adeſt facultas tanta, ut nemo possit te, nisi ingratus, non magis amare.

LXXXVI. Operæ pretium eſt referre, quod tormentum tibi injunxeris, ne quid amico negares. Dimiſiſti optimum virum, tibique carissimum, invitus & triſtis, & quasi retinere non poſſes. Quantum amares eum, desiderio expertus es, diſtractus ſeparatuſque, dum cedis & vinceris. Ita quod fando inauditum, quum Princeps & Principis amicus diverſa velletis, id potiùs factum eſt quod amicus volebat. O rem memoriæ litteriſque mandandam! præfectum prætorii non ex ingerentibus, ſed ex ſubtrahentibus legere; eumdemque otio, quod pertinaciter amet, reddere; quumque sis ipſe diſtentus imperii curis, non quietis gloriâ cuiquam invidere. Intelligimus, Cæſar, quantum tibi pro laborioſa iſta ſtatione & exercita debeamus, quum

quum otium a te, tamquam res optima, & petatur, & detur. Quam ego audio confuſionem tuam fuiſſe, quum digredientem proſequereris! Proſecutus enim, nec temperaſti tibi, quominus exeunti in littore amplexus oſculum ferres. Stetit Cæſar in illa amicitiæ ſpecula, precatuſque maria, celeremque (si tamen ipſe voluiſſet) recurſum; nec ſuſtinuit recedentem non etiam atque etiam votis, lacrymis ſequi. Nam de liberalitate taceo: quibus enim muneribus æquari hæc cura Principis, hæc patientia poteſt, quâ meruiſti, ut ille sibi nimiùm fortis, ac propè durus videretur? Nec dubito, quin agitaverit ſecum, an gubernacula retorqueret: & feciſſet, nisi quòd pene ipſo contubernio Principis felicius jucundiuſque eſt desiderare Principem desiderantem. Et ille quidem ut maximo fructu ſuſcepti, ita majore depositi officii gloriâ fruitur: tu autem facilitate iſtâ conſecutus es, ne quem retinere videaris invitum.

LXXXVII. Civile hoc erat & parenti publico convenientissimum, nihil cogere, ſemperque meminiſſe, nullam tantam poteſtatem cuiquam dari poſſe, ut non sit gratior poteſtate libertas. Dignus es, Cæſar, qui officia mandes deponere optantibus; qui petentibus vacationem, invitus quidem, ſed tamen tribuas; qui ab amicis orantibus requiem non te relinqui putes; qui ſemper invenias, & quos ex otio revoces, & quos otio reddas. Vos quoque, quos parens noſter familiariter inſpicere dignatur, fovete ſanctè judicium ejus, quod de vobis habet: hic veſter labor eſt. Princeps enim, quum in uno probavit amare ſe ſcire, vacat culpâ, si alios minùs amat. Ipſum quidem quis mediocriter diligat, quum leges

amandi non det, ſed accipiat ? Hic præſens, ille mavult abſens amari ? uterque ametur, ut mavult : nemo in tædium præſentiâ, nemo in oblivionem abſentiâ veniat. Tenet quiſque locum quem ſemel meruit ; faciliuſque eſt ut oculis ejus vultus abſentis, quàm ut animo caritas excidat.

LXXXVIII. Plerique Principes, quum eſſent civium domini, libertorum erant ſervi : horum conſiliis, horum nutu regebantur : per hos audiebant, per hos loquebantur : per hos præturæ etiam & ſacerdotia & conſulatus, immo & ab his petebantur. Tu libertis tuis ſummum quidem honorem, ſed tamquam libertis habes ; abundéque ſufficere his credis, si probi & frugi exiſtimentur. Scis enim præcipuum eſſe indicium non magni Principis, magnos libertos. Ac primùm neminem in uſu habes, nisi aut tibi, aut patri tuo, aut optimo cuique Principum dilectum : ſtatimque hos ipſos quotidie deinde ita formas, ut ſe non tuâ fortunâ, ſed ſuâ metiantur, tantò magis digni, quibus honor omnis præſtetur a nobis, quia non eſt neceſſe. Juſtiſne de causis ſenatus populuſque Romanus *Optimi* tibi cognomen adjecit ? Paratum id quidem & in medio poſitum, novum tamen. Scias neminem antè meruiſſe, quod non erat excogitandum, si quis meruiſſet. An ſatius fuit *Felicem* vocare ? quod non moribus, ſed fortunæ datum eſt. Satius *Magnum* ? cui plus invidiæ quàm pulchritudinis ineſt. Adoptavit te optimus Princeps in ſuum, ſenatus in *Optimi* nomen. Hoc tibi tam proprium, quàm paternum, nec magis definitè diſtinctéque designat, qui Trajanum, quàm qui *Optimum* appellat ; ut olim frugalitate Piſones, ſapientiâ Lælii, pietate Metelli monſtrabantur : quæ simul omnia

uno iſto nomine continentur. Nec videri poteſt optimus, niſi qui eſt omnibus optimis in ſua cujuſque laude præſtantior. Meritò tibi ergo poſt ceteras appellationes hæc eſt addita, ut major. Minùs eſt enim Imperatorem, & Cæſarem, & Auguſtum, quàm omnibus Imperatoribus, & Cæſaribus, & Auguſtis eſſe meliorem. Ideoque ille parens hominum deorumque, *Optimi* priùs, deinde *Maximi* nomine colitur: quò præclarior laus tua, quem non minùs conſtat optimum eſſe quàm maximum. Aſſecutus es nomen, quod ad alium transire non poſſit, niſi ut appareat in bono Principe alienum, in malo falſum; quod licèt omnes poſtea uſurpent, ſemper tamen agnoſcetur ut tuum. Etenim, ut nomine Auguſti admonemur ejus, cui primùm dicatum eſt; ita hæc *Optimi* appellatio numquam memoriæ hominum ſine te recurret; quotieſque poſteri noſtri *Optimum* aliquem vocare cogentur, toties recordabuntur, quis meruerit vocari.

LXXXIX. Quantò nunc, dive Nerva, gaudio frueris, quum vides & eſſe Optimum, & dici, quem tamquam optimum elegiſti! quàm lætum tibi, quòd comparatus filio tuo vinceris! Neque enim alio magis approbatur animi tui magnitudo, quàm quòd optimus ipſe non timuiſti eligere meliorem. Sed & tu, pater Trajane (nam tu quoque ſi non ſidera, proximam tamen ſideribus obtines ſedem) quantam percipis voluptatem, quum illum tribunum, illum militem tuum, tantum Imperatorem, tantum Principem cernis! cumque eo qui adoptavit amiciſſimè contendis, pulchriùs fuiſſe genuiſſe talem, an elegiſſe! Macte uterque ingenti in rempublicam merito, cui hoc tantum boni contuliſtis. Licèt alteri veſtrûm filii

virtus triumphalia, cœlum alteri dederit, non minor tamen veſtra laus, quòd iſta per filium, quàm si ipsi meruiſſetis.

XC. Scio, Patres conſcripti, quum ceteros cives, tum præcipuè conſules oportere sic affici, ut ſe publicè magis, quàm privatim obligatos putent. Ut enim malos Principes rectius pulchriuſque eſt ex communibus injuriis odiſſe, quàm propriis, ita boni ſpeciosiùs amantur ob ea quæ generi humano, quàm quæ hominibus præſtant. Quia tamen in conſuetudinem vertit, ut conſules publicâ gratiarum actione perlatâ, ſuo quoque nomine, quantum debeant Principi, profiteantur, concedite me non pro me magis munere iſto, quàm pro collega meo Cornuto Tertullo, clarissimo viro, fungi. Cur enim non pro illo quoque gratias agam, pro quo non minùs debeo? præſertim quum indulgentissimus imperator in concordia noſtra ea præſtiterit ambobus, quæ si tantùm in alterum contuliſſet, ambos tamen æqualiter obligaſſet. Utrumque noſtrûm ille optimi cujuſque ſpoliator & carnifex ſtragibus amicorum, & in proximum jacto fulmine afflaverat. Iiſdem enim amicis gloriabamur, eoſdem amiſſos lugebamus; ac sicut nunc ſpes gaudiumque, ita tunc communis nobis dolor & metus erat. Habuerat hunc honorem periculis noſtris divus Nerva, ut nos, etsi minùs notos, ut bonos tamen, promovere vellet; quia mutati ſeculi signum & hoc eſſet, quòd florerent, quorum præcipuum votum antè fuerat, ut memoriæ Principis elaberentur.

XCI. Nondum biennium compleveramus in officio laboriosissimo & maximo, quum tu nobis, Optime Principum, fortissime imperator,

rum, conſulatum obtuliſti, ut ad ſummum honorem gloria celeritatis accederet. Tantum inter te & illos Principes intereſt, qui beneficiis ſuis commendationem ex difficultate captabant; gratioreſque accipientibus honores arbitrabantur, ſi priùs illos deſperatio, & tædium, & ſimilis repulſæ mora, in notam quamdam pudoremque vertiſſent. Obſtat verecundia, quominus percenſeamus quo utrumque noſtrûm teſtimonio ornaris, ut amore recti, amore reipublicæ priſcis illis conſulibus æquaveris. Meritò necne, neutram in partem decernere audeamus; quia nec fas eſt affirmationi tuæ derogare, & oneroſum confiteri vera eſſe; quæ de nobis præſertim tam magnifica dixiſti. Tu tamen dignus es, qui eos conſules facias, de quibus poſſis iſta prædicare. Tribuas veniam, quòd inter hæc beneficia tua gratiſſimum eſt nobis, quòd nos rurſus collegas eſſe voluiſti. Ita caritas mutua, ita congruens tenor vitæ, ita una eademque ratio propoſiti poſtulabat; cujus ea vis, ut morum ſimilitudo concordiæ noſtræ gloriam minuat; ac perinde ſit mirum, ſi alter noſtrûm a collega, ac ſi a ſe ipſe, diſſentiat. Non ergo temporarium & ſubitum eſt, quòd uterque collegæ conſulatu, tamquam iterum ſuo gaudet; niſi quòd tamen, qui rurſus conſules fiunt, bis quidem, ſed temporibus diverſis obligantur: nos duos conſulatus accipimus ſimul, ſimul gerimus; alterque in altero conſul, ſed iterum & pariter ſumus.

XCII. Illud verò quàm inſigne, quòd nobis præfectis ærario conſulatum antè, quàm ſucceſſorem dediſti! Aucta eſt dignitas dignitate; neque continuatus tantùm, ſed geminatus eſt honor; finemque poteſtatis alterius, tamquam parum

eſſet excipere, prævenit. Tanta tibi integritatis noſtræ fiducia fuit, ut non dubitares, te ſalvâ diligentiæ tuæ ratione eſſe facturum, si nos poſt maximum officium privatos eſſe non sineres. Quid, quòd eumdem in annum conſulatum noſtrum contuliſti? Ergo non alia nos pagina, quàm te conſulem accipiet; & noſtra quoque nomina addentur faſtis, quibus ipſe perſcriberis. Tu comitiis noſtris præsidere, tu nobis ſanctissimum illud carmen præire dignatus es: tuo judicio conſules facti, tuâ voce renuntiati ſumus, ut idem honoribus noſtris ſuffragator in curia, in campo declarator exsiſteres. Nam quòd eos potissimùm mensi attribuiſti, quem tuus natalis exornat, quàm pulchrum nobis! quibus edicto, quibus ſpectaculo celebrare continget diem illum triplici gaudio lætum, qui Principem abſtulit pessimum, dedit optimum, meliorem optimo genuit. Nos ſub oculis tuis auguſtior ſolito currus accipiet: nos inter ſecunda omina, & vota certantia, quæ præſenti tibi conferentur, vehemur alacres, & incerti ex utra parte major auribus noſtris accidat clamor.

XCIII. Super omnia tamen prædicandum videtur, quòd pateris conſules eſſe quos feciſti. Quippe nullum periculum, nullus ex Principe metus conſulares animos debilitat, & frangit; nihil invitis audiendum, nihil coactis decernendum erit. Manet manebitque honori veneratio ſua; nec ſecuritatem auctoritate perdemus. Ac si quid fortè ex conſulatûs faſtigio fuerit deminutum, noſtra hæc erit culpa, non ſeculi. Licet enim quantum ad Principem, licet tales conſules agere, quales ante Principes erant. Ullamne tibi pro beneficiis referre gratiam parem poſſumus? nisi tamen

illam, ut ſemper nos meminerimus conſules fuiſſe, & conſules tuos; ea ſentiamus, ea cenſeamus quæ conſularibus digna ſunt; ita verſemur in republica, ut credamus eſſe rempublicam; non consilium noſtrum, non operam ſubtrahamus; nec defunctos nos, & quasi dimiſſos conſulatu, ſed quasi adſtrictos & devinctos putemus; eumdemque locum laboris & curæ, quem reverentiæ dignitatiſque teneamus.

XCIV. In fine orationis præsides cuſtodeſque imperii deos ego conſul pro rebus humanis, ac te præcipuè, Capitoline Jupiter, precor, ut beneficiis tuis faveas, tantiſque muneribus addas perpetuitatem. Audiſti quæ malo Principi precabamur; exaudi quæ pro dissimillimo optamus. Non te diſtringimus votis: non enim pacem, non concordiam, non ſecuritatem, non opes oramus, non honores: simplex cunctaque iſta complexum unum omnium votum eſt, *ſalus Principis.* Nec verò novam tibi injungimus curam. Tu enim jam tunc illum in tutelam recepiſti, quum prædonis avidissimi faucibus eripuiſti. Neque enim sine auxilio tuo, quum altissima quæque quaterentur, hic, qui omnibus excelsior erat, inconcuſſus ſtetit. Præteritus eſt a pessimo Principe, qui præteriri ab optimo non potuit. Tu clara judicii tui signa misiſti, quum proficiſcenti ad exercitum tuo nomine, tuo honore cessiſti. Tu voce *imperatoris* quid ſentires locutus, filium illi, nobis parentem, tibi pontificem maximum elegiſti. Quò majore fiduciâ iiſdem illis votis, quæ ipſe pro ſe nuncupari jubet, oro & obteſtor, *ſi bene rempublicam, ſi ex utilitate omnium regit*, primùm ut illum nepotibus noſtris ac pronepotibus ſerves; deinde ut quan-

Digitized by Google

doque ſucceſſorem ei tribuas, quem genuerit, quem formaverit, ſimilemque fecerit adoptato; aut si hoc fato negatur, in consilio sis eligenti, monſtreſque aliquem, quem adoptari in Capitolio deceat.

XCV. Vobis, Patres conſcripti, quantum debeam, publicis etiam monumentis continetur. Vos mihi in tribunatu quietis, in prætura modeſtiæ; vos in iſtis officiis etiam, quæ e ſtudiis noſtris circa tuendos ſocios injunxeratis, cuncti conſtantiæ antiquissimum teſtimonium pertribuiſtis: vos proximè deſtinationem conſulatûs mei his acclamationibus approbaviſtis, ut intelligam etiam atque etiam enitendum mihi, ut hunc conſenſum veſtrum complectar, & teneam, & in dies augeam. Etenim memini tunc verissimè judicari, meruerit quis honorem, necne, quum adeptus eſt. Vos modò favete huic proposito, & credite, si curſu quodam provectus ab illo insidiosissimo Principe, antequam profiteretur odium bonorum, poſtquam profeſſus eſt, ſubſtiti; quum viderem quæ ad honores compendia paterent, longius iter malui: si malis temporibus inter mœſtos & paventes, bonis inter ſecuros gaudenteſque numeror: si denique in tantum diligo Optimum Principem, in quantum inviſus pessimo fui: ego reverentiæ veſtræ sic ſemper inſerviam, non ut me conſulem, & mox conſularem, ſed ut candidatum conſulatûs putem.

FINIS.

INDEX

Vocum Græcarum Latinè redditarum.

Prior numerus Librum, alter Epiſtolam indicat.

Ἀγαθὴ δ' ἔρις. 3, 7. Bona autem concertatio *hæc mortalibus. Hesiodus.*

Ἀκοινώνητον. 3, 9. Incommunicabile, impatiens conſortis.

Ἀκροάματα. 6, 31. Lepidæ, feſtivæ auditiones. *Hac voce mimi deſignantur.*

Ἀλλ' ἐγκαθήμενοι... 9, 26. Sed permanentes, & conſidentes in concione, compellite ipſum & concludite intra hos iniquitatis ſermones, & ejus tranſlationes verborum obſervate, & cavete. *Contra Cteſiphontem.*

Ἀλλὰ ταῦτα τῶν... 4, 25. Sed hæc ſupra nos: alii curæ erunt. *Quibus verbis videtur deſignare Trajanum.*

Ἀλλὰ τί διατείνομαι. 2, 20. Sed quid pluribus verbis contendo, arguo.

Ἀμαθία μὲν θράσος, λογισμὸς δὲ... 4, 7. Inſcitia quidem audaciam, conſideratio autem tarditatem affert. *Thucidides.*

Ἀμετροεπῆ. 1, 20. Immodicè loquentem. *De Therſite. Ili. 2, 212.*

Ἄνθρωποι μιαροὶ... 9, 26. Homines ſceleſti, adulatores, & peſtilentes. *De corona.*

Digitized by Google

Ἀπεσχοινισμένος ἅπασι... 9, 26. Quaſi fune ſejunctus & abſtractus ab omnibus civitatis juribus, & inſtitutis cognitionibus trium judiciorum. *Contra Ariſtogitona.*

Ἀρχέτυπον. 1, 20. Formam primigeniam retinens.

Ἀφιλόκαλον. 2, 3. Alienum ab homine rerum honeſtarum ſtudioſo.

Βράχε δ' εὐρεῖα χθών... 9, 26. Sonuit lata terra, circúmque buccinavit magnum cœlum. *Ili.* 21, 387.

Γιγνώσκων, ὅτι τοιοῦτος... 4, 27. Sciens, quòd talis ſit, quales ii, quibuſcum verſari delectatur. *Ex Euripidis Phœnice. Habes locum integrum in oratione Æſchinis contra Timarchum.*

Δέδοικα μὴ δόξητε... 9, 26. Metuo, ne videamini quibuſdam, eum, qui ſemper velit eſſe malus, his, quæ ſunt in civitate, inſtruere: infirmus enim eſt omnis malus per ſe. *Contra Ariſtogitona.*

Δυσκαθαίρετον. 1, 5. Difficilem ad evertendum, qui haud facilè poſſit everti.

Ἐγὼ δὲ οἶμαι... 9, 26. Ego quidem opinor, Viri Athenienſes, illum ebrium eſſe profectò magnitudine rerum geſtarum. *I. Philip.*

Εἰ δὲ κάπηλός ἐστι... 9, 26. Si verò inſtitor eſt malignitatis, & ſummus inſtitor, & permutator. *Contra Ariſtogitona.*

Εἰσήλασαν. 10, 119. Invecti ſunt.

Εἰσήλασεν. 10, 120. Invectus eſt.

Digitized by Google

Ἐν δ' ἰῇ τιμῇ... 8, 2. In eodem autem pretio tum bonus, tum malus. *Ili.* 9, 319.

Ἕξιν. 2, 3. Facultatem.

Ἐπάρας τὴν φωνὴν... 4, 7. Attollens vocem, & exſultabundus, & verba ex gutture promens. *De corona.*

Ἔπειτα ἀναφαίνεται... 9, 26. Deinde convincitur omnia in decreto ad furtum ſcripsiſſe, decernens quinque talenta legatos Oritanos non nobis, ſed Calliæ dare. Quòd autem vera dicam, auferens verborum ampullas, triremes, & jactantiam, ex ipſo decreto lege. *Contra Cteſiphontem.*

Ἐπίστασθε. 6, 31. Cenſete, decernite.

Ἐρωτοπαίγνιον. 5, 17. Joculare de rebus amatoriis carmen.

Ἥδιστον ἄκουσμα ἔπαινος. 7, 32. Res auditu jucundissima laus. *Xenophon.*

Ἠέρι δ' ἔγχος ἐκέκλιτο. 9, 26. In aëre autem haſta erat reclinata. *Ili.* 5, 356.

Ἦ, καὶ κυανέῃσιν... 1, 7. Dixit, & nigris ſuperciliis annuit Saturnius. *Ili* 1, 528.

Ἤστραπτ' ἐβρόντα... 1, 20. Fulgurabat, tonabat, permiſcebat Græciam. *Ariſtophanes.*

Θαύματα, *non* ῥήματα. Monſtra, *non* verba.

Θρεπτοὺς. 10, 71. Nutritos. *Sic vocabantur ii, qui infantes a parentibus expositi, & ab alienis ſublati, & nutriti fuerant.*

Καὶ γάρ τ' ὄναρ ἐκ Διός ἐστιν. 1, 18. Etenim ſomnium ab Jove eſt. *Ili.* 1, 63.

Καὶ μὴ ἐᾶτε αὐτὸν... 9, 26. Et ne sinatis ipſum

in hos iniquitatis ſermones inniti, & circumſiſtere. *Contra Cteſiphontem.*

Καὶ τ' ἔπεα νιφάδεσσιν... 1, 20. Et verba nivibus ſimilia hibernis. *Ili. 3, 252. De Ulyſſe.*

Κατὰ κεφάλαια. 6, 22. Per capita : attingendo tantùm capita rerum.

Κατὰ Μειδίου. 7, 30. Contra Midiam.

Κεῖται Πάτροκλος. 4, 11. Jacet Patroclus. *Ili. 18, 20.*

Κέκρικα. 1, 12. Statui, decrevi, *ſcil. mori.*

Κτῆμα *ſit, an* ἀγώνισμα. 5, 8. Monumentum *ſit, an* certamen. *Hæc verba Thucididis videtur reſpexiſſe Quinct. 10, 1. Totum hiſtoriæ corpus non ad intuitum rei, pugnamque præſentem, ſed ad memoriam poſteritatis, & ingenii famam componitur.*

Λαμπροφωνότατος. 2, 3. Clariſſimâ voce præditus.

Λειτουργίαι. 2, 11 & 12. Negotium publicum.

Ληκύθους. 1, 2. Arculas pigmentarias. *Sic vocat pigmenta oratoria, quibus Cicero delectatur. Vide Att 1, 14.*

Λογισάμενος... εἷς οἰωνὸς... 1, 18. Quum reputaſſem *illud*, unum augurium optimum decertare pro patria. *Ili. 12, 243.*

Μεσόχορος. 2, 14. Qui medio in choro conſiſtit.

Μικραίτιος. 2, 2. Qui levi de cauſa queri ſolet : in rebus parvis querulus.

Μουσεῖον. 1, 9. Muſæum, locus ſtudiis deſtinatus.

Digitized by Google

Νοήματα. 2, 3. Cogitata, ſententiæ.

Νομοῦ Μεμφιτικοῦ. 10, 5. Præfecturæ Memphiticæ.

Νόσημα γάρ. 9, 26. Morbus enim. *Ex oratione de falsa legatione.*

Ὅταν δὲ ἐκ πλεονεξίας... 9, 26. Quum autem ex nimia habendi cupiditate & pravitate quis, ut iſte, potens ſit, prima occasio, & vel levissimus casus omnia inhibet & diſſolvit, 1, *Olynth.*

Οὐ γὰρ λίθοις... 9,26. Non enim lapidibus ſtruxi civitatem, neque lateribus ego. *De corona.*

Οὐδὲ γὰρ τοὺς προγόνους... 9, 26. Non enim majores exiſtimo tribunalia hæc conſtruxiſſe, ut tales in iis propagaretis; ſed contrà ut arceretis, & puniretis, & nemo ambiret, neque concupiſceret malignitatem. *Contra Ariſtog.*

Οὐκ ἀποπέμψετε... 9, 26. Non ejicietis hominem, tamquam communem Græcorum calamitatem? aut comprehendentes tamquam rerum communium piratam, per ipſam rempublicam navigantem, pœnâ afficietis? *Contra Cteſiphontem.*

Οὔτις ἐμεῦ ζῶντος... 6, 8. Nullus me vivente, & ſuper terram *lucem* intuente, tibi cavas apud naves manus afferet. *Ili. 1, 88.*

Οὗτός ἐστι Δημοσθένης. 9, 23. Hic eſt Demoſthenes.

Οὐχ ὁσίη φθιμένοισιν. 9, 1. Non fas eſt mortuis viris inſultare. *Odyſſ. 22, 412.*

Πάντα λίθον κινῶ. 1, 20. Omnem lapidem moveo.

Digitized by Google

Παρρησία. 9, 26. Audentia, temeraria.

Πατὴρ δ' ὡς ἤπιος ἦεν. 5, 19. Erat mitis, ut pater. *Odyſſ.* 2, 47.

Παῦρα μὲν, ἀλλὰ .. 1, 20. Pauca quidem, ſed valde argutè. *Ili.* 3, 214. *de Menelao.*

Πλατανών. Locus platanis conſitus.

Πολλὴν πρόνοιαν... 4, 11. Magnam cautionem adhibuit, ut decenter caderet. *Ex Euripidis Hecuba.*

Πρόδρομον. 4, 9. Præcurſoris officio fungentem.

Πρὸς δέ γ' αὐτοῦ... 1, 20. Præter illius concitationem, ſuadela quædam insidebat labris, adeo delectabat, & ſolus rhetorum aculeum relinquebat in animis audientium.

Ῥήματα. 9, 26. Verba.

Σεμνῶς. 2, 11. Graviter & quadam cum majeſtate.

Σοφοκλεῖς. 2, 14. Acclamantes *ſapienter.*

Σὺ δὲ ἑλκοποιεῖς... 9, 26. Tu verò vulnera ingeris, & major tibi cura eſt quotidianarum orationum, quàm ſalutis civitatis. *Contra Ctesiphontem.*

Σὺ τὸν εἰς ταῦτα... 9, 26. Tu ſolitam pueris tribui miſericordiam prodidiſti, Ariſtogiton, potiùs verò ſuſtuliſti omnino. Ne ſanè ad eos portus, quos ipſe prodidiſti, & ſcopulis impleviſti, confuge. *Contra Ariſtogitona.*

Ταῦτα προὐβαλλόμην ἐγώ... 9, 26. Hæc ego objiciebam ad defensionem Atticæ, quan-

Digitized by Google

tum erat humanâ consideratione possibile. *De corona.*

Τὴν γὰρ ἀοιδὴν μᾶλλον... 5, 20. Illam enim cantilenam magis celebrant homines, quæ audientibus recentissima eſt. *Odyſſ. 1, 351.*

Τὶ δὲ εἰ αὐτοῦ τοῦ θηρίου ἀκηκόειτε. 2, 3. Quid si illam ipſam belluam audiviſſetis?

Τότε ἐγὼ μὲν τῷ Πύθωνι... 9, 26. Tunc ego quidem Pythoni audaci, & multum ſtrepenti contra nos. *De corona.*

Τούτῳ δὲ οὐδένα ὁρῶ... 9, 26. Huic autem video nullum locorum iſtorum pervium eſſe, ſed omnia præcipitia, confragoſa loca, barathra. *Contra Ariſtogitona.*

Τῷ δ' ἕτερον μὲν... 1, 7. Huic autem alterum quidem dedit pater, alterum verò abnuit. *Ili. 16, 250.*

Ὑμεῖς γὰρ κακόζηλοι. 7, 12. Vos enim mali imitatores.

Ὑπὲρ Μαλέαν. 10, 26. Supra, vel ultra Maleam, *Peloponnesi promontorium.*

Φιλόκαλος. 3, 7. Rerum pulchrarum cupidus.

Χρὴ γὰρ, ὦ ἄνδρες Ἀθηναῖοι... 9, 26. Oportet enim, viri Athenienſes, idem loqui oratorem & legem: quum autem aliam vocem emittit lex, aliam verò orator, legis æquitati oportet dare ſuffragium, non oratoris impudentiæ. *Contra Cteſiphontem.*

Ὦ γέρον, ἦ μάλα δή σε... 9, 13. O ſenex, ſanè multum te juvenes premunt bellatores. *Ili. 8, 102.*

Ὡς δ' ὅτε χείμαῤῥοι ποταμοὶ... 9, 26. Ut autem

Digitized by Google

quando torrentes fluvii de montibus ruentes, in convallem conferunt impetuoſam aquam. *Ili.* 4, 452.

Ὡς ὑπὲρ Κτησιφῶντος. 6, 33. Tamquam pro Cteſiphonte, *habere locum inter meas orationes, quem inter Demoſthenis orationes habet oratio pro Cteſiphonte, ſeu de corona.*

FINIS INDICIS.

Digitized by Google

IN EPISTOLARUM

Librum primum Notæ.

Ep. II. *Librum.* Suſpicantur interpretes hîc deſignari actionem Plinii pro Accia Variola, ex qua actione, inquit Sidonius Apollinaris, *plus gloriæ de centumvirali ſuggeſtu domum retulit Plinius, quàm quum Marco Ulpio incomparabili principi comparabilem panegyricum dixit.*

Eodem ſtilo. Ita tres regii codices, quos excuſſimus, & vetus editio anni 1476. Solus Helmſtadius codex habet *eodem* ζήλῳ, quæ vox æmulationem & imitandi ſtudium notat.

Demoſthenem ſemper tuum. Quem tu ſemper imitaris. *Calvum*, quem ego nuper imitari cœpi. De Calvo oratore, vide Cic. Brut. 82, & Quinct. 10, 1. Sed vocem *Calvum* ignorat Mediceus codex, & idem habet, *nam vim tam verborum*: unde proclive eſt legere, *Demoſthenem ſemper tuum, nuper meum; nam vim tantam verborum pauci, quos æquus amavit* Jupiter. Æn. 6, 129.

III. *Comum.* Patria Plinii & Caninii. *Suburbanum*, villa Caninii ad portas urbis. *Porticus verna ſemper*, i. e. omni tempore floribus ornata.

Euripus viridis & gemmeus, i. e. cujus aquæ pellucidæ hinc inde virenti gramine veſtiuntur. *Subjacens & ſerviens lacus*: infra Euripum protenſus, & huic exonerando deſtinatus. *Euripos* & *nilos* vocabant ductus aquarum per obliquos canales declivium. Vide Cic. de legibus 2, 1.

Geſtatio. Locus proceris arboribus diſtinctus, in quo veteres, valetudinis aut voluptatis cauſâ, equo, rhedâ, lecticâ geſtabantur. *Mollis, & tamen ſolida.* Cujus ſolum molle quidem eſt, at non fluxum, & veſtigiis cedens.

Triclinia popularia. Quæ convivis quibuſlibet patent. *Paucorum.* Quæ ſolis contubernalibus reſervas.

Digitized by Google

Addunt nonnulli codices & plerique editi, *quid popinæ?* Quod additamentum ignorant regii, natum videlicet ex nota alicujus, qui *triclinia popularia* popinas eſſe exiſtimaverit.

Effinge aliquid & excude. Mediceus codex ſcribit *& exclude*, i. e. in publicum ede, quod aptius videtur, & magis Plinianum.

IV. *Sufficit.* Abundè ſuppeditat. Nihil jam opus eſt te tuis ſcribere, ut me in tuis villis lautè excipiant. *Ex epiſtolis meis una illa brevis & vetus*, quâ ſcil. veterum more paucis verbis nuntio me ad diem certam venturum, *ſufficit*, ſuppeditat quidquid eſt copiarum in Ocriculano &c.

Quàm per ipſos, nempe *dominos*. Ita e regiis mſſ. optimus. Mendosè alii cum editis plerſque, *quàm per ſeipſos*.

V. *Recitaret.* Solebant ſcriptores convocare amicos, iiſque ſcripta ſua recitare, priuſquam ea publici juris facerent, de quo more vide infrà 13, & alibi paſſim.

Vitellianâ cicatrice ſtigmoſum. Cicatrice ex vulnere tamquam ſervili ſtigmate notatum. Prætor quum eſſet Ruſticus, pro Vitellio ad Veſpaſianos miſſus a Senatu vulneratur apud Tacitum, hiſt. 3, 80.

In Prætoris officio. Quum novum Prætorem, munus auſpicantem, officii causâ domum deducerem; quo ſenſu Spartianus notat *Adrianum Imp. Romæ prætorum & conſulum officia frequentaviſſe:* & ipſe Plinius 4, 17, de Corellio: *Ille... in omnibus officiis noſtris...conſpiciebatur.* Vide etiam 9, 27.

Ratio conſtabit. Illo auctore & ſuaſore liquidè conſtabit, utrùm tentare aliquid, an quieſcere debeam, metaphorâ ductâ a rationibus pecuniariis, quæ conſtare dicuntur, quum in acceptis & expenſis nihil eſt, quod contradici poſſit. Hac metaphorâ frequenter utitur Plinius, ut ſignificet aliquid ex idonea & certa cauſa fieri.

VI. *Pugillares.* Tabellæ cerâ inductæ, in quibus veteres *ſtilo*, i. e. acu ferreâ, cujus altera pars obtuſa & plana fuit, ſcribebant. Infrà *enotabam*, h. e. quæ fueram meditatus ſcribebam.

Digitized by Google

Panarium. In quo panis reponitur. *Laguneulam* quæ vinum continet.

VII. *Excuſare Bæticis. . . advocationem.* Honeſtis rationibus impetrare a Bæticis, Hiſpaniæ populis, ne velint me ſibi adeſſe in jure *contra unum hominem*, ſcil. Gallum, de quo infrà. Hæ voces, *adeſſe*, *advocatio*, *advocati*, primò dicebantur de iis tantùm, qui præſentiâ significabant ſe velle ejus causâ, cui adeſſent apud judices: ſed poſtea de ipsis patronis, qui cauſam agerent, dictæ ſunt; & sic apud Plinium plerumque debent intelligi. Porrò Plinius Provinciæ Bæticæ patrocinium ſemel atque iterum ſuſceperat. Vide 3, 4 & 9. & Libro 7, 33.

Tu me tuis agere non pateris. Vide 2, 10. *Caryotas.* Fructus palmæ arboris, ex qua populi orientales liquorem eliciunt vini haud absimilem.

Certandum habent. Ita codex Mediceus, & sic ſolet Plinius, ut epiſt. quæ proximè ſequitur, *quum enitendum haberemus.* Vulgò *certamen habent.*

VIII. *Municipes meos.* Novocomenses. Municipes ſuo jure & ſuis legibus utebantur, muneris tantùm honorarii cum populo R. participes, a quo munere capiendo appellati videntur. Satis conſtat *municipia* fuiſſe in meliori conditione, quàm colonias.

Paulò gloriosius. Interjectam vocem *quasi*, auctore Mediceo & optimo e regiis delevimus.

Comitate orationis inducere. Commendare, fruendum exhibere. Sic munera gladiatorum dicuntur *induci.*

Quod gloriam meruit. Ita Cortius e codice Mediceo. Regii tamen conſtanter retinent vulgatum, *quod laudem non meruit*, i. e. non obtinuit, minùs aptè, ut putamus, ad mentem Plinii.

Ambitionis. Nimiæ cupiditatis demerendæ plebis.

Obviâ oſtentatione. Quæ ultro occurrit omnibus, iiſque ſe jactat atque ingerit. Ita codices noſtri cum Mediceo, & editione anni 1476. Mendoſa eſt vulgata lectio, *obviâ aſſentatione.*

IX. *Pluribus cunctisque*, h. e. universis simul ſumptis. Ita tres regii codices. Quidam malunt *junctiſque.*

Sed potior videtur lectio codicis Medicei, *pluribus cunctaque*, i. e. univerſa, continua *non conſtet.*

Niſi tamen me. Ita duo e regiis, ut voluit Cortius. Vulgò *niſi unum me.*

Otioſum eſſe. Animo quieto litteris operam dare, *quàm nihil agere*, quàm rebus inanibus implicari. Ad hunc ſenſum Scipio aiebat *numquam ſe minùs otioſum eſſe, quàm quum otioſus eſſet.* Cic. Offi. 3, 1.

X. *Aut ego nunc illas magis miror.* Sic, teſte Cortio, codex Mediceus. Plerique editi habent *at ego nunc &c.* omiſſâ voce *magis*, quam ſenſus planè requirit.

Advertant. Ad ſeſe vertant. Sic 9, 26. *Omnes enim advertit quod eminet & exſtat.*

Et perſuaderi tibi. Sic Mediceus & unus e noſtris. Alii minùs rectè *& perſuadere tibi.*

Libellos. Nempe ſupplices, quibus pauca verba ſubſcribo. Tunc enim Plinius erat præfectus ærarii.

Illitteratiſſimas litteras. Quæ hominem litteris deditum minimè deceant, qualia ſunt, quæ in tabulis acceptorum & expenſorum ſcribuntur.

Cui vacat. Cui commodum eſt, & sic amat loqui Plinius. Vide 3, 18 & 9, 16.

Invideo aliis bono. Ita Mediceus & optimi quique codices; & sic *invidendi* verbo Plinius & ejuſdem ævi ſcriptores usi videntur. Exempla paſſim in Plinio.

XI. *Olim.* Dudum, jampridem. Sic 8, 9. *Olim non librum in manus, non ſtilum ſumpsi; olim neſcio quid sit otium.*

XII. *Si jactura.* Vox *jactura* videtur levior: eſt enim *jactura*, si propriè loquimur, damnum mercium, quæ ſæviente tempeſtate, in mare dejiciuntur.

Iſti latroni. Domitiano.

Perſeverantem conſtantiâ fugit. Morbum nihil temperantiâ mitigatum, conſtanti mortis capeſſendæ propoſito effugit.

XIII. *In ſtationibus.* Hîc *ſtationes* dicuntur loca publica, ubi conſiſtunt homines confabulandi causâ. Eodem ſenſu vox illa ſumitur 2, 9.

Tempuſque audiendi. Quo ſcil. audiendus erat reci-

tator, *fabulis*, inani confabulatione *conterunt.* Ita legendum, ut edidit Geſnerus, & ſic habent duo codices e regiis. Vulgò editur, *tempuſque audiendis fabulis*, minùs rectè ad mentem Plinii.

XIV. *Fratris tui.* Aruleni Ruſtici, de quo ſuprà 5.

Ruſticitatis. Simplicitatis, probitatis, qualis ſolet eſſe hominum ruri degentium.

Leges civitatis. Quibus cenſus equeſtris debebat eſſe ſeſtertiûm quadringenta millia, ſenatorius verò octingenta millia, ut ad rationem pecuniæ noſtræ haberent hi libellas 50000, illi 100000.

XV. *Alica.* Pulmenti genus ab alendo dictum. Fiebat ex hordeo contuso & purgato. *Mulſum* vocabant vinum melle admixto.

Betacei. Genus oleris obvium. Sic legimus ex codice Mediceo & duobus regiis, pro vulgato, *olivæ Bæticæ.*

Vulvas. Nempe porcinas, quæ apud veteres erant in deliciis. *Vulvâ nil pulchrius amplâ.* Horatius. *Gaditanas.* Puellas ſaltatrices cum cantu, quæ in conviviis adhibebantur.

Et nisi poſtea. Et quum expertus fueris quàm ſuave sit cœnare apud me, nisi malueris ab aliis vocatus excuſare te illis, mihi, i. e. apud me *ſemper excuſa.*

XVI. *Conſtructio.* Ordo & compoſitio verborum. Ea dicit *ſonantia & antiqua*, h. e. numeroſa ac propria & verè Latina. Nam ætas Plinii in verbis exilibus, & in tranſlatis ac fictis vocabulis multum ab ſaniori antiquitate deſciverat.

In concionibus idem, qui in orationibus, eſt. Ita duo codices e regiis cum Mediceo. Malè editur, *eadem, quæ in orationibus vis eſt.*

Inſerit... mollibus lenibuſque. Ita dedit Geſnerus, proximè ad codices, qui conſtanter ſcribunt *mollius leniuſque*; unde in vulgatis, *molliuſculos leniuſculoſque; duriuſculos quoſdam.* In his Plinii lenitatem quis agnoſcat?

XVII. *Defunctorum amicos agant.* Mortuis fidem & officium amicorum præſtent.

Digitized by Google

Ubi poteſt. Non enim alibi, quàm domi haberi poterant horum imagines, qui Julii Cæſaris inimici & interfectores fuerant.

XVIII. *In actione.* Cauſæ ſcil. quam dicturus erat. *Et pauculos dies.* Et tibi dierum paucorum aut ſaltem proximi, qui nempe agendæ cauſæ dictus eſt, moram aliquâ excuſatione impetrem.

In quadruplici judicio. Apud centumviros, quum judicium coactum eſſet e quatuor judicum conſiliis, quæ in basilica Julia ſedebant. Nimirum in ea basilica quatuor erant tribunalia; vide Quinct. 12, 5; verùm ad certas res dijudicandas in unum cogebantur. Vide 6, 33. Duplex autem judicium vocabatur, quum duo tantùm cogebantur tribunalia.

Quod dubitas ne feceris. Id ne feceris, de quo dubitas utrum fieri, necne debeat.

XIX. *Offero tibi trecenta millia nummûm.* Ut nempe haberet ſeſtertiûm quadringenta millia, qui fuit cenſus equeſtris.

Quàm modeſtissimè utare. Inſerit editio vetus anni 1476, *ut a me datâ*, quod additamentum ſervant plures editi, ſcripti codices ignorant.

XX. *Subſcriptio... ſolis titulis indicatur.* Notatio quorumdam criminum ſolis velut inſcriptionibus indicatur.

Tantùm editas. Non habitas coram judicibus. Exemplum ſumitur e Verrina 4, 3.

Adeſſemus. In judicio ſcil. ejuſdem cauſæ patroni.

Jugulum. Pro loco maximè opportuno vulneribus.

Quasi judicium. Inſtar judicii cujuſdam, quo ſuam de eloquentia ſententiam ferant.

XXI. *Auribus.* Ex aliorum teſtimonio.

XXII. *Attonitus.* Stupens & mentis inops. *Attonitus* propriè dicitur, quem circumtonuit fulmen, & ſtupentem reddidit.

Non facilè quemquam... comparabis. Ita plerique codices. Regii tamen cum vetuſtioribus editis, *non facilè quis quemquam... comparaverit.*

Confusioni. Perturbationi. Sic 3, 10. *Veritus ſum ne vos... diebus feſtis confunderem.*

Digitized by Google

XXIII. *In ordinem cogi.* Pro nulla haberi, ita ut nihil jam emineat, aut præcipuum habeat.

Clepſydrâ. Vaſe, unde aqua guttatim defluebat. Hujus ope horas & quæcumque temporis ſpatia veteres metiebantur. Porrò quibuſdam in judiciis actori & reo certum tempus definiebatur.

XXIV. *Scholaſticis dominis.* Litteratis emptoribus, eruditis poſſeſſoribus, qualis eſt Suetonius, *ſufficit &c.* Ex fide mſſ. repoſuimus *dominis* pro editorum *ſtudioſis.*

Salubriter. Pretio ſalubri, i. e. modico, quod nec rem ipſam, nec facultates excedat emptoris.

IN LIBRUM II.

I. *Gloriæ ſuæ ſupervixit.* Poſt victoriam adeptam contra Vindicem, & recuſatum a ſe imperium, quod ſemel atque iterum milites detulerant poſt Neronem, & poſt Othonem, vixit inſuper triginta annis ad uſque Trajani tempora, & *poſteritati ſuæ interfuit:* cujus ſententiæ dilatationem vide 9, 3.

Ævi prioris. Ita codices. Solus Mediceus habet *vitæ prioris*, quam ſcil. vitam priſci homines vivebant.

Publicè. Intuitu Reipublicæ. *Privatim.* Reſpectu mei. Hæc verba. *Sed etiam privatim*, omittunt noſtri, & optimi quique codices; & ſanè abeſſe poſſunt.

II. *Exorare me potes.* Ita codices regii & editi vetuſtiores. Aliter Mediceus, *exora me: potes &c.*

III. *Crebri ſyllogiſmi.* Priorem vocem omittunt vulgati, quam ſervant codices. *Circumſcripti & effecti*, i. e. paucis verbis comprehenſi & arte perfecti. *Quod ſtilo*, hoc eſt, meditatione & ſcriptione *aſſequi magnum eſt.*

Scholaſticus. Litteris & ſcholæ unicè deditus.

IV. *Famam ſuſcipere.* Tueri & illæſam præſtare.

Acceptum tibi ferri jubeo. Ita vetus editio. Vulgò

acceptum tibi fieri jubebo. Jubeo ſcribi in tabulis meis acceptum & ſolutum a te *quidquid &c.* Suprà dedimus ex codice Mediceo, *quumque ego nubenti tibi*, pro vulgato, *quumque vivente eo nubenti tibi*, quod minimè Plinianum eſt.

V. *Actionem.* Orationem quam habuerat apud Novocomenſes, municipes ſuos, bibliothecam dedicaturus.

Intentionem ſcribentis accommodes. Eâdem animi contentione & curâ legas, quâ ipſe ſcribere ſoles. Sic Quinct. 10, 1, vult optimum quemque ſcriptorem legi, ſed diligenter, & *pene ad ſcribendi ſollicitudinem.*

Defensioni ejus ſervimus. Ita duo codices regii: tertius cum vulgatis *deſervimus.* Infrà dedimus ex Mediceo codice & optimo e regiis, *lætius*, pro vulgato *latius* aut *lautius.*

Principia librorum. Exordia, prooemia orationum, ab ipsis oratoribus ſeorsim edita.

VI. *Ad cœnam.* Propriè *cœna* communis eſt cibus. *Nota* eſt quâ diſtinguuntur inter ſe alioquin similia.

In menſa luxuria. Ita Mediceus codex, & duo e regiis: tertius mendosè cum pleriſque editis, *immenſa luxuria.*

VII. *Vita ejus... debuerit... proferri.* Extendi, longa effici. Sic 3, 7. *Hoc quidquid eſt temporis futilis & caduci, si non datur factis... at certè ſtudiis proferamus.*

Publicè... privatim. Vide ſuprà ad Ep. 1.

VIII. *Affatim ſuggerit.* Abundè ſuppeditat. Ita conſtanter codices, pro vulgato, *ſuggerunt.*

IX. *Petitio.* Nempe tribunatûs. Tunc autem magiſtratus in Senatu ſuffragiis ſenatorum creabantur.

Latum clavum. Dignitatem ſenatoriam. Erat *Latus clavus* tunica interior, limbo purpureo ornata. Anguſto clavo equites utebantur. Lineâ 12. lege *adnitendum.*

Vir ſanctus, antiquus. h. e. probitatis antiquæ. Sic Terentius, *ô Crito, antiquum obtines.* Hanc vocem eo ſenſu frequenter uſurpat Plinius.

Prenſo, ſeu *prehenſo.* Ita enim codices quidam. Vox eſt

eſt ad mentem Plinii propria. Nonnulli habent *prendo*, quod editi vulgò tenuerunt. *Stationes.* Vide ad 1, 13.

X. *Errones.* Propriè ſervi vagabundi & fugitivi, qui ab uno ad alium dominum tranſeunt.

XI. *Omiſſâ defensione.* Quâ nimirum potuiſſet in ſenatu petere, ne cauſam dicere cogeretur. *Petiit judices.* Poſtulavit dari sibi a prætore judices, apud quos citaretur lege repetundarum, quique ex ſola illius legis formula de pecuniis repetundis cognoſcerent.

Lege concluſam. Præfinitam, circumſcriptam, ita ut ſenatus ipſe non poſſet quærere, nisi de iis rebus, quæ lege repetundarum continerentur. Lex autem repetundarum ea tantùm complectebatur, quæ quis in magiſtratu, legatione, aliave procuratione publica per injuriam ſociis abſtuliſſet.

Jure ſenatorio. Quo quis ſenator ſententiam rogatus poterat de quacumque alia re quamdiu vellet dicere.

Septemvir epulonum. Epulones sic dicti quòd epulas indicendi Jovi ceteriſque diis poteſtatem habebant, tres primùm inſtituti, poſtea ſeptem creari cœpti. *Jam neutrum.* Nec conſularis, nec ſeptemvir, quia damnatus lege repetundarum, ac proinde ſenatu motus erat.

Quas ſpatiosissimas, i. e. capacissimas & mensuræ majoris *acceperam.* Hinc diſcimus clepſydras fuiſſe anguſtiores aut capaciores, quibus brevius aut longius temporis ſpatium metiebantur. Vide ad 1, 23.

Senatum nocte dirimi. Ita rectè codex Mediceus, eodem ſenſu, quo ſuprà, *noctis interventu ſcinderetur.* Regii cum vulgatis, *ſenatum nocte dimitti.*

Quum fieret diſceſſio. Vide 8, 14.

In ordine, in ſenatu, *Leptitanorum.* Fuit autem *Lepta* civitas in Africa nobilis.

Pumicati. Mollis, & pumice pellem & membra radere ſoliti.

XII. *Quia ſe turpiter geſſerat.* Videtur legendum *geſſerit.* Nihil variant codices.

Sed hoc pluribus viſum eſt. Sed fuit hæc ſententia plurium. Vocem *lenius*, quæ ſenſum vitiat, nec ullo codice nititur, eraſimus.

V.

XIII. *Immo pater alius.* Quippe qui Voconium, propter eximiam pietatem, adoptaverit.

Trium liberorum jus. Lege Juliâ & Papiâ varii honores & commoda tribuebantur liberos ſuſcipientibus. Qui igitur liberos aut amiſerant aut nullos ſuſceperant, ii ſi jus trium liberorum ab imperatore impetraſſent, nec pœnis orbitatis obnoxii erant, & præmia multitudinis liberorum conſequebantur, paucis tantùm exceptis. Vide Gellium 2, 15.

Tamquam eligeret. Ita cum vulgatis regii codices. Cortius dedit ex Mediceo, *tamquam liceret*, quod interpretatur, velut id ex mera licentia fieret.

XIV. *Ad declamandum huc tranſeunt.* Ita regii codices. Ex Mediceo dedit Cortius, *transierunt.* Huc veniunt non tam ut cauſam aliquam agant, quàm ut declamationi dent operam. Quod genus exercitationis in forum e ſcholis tranſtulerunt.

Ex judicio in judicium. Ab uno tribunali ad aliud. Centumviri enim in Baſilica Julia diſtribuebantur in quatuor tribunalia. Vide ad 1, 18.

Nomenclatores. A nomine calando, appellando, qui candidato aut magiſtratui nomina civium obviorum ſuggerebant. *Ternis denariis.* Noſtræ pecuniæ triginta aſſibus.

XV. *Occallui.* Velut callum obduxi, obdurui.

XVI. *Ex parte.* Scil. dimidia: ubi enim *pars* aut *partes* rei alicujus portiones ſignificant, nec quales ſint illæ explicatur, tunc intelligendæ ſunt partes ejuſmodi, quibus una ſimilis addita totum efficiat.

Quia non ſint confirmati. Scripti videlicet erant illi codicilli ante teſtamentum.

Quum delatori non ſit locus. Quum non poſſit delator aliquis, ea legata, quia jure deficiantur, ærario populi vindicare, quia ſcil. publicæ leges non vetant heredem, parte ſuâ contentum, donare *quod in hereditate ſubſedit*, ſeu reliquum reſtat.

XVII. *Littoris ſpatium.* Diſtantiam a mari. *Decem & ſeptem millibus paſſuum.* Paulò minùs ſex leucis noſtratibus. *Salvo jam & compoſito die.* Die jam in rebus agendis tranſacto & compoſito; tunc enim ſal-

Digitized by Google

vus eſt, nec jam perire poteſt. *Manere*, i. e. pernoctare.

A quartodecimo lapide. Millia paſſuum ſingula totidem lapidibus ſeu terminis notabantur, quorum primus Romæ fuit medio in foro poſitus.

Junctis, ſupple equis. Sic Mediceus, & duo e regiis: tertius mendosè cum vulgatis habet *jumentis*.

Quæ montibus hieme depulſa. Quæ deducta e montibus, ob hiemem illic etiam tunc regnantem, *niteſcunt*, pingueſcunt in pratis jam tum vernantibus.

Atrium frugi. Villæ aditus, poſtes, non multæ impensæ, ſed tamen elegantes. *Deinde porticus in D litteræ ſimilitudinem circumactæ*, ita ut ante mediam litteræ D curvaturam ſit *atrium*, cui ultra medias porticus ex adverſo reſpondeat *cavædium.* Ita rectè Cortius locum reſtituit ex uno codice. Ceteri ferè ſcribunt *in de litteræ ſimilitudinem.*

Tubulatus. Habens impreſſos parietibus *tubos*, per quos circumfunditur calor, ut loquitur Seneca ep. 90. Voces *tabulatus* aut *ſublatus*, quas præferunt editi & mſſ. quidam, locum hîc habere nequeunt. Emendavit Jac. Sirmundus.

Si mare in proximo cogites. Si reputes mare in proximo adeſſe ei, qui natare latiùs velit. Hæc eſt ipsiſſima lectio codicis Medicei, cui proximè accedunt regii, in quibus ſcribitur *ſin mare.* Unde vulgati, *ſi innare &c.*

Adjacet unctorio imo hypocauſtum. Ita dedit Cortius ex codice Mediceo. Vulgò editur, *adjacet unctorium hypocauſtum*, quæ duo verba jungi & ſimul ſtare nequeunt.

Sed alternis pauciores. Ita Mediceus codex, cui accedunt regii. Vulgati mendosè, *altiùs pauciores.* Senſus eſt cryptoporticum ab utroque latere feneſtras habuiſſe, a mari plures, ab horto ſingulas, ſingulis a mari feneſtris reſpondentes, ſed pauciores dimidio, quum in uno latere alterna quæque feneſtra deeſſet.

In capite xyſti deinceps cryptoporticûs. Senſus eſt, diætam illam poſitam fuiſſe in capite xyſti, ac deinde in capite cryptoporticûs, ita ut longitudine ſuâ latitudinem utriuſque adæquaret.

Digitized by Google

Sunt enim in ſummo. Aquam habent ad ſummum uſque marginem.

Diſcernit. Diſterminat a Laurentino meo.

Mollit. Ita exsiccat, ut arena cedat veſtigiis.

XVIII. *Illam dulcissimam ætatem.* Juventutem, quam mihi videor reſumere, quum inter juvenes ſtudioſos ſedeo ſtudioſus.

XIX. *Ut quas.* Nempe actiones. Ita regii codices. Cortius ex Mediceo dedit, *ut quæ*, refertque ad *impetum, calorem &c.*

Dulcia hæc. Quæ ſcriptores hujus ævi tantopere ſectantur.

Iſta diſcordia. In auditore & judice tanta voluntatum diſſensio.

Quod poſtularemus. Plinius & Tacitus poſtulabant ne pateretur ſenatus Marium uti clementiâ repetundarum legis, cujus ſeveritatem immanitate criminum exceſſerát. Vide ſuprà II.

XX. *Aruſpicem.* Qui ex inſpectis victimarum extis futura prænuntiat.

Quia nuper captare eum cœperat. Muneribus ac donis aut aliis artibus ſibi conciliare. Eo ſenſu dixit Horatius, *captes ubique Teſtamenta ſenum.*

Scholaſticâ lege. Ex more apud ſcholas usitato.

IN LIBRUM III.

I. *Distinctius.* Certo quodam ordine magis diſpositum.

Induſtria. In rebus obeundis agilitas & concurſatio.

Ambitio. Honorum affectatio.

Eſt autem hieme nona, æſtate octava. Hîc ſuperfluum videtur admonere numerum horarum apud Latinos ab ortu ſolis ad occaſum procedere, diemque & noctem apud eos fuiſſe duodecim horarum, quæ proinde alternis longiores, aut breviores eſſent.

In argento puro, i. e. nullâ cælaturâ, nullo emble-

mate ornato. *Corinthia.* Vaſa ex ære Corinthio, quod ſummo in pretio fuit.

Comœdis. Mos fuit veterum in cœnis lectorem, aut lyriſten, aut comœdum, i. e. comœdiarum actorem unum aut plures inducere. Vide 9, 17. 36.

II. *Materia.* Occasio. Eodem ſenſu *materia* ſumitur in epiſtola proximè ſequenti.

III. *Patrem tuum.* Corellium Rufum, de quo vide 1, 11. & 4, 17.

In hoc lubrico ætatis. In hac ætate lubrica & ad malum proclivi.

Ut in hac licentia. Reſpectu licentiæ, quæ noſtris temporibus invaluit.

Imaginibus. Scil. avorum. Solebant familiæ nobiles habere majorum illuſtrium imagines, quæ erant velut insignia nobilitatis.

IV. *Accepto commeatu.* Impetratâ proficiſcendi licentiâ; quia nempe præfecto ærarii non licebat ab urbe abeſſe. Vide 4, 1. & 10, 24.

Patrocinii fœdus. Jura quæ patronos clientibus, & vicissim clientes patronis jungerent.

Minores... numeri. Momenta minoris quidem ponderis, quàm auctoritas ſenatûs, ſed tamen momenta, quorum a me ratio habenda videbatur.

Priores noſtros. Veteres oratores, qui causis agendis dediſſent operam.

Etiam pericula ſubiiſſem. Vide 7, 33.

Deceſſerat Classicus. Vide infrà 9.

V. *Alæ.* Nempe equitum, sic dictæ, quòd ad similitudinem alarum pedites hinc inde protegebat equitatus.

Studiosi, h. e. ejus, qui eloquentiæ dabat operam. *Dubii Sermonis.* De verborum ambiguitate in figuris orationis. *A fine Aufidii.* Hiſtoriæ ſuorum temporum ab iis annis, in quibus Aufidius Baſſus desierat. *Naturæ hiſtoriarum.* Quod opus ſolum ad nos pervenit.

A Vulcanalibus. Feſta Vulcani videntur celebrata fuiſſe menſe Auguſto. *Lucubrare.* Antelucanâ operâ uti. *Non auſpicandi.* Nam de nocte ſurgebant qui auſpicabantur. *Statim a nocte multa.* Ab ipsis Vulca-

V iij

Digitized by Google

*n*alibus ſurgens, quum adhuc multa nox eſſet. *Horâ ſeptimâ.* Scil. noctis: noctem enim sicuti diem in duodecim horas partiebantur, hieme longiores, breviores æſtate.

Somni paratissimi. Ipsi ad voluntatem paratus aderat ſomnus, ita ut inter ipſa ſtudia irreperet, & ſtatim abiret. Ita legendum vidit Cortius, & sic habent duo codices e regiis: tertius cum vulgatis *ſomni parcissimi*, quæ vox cum ſequentibus non cohæret.

De interioribus. Scil. balinei locis. Hoc ſolum dicò tempus, quo lavabatur. *Deſtringitur*, h. e. ſtrigilibus raditur.

Huic uni vacabat. Nempe curæ dictandi. *Notarius*, qui dictata brevibus notis excipiebat.

Electorum commentarios. Collectiones rerum ex aliorum ſcriptis excerptarum. *Opiſtographos*, h. e. ſcriptos & a tergo.

VI. *Cedentes capilli*, i. e. retro abeuntes, refugi a fronte.

Ut a tergo, i. e. quantum a tergo signari & repræſentari poteſt ætas ſenilis.

VII. *Veteris induſtriæ.* Quâ ſub Nerone uſus erat in accuſationibus.

Cubiculo ſemper non ex fortuna, i. e. non propter fortunam *frequenti.* Ita conſtanter regii codices. Cortius aliò ſenſum detorquens, dedit ex Mediceo, *non ex fortuna præſenti.*

Vivacitas ipsa. Hi etiam qui diutissimè vivunt.

VIII. *Neque... nomen in numeros relatum eſt.* Quia ſcil. tribuni militum nondum *in numeros*, in cohortes diſtributi erant. Vide similem loquendi formam 10, 38.

IX. *Addiderunt Bætici, quòd.* Ad id quod per leges licebat, perſtare in defuncti accuſatione, Bætici addiderunt, quòd ſocios simul accuſare ſe velle dixerunt.

Qui... jussit. Nempe robuſtissimum militem caudam equi uno impetu totam vellere, infirmissimum ſetas paulatim singulas ſtringere.

Revocarentur. Exigerentur, repeterentur a creditoribus, quibus ſolutæ fuerant. Eadem eſt ejuſdem vocis significatio, 10, 120.

Digitized by Google

Ex judicibus. Ex eorum numero qui judicare ſolent.

Domitiani temporibus uſus. Uſus acerbitate Domitiani, ut rem & honores ex delationibus quæreret.

Dari ſibi diem. Poſtulabat assignari ſibi diem, ut non cogeretur ſtatim cauſam dicere. *Et edi crimina*, ut ſciret quibus rebus reſpondendum haberet. Ita, teſte Cortio, codex Mediceus : nam regii mendosè cum vulgatis, *dari ſibi diem ad diluenda crimina :* quæ lectio non cohæret cum ſequentibus.

X. *Diſpenſata & digeſta.* In plures libellos diſtributa, & certo quodam ordine celebrata.

Indicetis mihi. Difficile eſt huc uſque intendere animum in dolore; difficile eſt; ſed tamen, &c. Ita regii, & optimi quique codices, ut ſenſus poſtulat. Vulgati mendoſè, *indicetis. Mihi difficile eſt huc uſque... difficile & vobis : ſed tamen &c.*

XI. *Summoti.* A Domitiano pulsi non ſolùm urbe, ſed Italiâ totâ.

Muſſantibus. Per metum cunctantibus. Eſt autem *muſſare*, depreſſâ voce loqui, murmurare, ut ſolent, qui aut verentur ne quis audiat; aut ſecum ipsi deliberant.

XII. *Sit expedita, ſit parca.* Non longa, non ſumptuoſa. *Socraticos ſermones*, intellige de morali philoſophia diſputationes, quales primus inſtituit Socrates.

Officia antelucana. Eorum ſcil. qui ante lucem huc illuc diſcurrunt, potentes amicos ſalutaturi.

XIII. *Barbari.* Imperiti, illitterati.

XIV. *Parum, immo nimiùm meminiſſet. Parum*, ut qui ſuperbus eſſet, *nimiùm*, ut qui ſervili animo ſævitiam induiſſet. Ita cum aliis mſſ. regius optimus. Pro *nimiùm* editi præferunt *minimùm*, quod minimè Plinianum eſt.

In fervens pavimentum. Nempe hypocauſti.

Ægre focillatus. Sic habent hîc & infrà ep. 16. libri optimi & vetus editio anni 1476. non ut vulgati, *reſocillatus.*

Non enim judicio. Domini enim non ex juſta meritorum æſtimatione... *perimuntur.*

Digitized by Google

XV. *Subſecivi temporis. Subſecivum* id propriè dicitur, quod alicui rei clam ſubductum eſt, ab eaque velut exſectum.

XVI. *Quò majus eſt.* Quo momento, qua de cauſa *majus eſt... matrem agere*, i. e. matris perſonam ſuſtinere, tamquam filius viveret.

Omnia vel ſola præſtabo. Voculam *vel*, quam ignorant codices, delevimus.

Profiteretur indicium. Polliceretur indicaturam ſe conjurationis conſcios.

XVII. *An omnia rectè, ſed occupatus es tu? An tu non occupatus, ſed occasio &c.* Ita Cortii codices & optimus e regiis, & sic ex conjectura emendarat Caſaubonus. In vulgata lectione, *an non omnia rectè, ſed occupatus es tu? An tu occupatus, ſed &c.* Particula negans loco non ſuo posita ſenſum omnino corrumpit.

XVIII. *Spatiosiùs & uberiùs.* Longiori & ornatiori verborum ac ſententiarum ambitu. Hinc patet panegyricum Trajani non talem a Plinio pronuntiatum, qualem habemus. Vide ſuprà 13.

Eamdem nunc. Codices non *eamdem*, ſed *eadem* conſtanter exhibent. Fortè Plinius ſcripsit. *At cui materiæ hanc ſedulitatem præſtiterunt? Nempe quæ in ſenatu... gravari* (impatienter ferre) *ſolebamus*, *eadem nunc & qui recitare, & qui audire &c.*

Theatra. Ipſos intellige ſpectatores, qui corrupti ab aula Neronis (hunc enim auctor videtur reſpicere) effeminatæ musicæ locum dederunt. Porrò quatenus musica conferat ad eloquentiam docet Quinct. 1, 10.

Lætioris ſtili conſtare rationem. Locum eſſe legitimum ſtili Lætioris in hujus generis argumento.

Vel juſtâ possessione. Eorum ſcil. argumentorum, in quo jus aliquod habere videantur.

XIX. *Peregrinatio inter ſua.* Commeando ab una e villis ſuis ad aliam pariter ſuam. Ita Frid. Gronovius ex ſuis membranis correxit vulgatum *intersita.*

Pignora. Nam quæcumque ſunt colonorum, etiam inſtrumentum ruſticum, obligantur domino.

Sunt ergo inſtruendi complures frugi mancipes, h. e.

Digitized by Google

redemptores, qui agros, aut quidvis aliud mercede conducunt. Eſt hæc vulgata lectio, quæ ſenſum habet commodum. Vitioſè codices, *ſunt ergo inſtruendi eò plures, quòd frugi mancipiis*, unde Gronovius reponebat, *ſunt ergo inſtruendi eò pluris, quòd frugi, mancipes.*

Vinctos. Servos, quos in vinculis teneam, & quibus utar in cultura agrorum, nec uſquam habeo, nec in ea regione quiſquam ejuſmodi colonis utitur.

Aliquid tamen fœnero. In fœnore habeo. Ita Mediceus, ut conjecerat Lectius, pro vulgato, *aliquid tamen fœnore*, ut habent regii.

XX. *Comitiorum die.* Comitia enim eligendis creandiſque magiſtratibus e campo Martio ad ſenatum translata fuerant.

Recuperatoriis judiciis. Recuperatores dicebantur judices æſtimandis injuriis ſubitò dati a prætore.

XXI. *Arpinis... chartis.* Ciceronis, qui fuit Arpinas.

IN LIBRUM IV.

I. NOMEN *Tifernum Tiberinum.* Ita regii codices. Mediceus, *nomen Tiferni Tiberini.*

Tanto majore ſtudio, quanto minore judicio. Neque enim tunc is eram, quem me eſſe judicabat. Has voces prioribus rectè adnectit optimus e regiis. Alii ad ſequentia referunt,

Nam hilares certum eſt. Aliam & magis Plinianam lectionem præfert Mediceus, *nam continget hilares, si &c.*

II. *Mancipatum.* Non manumiſſum, ſed hujus ſimulatione emancipationis *mancipatum*, h. e. emptum. Emancipatio fiebat venditione imaginariâ per æs & libram, præſentibus quinque teſtibus: quo ritu filius exibat e manu & poteſtate patris.

Digitized by Google

Mannulos & junctos & ſolutos. Equos puſillos currui trahendo alios, alios equiti ferendo aptos.

In Regulo demerendo. Regulum mendacem mendaces imitantur.

III. *In remissionibus.* In animi relaxationibus.

Homerici ſenis. Vide Iliad. 1, 249.

Complere floribus & innectere. Ita regii codices, non *& nectare*, ut habent quidam editi. Rectè iidem codices infrà, *quàm antiqua*, pro vulgato, *quàm amantia.*

Neuter utrumque, epigrammata ſcil. & iambos, *abſolvit.*

IV. *Semeſtri tribunatu.* Tot enim menſium debebat eſſe tribunatus militaris, ut pateret ad honores iter.

V. *Orationem ſuam.* Contra Cteſiphontem, & de corona.

Collatio. Comparatio duarum inter ſe orationum.

VI. *Statimque arenas.* Eſt enim maritima villa, ipſi littori impoſita. Vide 2, 17.

VII. *Ipſe verò & nuper... librum de vita ejus recitavit, de vita pueri recitavit: tamen eumdem &c.* Ita locum, vexatum in multis, dedit Cortius ex Mediceo, cui accedit optimus e regiis.

Scripsit publicè, i. e. ad ipſas civitates.

VIII. *In hoc fortunæ hactenus licet.* In auguratum hoc ſolum juris habet fortuna, ut per eam dari poſſit, non ut poſſit adimi.

Multò etiam junior. Ita duo codices e regiis: tertius cum vulgatis *juvenior.*

IX. *Fax accuſationis.* Ita Mediceus codex cum duobus regiis: tertius ſcribit, *fax princeps accuſationis*, unde vulgati, omiſſâ voce Plinianâ, vocis ejus interpretationem prætulerunt.

Quam in quæſtu habebant. Ex qua quæſtum faciebant.

Hoc illum onerabat. Addunt editi *aliàs*, quam vocem, volentibus Cortii codicibus & regiis, delevimus.

Repetere. Intermiſſum denuo aggredi, *quàm jungere*, i. e. continuare.

Residentibus. Quum peractâ ſententiâ reſident.

Quum legationem renuntiaſſet. Nempe ad cives ſuos: quum civibus ſuis rationem reddidiſſet legationis ſuæ, ac proinde deſiiſſet legatum agere.

Sententiam... non ſunt perſecuti. Ejus ſententiæ rationem non habuerunt, nec de illa ſenatorum ſuffragia audierunt.

X. *Cum prudentibus*, i. e. cum peritis juris, ut habet codex Mediceus. Tenent duo e regiis, quod dedimus; tertius ſervat utrumque, adeo ut poſterius videatur eſſe interpretatio prioris. Ea de re conſului juriſconſultos.

Quasi omnia diligentissimè caverit, i. e. providerit, quaſi Sabina omnia ex legitima juris formula geſſerit.

XI. *Profiteri.* Nempe eloquentiam. Eloquentiæ profeſſoris munus obire.

In præfatione. Quum auſpicandis lectionibus præfaretur.

Dices, Triſtia & miſeranda! Dices mihi, Triſtia & miſeranda narras de Liciniano. Reponit Plinius, O dignum tamen illum miſerâ illâ ſorte, qui &c. In pleriſque editis legitur *dicens*, quâ voce ſenſus detorquetur, & perit omnis elegantia.

Deſtitutus... Quippe qui invidiam a ſe amoliri nullo modo poterat.

Corneliam Veſtalium maximam. Ita, teſte Cortio, codex Mediceus, pro vulgato, *maximam Veſtalem*: hanc Tacitus vocat *Veſtalium vetuſtissimam.*

Certè tamquam innocens. Ut quæ inaudita damnabatur. Lectionem verè Plinianam ſervavit codex Mediceus. Frigidè omnino editi cum pleriſque mſſ. *certè tamquam nocens.*

Fœdumque contactum. Ita codices. Editi plerique maluerunt, *fœdumque contagium.*

Quibus erat curæ. Quibus id mandatum fuerat a Domitiano.

XII. *Salarii.* Scil. ſolvendi. *Salarium* vocabant annonam, aut etiam commoda & ſtipendium cuique pro officio publico attributum.

Subsidere. Reſidere, remanere clanculum.

Ut ego ſtatim feci. Hæc verba, quæ ignorat codex

Mediceus, ſervant regii, nonnullis videntur eſſe inducenda.

XIII. *In finem laxavero.* Versus finem remiſero. Ita regii codices cum Palatinis. Cortius maluit *in fine intermiſero*: quam lectionem pro gloſſa habuit Cellarius.

Ne quid feſtinationi meæ pereat. Ne quid feſtinatio mea deperdat temporis.

Deinde ipſum, quod peto. Dele hoc additamentum, quod Plinii manum minimè ſapit. Nihil horum in Mediceo.

Necessitate collationis. Onere impoſito conferendæ pecuniæ.

Ne a me pecuniam non nisi dignus accipiat. Redundat alterutra negatio: itaque aut prior mutanda in *ut*; aut poſterior inducenda; nisi fortè Plinius imitari Græcos voluit.

Studioſorum. Hominum eruditorum.

XIV. *Oblectamus otium temporis.* Otioſum tempus in oblectatione deducimus.

Solâ metri lege conſtringitur. Res varias & cujuſvis generis admittit, modò verſus sint hendecaſyllabi.

Quære quod agas. Aliquod nempe ſcribendi genus, in quo verſari cum laude possis. *Habes quod agas.* Alia ſcil. ſcribendi genera, in quibus jam antea laudem meruiſti.

XV. *Orbitatis præmia.* Commoda, quibus fruuntur orbi, munera, quibus donantur a captatoribus, faciunt ut plerique moleſtè ferant esse sibi vel unicum filium, propter quem ejuſmodi muneribus & commodis privantur.

More majorum. Nam ex inſtituto majorum, conſul debebat eſſe quæſtori parentis loco.

Primùm quod in ea civitate... deinde quòd rerum &c. Inſerunt editi, *primùm quia votis ſuis amor plerumque præcurrit: deinde quòd in ea civitate... in ſumma quòd rerum &c.* Verba, a malâ manu profecta, quæ vix ſententiam Plinio dignam efficiunt, delevimus, obſecuti Cortii codicibus, & duobus e regiis.

Ab occupantibus. Ab iis qui tempore capto alios præveniunt.

XVI. *Ad hoc.* Præterea, & ſic Plinius ſæpiſſimè. *Sciſſis tunicis.* Tunica, veſtis interior & adſtrictior, quæ proinde ſcindi poterat in turba, togâ incolumi; quæ laxior injecta prementibus facilè cedebat. *Ut in frequentia ſolet fieri.* Ultimam vocem, quam omittunt vulgati, addidimus ex Mediceo & tribus regiis.

XVII. *Contra quem me advocas.* Advocatum eſſe me mones Corelliæ. *Non planè familiaris, ſed tamen amicitia.* Ita ex Mediceo dedit Cortius, quem ſequitur Geſnerus, pro vulgato, *non planè familiaritas.*

Ut feminæ. Tamquam *feminæ*, quæ proinde videatur injuriæ magis opportuna.

XVIII. *In deterius quidem. Accidit hoc.* Deeſt in vulgatis diſtinctio ante vocem *accidit.*

XIX. *In proximum.* Ita cum aliis regii codices, idque præſtat vulgato, *in proximo. Diſcreta velo.* Separata velo a ceteris auditoribus.

Formatque citharâ. Sic Virgilius, *carmen modulatur avenâ.*

XX. *Parentis vice.* Tamquam parentem filia.

XXI. *Ut actione meâ, libriſque teſtatum eſt.* Vide 9, 13.

Deſolatus. Relictus ſolus.

XXII. *Gymnicus agon.* Certamen in quo nudi certabant.

In duumviratu ſuo. Quum duumvir eſſet. Præcipui magiſtratus pleriſque in municipiis duumviri vocabantur.

Sed hoc a Maurico. Ita codices. Præpôsitionem omittunt vulgati.

Vejento. Turpis adulator, de quo, & de Catullo, vide Juvenalem 3, 4. & 16.

XXIII. *Et diſponere otium & ferre.* Vacationem ab officiis publicis certâ quadam occupationum ſerie partiri, nec eam vacationem eſſe gravem.

Otio reddunt. Immunem a gerendis rebus publicis faciunt. Videtur etiam lege quadam aut more licitum fuiſſe majores annis ſexaginta de ponte dejicere, ſi penetrare in ovile vellent, tamquam laturi ſuffragium, unde *ſenes depontani* dicebantur.

Digitized by Google

XXIV. *Studiis proceſſimus.* Induſtria in cauſis agendis laudi fuit ſub Domitiano, antequam ille profiteretur odium bonorum. Deinde eadem induſtria periculis objecit ſub eodem imperatore, poſtquam ille bonos odiſſe cœperat. Illa verò rurſus dignitatem attulit ſub imperatoribus Nerva & Trajano. Vide panegyr. 95.

XXV. *Inter indignantes fuit.* Unus ex iis fuit, qui rem tamquam indignam maximè indignabantur.

Se contemnit. Animi ſui conſcientiam pro nihilo ducit.

XXVI. *Legendos recognoſcendoſque.* Ita, teſte Cortio, Mediceus codex. Vulgò editur, *recognoſcendos emendandoſque*: quæ lectio vix ferri poteſt: neque enim ferè quiſquam ab ipſo auctore petit, ut libros ſuos emendet, verùm ut legat, recognoſcatque, ne pro ipsius libris alieni obtrudantur.

XXVII. *Tertius dies eſt, quod.* De hac anomalia vide Perizonium ad Sanctii Minervam, 15. Sic dicimus, *diu eſt, quod.*

Laudibus vexit. Ita regii codices, pro vulgato *evexit.* Ex iiſdem codicibus dedimus verſiculos, qui ſequuntur.

Lemma. Argumentum. Ut probaret licere ſibi verſibus ludere, eo argumento, eâ ratione uſus eſt, *quòd ego interdum versibus ludo.*

Eſt mihi priores. Unus Plinius mihi eſt inſtar veterum omnium.

Ad hunc guſtum. Guſtus propriè eſt ſpecimen rerum eſculentarum potulentarumve, quod a venditore emptori offertur.

XXVIII. *Et Titi Actii.* Ita duo codices e regiis. Vulgò *& Titi Caſſii*, de quo nomine variæ ſunt interpretum conjecturæ.

Diligentiſſimum. Qui maximâ non celeritate, ſed curâ imagines exſcribat.

A qua. Prima ſcil. imitatione, ſeu prima effigie.

XXIX. *Quum res agentur.* Quum dijudicandis controverſiis operam dabunt judices.

Fiduciâ mei. Quod te confidas excuſatum iri per me.

XXX. *Spirituſne.* An ventus aliquis ex occulto veniens, terræ venas, e quibus fons ſcaturit, modò va-

Digitized by Google

cuas relinquit, modò obſtruit, prout in eas penetrans, occurrit aquæ, aut venienti decedit expulsus ab ea.

In ampullis. Ampullæ dicuntur vaſa lato ventre, ore anguſto.

Per quaſdam obluctantis animæ moras. Aëre, ſpiritu quodam liquori obluctante, & effluxum morante.

Supprimitur, vel erigitur. Ita teſte Cortio codex Mediceus: nam regii mendosè cum vulgatis habent *egeritur.* At ex iiſdem codicibus dedimus infrà, *fontis excurſum repercutiat*, deletis vocibus *per momenta.* Et paulò pòſt, *repletur*, pro vulgato *repletum.*

Libramentum. Hac voce videtur intelligendus eſſe locus, ubi librantur aquæ, & ad libellam componuntur, excitato inter utramque rivi aut fontis ripam ſepto, in quo valvæ ſunt, quibus clausis retinentur aquæ & creſcunt, apertis effunduntur.

IN LIBRUM V.

I. PRÆJUDICIO *juvarem.* Partis meæ remissione, quâ viderer judicare irritum eſſe teſtamentum matris, cauſamque ejus contra alios heredes meliorem facerem.

Defunctæ pudorem. Exiſtimationem, famam, quam exheredatio non juſta, atque ideo reſcissa, læsiſſet.

Cum ceteris ſubſcripsit centumvirale judicium. Apud centumviros ſcripto profeſſus eſt litem ſe intendere ceteris heredibus.

Gratillæ amicitiâ & Ruſtici. Relegata fuerat a Domitiano Gratilla uxor Aruleni Ruſtici, quem idem occidi juſſerat. Vide 3, 11.

Heredem ex aſſe, i. e. bonorum omnium. Nam *assis*, qui fuit unciarum 12, ejuſque partium nominibus Romani designabant rem quamlibet totam, & numerum partium ejus rei in 12 partes diſtributæ.

Factum meum... antiquum, h. e. fidei & probitatis antiquæ, *nobili honore signavit.* Ita Cortius e codice Mediceo: nam regii cum vulgatis mendosè, *antiquorum nobili more*, aut *honore signavit.*

Digitized by Google

II. *Nec urbis copiis.* Ita conſtanter codices. Maris copiis opponit urbanas copias. Vulgò, *nec ullis copiis.*

Solertiam Diomedis. Qui arma ſua ferrea cum Glauco permutat aureis, Iliad. 6, 236.

III. *Nam & comœdias audio.* Hæc eſt prima ratio, quâ ſe Plinius defendit: tam enim licet, inquit, ſcribere verſiculos parum ſeveros, quàm & comœdias audire, & ſpectare mimos &c. quod quidem omnes mecum faciunt. Ita locum exhibent Cortii codices, & editio vetus anni 1476. Infrà pro *Socraticos*, dedimus ex emendatione Catanæi & Caſauboni, *ſotadicos*: sic enim dicuntur verſus parum pudici.

Quod illi an fecerint neſcio. Ita quoque eadem vetus editio. Paulò aliter dedit Cortius.

Judicium ab humanitate diſcernunt. Quid alii ex vero judicio, quid ex animi quadam benevolentia ſentiant, facilè diſtinguunt.

IV. *Et omnino.* Et ut verbo dicam. Suprà pro *tacta* codices præferunt *tacita.* Emendavit Schefferus.

V. *Confudit.* Perturbavit. Sic 3, 10. *Veritus ſum, ne vos feſtis diebus confunderem.*

Varietate. Nempe eruditionis, quòd res multas & varias ſcientiâ complecteretur. Eodem ſenſu *ingenium varium* dixit 1, 16.

Inter ſermonem hiſtoriamque medios. Quid inter ſe differant, vide infrà 8.

Vivendi cauſas quotidie finiunt. Deſinunt quotidie habere aliquid, propter quod vitâ digni putentur. Eo ſenſu dixit Juvenalis, *Summum crede nefas animam præferre pudori, Et propter vitam vivendi perdere cauſas.*

Exhauſerit fruſtra. Nam ut ait infrà 8. *Quidquid non eſt perfectum, pro non inchoato eſt.*

Paucissima. Nempe ſcripta, opera, quæ mors abolere non poterit, si iis antè manus ultima acceſſerit.

VI. *Sed hi.* Nempe Tuſci mei, ſeu villa mea in Tuſcis.

Sub urbe noſtra. In villis Romæ quàm proximè vicinis.

Auras. Ventos intellige quàm leniſſimè ſpirantes.

Digitized by Google

Hinc ſenes multi : videas avos &c. Ita cum Mediceo codices regii. Vulgati inconcinnè, *hinc ſenes multos videas avos &c.*

Caduæ ſilvæ. Minorum arborum ſilvæ, quæ ſæpius ad uſum cæduntur.

Nono. . . ſulco. Aratione novies iteratâ.

Et prominulam, & tantiſper prominentem. Ita teſte Cortio codex Mediceus. Vulgati, *& pro modo longam.*

Liquidus. Infrà *lubricus* dicitur, quod nempe velut aqua veſtigiis cedit ambulantium, adeo mollis & tenellus eſt.

Ambit hunc. Nempe xyſtum. *Viridibus*, arbuſtis ſemper virentibus. *Ab his.* Ultra hæc viridia *geſtatio.* Vide 1, 3.

Hypodromus. Deambulacrum depreſſo in loco, proceris arboribus umbroſum. Differt ab *hippodromo.*

Junctaque & quotidiana amicorum cœnatio, quæ areolam illam, porticum aliam &c. Ita ex Mediceo codice dedit Cortius, ſenſu aperto, qui ex vulgatà lectione vix ullus elici poteſt.

Quæ feneſtris ſervit. Quæ ſubjicitur feneſtris, tamquam earum amœnitati unicè deſtinata.

Stibadium. Menſa toris ſuis inſtructa, ſed fixi & manſuri operis, quum triclinium ad tempus ſterneretur.

Ut parva magnis. Supple *conferamus*, quæ vox in editis quidem viſitur, abeſt autem a mſſ. optimis : nec aliter ferè Plinius. Sic 1, 2. *Pauci, quos æquus amavit*, non explevit *Jupiter.*

Quod ipſum ſalubritati regionis. . . accedit. Ipſa illa rerum omnium placida quies confert ad ſalubritatem regionis, ut confert *purius cœlum &c.*

VII. *Præcipere.* Sumere ſibi ex hereditate ſummam aliquam præcipuam, i. e. antequam heredes alii quidquam ſibi vindicare poſſint. Id vocat infrà præceptionem. *Un préciput.*

Quadrantem. Quartam partem hereditatis. Vide ſuprà ad epiſtolam 1.

Digitized by Google

Commendationibus. Iis rebus, quæ poſſint eam commendare.

VIII. *Si quà me quoque poſſim &c.* Sumptum e Virg. Georg. 3, 8. *Quamquam ó!* Æneid. 5, 135.

Avunculus meus... hiſtorias... ſcripsit. Vide 3, 5.

Hanc. Nempe orationem: *illam.* Hiſtoriam.

Veniam (ut ne a verbis meis diſcedam) advocandi peto. Ita Cortius ex codice Mediceo. Ut fori & judiciorum, in quibus ego verſor, verbis utar, moram aliquam & dilationem hiſtoriæ ſcribendæ peto. Is in foro dicebatur *veniam advocandi* ſeu *advocationem petere*, qui reus poſtulabat cauſam differri, ut sibi amicos advocandi tempus ſuppeteret.

IX. *Præterea, quòd.* Ita codices. Vulgati, *propterea.* Infrà libri omnes antiqui, *ſtatim ut veniſſem*, pro *ſtatim ut ego veniſſem.*

Jam quòd in flore &c. Supple ex ſuperioribus, *quàm luctuoſum eſt.*

Sine fructu poſteritatis exaruit. Nam *quidquid non eſt peractum, pro non inchoato eſt.* Epiſt. ſuperiori.

X. *Labor & decido.* Duo codices e regiis cum Mediceo ſcribunt, *laboro & decido.*

XI. *Ad exhibendum.* Ad producendum in publicum, *formulam accipere. Formula* in jure dicitur, quum quid legitimâ quadam actione & conceptione verborum comprehenditur. Is *formulam accipit*, qui ad legitimam illam actionem adigitur.

Scazontes. Verſus ejus generis, quod aptum ſatyris & convicio.

XII. *In portarum ornatum.* Intellige portas ipſius urbis Comi.

XIII. *Ut revererer.* Ut acriùs ſcriptis meis ipſorum reverentiâ intenderem. Vide ſuprà 3. & lib. 7, 17. Vulgò *ut vererer.* Correximus ex Mediceo, ut & infrà *intendar*, pro *incendar*, & *fallit*, pro *fallat.* In his poſtremis regii codices accedunt Mediceo.

XIV. *Alioquin... paſſurum.* Ita codex Mediceus, pro vulgato, *paſſurus.* Paulò pòſt, *inde ſubjunxit.* Vocem priorem ignorant codices, ac proinde delevimus.

Digitized by Google

Prolatâ lege. Allegatâ, & ad id, quod intendebat, nempe ut Dexter jurare cogeretur, productâ lege antiquitus latâ de modo, quo ſenatus haberi deberet.

Legitimæ poſtulationi. Quæ ſcil. lege niteretur. Infrà *ambitionem* vocat pravum gratificandi ſtudium.

In lites coiri. Pactiones a quibuſdam fieri ad litem alicui inferendam. *Admonuit ſenatuſconſulti.* De quo infrà 21.

XV. *Mandatum mihi officium.* Erat Plinius curator alvei Tiberis & cloacarum urbis.

Includor anguſtiis commeatûs. Impetrati commeatûs breve tempus ſupereſt. Vide 3, 4. & 10, 24.

XVI. *Filiâ minore defunctâ.* Ita Mediceus codex, quod præſtat vulgato, *filia minor eſt defuncta.*

Nunc omnia, quæ audiit, ſæpeque dixit. Ita cum Mediceo regii codices, pro vulgato. *Nunc omnia quæ audiit ſæpe, quæ dixit.*

Exſcripſerat. Ita lib. 4, 28. *imagines exſcribendas, pingendas* delegat.

XVII. *Niſi imagines.* Majorum nempe ſuorum.

XVIII. *In qua ſe compoſuerat.* Quò ſe quietis amore contulerat. Videtur deſignari villa Puteolana Sullæ dictatoris, qui depoſitâ dictaturâ privatus Puteolos conceſſit. Vide Plinium Hiſt. Nat. 7, 43.

XIX. *Nimis imperat voci.* Ultra modum intendit vocem.

XX. *A Julio Baſſo.* Poſt accuſatum ab ipſis Julium Baſſum. Hunc locum dedimus ex Mediceo & regiis codicibus.

Vel amor, vel odium rei. Illius nempe cujus res agitur.

Si M. Antonio credimus. Vide Cicer. Or. 5.

XXI. *Proximâ comperendinatione.* Die tertio proximè futuro. Eſt enim *comperendinatio* denuntiatio in diem perendinum ſeu tertium. Porrò in ſecunda actione, quum cauſa jam perorata iterum ageretur, actori & reo plures dabantur *comperendinationes.*

Decemviri. Nempe *ſtlitibus judicandis.* Hi cogebant centumviros, iiſque præerant. Malè editur *centumviri.*

Digitized by Google

Qui legibus quærit. Qui vult in judiciis legum ſanctiones diſtrictè ſervari. Is enim lege quærit, qui ſolam legem in judicando intuetur.

IN LIBRUM VI.

II. CIRCUMLINEBAT. Unguento vel ceruſſâ, deinde *ſplenium*, i. e. faſciam ponebat, fortè ad arcendam nimiam lucem: illud autem operimentum ab uno oculò ad alterum transferebat, prout petitoris aut poſſeſſoris partes tuebatur, quia tunc diversis ſubſelliis ſedebat, & conjectus oculorum mutabatur.

Libera tempora. Non clepſydrarum numero definita. Vide 1, 23. & 2, 11.

Quasi deprehenſum. Velut ex improviſo dicere apud eos, qui alterius audiendi causâ venerint.

Sub eo principe. Sub Trajano.

Tot comperendinationes. Vide 5, 21.

Emendari. Emendat, qui mendæ velamen aliquod inducit, *corrigit*, qui prava redigit ad rectum.

IV. *Quid viribus acquireres.* Ita cum vulgatis regii codices & vetus editio. Cortius ex Mediceo maluit *apparares*.

V. *Sub exemplo legis ambitûs.* Quia ex lege de ambitu lata reis quoque poteſtas erat inquirendi & denuntiatione legitimâ evocandi teſtes.

Ut in ludicro aliquo. Velut ageretur res ludicra, in qua voluptas ſola quæritur, ut ludi, ſpectacula. In his autem favor partium maximè dominatur.

VI. *Petit honores Julius.* Media vox non videtur eſſe a Plinio, qui non *honores* generatim, ſed eum magiſtratum, de quo agebatur, nominaſſet. Mediceus, ceteris omissis, habet tantùm, *petit Naſo.* Idem codex infrà exhibet, *pendeo ergo & exerceor*, *afficior metu*, ubi vulgati, *& exerceor ſpe*, *atque afficior metu.*

Primis, i. e. recentibus, ut explicant voces, quæ ſequuntur. Ita duo regii codices cum Mediceo. Vulgò editur *primus*.

Digitized by Google

VII. *In veſtigio meo.* In iis locis, in quibus me ſæpius vidiſti, quæque te mei admonent.

VIII. *Judicio.* Quo ſcil. alter alterius indolem expendimus.

Ut ferat. Etiamsi ferat ille contumeliam, & non vindicet.

Dabis autem. Nempe operam, ut id ne accidat, *si hoc perinde curæ eſt tibi*, ne videlicet me a te neglectum putem, *quàm illud mihi curæ eſt*, ne ille ſe a me neglectum putet.

X. *Monumentum.* Sic dicitur id omne, quod memoriam movet ſeu revocat. Hîc pro ſepulcro ſumitur.

Conditoria. Sepulcra, in quibus corpora mortuorum conduntur, quorum exſtruendorum, ut & funeris apparandi cura pertinet ad officium heredum.

XI. *Ummidium.* Hîc & 7, 24. editur vulgò *Numidium* & *Numidia.* Verum nomen utroque loco ſervant codices regii & vetus editio anni 1476.

Mira utriuſque probitas, conſtantiâ ſalvâ, h. e. ita ut probitas, cujus ferè comes eſt verecundia, nihil detrahat conſtantiæ. *Os Latinum*, i. e. verba Latina decenter efferens. Malè in quibuſdam editis legitur, *os planum.*

XII. *Suſpensâ manu.* Timidâ, & quæ vix audeat tangere, quod proprium eſt medicorum vulnera contrectantium: transfertur autem ad eos, qui aliquid timidè & nimis verecundè faciunt.

Exegeris. Diſceptaveris, expoſtulaveris.

Ceſſare videbor, videbor dico. Hæc repetitio quam omittunt vulgati, debetur Mediceo codici. Eſt omnino Pliniana.

XIII. *Abſenti principi criminari.* Id ſenatuſconſultum arguere, accuſare apud principem, qui quo die factum eſt, abfuerat a ſenatu.

Certamini maneat. Cauſæ ipsius diſceptationi. Sic Virg. Æn. 9, 302. *Hæc eadem matrique tuæ generique manebunt.* Hunc locum dedimus ex Mediceo & regiis. Vulgò editur, *quantum non in ipſa pugna certaminis maneat.*

Digitized by Google

XIV. *Ad alienum arbitrium*, ſcil. in urbe, *aut ad ſuum* nempe ruri *facere.*

XV. *Sed me recens fabula excepit.* Sed ego recenti adhuc fabulâ Romam veni.

XVI. *Ut populi, ut urbes.* Nempe ſolent occidere. *Et ſuis libris.* Quia ſcripsit legenda. *Et tuis.* Quia fecit ſcribenda. De libris Plinii majoris vide 3, 5.

Uſus ille ſole, mox frigidâ. Nam ut ait 3, 5. *Æſtate, si quid erat otii, jacebat in ſole... poſt ſolem plerumque frigidâ lavabatur, deinde guſtabat.* Guſtatio, prandium, de leviore jentaculo dicebantur apud veteres, qui intemperantiæ deputabant bis in die ſaturum fieri. Ex hac diſciplina Horatius ſatir. 1, 6. *Pranſus non avidè, quantum interpellet inani Ventre diem durare.*

Accipit codicillos. Retinæ classiarii &c. Locus deploratus, quem ſic emendare tentabat Geſnerus. *Accipit codicillos Retinæ* (uxoris) *Bassi, imminenti periculo exterritæ (nam villa ejus ſubjacebat, nec ulla nisi navibus fuga) ut ſe tanto diſcrimini eriperet orabat.*

Jam vadum ſubitum. Quia ſcil. mare tremore terræ repellebatur, ut ait infrà 20. *Ruinâque montis littora obſtantia.* Quia parte Veſuvii montis in mare prorutâ, proceſſerant littora, aut nova ſurgebant, quæ transitum occludebant navibus.

Ignes relictos, deſertaſque &c. Ita Mediceus & regii codices, pro vulgato, *igni relictas &c.*

Quam tamen faces multæ... ſolabantur. Ita vetus editio anni 1476. Ut conjecit Cortius pro vulgato *ſolvebant.* Noctem ejuſmodi quantumvis multæ faces non poterant ſolvere. Regii codices ſcribunt, *ſolebant*, aut *ſolebantur*. Ex iiſdem codicibus infrà dedimus *innitens ſervulis duobus*, pro vulgato, *innixus ſervis.*

XVII. *Siniſteritas.* Aſperitas, pravitas. Eadem voce rurſus utitur 9, 5.

Amicissimum. Sic omnino legendum, ut habent regii & optimi quique codices, non *amicissimus.* Infrà ex iisdem codicibus & veteribus editis maluimus *invicem contemnat*, quàm recentiorum *dedignatur.*

XVIII. *Tu talis exſtiteris.* Ita cum vulgatis regii codices. Cortius maluit ex Mediceo, *moreris.*

XIX. *Quæ ſolo continerentur.* Ut ædes, villæ, agri &c.

Pro hoſpitio aut ſtabulo. Stabulum intellige deverſorium advenis promiſcuè omnibus apertum & commune, & in eo differt ab *hoſpitio*, quod honeſtius, & ſolis patet hoſpitibus.

Quòque sint plura vænalia. Ita codices, meliùs quàm vulgati, *& ut sint quoque plura &c.*

XX. *Quamquam animus.* Virg. Æn. 2, 12.

Ut non moveri omnia, ſed verti crederentur. Ita cum vulgatis regii codices. Cortius ex Mediceo maluit, *non ſolùm caſtella, verùm etiam oppida... verti credebantur*, omissis vocibus *ita invaluit.*

Vix consideramus. Nempe extra viam publicam. Ita codices. Vulgati *conſederamus.*

Nisi crediдiſſem. Quia quum putarem omnia pariter ruere, exigua laus erat ſubire fortiter caſum communem cum omnibus.

Lymphati. Quasi a nymphis in furorem acti, fanatici.

Non ſcripturus leges. Leges quidem, ſed digna non putabis quæ ſcribantur in hiſtoria.

XXI. *Mimiambos.* Mimos verſibus iambis.

Fictis nominibus decenter. In fictis perſonis decorum ſervavit, in veris famam ſecutus eſt. Vide Horatium Art. Poet. 219.

XXII. *Quod Atticini manu ſcriptum.* In quo ſcribendo Atticini manu ſe uſum eſſe dicebat, quod signum erat familiaritatis.

Interciderat que. Et ex iis commentariis eas partes abſtulerat, in quibus fœda ejus facta notabantur, & id amico dabat crimini, quòd ejus commentarii non eſſent integri.

Perrogavit. Eorum omnium, qui in concilio erant, ſuffagia collegit.

XXIII. *Ex iiſdem partibus.* In ejuſdem cauſæ defenſione: nam patroni in eadem cauſa plures adhibebantur. Vide 4, 9.

Digitized by Google

Tam clarum ingenium. Addunt editi verbum *eſt*, quod nullo in codice viſitur.

XXIV. *Et neceſſitas fuit.* Quia nempe ſe cum marito ligavit.

Non quia minus... Arriæ facto. De quo vide 3, 16. *ſed quia minor ipſa.* Vocem poſtremam delevit Cortius, quam ſervant regii codices.

XXV. *Huic ego ordines impetraveram.* Fortè *ordinem*, i. e. centuriatum. *Ordo* enim & centuria idem ſignificant, & centuriones ordinum ductores dicebantur.

Interceptuſne ſit. Occiſuſne ſit in itinere: Eſt enim *intercipere*, aliquem inter agendum aliquid occupare.

Pietate mirâ, mirâ etiam ſagacitate. Ita Cortius ex Mediceo, cui accedunt regii, in quibus tamen vox *mirâ* non geminatur, ex ſolito more librariorum. Vulgati de ſuo dederunt, *pietate ſummâ, mirâ &c.*

XXVI. *Ut avum te... ſimilium ſui faciat.* Ita Mediceus codex, ubi vulgati mendosè *ſimillimum*, aut *ſimillimo ſui faciat.*

XXVII. *Scribam tamen, vel, quod malo, coràm indicabo.* Hæc eſt ipsiſſima lectio codicis Medicei, & eódem alludunt regii. Locus eſt in vulgatis miſerè depravatus. *Tamen quod ſentiam indicabo.* Infrà etiam vulgati exhibent, *non alio modo magis poterat.* Sed vocem *modo*, quam ignorant codices, expunximus.

In parte conſilii tui ponere. In conſultatione tua illud computare, ſeu quum tibi conſulenti reſponderem, debuiſſe me commemorare, *quid ipſe feciſſem.*

XXVIII. *Tantum mihi copiarum quà urbanarum, quà ruſticarum.* Ita Mediceus codex & optimus e regiis, & ſic ſolet Plinius. Vulgò *tam urbanarum quàm ruſticarum.* Infrà pro *etiam tuis denuntiavi*, dedimus ex iiſdem mſſ. *& jam tuis denuntiavi.*

XXIX. *Probavit.* De me bene exiſtimavit.

Contra Bæbium Maſſam. Vide 7, 33. *An danda eſſet inquiſitio.* An poteſtas danda eſſet Bæticis inquirendi in Maſſam.

De

Digitized by Google

De Cæcilio Claſſico. Vide 3, 4. & 9. De Mario Priſco, vide 2, 1. De Julio Baſſo, 4, 9. De Vareno, ſuprà 5 & 13. & libro 5, 20.

XXXI. *Ubi maximè recluduntur.* Aperiüntur, penitus introſpiciuntur. Ita codices. Vulgati, *ubi hæc maximè recluduntur.* Sed pronomen a mala manu profectum delevimus.

Innoxiè popularis. Populi gratiam, sine cujuſquam damno, sine noxa conſecutus. Nullis codicibus nititur vulgatum, *innoxiæ popularitatis.*

Et ab diſſimillimis delator immiſſus. Hæc eſt vulgata lectio, ad quam ducunt regii codices, in quibus ſcribitur, *& ad diſſimillimum delator immiſſus.* Cortius ex conjectura ſuſpicatur, *& diſſimillimo diſſimilis delator immiſſus.*

Exauctoravit. A centuriatu removit.

Juliæ legis pœnis. Placuit Juliæ legi convictam adulterii mulierem dimidiâ parte dotis, & tertiâ parte bonorum, ac relegatione in inſulam coerceri. *Cæſar nomen centurionis... adjecit.* Ut nempe demonſtraret ideo ſe de illo adulterio judicaſſe, quod pertineret ad diſciplinam militarem.

Jactatis... codicillis. In mſſ. ſcribitur *jactata*, ſed vox illa referri non poteſt ad *cognitionem*, quæ erat æquiſſima, ſed ad codicillos, qui vario rumore jactati fuerant, & ex parte falſi dicebantur. In vulgatis legitur *jactata de... codicillis.* Sed præpoſitionem ignorant codices.

Polycletus. Potentiſſimus Neronis libertus.

Fit quum maximè portus. Ita codices pro vulgato, *quàm maximus portus.*

Habebit hic portus, & jam habet. Vulgò *etiam habet.* Correxit ex Mediceo Cortius, & ſic etiam regii.

XXXIII. *Tollite cuncta.* Æn. 6, 439. *Ut illa arma.* Ita codices. Mendoſè vulgati, *ut illi arma.*

Quadruplici judicio. Vide ad lib. 1, 18.

Accidit caſu, quod non caſus videtur. Ita regii & Cortii codices optimi. Vulgò *accidit caſu quidem, ſed non ut caſus videretur.*

X

Digitized by Google

XXXIV. *Quod maximè funeri.* Quod in funere potiſſimum exhiberi ſolet.

Africanæ. Pantheræ, quas *Africanas* vocari ſolitas teſtis eſt Plinius major 8, 18.

Ut acceptum tibi fieret. Ut homines hujus rei, tamquam acceptæ a te, gratiam tibi deberent: voces ab credita pecunia deductæ.

IN LIBRUM VII.

I. *Ne quid illi... liceat.* Ne morbus vim ſuam in mores tuos, in tuam temperantiam exerat.

Agere cum meis. Alloqui ſervos meos, iiſque præcipere. *Ne quid mihi detis... ſciatiſque, si dederitis.* Ita cum Mediceo & Voſſiano regii codices, meliùs quàm in vulgatis, *ne quid mihi detur... ſciantque, si dederint.*

Utque tangeret. Nempe venam aut manum. Editi, *utque me tangeret.* Pronomen volentibus mſſ. delevimus.

II. *Perituri temporis.* Vacui & inertis, quod aliàs periret.

Noctibus ſaltem vacare. Vacuum eſſe ab aliis occupationibus.

III. *Quouſque regnabis?* Nam vivere arbitrio ſuo *regnare* eſt. *Quouſque calcei nuſquam? toga feriata?* Quia Romani in prædiis ſuis nec calceis ferè, ſed ſoleis, utebantur, nec togâ ſaltem honeſtiori, quam *feriatam* vocat, h. e. diebus feriatis deſtinatam. Sed hæc ſana eſſe vix credimus. Mirè arridet lectio, quam Buchnerus partim ex mſſ. partim ex conjectura concinnavit, *quouſque calcei nuſquam? nuſquam toga? feriatus & liber totus dies?* Ita enim codices, non *totos*, ut habent vulgati.

Saluta pauliſper. Romæ ſis pauliſper inter ſalutantes, ut tibi jucundior ſit turba ſalutantium in prædiis tuis, ubi neminem habes ſuperiorem, quem manè, ut Romæ fit, ſalutandi causâ adeas. Vide 3, 12.

Digitized by Google

IV. *Dormiturus.* De hoc more Plinii vide 9, 36.

Plura metra. Multiplicis & varii metri carmina.

V. *In imagine tua vigil exigo.* Cicero ad Terentiam, *ante oculos dies noctesque verſaris.*

VI. *Narrantur: narrantur dico?* In mſſ. vox *narrantur* ex more librariorum ſemel tantum ponitur, unde vulgati pro *dico* dederunt *de eo.*

Quod eſt melius. Fortè, *cui eſt melius.* Hunc locum dedimus ex codice Mediceo, cui accedunt regii in multis.

Quæ ſecundùm reos dedit. Nempe cauſam, ſeu reos crimine abſolvit.

Præceptum eſt Suburano. Ita conſtanter ſcripti codices, & veteres editi. *Ut vacaret.* Ut ſederet judex in cauſa, quam judicio diremptam mater iterum referebat.

Hactenus non tacui. Pauca illa verba dixi, quæ nisi dixiſſem, tacuiſſem omnino.

Suſpenſus exſpecto. Vide infrà 10.

IX. *Vis explicandi.* Facultas dilatandæ orationis.

Interſcribere. Scriptis nova quædam addere, lineas inter poſita. *Reſcribere*, ſcripta emendare & refingere.

Volo epiſtolam diligentiùs ſcribas. Addunt editi, *volo carmina*: quas voces & mſſ. omnes ignorant, & ſenſus reſpuit. Nondum hîc de carmine monet Plinius.

Juſſaque fiat opus. Et quod opus juſſa eſt, fiat, & in illud transformetur.

Adeo notum promptumque eſt. Plinii manum ſervavit editio vetus anni 1476. Regii codices mendosè cum vulgatis, *provocatumque eſt*, vel, ut alii, *probatum*, aut *paratum.*

XI. *Addixerit.* Corelliæ vendiderit agros *pro meo quincunce*, ſeu quinque partes duodecimas agrorum, quæ ad me redeunt, *ex ſeptingentis millibus*, i. e. pretio agrorum ad ſeptingenta millia conſtituto, ita ut hujus ſummæ quinque tantùm partes duodecimas Plinius haberet. De aſſe, ejuſque partibus, quâ velut menſurâ communi ad res quaſlibet alias utebantur Romani, vide ad 5, 1.

Corellii Rufi. De quo vide 4, 17.

Ludis meis præſederit. Præfuerit meo nomine, & faciendos curaverit.

XII. *Ut in eo, quod.* Ut in ea parte libelli, quam signo tranſverſo notatam, & verbis inter lineas interpoſitis, interſcriptis, aliter explicitam.

Datâ operâ curſore dimiſſo. Tabellario ad id ſpeciatim miſſo.

XIII. *Quæ niſi a ſtudente non poteſt ſcribi.* Notanda locutio, in qua relativum *quæ* pro *ut* cum indicativo ſumitur.

XIV. *Sed ex nongentis, quanti.* Vide ſuprà 11. Nimirum publicani, ſeu redemptores vicesimæ, eos agros æſtimaverant ſeſtertiûm millibus non *ſeptingentis*, quanti eos Corelliæ addixerat Plinii libertus pro quincunce domini, ſed *nongentis*, ut vicesimæ nomine non ſeſtertiûm triginta quinque, ſed quadraginta quinque millia ab heredibus exigerent.

XV. *Nam & reipublicæ ſuæ negotia curare.* Ita Cortii codices & regii, quibus accedit editio vetus, pro vulgato, *nam & reipublicæ ſervire negotiis.*

XVI. *Liberorum jure.* Ex lege Papia, ſub Auguſti tempus extremum lata, in Provinciis & in Magiſtratibus mandandis ii præferebantur, quibus liberi plures erant.

Annum remiſiſſet. Biennium debebat intereſſe inter tribunatum & præturam. Plinio Domitianus permiſit, ut elapſo poſt tribunatum anno prætor fieret.

Si voles vindictâ liberare... Nam quos pater-familias inter amicos manumittebat, ii in juſtam demum libertatem, & in civitatem Romanam vindicabantur virgâ, quam ideo *vindictam* nominabant. Manumissi caput hac virgâ tangebat Romæ prætor, in aliis locis quilibet magiſtratus, qui eſſet cum poteſtate.

XVII. *Intendo.* Nempe animum. Vide 5, 13.

Sordidos pullatoſque. Sic deſignat homines de vili plebecula, quorum toga non, ut civium honeſtiorum, munda ſemper & nitens, ſed ex ſordibus ferme nigra. Hinc apud ſcriptores mentio frequens *turbæ pullatæ*, *coronæ ſordidioris.*

Digitized by Google

Collatumque conſilium. Ex plurium ſententiis velut conflatum.

De ſtilo. Nam ex Cicerone *ſtilus eſt maximus & præſtantissimus dicendi effector ac magiſter.* Infrà dedimus ex mſſ. *timor eſt emendator aſperrimus*, pro vulgato *acerrimus.*

XVIII. *Actori publico.* Ei qui procurat res publicas.

Vectigal longè ſupercurrit. Reditus ex illo agro ſeu fundo quotannis percipitur longè major tricenis millibus ſeſtertiûm, ſeu libris noſtratibus 37500. Dixit ſuprà prædium illud pretii multò majoris fuiſſe, quàm quingentis millibus ſeſtertiûm, quæ ſors tricena millia nummûm annua in fœnore procreat, ſex nempe nummos in centenos.

XIX. *Juniæ virgini.* Nempe *veſtali*, quam vocem rectè omittunt codices.

Ut illas quæ leguntur. Ut miramur illuſtres feminas, quas hiſtoriâ teſte tantùm novimus.

Ego ultor reverſarum. Vidè 9, 13.

XX. *Longo, ſed proximus intervallo.* Æn. 5, 320.

Unà nominamur. Vide 9, 23.

Nec deſunt qui utrique noſtrûm præferantur. Sunt alii, quos nonnulli utrique noſtrûm tamquam in litteris peritos magis anteponant: ſed nihil intereſt meâ quo quis loco nos, modò ſimul junctos, reponat: nam is meâ ſententiâ primus eſt, qui tibi proximus accenſetur. Hunc locum miſerè interpolatum in vulgatis dedimûs ex Cortii codicibus & regiis.

XXI. *Et nunc cuſtos adeſt.* Vel uxor, vel medicus, qui cavent, qui prohibent, ne vino immoderatè utar.

XXIV. *Ex beſſe.* Duas partes tertias, ſeu partes octo duodecimas nepoti, tertiam partem reſiduam, ſeu quatuor partes duodecimas nepti reliquit. Vide ſuprà ad Ep. 11.

Nec iis tantùm, quos. Et qui alieniſſimis etiam hominibus, velut propinquus amandus ſit.

Sacerdotalibus ludis. Intellige ludos ſacros, ab Auguſto inſtitutos, qui a Pontificibus edebantur.

In commiſſione. In ipſo ludorum exordio, quum

Digitized by Google

ludi inciperent. *Committi* inter ſe propriè dicebantur gladiatores : inde vox ad alios quoque ludos traducta.

Theatralis operæ corollarium. Tamquam mercedem illius operæ, quam in theatro Quadratillæ præſtiterant, dum ejus pantomimos per adulationem laudabant, mirabantur. *Corollarium* dicitur id, quod appendicis loco mercedi debitæ adjicitur, voce ductâ a theatris, ubi actoribus, qui placuerant, *corollæ donabantur.*

C. Caſſii. Fuit hic Claudii temporibus Juriſconſultus longè peritiſſimus, cujus qui placita probabant, *Caſſiani* dicti ſunt, & inde *ſchola Caſſiana.*

XXV. *Equeſtribus militiis.* Præfecturis equitum Romanorum in ipsis legionibus.

Ad ſtudia. Ad ea quæ pertinent ad litteras.

XXVI. *Plurimis verbis, plurimis etiam voluminibus.* Ita codices & vetus editio. Vulgò, *pluribus verbis &c.*

XXVII. *Curtio Rufo.* Vide Tacitum, Ann. 11, 21.

Obtinenti Africam. Ei, qui Africam proconſule regebat.

Longiorque cauſis timoris timor erat. Et timor diutius perſeverabat, quàm ipſæ timoris cauſæ. Ita regii codices. Cortius vocem *timoris* delet.

Legit titulum. Domûs proſcriptionem.

Auribuſque prætendere. Nempe *animum.* Et animo obfirmato, velut munimento ſæpire aures.

Domus... caruit. Domo illâ exceſſerunt Manes ritu ſolenni conditi & ſepulti *publicè*, i. e. ſumptu publico.

A Caro. Nobili delatore, de quo ſuprà 19. & 1, 5.

XXVIII. *Meliùs me norint.* Meliùs noverint, quàm ego novi. Sic ſuprà 25. *effecitque ut illis, quos novi, non minùs hos... verear.*

XXIX. *Pallantis.* Qui Claudii imp. ſervus, deinde libertus, ſummæ apud patronum gratiæ.

Ridere ſatius. Addunt editi verbum *eſt*, ſed invitis codicibus.

XXX. *Precariò ſtudeo*, i. e. ex alieno arbitrio : nam precarium id eſt, quod precibus conceditur.

Libellos meos de ultione Helvidii. De quibus 9, 13.

Æmularer... imitarer. Æmulamur eos, quibus æquari nos æquum cenſemus: imitamur, quos tamquam ſuperiores nobis ſequi conamur.

XXXI. *Præerat alæ milliariæ.* Quæ ſcil. mille equites haberet.

Supremis judiciis. Teſtamentis, in quibus ipsi legata ſcribuntur.

Hactenus defunctorum meminerint. Ad id tantùm memoriam uſurpent defunctorum, ut de iis querantur, quòd nimirum erga ſe liberales parum fuerint.

XXXIII. *Cujus gratia periculo crevit.* Quod gratia major ſubſecuta eſt, ob natum inde mihi periculum.

Publicè cuſtodirentur. Actoribus publicis cuſtodienda traderentur.

Poſtulationibus. Nempe legatorum, aliorumque audiendis *vacaturos.*

Ut si qua ex hoc invidia. Verbum *erit*, quod hîc addunt editi, codices ignorant, & meliùs abeſt.

Impietatis. Nempe in Domitianum imp. Id erat crimen majeſtatis, ſub malis principibus frequentissimum in eos, qui crimine vacarent.

IN LIBRUM VIII.

I. *Ferventissimis æſtibus contraxerunt.* Ita, teſte Cortio, codex Mediceus, & sic habet editio vetus anni 1476, quæ primas tantùm & ultimas hujus libri epiſtolas numero quatuordecim continet. Nam regii codices libris octavo & decimo deſtituuntur. Vulgatis placuit, *ferveſcentibus æſtibus contraxerint*, quod a manu correctrice profectum videtur.

II. *Pares etiam laudes*, i. e. rectè facta. Argumentationem non abſolvit, quæ ſatis ex præcedentibus intelligitur. Reſpicit ad illam Stoicorum ſententiam, defenſam a Cicerone, Parad. 2. deriſam Mur. 29.

Mihi non donatus, Æn. 5, 305.

Quâ decem millia exceſſerant. Ita dedimus ex codice

Mediceo & veteri editione. Vulgò, *quæ decem millia exceſſerat.*

III. *Et quia tam blandior mihi.* Et quia eò uſque blandior mihi. Quidam legunt *tantum*, aut *tamen.*

Contra iſtum librum, quem adeo tibi placere ſignificas, primas tribuo orationi, quam, utpote ſcriptam noviſſimè, abſolutiſſimam eſſe puto.

IV. *Bellum Dacicum.* A Trajano ſemel & iterum confectum, contra regem Decebalum, qui ruptum fœdus vitâ demum luit.

Ampliſſimis rebus increſcat. Pro argumenti magnitudine creſcat & augeatur.

Et inter deos ipſo. Trajano, qui inter deos jam ſit numerandus. Sic Virg. Auguſtum tamquam deum invocat initio libri 1. Georg.

Carptim. Particulatim, per partes divulſas.

V. *Etiamsi olim fuiſſet.* Etiamsi vixiſſet priſcis illis temporibus, quum eſſent illuſtriora virtutum exempla.

Ex diverſis ætatibus. Nam pueritiæ, juventutis, ſenectutis ſuæ ſunt velut propriæ virtutes.

Fruendis voluptatibus. Fruendo, ſeu quò diutius fruimur voluptatibus, eò magis creſcit &c.

Et cicatricem pati poſſit, i. e. vulnus obduci, & contrahi cicatrice patiatur.

VI. *Pretium operæ.* Vulgò *pretium curæ.* Sequimur codicem Mediceum, & editionem veterem.

Urbanos. Qui vanitatem liberti hominis per jocum irridere voluerint.

Ut illa cogatur. Ita Mediceus & vetus editio: inſerunt editi præpoſitionem.

Florentiſſimæ dignitatis. Ampliſſimi magiſtratûs. Conſules intelligit, quorum erat in ſenatu primo loco dicere.

Nomine Pallantis. Pro Pallante, Pallantis vicem implens.

Abſtinentiæ... advocatus eſſet. Qui nempe moneret, hortaretur (id enim munus advocati) *ne ſperneret. Sprevit, quod ſolum potuit... arrogantiùs facere, quàm si accepiſſet.* In his Mediceum expreſſimus, &

veterem editionem: Vulgati minimè ad mentem Plinii, pro *advocatus eſſet*, habent *patronus advocaretur*, & *arrogantius fecit, quàm ſi &c.*

Pallas ex ærario ferret. Haberet, acciperet. Ita codex idem & vetus editio, pro editorum *referret.*

Prætoria ornamenta Pallantis. Malè omittuntur in vulgatis duæ poſtremæ voces. *Quaſi ſacræ leges.* Latæ in ſacro monte de concordia patrum & plebis.

Quos Pallas non ſe dignabatur. Quos Pallas haud ſatis ſe dignos judicabat, ſeu indignos, qui a ſe gererentur. Eſt enim *dignari*, dignum exiſtimare. Legitur vulgò, *non dedignabatur.*

VII. *Eluctatuſque quem facit gurgitem.* Et luctando emerſus e profunda ſuarum undarum voragine, *lato gremio pateſcit.* Ita Mediceus & vetus editio. Mendoſè vulgati, *eluctatuſque facit gurgitem*, *qui lato gremio pateſcit.* Infrà dedimus, ex eodem codice *quamquam*, pro vulgato *tamquam.*

Viridi imagine adnumerat. Per virentem imaginem reddit, repræſentat eo numero, quo ripa ipſa viſendas exhibet.

Indicant ſortes. Ipſum fata canere indicant ſortes, quas manu tenet ſacculo concluſas. Erant autem ſortes tali ſeu teſſeræ, certis litteris, vocibus aut notis inſcriptæ, quarum ex fortuito jactu omina captabantur.

IX. *Nihil eſſe.* Nihil in ſe ſuſcipere curæ, laboris, officii &c.

Nulla enim ſtudia tanti. Addunt vulgati verbum *ſunt*, contra morem Plinii.

X. *Puellariter.* Ex ſimplicitate & imperitia puellarum. Ideo ep. ſequenti ait ipſam *ætatis aliquâ culpâ* in ſummo diſcrimine fuiſſe.

A meo tuoque latere. Ab nobilitate paterna & materna. *Et non ſubitas imagines.* Et non recentem nobilitatem. Majorum imagines inſignia nobilitatis apud Romanos.

XI. *Tranſmiſſumque diſcrimen convaleſcendo metiri.* Ita Mediceus, non ut vulgò *remetiri*, quod abſurdum, Et dum paulatim convaleſcit, tranſmiſſi & præteriti diſcriminis quæ fuerit magnitudo æſtimare.

X v

Digitized by Google

Impunè dixiſſe liceat. Quia dixit fuiſſe illam in ſummo diſcrimine, quæ verba ominoſa eſſe poterant, omen illud infauſtum ex more veterum deprecatur.

XII. *Obeunti vadimonia mea.* Ei qui ſe ſiſteret pro me coram judicibus. Vulgò *ad vadimonia*, ſed præpoſitionem ignorat Mediceus codex, & reſpuit ſermo Latinus.

XIV, *Duces agere.* Perſonam ducum ſuſtinere, ducum officio fungi.

Quæ exſecutio. Quo pacto exſequantur ſententiam, ſeu ſententiæ adhæreant ii, qui antè dictis aliquid addunt.

Aut ad otium ſummum, aut &c. Quum ſenatus haberetur, aut ut nihil omnino decerneret, aut ut decerneret maximè nefanda: *& modò* ad ludibrium, quum minimè ſeria, aut ad dolorem, quum triſtia cenſeret, *retentus* a principe.

Quæ abſolvit, quàm quæ occidit. Vulgò *abſolverit, occiderit.* Mediceum ſequimur.

Dividere ſententiam. Ut de ſingulis partibus ſeparatim ſententiæ rogarentur.

Fruſtra poſtea in eo diſſentient ab eo. Quia, ut dixit ſuprà, *comprobatâ ſemel unâ ſententiâ ceteræ perimuntur.*

Quemadmodum obtinui? Qui ultimum &c. Et hunc locum in vulgatis corruptiſſimum ſanitati reſtituit Cortius ex Mediceo.

XV. *Aut neceſſariò... delebimus.* Aut ſi utique ſcribere voluerimus, ad id neceſſitatis adigemur, ut in palimpſeſto, i. e. in charta iterum abraſa ſcribamus, deletis & abraſis iis, quæ bona malave priùs ſcripſerimus.

XVI. *Alterum, quòd permitto.* Ita codex unicus. *Quaſi teſtamenta facere.* Servi enim domino ac quirebant, nec proinde poterant quidquam legare teſtamento.

Duntaxat intra domum. Suis tantùm conſervis, qui ſunt ex eadem domo & familia.

Damnum. Jacturam aliquam rei familiaris, ſine ullo reſpectu ad hominem.

Digitized by Google

XVII. *Siſtere cogit.* Sumptum ex Mediceo. Vulgati, *retro cogit.*

Delicatiſſimus. Amœniſſimus. Sic Phædrus dixit *Domum politam & delicatos hortulos.*

Evexit atque extulit. Viderunt hi, quos... illa tempeſtas non deprehendit... villarum trabes atque culmina. Ita vulgati, ex correctrice manu, ut videtur. In his Mediceum ſecuti ſumus.

Et aucta luctibus damna. Et armentorum rerumque aliarum damna inſuper aucta ſunt hominum multorum ſtrage.

Pro menſura periculi. Dum metior periculi, quod hic adiimus, magnitudinem.

XVIII. *Captandum.* Donis ac muneribus deliniendum ab iis, quibus ſpem oſtentabat hereditatis ſuæ.

Ac tantò magis, quoniam &c. Mediceus habet, *ac tantò magis exſpectata ſunt*, unde proclive eſt legere, *ac tantò magis inexſpectata ſunt.* Certè vulgata lectio videtur aliquid celare vitii.

Ut qui de patre, avo, proavo, quasi de orbo querantur. Ut qui ſe ab eo, qui filiam, nepotes, pronepotem heredes inſtituerit, deſtitutos querantur, quasi orbus fuiſſet. Hæc eſt ipsiſſima lectio codicis Medicei, quam sic interpolarunt correctores, *qui de illo, uti de patre, avo, proavo, quasi orbi, querantur*: quæ verba hujus loci ſenſum pervertunt.

Pro moribus temporum. In tam corruptis horumce temporum moribus. De teſtamentorum captatoribus, vide 2, 20. & 4, 2. & Horat. Sat. 2, 5.

In nomen aſſumpsit. Adoptavit: nomen enim adoptionem ſequebatur.

Nuncupatum, i. e. verbis conceptis prolatum coram teſtibus, non ab teſtatore exaratum ſcripto.

Nam ſunt omnes fabulæ Tullus. De uno enim Tullo fabulæ, rumores feruntur. Ita Mediceus & vetus editio, pro vulgato, *nam ſunt venales tabulæ Tulli.*

Ne gravare. Nempe *ſcribere*, quod verbum rectè omiſſum in Mediceo editi non rectè addiderunt.

XIX. *Confugi.* Ita Mediceus & vetus editio, pro vulgato *confugio.*

XX. *Color cæruleo albidior.* Color cœruleus quidem, ſed albentior, *viridior & pressior*, ſeu adſtrictior, qui color acuto & claro opponitur.

Vis, quâ fracta, nempe membra *ſolidantur*, vires reparant.

Sua cuique figura, ut modus, i. e. menſura, magnitudo. Quidam legunt *motus*, ſed contra fidem codicis unici, & veteris editionis.

Hæc ab omni latere perſpicitur, eademque ſuſpenſa pariter & merſa. Hæc radix ab omni inſularum latere ita perſpicitur in aquis pellucentibus, ut ſimul & ſuſpenſa & merſa appareat. Vulgò, *eadem aqua pariter ſuſpenſa & merſa.* Correximus ex codice Mediceo, ut & infrà, *ſimiles eunt*, pro *ſimiles ſunt.*

Quà ſteterunt. Quâ parte littori appulsæ adhæſerunt, *terram promovent*, ſeu latiùs extendunt, ac proinde *lacum contrahunt*, ſeu anguſtiorem faciunt.

XXI. *Ne quis ut irreverentem.* Ne cui viderer non ſatis revereri verſuum recitationem, quòd quum amicos hujus rei causâ advocaſſem, idem tamen aliis amicis dediſſem, ut eorum causâ intereſſem forensibus negotiis.

Imputantque. Sibique id apponi gratiæ poſtulant.

Muſteum librum, i. e. recentem, incoctum, inſtar muſti.

XXII. *Ne id, quod improbo eos ſectari, carpere, ferè huic, quod quum maximè præcipimus, repugnet.* Vereor ne, ſi duriùs carpam id, quod eos ſectari minimè probo, nempe maledicendi & aliorum vitiis iraſcendi conſuetudinem, ipſe videar quodammodo repugnare *huic*, ſcil. clementiæ & lenitati, *quod quum maximè*, i. e. hoc ipſo tempore *præcipimus.* In his codicem unicum ſequimur, & veterem editionem. Vulgati nullo ſenſu: *vereor enim, ne id, quod improbo, inſectari, carpere, referre, huic, quod &c.*

XXIII. *Latum clavum.* Vide 2, 9.

Ita & intellexit & cepit. Ita virtutes ejus inſpexit, eumque ſibi devinxit.

Necessitudinum caſu. Miſerâ & calamitosâ ſorte propinquorum ejus.

Digitized by Google

Ne graviſſimo dolori timore conſueſcerem. Nam prævisa mala leviùs feriunt.

XXIV. *Aut neſcire melius.* Ita Mediceus & vetus editio, pro vulgato, *aut ſcias melius.*

Ad homines maximè homines. Quia illic humanitas & quæcumque humanitatem expoliunt, inventa creduntur. *Ad liberos maximè liberos.* Quia jus a natura datum, i. e. libertatem tenuerunt. Agnoſcis Plinii concinnitatem e codice Mediceo depromptam. Hanc in vulgatis vitiant omiſſæ a librariis voces *maximè homines*, *ad liberos.*

Reverere conditores deos & nomina deorum. In his videtur reſpicere Athenas, de qua urbe nominanda contenderunt inter ſe Neptunus & Minerva.

Nihil ex jactatione decerpſeris. Dixit enim ſuprà *ſit apud te honor... fabulis quoque.*

Quæ nobis miſerit jura. Leges XII tabularum ex legibus Græcorum excerptas. *Quæ leges non victis, ſed petentibus dederit.* Et hic correctores de ſuo dederunt, *quæ leges non victa acceperit, ſed &c.* aliter vetus editio, *quæ leges non invitis, ſed &c.*

Quàm ſuburbana. Græcia, quæ reſpectu Bithyniæ quaſi ſuburbana eſt.

IN LIBRUM IX.

I. *SALVA ſit tibi conſtantiæ fama.* Ne cui locum dederis dubitandi de tua conſtantia, quaſi in viventem ſcribere non auſus ſis. Regii codices librum hunc octavum & ultimum appellant, quem editio vetus præmittit octavo.

Nec res ipſa deſiderat. Quia opus eſt abſolutum. *Et temporis ratio præcidit.* Quia ſi differtur editio, fiducia ſcribendi poſt inimici mortem nata videbitur.

II. *Comminuunt.* Ad ſuam parvitatem deprimunt. Animus enim inter minutias quaſi comminuitur.

Scholaſticas... atque... umbraticas, i. e. otioſas. &

Digitized by Google

inanes, quales in umbra ſcholarum ſcribuntur a pueris; exercitationis causâ.

Illis conſtare rationem. Breves eſſe illorum epiſtolas ex juſta & idonea cauſa. Vide I, 5.

III. *Ad vilitatem ſui pervenire.* Ita Mediceus: nam regii mendosè ſcribunt *ad utilitatem.* Vulgati autem *ad mortalitatem.* Stultis occupationibus, & vanâ ſpecie diligentiæ, in rebus miſeris & caducis occupati, eò devenire, ut sibi ipsi vileſcant, nec vitam ſuam, ut æquum eſt, æſtiment.

Clarum aliquid... mediteris. Ita Mediceus & regii, pro vulgato. *Præclarum aliquid... meditaris.*

IV. *Immodicam orationem.* Eam fortè de qua 3, 9.

Nam singulis criminibus. Nam totidem ſunt velut cauſæ & orationes, quot ſunt crimina, ſeu accuſationis capita. Ejuſmodi ſunt libri Ciceronis in Verrem.

V. *Siniſteritatis.* Aſperitatis, pravitatis.

Nihil eſt ipsâ æqualitate inæqualius. Eodem modo dixit 2, 12. *in consilio publico... nihil eſt tam inæquale, quàm æqualitas ipsa.*

VI. *Circenſes erant.* Ludi & ſpectacula in circo.

Traherentur. Ducerentur, delectarentur. Sic Virg. *trahit ſua quemque voluptas.*

Nunc favent panno. Agitatores curruum in quatuor factiones dividebantur colore panni. Una erat *Veneta*, ſeu cœrulea: altera *Prasina* ſeu viridis: tertia *Ruſſata* ſeu rubra: quarta *Alba.*

VII. *Ita exercent.* In his enim villis ædificabat.

More Bajano. In littore Bajano villæ frequentes, quarum aliæ remotiores a mari montibus erant impoſitæ; aliæ tangebant littus, aut etiam mediis in aquis ſurgebant, *jactis in altum molibus*, quibus littus ſummovebatur, ut habet Horatius.

Et utraque possidenti... jucundior. Ita Mediceus: regii cum vulgatis, *utramque*, quod manum correctoris ſapit.

Geſtatio. Vide I, 3. *Xyſtum* vocabant ambulationem in propatulo, variis viridibus, arbuſculis & floribus diſtinctam, & conciſam. In xyſto deambulabant: in

geſtatione equo, rhedâ, aut lecticâ vehebantur.

IX. *Jam illa, quanta probitas in ore.* Pudorem intellige & verecundiam.

Quamquam sic amaſti juvenem, ut hoc potiùs, nempe exulcerari dolorem tuum, quàm de illo sileri velis. Hæc eſt Medicei, regiorum & veteris editionis lectio, quam recentiores sic interpolarunt, *quamquam sic amaſti viventem, ut hæc audire potiùs, quàm &c.*

X. *Extendi.* Scribendo contexui. Reſpicit hoc verbum uberem illam, & luxuriantem ſcribendi rationem, quam etiam *garrulitatem* vocat.

XII. *Hoc, quod es pater.* Eo, per quod es pater, i. e. jure paterno *utere.*

XIII. *Manus intuliſſet.* In perniciem incubuiſſet, reum arripuiſſet. Vide Tacit. Agric. 45.

Fuerat cum Arria. Hæc prioris Arriæ, de qua 3, 16, filia, uxor fuit Thraſeæ, mater Fanniæ, quam ſecundis nuptiis duxerat Helvidius Priſcus, occiſus à Veſpaſiano, pater hujus Helvidii, quem Domitianus occidit.

Deferbuiſſet. Alii *deferviſſet.* Cortius e Mediceo profert *defremuiſſet*, quæ vox cum incondito turbidoque clamore magis conſonat.

Amiſſâ nuper uxore. Priore ſcil. quâ mortuâ duxit Calpurniam.

Senatus intra diem tertium. Nempe habendus erat. De Corellio vide 1, 12. & 4, 17.

Ante relationem. Antequam ea de re conſul referat, & ſententias roget.

Sententiæ loco. Quum ſententiam rogaberis. Licebat enim ſenatori, quum de re propoſita ſententiam rogabatur, de re quacumque alia dicere.

Aguntur alia interim. Me quidam. . . ſecreto curatoque ſermone. . . monet ut ſiſtam. . . Adjicit etiam notabilem me &c. In his omnibus conſentiunt cum Mediceo regius optimus & editi veteres, a quibus in multis recedunt recentiores, & ſeſe vocibus ſuperfluis onerant.

Omnia præcepi. Æn. 6, 105.

Nota certè, ſaltem, ad minimum *quaſi cenſoria in-*

Digitized by Google

uratur. Ita regii, Mediceus, & vetus editio. Mendoſè vulgati, *nota Certo quaſi cenſoria inuratur.*

Nam collega Certi. In præfectura ærarii, ſcil. Vectius Proculus, quem Nerva loco Certi a Domitiano deſignati, conſulem fecit, dum Certo præfecturam ademit ærarii.

Si modum epiſtolæ cogites. Ita cum mſſ. Mediceo & Voſſiano optimus e regiis. Si reputes quæ ſoleat eſſe epiſtolæ longitudo. Vulgò editur, *si modò epiſtolam cogitas.*

XV. *Quàm meos.* Quàm mea ſcripta. Ludit in ambiguo: ſunt enim ruſticorum libelli ſupplices.

Rationes. Haud aliter Mediceus, regii, & vetus editio. Vulgati mendoſè *ratiocinationes*: eſt enim ſermo de rationibus acceptorum & expenſorum, quas villici præſenti domino reddebant.

Pro geſtatione. Geſtationis cauſâ. Vide ſuprà 7.

XVI. *Hiſtoricorum more.* Quum cæſorum, aut captivorum eam fuiſſe multitudinem memorant, ut numerus iniri non poſſit.

Devehemus... tibique jucundiſsimè exigenti... mittemus. Ita Mediceus, meliùs quàm in vulgatis, *devehemus... tibi, quos jucundiſſimè &c.* Dicit autem *deferviſſe*, h. e. fervorem temperaſſe, quia *muſtum* antea nominavit.

XVII. *Stomachum tibi narro.* Peculiarem animi mei ſenſum & judicium. Sic dixit 6, 14. *mei certè ſtomachi hæc natura eſt.* Et 1, 24. *Tranquilli mei ſtomachum multa ſollicitant.*

Quum lector, aut lyriſtes. Vide 1, 15.

XVIII. *Dimittere.* Nempe ex animo, i. e. obliviſci.

XIX. *Frontinum.* Julius Frontinus eadem ætate ſummus imperator fuit, & ſcriptor egregius, de quo vide 4, 8.

Miratus ſum magis... atque ita miratus. Ita codex Mediceus, cui accedit optimus e regiis. Iidem codices infrà, *ad hoc ille, Tune, Cluvi &c.* pro vulgato, *ad hoc ſic illum, Cluvine, tu ignoras &c.*

Supremis titulis. Sepulcrorum inſcriptionibus.

XX. *Obrepere urbanis.* Lento gradu procedere ad

urbanos miniſtros. *Notarii*, qui notis brevioribus dictata excipiebant.

XXI. *Quum iræ cauſæ juſtissimæ ſunt.* Ita regii codi- & vetus editio. Vulgò, *cauſa juſtissima eſt.*

XXII. *In manus ſumpſeris.* Et infrà, *in quibus... Horatium... effingi putes : si quid in ſtudiis cognatio valet, & hujus propinquus.* In his Mediceum, & codices regios, & veterem editionem ſequimur. Vulgati in alia omnia abeunt.

Omnia tamquam singula abſolvit. In omni ſcribendi genere tam præſtans eſt & egregius, quàm poſſet eſſe in uno aliquo genere, cui ſoli operam dediſſet.

XXIII. *Sediſſe ſe cum quodam Circensibus proximis*, h. e. ludis Circensibus proximè celebratis. *Hunc &c.* Ita Mediceus, cui proximè accedit unus e regiis. Vulgò editur, *ſediſſe ſecum... equitem R. hunc, &c.*

Anus Attica ita noſcitavit. Noſcitare eſt eorum, qui dubiam adhuc notitiam confirmare volunt. Plinianam vocem ſervant regii codices, & vetus editio. *Demonſtravit*, quod habent editi quidam, videtur ſumptum e Cicerone.

XXIV. *Quòd te tam tractabilem video.* Sic Mediceus, cui accedunt regii codices & vetus editio. Vulgò editur, *quòd te talem video.*

XXV. *Rerum actus.* Cauſarum actiones, vel tempus ipſum, quo judicia celebrantur. Sic 4, 29. *Eia tu, quum proximè res agentur, ad judicandum veni.*

Tu paſſerculis & columbulis noſtris. Verſibus noſtris amatoriis. Alludit ad *Paſſerem* Catulli, & *Columbam* Stellæ. *Inter aquilas.* Aquilæ signa erant legionum. *Dabis pennas*, i. e. paſſim legendos commilitonibus dabis.

XXVI. *Nihil peccat, nisi &c.* Erat nimirum *magis extra vitia, quàm cum virtutibus.* Sed ex Quinctiliano, *illud eſt vitium longè maximum, si quis careat virtutibus.*

Hæc. Supple diſſerui, diſputavi, *quia &c.* Vulgò *cur hæc ? quia &c.* Plinii manum ſervant Mediceus & regii. Eodem modo 7, 24. *Hæc, quia ſoles... non invitus audire.*

Digitized by Google

Omnes enim advertit. Ad ſeſe vertit, afficit. Vox Plinio familiaris. Sic 1, 10. *Multa... ſic eminent & elucent, ut mediocriter quoque doctos advertant & afficiant.*

— *In contrarium incidi.* Ea dixi, quæ ſententiæ meæ adverſantur, nempe ea loca Demoſthenis, quæ ego ſublimia & audentia puto, ab Æſchine, tamquam tumida & improba reprehendi. *Dices hunc quoque ab iſto*, nempe ab Æſchine, *culpari.*

Confodias. Allines atrum Tranſverſo calamo ſignum, ut ait Horatius.

Exigere. Examinare, ponderare. *Exigere* proprium in æſtimationibus verbum, ſive hæ pondere, ſive regulâ fiant.

XXVII. *Quantum denique numen...* Quæ vis denique humanâ major ac prorſus divina.

Ad cognoſcenda. Ita regii codices & editio vetus. Minùs propriè vulgati, *ad agnoſcenda.*

XXVIII. *Plotinam.* Uxorem Trajani, de qua vide Panegyr. 83.

Quibus nos tibi repræſentes... Quorum ope imago noſtra animo tuo recurrat.

Futurum te fugitivum rei familiaris. Relicturum res domeſticas, rem familiarem prorſus neglecturum.

Centesimas. Uſuræ centesimæ, quibus in centenos nummos unus per ſingulos menſes, duodecim proinde per ſingulos annos penduntur. Maximæ fuerunt uſuræ apud veteres.

XXIX. *Ut non ſingulis.* Sunt enim plura ſcriptorum meorum genera, & ideo ſingula, ſi non ſunt abſolutissima, veniâ magis digna.

Quaſi ingratus. Jam enim tuam in ſcripta mea indulgentiam expertus ſum. *Proxima*, intellige nuper & proximè ſcripta. Sic 8, 3. *Volo enim proxima quæque abſolutissima eſſe.*

XXX. *Avaritiâ.* Rapiendi aviditate.

Orbe quodam ſocietatis. Societate quadam continuâ, cujus expers nemo ſit.

Tam rara etiam imperfectæ liberalitatis exempla.

Digitized by Google

Ita Voſſianus codex, cui accedunt regii. Vulgò minùs rectè, *tam rarum eſt etiam imperfectæ liberalitatis exemplar.*

XXXIII. *Magna auctoris fides.* Plinii majoris. Vide Hiſt. Nat. 9, 8. *Tametsi quid poetæ cum fide.* Neque enim poeta curat vera sint, an falſa quæ ſcribit.

Æſtuarium. Unda æſtum patiens reciprocum. *Æſtuaria* dicuntur convalles marinis aquis refertæ ex inundationibus pelagi. *Repressit*, i. e. retrocessit, in mare rediit.

Et si quid mari simile. Et quidquid maris ſpeciem præfert: quæ verba videntur de æſtuario & de ſtagno intelligenda.

Varioſque orbes implicitat expeditque. Et modò in varios orbes circumagitur, modò tramite recto natat.

XXXIV. *Æſtum meum.* Incertam animi mei fluctuationem.

Hoc quoque familiare. Signum familiaritatis cum amicis. *Quòd elegi non bene, ſed meliùs lecturum.* Ita regii codices. Vulgò, *ſed meliùs ſcio lecturum.*

Saltare. Geſticulari. Vox a ſcena ducta. Hiſtrio enim quum puerum ad canendum ante tibicinem ſtatuiſſet, geſticulationem peragebat convenientem cantico. Illa autem geſticulatio ſaltando fiebat. Vide Livium 7, 2.

XXXV. *A recentioribus revocat.* Mentem abducit ab iis operibus, quæ recentiora ſcripsimus, quæque ideo non abſolvimus.

XXXVI. *Non animo oculos.* Non ea, quæ vident oculi, animo perſequor, ſed quæ cogitat animus oculis velut intueor.

Cogito ad verbum. Ita rem propositam meditor, ut verba, quibus veſtienda sit, singula perpendam. De *notariis*, vide ſuprà 20. *die admiſſo*, apertis feneſtris.

Si diu jacui, i. e. in lecto mansi, quemadmodum ſuprà, *ambulans aut jacens.* Ita codices & vetus editio. In vulgatis malè legitur, si *diu tacui.*

Ut quamvis nihil ceperim, nonnihil referam. Vide 1, 6.

Et iſthæc urbana opera commendant. Efficiunt ut potiora ducam.

Digitized by Google

XXXVII. *Tranſlatitia.* Quæ certo quodam ordine recurrunt. *Publica.* Communia, promiſcua.

Reliqua. Partes debitorum non exſolutæ. Vide 3, 19.

Se non ſibi parcere. Suam parcimoniam non ſibi, ſed domino profuturam.

Si non nummo, ſed partibus locem. Si eam locationis legem faciam, ut ab iis accipiam quotannis non certam pecuniæ ſummam, ſed fructuum partes determinatas, putà ſecundas, aut tertias partes.

XXXIX. *In melius, in majus.* Vulgati de ſuo conjunctionem inſerunt. Infrà, *addidero porticus ædi.* Malè in vulgatis omittitur vox ultima.

Formam. Speciem ſeu diſpoſitionem futuri operis. *Neque enim poſſunt circumdari templo*, h. e. ambire templum.

XL. *Agendi necessitas.* Cauſæ alicujus apud judices dicendæ.

Memoriæ... proficitur. Memoria adjuvatur.

Addas huc licet ver & autumnum, quæ... media &c. Hæc eſt lectio Voſſiani codicis, cui & regii proximè accedunt. Vulgò editur, *addas huc licet autumnum, quæque... media.*

IN LIBRUM X.

In mſſ. quos habemus, atque etiam in editionibus primariis deeſt hic liber decimus, cujus codices manuſcriptos nulli recentiorum interpretum licuit inſpicere. Itaque Cortius in ejus recenſione uſus eſt vetuſtiùs impreſſis, ac præſertim Veronenſi editione Joannis de Tridino.

I. *Succederes patri.* Nervæ, qui Trajanum adoptaverat.

Et privatim & publicè. Et meâ & reip. cauſâ.

II. *Jure trium liberorum.* Vide 2, 13.

Illo triſtiſſimo ſeculo. Sub imperatore Domitiano.

Digitized by Google

III. *Voconius Romanus.* De quo vide 2, 13.

Liberalitatem ſeſtertii quaterdecies, quod &c. Voconio, ut haberet cenſum ſenatorium, deerat ſeſtertium quaterdecies, ſeu ſeſtertii 400000. libr. Tur. 50000. Hanc ſummam mater filio donare ſe profeſſa fuerat, ſed donationem nondum ſecundùm omnes juris formulas perfecerat. Hîc cum Frid. Gronovio legimus *ſeſtertii quaterdecies*, non *quadringenties*, ne ſumma ſit immanis.

Subsigno apud te fidem. Spondeo pro Voconio, & velut ſyngraphâ datâ fidem meam interpono. Sic Aldus. Alii *ſubsigno, auget fidem.* Nullo ſenſu.

IV. *Jatralipten.* Vox Græca, medicum, qui unctionibus & frictionibus curat ægrotos.

Thermuthin Theonis. Filiam, aut uxorem.

Jus Quiritium. Vide infrà ad ep. 105.

V. *Epiſtolæ tuæ.* Vide infrà 23.

VI. *Ita ut ſint in patris poteſtate.* Nam patria poteſtas eſt pars Romanæ civitatis, ut & jus patronorum. Vult ergo Plinius ut jus civitatis retro etiam valeat. Geſnerus.

VII. *Quia tamen in hoc quoque indulsiſti.* Ut nimirum admonerem te ſimul & rogarem.

Quietissimum. Remotiſsimum ab omni ambitione.

Attollit. Erigit, animos facit, ut indulgentiâ tuâ uti velint.

VIII. *Auguratum.* Vide 4,8 De *ſeptemviratu* vide 2,11.

IX. *Antiquissimæ.* Victoriis imperatorum antiquorum ſimillimæ.

XI. *Summè obſervantissimum.* Diſplicent Frid. Gronovio duo verba modi ſuperlativi, quod ſanè perquam rarum apud ſcriptores. Poſſis legere, *& mei ſum obſervantissimum expertus.*

Pignora. Indicia, documenta: voce ductâ a ſponſionibus, quæ depoſito pignore firmantur.

Ex commilitio. Nimirum ſub Trajano ſtipendia fecerat.

XIII. *Urbem.* Romam. *In eam civitatem.* Nicæam Bithyniæ.

XIV. *Diplomata.* Sic vocabant litteras ab impera-

Digitized by Google

tore, aut iis, quibus hoc datum ab imperatore, côncelſas, quas qui impetraverat, utebatur equis & vehiculis, quæ per intervalla locorum diſpoſita, publicè præbebantur ad curſum.

XVI. *In ſtatione.* Intellige cuſtodiam militarem, ſeu præſidium Nicomediæ impoſitum.

Laberio Maximo. Hunc olim Domitiano ſuſpectum, & in inſula exſulantem Trajanus non læſit, quamvis a nonnullis admonitus, ut ſibi ab eo caveret. *Suſagus* præfectus fuit Decibali regis Dacorum.

Glebulam... ex Parthicis metallis. Exiguam glebam auri crudi & nondum excocti, e fodinis Parthicis. *Apoſphragiſma.* Vox Græca, ſignum inſculptum.

XVIII. *Inſtructum commilitio tuo.* Quia ſub te imperatore meruit.

Milites & pagani. Passim inter ſe opponuntur.

XIX. *Primipilarem.* Primi ordinis triariorum centurionem, cujus magna erat dignatio. Nec obſtat quòd dicatur fuiſſe *præfectus* cohortis. Vide apud Tacitum Ann. 13, 9 & Hiſt. 3, 6. de Arrio Varo, qui præfectus primùm, & deinde primipilus.

Ut me... consilio inſtrueret. Ut mihi in Bithynia jus dicenti adſideret, eſſet mihi in consilio.

Necessitudines Propinquos ejus & familiares.

Suffecturum. Tuendæ cuicumque dignitati, quam indulgentiâ tuâ conſecutus fuerit, parem futurum.

Meum gaudium, mea gratulatio filii honore continetur. Sic prior editio Catanei. Nonnullæ pro *continetur* habent *continuetur.* Non paucæ, *meum gaudium, meam gratulationem filii honores continuent*, aut *continerent.* In his venuſtatem Plinianam fruſtra quæſieris.

XX. *Indulgentia veſtra.* Ita veteres editi. Recentiores dederunt *tua.* Sed nihil mutandum. Ex his vocibus colligimus præfecturam ærarii Plinio datam a Nerva & Trajano, poſt ejus adoptionem.

Præfecturam. Quam geſſit per biennium cum Cornuto Tertullo collega. Vide 3, 4.

Optaſſent. Elegiſſent. Vide 2, 11.

Nomina noſtra in urnam conjici. Hæc verba non

Digitized by Google

de ſortitione intelligenda, ſed de tabellis Plinii nomine inſcriptis, quibus in urnam conjectis, ſenatores hac viâ declararent placere ſibi a Plinio recipi accuſationem Marii. De hoc more ſuffragandi in ſenatu vide 3, 10.

Conſtare rationem. De hac loquendi forma vide 1, 5.

XXII. *Quum annos ejus & cenſum... ederem.* Ut ſcil inſcriberentur in tabulis cenſoriis.

XXIV. *In municipium.* Tifernum Tiberinum. Vide 4, 1.

A Vobis. Vide ſuprà 20. *Officii.* Præfecturæ Ærarii Saturni.

Menſtruum meum finitur. Moris fuit, ut ſocii muneris ejuſdem ſibi invicem menſibus alternis ſuccederent.

Commeatum. Vide 3, 4.

Quadringenta. Seſtertiûm 400000. libellas Tur. 50000.

Putationem. Nempe vitium. *De remiſsionibus cogitare.* Vide 8, 2.

Ultra 150 *lapidem.* Leucas noſtrates 50. Vide 2, 17.

XXVI. *Orariis navibus.* Intellige parvas naves, ſic dictas, quòd illæ littoris oram legerent, vel quòd vectores ad oram præſtolarentur.

Etesiæ. Venti Boreales, certis anni tempeſtatibus oriri ſoliti.

XXVIII. *Ex ipſo tractatu.* Ita Ritterhusius emendavit vulgatum, *ex ipſo tractu.*

Menſorem. Qui metiatur opera publica, eorumque æſtimationem ineat.

Quam quum maximè. Quam expenſorum rationem hoc ipſo tempore excutio. Ita emendavit Perizonius; & hanc loquendi formam videtur adamaſſe Plinius. Ejus exempla vide lib. 6, 6. & 31. & alibi paſsim. Vulgò legunt *cum Maximo*, & Maximum Trajani libertum intelligunt, de quo ſuprà 17. & infrà 36.

XXX. *Cuſtodias.* Carceres intellige, in quibus vincti aſſervantur.

XXXII. *Beneficiariis.* Beneficiarii milites opponuntur *munificipibus.* Hi tenebantur obire omnia militiæ *munera*, quorum illi *beneficio* ducis aut tribunorum immunes erant.

Digitized by Google

XXXIII. *Demum.* Obſervat Feſtus *demum* ſumi pro *duntaxat.*

XXXIV. *Ego tamen æſtimans... videris.* Hæc non cohærent, & indigna Plinio videntur. Occurrunt in optimis ſcriptoribus ejuſmodi vitia orationis, quæ aut ipsis exciderunt, aut imputanda ſunt librariis. Hæc notanda, non mitanda.

In oleum. Quo ungebantur loti, quodque publicè præbebatur.

XXXV. *Intribuant.* Collatione inter ipſos factâ impendant *Aut minus illis fiat.* Aut eorum facultates minuantur.

XXXVI. *Ex his... relinquendos.* Videtur excidiſſe nota numeri militum, qui Maximo relinquebantur.

XXXVIII. *Duos ſervos.* Servis militiâ interdictum erat

Quòd, ut jam &c. Quòd etiamsi *jam dixerant ſacramento militari, nondum diſtributi in numeros,* in cohortes *erant* Notæ ſunt particulæ comparationis, *ut, ita,* quarum poſterior ſæpius ſubauditur.

XXXIX. *Vicarii.* Qui vices aliorum gererent.

Probati. Inter milites adſcripti, & admissi ad ſacramentum.

XL. *In opus.* Purà metalli. *In ludum.* Gladiatorium vel ad congrediendum cum beſtiis.

In quas dati erant. Ita Cataneus, Caſaubonus, & alii, meliùs quàm in vulgatis, *damnati erant.* Infrà, *ſed nihil comperi, quod affirmare tibi poſſum.* Fortè *possim:* ſenſu quidem alio, ſed quem videntur innuere ſequentia.

XLII. *Geruſia & Iſſon.* Fortè *Iſeum,* i. e. templum Isidis. *Geruſia* ædificium recipiendis & alendis hominibus ſenio confectis comparatum.

Sipo vel *Sipho.* Inſtrumentum aquæ deducendæ, *Hama,* hauriendæ deſtinatum.

XLIII. *Complurium.* Urbium, in quibus collegia ſunt Fabrorum.

Heteriæ. Sodalitates hominum etiam paucorum fient.

XLIV.

Digitized by Google

XLIV. *Signari.* Vota nempe ſuſcipiebant nuncupabantque deſcripta in tabulis, quas obſignatas affigebant deorum ſtatuis. Votorum autem compotes facti, eas tabulas refigebant, ſolvebantque & reddebant diis, quæ ſe daturos promiſerant. Hîc Plinius dicit ſe & priora vota ſolviſſe, & nuncupaſſe nova, atque ad deorum ſtatuas affixiſſe.

XLVI. *Seſtertium tricies trecenta viginti novem millia.* Libras noſtrates 416125. *Tricies* malè ſcribitur in editis per triplicem *X.* *Seſtertiûm ducenta millia.* Libellæ Tur. 25000.

Vilius. Impenſæ minoris. *Aquilegem.* Qui ſcientiam aquarum deducendarum habet.

XLXII. *Me Dius fidius.* Supple, juvet, amet. *Fidium* a *fide* dicebant, quaſi deum *fidei* præſtitem.

Ad hoc tempus. Ita Aldus, Junta, probante Caſaubono, pro vulgato, *ad hoc opus.* *Inter ſe gratificantur.* Sibi invicem gratificandi causâ, ita ut privati pecunias publicas intercipiant.

XLVIII. *Seſtertium... centies.* Seu 10000000. Libr. Tur. 1250000.

Deſcendit. Fortè *diſcedit*: & ita emendabat Gruterus.

Et jam aliquantum. Vulgò *etiam*, vocibus, ut ferè fit, coaleſcentibus.

Quam buleutæ... additi. Trajanus permiſerat augeri numerum ſenatorum, novique illi *buleutæ*, qui in ſenatum introibant, dabant pecuniam. Pro vulgato *addunt*, dedimus ex emendatione Caſauboni, *additi.* Vide infrà 113.

L. *Libratorem.* Qui peritiam habet librandi aquam ad libellam.

LI. *Explorandum eſt, ne... totus effluat; certè quantum aquarum & unde accipiat. Poteris &c.* Hoc loco diſtinctionem mutavimus, ut voluit Fr. Gronovius. Vide infrà 69.

LII. *Cum pſephiſmate.* Decreto. *Nummorum duodena millia.* Libr. Tur. 1500. *Terna millia.* Pecuniæ noſtræ 375.

Digitized by Google

Publicè. Civitatis nomine.

LIV. *Diplomata.* Vide ſuprà 14. *Diplomata etiam* vocabantur quævis litteræ de privatorum aut urbium immunitatibus & privilegiis ab imperatore, aut a magiſtratibus ejus nomine conceſſæ.

LVIII. *Quod quum maximè ſurgit*, i. e. hoc ipſo tempore. Ita Gruteri editio, & Aldina utraque, & hanc loquendi formam multis locis aſſeruerunt Mediceus & regii codices. Vulgati, *quod tunc*, vel *nunc maximè ſurgit.*

Num eſſet aliqua lex dicta templo. Num dedicatio templi facta eſſet, quæ vetaret illud loco moveri. *Commodiſſimum eſt.* Nempe templum illud aliò transferri.

LX. *Præivimus.* Verba jurisjurandi ſolennia præfati ſumus, ut & milites & provinciales in eadem verba jurarent.

LXII. *Duodenis aſſibus.* Emendat Frid. Gronovius, *uſuris aſſibus.* Rectè: loquitur enim de uſuris centeſimis, de quibus vide 9, 28.

Reipublicæ caveant. Datis ſcil. pignoribus, aut fidejuſſoribus.

LXIII. *Ex copia.* Pro numero & multitudine eorum, qui in creditum ire volent. Infrà, *otioſum*, i. e. ex quo nullum emolumentum ipſi capiant.

LXIV. *Julio Baſſo proconſule.* De quo 4, 9.

LXV. *Quam contumaciâ eluſit.* Cui ſe contumaciter ſubduxit.

LXVI. *Decretum Pruſenſium.* Quo ſtatuarum honos ipſi Pruſenſi decernebatur.

Ep. ad Appium. *Et profeſſione ſuâ etiam majoribus reſpondentem.* Expeditior videtur Ritterhuſii lectio, & *profeſſioni ſuæ etiam moribus reſpondentem.*

LXVIII. *Qui ignorabant.* Immo, *qui non ignorabant.* Excidit particula negans, quam ſenſus requirit.

LXIX. *Arctiùs preſſam.* Anguſtiùs depreſſam, percúſſam, ut ſuprà 50.

Cataractis. Cataractas vocabant, quum aquæ ex alto ita decidunt, ut ruere, non defluere videantur. Gallicè *ecluſes. Librator.* Vide ſuprà 50.

Digitized by Google

LXXI. *θρέπτους.* Nutritos. Sic vocabantur ii, qui infantes a parentibus expoſiti, & ab alienis ſublati, nutriti, & educati in ſervitute fuerant.

LXXII. *Aſſertionem.* Actionem legitimam, quâ quis eos in libertatem vindicet.

LXXV. *Claudius Polianus.* Claudii imperatoris libertus.

In periſtylio. In area columnis circumdata.

Exhedra. Sic vocabant conclave oblongum, & amplæ magnitudinis.

LXXVII. *Reſtituendiſque natalibus.* Reſtituuntur natalibus ſuis, qui vindicati & aſſerti in libertatem, familiæ, in qua nati ſunt, redduntur.

LXXIX. *Judicio tuo credens.* Fidens ei judicio, quo tu me tamquam virum bonum in hanc provinciam miſiſti.

Præceptis quinquaginta millibus nummûm. Libellis noſtratibus 6250. Ita dedimus ex conjectura Cortii, pro vulgato *perceptis.*

Quinquennales agonas. Ludos & certamina, quæ quinto quoque anno celebrarentur.

LXXXI. *In capite.* In ipſo introitu Bithyniæ.

LXXXII. *Si Juliopolitanis ſuccurrendum.* Particulam *si*, quam ignorant editi veteres, delevimus.

In re præſenti, i. e. continuò, & in ipsis locis, in quibus deliquerint.

LXXXIII. *An ii quoque, qui non geſſerint, poſſint... ſenatores legi.* Ita locum e veteribus libris reſtituit Cortius. Vulgatum erat, *an ex iis quoque, qui non geſſerint, poſſit quis ſenator legi.*

LXXXIV. *Hactenus... novatam eſſe legem.* Eatenus derogatum eſſe legi.

Et quia cepiſſent. Ita Joan. de Tridino & Ritterhusius. Vulgò, *& qui accepiſſent.*

LXXXV. *Appellatum me.* Provocatum eſſe ad me. *In bule.* In ſenatu. *Aſſignare civitati.* Imputare, tradere opus, tamquam probatum. Ita Joan. de Tridino. Vulgò, *aſſignari.*

Id autem, in quo dicuntur. Monumentum autem, ſeu conditorium, in quo &c.

Digitized by Google

Ut neceſſe sit. Ut evenire debeat in ea re, quæ & in publico conceſſu, in ſenatu, pro tribunali agitata sit, & in qua reus aliorum exemplis ſe defendit. Ita Joan. de Tridino & Ritterhusius. Vulgatis placuit, *ut neceſſe sit in ea re, quæ & in confeſſum venit... deliberare.*

XCI. *A ſexto decimo milliario.* Vide ſuprà 24. *Ab capite*, ab ipsius aquæ fonte.

XCIII. *Eranos.* Vox Græca, quæ significat *ſtipem conferentes.* Sic vocabantur ſodalitates quædam, ad eum finem inſtitutæ, ut calamitosis ſubveniretur. In arcam communem ſodales ſtipem menſtruam mittebant. Inde si cui ex eorum numero calamitas accidiſſet, ad eam levandam promebatur quantum ſatis eſſet pecuniæ. Hanc autem pecuniam ille referebat, ubi cœperat uti meliore fortunâ.

XCIV. *De officio fœderis. Officium* ab efficiendo. Itaque officium fœderis idipſum eſt, quod efficitur fœdere.

XCV. *Jus trium liberorum.* Vide 2, 13. *Judicia amicorum.* Intellige ſuprema amicorum judicia, quibus Suetonio legata ſcribebant in teſtamentis. Ab iis autem legatis removebantur orbi.

XCVI. *Suffectorum.* Satis fore, ita ut eum numerum non excederem.

Et dediſſe me... referri in commentarios meos jussi. Vulgati, *& ut ſcias.* Sed voces ſupervacuas ignorant editi veteres.

XCVII. *Pertinaciam.* Ita veteres editi. Recentiores maluerunt *pervicaciam.*

Ipſo tractatu. Ipsâ rei tractatione & inquisitione. Ita veteres editi, pro vulgato, *ipſo tractu.*

Quum, præeunte me, deos appellarent... dimittendos eſſe putavi. Quum, me ſolennia verba precationis præſante. Ita vetuſtiores editi. Recentiores plenam diſtinctionem ponunt poſt vocem *Chriſtiani*, leguntque, *ergo dimittendos eſſe putavi.*

Appellati. Appellat, qui debitum, aut depositum poscit.

Hetærias. Vox Græca, ſodalitates.

Digitized by Google

XCVIII. *Actum.* Actionem, agendi modum. Sic ſuprà 37. *quum ad priſtinum actum reverſus fuerit.*

Nullo crimine. In nulla accuſatione

CI. *Vota... nuncupata... perſolvimus.* Vide ſuprà 44. *Curante commilitonum & provincialium pietate.* Lege cum Cellario, *certante.*

Deorum honore. Honorando deos, nempe donis, & ſacrificiis.

CIII. *Diem, in quem tutela.. tranſlata eſt.* Hæc non concoquit Frid. Gronovius, legitque, *diem, quo in te &c.*

CV. *Valerius... jus Latinorum ſuorum mihi reliquit.* Teſtamento ſuo me ſcripsit patronum libertorum ſuorum, qui manumissione facti ſunt Latini, ſeu jus Latii tantùm adepti ſunt, non Quiritium, ſeu civitatem Romanam. Vide ſuprà 4.

CVI. *Matura per me.* Nempe iis conſulere & impetrare jus Quiritium. *Iis interim... dediſſe me jus Quiritium referri... jussi.* Ita veteres editi. Vulgati mendosè, *quum... conſultum velis maturè per me, iis interim... ut ſcias dediſſe me &c.* Nimirum hîc & ſuprà 96, Plinium emendando corrupit manus eadem.

CVII. *Centurione cohortis ſextæ equeſtris.* Voces *centurio* & *cohors* uſurpantur hîc de equitatu, ſed ſociali, non Romano.

CIX. *Protopraxian.* Primam actionem, ut ante alios jus habeant exigendi pecuniam a debitoribus, & ceteris creditoribus præferantur. Infrà pro editorum *contingat*, dedimus *contingit* cum Joan. de Tridino.

CX. *Nam sive habent... sive non habent.* Ita primariæ editiones, pro vulgato, *nam si habent, si verò non habent.*

CVI. *Ecdicus.* Defenſor, vindex reipublicæ. Vulgò apud nos, procurator fisci, sive ſyndicus.

Denariorum quadraginta millia. Lib. Tur. 20000.

Et bule & eccleſiâ conſentiente. Annuente ſenatu & plebis concilio.

CXIII. *Quos indulgentia tua... adjicere permiſit.* Vide ſuprà 48. *Alii ſingula millia denariorum*, ſeu

Digitized by Google

libellas noſtrates 500. *Alii bina millia*, ſeu mille libellas Turonenſes.

CXIV. *Sequendum cujuſque civitatis legem.* Ita ſolet Plinius. Servandos eſſe cujuſque civitatis mores & inſtituta. *Scilicet adverſus eos.* Utique contra eos, *qui inviti fiunt decuriones.* Nam qui ambiunt decurionatum, *id exiſtimo acturos, ut &c.* Is eſt fortaſſe ſenſus hujus loci, qui & obſcurus eſt, & mutilus videtur.

CXVI. *Nihil novaremus.* Joan. de Tridino, & editio prima habent, *noveremus*, unde legendum videtur, *nihil moveremus*, idque præfert prima editio Catanei.

CXVII. *Totam bulen... vocare.* Ad cœnam invitare univerſum ſenatum, atque etiam e plebeiis non paucos. *Denarium*, æſtimamus decem aſſibus.

Sicut arbitror... concedendum ipsis invitationes. Ut ſuprà 114. *ſequendum cujuſque civitatis legem.* Et 62. *diſtribuendum inter decuriones pecuniam.* Permittendum ipsis, ut ad epulas poſſint invitare. Vulgò editur, *sicut arbitror non imprudenter... concedendum jussi invitationes.* Voces, *non imprudenter*, de ſuo adjecit Gryphius. Pro *jussi*, ut habent Joan. de Tridino & editio princeps, dedimus cum Juntina *ipsis.*

Diamœries. Diviſionis, factionis. Alii eodem ſenſu legunt *dianomes.*

CXVIII. *Quasi per corpora.* Intellige ſocietates, collegia.

CXIX. *Pro Iſelaſticis certaminibus.* Ea dicebantur certamina *Iſelaſtica*, quorum certaminum victores triumphantium more in patriam invehebantur, & vectigal & obſonia de publico accipiebant.

Ego contrà ſcribo Iſelaſticorum nomine. Itaque eorum vehementer addubitem, an &c. Sententia patet, ad quam si velis accomodare verba, sic, mutatis aut reſectis aliis lege, *ego contrà ipſo Iſelaſticorum nomine moveor, ut vehementer addubitem, an &c.*

Pro eo agone, qui a te Iſelaſticus factus eſt. Pro eo certamine, quod edicto tuo Iſelaſticum eſſe cœpit. Nempe varia erant athletarum certamina. Ex iis alia Trajanus Iſelaſtica eſſe juſſerat, quum antea non fuiſſent;

Digitized by Google

alia Iſelaſticorum e numero exemerat, quorum proinde victoribus Iſelaſticum, ſeu vectigal & obſonia a civitatibus deberi desierant.

CXX. *Nec proficere pro desiderio athletarum poteſt, quòd eorum, quæ poſtea Iſelaſtica non lege conſtitui, quam qui ierant, accipere desierunt.* Ita Joannis de Tridino liber & veteres editi. Senſus patet, id ſcil. non proficere pro desiderio Athletarum, quòd eorum certaminum, quæ poſtea Iſelaſtica non eſſe Trajanus conſtituit, obſonia qui vicerant accipere desierunt; si quidem, mutatâ conditione certaminum, non tamen ab iis repetuntur ea præmia, quæ antè acceperunt. Sed ad eum ſenſum verba refingere sine libris non tentamus.

CXXI. *Diplomata.* Vide ſuprà 14.

Si dissimulaſſem... hoc unum me debere indulgentiæ tuæ, quòd &c. Si te celatum voluiſſem hoc præ ceteris unum deberi a me indulgentiæ tuæ, quòd &c. Vulgati, *si dissimulaſſem... hoc unum quod me debere ſciebam indulgentiæ tuæ, quòd &c.* Sed verbum *ſciebam* ignorant Joan. de Tridino, & editio prima; & vocula *quòd* huc irrepsit e verſu ſequenti.

CXXII. *Quæ officio tuo dedi.* Quorum concedendorum poteſtatem tibi permisi, pro ratione officii & dignitatis tuæ.

NOTÆ IN PANEGYRICUM.

CAP. I. REPERTUS, *electus eſt: quippe inter aras.* Ita cum vulgatis tres regii codices, quos excussimus. Aliter diſtinguit Arntzenius, *repertus. Electus eſt quippe inter aras, &c.*

2. *Cui, quando sint actæ. Nuſquam ut deo, nuſquam &c.* Ita cum Vossiano codice vetuſtissimus e regiis. Mendosè alii duo, ita tamen, ut ad verum facilè reducantur. Scribunt enim, *cui, quando sint hactenus ut deo.*

Cogitemus quàm sit indignum. Voces, *quàm sit*

Digitized by Google

indignum, quas regii codices, & vulgati ferè omittunt, reſtituimus ex editione Cuſpiniani.

4. *Amorem humilitate captavit.* Ita conſtanter codices. Mendosè vulgati, *humanitate.* Infrà ex iiſdem regiis dedimus *detrahitur*, pro vulgato, *detrahatur.*

5. *Inusitato indicio enotuit.* Ita e vetuſto codice Sichardus. Nam regii omittunt vocem *indicio*, unde in vulgatis, *inusitatò enotuit.*

Nutatione reipublicæ. Vitiosè in quibuſdam mſſ. & editis pleriſque, *mutatione reipublicæ.* Infrà codices conſenſu præferunt *noſcantur*, pro vulgato, *naſcantur.*

6. *Solus ergo ad hoc ævi, qui &c.* Ita membranæ & veteres editi. Vulgò, *ſolus ergo adhuc, qui &c.* Infrà ex iiſdem codicibus regiis dedimus, *ultra dantem*, pro vulgato, *ultro dantem.*

7. *An ſenatum, populumque Romanum, exercitus.* Ita plerique codices, & vetuſtiores editi cum duobus regiis. Tertius cum Vulgatis, *an ſenatûs, populique Romani exercitus &c.*

8. *Utique qui adoptaret.* Vulgò, *uterque qui adoptaret.* Regios codices ſequimur.

9. *An dubium eſt, ut dare poſſet imperium imperator.... auctoritate ejus effectum eſſe, cui dabatur?* Ita ex membranis locus eſt ab Arntzenio emendatus, qui pleriſque in editis mendoſus legitur, *an dubium eſt, ut non poſſet dare imperium... qui reverentiam amiſerat? Auctoritate ejus effectum eſt, cui dabatur.*

10. *Te providentia deorum.* Vulgò, *jam te providentia deorum.* Primam vocem eraſimus, quam ignorant codices & veteres editi.

11. *Sed ut majeſtatis crimen induceret.* Ita regii codices cum Livineii & Cuſpiniani codicibus. Mendoſè plerique editi, *majeſtatis nomen, aut numen.*

Cujus (nempe imperii) *pulſi fugatique non aliud majus habebatur indicium, quàm quòd triumpharetur.* Ita regii codices exhibent hunc locum, cujus variis multorum vexati conjecturis ſenſus optimè conſtat: reſpicit enim falſos Domitiani de Cattis, de Germanis, de Dacis triumphos.

Digitized by Google

13. *Corona muralis aut civica.* Ita vetuſtior e regiis. Primam vocem omittunt vulgati.

14. *Quum ferociam... Parthorum... cohiberes; Rhenumque & Euphratem admirationis tuæ ſocietate conjungeres.* Ita codices regii. Quidam pro *Parthorum* malunt *Barbarorum*, & pro *ſocietate* reponunt *famâ*.

Hiſpaniam Germaniamque. Vocem *Hiſpaniam*, quam ſenſus requirit, addidimus ex perſpicua Jacobi de la Baune conjectura, quam confirmant ea quæ ſequuntur de itinere Trajani ab Hiſpania in Germaniam.

16. *Accipiet... Capitolium non mimicos currus... ſed imperatorem... & tam conſeſſa &c.* Ita duo regii codices. Tertius mendosè ſcribit *inimicos... & tamen conſeſſa.*

18. *Iidem ergo torpere militaria ſtudia... gaudebant.* Ita Voſſianus codex & regii. Mendosè plerique editi, *eodem ergo tempore.*

20. *Inter imperatorem factum & futurum.* Et infrà *tanti tuum conſtat.* In his regii codices cum ceteris conſentiunt. Vulgò, *& brevi futurum*, & *tantum conſtat.*

21. *Nomen patris patriæ recuſabas.* Primam vocem, iiſdem mſſ. obſecuti, delevimus.

23. *Quin etiam deum ipſum tuum.* Nervam ſcil. quem Trajanus cœlo dicaverat. Quidam legunt, ſed invitis codicibus, *quin etiam deum ipſum tum*, & Jovem intelligunt. Paulò pòſt dedimus ex iiſdem mſſ. *anguſta victimis cuncta*, pro vulgato *auguſta.*

24. *Dexteræ verecundia.* Hæ voces deſunt in regiis, & aliis pluribus mſſ. *Eademque omnia illa &c.* Ingeniosè Geſnerus; *Eadem, quæ omnia illa circa te, nihil in ipſo te fortuna mutavit.* Paulò pòſt, *non quasi contingas.* Ita regii, pro vulgato, *nos quasi contingas*, aut *ut quasi contingas.* Quod vix evenit, contigiſſe dicitur; quo ſenſu ſuprà 14. *apud eos ſemper major... quibus poſtea contigiſſes*, i. e. ad quos fato quodam felici & inſperato veniſſes.

Humus iſta communis. Ita unus e regiis. Alii duo cum vulgatis, *humus ita communis.*

Digitized by Google

25. *Exſpectatus eſt, proviſumque.* Ita regii mſſ. quod præſtat vulgato, *exſpectatum eſt.*

26. *Pauperibus educandi.* Non ut vulgò, *educandis.* Mox, *fruſtraque proceres*, non *Princeps.* Et capite extremo, *libeat*, *expediat*, sine copula. In his conſentiunt regii codices.

27. *Næ ille jam brevi tempore.* Ita Gruterus, nam codices mendosè, *næ ille in tam brevi tempore.* Emendabat Livineius, *næ ille, inquam, brevi tempore.*

30. *Ingentibus quidem tunc quoque ille fluminibus; fluminibus tamen.* Et mox, *mergi repararique amne conſueta.* Ita regius codex vetuſtior. Alii aliter, unde in vulgatis eadem varietas. Paulò pòſt *neque enim ſolùm vagus ille &c.* Idem codex habet ut dedimus, utque jam emendavit Arntzenius ex Voſſiano & Gudiano codicibus.

31. *Tuamque vigilantiam ſpectare.* Vitiosè regii, *exſpectare.* At iidem infrà rectè, *præſterni*, non, *proſterni.* Et mox, *in ſuis navibus*, non, *manibus.* Et paulò pòſt, *& tamen ſerviat*, non, *& tantum ſerviat.* Et verſus finem capitis, *quave in Ægypti parte alius annus*, pro vulgato, *alius amnis.*

Nec benigna tellus, & obſequens (quod eſt, nec obſequens) *Nilus.* Ita duo regii cum pluribus aliis mſſ. Tertius cum vulgatis, *nec maligna.* Quod natum videtur ex interpretatione duarum vocum, *nec benigna.*

32. *Hic alternis commeatibus*, i. e. mutuis. Vitiosè codices, *hic æternis commeatibus.* Emendavit Lipsius.

33. *Nemo exſpectatore ſpectaculum factus.* Ita Livineius emendavit vitioſam mſſ. lectionem, *nemo exſpectator exſpectaculum.*

34. *Vidimus delatorum agmen inductum*, i. e. traductum per arenam, & ſupra ſanguinem noxiorum. Ita Cuſpinianus. In regiis omiſſâ voce *agmen*, ſcribitur, *vidimus delatorum inductum*, unde in vulgatis, *vidimus delatorum judicium.*

35. *Perquam magna.* Mendosè ſcribunt regii, *per quem.* In reliquis accedunt Cuſpiniano.

36. *Tribunal excogitatum principatui eſt.* Ita cum

Geſnero dedimus ex conjectura Lipsii, pro vulgato *cruciatui*, quod nihili eſt.

39. *Soror eſtis & frater, avus & nepotes. Quid eſt ergo cur rogetis, ut sitis? Vobis eſtis. Quid? Pro cetera ſua &c.* Ita duo codices Livineii, quibus proximè accedit unus e regiis. Vulgò, *ſorores eſtis & frater... cur egetis... vobis eſtis, qui pro cetera &c.*

40. *Cujuſcumque modica pecunia ex hereditate alicui obvenerit.* Ita rectè regius codex vetus. Alii duo mendosè cum vulgatis, *cujuſcumque modi ea pecunia... alicujus obvenerit.* Idem codex infrà, pro *idem effeciſti*, habet, ut dedimus, *id eſt, effeciſti.*

43. *Nec unus omnium, nunc, quia ſcriptus, nunc quia non ſcriptus, heres es.* Ita regii codices, cum Cuſpinianis, ſenſu, ni fallimur, aperto. Ceteri Principes omnium hereditates cernebant, qui ab aliis per metum ſcriberentur heredes, ab aliis præteriti, teſtamenta reſcinderent. Vulgati in omnia alia abeunt.

Hauſta & implicata. Prius ad hamos, poſterius ad laqueos refertur. Ita ex conjectura dedit Geſnerus pro vulgato, *hauſta & multiplicata*, cui poſteriori voci nullus hîc locus.

44. *Acuuntur iſto integritatis... pretio similes &c.* Vulgò, *acuuntur iſti &c.* Emendavit certissimâ conjecturâ Lipsius.

45. *Scis, ut ſunt diversa naturâ... ita non aliis.* Ita regii codices, pro vulgato, *ſcis ut sicut diverſa &c.*

46. *Tum tuo ſeculo.* Ita ex optimo codice emendavit Livineius, & idem ſuadent codices regii, in quibus ſcribitur, *tum in ſeculo.* Vulgò editur, *tum tuo in ſeculo.*

48. *Nec umquam magis excuſandi ſumus.* Vocem *magis*, quam regii codices & editi omittunt, reſtituit ex optima membrana Livineius, qui rectè in ea voce acumen agnoſcit.

Illa immanissima bellua. Domitianus, quem graphicè depingit.

49. *Poſtquam non crudelitatis... excubiis.* Scribunt plerique codices, quos inter regii, *poſt ejus non crude-*

Digitized by Google

litatis, errore manifeſto, unde in vulgatis, *poſtquam ejus non crudelitatis*. Sed voculam *ejus* inſerendi nulla cauſa eſt, magna omittendi.

50. *Domini non ſervientis*. Ita Livineius ex Cuſpiniani & Lugdunenſi editionibus. Nam alibi legitur aut *donum ſcientis*, aut *domini ſcientis*, ut habent regii codices.

51. *Magnum rejicere aliquid*. Ita regii codices, pro vulgato, *magis*, aut *mavis*, quæ eſt conjectura Bongarſii. Infrà iidem codices præferunt, *tu tuis quæ pater*, ubi vulgati, *tutiùs quòd pater*, aut *tu tuis quod pater*.

Quinque millia. Numerus hic videtur exiguus. Fortè in notis numeralibus aliquis error irrepsit.

52. *Quum deorum ipſe non ſis adeptus*. Ita regii codices. Vulgati *non appetas*, ex conjectura Livineii. Sed hîc eadem eſt significatio vocis *adeptus*. Iidem codices infrà, *objectas excoctasque flammis*. Vulgò mendosè, *abjectas*.

53. *Quare ego, Cæſar, muneribus tuis omnibus comparo, quòd &c.* Vulgò, *quare ego te, Cæſar, &c.* Voculam *te* cum Lipsio & Livineio delevimus, quam tamen ſervant regii codices. Iidem infrà omittunt voces, *Lætemur his, quibus fruimur*, quas reſtituimus ex Cuſpiniani & Lugdunenſi editionibus.

54. *Ecquis jam locus miſeræ adulationis manebat ignarus?* Ita regii codices cum Livineio & Cuſpiniano. Vulgati vocem ultimam omittunt. Infrà cum Caſaubono dedimus *commissionibus*, pro *comeſſationibus*, quæ vox locum hîc habere nequit.

Tuæ moderationis hæc laus, conſtantia noſtra. Quòd conſtantes ſumus, & ab omni adulationis ſpecie alieni. Ita conſtanter codices exhibent locum, quem tamen variis conjecturis ſollicitant interpretes.

55. *Nobis & ærario* conſulis: nobis quidem, quòd omni liberas ſuſpicione, *ærario autem*, *quòd*. Voces, quas hîc aliis litterarum formis expressimus, deſunt pleriſque in mſſ. & editis, ſervat regius vetuſtior, ut tres alii codices, quos excussit Arntzenius.

Præterea ut quiſque factus eſt Princeps; extemplo

Hæc ſententia Plinio ſanè digna, quam ſequentia requirunt, deeſt in mſſ. & in editis pleriſque. Hanc primus reſtituit Plinio Cuſpinianus.

57. *Ut jam exſatiatus honoribus & expletus.* Ita Cuſpinianus & Lugdunenſis editio. Vulgati *excuſatus*, ut habent plerique codices, qui tamen infrà non *pergravem*, ſed *prægravem* exhibent, ut conjecerat Livineius.

59. *Ut majorem eum ſuſcipiendo gerendoque facias.* Meminit Arntzenius codicis Pariſienſis, in quo legitur, *ut majorem eum ſuſcipiendo, gerendo auguſtiorem facias.* Infrà dedimus ex regiis codicibus, *ex illo felicitatis ſomno velut excitari*, non *excitatos*. Et paulò poſt, *illum etiam exteris gentibus.*

Didicimus quidem. Vulgò *dicimus.* Et infrà *quum Principem quàm ſimillimum eſſe privato, conſulem quàm diſſimillimum deceat.* In his ſequimur editiones Cuſpinianam & Lugdunenſem: nam regii cum vulgatis habent tantùm, *quum Principem quàm diſſimillimum deceat.*

60. *Poſtulantibus.* Juris ſui obtinendi causâ ad tribunal venientibus.

61. *Quid, quòd duos pariter tertio conſulatu, duos collegas tuî ſanctitate* (pro, tuâ ſanctitate) *decoraſti.* Ita rectè codices, nec ullâ videtur opus eſſe mutatione, aut tranſpoſitione verborum. Malè editi vocem *duos* ſecundo loco omittunt. Iidem codices infrà, *collegamque te non uni daret.* Vulgati negantem particulam omittunt, quam ſenſus requirit, & capite extremo, *gratulationibus*, pro vulgato, *gratulationis.*

62. *Magnus uterque honor veſter.* Ita rectè codices: alloquitur enim ſenatum. Vulgati Cataneum ſecuti dederunt, *magnum utrumque videtur.*

63. *In illa ſpeciosissima ſede.* Ita duo codices e regiis, tertius cum vulgatis, *ſpatiosissima.*

64. *Quin etiam ſedens ſtanti præivit jusjurandum.* Ita editio Antverpienſis vetuſtiſſima. *Præire* vox in re ſimili ſolennis. Mendosè regii codices cum vulgatis *quin etiam ſedens præivit jusjurandum.*

Praeunte nullo, quum deponeret conſulatum. *Alio praeunte*, quum ſuſciperet.

66. *Ut facilius eſſet.* Nimirum ad evitandum, & ad ferendum malum. Ita conſtanter codices. Lipsius legebat *felicius*.

67. *Quum ex oratione.* Ita rectè codex mſ. Livineii. Nam regii cum vulgatis mendosè, *quum exhortatione*.

Nuncupare vota & pro æternitate imperii, & pro ſalute Principum; immo pro ſalute Principum &c. Hanc lectionem adſtruit codex Livineii, & eódem alludunt regii, in quibus ex ſolita librariorum oſcitantia omittuntur voces *immo pro ſalute Principum*. Vulgati dederunt, *pro æternitate imperii, & pro ſalute civium:* quam vocem poſtremam nullus codex agnoſcit. Infrà ubi legitur *pro imperio noſtro*, videtur admittenda Perizonii conjectura reponentis *pro imperatore noſtro*. Paulò pòſt codices magno conſenſu, *a cuſtodia tui capitis*. Impressi maluerunt *corporis*.

68. *Dies exit.* Ita regiæ membranæ. Mendosè plures editi, *dies erit*.

69. *Senatum circumirent.* Ita codices. Ineptè vulgati, *conſulatum circumirent*. Capite extremo, pro *in honore hominum, & in honore famæ*. Lipsius & Livineius malunt, *in ore hominum, & in ore famæ*. Regii non recedunt a vulgatis.

Cujus hæc intentio eſt. Deſunt in regiis mſſ. duæ poſtremæ voces, quas ſervant editiones Cuſpiniani & Lugdunensis. Vulgò, *cujus eſt, ut &c.*

70. *In quem ea civitas amplissima reditus egregiâ conſtitutione fundaverat.* Hæc corrupta sic refingit Lipsius, *inque ea civitatis amplissimæ reditus egregiâ conſtitutione fundaverat.*

Vides enim, si quid bene fecero, ſciet Cæſar? aut si ſcierit, teſtimonium reddet? Ita planè regii codices, cum vetuſtioribus editis. Locum interpolarunt recentiores, *neſciet Cæſar, aut si ſcierit, teſtimonium non reddet.*

Nam si profuerint &c. Nam si provinciæ, gratias agendo de ſe bene meritis, iis hoc ſuo teſtimonio pro-

Digitized by Google

fuerint apud imperatorem. Malè quidam reponunt *præfuerint*. In iis quæ ſequuntur, *& alioquin*, deeſt vox aliqua. Fortè *decet alioquin nihil magis prodeſſe &c.* Infrà, pro *næ ſuffragiis... inſerantur*, dedimus ex conjectura Livineii, *ut ſuffragiis*. Alii conjecturam malunt Lipsii, *bene ſuffragiis... inſeruntur*.

71. *Contigit ergo oculis noſtris inſolita antè facies, Princeps & candidatus, æqui tum & simul ſtantes.* Ita plures mſſ. nisi quòd pro *æqui tum*, habent *equitum*, *equitus*, *equitatus*, *equitis*. Vulgati in alia omnia abeunt. Infrà pro vulgato, *quàm ab humilitate* aut *humilitatis*, dedimus ex regiis *quàm humilitatis*.

72. *Utque jam maximè eadem ab utriſque dicantur*, *aliter dicuntur*. Ita regii codices cum Livineio & Cuſpiniano. Locus eſt in vulgatis mutilus.

73. *Utque numquam* (Cuſpinianus *nonnumquam*) *frontem tuam abſtergeres*. Ultimâ voce deſtituuntur codices.

Hoc ipſum, has ſedes nos quasi reſponſuras interrogemus. Ita rectè regii codices. Locum interpolarunt editores: *hoc ipſum templum, has ſedes nobis quasi &c.*

74. *Civitas... deorum indulgentiam promerita, nihil felicitatis sibi putat adſtrui poſſe.* Sic legimus ex regiis codicibus & Vossiano, vulgò *pietate merita*; *nihil felicitati ſuæ &c.*

76. *Totum triduum ſenatus... ſedit.* In cauſa Marii Priſci. Vide ep. 2, 11.

Ipsius quidem officium modicum. Adeo non ingens comitantium turba.

78. *Donec te quartùm conſulem videant.* Vocem *quartùm*, quæ videtur excidiſſe, cum Livineio, Lipsio &c. reſtituimus.

Quibuſque apud deos adeſſe conſueſti, quorum potes ipſe, votorum compotes facias. Ita regii codices, cum aliis pluribus. Vulgò, *quibuſque apud deos eſſe conſueſti, quorum potens es, ipse &c.*

80. *Quâ nunc parte liber.* Ita regiæ aliæque membranæ. Plures editi, *quibus nunc per te liber*, aut *quà nunc parte curarum liber*: ſed invitis codicibus.

Digitized by Google

81. *Domitas fractaſque clathris feras.* Ita rectè codex Guelferbytenſis. Regii tamen cum vulgatis, *clauſtris.* At iidem codices infrà capite extremo rectè exhibent, *remiſque transferre obſtantia freta :* quæ dicendi forma non abhorret ab ingenio Plinii, quia poëtica. Vulgò *transire*, aut *transfretare.*

82. *Romana denique ripa... proſpectaret.* Et infrà, *aut campis ſuperfuſa.* Et capite extremo, *insideat.* Ita regii codices. In vulgatis legitur, *proſpectarent*, & *ſuperflua*, & *incidat.*

85. *Nomen tantùm amicitiæ... remanebat : nam qui poterat eſſe inter eos amicitia.* Ita regii codices, & veteres editi. Recentioribus placuit, *amicitiæ... manebat : nam quæ poterat &c.*

86. *Ut maximo fructu ſuſcepti.* Ita emendavit Livineius, & eódem alludunt regii in quibus legitur, *ut maximo fructus ſuſcepti :* unde in vulgatis, *ut maximâ fructus ſuſcepti.*

88. *Aut optimo cuique Principum dilectum, ſtatimque hos ipſos quotidie deinde ita formas.* Arntzenius, deletis vocibus *Principum* & *deinde*, locum sic refingebat ; *aut optimo cuique dilectum ſpectatumque. Hos ipſos quotidie ita formas.*

89. *Contendis, pulchrius fuiſſe.* Lege cum Livineio *contendis, pulchriuſne fuerit genuiſſe talem, an elegiſſe.*

90. *In conſuetudinem vertit.* Ita regii codices, pro vulgato, *venit.*

Etsi minùs notos. Ultimam vocem, quam, aut similem, ſententia deſiderat, addidimus ex conjectura Lipsii.

91. *In officio laboriosissimo.* In præfectura ærarii. Vide 5, 15.

92. *Quibus ipſe perſcriberis.* Ita codices & veteres editi. Quidam recentiores maluerunt *præſcriberis*, forè contra mentem Plinii, qui eâ voce videretur in Principe faſtum aliquem & ſuperbiam notare. Infrà, *nam quòd eos* (ſcil. honores) *potissimum menſi attribuiſti.* Ita conſtanter codices. Nullus agnoſcit quod vulgò editur, *nam quòd eum potissimum menſem attribuiſti.*

Digitized by Google

93. *Nec defunctos nos.* Ita regii cum aliis mſſ. pro vulgato, *nec disjunctos nos.*

94. *Nec verò novam tibi injungimus curam.* Ita Vossianus codex, & veteres editi. In regiis excidit vox ultima, unde in vulgatis, *nec verò nova tibi injungimus.*

95. *Conſtantiæ... teſtimonium pertribuiſtis.* Ita Vossianus codex, & eadem voce uſus eſt Plinius, ep. 10, 18. Vulgò *perhibuiſtis.*

FINIS.

APPROBATIO.

JUSSU Illuſtrissimi Galliarum Vice-Cancellarii, legi *C. Plinii Epiſtolas & Trajani Panegyricum cum Notis Lallemand*, eaſque prælo dignas cenſui. Parisiis 31 Auguſti 1768.

MARIN.

PRIVILEGE DU ROI.

LOUIS, par la grace de Dieu, Roi de France & de Navarre : A nos amés & féaux Conſeillers, les Gens tenans nos Cours de Parlement, Maîtres des Requêtes ordinaires de notre Hôtel, Grand Conſeil, Prévôt de Paris, Baillifs, Sénéchaux, leurs Lieutenants Civils, & autres nos Juſticiers qu'il appartiendra : SALUT.

Digitized by Google

Notre amé JOSEPH-GERARD BARBOU, Imprimeur-Libraire à Paris, Nous a fait expoſer qu'il déſireroit faire réimprimer & donner au Public les ouvrages ſuivans : *C. Plinii Epiſtolæ & Panegyricus cum notis J. Lallemand : Penſées de Sénéque en Latin & en François, recueillies par M. de la Beaumelle. Explication abrégée des Coutumes & Cérémonies obſervées chez les Romains, traduite du Latin de M. Nieupoort. F. J. Desbillons Fabulæ Æſopiæ :* s'il Nous plaiſoit lui accorder nos Lettres de renouvellement de Privilege pour ce néceſſaires. A CES CAUSES, voulant favorablement traiter l'Expoſant, Nous lui avons permis & permettons par ces Préſentes, de faire réimprimer leſdits ouvrages, autant de fois que bon lui ſemblera, & de les vendre, faire vendre & débiter par tout notre Royaume, pendant le temps de douze années conſécutives, à compter du jour de la date des Préſentes. Faiſons défenſes à tous Imprimeurs, Libraires, & autres perſonnes, de quelque qualité & condition qu'elles ſoient, d'en introduire d'impreſſion étrangere dans aucun lieu de notre obéiſſance ; comme auſſi d'imprimer, ou faire imprimer, vendre, faire vendre, débiter, ni contrefaire leſdits ouvrages, ni d'en faire aucun Extrait, ſous quelque prétexte que ce puiſſe être, ſans la permiſſion expreſſe & par écrit dudit Expoſant, ou de ceux qui auront droit de lui, à peine de confiſcation des exemplaires contrefaits, de trois mille livres d'amende contre chacun des contrevenants, dont un tiers à

Digitized by Google

Nous, un tiers à l'Hôtel-Dieu de Paris, & l'autre tiers aud. Expoſant, ou à celui qui aura droit de lui, & de tous dépens, dommages, & intérêts : A la charge que ces Préſentes ſeront enregiſtrées tout au long ſur le Regiſtre de la Communauté des Imprimeurs & Libraires de Paris, dans trois mois de la date d'icelles ; que l'impreſſion deſd. ouvrages ſera faite dans notre Royaume, & non ailleurs, en bon papier & beaux caractères, conformément aux Réglements de la Librairie, & notamment à celui du 10 Avril 1725, à peine de déchéance du préſent Privilege ; qu'avant de les expoſer en vente, le manuſcrit qui aura ſervi de copie à l'impreſſion deſdits ouvrages, ſera remis dans le même état où l'Approbation y aura été donnée, ès mains de notre très-cher & féal Chevalier, Chancelier de France, le ſieur DE LAMOIGNON, & qu'il en ſera enſuite remis deux Exemplaires dans notre Bibliothéque publique, un dans celle de notre Château du Louvre, un dans celle de notredit ſieur DE LAMOIGNON, & un dans celle de notre très-cher & féal Chevalier, Vice-Chancelier & Garde des Sceaux de France, le ſieur DE MAUPEOU : le tout à peine de nullité des Préſentes ; DU CONTENU deſquelles vous MANDONS & enjoignons de faire jouir ledit Expoſant & ſes ayant-cauſes, pleinement & paiſiblement, ſans ſouffrir qu'il leur ſoit fait aucun trouble ou empêchement. VOULONS que la copie des Préſentes qui ſera imprimée tout au long, au commencement ou à la fin deſdits

ouvrages, ſoit tenue pour duement ſignifiée; & qu'aux copies collationnées par l'un de nos amés & féaux Conſeillers, Secrétaires, foi ſoit ajoutée comme à l'original. COMMANDONS au premier notre Huiſſier ou Sergent ſur ce requis, de faire pour l'exécution d'icelles, tous actes requis & néceſſaires, ſans demander autre permiſſion, & nonobſtant clameur de Haro, Chartre Normande & lettres à ce contraires; Car tel eſt notre plaiſir. DONNÉ à Compiegne, le premier jour du mois de Septembre l'an de grace mil ſept cent ſoixante-huit, & de notre Regne le cinquante-quatrieme. Par le Roi en ſon Conſeil.

Signé, LE BEGUE.

Regiſtré enſemble le Privilége & la Ceſſion ſur le Regiſtre XVIII de la Chambre Royale & Syndicale des Libraires & Imprimeurs de Paris, N°. 243 *fol.* 508, *conformément au Réglement de* 1723. *A Paris ce ſept Septembre* 1768.

BRIASSON, Syndic.

Litteræ quibus impreſſus eſt hic Liber à P. S. FOURNIER, juniore, inciſæ ſunt.

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google